

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 76.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI:
REJTŐ ISTVÁN

76. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXVI.

1888. január – 1888. június

1982

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXVI.

1888. január – 1888. június

1982

Sajtó alá rendezte:
SZ. GARAI JUDIT—REJTŐ ISTVÁN

Lektor:
MÉREI GYULA

-137277

Sorozat ISBN 963 05 0152 X
Kötet ISBN 963 05 2598 4

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1982

Printed in Hungary

CIKKEK, TÁRCÁK

BETÖRÉS JÓKAINÁL

A fülemile szent, mert annak a fészket még a legvásottabb kölykek sem rabolják ki.

Hanem a mi betörőink előtt nincs irgalom, s Jókainál tettek ma virradóra látogatást a svábhegyi villájába.

Persze, vicem pro vica. A világhírű költő éppen most kezdett meg egy regényt, melyben a rablók kiirtását rajzolja a szegedi Ráday-időszakból, egy alakká forrasztva két embert: Ráday Gedeont és Lautsikot, a híres »léleklátó«-t.

A rablók nyilván demonstrálni akartak az író lakában, hogy még nincsenek kiirtva. A könyomatú értesülése szerint ágyneműt vittek el s jelentéktelen tárgyakat. (Nem félték az akasztófárávalók, hogy a regényíró őket is kiszimatoltatja *Lándorival?*)

Szegény Jókai, milyen pechje van! Mennyivel jobban ütött volna ki a dolog, ha egypár héttel előbb törtek volna be a lakására, s ha véletlenül a »Bolondok grófja«-nak a szüzséjét lopják el tőle.

Jókai is jól járt volna, ők is jól jártak volna.

Jókainak kevesebbje lenne egy rossz darabbal, a tolvajok pedig könnyűszerrel kirabolták volna a népszínház kasszáját.

A »VÖRÖS SAS« ÉS KOLLÉGÁI

Ismét Tisza Kálmán a nap hőse. Mindenféleképpen. Úgy is, hogy unokája született (amihez gratulált neki király és királyné), úgy is, hogy újévkor ismét beszélt a monarchia nevében, úgy is, hogy a beszédjéből, míg innen Bécsbe ért, elveszett valahol útközben a »nem« szócska (azt is lehetséges-

nek mondják, hogy eladták a *nevezetes* szót), s hanyatt-homlok szálltak alá a bécsi börzén az értékpapírok.

Az elveszett »nem« szócska aztán kikerült másnap, de már nem volt benne köszönet.

Mindez igen szomorú dolog a börziánerekre nézve, de kellemetes érzés lehet a szónoknak, hogy annyi millióval lehet egy-egy szava bearanyozva.

S az is tanulságos ebből, hogy a béke fehér galambja, milyen Bosco módon változhat át krákogó fekete varjúvá.

S míg a fehér galamb fekete színekben röpi Bécset felé (vagy hogy ott változott át varjúnak, mert azt még csak ezután fogja a vizsgálat kideríteni), addig Berlinből a »vörös sas« szállt Tiszához, az öreg német császár kitüntető érzelmeinek jelképe gyanánt.

Nem hihető, hogy valaki irigyelje Tiszától ezt a rendjelt (a szegény Posner Lajos hat lábnyi mélyben van már a föld alatt), sőt ez az egyetlen rendjel, amelynek úgy örülhet minden magyar ember, mintha ő kapta volna, mert az nem annyira a Tisza kitüntetését jelenti, mint inkább a szövetségnek akár egy szembetűnő és nem szavakból összerakott kifejezése lenni.

A vörös sasrend előkelő rend Németországban, illetőleg Poroszországban. Még 1705-ben alapította bayreuthi György Vilmos »Ordre de la sincérité« név alatt. Jelvénye fehér zománcozott keresztből áll, sugarak nélkül; közep pajzsán van a koronás vörös sas, a második oldalán pedig az F. W. monogram. (Egyszóval csinos kis zsuzsu, és igen jól fogja magát kivenni a Tisza Kálmán frakkján.)

A vörös sasrendnél már csak a fekete sasrend előkelőbb valamivel (amiből kilátszik, hogy Bismarckék nem nyúltak bele mindjárt a legjobbik fiókba). Hanem hát elég a barátságból ennyi is.

Különben is a rendjelek előkelősége relatív dolog.

Az egész világon a legelőkelőbb rendnek az osztrák aranygyapjút tartják (valaha a spanyol aranygyapjú is nagy becsben volt).

Utána az orosz »Szent György-rend« biceg. Ritka halandó kapja: csak a koronás fők és a cárnők kegyencei. Azonban a »Nevszki-rend« se bolondság, mert azzal egy egész láda min-

denféle kisebb-nagyobb csillag és kereszt jár; úgyszólván az összes rendjelek gyűjteményét képezi a »Nevszki-rend«, aki azt megkapja, nyakától egész a térdéig telirakhatja magát különféle csillogó csecsebecsékkel.

A mi jó Posnerünk és Barcsay Ákosunk csak »kicsibe« dolgoztak. Andrásy Gyula gróf söpörte be az európai nagy rendeket, s még spanyol grand is lett, hanem néhány nagy rendet, aminő az angol »térdszalagrend« vagy az orosz Nevszki, ő is nélkülöz.

A történelem csak az egy Nelsonra emlékszik, aki a világ valamennyi nagy rendjét megszerezte, azazhogy erővel a nyakába akasztották.

Az öreg nem sokra becsülte őket. Okos emberről nem is lehet föltenni. De midőn a porosz sasrendet küldték meg neki, örült, mint a gyerek.

Efelett nagyon csodálkoztak barátjai.

— Hogyan, ön ennyire örül e sasnak?

— Hogyne — mondá —, mikor már csak éppen ez hiányzott. Ez volt az utolsó. *Ezentúl már pénzt lesznek kénytelek adni a királyok.*

A »gomblyukbetegség«, mely annyira el van terjedve a világon, nem mondható magyar betegségnek. A mi dolmányaink és mentéink elég csinosak rendjelek nélkül is.

Magyar rendjelnek csak a »Szent István-rend« van, s azelőtt a »sárkány-rend« volt. Ha már belefogtunk, nem kapaszkodtunk holmi apró sasokba, hanem mindjárt a sárkányhoz folyamodtunk: mert annak hét feje volt, a sas pedig csak kettőig vitte eddig »isten kegyelméből«.

Ami pedig a »vörös sas«-t illeti, az eddig nem szálldogált a hármás halom országában. A szittya néptörzs csak a »vörös kakas«-t respektálta.

Most aztán itt a »vörös sas« a Tisza mellén. Amilyen erős ember, hát ő azt is elviseli.

De tartani lehet attól is, hogy csak a kezdet volt nehéz, mert sasokat nemzenek a sasok, s nemsokára jön az olasz »Móric-rend« (mit szól majd ahhoz Móricz Pál?), amire aztán vérszemet kap az ánglius, megküldi neki a térdszalagot. Megbátorodik akkor Milan király, s nyakába találja akasztani a Takovát — és ezt már aztán még ő sem tudja többé kiheverni.

A PAZARLÓ SAJTÓ

A »Pesti Hírlap« mai tárcája a »színészek ököljoga« címén igen ügyes cikket hoz a színészek eldorádói életéről s e dédelgetett lények elbizakodottságának bizonyos szimptomáiról.

De az egész cikk mégsem vág oda, ahol e fonákság forrása van. »Johanna, ne panaszkodj, mert te neveltetted a gyermeket.« A referens urak puha tenyerén nőttek fel ilyen kevély, érzékeny és idegesekké a színész urak.

Az újságírók azt mondják:

— Hja, a közönség akarja, hogy róluk írjunk.

A közönség azt mondja:

— Hja, az újságírók kényszerítenek rá, hogy mindég felőlük olvassunk.

Én (aki egy kicsit közönség is vagyok, egy kicsit újságíró is) az újságírókra vetem a követ — illetőleg a nyomtatott betűre, mely képes volt a »Handler Mór« és az »én Rix Vilma« nevet is széthordani, ismeretessé tenni a világban.

Az újságok a gondviselés. Nekik kellene ügyelniök, hogy a fák ne nőhessenek az égig, mert akkor aztán nehéz a gyümölcsökhöz hozzáférni. Az *arányoktól* sok függ. Ha a gondviselés nagyobbak engedné nőni az egeret, mint a macskát, akkor ki az ördög fogdosná az egereket?

De honnan is származott be Pestre a színészeknek ez a lázas divatja?

Nem nehéz a felelet. Szeretjük fiatalnak nevezni ezt a mi szép Budapestünket. Igaz, annyira fiatal, hogy még nem is »nagykorú«. Van egy nagynénje, akit előszeretettel utánoz, majmol mindenben. Ez a nagynéne: Bécs.

A kedves tante elég pompával él, de meglehetősen vékony társaságban mozog. Nincsen nagyobb szabású közléte, nincsenek politikusai, írói — hát teljesen beleszeretett a teatralistákba. Komolyabb ambíciók nem bántják. Hiszen ott a »burg«, ott mindent elcsinálnak. A közönség mulat, ehhez pedig két jó kell, egy kis söröcske és egy kis színház. Az osztrák ember nem törődik egyébvel.

Mi aztán átvettük ezt a divatot egészen, pedig nekünk egyéb dolgunk is van; itt a közönség érdeklődését más jelen-

tekenyebb, fontosabb dolgok felé is szükséges vonzani, mert mihelytünk nem gondoskodik a »burg«; azazhogy gondoskodnék az, de mi nem akarjuk — mi magunk csináljuk a magunk dolgát.

Annál félszegebb e pazar virágszórás a festett deszkákra, mert a színészet (mely ma minden más irodalmi és művészeti ág rovására portáltatik a lapokban) még akkor sem állt a magyar sajtó becézgetésében oly magasán, mikor sokkal magasabb nemzeti hivatást teljesített.

Ám nem akarom én a művészetet kicsinyleni ezzel, sem a művészeinket. Olyan neveket, mint a Jászai Marié, Prielle Kornéliáé, Márkus Emiliáé, Szigethyé, Vizvárié, Ujházié, mindig reverenciával írok le, hanem azt mégis kívánatosnak tartanám, ha a sajtó meg tudná tartani a mértéket.

Amint elolvastam ma reggel a »Pesti Hírlap« cikkét (abban a rovatban, ahol legtöbbször én szoktam okvetetlenkedni), teljesen meg voltam hódítva a panaszkodásnak.

— Jól beszél ez az én kollégám, erről az én szószékemről.

S egy megelegedett ember nyugalomával fordítottam a megnyálazott ujjammal a másik lapra, ahol a »színház« rovat van.

— Lássuk most a másik kollégát!

Hát a másik kolléga se volt rest. Két egész hasáb friss hírt hozott össze.

Egy futó pillantás, s legott megtudom, hogy Perotti úr az ünnepek alatt elutazott a kaméliáihoz Triesztbe, de már hazajött, ám már későn, mert elrekedt vele valahol a vasút.

— No, csakhogy már itthon van a derék Perotti — mormogtam magamban. — Ez meglehetősen meg fogja nyugtatni a háború gondjaiba merült országot.

E tudomásulvétel után átszaladok szememmel a rovat legvégére, ahol Kassai Vidornak egy *aktuális* kupléja van közölve:

Romantikus világ
Lelkem téged imád,
Bakonynak szép világa
Hogy elfajultál már ma:
Rózsák, Patkók helyett
Hitelszövetkezet.

E gyarló klapanciák éppen nem hangoltak költői gondolatokra, hanem csak az szomorú próza jutott eszembe, hogy a Vajda János verseinek nincsenek olvasói.

Hanem hát jól van az mégis, hogy közlik az efféle együgyűséget. Ha már a publikum nem akar tudni a poétáiról, legalább azt tudja meg, hogy kik a nem poéták.

Most már kissé bosszúsan átugrottam a rovat közepére, ahol ritkított betűkkel áll ez a rejtélyes titokzatos cím: »Vajon kiről lehet szó?« Mohón kezdtem olvasni, s egy régi ismerősre találok.

Margó Céliáról szól az újdonság, de nem ő az én régi ismerősöm, hanem az a bonmot, amit az újdonság szerint ő mondott a minap valamelyik kóristanőre. De hogy melyikre — ez az a »vajon kiről lehet szó?«

Oh igen! Vajon kiről mondá ezt Margó Célia? Pintyóky Júliára vonatkozik-e vagy Lengeffy Marianne-ra? Az is lehet azonban, hogy a Kukorica Zsuzskát csipkedte meg vele? Ejnye, de nagy selyma ez a mi rovatvezetőnk, hogy most már afelől kétségekbe hagyja az egész országot.

Íme ezeket olvastam ugyanazon a napon ugyanabból a lapból, amely a színészek némely elbizakodási jelenségein feljajdul.

Hja, kérem, vagy-vagy.

Ha a lapok a középszerű színésznőknek is, mint aminő Margó Célia, az elejtett mondataikat olyan szószban találják a publikum elé, mint ahogy az angol királynő vagy a Bismarck herceg egy-egy megjegyzését, akkor aztán ne panaszkodjanak, hogy a színész túl érzékeny.

Hiszen a színész is csak gyarló lény, s ha hétfőn elhitetik vele, hogy ő nagy, hát elhiszi, de ha szerdán aztán azt mondják róla, hogy csak közepes, hát el nem hiszi.

Én azt természetesnek találom.

Bárcsak az olvasó is természetesnek találná, hogy nekem, aki annyi sok mindenfélét megtámadtam már a »Pesti Hírlap«-ban, ez egyszer magára a »Pesti Hírlap«-ra jött étvágym: hátha szót fogadva, szűkebb kézzel szórja a reklámot és dicsőséget, addig is, míg a festett világ magamagától igazodik el a közönség ítéletében arra a helyre, ami megilleti.

Mert a színészek divatja is elmúlik lassan, mint minden divat. A tulipánhagymák mesésen kapósak voltak valamikor, a hagymaláz mindenkire ráragadt, törte magát utánuk a közönség; ma már azok is olcsóbban kaphatók.

Pedig a tulipán még most is szép virág.

AZ ELTŰNŐ NAGYURAK

Mailáthtal halt meg az utolsó oligarcha, akinek ereiben még középkori vér lüktetett; Sennyei Pál is kevély, merev ember volt, de a vele való érintkezés nem volt kellemetlen, sőt ellenkezőleg, mindig finom és nyájas tudott lenni a kisebb rangúakkal szemben. A feudális nagyurak típusából már alig maradt valaki. Nem is lehetséges az többé. Akiben valami maradvány volna még ezután a hatalmi érzet e kinövéséből, az már csak »különcség« számba fog menni.

Ha most a közvélemény a Sennyei koporsójánál (melyet nagyobb tábor követett, mint annak idején a kibontott zászlóit), kegyetlen szokása szerint, az utód neve után kezdene kutatni, nem talál már a nagyurak közt Mailáth és Sennyei utódjával hasonló zsánerű embert: emlegeti Szlávtyt, Tisza Lajos grófot, Szapáry Gyula grófot; akikben már semmi sincs a középkorból. Mindnyájan az újkor nagyurai.

Hogy ez oligarchák kiveszték, talán nem is valami örvendetes, mert a túlszigázott önbecsülés nagy hibáival nagy érények is párosultak. E nemes arisztokraták végre is sok tekintetben eszményi alapon álltak. Nem szálltak le, az igaz, soha a néphez, de a pénzszacsokóhoz sem; s nyakuk nem hajlott néha se lefelé, sem fölfelé.

Forgách Pál (ki még egypár évtized előtt élt), midőn József nádor tudtára adta látogatását, elutazott arra az időre szécsényi kastélyából: »Sohasem akarok — úgymond — nagyobb urat látni magamnál.« S ezért nem ment sohasem Bécsbe, sem Budára.

Úgyanezen Forgách Pál volt, aki midőn a ts. karok és rendek elhatározták, hogy a megye székhelyét átteszik Szügyből Szécsénybe, rájuk üzent: »Azt én meg nem engedem, mert én nem tűrök itt a városomban állandó rendetlenséget.« Nem is jött aztán oda a megye.

Gőgje nem ismert határt. Kurtán bánt a megyei urakkal. A viceispán, ha odajött, az asztalánál ebédelt, de már a szolgabíró csak a tisztartójához volt hivatalos, az esküdt úr pedig az ispánnál ebédelt.

Gróf Brunsvik teljesen hasonlított Forgách Pálhoz. Ő elnökölt a megyei közgyűlésen mint főispán, mikor egy Frater nevű táblabíró, aki Angliára hivatkozván, ottani útjáról referált, amint éneklő, kenetes hangján éppen e szavakat szavalná: »és láttam ő királyi felségét fejedelmi dísz-ornátusban«, a főispánt bántá az alázatos hang, bosszankodva ütött kezével a kardjára és közbeszolt: »Volt-e pipa a szájában?« mire a karok és rendek roppant hahotában törtek ki, s egyszerre vége volt az angol királyi nimbusznak.

Ezer meg ezer anekdota maradt fel e dölyfös urakról. Megannyi sírkő, nevető fejfa.

Az öreg báró Balassára még e sorok írója is emlékszik. Úgy élt kékkői várában, mint egy király vagy még kényelmesebben, kilenc mozsárágyút sütöttek el, ha ebédelni leült. Mindenféle mesterembert tartott otthon, s azok csak neki dolgozhattak. Egész nap ezeket nézegette; reggel bekukkantott a csizmadiájához, és ott szítt el egy pipa dohányt, azután elment a szígyártóhoz, az korbácsokat font neki, a kerékgyártó a hintókat csinálta, a szűcs ködmönöket varrt, a kőművese vagy épített, vagy bontott, de az valamennyi a holta napjáig volt megfogadva. Ha valahová ment, száztagú banderium lovagolt előtte — az igaz, hogy nagyon messze nemigen mehetett, mert ez a nagyúr csak *tótul* tudott beszélni. Ezzel a nyelvvel pedig teljes képtelenség az udvar felé vonzódni.

Jó, hogy az efféle nagyurak eltűntek, de még kellemesebb jelenség, hogy a *pazar* nagyuraknak is kezd a magjok kiveszni. Szinte a háta borsózik az embernek, ha vidám borozgatás közben társaságban előhozakodnak amaz oktalan szörnyű pazarlásokkal, mik a »virtus« név alatt voltak dicsőítve az alig elmúlt publikum előtt.

Komáromy György (ki a forradalom alatt oly nagy szerepet játszott) rengeteg vagyonnak volt az ura, s igazi vetélkedést fejtett ki a pazarlásban Csernovics Péterrel, aki még ma is él.

Egyszer Pozsonyba utazott Komáromy a dietára, kényelmes párizsi hintóban, mely úgy volt elkészítve, hogy fekke

pipázgathatott benne. A lábait azonban egyre feszélyezte egy doboz, melyben az ékszereket vitte, a menteláncot, a csatokat, amik a díszruhához kellene. Bosszankodott ezen Komáromy Gyuri, s kérdé a kocsiától, ha nem férne-e el a tok egyebütt? »Nem, mert minden hely tele van bőrröndökkel.« Erre aztán egész flegmával kilökte az ékszertokot lábaival az útra. Éppen a Hortobágyon volt. Egy juhászgyerek megtalálta a tizenöt-ezer forintos ékszereket, megint visszakerültek hát egy idő múlva Komáromyhoz, aki ez egyszer ilyen olcsón beszéltetett magáról, s megsebezte a Csernovics hiúságát.

Még most is borzongva beszélnek szemtanúk a két dúsgazdag pazarló aradi »mérkőzését«. Egész éjjel kártyáztak a vendéglőben kettesben. Reggel felé midőn már felkeltek, azt indítványozza Komáromy, egy csomó aranyat húzva ki a zsebéből: »No, emeljük még ezt el, Péter.« — »Minek? — mond Csernovics álmosan —, azért már nem fogok kártyát a kezembe ilyenkor, hanem ha tetszik: Szalárd vagy Mácsa!«

— »Nem bánom« — szolt Komáromy. A négy kártyát kiosztották, egy tekintetet vetettek rá: »Vesztettem« — mondá Komáromy.

A két uradalom egy másodperc alatt egy kézre jutott.

Még csak az »imént« történtek az ilyenek. S mégis hóboritos mese számba esnek már. Jele, hogy ezek a pazarló nagyurak soha többé vissza nem térnek. Eltűntek együtt az uradalmaikkal.

MEGHALT CSANÁDY BÁCSI

Vigyázz a kerületedre, hogy hosszú életű légy a földön.

Ennek az alapigének igazságát pecsételte meg halálnak halálával Csanády Sándor. Régi képviselő, akik a Ház atmoszféráját megszokták, meg nem tudnak élni, mint a délővi növény, egyebütt. Ha kivesszik őket ama üvegbúra alól, mely az ország tanácstermének gömbjét befedi, a külső levegőben meg nem élnek, elfonnyadnak, meghalnak. Így halt meg nemrég a kedélyes Németh Albert, és így pusztult el Csanády Sándor bátyánk is e hó 5-én kerek magányában.

Hiszen persze, a képviselői minőségben is meg lehet halni, mert a halál nem kérdezősködik a mentelmi bizottságtól, hogy

kiadják-e ezt vagy amazt a képviselő urat, de mandátum nélkül minden bizonnal meghal az, aki húsz évig megszokta a mandátumot.

Csanády kimaradt az ötéves parlamentből. Bizonyos Holló, szélsőbali buktatta meg; a dolog nagy szenzációt csinált: sokan, még kormánypárti körökben is, sajnálták az originális öreget, s zokon vették a függetlenségi párttól, hogy úgyszólván az ő hallgatag beleegyezésével ejtődött el a »vén sas«, s élete alkonyán szegénységben elhagyatva kellett kereki viskójába vonulnia, mely szemben áll a kereki váraccsal.

Valaha ő volt a váracs ura, hatalmas úr, dúsgazdag ember. Verőfényes idők voltak ezek. Még akkor nem volt Csanády Sándor »komikus« a saját pártja előtt. Még akkor »pártunk egyik kiváló oszlopa« volt a neve, mégpedig éppen az az oszlop volt önagysága, amelyikhez a nervus rerum gerendarum hiányában támaszkodtak.

Sokat költött az öregúr pártcélokra, lapok segélyezésére, pártnyomtatványok terjesztésére. Vagyona nagy része ebben kallódott el.

Mikor elfogyott a »grisli« (így nevezte a pénzt, melyet nem sokra becsült, s melyből most vége felé nem is sokat látott), elfogyott a nimbusz is. A jó öreg Csanády úgyszólván kolonc volt a párt nyakán, mert akármilyen komoly akciót kezdenek a modern kuruc ivadékok a kormány ellen, azt a Csanády beleszólása mindig leszállította derült eseménynek.

Nagy »kirohanásokat« tett és gyakoriakat. Hajdan az öreg Deákot szokta egy-egy felszólalása után »ránzba szedni«; Deák halála óta Tisza lett a vörös posztója. Sok zaftos frázisa éli túl: az »átkos közönség«, a »szegre akasztott bihari elvek« stb. és a »stélusnak« az a csodálatos titka, hogy »és«-ek nélkül bírt körmondásokat és egész beszédeket kihozni, vele szállt sírba.

Öreg volt már (1813-ban született), de még jó erőben: már parókat is dereset viselt, de azért szíve fiatal lángban égett. Nemhiába, hogy Bocskai Istvántól származtatta magát, örökös hadban állt ő is az »imádott honyhaza« ádáz ellenségeivel. Még király őfelségének is megmondogatta az igazat ama nevezetes tizenkét évi szenvedés alatt, ama szintén nevezetes párbeszéd alkalmával, melyet őfelsége egy körút alkalmával vele folytatott, amint ez a Ház nyilvános ülésén

szellőztetve lett, de csak olyan sikerrel, hogy mindenki azzal a hittel távozott a teremből: »Hátha csak álmodta ezt a bácsi?«

Jólelkű, becsületes, naiv ember volt az öreg, aki már sehogy sem illett a mi parlamentünkbe az ódon-sága miatt. De azért ellett volna már ő ott holtig. Nem csinált az ő kimaradása örömet senkinek, neki pedig nagy fájdalmat okozott. Kár volt kihagyni.

Tipikus alakunk úgyse sok van. Kezdenek az emberek mind egyformák lenni.

Több Csanádyt nehezen látunk többé — hát hadd láttuk volna még egy darabig.

Az ülés megnyitására kitűzött perc mindig ott találta a helyén ülve; mord arccal, héjaszemekkel tekintett körül, hogy megolvassa a fejeket: van-e bent száz ember?

Meghallgatta a jegyzőkönyvet, s ha volt benne valami kifogásolható, legott megtette a diffikultást, s ilyenkor boldogan, meglegedetten mosolygott. »Jól kell a protokollumot csinálni« — mormogta.

Még mulatságosabbak voltak azok a jelenetek, mikor egyszer-másszor valamely vita kellő közepén fölemelkedett, s kezeit fölemelve pátosszal mondá: »A t. Ház nem határozat-kepes! Kérem a katalógust felolvasatni.«

Pörge kalapot, magyar nadrágot és fekete atillát viselt, s nyaka egész füleig fekete selyemkendővel volt becsavargatva, a múlt századbéli divat szerint.

Vagyoni elhanyaglását részben az erejét túlhaladó párt-célokra való költekezés, részint neje, Marosi Ida halála okozta, akinek birtokait, minthogy nem maradt örököse, az antik becsületességű ember, ahogy mondani szokás, az utolsó gombig visszaadta a családjának. Neki alig maradt valamije.

Ebben a korban ritka a hasonló idealista, mert ő sokszor bebizonyította önzetlenségét. Örökké a hazát szolgálta, igaz, a saját módja szerint; bár a hazának nem csinált sok hasznot, de önmagának sok kárt.

Mégis sokkal nemesebb pálya ez, mint azoké, akik fontos pozíciókon a hazának okoznak sok kárt és önmaguknak sok hasznot.

Parlament-i pályája szerencsétlen volt és szomorú tanulsággal teljes.

Egész életében napidíjak nélkül szolgálta a népet, mely végre is cserbenhagyta.

Pályája elején, mint gazdag gavallér, azért nem húzotta napidíjat a képviselőségért, mert ő maga röstellte fölvenni; élete alkonyán mint szegény ember, azért nem húzott napidíjat, mert a hitelezők nem engedték fölvenni.

De ő azért mégis ragaszkodott a képviselőséghez, hol nem termett számára se pénz, se kenyér, se dicsőség.

Ragaszkodott és belehalt a búsulásba, s ez volt talán az egyetlen tette, mely nem okozott »derültséget« sehol, de sehol. Sőt ellenkezőleg, elboruló arccal sajnálják a nemes szívű jó öreget: inkább hadd szidta volna még egypár esztendeig Tiszát. Nem volt az annak alkalmatlan.

S ha már a mindenható idővel mégis mindenáron beszéltette volna a nyakas magyart a mennybeli igazán közömbös hazába (ahol együtt leszünk nemcsak az osztrákkal, de még a muszkával is), hadd lengett volna azon a Sándor utcai házon az a fekete lobogó.

A nélkül talán vissza is jár a Sándor bácsi szemrehányó lelke kísértetnek a pártjához.

HUMORISZTIKUS HALOTTAK

Halála előtt senki sem mondhatja magát boldognak, ez a velős mondat maradt ránk a rómaiaktól.

De hát mikor?

Halála után még kevésbé mondhatja magát boldognak valaki. Legalább a rómaiak korában ez teljes lehetetlenség volt.

Ma már azonban ennek is megvan a módja.

Vannak már halottaink, akik élnek és mozognak, beszélnek, hallanak, és kontemplálhatják, hogy mi lett belőlük a haláluk után.

Ilyenek például azok az érdemes férfiak, akiket nem a doktor, nem a halál és nem a guillotine végez ki, hanem az — újság.

Ezek a halottak egyre szaporodnak. Egy fiatal poéta kezdte meg a sort, aki mindenáron azt akarta, hogy a szer-

kesztők kiadják a verseit, s ahhoz a leleményes eszközhöz folyamodott, hogy: meghalt. Megsürgönyözte a saját halálhírét, nosza a szerkesztők nyomban előkeresték a papírkosárból a verseit, s megcsillagozva közölték a korán elhunyt nagy tehetségű ifjú hátrahagyott zöngeményeit. Harmadnap föl támadt az ifjú, s húzta tovább az életigát, mint »tehetségtelen kezdő«.

Edelsheim-Gyulay bárónak is megadatott a sorstól, hogy magát túlélhesse. Egy nagy betegségből föllábadozóban olvashatta a nekrológokat saját magáról. Halálának híre elterjedt egy este, s némely lap hozta reggelre a kész életrajzi cikket. Láthatta leplezetlenül, hogy vélekedtek róla kortársai, olvashatta magáról milyen ember és katona volt. Ritka embernek jut osztályrészul, hogy ilyen hamisítatlanul lássa magát.

Még őneki sem sikerült egészen. Mert mint közösügyes német halt meg, és valamikor másodsor mint magyar ember fog meghalni. Nem tudni most már, hova fogják jegyezni az égi protokollumban.

Hasonlóképpen járt Vadnay Andor képviselő — aki voltaképpen csak most, a halála után kezd élni.

De a legszerencsésebb halál mégis a Csanádyé volt. Éppen azt írtuk róla, hogy ez az egyetlen cselekedete, amellyel nem okozott »derültséget«. Dehogynem! Országos nevetés lett ebből is, mert a »vén Bocskainak« esze ágában sincs meghalni.

Ma találkoztam egyik pártsorsosával az utcán, aki nagy csomó újságot vitt a hóna alatt.

— Mit viszel? — kérdém.

— A Csanády-féle nekrológokat gyűjtöttem össze.

— Minek az neked?

— Az öreg írt, hogy szedjem össze valamennyit, s küldjem el neki téli olvasmányul Kerekibe, mert mint írja, nagyon kuriózus.

Képzhetni, milyen jól fog mulatni az öreg, ha majd a meleg kemence mellett betűzgeti a pápaszemén át, hogy ő milyen derék ember volt, s milyen kár, hogy meghalt. S dörmögni fogja egyes helyeknél:

— Nebulók! El akartatok temetni! Ez is a Tisza praktikája. Kellene ugye a halálom? Niksz nuksz! Azért is itt maradok.

Az »újságok halottjainak« végre is nincs valami nagyon rossz dolguk, hanem ezekből is két válfaj van:

Az egyik válfaj, akik már meghaltak, *de még élnek*. (Ezekről szóltunk fentebb.)

A másik válfaj, akik még élnek, de *már meghaltak*. Ezek az »asztalfiók halottjai«. Az utóbbiak kivégeztetése ilyen formán történik:

A szerkesztő (többnyire pápaszemes csacska ember) benyit a dolgozótársak szobáiba, s bozontos szemöldrivel ráhunyorít a nekrológíróra. Minden lapnál külön funérátor van.

A mi lapunknál például én végzem ezt a szomorú tisztelet, s a jelesebb betegek annyira tudják már ezt, hogy nincs rá eset a távollétemben, ha elutazom egy-két hétre, hogy meghaljon valamelyik. Olyan bizonyos ez, hogy akinek az életét húzni akarom, elszököm a nekrológjának írása elől. Ha pedig teljesen meg akarok valakit menteni, hát megírom a nekrológját *előre*.

De hiszen éppen erről akartam beszélni, hogy a szerkesztő benyit s ráhunyorít a nekrológíróra:

— Mit tudtok X-ről vagy Y-ról?

— Mi történt vele?

— Súlyos beteg. Úgy lehet, meghal az éjjel. Állítsd össze, kérek a nekrológját, hogy készen legyen, s ha későn éjjel után jön is a halálhír, ki lehessen valamit dobni a lapból, s hirtelen leadni ahelyett a kész halotti cikket.

A cikk elkészül, s beteszik egy szerkesztőségi fiókba, míg a haláleset bekövetkezik. Némelykor kigyógyul a kiváló beteg, de azért a cikk ott marad, s várja a megjelenést néha évekig. Magának a megénekeltnek úgyse sürgős a dolog, de a cikk se vált hasznavehetetlenné, mert valószínű, hogy az aktualitása előbb-utóbb mégiscsak bekövetkezik.

Egy egész csomó ilyen nekrológom van már a fiókban (egyedüli kiadatlan műveim), s megeshetik könnyen, hogy e kiadatlan műveim élnek túl, nem a kiadottak.

S ha ezek egyszer túlélnek (mert hiába, velem is bír a halál), az lesz csak a különös, mikor majd a szerkesztőségben apródonkint kiadogatják őket adandó esetben, és az *idei* halottokról egy *tavalyi halott* fogja a méltatást megírni.

Ilyen bolond világ van az újságírói műhelyekben. Ilyen kedélyesen komáznak még a halállal is ezek az én kollégáim, nem respektálva senkit és semmit.

Nekik még a halottjaik is mulatságosak.

Avagy nem mulatságosabb-e azóta Csanády Sándor? Az ördögbe is, egy képviselő-aspiráns, aki már egyszer meg volt halva.

Ezt most okvetlenül megválasztják. Hiszen már »holt választók« is vannak.

Csakhogy a holt választóknak nincs olyan jó dolguk, mint a holt képviselőjelöltnek. Mert ezek igazán ott fekszenek nyirkos sírokban mélyen a föld alatt, s csak éppen szavazni járnak fel (ha Éles Henrik forog veszedelemben), de a holt képviselőjelölt és a redakciók többi halottjai vörös boroskát isznak, és tarokkot játszanak.

BÁL AZ UDVERNÁL

Az udvari bálokat rendszeren a Futtaki *szemén* keresztül ismeri a közönség. Futtaki pedig sokat hagy a fantáziának. Bőkezű e tekintetben.

Az udvari bál voltaképpen csak a mágnásoknak *bál*, akik nejeikkel, leányaikkal jönnek oda, s ha nőtlenek, hódítanak maguknak a szép hölgykoszorúból.

Az egyszerű képviselőknak (pedig ezek képezik a vendégek zömét) csak ragyogó látványosság az udvari bál, mert ők legfeljebb cukkedlit igyekeznek hódítani.

A képviselők gyerekei már napokkal előbb kérdezetik:

— Aztán csakugyan szabad onnén cukrot hozni?

— Szabad, fiacskám.

— És nem haragszik meg a király?

— Nem.

— De jó ember lehet az a király!

Hogy az Eldorádóba eljuthasson az ember, ahhoz egy nagy cukorhegyen kell magát keresztülnenni; az udvari bálra pedig számtalan kocsirekedésen, rendőri gyámoltalanságon kell végigvergődni, míg az ember végre ott találja magát a fényesen világított táncteremben, hol tündéri pompa tárul a

szem elé, amint sűrűn gyülekeznek az előkelő vendégek, urak és hölgyek festői díszruhákban.

Lassankint megtelik a lángözönben fénylő terem. Az udvari atmoszféra egyre melegebb, végre izzó lesz.

Halk suttogás támad, ha egy-egy nevezetes szépség lép be. Kiss Pálné, Beniczky Ferencné vagy gróf Károlyi Istvánné: szép ékszereinél csak ő maga volt szebb.

— Andrásy Gyula! — hangzék szájról szájra, amint a nevezetes államférfiú megjelent tábornagi ruhában.

Élénk zsebongás támad a képviselői csoportokban, midőn Tisza belép. Csak az isten őrzi, hogy egész önkéntelenül nem zúg fel az »éljen« a mamelukok ajkán.

Végre elmúlik a nyolc óra, együtt van már az egész bál, még Luppá Péter is. Most már bátran jöhetnek őfelségeik.

A pálcás urak sűrögnek-forognak, utat egyengetnek, a fiatal táncosok levetik mentéiket, leoldják kardjaikat.

Tarka társaság van együtt. Díszmenték mellett mindenféle katonai egyenruhák, különböző papi talárok, még egy-két frakk is látható a városi elemeken és a szász képviselőkön.

Végre felhangzik a halk kopogás a terem jobb oldali ajtaján. Sírí csönd támad. S mintegy villámütésre út nyílik a sűrű embererdőben.

Belép az udvar. Elöl a király a délceg királyasszonnyal. Utánok a trónörökös a bájos főhercegasszonnyal, aki igazán a legszebb menyecske volt a bálon.

Mária Valéria királykisasszonyon egy csöppet sem látszik a tegnapi fáradság; pedig tegnap a Csekonics-bálon valószínűleg kivirradtig járta a szupécárdást.

Aztán megharsan a zene, a fiatal párok elkezdik a táncot. A király szóbeszédbe ered a notabilitásokkal, királyasszony a hölgyekkel tart cercele-t. Mindenki kiválasztja a maga érdekes emberét és azzal cseveg. Kóburg Fülöp megkeresi Buriánt, a bulgáriai főkonzult (ki honvéd hadnagy ruhában van), behúzza egy fölkébe, s kedélyes mosollyal interjúvolja alkalmasint a »rokon« felől.

Ezenközben megnyitják a melléktermeket, melyeknek hosszú során van a büfé. Az egyikben az ennivaló, a másikban az innivaló, a harmadikban és negyedikben a nyálkságok.

Egy tekintélyes homár előtt látjuk Helfy Ignácot, Orbán Balázs szépen kifent bajuszával éppen most nyelt le egy darab spēkelt őzpecsenyét.

— Hát te is udvari kosztón vagy már? — szólítja meg valaki.

A derék hazafi éppen nem jön zavarba.

— Hiszen itt van az egész párt — mondja.

S valóban ott gömbölyödik Meszlényi Lajos sujtásos díszmagyarban, Lits Gyula a pezsgós asztalnál csakhamar uralomra vergődik a lakájok felett, s élénk jószívúséggel traktálja pártfeleit. Ott van Beniczky Árpád, Justh Gyula, Vadnay Andor. Tóth Ernő katonaruhában, Szentkirályi Albert, báró Prónay Dezső, Liptay Károly, Ugron Ákos. Már csak az öreg Madarász apó van hátra — hogy a király örömének semmi híja ne legyen.

HARMADSZOR

Nézem azt az öreg betűs vidéki levelet, mely tudatja velünk, hogy kesztőlcezi Keszthölczy Miklós úr, a Keszthölczy család utolsó sarja, volt negyvennyolcas honvéd stb. a múlt héten istenben elszenderült.

Halála váratlanul következett be.

A vastagon szórt fekete porzó, mi minden betűt háromszoros szélességűvé kövérít, maguk az öreg görnyedt betűk, a recés, vén mártott papír, sápadt nedves foltjaival, valami olyan különös szomorúsággal tudják elbeszélni a gyász hírt.

Mert Keszthölczy Miklós úr nem most hal meg először, hanem most — harmadszor.

Magyarország áldott földje olyan, hogy itt kétszer-háromszor is meghalnak az emberek és még mindig nem bizonyos, vajon véglegesen meghaltak-e.

A sír, mikor már keblébe fogadta a halottat, újra megnyílik s kibocsátja üregeiből elénekelt, elsiratott rabját. S a sír sápadt lakója ismét megjelenik az utcán, vendéglőkben, sőt néha a tisztelt Ház termeiben is.

De Keszthölczy Miklós úr most már visszavonhatlanul meghalt.

Az első halál

Először akkor halt meg, mikor a trikolórok lobogtak és a vérrózsák virultak.

Sokan emlékeznek még abban a vidéki városban, melyben a Keszthölczy család lakott és vezérszerepet vitt, arra a rekviemre, mely az elhunyt Miklós úrért tartatott a székes-egyházban.

Azt az egész századot, melynek soraiban Miklós úr harcolt, letiporta egy orosz lovasezred. Nem maradt életben a derék fiúk közül egyetlenegy sem. Ott nyugodtak mindannyian a csöndes csatatéren, sebekkel fődve, vérrrel áztatott pihe-nőhelyükön, ki széthasított fővel, ki átfúrt mellel. Köztük Miklós úr is.

Legendák szállongtak a hős csapat utolsó perceiről. Mint álltak mozdulatlanul helyükön, mikor rájuk ömlött a lovasok rettentő förgetege. Mint néztek farkasszemet a dübörgve közeledő halállal. Mily sápadt volt arcuk, mint lobogtak szemeik, mint merevült érczé az elszánt ábrázatokon minden vonás, és e hallgatag, halovány hősök csapatában mint dőlt le egyik a másik után a földre, anélkül, hogy ajkukról egyetlen jajszó lebbent volna el. Egy tapodtat sem hátrálva omlottak egymásra, szépen sorban, mint kaszáláskor a rend, s ott feküdtek egymás hideg tagjain félelmes halmokat képezve. S e halmok egyikének alján Miklós úr.

Legendák szállongtak a hősök hőseinek vértanúságáról. A dal is ajkaira vette őket, s még most is fölsír itt-ott emléküket szelíd hattyúdalként, még most is kizendül néha a puszták mélyeiből egy-egy kesergő ütem dicsőségükről, ha oly halkan is, mint mikor a gólya sírása reszket a csillagokat fürdető tavak tükrén...

Még sokan emlékszenek abban a vidéki városban a gyászistentiszteletre, mely Keszthölczy Miklós lelke üdvéért tartatott.

A templom hajója fényárban úszott. A ravatal a közepén sötétben vált ki a fénynek tengeréből. A város apraja-nagyja a padokban szorongott. A hölgyek suhogó fekete ruhába voltak öltözve és szemeik kisírva. A férfiak kalapjain gyászfátyol úszott, s meghajtott fővel álltak a katafalk előtt.

Majd belépett az anya. Keszthölczy Gáborné, aki a »papaplés forradalom« óta már második fiáért tartat rekviemet.

Minden szem rája szegződik. Minden fej feléje fordul. A hős fiak anyja szilárd léptekkel közelg a gyászba volt padhoz, helyéhez, hervadt arcán büszke fájdalom lebeg. . . valódi római anya. . . De minél közelebb ér a katafalkhoz, s amint megzendül az orgona, s amint arcához ér a tömjén és viaszgyertyák illata, megtörik erélye s az az öregasszony, akit karon vezetnek helyére, nem más, mint egy megtört, vérző szívű, szenvedő anya. . .

Mert nem mint a másik, hanem ilyen igazán a hősök anyja.

. . . Két hónappal ezután egy csúnyán összekaszabolt, de már lábadozó sebesült érkezett a városba: Keszthölczy Miklós.

A második halál

Miklós úr másodszer ezelőtt öt évvel halt meg. Én is ott voltam a temetésén. Mint vidéki újságíró, hosszú nekrológot írtam róla, sőt, ha jól emlékszem, néhány szöveget én is vertem a koporsójába.

Halála most is egészen tragikus volt.

Szomorú nap volt az. . . sokkal szomorúbb mint az, amikor a tetemek halma alatt feküdt s fölötte kozák lovak patái táncoltak. . . sokkal szomorúbb, mint mikor a székesegyház hajóját az orgona bűgása és a sírók zokogása tölté meg.

Az egykori hős ez időben a városi árvaszék elnöke volt.

Dicsőséges múlt állt mögötte. A Bach-korszak, a 61-iki hajnalhasadás, az alkotmányos éra gyermeknapjai, az új idők — mind Miklós úr nevével függtek össze az ő városában. A sebek, melyek bőven keresztelték arcát, testét, szentek voltak a pátriájában. Tisztelettel említé nevét mindenki, apa a fiának, mint az antik jellemek és a hazafiak mintaképét mutogatta.

Azután egy napon váratlanul meghalt. Szomorú őszi este történt. Az emberek seregestől özönltek házához, de nem mentek föl az emeletre, ahol lakott, hanem lenn csoportosultak a kapu előtt és izgatottan beszélték meg az eseményt. Néha egyik-másik dühtől torzult arccal nézett föl az emeleti ablakokra.

Olyan volt odalenn a kapu előtt károgó fekete tömeg, mint egy nagy csapat varjú, mely a halottszag körül kóvályog. Én azonban fölmentem a halottas szobába, s megtekintettem az egykori hős tetemét.

Egy pamlagon hevert, fehér lepellet leborítva. A lepel alatt erőteljes körvonalakban domborodott ki Miklós úr hatalmas alakja, s a feje fölött a fej táján vérben ázott. Úgy feküdt ott, mint egy megölt harcos.

Közelében egy kilótt pisztoly hevert a földön.

A szobában rendőrségi emberek jártak-keltek, összehányták az irományokat, néha valamelyik lába beleakadt a lepelbe, s lerántotta a véres burkot a Keszthölczy család utolsó ivadékának, a város szeme fényének halottsápadt arcáról, melyet ezüstként körített őszbe vegyült haja, szakállá.

Nyomasztó súly nehezedett lelkemre. Megdöbbenő volt az ellentét ennek a nagy hősnek és ennek a gyöngye lelkű szerencsétlennek kettős alakja közt.

Az őszeleji szelíd ég, melyre csoportjával ültek ki a csillagok, belátszott az íves ablakokon. Magasan lebegett az alkonyat homályában a tömérdek arany szemet nyüzsgető hatalmas boltozat, melyről egy-két csillag ide nézett a lepellet takart alakra. . . ezer más pedig oda, arra a térségre, hol egykor, régen, a mesés múltban azok a hullahalmok gömörödtek...

A szomszéd szobában egy öregasszony térdelt a feszület előtt, keserű, szívet rázó fájdalommal szegezve szeméit az istenember arcára. . .

Vajon ez a fájdalmas tekintet nem azt kérdezte-e, hogy miért nem engedte a gondviselés elveszni *akkor* ezt a fiát is, mint a másikat?

. . . Egyébiránt Keszthölczy Miklós úr, ámbár eleinte az a híre járt, hogy meghalt, fél esztendő múlva kiépült halálos sebéből. De bizony azért meg volt halva.

A harmadik halál

Harmadszor. . . ez a harmadik lassú halál volt.

Vidéki városok régi kávéházaiban, vendéglőiben sokszor lehet látni züllött, toprongyos alakokat, kik napestig a biliárd-

asztalok körül ácsorognak vagy valami szögletbe húzódva, lapokat olvasnak. Soha nem fogyasztanak semmit, s ha megkérdi az ember a kávést, mért tűri őket helyiségében, vállát vonva dünnyögi:

— Régi polgárok... nem dobhatom ki őket.

A »régi polgárok« (hajdan egytől-egyig városi nagyságok) iránt különben nemcsak a vendéglős, a vendégek is bizonyos kegyelettel viseltetnek. Meghívják őket asztalaikhoz, hozatnak számukra bort, le is itatják őket sokszor, és ilyenkor durva tréfák tárgyaivá teszik őket.

Ilyen »régi polgár« lett Miklós úrból is. A börtönt elkerülte, mert a golyó, melyet koponyájába bocsátott, szörnyen megdézsmálta az esztét. Ami megmaradt, épp elég volt, hogy elmezavar címén kibocsássák a törvény kezei közül.

Azóta legtöbbször egy vendéglős asztal alatt virradt meg.

Míg végre egy napon nem »virradt meg« neki többé az asztal alatt, hanem úgy szedték ki onnan holtan.

Ekkor halt meg harmadszor és utoljára.

...Nézem az öreg betűkkel írt levelet, mely tudatja, hogy Keszthölczy Miklós úr az Úr kezeibe adta lelkét — ám-bár nem valami magasztos helyen cselekedte ezt a boldogult. Le van írva a temetése is.

»A koporsó után haladt az elhunyt megtört édesanyja, az agg matróna, ki alig tudott lábain állni...«

A recés levél öreg betűivel egész kis kortörténetet zár sorai közé.

Az a szegény anya, ki bánatosan kíséri ki dicsőséges és nyomorult múltú fiát a temetőbe, sokszor jelenik meg fájdalomával ilyen szomorú aktuson. Néha úgy tetszik, hogy ezt a szegény földet személyesíti, melynek fiai most igen sűrűn halnak meg kétszer, háromszor...

A KIRÁLYFI ASZTALÁNÁL

Lehetne kezdeni a mese hangján is, »hol volt, hol nem volt«, ha nem éppen annak örülnénk a legjobban, hogy nálunk volt. Éppen nálunk, ahol a legmeseszerűbb.

Sok képünk van királyok dolgairól — de egyik sem érdekesebb ennél, melyet két jelenetben mutatunk be olvasóink-

nak. Ott a regés múltban a királyfi, kinek a korona és a kard közül kell választania (több szerszám még akkor nem is képzelhető a királyfiak számára). Ott van a bátor Imre király, aki egy vesszővel megy az ellenséges hadsereget meghódítani; még tovább Máttyás király, aki leeresztett sisakrostély alatt legyőzi a cseh Holubárt; s amint átfut az emlékezet a rengeteg királyképeken: az egyik koronás fő szemlét tart serege felett, másik rohamra vezeti vitézeit, diadallakomát ül tábornokaival a harmadik, sőt még olyan képünk is van, ahol a fejedelem egy órára átadja az uralkodást a feleségének. Hanem ezek mind hideg képek, legyenek bár tárgyukra nézve vidámak vagy szomorúak. A sablonszerű fejedelmi foglalkozások és szeszélyek megörökítései. Ez a középkor galériája.

A mi mostani királyunk alatt kezdődik a másik ciklus, amelyre átmelegszik a magyar szív. A Deák ravatalánál imádkozó királyné. Megható kép ez magyar szemnek.

Most íme megvan e kép pandantja. A királyfi reggelit ad a »kollégái«-nak.

Ez lehetne a kép aláírása; megfelel a valóságnak, de mégis furcsán hangzik egy kicsit. Hogyan? Kollégáinak? Negyven trónörökös ülne itt együtt? Hiszen annyi trón nincs is Európában!

Nem trónörökösök ezek, hanem csak egyszerű írók, tudósok és piktorok, van köztük egy-egy szegény ördög is, aki tegnap még a »Kis Pipá«-ban ebédelt, és holnap is ott fog ebédelni. Az gyakorta megesik, hogy némelyik regényalakját a képzelete segélyével megjárattja a királyok közt, milyen csodálatos, hogy most ezek a regényalakok őt magát hozták ide a fejedelmi asztalhoz.

A szellemi munka napszámossai ülnek itt, egyszerű fekete ruhában. Imitt-amott csillámlik a frakk gomblyukában egy-egy rendjel, de nem a kevély »Szent Istvánok« vagy »Lipótok«-ból, hanem igénytelen apró rendjelek, a kisvárosi polgármester díszebédjéhez valók. Ismeretlen keresztcsékék ezek az udvarnál; bár onnan származnak, oda többé soha vissza nem térnek.

De nem is az udvarnál vannak ők. A trónörökös nem az udvarhoz hitta fel az ő kollégáit, hanem maga ment le közéjük a vendéglőbe. Az Osztrák — Magyar Monarchia leírásának első

kötete készült el; erre adta a nagy áldomást a munkatársaknak, mintha egy ütközetet nyert volna meg velük. S talán így is van az.

Asztalfőn ül a gazda, maga a tudós királyfi, vékony, tojásdad arcán fiatal kora dacára a mély gondolkozás barázdáit veti a nagy feladatok tudatának terhe, amelyekre hivatva van. Mennyivel vidorabb, gondmentesebb mellette Kalocsa tudós érseke, Haynald; finom, szellemes ajkain örök mosolygás táncol, szemeiben az ifjúság szikrái pattognak, csak a fejét takarja hó. Balról Jókai ül a trónörökös mellett; komoly méltósággal tartja ma fejét a különben szerény költő-atyámester: érzi talán, hogy ezt a »szép nap«-ot ő szerezte nekünk. A trónörökös felváltva cseveg majd vele, majd Haynaldal, és csak néha vált ennek a háta mögött meleg tekintetet a »monarchia másik felé«-vel, Weilen lovaggal, akinek külseje a néhai jó Vahot Imrére emlékeztet.

A vizavi szék is lajtántúli terület, gróf Bombelles, a trónörökös udvarmestere ül benne; de a többi aztán, amerre a szem lát, csupa merő magyarság, s ott virít a tudós Salamon Ferenc gömbölyű feje az apró serét-szemekkel, melyek azonban annál élesebben látnak a múltba vissza. Wekerle (az a ritka ember, aki minden könyvnel jobban szereti az adókönyvet) egy tengeri rákkal viaskodik a tányérján, s élénken diskurál piros arcú szomszédjával, Benczúrral, kinek egy »Pro litteris et artibus« lóg a nyakában. Fraknoi egy nagy cukkedli-patkót tart szemmel, mely a trónörökös előtti csemege-piramisról mosolyog le. Hegedüs Sándor, amilyen vézna, sovány, a szépirodalmat volna hivatva reprezentálni, de az állami pénzügyekre is (amiben főauktoritás) egészen jó szimbólum. Az asztal bal végén húzódnak meg a szélbalok: a szelíd Törs Kálmán és a csillagkereső Hoitsy. Az elvi differenciák, amelyek a korona és a szélsőbal közt vannak, most egyszerre megszűntek, azaz dehogy. . . most is maradt még ellentét. A trónörökös abban a tudatban van, hogy »reggeli«-t adott, ők pedig abban a tudatban vannak, hogy »ebéd«-et esznek, s mind a kettőnek igaza van.

Itt van az első kötetnek az *egész története*. Nagy Miklós, aki kifózi, kivel kell a cikket íratni, s addig nem hagy annak békét, míg meg nem írja. Itt van Király Pál, aki a kéziratokat

megfésüli; itt vannak a rajzolók, akik megillusztrálják (Benczúr, Keleti, Vágó, Feszty, Roskovics, stb.); itt van Morelli, aki a képeket kimetszi; itt van Péchy, aki a cikkeket kinyomatja; s itt van Révai Mór is, aki a könyvet elterjeszti.

Berzeviczy Albert Weilent tartja szóval, Bedó Albert a borokat dicséri, s kedélyesen vonja meg a párhuzamot a királyfi ebédje és más közönséges lakomák közt. (Azokon a pezsgőhöz adják a legkisebb poharat, ezen meg a legnagyobbat.)

Tarkítva ülnek fiatalok és vének, Hunfalvy mellett Bedó, nagytiszteletű Baksay Sándor uram balján a fehér hajú Szilágyi Sándor, Mikszáth szomszédja Szabó József, Pauler Gyula Szalay Imrével disputál halkan történelmi dolgokról. A hosszú asztal két ellenkező sarkáról farkasszemet néznek egymással öfensége segéd tisztje, a nyájás báró Giesel és Bartalus István, a zenetudós. És hogy a boroknak is legyen szaktudósa, amott ül Molnár István, műértőleg kóstolgatva a behűtött old sherryt és a főséges burgundit.

A menü csakhamar letárgyaltatik, egyre élénkebb hangulatban; eltűnik az asztalról a fagyaltos krém is, a pincérek behozzák a párolgó mokaát és körülhordozzák a szivar-dobozokat.

Rágyújtanak. Megelégedés ömlik el az arcokon. »Sohase volt még nekünk ilyen főszerkesztőnk!« A királyfi egész ott-honosan kezdi magát érezni, bizalmas melegség tüze gyullad meg szelíd kék szemében, nyájasan szól át a harmadik, negyedik szomszédhoz.

Jókai azt mondja a trónörökösnek: »Ugyebár ilyen kedélyesen mulató tudósokat csak Magyarországon lehet találni?« S a királyfi azt feleli rá, hogy *neki nagyon tetszik ez a fesztelen jókedv az ő magyar munkatársainál.*

Kéklő szivarfüst kavarog a tükrös teremben, s ezen a füstön át mindenki nagynak, boldognak látja a jövőben ezt az országot, mely a mostani királyát fiában még egyszer visszakapja.

A NAGY HABOZÓ

A »Pesti Hírlap«-on esett az meg, hogy egy alarmhír folytán évekkkel ezelőtt közölte a Ghyczy Kálmán halálát.

A mi lapunk hasábjain kétszer halt ő meg — noha azok közé tartozik, akik sohasem halnak meg. Igaz, hogy ez már meglehetősen banális frázis a halhatatlanságra, de hisz a temetői fejfák többnyire egyforma alakban, egyforma kőből vannak faragva.

Nálunk ilyenek a nekrológok. Nincsenek Macaulay-k, akik tolluknak hatalmával néhány vonásban elevenekké tegyék a meghalt... vagyis jobban mondva a halál által működésükben feltartóztatott nagy embereket.

Nagy ember volt-e vajon Ghyczy Kálmán — vagy csak a viszonyok és konstellációk magyarázóí azon nagy szerepnek, melyet vitt — azt majd a történelem deríti ki. Azok, kik a kulisszák mögött álltak, honnan e hazának sorsa intéztetik a legközelebbi negyven év alatt, különbözőképp ítélnék Ghyczyről.

Egy bizonyos, hogy nagymértékben élt a közügyeknek, föl volt ékesítve a legnemesebb polgárerényekkel, s alakja, noha 1833-tól a mai napig (leszámítva a fátyolos esztendőket) a nemzeti napi kérdések ezer harcában ő is ott áll, *hőfehéren* maradt. De a harcokban, bár többnyire elől volt, sem őt nem ütték, sem ő nem ütött. Ghyczy nem született a cselekvésre. Hiányzott belőle a nagy emberek bátorsága.

Megvolt-e benne valjon a szellemi erő, és csak nem érzé?

Vagy azért nem érzé, mert nem volt meg?

Ez a nagy kérdés.

A hízelgő szavak, melyek koszorú gyanánt hullanak e nagy szerepet vitt, kétségtelenül derék férfiú koporsójára, egypár nap alatt elhervadnak, e szavak mindenkor úgy tekintendők, mint a friss bánat konvencionális szóvirágai, ezek sohasem döntenek el semmit.

XIV. Lajosról beszélük, hogy határozatlan volt; ha a komornyikja négyféle mellényt tett eléje reggeli öltözködésekor, egész délutánig nem bírt elkészülni toalettjével a habozásban: melyiket húzza fel?

Hasonló volt Ghyczy. Előtte minden dolog egy-egy ilyen mellény volt. Pénzügyminisztersége is javarészből ezért maradt meddő.

Az örök tépelődés borongott érdekes, hosszúkas magyaros arcán, hol a homlokára tolt a papaszemét, hol egészen az

orra hegyére húzta le, s ezalatt hol erre, hol arra határozta magát.

A habozás és a szkepszis voltak jellemének alapvonásai. Midőn Deák Ferenc megszerkesztette a »diploma inaurál«-et, megmutatta többi közt Tiszának és Ghyczynek is: ha meg vannak-e vele elégedve?

Ghyczy kétségbeesett arcot vágott, mint mindig, mikor véleményt kellett mondania, s aztán így szólt:

— Nekem nagy aggályaim vannak. Ez roppant fontos dolog. Ennek nagy következményei lehetnek.

— Természetesen — mondá az öreg Deák —, azért kérem a te véleményedet is.

— Édes barátom, azt így egyszeribe nem lehet. Hanem majd gondolkozom felette.

Egész éjjel nem aludt. Fel s alá járt a szobájában tépelődve.

Reggeli szürkületkor végre maga fogalmazott meg egy szöveget.

Lefeküdt. De nem bírt aludni. Nehány óra múlva felkelt újra, és egy másik szöveget koncipiált. Sietett vele a Deák lakására.

— Meggondolkoztál? — kérdi az öregúr.

— Édes barátom — kezdé Ghyczy —, az én hazafiúi kételyeim olyan nagyok, hogy nem merem teljesen aláírni a te szövegedet, ne vedd kérlek rossz néven, egy másik szöveget készítettem, amelyik jobban látszik az én saját egyéni nézetemnek megfelelni. Elhoztam, méltóztassál kérlek megtekinteni.

Deák elolvasta, és mosolyogva mondá:

— Hiszen ez egészen jól van. Elfogadom. Legyen hát a te szöveged.

Ghyczy merengve távozott, de egy jó óra múlva újra visszatért.

— Ides barátom, visszajöttem.

— Mit parancsolsz?

Megtört csendes hangon rebegé, mint egy meghasonlott lélek:

— Visszajöttem, kérlek alássan, hogy talán mégis jobb lesz a te szöveged.

Ilyen volt Ghyczy Kálmán! De valjon nem lesz-e kénytelen a jövő történetírója beismerni, hogy e habozás korántsem nevetséges?

Egy gyengeség volt ugyan, de egy *tiszteletreméltó* gyengeség, abban a korban, amidőn a felületesség, a könnyelműség és az *elhamarkodás* játszották a főszerepet.

Ghyczy Kálmán fénykora a parlamenti működésére esik, midőn Tiszával karöltve oppozíciót csináltak a Deák-pártnak, s oly magasan állottak a nemzet népszerűségében, mint még eddig sem előttük, sem utánuk senki, amióta parlamentünk van.

MOLNÁR ÉS SÁRKÁNY KERESKEDÉSE

Ne higgye az olvasó, hogy hiba történt, hogy a lap legutolsó oldaláról valami a lap első oldalára tévedt.

Nem esett semmi baj, minden rendben van, öntudatosan hoztuk át ide ezt a két nevet, melyet a hirdetések közt szokott meg már a szem. Ott előkelően festenek, itt szokatlanul. Pedig most mégis rászolgáltak, hogy idekerüljenek.

Régi jó firma a »Molnár és Sárkány«, s az üzletvilágban legalábbis hangzik úgy, mint a politikában hangzott egykor »Apponyi és Szilágyi«, vagy mint a balladák világában »Szilágyi és Hagymássy«.

— Mi történt velök? — fogják kérdeni a vevők, akik járatosak voltak az ő boltjukba, és ismerték a két derék kereskedőt.

Hála istennek, semmi rossz: élnek és uralkodnak, csak-hogy elváltak egymástól.

No, az bizony megtörténik férj és feleség között is. Egy darabig kellemetlen a dolog, de aztán az asszony is vigasztalódik, a férj is. Noha én voltaképpen igazságtalannak találom a házastársak elválását, mert nem egyenlők a sanszok; a férfi könnyen kap másik feleséget, az asszony pedig csak szeretőt kap könnyen.

A kereskedőknél kritikusabb a válasz. A házastársaknál visszaadják egymásnak a karikagyűrűt, egy terítéssel kevesebb jut az asztalra, s egy ágy üresen marad a szobában;

ennyi az egész. De a kereskedőknél kettészakad a címer: a cégtábla, az együvé tartozó névnek fele marad az egyiknél, felét magával viszi a másik.

De a nevekkal még hagyján. A neveken meg lehet még osztozkodni; végre is mindenik emlékszik a magáéra, s azt veszi el. De mi történjék a közösen szerzett üzleti renoméval?

Pedig ez néha nagy vagyon. Sok ezer forintot jövedelmezhet.

Nagy vagyon, de csak amíg *együtt* van. Mert olyan különös természetű, hogy amint kétfelé osztják, egyiknek sem marad belőle.

Ezen hát meg nem osztozkodhatott Molnár és Sárkány.

Sárkány a válás után új boltot nyitott a Váci utcában, Molnár megmaradt a Dorottya utcai boltban. Mert az üzleti renomé részben a névhez, részben a helyhez is van kötve.

Mindenik búsult a másik után. Molnárnak megnyilamlott a szíve valahányszor a Sárkány nevét hallotta, Sárkánynak pedig a Molnár név rezegtette meg az idegeit. De végre is abban volt valami megnyugtató, hogy mind a ketten egyformán szenvednek.

Egyszer azonban egy sajtóságos hírt hallott Molnár Sárkány felől. Suttogva hozta meg a sötétben ólálkodó pletyka:

— Tudja-e, kedves Molnár úr, mi az újság?

— Ugyan mi?

— A furfangos Sárkány egy Molnár nevű embert keres, és azt beveszi rendes compagnonnak, kiíratja a cégtáblára: »Molnár és Sárkány«, s minden a régiben lesz.

Ez pokoli idea volt; Molnárt megdöbbenetette, de csak egy percre.

— Csak tessék neki. Nem tesz semmit. Majd én is keresek egy »Sárkány« nevű társat, s én is kiíratom a cégtáblára »Molnár és Sárkány«.

— Igen, csakhogy Molnárt könnyebb találni, mint Sárkányt. Molnár van sok ezer az országban, de a Sárkányok kevesen vannak.

Ez már igaz. És ezen nagyon elszomorodott Molnár. Most már csakugyan látta, hogy hátrányban van. S ez, csakis ez volt elviselhetlen lelkének. Semmi kétség, ha Sárkány

elindul Molnárokat keresni, hát annyit talál, amennyit akar. De a Sárkányok nagyon megfogytak, és igen ritkák. Istenem, istenem! De boldog ember lehet az, akinek az elvált compagnonját példának okáért Kohnnak hívják!

Mindegy, meg kell próbálni, hátha találna egy Sárkányt, ha mindjárt hétfejű lenne is.

Megindult hát a lázas kereslet nagy titokban. Nem tudom, megálmodták-e az országban lakó különféle Molnárok és Sárkányok, hogy micsoda értékes nevet viselnek, de annyi tény, hogy Molnár nem bírt Sárkányt találni.

Már-már a lemondás küszöbén volt, midőn véletlenül egy ügyvédtől kér még tanácsot.

— Uram, hol vehetnék én egy Sárkányt?

— Miféle sárkányt? Amivel a pisztolyt elsütik?

— Egy Sárkányt, akit csendestársnak vennék be az üzletbe.

— Ahá, értem. Az a legkönnyebb!

— Mit beszél ön? Az egész országban kerestem, de hasztalan.

— Hát mért ragaszkodik ön ahhoz, hogy az *valódi* Sárkány legyen?

Molnár a homlokára ütött, s örömtelten kiáltá:

— Igaz! Ez eszembe se jutott.

— Egy valódi Sárkány ritka dolog, de egy nem valódi mindössze ötven krajcárba kerül. Tetszik önnek talán egy Zrínyi Miklós vagy egy Hunyadi János, mert az is csak ötven krajcár?

Molnár vidáman hagyta oda az ügyvédi irodát, s egy óra múlva talált magának csendestársat, aki beállt melléje, megcsinálták a szerződést, s megírta a folyamodványt a belügy-minisztériumhoz, melyben Sárkányra kéri magyarosítani a nevét.

A kérvény elment, s Molnár boldogan álmodozott az új cégtábláról, mely a bolt fölött a régi fényben, a régi nevekkel fog tündökölni. Lelki szemeivel látta, és éledelegve olvasgatta.

Hanem ember tervez, a miniszter végez.

A minisztereknek sajátságos finom érzékük van néha. Igaz, hogy nagyon néha.

De nem, nem... a miniszterekben nem lehet annyi humor; ez a gondviselés sugallata volt. A gondviselésben is van kedélyesség.

Mert kellett ahhoz valami égi motor, hogy mikor a miniszter azt a sok száz sablon névváltoztatási engedélyt aláírta lágyan zizegő pennájával, egyszerre megakadjon a szeme ennél az egyiknél, s ezt dörmögje magában:

— Sárkány! Már megint Sárkány! Ezek az emberek valamennyien egyforma nevet választanak úgy, hogy aztán lassankint rájuk nem lehet akadni. Ejh, tegyünk az S helyett egy B betűt — legyen Bárkány.

Néhány nap múlva lejött a kérvény, s elhalványodva nézték mind a ketten. Valóságos mennykőcsapás volt.

A csendes compagnon neve »Bárkány« lett törvényes maradékaival egyetemben. S a százszor megálmodott Dorotytya utcai új firma most a következő nevet viseli: »Molnár és Bárkány«.

Az üzleti fülnek talán még így is edesebb, mint a »Molnár« név egyedül, de mégsem az igazi, az egykori, melynek csak bánatos melódiája csendül meg benne.

Az egész történet elég mulatságos (ha úgy igaz, ahogy mi hallottuk s elbeszéltük). Tanulság belőle csak az, hogy a valódi Sárkány mégis biztosabb Sárkány, mint a nem valódi, s hogy a miniszter is csinálhat okos dolgokat, néha — a tudtán kívül.

LATKÓCZINÉ

A színházjáró embernek megvannak az ő hasznos tapasztalatai. Ezek szerint osztja be a teátrális napokat. Ha mulatni akarok, akkor megyek színházba, mikor Péchy Tamásnak, az Erényegylet elnökének az inasát látom a színházi kasszánál jegyet váltani ura számára, mert akkor bizonyos, hogy valami erénytelen darabot adnak. Ha ellenben unatkozni akarok (erre is ráfanyalodik olykor az ember), Beöthy Ákos színházi napjait lesem ki, mert az csak olyan helyre jár, ahol ásítanak.

Rettenetes, milyen jól mulat a derék honatya »Edit«-en s a hasonszörű darabokon. Az egész ház ásít, csak az az egy arc

csillog. (Ilyenkor lehet csak megérteni, mért érzi magát olyan jól a mérsékelt ellenzéken.)

Ha régi darabokat, Kisfaludy-, Fáy-, Szigligeti-féle ósdi vígjátékokat adnak, ez Andrásy Gyula nemzeti színházi napja. A nemes gróf hűséges közönsége minden régi nagypipás darabnak, mintha csak visszavágyódnék ebbe a korba.

Ha azonban Apponyi Albert alakja sötétlik elő gukkerral az oldalán a Kerepesi úton, akkor revolúció, izgalom, Francillon, Fedora, minden szolid fogalomnak felfordulása járja a színpadon.

Mármost tessék megérteni a két államféfit a színházban!

Az ember éppen megfordítva azt várná, hogy Apponyi Albert hódol a régi szolid, erkölcsös, unalmas színjátékoknak, és Andrásy a forrongó jelennek.

De végre az Apponyi színházi politikája mégis érthetőbb, mint a pártpolitikája.

Andrásy Gyula rendszerének is megvan az előnye.

Mert azokban a régi, kopott színdarabokban látható igazi természetességében, alakításai legjobbjában *Szathmáryné*.

S ezekért az alakításokért megszereti az ember újra a régi naiv darabokat s a régi Magyarországot.

*

Szathmáryné isten kegyelméből művésznő. A Nemzeti Színház legragyogóbb napja, aki ha letűnik a színpad egéről, haj, be sötétségbe borul a deszkák világa! A legigazabb kedély ki lesz szakítva a komédiából, s anélkül mily lélekkel fog megjelenni? Öltözőjére rá lehet írni: itt tartózkodott egykor az örökké pótolhatatlan.

De mit tépelődöm ily sötét dolgokon? Az a lesújtó esély szerencsére még messze van, s én nem a jövőből, hanem a múltból akarok írni.

Nem is Szathmárynéről, hanem *Latkóczinéről*.

*

A legjobb »Mama« valamikor a legszebb menyecske és a leghiúbb asszonyka volt.

És hiú volt (rég jó idők!) a — férjére. A derék Latkóczira.

Az igaz, hogy szép fiú volt a férjecske. Az osztrák ármádiától hódította, miatta tette le a hadnagyi rangját, és lépett a házasság áristomába. Nem csoda, ha büszke volt a »hódítómányra«.

És neki férjével tervei voltak. Nagy tervei. Babérral díszítve szerette volna látni a férji fejet.

Színészt akart faragni belőle.

A kvietált hadnagy, úgy látszik, alaposan meg volt hódolatva, mert ráadta a fejét a plánumra, és bemagolta vitézül Szász Móric szerepét Lecouvreur Adrienne-ből.

Kolozsvár volt az első début színhelye.

Zsúfolt ház. Roppant kassza. Kíváncsi közönség. Végre megjelenik a daliás Szász Móric a színen.

Viharos taps zúg föl a nézőtérről. A deli levente megtetsetett, pompás jelmezében fölötte imponált.

Haj, de a kurlandi hős előtt elsötétedett a világ, amint a közönséggel szemben állt. A szerep egyszerre elpárolgott a paróka alul. Hiába ordított a sűgő, hiába tördelte kezeit a színpad mögött a feleség, Móric gróf úgy állt ott a színpad közepén, mint egy kőbálvány, aki se tudója, se látója annak, ami körülötte történik.

A kínos jelenet sokáig húzódott, anélkül, hogy Móric csak meg is mukkant volna.

A jelenet kezdett átkozottul veszedelmes lenni. De a végveszély percében előlépett a feleség, ki éppen Adrienne-t játszotta, s új életet öntött a tökéletesen megfagyott hősbe. Móric úr ugyan ezután se volt hajlandó beszélni, de a hű feleség úgy intézte a dolgot, hogy a kérdést is ő tette, a választ is ő adta meg. »Ah, kérek, ne is szólj, kitalálom a gondolataidat«, »ugye, ezt gondolod?« »ugye, te is ebben a véleményben vagy?« — s hasonlító társalgás mellett lefolyt szépen a kettős, miközben a kurlandi hős egyre a fejét bicegtette nagy mogorván, sőt ha Adrienne titokban nagyot csápett a karján, még meg is hajtotta magát teljes beleegyezés jeléül.

Haj, de Adriennek nemsokára távoznia kellett. Móric ismét egyedül maradt. Móric ismét a kétség martaléka lett. Egy darabig még kiállta a farkasszemet a közönséggel, aztán megfordult, s vesd el magad, rohant ki a színpadról, a teátrumából, meg se állt hazáig, ott bezárkózott a szobájába, s

agyonlövessel fenyegetett mindenkit, aki őt vissza akarja vinni a színpadra.

Úgy kellett fölhasznolni valami kurta kocsmából a régi Szász Móricot, aki aztán eljátszotta a szerep hátralevő részét.

Latkóczy színészpályája evvel be volt fejezve. Hivatalba állt. És miatta — lelépett a színpadról a felesége is.

A feleség szerelménél azonban erősebb volt, szerencséére, az első szerelem. És ez a színpadé volt, melyre vissza is vitte ismét Szathmáryné Latkóczinét.

A KŐBÁNYAI TITOK

A férfiú, akit én itt leírok, nem képzelem szülőtte. Ismeri őt mindenki abban a nagy alföldi városban, melyben lakik. Művész, a szó teljes értelmében, éspedig organista. Él, mint a madár, azonban mint egy olyan madár, aki sört iszik. (Nem tudom, benne lesz-e ez a madárfaj a Herman Ottó új könyvében?) Ez utóbbi tekintetben még nagyobb művészetre vitte, mint az orgonálás főséges mesterségében. Nincsen egyéb dolga, mint hogy vasárnap az úri misén eljátssza az offertóriumot vagy a graduálet, amiért tisztos fizetést húz a várostól. Hanem ezt aztán pompásan csinálja.

Ő azonban az isteni költészet, a Hypocrene poharát csakhamar fölcseréli Gambrinus serlegével, melyben a sör habzik. És ennek mély szenvedelemmel áldoz. Reggel beül a vendéglőbe s onnan nem mozdul ki éjjelnek előtte. Ott ül egy sötét szögletben, egy asztal benső sarkán, félig lecsukott szemekkel, félig felhőzött homlokkal, csurgóra álló bajusszal s pohár, krigli, csizma, papucs s minden egyéb néven nevezett árpalé-tartály bámulatos gyorsasággal ürül, tűnik s váltakozik előtte. Alig jön az új pohár, máris távozik, alig csillan meg sárgasága az új italnak, máris eltűnik. S közben tőle dőlhetnek trónok, omolhatnak koronák, koncertezhetnek organisták, zongoristák, nem törődik vele. Az egész világ egy szörnyű nagy ostobaság. Punktum. Proszit!

Az egy, ami iránt érdeklődik, amin gondolkozik, amit nagy szenvedéllyel tanulmányoz, amiben már jelentékeny vívmányokat ért el, az okszerű sörivás gazdasági és pénzügyi

titkainak kifürkészése. E tekintetben óriási kísérleteket tett. Megpróbálta már, mi jutányosabb: pohárral, kriglivel vagy csizméval inni a sört, kísérletet tett felesen korsócskával és úgynevezett tréfa-pohárral vegyíteni a programot, kipróbálta annak előnyeit, ha egy külön hordócskát csapoltatunk, meglesi mindenkor a kellemes »döglött poharakat«, melyek friss csapolásokkor keletkeznek, midőn a törzsvendégek félig teli poharai kicseréltetnek. . . mi a diplomaták minden furfangja ahhoz képest, amit egy okszerű sörivő ki tud fejteni a nyomorult provincián? Egy okszerű sörivő és orgonista? Egy okszerű sörivő és vidéki művész, szellemi cigány?

A nagy férfiú azonban, akit én itt leírok, nem volt megelégedve az elért apró sikerekkel. Még nagyobb tökélyre, még nagyobb eredményre vágyott.

Vége egy napon kipattant fejéből az isteni szikra, a zseniális ötlet. . . a »kőbányai titok«.

Ez egy valóságos pénzügyi exozé volt. . . melynek megalkotásában kezét fogott a művész a financierrel.

A nagy férfiú azonban, akit én itt leírok, napjában átlag negyven pohár sört ivott meg. A vasárnapi művészeti felbuzdulások után ötvennel is, sőt némely zeneszerzői ábrándok édes-bús hatása alatt még többel. . . Egy pohár ára tíz krajcár, ami napjában átlag négy forintot teszen. . . bocsánat e száraz számolásért, de én istenem, ha egy orgonista, egy cigány, egy sörivő számolni kezd, a krónikás lantján mért ne csendülhetne meg az egyszeregy?

A nagy férfiú tehát, akit én leírok, kiszámította, hogyha ő ugyanazt a sörmennyiséget, melyet otthon tüntet el: a forrásnál, Kőbányán fogyasztja el, ahol sokkal olcsóbb az árpalé, a pihenésre szánt hat—hat napon át nemcsak a vasúti költséget takarítja meg a különbözetből, de vagy két forint *plusza* is támad. (Állt ez is olyan szilárd alapon, mint a pénzügyminiszter exozéjának *plusza*.)

És azóta a vonaton folyton látható egy állandó utas, aki hat napra Kőbányára utazik, a hetediken pedig vissza a patriájába, hogy részt vegyen a vasárnapi misén.

Úgy jár-ke, mint egy élő titok.

A vasúti kalauzok összesúgnak, ha meglátják a kupében a rejtélyes utazót.

A vidéki város kíváncsi közönségét lázas izgalomban tartja a rejtély, mit művel a derék orgonista a hét hat napján Kőbányán?

A rejtély hőse pedig mosolyogva csörteti zsebében a két forint pluszt s a vonat prüsszkölve repíti át síkon, mezőn, berken a kőbányai titkot, *az egyedüli jövedelmi alapot, melyre nem lehet adót kivetni.*

Oh, te furfangos vén orgonista, ki csak egy vidéki cigány vagy, ki élsz gondtalanul, napról napra, ábrándok, furfangos tények és ázsiai kényelemszeretet közt... te valószínűleg nem tudod, mennyi tükrözik vissza benned ebből a mi nem kevésbé zseniális és nem kevésbé korhely Magyarországunkból, mely a tiédhez hasonló gazdasági plánumokat szöve, azt hiszi, hogy takarékoskodik!

A RÁK

(Külügyi csevegés)

Ha Mackenzie lenne a cinkotai kántor, s ha Kálnoky lenne Mátyás király, és azt kérdezné Mackenzie-től: »Mit gondolkodok én?«, hát bizvást azt felelhetné Mackenzie, föltéve, hogy őszinte akar lenni:

— Főlséged azt gondolja, hogy én egy angol doktor vagyok, pedig itt egy angol ügynököt lát maga előtt.

A napvilágra kiszivárgott részletekből, egyes, a nyilvánosságra dobott szálakból ma már bizonyos bepillantást vehetni ama politikai játékba, mely egy beteg gége körül forgott.

Nem szükséges, hogy az időt visszavarázsoljunk (úgysem tudnánk), és még inkább fölösleges, hogy az angol királyné belső szobájának kulcslyukához lapítsuk fülünket, mégis hallani véljük a párbeszédet azon a napon, midőn a királyné először referáltatott magának a veje hogylétéről.

- Nos, mi a baj doktor?
- A legrosszabb, felség. Rák.
- Ki fog gyógyulni?
- Belehal. Nincs mentség.
- De meddig élhet még?

— Pontosan nem lehet meghatározni, de még egy évig is elhúzhatja.

A királyné közölte a dolgot bizalmas embereivel, az angol államférfiakkal. S a politikusok, e hollók, mindent a haszon szempontjából tekintenek. Nekik minden mozzanat, legyen az fájdalmas vagy örvendetes, csak anyag, melyből pók természetükkel rafinírozott hálóikat szövik.

Egy évig élhet — gondolta magában (mondjuk) Salisbury. Egy év nagy idő. Egy év alatt meghalhat Vilmos császár, és akkor Frigyes lesz császárrá, s a mi Viktóriánk császárné. S ez az angoloknak megér valamit. Még akkor is, ha majdan »özvegy császárné« lesz. Csakhogy attól lehet félni, hogy az ördögös Bismarck megtudja, hogy rák a trónörökös baja, s megcsináltatja az öreg császárral a régensséget. Ennélfogva ne legyen hát a trónörökös baja »rák«.

Körülbelül így történt, s belevonatott a politikai intrikába Mackenzie is.

— Isten neki — mondá a híres orvos —, ha így van a dolog; Anglia kedvéért feláldozom a tudományos reputációm.

Az angolok jól számítottak a Bismarck ravaszságára.

A nagy vaskancellár is észrevette, hogy az a »beteg gége« mire jó. Nyomban hívatta az előkelő német orvosokat, s küldötte San-Remóba az udvar nevében.

Lehet, hogy instrukcióik is voltak a derék doktoroknak:

— Keressétek meg abban a gégeben azt a rákot. Aztán semmi tartózkodás. Ki kell jelenteni határozottan. Még, ha nem volna is biztosan megállapítható. Nem olyan baj, ha a legrosszabbtól félünk és egy kevésbé rossz következik be (ezt könnyen megbocsátja az ember), mintha váratlanul kell a legrosszabbra ébrednünk, anélkül, hogy a szükséges intézkedéseket megtegyük. (A régenssége fáj a foga őfőméltóságának.)

Így kezdődött aztán a humorisztikus hajhúzás a német doktorok és az angol doktor közt.

— Nem rák — bizonyítgatta Mackenzie, pedig tudta, hogy rák.

— De bizony rák — erősködtek a német Aeskulapok, pedig talán nem is tudták, hogy rák-e?

Rák! Nem rák! Ez a két állítás kergetőzött szünetlenül a világ összes lapjainak hasábjain, famózusabbnál famózusabb indokolásokkal. Végre már a vidéki felcserek is nevetni kezdtek Európa legnagyobb szaktekintélyeit: meg vannak-e valjon bolondulva, hogy annyi ideig fel nem ismernek egy egészen határozott alakban jelentkezni szokott bajt?

Még tán ma is tartana a sajtósági vita, ha közbe nem jön a »kaszás ember«.

A kaszás ember volt hivatva eldönteni véglegesen, mi hát a trónörökös baja.

A Bismarck kevély mondása »nem félünk senkitől a világon, csak az istentől«, hamar beigazolódtott egyrésztől.

Az isten látogatta meg Németországot. Az öreg Vilmost magához szólította, s Mackenzie rögtön aláírta a német doktorok orvosi véleményét, hogy a trónörökös baja »rák«.

Most már Frigyes és Viktória a trónon ül, nem árthat a »rák« az angol politikának semmit, hát *szabad neki ráknak lenni.*

S így lett ebből a rákból egy olyan rák, amit Bismarcknak nem sikerült saját céljaira kihalászni.

A DERÉK HETTYEY

Valaki felpanaszolta nemrég, hogy ma nem teremnek sem a sajtóban, sem a közélet zöld asztalánál olyan »szilárd politikai meggyőződések«, mint azelőtt.

Kivált a publicistákra fordult kiélezve ez a panasz.

Persze, mikor még lúdtollal írták a vezércikkeket, vasból volt a meggyőződés, most vastollal írják, s pehelyből van.

De nem csoda az, ha utánanézzünk, miként nevelődik a mai kor publicistája, hogy lesz gubóból lepe, majd denevér.

Ezek a jó fiúk, akik itt dolgoznak a mellettem levő szobában, a »legkülsőben«, igazán nagyon »be vannak fogva«, ahogy mondani szokták. Majd mindenik dolgozik a múzsának sugallatából is, meg a szerkesztő sugallatából is. Otthon, ihletett óráikban, Apolló lantját pengetik, vágyván eljutni egykor a Parnasszusra, de minthogy nem kevésbé vágnak a Kis Pipába is eljutni (mégpedig napjában kétszer), kénytelenek a

komor órákban a szerkesztői asztaloknál görnyedni, s elővenni, a rosszabbik eszűket (a szebbik helyett); írni a rövid híreket, a reportokat, lefordítani a külföldi lapok érdekes közleményeit, felhajtani izgatón helyi események apró részleteit, s föltalálni azokat jóízű szószban.

Sőt, mert a Parnasszuson és a »Kis Pipá«-n kívül még kvártélyos asszony, mosóné és szabó is van, s ezek is komoly faktorok a társadalomban, a költészet nagy birodalma és a napi érdekű kéziratokat pusztító Moloch mellett, még egy »provinciá«-val is kell bírniok.

Némelyiknek kettő is van. X. bírja Aradot, Y. uralja Szegedet, Z. Kassát, B. Gyórt. Azaz tudósítója és levelezője valamely aradi, szegedi, kassai vagy győri lapnak. Ő küldi a nevezetes világeseményekről a sürgönyöket, s hetenkint egy levelet firkant, melyben kitelhetőleg igyekszik elmés és ügyes lenni. Nem ritkán a vezércikk is a pesti redakciókból kerül ki. A vidéki lapok a fiatal kezdő embereket szerződtetik e célra, kik aztán élénk polemikákat folytatnak a »Hiripi Kürt«-ben vagy a »Nagybajomi Híradó«-ban a »Times«-szal. De denique itt tanulnak ki, itt válnak »publicistákká«.

Egy nap, van annak vagy három éve, levelet kapok a megyémbeli szerkesztőtől, akit a »nagy véresszájú«-nak neveznek. A másik neve, mondjuk, Hettyey.

»Tisztelt barátom — írja —, legyen szíves egy fiatal író szerződtetni lapomhoz; fizetség negyven forint, kötelezettség hetenkint csütörtökre egy fővárosi levél, vasárnapra egy vezércikk. Lapom, amint méltóztatik tudni, éppúgy mint én, határozott szélsőbali.«

Elővettem a levelet, s legelőször is beszólítottam Várhidyt.

— Kedves barátom, volna-e kedve egy vidéki lap levelezőségét elfogadni. Egy tárca és egy vezércikk hetenkint.

— Egy kicsit sok. Mit fizet?

— Negyven forintot.

— Egy kicsit kevés. A mostani lapom ötvenet fizet.

— Tehát két provinciája lesz. Ötven meg negyven, kilencven.

— És milyen a lap politikája?

— Szélsőbali.

— Akkor elvállalom. Mert a mostani lapom kormánypárti, tehát legyen egy szélsőbali orgánusom is, abba különben is könnyebb cikkeket írni. Nem kell gondolkozni rajtuk.

— S témát sem kell keresni. Mert csak egy témát dolgoz fel hetenkint. Ír például egy cikket a büdzséről és elküldi az egyik provinciának, aztán ír egy másik cikket, amelyben a saját előbb megírt cikkét kifogásolja, megcsúfolja, nevetségessé teszi, s küldi a másik provinciának.

— Igaz, igaz, emellett gyakorlom magam.

— Természetesen, mert ön politikusnak készül; arra van tehetsége.

Nagybátyám, aki régimódi ember, s lelkes híve Hettyeynek, a szerkesztőnek, éppen ott pipázott a dívánomon, mikor a párbeszéd lefolyt.

Homlokát a kínos izzadság verte ki, s mihelyt Várhidy kiment szobámból, kitört belőle az elkeseredés:

— De hisz ez erkölcstelenség, amit ez a fiatalember készült elkövetni. Irtóztató, irtóztató! S te még rábeszélted. Nem szégyenled magad ilyen szentségtelen kéztől eredő cikkeket csempészni be annak a jeles hazafinak (a Hettyeynek) lapjába, melyet úgy olvasnak a mi megyénkben, mintha biblia volna minden sora.

— Nem érted te azt! Ez csak egyszerű mesterség. Az ember csizmát varr, egynek hegyes orrút, másiknak kajlát, kinek-kinek az ő gusztusa szerint.

Egy évig tartotta Várhidy a provinciát, anélkül hogy valami emlékezetes eset történt volna. Pontosan mentek a cikkek, s jött a honorárium.

A gyerek igen jól írt, roppant értette a dörgedelmes frázisokat, s népszerű lett a sifreje (V-y) vidékünkön. Rajongtak cikkeiért a szélsőbalok, s Hettyey is igen meg volt elégedve. Egypár hónappal a választások előtt, egy hétfőn megint levelet kaptam Hettyeytől.

— Tisztelt barátom — írja —, a politikai viszonyok e vidéken úgy alakultak, hogy én és lapom a jövő vasárnaptól kezdve a kormánypártra megyünk át. Utasítsa kérem Várhidy ilyen irányban.

Rögtön elküldtem a szerkesztőségi szolgát nagybátyámról, aki a Hettyey vidékéről való.

— Kedves bácsi, azért kérttem ide, hogy egy kis meglepetést akarok önnek okozni.

— Talán szűzdohányra tettél szert?

— Nem biz én. Hanem Várhidyval akarok megint konferálni. Kedves Várhidy úr, jöjjön csak be!

— Tessék!

— Levelet kaptam a vidéki principálisától.

— Mit ír?

— Hát úgy állnak odalent a dolgok, hogy a nagy Hettyey szombaton éjjel, mikor a toronyóra elüti a tizenkettőt, egyszerre megszereti a közösügyeket, s meggyőződik, hogy csak azok tessék boldoggá a mi hazánkat — a jövő vasárnapi vezércikket tehát már ebben az irányban tessék megírni.

— No, az egészen jó lesz — szólta örvendezve Várhidy —, most már csak egy cikket kell koncipiálnom mind a két provinciámnak; mindössze kétszer írom le.

A nagybácsi toporzékolt, ugrált mérgében.

— Ez már gyalázat, ez már istentelenség.

Alig egy hónapra új levelet írt Hettyey.

»Tisztelt uram. Kilátásom van, hogy az x—i kerületben mérsékelt ellenzéki programmal jelöltnek léptetnek fel. Figyelmeztesse kérem Várhidy, hogy a cikkeibe ne sajnáljon egy-egy oldaldöfést mérni a kormánynak, s egypár cukkedlit odaadni a katolikus papoknak.«

Mutatom a levelet a nagybátyámnak.

— No, ez a Hettyey, az egy példátlan gazember! — mondja elszörnyülködve.

— Dehogy. Csak hú gyermeke a kornak.

— Én csak azt a szegény fiút, a Várhidy, sajnálom.

— Miért?

— Hogy elesett az állásától. Csak tán nem vállalta a habarékpartiságot?

— Sőt inkább örült neki. Mert ez még valami új előtte.

— No, már nagy gézengúzok vagytok — fakadt ki végre az öregúr fejcsóválva —, sok mindenféle be van az eszetek rendezve.

MESE AZ ÁRVÍZRŐL

Egy alföldi városból kapjuk e sorokat. A nép ajkán most a következő kis mese van elterjedve az árvízről:

A kis-tiszai zsilipszakadás után összegyülekeztek az alföldi emberek tanácskozásra, s elhatározták, hogy deputációt küldenek a Tisza folyóhoz, megkérni őt, hogy a jövő esztendőben ne öntsön ki.

A deputáció elment Mármarosba, az oláhok közé, ott lakik egy barlangban a Tisza, ebből önti ki a folyót, mely a barlang szájánál csak olyan keskeny, mint egy garasos pántlika. (Bezzeg meghízik, mire Szegedhez ér.)

A Tiszát ott találták éppen munkában.

— Mi jót hoztatok alföldi emberek? — kérdi félvállról, se hidegen, se melegen.

A deputáció szónoka elöljárult.

— Megkövetjük alássan kegyelmedet, kérjük szívesen gráciáját, elég volt már nekünk a vízből, ígérje meg, hogy a jövő esztendőben nem önt ki az Alföldön.

A Tisza kevélyen félrerántotta a dolmányát, megcsördítette a sarkantyúit (mert tudják kendtek, magyar lenne ő is, magyar a gúnyája is), és így felelt:

— Bizony nem ígérem meg alföldi emberek, mert én a jövő esztendőben ki akarok önteni.

De már erre méregbe jött a nagytermészetű Börcsök János Vásárhelyről, és rárivallt nagy vörösen:

— No, ha kend nem ígéri meg, hát akkor én lekapom a kalapom, megfogom vele ezt a hitvány kis csurgót, és egy esztendeig nem mozdulok innen... kend lássa, ha a jövő esztendeig nem lesz víz a Tiszában!

Megijedt erre a Tisza, még önteni is elfelejtett — bezzeg lehet most apadás mindenütt! — és nagy hirtelen beleegyezett az alföldiek kívánságába.

Meglett az egyezség. Parolát is adtak, maga Börcsök János csapta el.

Nagy volt az öröm az egész Alföldön, mikor a deputáció hazaért és elújságolta, hogy a Tisza megígérte, nem önt ki jövő esztendőben. Mármost vígan szánthat őszi alá a gazda.

Nagy volt az öröm, csak egy ember maradt komoly, az öreg Böhó Ferenc Szentesen, aki ész dolgában tíz prókátorral is fölveszi.

— Megálljunk, emberek! — szólt az öreg. — Hát azt megígérte-e a Tisza, hogy a *főispánjai se csinálnak galibát?*

— Hát az minek? Biz' azt nem ígérte meg.

— Nohát akkor hiába koptatták kendtek a csizmát. Mert én mindig azt tapasztalom, hogy az a másik Tisza is megígér mindent, ő meg is tartja a szavát — hanem a főispánjai mindig kijátsszák az ígérését.

... Így történt, hogy az idén a Tisza nem áradt ki, hanem a mellékfolyói — a főispánjai —, azok bizony kiöntöttek. Be kár, hogy az öreg Böhó Ferenc nem volt a deputációban!

A KÚRIA ÉS GYÁSZJA

Egy idegen, nevezetességeket nézegető utassal történt, hogy Szegeden megnézve a börtönöket, e mindenféle komforttal berendezett szellős termeket, Budapesten belátogatott a Kúriához, ahol ocsmány, homályos cellákban sínylődnek a hivatalnokok, s leírásaiban összetévesztette a két helyet. Azt hitte, ebben ülnek a rabok, amabban a bírák. Valóban az épület, melynek homlokzatán ott áll aranybetűkkel »Iusticia regnorum fundamentum«, olyan kopott, olyan elhagyatott, mint az »igazság«. Pedig ez épületben székel az ország két legmagasabb ítélő fóruma.

E két fórumból csak az egyik áll európai nívón: a Kúria, hol a jogászvilág összes jelességei együtt vannak. Több jó bíróságra már nem telik az emberanyagból. Hiába lamentálunk, hiába szidjuk az igazságügy-minisztert, hogy rossz az igazságszolgáltatás, a jó igazságszolgáltatáshoz mindenekelőtt jó bírók kellenek. S az nincs. Hiába gyújtaná meg Fabiny a Diogenész lámpását.

Büszkeséggel lehet említeni a Kúriát, de a királyi tábla még sok kívánnivalót hagy fenn. Sokat dolgozik, gyorsan és rosszul.

Egész adomakör nyílzáporával lehetne sújtani a ferde ítéleteket, melyek onnan kikerülnek. A magyar ügyvédek a vacsoráiknál egyébről sem beszélnek, ha jól akarnak mulatni

egymás közt, mint a tábla ítéleteiről, mellyel az is megesett, hogy az első bírósági ítéletet *indokainál fogva* hagyta helyben — pedig éppen azon a címen fellebezett a fél, hogy az első fokú bíró elfelejtette indokolni.

De nem most az ideje humorizálni az ódon ház lakói fölött, midőn fekete lobogó leng a homlokzaton, mely a Kúria elnökének, Perczel Bélának halálát jelenti.

Egyike tűnik el vele a legrokonszenvesebb alakoknak. A gögös, feudális érzelmű Mailáth György után jött. Szelíd, jó ember volt. Éppen alkalmas egy ilyen testületet vezetni, mert a Kúria elnökének nem szabad hatalmasnak lennie, sem erőszakoskodónak. Az ő szerepe a lehető legszubtilisabb kormányzás.

Szép magas szál ősz ember volt, vékony, értelmes arccal, nyájas, de mégis tiszteletet parancsoló tekintettel. A közügyekben mindig nagy szerepet játszott. Elnöke volt a képviselőháznak, Bittó után pedig az igazságügy-miniszteri tárcát viselte.

Mindez el van mondva róla egyebütt is, de kár volna elfelejteni igazságügy-miniszter korából, hogy midőn Wagner László a saját fiát lőtte le a párbajban, a megszomorodott szívű atya igazi római módon cselekedett: kegyelemre ajánlá Wagnert a főltségnek, mert az igazság a Wagner részén látzott lenni.

Azokhoz a régimódi emberekhez tartozott, kiknek lelkülete örökre üde marad. Még öreg korában is szerette a költészetet — de nem úgy, mint néhány »nagy« emberünk, kiknek a »melle« kívánja meg a poézist, és ők maguk kezdenek vén korukra szerelmes verseket irkálni.

Igen gyakran eljárt az irodalmi társaságok gyűléseire, s ott olyan figyelemmel kísérte a novellákat és verseket, mint egy gyermek, aki a mesehallgatás gyönyöreinek úgyszólván önfeledten adja oda magát.

Nemegyszer történt meg, hogy felolvasás után odalépett valamely fiatal íróhoz, és bemutatta magát.

— Én Perczel vagyok. Nagyon szép volt. Írjon ilyet minél többet.

Mint emberről elragadtatva lehet beszélni; hogy milyen volt mint elnök, annak megítélése más lapra esik.

De egyet ki lehet mondani, hogy szerencsés elnök volt, mert akár van benne része, akár nem, az ő elnöksége alatt a Kúria folyton erősödött tehetségekben, s elérte azt a magas színvonalat, amelyen ma áll.

Hogy ki lesz az utóda, máris találgatják a bírói körökben. Vagy Szabó, a mostani alelnök, vagy pedig maga Fabiny, aki hír szerint helyet adna Szilágyi Dezsőnek.

De az talán e percben közönyös is.

AZ ALKONYAT

[A karcolat szövege megjelent a Krk 40. kötetében, az »Elbeszélések« című ciklus XIV. kötetében, a 144—146. lapon, Bisztray Gyula jegyzetei a jelzett kötet 278—279. lapjain olvashatók. A pontos keletkezési idő megállapítása és a keletkezési körülmények összefoglalása szükségessé tette, hogy a jelen kötet jegyzetapparátusában ismételten szóljunk erről az írásról a 240—242. lapokon.]

ELLENZÉK AZ AKADÉMIÁNÁL

(Csevegés)

Tavaszkor nemcsak a föld frissül fel, aki termékeny elem, hanem a terméketlen elemek is ekkor frissülnek fel. Még a Tudományos Akadémia is most egészíti ki magát.

Mert nemcsak az Akadémiának halnak, hanem ő maga is hal és ritkul. Ez idén van néhány üres hely, s a tagajánlások e napokban történtek meg.

Schvarcz Gyula Tisza Kálmánt ajánlotta tiszteleti tagnak. Ez az idea, mikor a levelében elolvasták, úgy esett be oda, mint a sistergő istennyila.

— Tisza Kálmánt? — sziszegték.

— Schvarcz Gyula! — szörnyülködének.

— Mit írt Tisza Kálmán?

— Miért nem ajánlotta inkább Tallián Bélát, mert az legalább írt egy levelet?

Nyíltan is, de főleg titokban nagy zúgás, morgás keletkezett a vaskalaposok közt. Még csak ez a hely volt, ahova a hatalmas kormányelnök keze el nem ért. Eddig a vaskalap uralkodott: most idejön a »magyar vasember« (a vasember, aki csupa szívből van). És ha az egyszer idejön a mediocritások közé, itt is ő lesz az úr, mihelyest beteszi a lábát.

Öreg Pulszky Ferenc szereti a zavarokat; mihelyt meghallotta az ajánlás hírért, egyszerre úgy tett, mintha semmit sem hallott volna: szaladt haza az íróasztalához, megírván Fraknóinak, hogy az üresedésben levő két tiszteleti tagsági helyre ajánlja Kállay Bénit (aki történelmet írt) és gróf Andrassy Gyulát (aki történelmet csinált) ajánlja, ő Pulszky Ferenc, aki teljes életében konfliktusokat csinált.

No, erre támadt még csak igazi ijedelem. Három nagyember és csak két hely. Rettentő helyzet! Egy nagyúrnak el kell buknia.

De melyiknek?

— Az aktivitásban levő minisztereknek előnyük van — vélték némelyek —, Andrassy már csak volt miniszter.

— Igen, de még lehet.

— Ez is igaz.

— De hát akkor kit mellőzzünk? Mellőzzük Kállayt.

— Kállayt lehetetlen, mert nagy tudós.

— Mellőzzük Tiszát.

— Bajos, mert kálvinista.

— S azonfelül az Akadémia adómentességéről sem szabad megfeledkeznünk.

— Igaz, igaz!

Az ellenzéki akadémikusok azonban ez ellen jó kortesfogást találtak fel.

— Nem ösmeritek Tiszát. Ha meglesz tiszteleti tag, meg lehet, megadja az adómentességet, de ha megbukik, akkor bizonyosan megadja, nehogy bosszúállásnak látszassék.

— Ez is igaz!

Ilyen bizonytalanságban lebegett az ügy, s hovatovább mind mozgalmasabb lázongási hírek érkeztek Schvarcz Gyulához: hogy Tisza ellen nagy az áramlat az Akadémiánál; különösen a mindenható Fraknói és az izgékony öregúr, Pulszky Ferenc duzzognak és szervezkednek.

- Schvarcz Gyula meghökkent.
- Csakugyan olyan nagy az ellenzék?
 - Ez a két ember szítja a tüzet. Baj lehet belőle.
- Nosza, ezen segíteni kell. Rohan a hú mameluk Fraknóihoz; hogy argumentumokkal, kapacitációval megpuhítsa a lázadózót.
- Hallom, hogy ön nincs megelégedve az én ajánlattal?
 - Ki mondta? — kérde Fraknói.
 - Beszélük mindenfelé.
 - Nos, igen — szólt finom diplomatikus mosollyal Fraknói —, az ajánlat engem nem elégít ki.
 - Miért, uram?
 - Mert ön nem írta meg elég melegen. Tisza Kálmán sokkal magasztalóbb ajánlást érdemel. Én lelkesedem az eszméért, hanem Pulszky Ferencen azt vettem észre, mintha idegenkednék.
 - Akkor hát megyek Pulszkyhoz.
- S rohant a Múzeumba:
- Azt hallom, bátyám, nem helyesled, hogy Tiszát ajánlottam.
 - Ki mondta azt?
 - Beszélük.
 - Hát tudod, van benne valami. Így, ahogy az ajánlás történt, nem egészen tapintatos. Az ilyesforma dolgokkal nem szabad csak úgy ajtóstul berohanni az Akadémiába.
 - De mégis mi a kifogásod?
 - Hm... , négy szemközt legyen mondva, én azt szerettem volna, ha inkább nem ajánlod.
 - Miért?
 - Hogy akkor a Guszti fiam ajánlhatta volna.

* * *

Schvarcz Gyula vígan ugrándozva ment haza: látta, hogy az akadémiai ellenzék nem komolyabb a házbelínél.

Kicirkalmazták circumspectus módon, hogy Kállay Bénit egyelőre rendes tagnak választják (szerencsére van egy hely

üresedésben, mert különben amerikai párbajt kellett volna inszcenírozni két akadémikus közt), s így a két tiszteleti tagsági szék közül Tisza Kálmánnak jut az egyik.

S akit tizenkét évi kormányzás nem bírt se népszerűtlenné, se savanyúvá tenni, hihetőleg ezt a megválasztást is kiheveri valahogy, mint ahogy Kossuth és Petőfi ki tudta heverni a meg nem választást.

AZ ÁR

Hiszen szép, szép ez a tavasz, az első ibolyával, az első fecskével, a megenyhült égnek első mosolyával, de vannak árnyoldalai is. Az első fecskével várjuk a muszkát, a nap első mosolyával várjuk a vizet. S ez így van évről évre.

A muszka nem jön (visszatartja Bismarck, tavasztól új tavaszig), de a vizet nem bírják visszatartani, minden évben kiönt valahol.

Télen egész komikus, mikor egy-egy fennhéjázó névjegy kerül kezünkbe: »X. Imre a Madzag kormánybiztosa«, vagy »Y. János a Bige miniszteri biztosa«. Szájunk mosolyra ferdül: Hát ez miféle állás? Folyamok ezek? De hol? Nézzük a térképen, bár hasztalan. Ilyen nevű vizek még tán az olümposzbeli Neptun úr lajstromában is csak a »stb.« alatt fordulnak elő.

De tavasszal aztán, mikor a nap sugárnyelvecskéivel megnyalja a hóborított hegyek gerincét, fölveszik magukat a kis erecskék, s beszélgetnek magukról a lapokban, némelykor kövér ciceró betűkkel. Nekidühödnek a Madzagok és Bigék, megdagasztják a nagy folyamokat, szilaj nyargalásra készítik a méltóságteljes Dunát, melyet nagy szakállas öregember képében ábrázolnak a szobrászok és piktorok, s örült dühbe hozzák a Tiszát, akit magyaros ingvállban rajzolnak, szép leány képében; hanem ilyenkor valóságos fúria.

Láttak már egy igazi árvizet? Nem még? No, én már láttam, és elbeszélem, milyen. Hát kérem, az árvízhez három dolog szükséges mai napság. Egy folyam a csordulton túl teli vízzel, egy terület, amit elöntsön és egy kormánybiztos, aki erről jelentést írjon.

»Fekete éjszaká«-nak nevezik azt a hajnalt a szegediek, amikor az ár betört a városba.

Éjfél után két óra felé jött az első jelentés a gátszakadásról. Az emberek nagy része otthon pihent félében, félálomban várva a vészharangszót. Mert üres alarmhír már az éj folytán több ízben verte fel a lakosságot. Az történt, ami a mesében, hogy az »igazi farkas«-nak már senki sem hitt. A városházára hozták az első vész hírt, ahol a vészbizottság virrasztott. Egy polgárember rohant be egész valójából kikelve:

— Jön a víz! A gát elszakadt. Egyenest onnan futok.

A szenátorok egész flegmával tanakodának maguk közt.

— Lehet-e ezt hivatalos jelentésnek venni? Nem lehet. Mert ki bírta meg önt a jelentéssel? Magától jött ön ide? Nos tehát, nem lehet hivatalos jelentésnek venni; márpedig csak a hivatalos jelentés a hiteles. Ennélfogva nem is szakadhatott el a gát. Ergo nem kell a harangot meghúzatni.

Talán csak én magam vettem a civis jelentését komolyan, s tüstént lementünk egy barátommal az utcára.

Halotti csönd terült el a város fölött, csak a szél süvítette szörnyű danáit. Itt-ott egy alak suhant el batyuval a hátán, egy-egy eb vonított valahol messze. A kakasok ma nem szóltak.

Egyszerre közelgő lódobogás hangzott fel a néma éjben a budai országút felől.

— Egy hírnök! — találgatta barátom.

— Menjünk arrafelé.

Egy honvédkapitány (Károsy nevű) jött sebes vágatva, lováról csurgott a víz, maga a kapitány is csupa lucsok volt.

— Minden elveszett! — kiáltá a kapitány.

— Csakugyan elszakadt a gát?

— Már hasig úszott lovam a vízben — mondá sötéten. — Zajongva ömlik be a gátréseken a víz.

— Menjünk haza — sürgetett a lakótársam. — Menjünk, menjünk!

— Ej, hát te is olyan sült paraszt vagy, aki a tudományra semmit sem adsz. Hiszen, ha elszakadt is a gát, kiszámították a mérnökök, hogy csak tíz óra alatt jöhet be ide a töltéstől az ár, az pedig valamikor délben lesz. Menjünk be még egy teára a »Hétválasztó«-ba; ott még világosságot látok.

A »Hétválasztó« kávéházban néhány gányó ült egy petróleumlámpával világított asztalnál, és az árvíz bejövetelének esélyeiről vitatkoztak. (Még ezek nem tudtak semmit.)

— Elfogják! — vélte Barka Gergely uram. — A kormánybiztos erélyes ember. Aztán annyi zsák még a tengert is megállítja, komámuram!

A komának szólított alacsony, zömök emberke a fejét rázta:

— Én csak azt mondom, hogy bejön, bejön komám, okvetlenül bejön. Mert nagyon rossz álma volt az éjjel a feleségemnek.

— Bolond kend, koma. Hát többet ad egy asszonyi álmra, mint a mérnökök eszére, akik kiszámították, hogy ekkora vízben, ekkora hullámverés mellett megáll a töltés.

Én közbe akartam kiáltani: »Bolondok, ne disputáljatok, hisz itt van már a víz a nyakunkon«, hanem a barátomban volt annyi humor, hogy ő is a disputálók közé keveredett, s annak az állítását támogatta érvekkel, aki nem hitt a víz bejövetelében.

A két koma párbeszéde mindinkább elmérgesedett, itták a borocskát, csapkodtak a tenyereikkel az asztalra.

— Bejön, ha mondom.

— De bizony nem jön.

— Felteszem a szürke lovamat egy malac ellen, ha bejön.

— Én pedig felteszem a házamat egy kukoricacsó ellen, ha be nem jön.

— Hagyjuk itt őket — szoltam —, álmos kezdek lenni.

— Megmondjam nekik?

— Minek rontanád a multságukat? Hadd kvaterkázanak még egy darabig. Hisz ráérnek.

Künn az előbbi csönd honolt. A harang még mindig nem kondult meg. Az utcák teljesen néptelenek voltak. Semmi nyüzsgés, mozgás. Az egész város aludni látszott.

— Az emberek nem készülődnek.

— Ez furcsa!

Csak az egyik keresztutcában találtunk egy mennykő nagy hordót kigurítva a járdára, amelyből néhány parányi tűzszikra pattant fel.

— Mi az ördög lehet az?

— Ég benne valami... most gyulladozik.

Közelébe érve jól megrúgtam, mire a hordó tompa, síri kongást hallatott, s utána nyomban egy vastag bariton hang mordult meg a hordóban.

— No, ki az? Mi az?

— Ki van a hordóban?

— Én vagyok itt, a Kopori Gyurka.

— Mit keres itt, bácsi?

— Hát itt lakom.

Benéztünk, s csakugyan a Kopori Gyurka, a furfangos szabó ült a nagy hordóban, vánkosok, sonkák, szalámirudak és cipók között, nagy kedélyesen pipázgatva. A jó vízréti dohány vígan dagadozott, sziporkázott a jól szelelő szerzőmban.

— Micsoda bolond gondolat ez, Gyuri bácsi?

— Csak azt teszem, édes fiam, amit Noé: azzal a különbséggel, hogy én csak holt állatokat hoztam be; három sült csirkét, egy töltött bárányt meg egy borjúcombót. Egypár napig csak megélek valahogy. Míg megjön a galamb a zöld ággal.

— De hisz a hordó elúszik a vízben, felfordul.

— Dehogy úszik el, dehogy, hát nem látjátok, hogy egy nagy hosszú láncsal ide van erősítve az akácfához?

— No, de még korán ült be. A víz csak reggel jöhet be.

— Soká szeretek aludni. Minek tegyek magamnak alkalmatlanságot? Elalszom szépen a hordóban, s semmi gondom többé a jövőre. Amikor tetszik, akkor jöhet a víz. Az emeletes házamat, meglehet, ledönti, de hát az új lakhelyemet legfeljebb fölemeli, s úgy fogja ringatni, mint egy bölcset. Csak már jönne az ebugatta — tette hozzá keserű humorral.

De ideje volt, hogy mi a lakásunkra menjünk, mely egy nagy erős kőház második emeletén volt, éppen átellenben a Kopori Gyurka házával.

Lakótársam, aki már ki volt merülve (hiszen tíz éjszakát virrasztottunk egyvégben) lefeküdt, én pedig kinyitottam az ablakot, s lebámultam a csendes utcára.

A szél elállt. De a csillagok nem ragyogtak az égbolton, barna felhők úszkáltak a nagy ūrben, csak lent pislogtak szórványosan a gázlángok.

Egyszerre megkondult ünnepélyesen, rémletesen a rókusi toronyban a harang. Néha egy-egy futó ember léptei koppan- tak meg a kövezeten, s aztán megint elhalt minden.

Majd mintha selyem nőruha suhogna. Valami rejtélyes csodálatos nesz támadt odalent. Papucsban lépeget valaki.

A Tisza volt. Az a szép leány, ahogy a piktorok festik.

Lassan, csendesen, mintegy osonva töltötte meg a mélye- déseket, hágta meg a domborulatokat, se nem csobogott, se nem hullámozott, csak nőtt.

Én csak azt vettem észre az ablakból, hogy a föld elkezd csillogni, s hogy mindig közelebb jön a második emelethez.

E pillanatban egyszerre kialudt a városban minden gáz- láng. Száz apró csillag, mintha egyetlen koppantóval volna eloltva. (A víz akkor ért volt a gázométerhez.) Szuroksötét lett. Mármost semmit sem láttam. Csak néha hangzott egy- egy csattanás messziről, majd délről, majd nyugatról. Talál- gattam: mi lehet? El sem bírtam gondolni, hogy ez mindig egy ház összedőlését jelenti.

A rettenetes sötétben Kopori Gyuri pipájából szállt fel egy-egy szikra. Az öreg még mindig ott pipázott a hordójában csendesen.

De a gondviselés talál magának gyertyát. Két helyen gyúlt ki a város. S e vérvörös magasra csapkodó lángok bor- zasztó képet világítottak meg.

Az emelkedő ár állati és emberi hullákat hömpölygetett lomhán, méltóságteljesen. (Ott úszott már a »Hétválasztó«- beli koma szürke lova is.) Házi bútorokat cipeltek a hullá- mok: szegényes festett ágyat, üveges almáriumot, dunyhát, bőlcst, ezer szomorú esetnek tanújeleit.

Megdermedve tekintettem végig a kigyúlt fény mellett a városra.

De a város már nem volt sehhol.

Csak a házfedelek látszottak ki a vízből; mint száz meg száz egymás mellé rakott koporsó.

EGY KIRÁLYFI REGÉNYE

(A svéd királyfi és Munck Ebba)

Az a regény, mely a ködös északon Stockholm királyi palotájában múlt hó 15-én nyert befejezést, méltó egész Európa rokonszenvére, s bizonyosága annak, hogy még a mai reális korban sem tűnt el minden idealizmus a föld színéről. Mint ahogy ma mesél a dajka a figyelő gyermekeseregnek régi királylányokról, kik szegény vitézekkel osztották meg hatalmuk fényét, s királyfiakról, kik árva pásztorlányokat emeltek magukhoz fel a trónra, úgy fog mesélni a késő ivadék arról a megható történetről, melyről talán akkor már azt fogják hinni, hogy csupa mese, de ma tudjuk, hogy megtörtént valóság.

Volt egyszer — így fog szólni a mese — egy király és egy királyné, kik Svédország felett uralkodtak. A királyt untatták parlamentjeinek huzalkodásai, mert kettő volt neki: Stockholmban és Krisztiániában (és ebben a tekintetben nem is állt egyedül a többi uralkodók közt); a királyné beteg volt, de vigasztalást találtak mindketten négy fiukban, kik közül az első, a trónörökös, Gusztáv 1858-ban született, s egy bádeni hercegnőt, a német császár unokáját vette nőül, kitől két kis hercege született, kövér és pozsgás, mint minden svéd gyermek; a többi: Oszkár herceg tengerésztiszt, Károly herceg, kit kék hercegnek neveztek el kék és fehér testőregyenruhájáról, melyet mindig viselt, és Jenő herceg, azaz a vörös herceg, szintén egyenruhájáról, de ez később búcsút mondott az egyenruhának és Párizsba ment festészetet tanulni.

Volt pedig a királyi hercegnőnek egy udvarhölgye, *Munck Ebba*, egy svéd ezredes lánya. Nem volt valami rendkívüli szépség, de kedvessége mindenkit elbájolt; nagy kék szemei, karcsú termete, halvány arcbőre voltak. Régi finnlandi családból származott, mely ha nem is tartozott az ország legelőkelőbbjei közé, de egyike volt a legtisztéletreméltóbbaknak. Rokonságban állott a Cederström családdal, mely sok művész adott Skandináviának, s az egész udvar rokonszenvvvel vonzódott feléje. Ő volt különösen megbízva a királyi alamizsnák kiosztásával, s e feladata gyakorlatában mindig olyan benyomást tett, mint egy istenfélő apáca.

Igaz, hogy Munck kisasszony fiatalága dacára (mert 1858-ban született) súlyos megpróbáltatásokon ment keresztül. Világba léptekor, 1875-ben, egyike Stockholm legelegánsabb férfiainak, Rosen gróf, a trónörökös herceg segédtsíztje beleszeretett az ifjú lánykába. Megkérte a kezét és el is nyerte. Nehány hónappal később a viszony felbomlott. Miért, nem lehet tudni. Kétféleképp beszélnek a dolgot; némelyek azt mondják, hogy a szakítást az öreg Rosen gróf idézte elő, ki rossz szemmel nézte a tervezett házasságot, s a Munckokat igen alantas származásúaknak tartotta; mások ellenben igen kényes természetű bonyodalmakról beszélnek, bizonyos vallo-másokról, melyeket a férfi volt kénytelen tenni Munck kis-asszonnynak, kinek érzelmei fellázadtak ez ellen. Akármint legyen is, a viszony megszakadt, s Munck kisasszony szeré-nyebben, szótlanabban, mint valaha, újra elfoglalta régi helyét az udvarnál, talán belátva nagy honfitársa, a költő Ibsen egyik drámája hőséne szavai igazságát, hogy: »Csak aki egyedül van, az erős.«

Itt látta és szerette meg *Oszkár* herceg, a királynak 1859-ben született második fia. Oszkár herceg korán lépett a tengerészeti pályára, s így ő is megtanulta szeretni a magányt és a csendet. Munck Ebba önkéntelenül vonzotta őt. Nem a poéták hirtelen támadó szerelme volt ez, hanem a mindennapi érintkezésből lassan kifejlődött igaz barátság, mely utoljára szerelemnek engedett helyet. Ők magok legkésőbb vették ezt észre. Az udvarnál mindenki a herceg szenvedélyéről beszélt, sőt a királyi hercegnő kissé igen hangosan is beszélt felőle, s úgy látszott, mintha gyanúba vette volna Munck kisasszony szándékait. Lekötelező barátok megsúgták ezt a fiatal lánynak, ki rögtön elhagyta az udvart. Másnap Oszkár herceg fölkereste királyi atyját. Úgy látszik, hogy atya és fiú közt élénk szó-váltásra adott az eset okot, melynek folyamán Oszkár király kijelentette, hogy soha az ő családjából való herceg nem fog mást nőül venni, mint királyi vért. Két nap múlva a herceg engedélyt kért és kapott, hogy az »Edda« hajóra szállhasson, mely a világ körüli útra indult.

De mielőtt elutazott volna, a herceg meglátogatta anyját, s tudta, hogy ügyét pártfogásába fogja venni az, akit a nép »szent«-nek nevezett el. A svédok nem sokat tudtak arról, ami

a királyi palota falai közt végbement. A küzdelem erős volt; a király nem akart engedni. De egy év múlva a királyné mégis kinyerte, hogy visszahívhassa Munck kisasszonyt az udvarhoz. Személye körül alkalmazta őt, és igyekezett megismertetni a királlyal. De sehogyse ment; a király nem akart tudomást venni róla. November havában Oszkár herceg visszatért utazásából. A király az első találkozásánál ismét kijelentette, hogy sohasem fogja megengedni, hogy nőül vegye Munck kisasszonyt, s ha még mindig ez a szándéka, úgy jobb, ha ismét hajóra száll.

Mi történt ekkor a király lelkében? Megígérte-e a királyné, mint némelyek vélik, hogy feledni fog mindent, amit szenvedett, ha enged fia óhajának? Valószínűleg sohasem fogjuk megtudni. Annyi bizonyos, hogy egy nap egy bizalmas estén a királynénál Munck Ebba kisasszony egy dalt énekelt, amelyet Ejens szerzett a király e versére: »Oh szent részvét! Oh szent vigasztalás! Ti egyedül emelitek fel a szívet.«

O Milda Röst!
O Ljüva tröst,
Bönhörsle ditt hjärta vinner!

A király egy pillanatig némán maradt, aztán fölemelkedve székéből, megfogta fia kezét, azt a Munck kisasszonyéba tette, és szó nélkül távozott a teremből, erősen becsapva az ajtót. A jelenlevőket bámulat fogta el. De az események gyorsan követték egymást; a király egy óra múlva határozott beleegyezését adta, s néhány nap múlva a hivatalos eljegyzés is megtörtént.

A királyi család beleegyezése, melyet a svéd alkotmány okvetlen megkíván, nem könnyen volt kinyerhető; a herceg fivéreinek egyike határozottan ellene szegült a házasságnak, mely szerinte a családra gyalázatot hoz. Ellenben valódi lelkesedést idézett elő a házasság híre a két királyság demokratikus köreiből. A hírlapok pártkülönbség nélkül támogatták Oszkár herceget a királyi családdal szemben, emlékeztetvén, hogy a Bernadotte-ok, akiktől a család származott, szintén alacsony eredetűek voltak. És különös, a kamara, mely egy évvel előbb megtagadta a Gothlandi herceg számára kért évdíjt, mert Gothlandi herceg a hivatalos címe Oszkár hercegnek, megadta

azt Bernadotte-nak, mivel tudniillik a herceg, házassága következtében, nemcsak esetleges trónörökösödéséről, de hercegi és fenséges címéről is lemondott. Mert így rendeli ezt a svéd alkotmány.

Ami Oszkár királyt illeti, úgy látszik, hogy ő is becsülni kezdi jövődöbéli menyje erényeit. Ő festtette számára bútorait, s mikor nemrég távozott Munck kisasszony Stockholmból, a király kocsiján ment a pályaudvarba, a népség tüntető éljenzése közepett. Egész lelkesedéssé fokozódott az ováció, mikor a király búcsút véve a fiatal leánytól, megölelte őt.

Az egybekelés márc. 15-én történt Bornemouthban az egész királyi család jelenlétében. Azt megelőzőleg Munck kisasszony néhány hetet Angliában töltött Zsófia királynéval. Oszkár herceg, vagy jobban mondva most már csak Bernadotte, ifjú nejét messze északra, egy kis kikötőbe fogja vinni, ahol kis birtokot vásárolt. Itt fog élni szerényen, elfeledve a világtól, de boldogan.

NEPTUN ÚR ÉS A VIZEK

(*A szabályozás előtt.*) A magyar vizek elmentek volt valamikor régen a szabályozás előtt panaszra Neptunhoz.

— Végünk van, Isten!

— Nos, mi bajotok?

— Szabályoznak bennünket.

— Hát aztán? — szólta Neptun nagy flegmával, megsimogatva hullámzó ősz szakállát.

— Széchenyi elhozatta Paleocapat, az pedig roppant okos ember.

— No, ha okos ember, akkor se baj, mert a magyarok nem szoktak hallgatni az okos emberekre.

— Mégis odalesz a szabadságunk, hidd el, jó Neptun. A mérnökök elzárják utunkat töltésekkel.

— Ostobaság! Majd találtok ti magatoknak utat...

— Ágyunkat szűkebbre szabják.

— Nevetséges. Két icce vizet bele nem szoríthatnak egy iccébe.

— Mind igaz, Neptun, de lásd, azért mi mégsem futkározhatunk olyan szabadon, mint eddig a lapályokon. Ha szétjátszottuk magunkat tavasszal, kétszázezer holdon hömpölyögtünk, zúgtunk, bőgtünk, törtünk, zúztunk.

— Kutyá bajotok sem lesz, jó folyóim. Menjetekek szépen haza, és ne féljetekek semmitől.

— Hát igazán semmit sem szándékozol tenni, jó Neptun, érdekünkben a mérnöki tudomány ellen?

— De igen; valamit majd csak kigondolok ellene. Legyetekek nyugton addig is!

* *
* *

(*A szabályozás után.*) Neptun úr lejött a napokban szemleútra a folyamokhoz; nagy zajgással, dagadozással fogadták.

— Nos, hogy vagytok? Látom vígan és hatalmasan. Az egész ország reszket tőletek.

— Megvagyunk, Neptun.

— Elhiszem kópék. Háromszázezer holdon jól érezhetitekek magatokat.

— Nem panaszkodunk, uram.

— Jól tollasodtok, he! A szabályozás előtt csak kétszázezer holdotok volt. S az is olyan terület, amibe semmi élvezet nincs, mert az emberek úgyis nektek hagyták üresen, még csak egy házikó vagy egy jóra való vetés se volt rajta.

— Bizony igaz.

— Lám, mindjárt akkor mondtam nektek, hogy nem kell a mérnöki tudománytól félni.

— Mivel tetted ártalmatlanná a mérnököket?

— Rávettem az intéző földi hatalmakat, hogy ellen-súlyozzák őket...

— Mivel, oh bölcs Neptun?

— *A vízi kormánybiztosokkal.*

ALAKOK A LÉPCSŐHÁZBÓL

A varróleány

Még nincs »fölfedezve«. Még vígan szökell föl a lépcsőkön a harmadik emeletre, ahol egy mérges arcú vénasszonynál varrogat. Még oly ártatlan, hogy félretört sarkú cipőkben jár, s a kabátkája a könyökén, igaz, hogy alig látszón, ki van szakadva.

Még nincs fölfedezve, pedig csinos kis lépcsőházi vadrózsa. Pompás nagy fekete szeme van s pajkosan mosolygó szája. De még most valószínűleg azon mosolyog, hogy milyen nagy élvezet lesz odafönn elszürcsölni azt a kávé, amit egy kis barna bögrében visz az emeletre.

Mert tíz esetben kilencszer ilyen barna kávésbögrével kezében látod a lépcsőházban.

Amint fölsurran a sötét lépcsőházban, olyan, mint a nap-sugár, mely végiglejt a lépcsőkön, s igaz, hogy már megfordulnak az emberek, amint elhalad mellettük.

Az is kétségtelen, hogy nemsokára »fölfedezik«. S ő is megjárja a »lépcsők útját«, mint többnyire pályatársai.

Az az út igen rövid. A harmadik emeleti lakásból a második emelet szobáiba vezet, azután a második emeletről az elsőre. S végül egy napon levisz egész — a földszintig.

Hanem ezt az utat ismét a harmadik emeletről kezdi... s összezúzva ér le a földszint kövezetére.

Ezt a sorsot alig kerüli ki (hacsak a földszintnél is *mélyebbre* nem esik), mert nagyon szép s nagyon ingerlőn tud tipgni a lépcsőkön félretört sarkú cipőiben.

Első fölfedezője

a huszár.

Jövetét kardcsörgés, sarkantyúpöngés hirdeti, melytől visszhangzik az egész lépcsőház. Közben halk fütty: Oh, ezt a szerelem tevé... .

Egyéves önkéntes és csinos fiú. A második emeleten lakik egy vén uzsorás, ennél szokta tiszteletét tenni bizonyos időközökben. Hogy olyan sűrűn jár oda, azt is a szerelem tevé.

E percben is szerelmes. De most egyelőre — az új csizmájába.

Mert az gyönyörű csizma. Amíg lehalad a lépcsőfokokon, egyebet se tesz, mint a csizmáját nézegeti. Lábaik kifordítja kaszálóra, majd kirugasztja egyenesre, azután a napsugarakat villogtatja a csizma fényében, roppantja, csikorgatja s eközben lágy, megindult tekintetet vet a kedves jószágra.

Amíg leér a lépcsőn, lehetetlen egyébben gyönyörködni, mint a kedves csizmákban.

Odalenn azonban észreveszi a kis varróleányt, s a csizma elhalaványul. Helyét átengedi szívében a nagy fekete szemeknek, kávécs bögrének és félretört cipősarkaknak.

A többi huszárosan megy. Amíg végül a kis varróleány helyét ismét elfoglalja szívében egy új csizma, egy másik lépcsőház, egy másik varróleány.

A piktor

Vannak a mi lépcsőházunkban rossz nyelvek is. Íme a derék piktor, aki nagy kalabrázi kalapjában mindig reggel topog föl a harmadik emeletre, ahol az atelier-je van, állandó megszólás tárgya a lépcsőházban.

A szegény piktor arca halvány, sápadt, mint a művészeké rendszeren, szemei álmatagok, egész valóján látszik, hogy az éjet az atelier-ben töltötte egy pemzlivel a kezében, amivel festett, sőt kissé piros orra is azt bizonyítja, hogy eközben nagyon közel ért az a karmin festékhez, és íme, a lépcsőházbeli rossz nyelvek tüstént más értelmet tulajdonítanak a művészileg halvány arcnak, a költőileg álmos szemeknek, a festőileg piros orrnak.

Még az atelier-jét is belevonják a csúnya megszólásba. Pedig az pompás atelier lehet. Ő maga mindennap szokott valami érdekeset referálni az ismerőseinek róla, akikkel a lépcsőházban találkozik.

— Ma atelier-met rózsaszín szatinnal vonattam be. A napsugarak előnyösebben világítanak a rózsaszín környezetben.

— Ma atelier-mben egy új szerkezetű festőállványt hoztattam. E tekintetben is haladunk.

Resurrexit! — felre haadt! —
 Még se halt meg s már feltámadt.
 Újszajro halatoknak,
 Parléns siratóknak
 Jo *Csanády* bácsi
 Azt mondja, hogy: *Ácsi!*

Kerekében, lens Biharban,
 Nem esett kár e magyarban.
 Helyen van még parókája,
 Mégcsendül meg a nófája:
 Hogy hűvezet a német,
 A máno eme meg!

A ven szítyia Kerekében
 Ma is hazát szeret híven:
 Lidérezkent ill ma is almán
 Hitehagyott Tisza kalmán,
 S ma is tür ez ellen
 Az agg kúvez jellem.

S bar ma nincs ugy mint volt regen,
 S bus csillagzat jár az égen,
 Diétából hogy kimaradt:
 A kerekü malom alatt
 Van a hosra gondja,
 S nézetet kimondja.

A partját, mely itt hallgatja,
 Hangos szava szívg hatja.
 Molnár, esküdt, öregbíró
 Nem küll nekik válto-gíró:
 Lapot se gründoltnak,
 Külesánt se pumpoltnak.

Az öregnek, — nincs itt hon ton —
 Jobb is e *bihari ponton*,
 Mint, hol lelke mindig lazban,
 Közösígyes országuzban,
 Jo bihari legben
 El friss egeszszeben.

Is a bolond hír, mely róla
 Gyászos hühogással szólja:
 Mindig hasonló alappal
 Közöltessek még sok lappal:
 S akkor egy dal mindig lesz itt,
 Zengven *resurrexit!*

Csanády Sándor

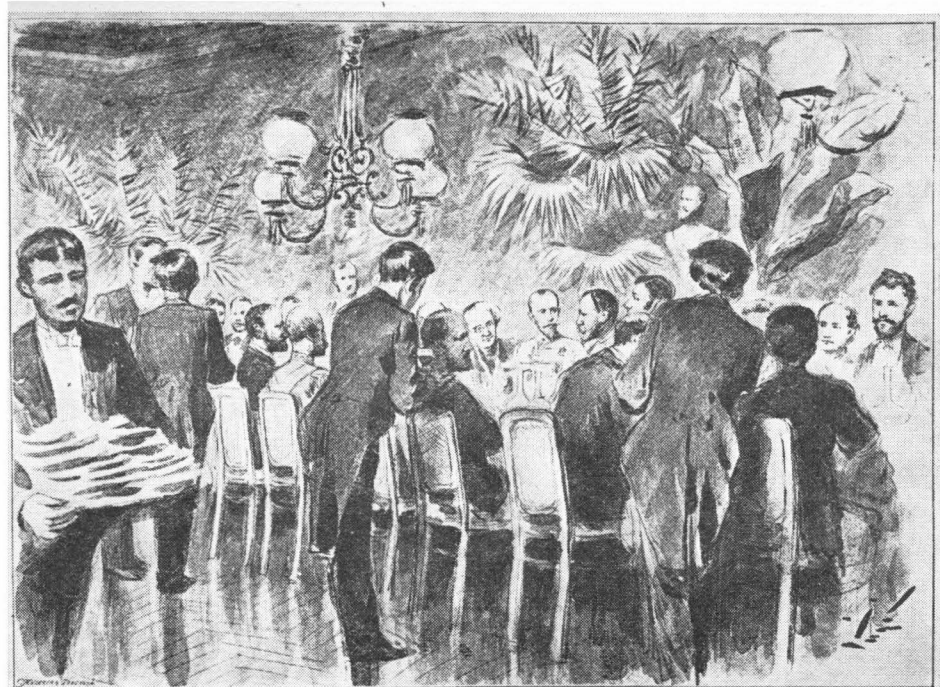
Budapest, február 12. 1048. (7.) szám. XXI. évfolyam. 1888.

BORSSZEM JANKÓ

BÉKE! — harsogtatá Bismarck e héten.

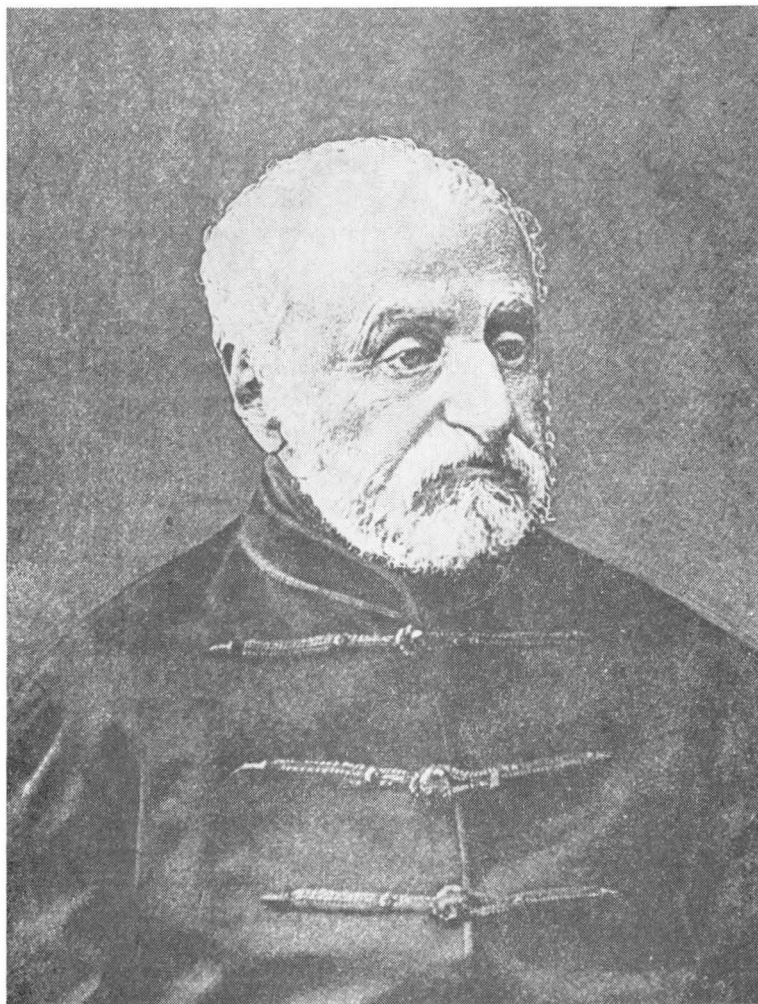
Előzeteskiadás: Budapest, Ferenciek-tere 5. sz. Előzeteskiadás díj: Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
Egyes szám 16 kr.

Otto von Bismarck

RUDOLF TRÓNÖRKÖS MAGYAR IRÓK ÉS MŰVÉSZEK KÖZÖTT: LAKOMA AZ ANGLI KIRÁLYNŐS-BEN FEBRUÁR 12-ÉN. Vágó Pál rajza.

Rudolf trónörökös magyar írók és tudósok között

Ghyezy Kálmán

Budapest, márczius 25.

1054. (13.) szám.

XXI. évfolyam. 1888.

BORSSZEM JANKÓ

ÁRVIZ.

T. K. — Nem használ itt sem imádság, sem káromkodás!... *Dolgonyi kell!*

Előfizetési » Kiszámlázásban: Budapest, Ferenczirk-tére 3. sz. Előfizetési díj: Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
Egyes szám 18 kr.

Az 1888-as tavaszi árvíz

KUKORICASZELELÉS. — SZABÓ MIHÁLY RAJZA.

Kukoricaszélelés

063 / 2583

A

NEM IGEN TISZTELT HÁZBÓL.

SZABADON

MIKSZÁTH KÁLMÁN

UTÁN.

Motto:

*A mílyen az „Adjon Isten!”
Olyan a „Fogadj Isten!”*

IRTA

NEMIRÓ.

Ara az Erdélyi Cultur-Egylet javára 60 kr.

SZÉKESFEHÉRVÁROTT,
NYOM. A „SZÉKESFEHÉRVÁR ÉS VIDEKE KÖNYVNYOMDÁJÁ”-BAN.
1888.

A nem igen tisztelt Házból

1933 T. 11

A halottak világa halottak

Hát ez az a világ, amit mondhatunk meg halottak és
és a világ minden részét van a szellemek.

De hát mi az?

Nálunk az a világ, amit mondhatunk meg halottak
világ - de ez az a világ, amit mondhatunk meg halottak
világ -

Ma hisz az a világ, amit mondhatunk meg halottak

Van az a világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, halottak és a világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak

~~A halottak világa halottak~~

Helyes példák az a világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak

És az a világ, amit mondhatunk meg halottak. Egy
például az a világ, amit mondhatunk meg halottak

- 3. Az a világ, amit mondhatunk meg halottak, hogy:
meghalt. ~~Meghalt~~ az a világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak
a világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak
világ, amit mondhatunk meg halottak

Humoriztikus halottak

— Ma atalier-met áttettem a másik szobába a világítás miatt. Valóban most már meg vagyok elégedve a világítással.

A rossz nyelvek pedig azt híresztelik, hogy ez a atelier nem egyéb, mint egy lábbelikészítő műhely, a piktor lakásadó gazdájának műhelye, mivel ő e helyiségen megosztzik, nem lévén több szoba a lakásban. Az új szerkezetű festőállvány pedig egy háromlábú szék, melyen a piktor szabad óráiban működik, és pedig akképp, hogy egy sebesült cipő van a kezében, továbbá egy cipésztű, s ő e tűvel a cipő sebének kerületén csiriztől fénylő fonalat húz át, igen nagy eréllyel húzogatva azt egyszerre jobbra-balra. Szóval, hogy ő, a művész, a fényes szellem, nagy tehetség, mikor éhes — cipőket foltoz!

Sőt még evvel a rágalommal sem elégszenek meg abban a mi lépcsőházunkban. Egész kis történetet kolportálnak a piktor cipőiről.

Gyanútlan házbeliek az idők viszontagságai folytán megrongált lábbelijüket a piktor gazdájához vitték orvoslásra. De hiába várták vissza a cipópárokat, nem kerültek többé haza, hanem ehelyett egy ízben egészen az övékéhez hasonló cipőt láttak — a piktor lábán.

A gyanútlan házbeliek erre gyanút fogtak, és ezentúl csak felpár cipőt, azaz csak egy árva sebes lábbelit mertek küldeni javításra a piktor házigazdájának atelier jelleget viselő műhelyébe.

És íme nemsokára a piktor *felemás* cipőkben jelent meg a lépcsőházban s kocogott le a lépcsőkön művészien halvány arccal, álmatag szemekkel, kissé piros orral.

Mondom, a rossz nyelveknek sem imponál semmi nagy, semmi dicső.

Korán reggel

Adok egy jó tanácsot jámbor felebarátom. Ne kelj fel korán reggel.

Ne, különösen akkor, ha ideálod van a házban.

Irtóztató látványt tár eléd egy fővárosi nagy ház korán reggel.

Ami napközben csinos, rendes, sima, tiszta, kellemes, az korán reggel lompos, borzas, kusza, maszatos, vérlázító.

A gangokon kimondhatlan ruházatok fityegnek, a konyhák ajtajaiban condrás alakok látszanak, a lépcsőkön borzas fejű Megaerák szaladoznak föl-alá, a szobák ablakaiból most ébredező gyerekek sívítása hangzik ki mindenfelől... zúg, mormog, porzik, sívít az egész ház pokoli harmóniában.

Egy tekintetet vetsz ideálad ajtajára. És azon épp akkor lép ki az álmos cseléd, kezeiben nem tudom én, miféle görögkorabeli furcsa áldozó edényekkel s halad velük a gangon, nem tudom én, hova.

Mikor megrémülve a látványoktól rohansz el hazulról, a lépcsőházban elkaszálja a lábadat egy söprővel a bedagadt szemű tisztogató házmester.

A kapuban pedig rád önti ijedtében a tejesbögrét valame-lyik Nancsi, akivel a nagy porban látatlanul összeöleleztél. Ne kelj föl nagyon korán, jámbor felebarátom.

A futólagos lakó

Ez olyan lakó, akinek a házmester nem világít a lépcsőkön.

A legnagyobb pszichológok a városban kétségkívül a derék Janicsek Nep. Jánosok, a mi kapunyitogató barátaink.

Nekik elég egy tekintet s azonnal megmondják, kiből lesz szolid törzsökös lakó, kiből csak afféle vándorló vadlúd.

Mikor János a lépcső alján magásra tartja a lámpát, mint egy Minerva a fáklyát, s addig le nem bocsátja karját, amíg az emeletedre nem érsz, sőt ha még kegyes figyelmeztetni arra is, hogy az első emeletnél van egy ma odahelyezett oszlop, amibe bele fogod ütni a fejedet, akkor bizonyos lehetsz abban, hogy te egy tisztas polgár, egy kitűnő parti, szóval valami jeles férfiú vagy.

Ha János félúton dörmögve otthagya a lépcsőknek és sötétségnek közepette, akkor méltán megdöbbenhetsz jelened és jövőd kietlensége fölött, nem is számítva, hogy kitörheted a lábadat.

Ha pedig János egyáltalán nem világít, akkor nem vagy más, mint egy boldogtalan futólagos lakó, akinek előbb-utóbb kiteszik a szűrét a házból.

A futólagos lakó későn kel és korán fekszik (ti. a reggeli órákban).

A lépcsőházban rendszeren csak igen korlátolt ideig van hozzá szerencsénk, mert rendszerint gyorsan bekövetkezik a röpöngés boldogabb tájakra, ismeretlenebb házakba, újabb lépcsőházak felé.

De amíg szerencsénk van hozzá, gyorsan ismerkezik. Igen szeretetreméltó úr. A lépcső alján összeakadsz vele, az első emeleten pedig már meg vagy szivattyúzza.

Egyszer aztán találkozol vele a lépcsőházban, mikor lefelé baktat. Kezeiben két kis bugyor, zsebkendőbe kötve, arcán keserűség.

— Hova, hova? — kérdezed.

— Költözködöm.

— Ilyen gyorsan. És hónap közepén?

A futólagos lakó keserűen szól:

— Itthagynom ezt a házat. Itt méltatlanul bánnak az emberrel. Nem érdemes itt lakni.

— Hogyhogy?

— Képzeld, amint ma reggel, azazhogy most tíz perce hazatértem, az ajtót zárva találtam, a kilincstre pedig ki volt akasztva az összes poggyásom. Ehen van, a kezemben. Ez már mégis méltatlanság! Igaz-e?

Aki hiányzik

Van a lépcsőháznak vidámsága is. Szép napokon nagy raj pufók és sápadt képmű gyermek heverés a lépcsőfokokon, a kacaj, csevegés tölti be a levegőt.

Összegyülekszik sokszor az egész ház apró népe a lépcső egy-egy pontján, s van nagy csirip-szkupcsina. Aztán egyet gondolnak, s az egész raj felömlik az emeletre valamelyik kis pajtásért.

Van azonban a lépcsőháznak bánata is. Mikor a vidám gyerekcsoportból valakit elragad a fekete ember, a rettenetes »bobo«.

Egypár napig szinte érzi a lépcsőház, hogy valaki hiányzik belőle.

A piros pántlikás kutya, az elhunyt hú pajtása nyugtalanul szaladgál hol az ajtóhoz, hol a lépcsőkhöz, keresve játszótársát s mérgesen vicсорítja fogait a doktorra, aki az utolsó részvétlátogatást teszi a házban.

A gyerekek még egyszer fölrohannak lármásan az emeletre, hogy lehívják a kis pajtást, de félúton hirtelen megállnak, eszükbe jut, hogy hasztalan hívnák, s lefutnak ismét az udvarra, hogy többé sohase jöjjenek vissza.

A gyermekét vesztett anya összeszorult szívvel halad el a gyermekcsoport mellett, amelyből hiányzik az az egy.

S mindebben annyi a szomorú.

Valami úrt a még oly parányi lény is hagy maga után a nagy házak örökké változó életében.

S a többi

És a többi alak, aki a lépcsőházban megfordul.

A lépcsőház sűrűn látható flegmatikus és bizonyos diplomataérzékkel dicsekvő vendégétől, a kontós inastól... egészen a morózus indiszkrét tárcsaíróig — akitől az isten mentsen meg minden becsületes házat.

KI ADOTT LEGTÖBBET A »JÓ SZÍV«-NEK?

Talán az esztergomi érsek? Talán valamelyik Eszterházy? Ámbár minek azt feszegetni, elég volt nekem egyszer megjárni azokban az időkben, mikor Zichy Jenő a Huszár Adolf-féle Vénusz-szobrot ajándékozta a fővárosnak.

A képviselőház folyosóján is fölelegették akkor ezt a hírt a napi pletyka között, s különösen Jókai dicsérte a szobrot, s elismerőleg szólott Zichy grófról.

— Mégiscsak derék ember az, tesz, áldoz.

— Ejh, mit — vetettem oda magyar szokás szerint fitymálólag. — Nagy dolog is az? Éppen csak annyi, mintha én egy kabanosz szivart adnék...

— Nos — mondja Jókai nagy hirtelen —, hát adtál te valaha a városnak egy kabanosz szivart?

Ez a váratlan kérdés megzavart, mert én csakugyan sohasem adtam a városnak egy veres krajcárt sem, s röstelkedve oldalogtam el a folyosóról, belátván milyen ízléstelenség, ha azok fitymálnak valakit, hogy keveset tesz, akik éppen semmit sem tesznek.

Ezért nem feszegetem most sem, ki mit adott. Megbékülök a primás adakozásaival, bámulom Andrássy Manót, aki egy ezrest kivágott; tisztelem Milán királyt, aki kétezer frankkal beállott magyar embernek, s dicsérem a volt pénzügyminisztert, minthogy húsz forintjával fizette poharankint a vizet. Irtóztató ár ez olyan időben, mikor ingyen is odaadtunk volna egypár milliárd akót a folyamainkból.

Eszem ágában sincs tehát rápirítani azokra, akik nem *eleget* adtak (elég volt egyszer röstelkednem emiatt).

Nem, senkit sem akarok sem megszúrni, sem kiemelni, hanem egyszerűen megyek a pénzem után.

Mert én is ott voltam tegnap a bazárban, mely elementárisabb erővel tudott pusztítani az árvizeknél. A vizet csak Neptun vezette, de a bazárt az összes istennők, nimfák és najádok. A Khariszok, Antiope, Aphrodité és a többiek.

Az egyik így szólt hozzám egy olimpuszi sátor alól:

— Vegyen még valamit!

— De hiszen mindent vettem már.

— Mindent?

— Nos igen, abból, amit árulnak.

— Aha, ön valami olyat szeretne, amit nem árulunk.

— Természetesen.

— Például? — kérdé gúnyolódó pajkossággal. — Jaj, de ne is mondja!

— Hogyan, a vevőnek nem szabad megmondani, mit akar? De bizony, megmondom...

Elpirult és beszaladt a sátor belsejébe.

— Én egy cikktémát szeretnék venni.

— Csak. No, azt talán adhatok is. Hadd gondolkozzam. De lássuk előbb, hogy mit ad érte? Mert esetleg inkább magam írom meg.

— Isten ments attól. Olvastam a Fenyvessy lapját.

— Milyen legyen a téma?

— Mindenesetre alkalmi. Valamely pikáns, lélekemelő vagy eredeti részlet a háromnapos élményeiből.

— Pikáns? Lélekemelő? Ilyesmi ugyan nem történt. Hanem eredeti. . . Megálljon csak. Hát igen. Szerdán egy csomó napszámosnót fogadtam, akik a sátrammat rendbe hozták. Mikor fizetni akarom őket, mind a markát tartja, csak egy ráncos képű öregasszony szedi magára a gúnyáját, s pénz nélkül akar elmenni.

»Hát a napszámját nem veszi fel, öreg néni?«

»Igenis nem, kérem alássan. Odaadom azoknak a szegény embereknek, akiket az isten meglátogatott.«

»No, ez szép magától.«

»Mert én tudom, kérem alássan, mit tesz az, ha az isten ellátogat valahova, én azt jobban tudom, mint más.«

»Ugyan, mért tudná jobban?«

»Mert engem nemcsak meglátogat, de folytonosan nálam lakik.«

»Az isten lakik magánál?«

»Nálam bizony, pedig csak pincében lakom. De rám talál. A harmadik kenyérkereső gyermekem halt meg egy év óta.«

Az öreg anyóka könnyezve bicegett ki a sátramból. Ön ebből pompás tárcát írhat, ha akar. Hanem hát, mit fizet érte?

— Egy forinttal többet, mint az, aki a legtöbbet adta a »Jó szív«-nek. Áll az alku?

A menyecske pénzsóvár szeme felcsillogott:

— Áll. Csakhogy gondolja meg, mit ígér. Mert nálam sok ember megfordult, bankárok, grófok.

— Nem törődöm én azzal. Hiszen csak az a kérdés, hogy mennyi volt annak a szegény asszonynak a napszámja, mert bizonyos vagyok benne, hogy az adott *legtöbbet*.

— Ejnye, de nagy ravasz maga. Hisz az csak ötven krajcár volt.

— Hát akkor itt van egy forint ötven krajcár. Tessék.

Így vettem meg ezt a cikket másfél forinton, de biz az annyit sem ér.

Tekintettel azonban a bazárbeli nagy drágaságra, még elég szerencsés akvizíció.

A KISDIÁKOK PATRÓNUSA

Néhány nap előtt olvastam a lapokban, hogy Grabovszky Szilárd meghalt. Rövid két sor volt csak. Pedig az öreg Grabovszkyval ismét egy eredeti típus vészett el. Ez a genre nem lesz többé.

Egy régi nyárspolgár (előkelő patrícius pesti családból) szögletes, de jószívű, aki vagyoni helyzeténél fogva (egypár nagy háza volt a fővárosban) agglegényi életet élván, szeretett a nagyurakhoz dörgölőzni, de a polgári tulajdonságok minduntalan kiütöttek rajta, s közmondásossá váltak a nyájaaskodásai: »Jó reggelt, jó reggelt, excellenciás uram, ejnye de pompásan néz ki, olyan kövér, mint egy szopós malac.«

Hanem a nyárspolgáriasságból nemcsak a rosszat tartotta meg: a modortalanságot, de a jókat is; szívesen adott jó célra (persze a maga módja szerint), s szűkebb világában játszotta a pénzszerő nábobot, de csak kicsiben. Gonosz elmécek »hatos nábob«-nak nevezték el ezért.

Legnagyobb kedvtelése és specialitása volt: a kisdíákokat portálni. Annaira polgár volt, hogy még a pazarlás sportjában is a legolcsóbb minőséget kereste ki.

Az iskolai esztendő kezdetén bejárta az egyes tanintézeteket, s kikérte a tanároktól a legszegényebb diákok lajstromát.

Ezeket ő aztán felosztotta falanxokra, divíziókra, csoportokra, s hatosával meginvitálta ebédre.

Mindennap hat diák ebédelt nála, némelykor csak öt. Mert a hatodik mindig precarius volt.

A hatra felosztott ebédlő csoportok mindenikének volt egy feje: »a menücsinálók«. Ez tisztség volt, de veszedelmes. Könnyen lett a diák »fekete macská«-vá.

Mert a menücsináló tartozott az ebédnap kora reggelén beállítani az öregúrhoz, egy saját fantáziája szerint elkészített menüvel. (Így biztosította magának Grabovszky, hogy a konyhája folyton pezsgett a változatosságtól.)

A menüs diákot oly prozopopeiával fogadta, mint egy fejedelem a miniszterét, akivel referáltat.

— Nos, amice, mit eszünk? Lássuk a medvét!

Mire a diák benyújtotta nagy félénken a javaslatot.

Az öreg föltette a pápaszemét, összeráncolta a homlokát, s úgy nézte át az egyes ételek neveit, mindeniknél megállva és elgondolkozva.

— Hm, nem lesz rossz — mondá egy-egy sikerült étel-ideára, mosolyogva. — Valde bene. Ember vagy!

Ráírta az étlapra »Vidi«, mire a kisdiaéknak ki kellett vinni az iratot, további intézkedés céljából a szakácsnének, aki mint alkotmányos végrehajtó közeg sokszor tett arra diffikultásokat, s még egyszer megföllebbezte Grabovszkyhoz. Az öregúr valóságos salamoni ítéletet hozott ilyenkor; sokszor azonban drákóit is, ragaszkodván az étlap pontjaihoz.

De ha rossz menüt állított össze a diák, az öreg gúnyosan nevetett, s összeszakította a céduláját. Habes stultum caput, amice. Nem érdemled meg a jó ételt. Itt van öt hatos. Ebédelj meg rajta a »Fekete macská«-ban.

Így nevelt Grabovszky bácsi mesterségesen a szegény kisdiaékból gourmandokat. Úgy is halt meg az iskolai év végeztével, mikor már hazaszaladtak a kisdiaékok.

Bizony megérdemel a szegény jó öreg egypár nyomtatott sort a sok jó ebédjeiért. Azért mondom nyomtatott sort, mert nyomtatatlanul rengeteg hexameter-pentameter himnusz, óda és epigramm őrzi emlékét a diákok világában.

A TABI BESZÁMOLÓ

Egy nyár sem biztos. Pulszky Károly megkezdte (s azon tapasztalatnál fogva, hogy egy szónok százat csinál), ijedten konstatáljuk, hogy az első beszámoló beszéd elcsattant Tabon.

Hiába csinálta meg Tisza az ötéves ciklust azon gyakorlati szempontból, hogy egy, legalább két évig pihenjen meg a szegény nép, Pulszky Károly máris beszámolót tartott múlt vasárnap. Erre még a legnagyobb beszélők is, mint Gaál Jenő és Polónyi csóválnak a fejüket: »Kutya teringette, megelőzött!«

A kis Pulszky sokféléről beszélt, és sok okosat mondott. Beszélt a Széchenyi mandátumáról (mint helyi tárgyról), természetesen mindent »rendben talált«; csak az ellenzék a hibás, aki nem látja be, hogy minden úgy van jól, ahogy van.

Felhozta a francia kiállítást, s most a szituáció úgy hozta magával, hogy ő is elejtse a derék franciákat. Egészen más volt harmadéve, mikor még ő vezetgette őket végig az országon, s minden embert agyonhurrogatott, aki nem akart a franciákért lelkesülni.

Ej, ej, pedig francia rendjele is van Pulszky Károlynak. És pedig nem olyan, amit Caffareltól vett volna.

A francia kiállítástól való elmaradásunk okának sok plauzibilist hozott fel, de az igazat talán mégsem mondta meg.

Az igazat eddigelé Széchenyi Pál mondta, hogy »lojalitásból maradunk itthon«.

S éppen ez a becsülésre méltó Tiszában, hogy még arra is volt benne bátorság: összeveszni Franciaországgal, de arra nem vitte a lelke, hogy a forradalom ünneplését hozza fel okul.

— Mindent inkább — mondá —, csak azt nem.

Beszélt a saját afférjáról, mely ez ülészakban volt napirenden, s melyben végre is megkapta a teljes szatiszfakciót.

Sőt a Pulszkyak, hogy úgy mondjam, burleszk őszinteségével még az uzsorásainak is szentelt néhány kikezdést.

— Mi tagadás benne — szölt —, biz' én anyagi zavarokba jutottam (ilyesmit nem árt már kimondani a választások után), de nem olyanokba, hogy mint egy lap írta, azok miatt le kelle-ne a mandátumról mondanom. Ha Magyarországon mindazok, akik kisebb-nagyobb időre pénzzavarokba jutnak, visszalép-nének a közügyektől, furcsán nézne ki kulturális életünk.

A választóknak tetszett a beszéd. Lelkesedetten éljenez-ték fiatal képviselőjüket.

Hogyne, egy embert, akit az uzsorások lefőztek.

Mire való volna a somogyi szív, ha nem hajlanék feléje?

Polónyi népszerűvé tette Pulszky Károlyt.

Polónyi népszerűvé fogja tenni még Széchenyi Pált is.

Polónyi nagyon veszedelmes ember.

TEOFIL, AZ IGAZSÁGOS

Mátyás, az igazságos meghalt, s vele az igazság is. Eddig-élé így hangzik a közmondás. S többnyire egy sóhajtás kíséri a magyarok ajkán.

Ej, ej, hát nem jut eszetekbe, gyerekek, hogy ez a közmondás is csak volt, de nem lesz többé. Ne legyetek, no, hálátlanok. Jusson eszetekbe Fabiny Teofil.

Fabiny Teofil óta Mátyás király ki van pótolva. Szakasztott mása ő annak.

Pompásan van imitálva az ő felséges személye, mely a múltak ködéből átragyog.

Mátyás király álruhában járta be az országot, Fabiny is azt teszi.

Mátyás királynak is megvolt az az apró hiúsága, hogy ahol a krónika szerint a hat lány tojást inkognitó megette, ott hagyta a cédulát a tányér alatt:

Hic fuit Mathias rex
Comedit ova sex.

Fabinyban is megvan ez, csak hogy most a XIX. században az efféle már nem a tányér alá teszik, hanem gondoskodnak róla, hogy a lapok közétegyék, s apró kalandok kíséretében népszerűsítsék őexcellenciája nevét. No, de meg is érdemli.

Ah, önök kedves Tisza, kedves Baross és kedves Trefort, nem értenek ahhoz, hogy kell egy miniszteri állást *kiélnézni*. Azt csak a vidéken lehet. A Házban nem.

Micsoda gyönyör lehet az, mikor a miniszter úgy tesz, mint a napokban Fabiny.

Beállít Gyulafehérvárra (ahol soha eleven miniszter nem járt), beül nagy szerényen az omnibuszba, és elviteti magát a Hungária hotelbe, egy kucséber, három szakácsné, egy facér kellner és a városi bába közé préselve, a hotelben csenget, s így szól a megjelenő pincérnek és szobaleánynak alázatos simahangon (mert csak a képviselőkkal lehet a kifejezések simaságában hiányzó folytonosságot éreztetni):

— Kérek szépen egy szobát.

A pincér megnézi, és így szól:

— Milyen szobát?

— Mondjuk, hogy egy elsőrendűt.

A szobalány megnézi, és átadja a másodrendű, vice-szobalánynak:

— Borcsa, vigyen be a vendégnek vizet!

— Nem lesz az elsőrendű szoba drága? — kérdi óvatosan a pincér.

— Majd csak úgy gazdálkodom, hogy kifizessem valahogy — feleli fejedelmi mosollyal.

Így írja ezt ma a Pester Lloyd a miniszter útjáról apróság-nak. Ilyen kalandjai voltak Fabiny-nak tavaly is.

Hát nem ösmernek önök erről legott Mátyás királyra?

A miniszter úr beszáll a hotelba és lefekszik. Az éj ráveti sötét fátyolát a fejedelmi ős székvárosra. Gyulafehérvár polgárai mélyen alusznak. És nem sejtí senki, senki, senki (még tán Mohai Sándor sem), hogy ki fekszik abban a szerény vendéglői szobában.

Oh, ha tudnátok, jámbor halandók! A kutyák egész éjjel ugatnak, a kakasok kukurékolnak, a részeg emberek énekelnek éjfélkor, a felhők keresztül-kasul száguldnak az égen, a fák lombjai rejtélyesen susognak, és semmi, de semmi sem árulja el a természetben, hogy »itt van Fabiny Teofil«.

Végre pont fél tízre beállít a törvényszékhez egy potrohos, jól táplált öregúr és az elnököt keresi.

— Várjon sorjára — mondja a szolga —, ónagyságának dolga van.

— Felek vannak bent?

— Mi köze hozzá? — feleli a szolga (tegyük fel, hogy ezt feleli).

— Valami kis közöm van hozzá — erősítgeti őccellen-csiája, és leül türelmesen a várakozók közé. Természetesen, mert így lesz nagyobb az *effektus*.

S ma mindenki az effektusokra dolgozik. Boulanger is, Polónyi is. Miért ne Fabiny is?

Végre bemegey a szolga, s a többi felek közt megjelenti az elnöknek: hogy egy örmény is van még a várakozók között.

Úgy tizenkét óra tájban végre rákerül a sor az »örmény«-re.

— Mi tetszik — kérdi az elnök a belépőtől hidegen.

— Erre utazván, meg akartam önt látogatni.

— Úgy? — szól az elnök gúnyos mosollyal. — És milyen ügyben?

— Mondjuk, hogy hivatalos ügyben.

— Jöjjon délután. Most már nem érek rá. Haza kell mennem.

Fabiny megdörzsöli a kezét, s e dörzsölés által kezd elöbontakozni belöle a miniszter.

— Hm, de délután meg én nem érek rá.

— Az nekem mindegy.

— De én kívánom, hogy maradjon — szól ekkor keményebb hangon.

— Ön elfelejti, hogy kivel beszél — pattan fel az elnök.

— Ön pedig még nem tudja, hogy kivel beszél — ríposztíroz vissza a látogató.

— No, ugyan kivel?

— Én vagyok Fabiny Teofil, Magyarország igazságügy-minisztere.

Erre természetesen elsápad az elnök, zöld, kék és lila színeket váltva, dadog, zavartan kér bocsánatot — s ez mind roppant gyönyörűséget okoz öexcellenciájának.

Amerre csak jár-kel az országban, mindenütt maradnak utána efféle adomák, aminők már nem voltak Mátyás király, az »igazságos« óta.

De ha csak az adomák maradnának meg, jó volna, de — attól tartunk — ami a bírósági restanciákat illeti, hogy azok is maradnak.

KUKORICASZELELÉS

Nagyon megbámulta az ánglius ember a kendertilót, hogy milyen egyszerű bolondság ez, s mégis teljesen pótolja az ő gépüket. Még egyszerűbb ennél a kukoricamorzsoló. Beütnek egy késpengét (vén, kiszolgált kést, melynek a nyele lekívánkozott volt már) a faragósék tarajába; Mihály bá' ráül a székre, s miközben a háborút meséli a szájtátva hallgatóknak (mert ott volt őkegyelme is a Bem csatáiban), ezalatt a kukoricacsöveket sebesen lereszeli a késpengén. Ripsz-ropsz... szaporán hullanak szerte a földön a kihasadt szemek, egész garmadává növekedve; kímélete csak a veres csőnek vagyton, mert az a kis Jánoskát meg a Böskét illeti ősi szokás szerint.

A gyerekek egy ilyen zsákmánnyal elmulatnak egy fél-óráig is, s abbahagyják a rendetlenkedést, amiben kivált

Jánoska a nagy mester, aki kiáll a szoba közepére, szétnéz a különféle tárgyakon, s tünődve kérdi mintegy önmagától:

— Mit kéne még elrontani?

— Ejnye, akasztófárávaló — vág közbe haragos édes hangon az »édes«, ti. az anyjuk. Mihály bátyó bajusza alatt jóízű mosoly sarjadzik: »bizony katona lesz ebből a gyerekből«.

S megint a csatákra téved az öreg: és ahol az ellenség megverését beszéli, ott néha-néha úgy odanyomja a kukorica-csővet a késpengéhez, hogy a csutkából is lehámlik egy csomó, s fehér lágypihékben szállong s bevegyül polyvának.

Hanem hiszen mindegy... majd kirostálja azt az öcsém-asszony!

A lúdnak meg a hízóknak így is jó, de a zsidó már sokkal finnyásabb. Az eladásra valót hát meg kell előbb tisztítani. Hiszen csak lenne aztán valami jó ára!

Ezt az idilli munkát végzi képünkön (a Szobonya Mihály sikerült rajzán) kinn az udvaron a menyecske, átrostálva a kukoricát, s a szél irányában leperegtetve a szakajtóba. A rostán átesik az összeaszott, idétlen szem (bezzeg lesik is már ott a falánk kiscsirkék), a szél pedig a leperegtetésnél kifújja belőle a polyvát. Ami a szakajtóba jut, az olyan, mint a szemén szedett gyöngy.

Bözsike, Jánoska tátott szájjal nézték egy darabig a nagy mulatságot. Ott settenkedtek, sűrögtek, míg az anyjok rájuk nem mordult:

— Elmenjetez innen, mert itt rátok megy a polyva, s csipni fogja a nyakatokat.

Így kerültek a gyerekek az »édes«-nek a háta mögé, az ólakhoz, ahol Jánoska hasmánt fekve tanácskozik: hogyan kellene levenni a sövénykaróról egy köcsögöt? Mert nagyon szép zöld füle van; jó volna lónak!

Bözsike ezt nem bánja, hanem egyben nemigen enged a testvéri rábeszélésnek. Egy piciny tányéron főtt kukoricája van, s a vásott ravasz Jancsika (aki már a magáét előbb megette) váltig biztatgatja:

— Játszunk »tömösdi«-t, te Böske.

— Tömösdit? Hogy kell azt?

— Hát úgy, hogy én a liba leszek, te meg a szolgáló, aki tömöd.

Böske szeretné is... de nem, mégse... mert akkor vége lenne a mákos kukoricának. Tányérját két kezével őrizgetve, szösze, varkocsos fejcskáját tagadóan rázza.

A MI DEMOKRATÁINK

(Grünwald és Vajda János)

Két igen kellemetes emberről énekelek most, akiket sokan szeretnek (s mind a kettőt e sorok írója is), de az ember végre is ott veszi a komikumot, ahol van.

Demokratákról szól e kis cikk, s két nevet említ a zárjelben; majdnem az összes demokratáink betűrendbe szedett névsora ez. Ha még Beksicset is közéjük tenném, akkor nem jutna már máskorra senki.

Bizony kevesen vannak. Igaz, hogy még kívülök is akadnak demokraták: a zsidók. De ezek is talán csak azért, mert *kénytelenek* azok lenni.

Ámbár nem veszem most bonckés alá a zsidókat (azoknak nagyon érzékeny bőrük van), hanem veszem bonckés alá a demokratság két zászlóvivőjét, Grünwald Bélát és Vajda Jánost, akik fényes tolluk hatalmával elől járnak a harcban. Ha ugyan járhatnak *elől* azok, akiknek a háta mögött nem megy senki.

A tábortalan vezérekről följegyzek két furcsaságot.

Grünwald Béla megírta nagy demokratikus tendenciájú munkáját, mely az országban roppant feltűnést keltett, s mely új babérokat hozott szellemes szerzőjének.

S azt hiszitek talán, tisztelt olvasók, hogy az új babérokra pihenni dőlt a híres szerző?

Nem. A híres szerző ekkor így szólt:

— A demokraciának megcsináltam a nimbuszt. Ezt a hazáért tettem. Most már magamért teszek valamit.

— Ugyan mit?

— Kikeresem a régi nemességemet.

S diktum-faktum beadta a minisztériumhoz a dokumentumait, hogy a Grünwaldok voltaképpen bírták egykoron, kétszáz év előtt a kutyabőrt, de publikálva nem voltak, tehát kéri e nemesség elismertetését.

A folyamodvány már azóta ott fekszik a király asztalán, s őfelsége amilyen jó ember, alkalmasint visszaadja predikátumostól, címerestől, mindenestől (a donációt nem értvén ide) Grünwald Bélának a család régi elhanyagolt nemeslevelét, melynek híre, egykori létezése firól-fira szállott húsz generáción keresztül, de amelyet idők folytán át a húsz Grünwaldból egy sem tartott érdemesnek újra kiszorgalmazni a királynál.

Míg végre megszületett a huszonegyedik Grünwald. Az, aki azt a nagy demokrata munkát írta.

A huszonegyedik Grünwald, az, aki azt a nagy demokrata munkát írta, utánavetette magát a lélekemelő feladatnak, s a jövő országgyűlési szesszióban már ott fog csillogni az ősi címer a pecsétyűrűjén, a vizitkártyáján és a zsebkeendő csücskében.

S a táboraiba sorakozó demokrata hívek irigyen fognak szólni, látván e kellemetes csecsebecsüket:

— Ni, itt megy Grünwald Béla. Az, aki azt a nagy demokrata munkát írta.

* * *

No, most ugyan Grünwald Bélára szerencsésen rázúdítottam a demokraták haragját... amire úgy fog felkiáltani az olvasó:

— Hisz akkor senki sem haragszik rá!

Senki. Hát Vajda János a másik demokrata?

— Az ám!

Ejh, ne tessék megijedni, Vajda sem olyan rettenetes, amilyennek teszi magát.

Ma egy szép tárcacikket ír az egyik lapban.

Már korán reggel hallom a kávéházban emlegettetni: »Vajda hatalmas cikket vágott ki a demokrácia mellett.«

Elkezdem olvasni; kritikusi szemekkel, mert Grünwald Béla óta már Beksicsnek sem hiszek, sőt Schvaroz Gyulára is gyanakszom (egyszer majd ő is »székesfehérvári Fekete Gyulá«-nak talál előcsörtetni a Budapesti Közlönyből). Mondom, kritikusi szemmel kezdém olvasni a Vajda cikkét.

De eleinte sehogy sem megy: megkap a velős, erőteljes stílus, a gondolatmenet logikája és a nagy költő elméjének

frissesége, s nem tudok Gyulai Pál-i magaslatra emelkedni, hanem csak élvezem teljes odaadással.

Am a másodszeri olvasásnál, mindjárt az elején, ez a sor villan meg:

»Nekem is volt egy főúri születésű barátom.«

— Aha, tehát dicsekszünk a mágnás barátsággal?

»Persze *végzett* volt — folytatja tovább —, de nekem csak ilyen juthatott.«

A mélabús hang megütötte a fületem.

Elég! Itt minden megszűnt... Ha már Vajdának is az fáj, hogy neki nem jutott a húszezer holdas mágnásokból pertu pajtás.

AZ EGYETLEN BÖGRE

(Kulisszatitkok)

Nem illik ugyan kifecsegni az ilyeneket; de úgyis mindenki tudja, hogy a kormánypárti képviselők a húsofazekak mellett vidáman élék napjaikat. El tudom képzelni, hogy a jámbor vidékiek milyen nagy kondér mellett képzelik letelepedve például Boros Bálintot, és milyen kicsiny mellett Jónás Ödönt.

De egészen másról akarok én most beszélni, illetőleg egy pillantást vetni a messze jövőbe, s feltárni az olvasó szeme előtt, hogyan lesz valamikor, ha majd az ellenzék jut kormányra.

Az egész rendszert még nem látom tisztán, hanem egyes vonások máris kidomborodnak.

Valamit tehát elárulhatok. Hogy miképpen lesznek szervezve és betöltve az államhivatalok, azt már kisütöttem. S ez sem egészen érdektelen dolog.

Sőt, nem hiszek tévedni, ha azt mondom, hogy az ellenzéki közönséget ez a rész kiválóan érdekli. Hiszen mindnyájan emberek és magyarok vagyunk.

De hogy megértessem magamat, szükséges mindenekelőtt elmondani, hogy amíg a kormánypárton ezer és ezer húsofazék hányódik, minden ember számára öt-hat, addig az egész ellenzéknek csak egyetlen kis bögrécskéje van.

Azaz egyetlen fizetéses hivatal, amit a párt a saját kénye-
kedve szerint tölthet be.

Erre a bögrére sok szem kacsint epedve, de (Maróthy
szerint) csak egyé lehet.

X. képviselőé volt eddig. Igen jó kézben volt.

Hanem egy nap beállít hozzá Y. képviselő.

— Kedves barátom! Egy bizalmas kérésem van.

— Parancsolj, kérek.

— Azért jöttem hozzád, hogy mondj le a javamra arról a
bögréről.

— Én? — kérdi ez meglepetve. — Tréfálsz?

— Nem; de látod, nekem nagyobb szükségem van rá.

— Az kérdés.

— Ám lássuk. Tárd fel anyagi helyzetedet bizalmasan.

X. képviselő feltárja: Y. nagyot bólingat neki.

— Biz' ez szomorú. Hanem most már én mondom el az
enyimet.

— Halljuk!

Y. képviselő sötét színekkel ecseteli állapotját.

— Igazad van — kiált fel X. —, a tied a szomorúbb hely-
zet. Lemondok a javadra.

— Köszönöm.

A párt tudomásul veszi a lemondást, és Y. képviselőt
jelöli ki a bögréhez.

De ez még csak a jelölés. A választás majd csak később
történik.

Ez idő alatt sok minden eshetik, s egy szép napon X.
képvisele állít be Y-hoz, az új jelölthöz.

— Kedves barátom. Egy bizalmas kérésem van.

— Parancsolj, kérek.

— Azért jöttem hozzád, hogy mondj le a javamra arról a
jelölésről.

— Én? — kérdi ez meglepetve. — Tréfálsz?

— Nem; de azóta sok történt. A gazdasági épületeim
elégték, a vetéseimet elverte a jég. Beláthatod most már, én
vagyok a szegényebb.

Y. képviselő ötölt-hatolt, míg végre így szól vállat vonva:

— Hja, barátom! Az anyagi javak nem lehetnek egy-
formán megosztva az emberek között.

Ez az egyetlen bögre története.

Egy bögre csak, de ez is elég bepillantásnak a jövő századok méhébe, amikor a szegények, a mennyek országa helyett (melyet eddig nagylelkűen nekik engedtek át a gazdagok) már itt, a földi országban vagyoni hiányok arányában foglalják el a hivatalokat.

Így virágozik hát még egyszer föl a dzsentri... kvalifikációhoz jut.

A KECSKEMÉTI »KÍNOS ÜGY«

(Aktuális elbeszélés két szakaszban)

A kioszk árnyékos fái közt egy táblabíró kinézésű öregúr és egy fiatalember politizáltak. Beszéltek az új császárról, II. Vilmosról, tünődtek rajta, mi lesz alatta Európából. Majd találgatták, hogy mi lesz Podmaniczky Frigyesből a Rémi-korszak alatt? Aztán áttértek a »háború esélyei«-re, és szóba került a katonaság és a polgárság közti kutya-macska barátság.

A fiatalember így szólt:

— Hiába minden szép frázis és hivatalos enyv, mely együvé akarja ragasztani a kettőt (amikor szüksége van valamelyiknek a másikra).

— Valóban hasztalan — felelte az öregúr —, régi nóta az már. Így lesz mindég, mert így volt mindég... Elmondok önnek egy történetet.

I. szakasz. Az öregúr elbeszélése

Földváry kecskeméti szolgabíróháza alatt I. Ferenc volt a császár Bécsben. Földváry idejére esik a francia háború is. Egy osztrák csapat ment keresztül Kecskeméten, s a kapitány, valami Roller nevű, olyast követelt a legényei számára, amit a szolgabíró nem tartott teljesíthetőnek.

Visszaüzent, hogy »nem lehet«, mert nincs rá megyei státútum.

A kapitány dühbe jött:

— No, ha nincs rá megyei statútum, majd szabatok én egyet a szolgabíróra tizenkét kikezdésben.

Körülvétette csapatával éjnek idején a lakását, kihurcoltatta a szobájából (ahol éppen máriást játszott az esküdtjével), az udvaron úgysis ott állott készen a deres, csak éppen rá kellett feküdni.

Nos, megtörtént. Mégpedig fáklyafénynél. Ráhegedülték a tizenkettőt.

A szolgabíró nem protestált, megadta magát a kikerülhetlennek, s mikor a kapitány azt mondta a tizenkettedik pálcáutésnél, hogy »elég«, föltápáskodott egész flegmjával.

— Biz' ez keserves volt. Hanem most már legalább az esküdtemet is csapassa meg, hogy a hivatalos tekintélyem megmaradjon előtte, és hogy ki ne beszélhesse.

A kapitányt, aki pedig nemigen szokta meg a civilek kívánságát teljesíteni, ez egyszer megszálta az engedékenység.

— Ön okos ember. Igaza van. Belátom.

S megcsapatta az esküdttet is, de az már csak hat pálcát kapott, mert az csak esküdt; félannyi rangban van. (A hajdú szerencséjére részegen aludt valahol a kocsiszínben. Nem látott semmit, de nem is kapott semmit.)

Ezen győzelem után továbbvonult a derék csapat. A szolgabíróék éppen nem panaszkodtak a dologért, s amennyiben kiszivárgott a híre, erősen tagadták. (Még akkor nem volt annyira kifejlődve az emberekben a mártíromság vágya.)

A kapitány se dicsekedett. Elszármazott valahova pokolba, Mailandba, s ott feküdt a csapatjával vagy tizenöt esztendeig.

Mint öregember került vissza újra az országba. Még akkor is kapitány volt, de a szolgabíróból híres viceispán lett azóta, aki értesülvén visszatértéről, meghívatta ebédre.

Kitűnő ebéd volt; kifogástalan humorával és szeretetreméltóságával egészen elbájolta vendégét a gazda.

— Szinte nem akaródzik hazamennem — szólta az udvariasan, felkelve helyéről estefelé, már talán a negyedik csibuk és a huszadik kvaterka után.

— Nem is eresztem — vágott közbe a házigazda —, mert még egy kis számadásunk lesz előbb.

— Ah, ugyan mi? — kérde a kapitány mosolyogva.
— Ejh, hát nem emlékszik? Én vagyok az a szolgabíró, akit ön ezelőtt tizenöt évvel Kecskeméten megcsapatott.

A kapitány ajkán megfagyott a mosoly. Egyszerre visszaemlékezett a szcénára, s a régen elmosódott arcra. Riadtan kapott kardjához, azaz csak kapott volna, ha a kardja az oldalán lett volna. Eltették azt már a szögletből is, ahova támasztotta, még ebéd előtt. Aztán hiábavaló is lenne: kivont kardú megyei huszárok pengették künn a másik szobában a sarkantyúikat.

— Nincsi itt menekülés, kedves kapitány — szólt nyájasan a gazda —, szívjunk még el talán egy csibukot előbb, aztán lefekszik ide a pamlagra. Nem is lesz valami nagyon kellemtelen...

A fogait csikorgatta, de mit tehetett egyebet, lefeküdt. A hajdú rávágta a tizenkettőt.

— Ez az, az enyim, amit én kaptam — magyarázta szelíden az alispán. — Most még hátravan az a hat, amit az esküdtem nem kapott, amit ön levont.

— Remélem, hallgatni fog — nyöszörgött a kapitány, mikor már ki volt elégtve.

— Itt a szavam rá — ígérte az alispán.

S ezzel ért véget a kínos ügy, mely száz évvel történt ezelőtt.

Higgye meg, kedves öcsém, egy csöppet sem változtak az idők. Semmi javulást nem látok e tekintetben. Mindez ma is megtörténhetnék.

II. szakasz. A fiatalember elbeszélése

Csakhogy másképpen — vágott közbe a fiatal úriember.
— Elmondom én, miképp történnék ma.

Roller kapitány alkalmasint meg nem botoztatná Földváryt, hanem csak megkardlapozná dühében, amiért valamit megtagadott a csapatjától, amire Roller kapitány igényt tart.

Erre a következő entrefilet jelenne meg másnap az »Egyetértés«-ben:

»Hallatlan brutalitás.« Kecskemétről sürgönyzik nekünk, lapzártá előtt, a következő vérlázító esetet, mely nagy fölháborodást és izgatottságot szült városszerte. Ma estefelé Koller, az ott tartózkodó ezred magyarfaló századosa, jogtalan követelésekkel fordult Földváry szolgabíróhoz, ki a törvényre való hivatkozás mellett azokat férfiasan megtagadta, mire a kapitány kihúzta kardját és össze-vissza szabdalta Földváryt. A vér patakként folyt belőle. A néptömegek ingerülten gyülekeznek az általánosan tisztelt és szeretett áldozat lakása felé. A harangokat félreverik.

A »Nemzet« másnap a következő kommunikét közli:

Az »Egyetértés« mai számában közölt kecskeméti hír hitelessége iránt már tegnap is gyanút tápláltunk, s még fenntartással sem tartottuk szükségesnek közölni esti lapunkban, mindaddig, míg a tény-körülmények mibenlétéről megbízható forrásból nem értesülünk. Ezen óvatosság a legnagyobb mértékben igazolva lett, mert a mi információink szerint Koller nevű százados nem is létezik az ott állomásozó tisztek között, de annyi csakugyan valónak bizonyul, hogy némi privát jellegű összeszólalkozás történt az ottani szolgabíró és egy állítólag a katonasághoz tartozó egyén között, de a vérengzés azon mértéke, aminőnek tisztelt laptársunk kürtöli, egyszerűen koholmány. A lakosság csendes és nyugodt, sőt a harangok félreverése is oda redukálанд, hogy a sajnálatos incidensnek idején éppen vecsernyére harangoztak. Halljuk, hogy a Ház holnapi ülésén bizonyos urak interpelláció tárgyául is kizsákmányolják az esetet.

Az interpelláció csakugyan megtörténik, mégpedig »sürgösen« az ülés előtt, fél tizenegykor.

Polónyi Géza: Tisztelt Ház! (Másfél órai beszéd után) . . . s kérdem mindezek után az ősszminisztériumot, mely az ország, az alkotmány és a törvények integritásáért felelősséggel tartozik; de kérdem különösen a honvédelmi minisztert is mint a katonai ügyekben az országnak egyetlen felelős közegét:

1. Igaz-e, hogy egy Roller vagy Koller Arnold nevezetű cs. kir. százados a kecskeméti főszolgabírótól vérlázító kegyetlenséggel, a hadsereg hatalmával visszaélve és tisztí bojtját beszennyezve, nyilvánosan, az egész város színe előtt, élesre kifent karddal halálosan összeszurkálta? S ha igaz:

2. Szándékozik-e a kormány és különösen a honv. miniszter e vérengző cs. kir. vadállatot azonnal és minden kímélet nélkül megfenyíttetni, esetleg az alkotmány és törvény megsértése és hazaárulás miatt a legnagyobb büntetéssel sújtani? Továbbá:

3. Szándékozik-e a katonai kiváltságokat és külön törvényeket megszüntetni?

4. Szándékozik-e a magyar nyelvet a hadsereg egyedüli vezérlő és vezénylő nyelvvévé tétetni?

5. Szándékozik-e a külön nemzeti hadseregről szóló törvényeket mihamar a Ház elé terjeszteni?

6. S végül szándékozik-e a hadsereget az alkotmányra és törvényekre föleskettetni?

Itt állok; nem tehetek másképp! (Percekig tartó viharos taps és éljenzés a szélsőbaloldalon. Lukáts Gyula tüntetőleg kezét szorít a szónokkal.)

Tisza Kálmán miniszterelnök: Tisztelt képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy az interpelláló képviselő úrnak imént tett interpellációjára addig is, míg a panaszolt ügy minden oldalról megvilágítható, mert eddig még csak a hírlapok közlései fektűsznek előttünk, s hogy ezek sokban ellentétesek, sokban pedig hézagosak, ezt, azt hiszem, a képviselő urak közül senki sem fogja tagadni (Úgy van! jobb felől), hogy mondom addig is, amíg teljesen hiteles adatok beszerzését eszközölhetném a tényközlés nézve, egy tekintetben nyilatkozhatom, s ez az, hogy ha csakugyan történt jogtalanság és erőszak, bármelyik részről legyen is az, biztosíthatom a Házat, annak súlyos következményei nem fognak elmaradni. (Általános helyeslés.)

De ezzel kapcsolatosan megjegyzem, amint azt már több ízben hangsúlyoztam hasonló eseteknél, hogy egyes embereknek ténye, habár azok a hadsereg kötelékébe tartoznak is, nem identifikálható az egész hadsereggel, melynek legfőbb hadura a koronázott király, egyzersmind az alkotmány legfőbb őre. (Zajos éljenzés a jobboldalon.)

... Körülbelül így folyik le a múlt századbeli kecskeméti kínos ügy napjainkban.

Nagy hát a különbség, kedves bátyám, a hajdan és a »ma« közt. Különösen, ami az elégtételt illeti. Egészen más a forma. S ha csak az volna, de más a lényeg is.

Az ön történetében Roller kapitány tizenöt év múlva is kapitány maradt.

Most Roller kapitány megkapná egy hónap alatt az őr-nagyi gallért.

Az ön történetében Földváryból viceispán lett.

Az én történetemben Földváryt a következő tisztújításon kihagyná a kandidációból a főispán.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A »PERTU« SZÓNOKLATOK

Hexameterbe volna méltó szedni, mamelukok tegnapi felvonulását Budára.

Mind összegyűltek a piros terembe, a hívek leghívebbjei, meghallani: ha béke lesz-e vagy háború?

A gózsiklónál, ahol leszálltak fogataikról, hogy vasúton mehessenek fel az Olimpuszra (a rezidenciába), éppen egy szélsőbali honatya jött le.

— Hova mentek? — kérdé.

— Tiszához — mondá örömragyogó arccal Kőrösi Sándor.

— Ti boldogok vagytok — viszonzá a szélsőbali —, tinek mégis jut valami szerep néha-néha, de nekünk nincs kit még csak meggratulálni sem.

S valóban fekete hálátlanság panaszkodni a szabadelvű pártnak, hogy Tisza hatalmas egyénisége mindent lenyom, hogy immár az egyes tekintélyes embereknek nem akad semmi tennivalójuk.

Hát nem szép az, ha valaki annyira viszi, mint Bánffy Béla, hogy ő tarthatja az ünnepi beszédet Tiszának, s hozzá intézve csendül meg a generális ajkán a válasz, melyet a villamos drót zúgva visz szerte a világ minden részébe?

Bismarck íróasztalán már ott van a feketekávé idejére: az orosz cárén uzsonna táján. S ha e nagy világmozgató hatalmasságok elmélyednek benne, meghányják, meglátolják, finom szószövegében a láthatatlan színeket keresik elméjük nagyítóüvegével, nem kell-e eszükbe jutni, hogy hiszen ez csak válasz volt a Bánffy beszédére. . .

Félkaréjban álltak a képviselők.

— Ez a tizenharmadik újév! — mondá Hegedüs Sándor.

— Szerencsés szám! — jegyzé meg Krajszik.
— Én már tizenhatodszor vagyok itt — szólt Urbanovszky Ernő ideges fejrázással.

Ekkor lépett ki Tisza a belső termekből, minisztertársaitól kísérve, s megharsant az éljen.

A miniszterelnök fekete szalonkabátot viselt, fehér haja kuszáltan lengett fején, s egy tiszteletreméltó megtört aggastyán kinézését kölcsönzé az erőteljes, szívós, nagy államférfiúnak. A fűrge Trefort valóságos ifjoncnak látszik mellette. Barosst is erősen megkopaszította a tárca.

Az »éljenzés« után elkezdé beszédjét Bánffy, mely ízlésesen ütött el az eddigi tartalmatlan újévi beszédektől. A képviselőkből általánosan nagy rombolást tett a derék, becsületes Szilveszter. Az átvirrasztott éj bágyadtsága halaványakra festé a honatyai arcokat. De mikor mindenki álmos, akkor Krajszik van ébren, s élénken kiabálta:

— Helyes, helyes!

Mire közbezdúdtott Flugler Károly is:

— Úgy fan! Úgy fan!

Bánffy beszéde után lassú hangon mondá el nevezetes beszédjét, melytől se Urbanovszky, se Hanzély László nem lett okosabb a külügyi helyzetet illetőleg, de melynek könnyed, átlátszó és mégis mindent eltakaró szerkezete a legügyesebb diplomatának is becsületére válnék.

Egy beszéd, amelyből minden mameluk azt magyarázta ki, amit szíve mélyéből óhajtott.

— Béke lesz — susogta Neuman Ármin.

— Hm — szólt Ivánka Imre (s ő eltalálta).

— Szegény Koburg Ferdi — sajnálkozott Baranyi Ödön.

— Háború lesz — krákogta Luppá Péter hóféhér kesztyűjét lehúzogatva bütykös nagy ujjairól. (Illett neki retentesen.)

S amint Tisza közeledett a beszédje befejezéséhez, mind általánosabbá vált a kesztyűhúzogató.

Mert hát most jön a mamelukok jutalmazása. A »hazaárulás« díja.

Tisza odamegy a csoportokhoz, s minden hívével kezét szorít.

*

Szép ez a patriarkális szokás. A bizalmas meleg »pertu« újév napján.

Valaha a Deák-párti idők est-alkonyában Molnár Ferenc zalai követ átcsapott a Deák-zászló alól a konzervatívokhoz.

A barátjai roppant elcsodálkoztak ezen, mert Molnárt nagyon szerette az öreg Deák, s ő is rendületlen híve volt.

— Ej, ej, mit cselekedtél? — pirongatták.

— Hát átmentem.

— De miért.

— Csak úgy — felelte vállvonogatva Molnár.

— Igazán semmi okod se volt?

— Annyi sem, mint a körmöm feketéje, hanem gondoltam magamban, az »öregúr« már úgyis beteg, úgyse bánja, hát átmegegyek.

— No de minden indok nélkül.

— Az volt az egyetlen motor, ha éppen tudni akarjátok, hogy már egyszer *kedvemre* pertu legyek ezzel a rettentő gőgös Sennyeivel.

A jó naiv Molnárról jut eszébe az embernek, hogy ez az a nap, amikor *kedvére* lehet pertu a mameluk a nagyokkal. Még szónoklatban is »pertu« lehet. Hát nem ér az meg valamit!

Egész dobzódás a szónoklatokban!

A Szent György téri palotától megindult a mameluki kocsisor (megszaporodva a miniszteri fogatokkal) Péchy Tamás Múzeum körüti lakásán hódolni a népszuverenitás kedvenc elvének.

Most Falk Miksa volt a szónok, akinek nem könnyű minden újesztendőre valami újat kigondolni. De itt már szó sem volt se a háborúról, se a békéről. A Ház elnöke tudvalevőleg békés lábon áll valamennyi potentáttal.

Miniszterek, képviselők oly nagy számmal jelentek meg, hogy egy szobába be sem fértek. A fele az innenső szobában rekedt, s nem hallotta a Falk beszédjét és nem látta az elnök elérékenyedését, hanem zsibongott és vidám élceket faragott.

Ez egyszer könnyű volt zavarogni. Péchynek nem volt keze ügyében a csengettyűje.

Most még Vizsolyi következett volna. Hanem Vizsolyival megjárta Horváth Gyula.

Mikor már a beszédje ki volt gondolva, be volt tanulva, fogta magát Vizsolyi, és elmenekült előle haza, Tolna megyébe. Hanem Horváth Gyulával megjárta Vizsolyi.

Horváth kinyomtatta a beszédjét a »Nemzet«-be, és utána küldte Tolnába. S így lett adós Vizsolyi a pártnak egy nagy »válasz oráció«-val.

NAGYPOLITIKA A T. HÁZBAN

Ma kegyetlen, vérszomjas jelenetek színhelye volt a Ház. Mindjárt az ülés elején deposszedálták Doda Trajánt, aki nem nyújtá be megbízólevelét. A Ház kimondta, hogy a mandátum megszűnt. Punktum.

Aztán kiadták Ugron Gábort és Bokros Eleket, egy kormánypártit és egy ellenzékit.

A többinek megkegyelmeztek; vita csak Szabó Lajosnál támadt, aki a legkapósabb ember. (Neki vannak a legtöbb kérői.) Polónyi abban adta az okost: hogy aki nincs igazolva, az még nincs bevéve, tehát nem is lehet kiadni, mert úgyis künn van.

De egy csomó irigy ember (aki már megsokallta a Polónyi parlamenti sikereit) nekigyürekedett, és kiforgatta álláspontjából a derék hazafit: mivelhogy az immunitás egy ikergyerek a mandátummal, egy percben születik vele.

Így menekült meg Szabó Lajos; azzal, hogy Polónyi akarta kiadni.

A Ház teljesen le volt hangolva; okvetlenül kellett neki valami örömet okozni.

Előállt hát Beksics, hogy a kormánynak sikerült Uruguay állammal megkötni a közönséges büntettesek kiadatása tárgyában a szerződést.

— Istenem, milyen hosszú keze van annak a Tiszának! — dörmögte Rácz Athanáz, elmerengve távoli világrézek csodálatos népfajai és országa felett.

A nemes Uruguay állam teljesen meg lehet elégedve a mai nappal. Aszerződést változatlanul, egyhangúlag fogadta el a parlament. Péchy boldogan mosolygott: »Íme, megint egy jó barát.«

Ezzel be is végződött volna az ülés, ha nincs ott Helfy, aki meginterpellálta a miniszterelnököt az orosz hadikészülődések tárgyában. A kíváncsiság nagy motor. A miniszterelnök elmondta ugyan újév napján, amennyit elmondhatott, de azóta megint járt Bécsben. Ki kell hát megint vallatni.

Tisza nem volt bent a teremben, és csak Hanzély László jegyzett lázasan. E derék honatya csodálatos gondot fordít a közügyekre. Mindig figyel, mindig jegyez, ha valami szót meg nem hallott valamely beszédből (például a Szendrey Gerzsonéból) mohón kérdezi a szomszédoktól:

— Mi volt az? Mit mondott?

Ha aztán kielégítik kíváncsiságát, a megelégedés jupiteri nyugalomával követi elméjével tovább a szónokokat.

Úgy tesz, mintha mindenre neki kellene megfelelnie, mint-ha az ő vállain nyugodnék az államépület, melyet minden ki-ejtett szó meglóbáz s vagy fájdalmat, vagy enyhülést okoz neki.

— Mit jegyez? Miért jegyez? — törik fejüket a szomszédjai már hónapok óta.

Úgy lesz az talán, hogy képzeletben mindent ő végez a kormány helyett. Magam is észrevettem, hogy amelyik napon Tisza nagy beszédet tart, Hanzély akkor izzadt homlokkal, teljesen kimerülve hanyatlik hátra támlányára.

Hát mondom, Helfy beszédje alatt csak Hanzély László jegyzett. Éppen a végére jött be a miniszterelnök, s hozták eleibe rögtön az interpelláció szövegét.

Amíg pislogva betűzgette a Helfy gömbölyű betűit, melyek egyenes glédában sorakoztak, mint mozgósított had-csapatok, azalatt felállt idősb Perczel Miklós, szép daliás öreg-úr, nemes oval fejfel, melyet az öregség fehér hava fed be.

Nagy csöndben hallgatták. Szép okos szemei, tisztes alakja, kellemes magatartása rokonszenvessé teszik a szemnek, s a szem még a fület is megcsalja. Amikor hogy. Mert néha meg a fül csalja meg a szemet.

Hanem mindjárt az interpelláció szövegében volt valami, ami nem annyira a kormánynak, mint inkább a nevetőidegeknek szólt:

»Szándékozik-e a kormány olyan külpolitikát kezdeni, mely Oroszország béke-zavaró politikájának véget vessen?«

Erre kitört a derűtség a Ház minden tájékán.

— Nem idős Perczel ez — kiáltá egy hang a pulpitus felől —, nagyon is fiatal.

Valóban minél tovább beszélt, annál fiatalabbnak látszott az idős Perczel. Ősz haja, mintha eltűnnék a frázisok ködében; termete kiegyenesedett, szeme villogott. A pécsi kaszinóban érezte magát, ahol nem latolgatják a szavakat, s vármegyei ésszel kibőffentik az igaz keblű hazafiak, ami a nyelvük hegyére jön.

Prüszkölt, toporzékolt az öregúr, megüzente a háborút a muszkának (egy kis híja, hogy egyszerűen meg nem is verte), döfött, szúrt, vágott mindenfelé, mintha a negyvennyolcadiki fringója volna kezében.

Tisza behúzódott a bársonyszékbe, s kedvetlenül hallgatta, amint aztán a nagy golyóbisokat kezdte dobálni, epithetónok képében. Gondolta magában a generális:

— Ej, hol volt az eszem, hogy fölmentettem a főispáni állásától! A megye békéjét az igaz, megmentettem, de most megcsinálja ahelyett az európai háborút.

Cvikkerjét hol fölvette, hol levette, s minden ilyen levétel- és fölvetelnél lepogonyított a nagy orosz birodalomban, ahol kedvére dúlt, egy-egy kasztot.

A jószívű Péchy csak hagyta, engedte, hanem mikor aztán nekiment az orosz klérusnak és összebutázta, mégis meglóbázta a haza ércnyelvét.

Most hát minek is bántja azokat a becsületes orosz pópákat, akik a légynek sem ártanak, csak vutkit isznak, és amikor nem tántorognak, hát jó lábon állnak velünk. Az orosz papok közt is vannak barátok. Márpedig a barátokat nem hagyja Péchy Tamás.

Ez a csengetés és megrovás lecsillapította a tüzes aggastyánt, s kezdett a beszéde, mint a káposztapalánta, egy kerek egészbe összeborulni.

— Teendőnk — végzé — annak nyílt kimondásában áll: »Russiam esse restringendam.«

Hanzély László ijedten kapta el fejét. A sztenografusok izgatottan álltak meg örülten szaladgáló ceruzáikkal, hogy leírják-e ezt a vakmerő szót? — Péchy elhalványodott.

Innen-onnan elfojtott kacaj sziszegése hangzott.

— Nem is Perczel ez, hanem Csanády! — kiáltá az előbbi hang a pulpitus felől, s ezzel a bírálattal véget ért a mai politika.

A T. HÁZBÓL

[jan. 17.]

— No, ezek az államférfiak ugyancsak felültetik a szégyen karzatot — sóhajtottam fel az ülés végén, szétnézve a népes karzat figyelő tömegein —, hiszen ezeket a beszédeket már mind hallottuk tavaly, harmadéve és negyedéve. Csak éppen a számokat igazítják be a tavalyi szövegbe.

Hanem ha a karzatot félre lehet vezetni, én ugyan nem hagyom magam. Én is a tavalyi karcolatot nyomatom le a tavalyi beszédekről. Ez pedig (lenyomatva a »Pesti Hírlap« 1887. január 16-i számából) így hangzik szóról szóra:

»Az ellenzékéről két szónok jajgatott. Helfy a szélsőbal nevében nyújtott be határozati javaslatot, hogy a Ház ne fogadja el a költségvetést általánosságban sem, Horánszky lehetetlennek mondta a kibontakozást és illúzióknak a kormány terveit.

Helfy egy kicsit rekedt volt, és túlságosan sötét színeket használt a helyzet festésére. Meglehet, hogy ez összefügg a rekedtséggel. Mert egy náthás ember mindent komorabbnak lát.

Horánszky nem volt náthás, csak hosszadalmas: valahol megkapta az Orbán Balázs számait a státus financiáinak állásáról. (Melyeket ő a kerületbeli falvakban szokott elmondani nyarankint, téli időben pedig szétszedegeti és a lutriba rakja.) E számok ugráltak, csattogtak és bugyborékoktak egy óra hosszat a beszédében.

Délután fél kettőre Tisza Kálmán vette át a szót, s ügyes polemikus beszédben vagdalta Horánszkyt.

Ez a mai ülés históriája dióhéjban...«

Sőt még a maié is — azzal a különbséggel, hogy az idén már nem Helfy volt rekedt, hanem Horánszky, és hogy az idén nem Horánszkyt vagdalta Tisza, hanem Helfyt. (De esztendőre már megint Helfy lesz rekedt, és Horánszkyt fogja vagdalni Tisza.)

Igazán vigasztaló tudat az, hogy vannak képviselőházi ülések, amelyek visszatérnek — persze csak úgy, mint a halottak, kísérteni.

S még szebb, hogy egy-egy beszéd ennyire örök lehet, mégpedig az esztétika ama követelménye nélkül is, hogy »ami igaz, az örök«.

Amennyiben mégis elűtő volt az ülés — azt én is ideillesztem utólagosan.

Hegedüs reményteljesebb képet festett, s önértesebb hangot használt, mint tavaly. A siránkozó »koplalunk« helyett a biztató »talpra állunk« csengett ki szavaiból. Hanem a talpat, amin most állunk, nem mutatta meg a közönségnek. (Mert amin most állunk, az még eddig csak a Tisza talpa.)

Tisza mai beszéde nagyobb hatást tett a tavalyinál. A szabadelvűségről szóló része átmelegítette pártját, s frenetikus tetszésre ragadta.

Mindössze egy új beszéd volt, a Miklós Gyuláé, de annak nem Miklós Gyula az oka, mert ő tavaly is beszélt volna, ha tagja a Háznak, sem a beszéd nem oka, mert a beszéd lehetne hűszéves is, úgy a hangjánál, mint a parlamenti szónoklat tavaszára emlékeztető virágainál fogva.

De e virágok jól veszik ki magukat a »szűz« beszédekben. Nem szabad kigúnyolni. A fiatalsághoz jól illenek azok.

Miklós Gyula pedig még fiatal. S jutott neki mind a három ingredienciából, ami a parlamenti szerepléshez kell. Van bátorsága, tehetsége és tudása. Az elsőtől persze több, mint az utolsóból.

Igaz ugyan, hogy a flosculusokra éppen ennél a témánál rossz idő jár. Most az »egyszeregy« az úr a tanácsteremben.

Egyszeregy úr nem valami népszerű nálunk, nincs is neki rendszeres állása, csak úgy az év elején veszi be magát ide.

Így múlt el a büdzse-vitából unalmasan a sablonos rész. Holnap már kezdődnek az eredeti beszédek, a mulatságosabbak, szónokok, akik egy adott ötletre beugranak, új emberek, akik odaállnak a parlamenti mérték alá, jön Apponyi (de előbb bevárja, míg a számszerű adatokat előkaparják mások), talán Szilágyi is beleszól, Hanzély Lászlóról megtudjuk, mit jegyezett, és lehetetlen, hogy Szendrey Gerzonnak is ne legyenek eszméi.

De ne bizakodjanak el a kicsinyek közt a nagyok, mert mondjuk ki a lesújtó igazságot, ma már több vonzerővel bír a Házban egy bolond beszéd, mint egy okos beszéd.

S az emberek elég szűk elméjük ezt arra magyarázni, hogy a parlament sülyed.

Ellenkezőleg. A parlamenti nívó emelkedése ez.

Hajdan az okos beszédek voltak ritkák, s azokat hallgatta a Ház nagy élvezettel.

Most már a bolond beszédek a ritkák, s azok képeznek eseményt. Hiába, az emberiség idegeit mindig a »ritka dolgok« csiklandozzák.

A T. HÁZBÓL

[jan. 18].

Nehéz a beszédek hatását megfigyelni.

Vége van a »mérték«-nek. A folyosót rosszul fűtik, a szél beszűrt a törött ablakokon, kietlen, rideg künn az atmoszféra, minélfogva a képviselő urak, akár tetszik nekik a beszéd, akár nem, ott bent hallgatják gubbaszkodva.

Nézzünk hát szét a teremben. Ez az egyetlen hely, ahonnan meríteni lehet önök számára olvasnivalót holnapra.

A szem hirtelen összekeresheti az érdekes alakokat. Tisza ott ül a maga helyén, csendesen olvasgatva valami iratot, Apponyi Albert a ceruzájával dobol a padon, Irányi Dániel méltóságteljesen kinyújtott nyakkal a többiek feje fölött mereng el. Jól jellemezte valaki, hogy mikor a derék államférfiú reggel felébred, és a tükörbe néz, nyilván ekképp üdvözli önmagát: »Jó reggelt, tisztelt képviselő úr!«

A Ház patkójának belső szélein, miként az Olimpuszon különböző berkekben, mind föllehetők a Ház istenei. Ott van Beöthy Ákos is, nem messze Apponytól. Arca tündöklök az örömtől, s vígan petyeget ujjaival. Boldogsága teljes lehet. Mert jobbról, balról, elöl, hátul egy-egy gróf ül mellette.

Egy félpillantással odább az ősz Perczel Miklós nemes feje fehérlik. Az ember el sem hinné, hogy még itthon van az öregúr.

De hát hiába, mások az idők! 1848-ban Perczel Mór egy harcias beszédet mondott a rációk ellen. Mikor elvégezte, Kossuth hozzálépett, és így szólt:

— Eredj hát, verd meg őket!

Perczel Mór elment, és megverte a rációkat.

Most Perczel Miklós éppen olyan beszédet mondott az oroszok ellen, s Tisza nem ragadta meg a kellő pillanatot, hogy így szólt volna:

— Eredj hát, verd meg őket!

Ennélfogva Perczel itthon maradt, s a muzzka bánatlanul gyülekezik a galíciai határra.

Marstól nem messze a Vulkán nagy feje feketedik izmos vállai között. Nini, hiszen a Szilágyi Dezső! Démoni mosoly ül az arcán. Ő maga pedig ül a centrumban, a legmegrögzöttebb mamelukok között.

Istenem, hogy forog... nono, nem ő — hanem a világ!

Pedig meg merem jósolni, ezen a helyen sem marad sokáig.

Nono, nem azért... hanem csak abból az egyszerű okból, mert ide le nem lehet látni a hölgykarzatról.

Nos, utazzunk-e még tovább a tisztelt Ház patkója körül? Átugorjunk inkább a Tisza Lajos vidékére? Vagy a karzat hölgyeit gukkerezzük? Fájdalom, azokat nem lehet megsipkedni, mint a képviselőket. Ámbár a Ház régi szavazó materiájából a karzaton is találunk őspéldányokat. Mert ott ül Mocsáry Lajos és Ivánka Zsigmond egy csomó erdélyi főispán közt.

Erdélyi főispánok! Mit jelenthet, hogy oly csapatosan vannak! Csak nem azért jöttek talán, hogy élőben hallják az Orbán Balázs beszédét, aki ma kezdte beszédeinek ciklusából a »hetedik kötet«-et.

Vagy azt kívánják önök, tisztelt olvasók, hogy a Ház patkójának a külső széleit is járjuk be?

Huh! Ne menjünk arra! Éppen most hömpölygött be egy sikátoros ajtón az öreg Csatár Zsigmond, s szépen meghúzódt az utolsó padban. A vén sün szétnéz apró szemével, nagy szőrös kezével görcsösen megkapaszkodik a pad hátába, s hosszú, mély lélegzeteket szed be a soká nélkülözött levegőből.

A téli napfény éppen most lopja be magát felülről a hármas ablakon, s nevetve táncol az ország címerén. A reszkető fényözön címert és más előtte levő tárgyakat szeszé-

lyesen összeolvaszt, hogy a Péchy hosszúkás feje úgy látszik, mintha a címerhez tartoznék, trófea gyanánt.

Ejh, ne fészkelődjünk, hallgassuk inkább a beszédeket.

Meltzl Oszkár, szász szónok beszél., elég ügyesen és okosan. Szűz szónok, de egy szász sohase szűz. Olyan rafinírozott óvatossággal sorolja elő a szász gravámeneket, hogy némelyeket tévútra visz, s törzsökös kálvinista emberek is meg-megbólintják nyakas fejüket helyeslőleg.

A mi tegnapi szűz szónokunk olyan volt, mint egy fiatal pacsirta, aki gondtalanul, megelégedetten füttyörész a magasban; a mai szász szűz szónok olyan volt, mint egy vén holló, aki kerülő utakon, óvatosan csap le, nesztelen szárnyal.

Meltzl a mérsékelt szász párthoz tartozik. Nem tudni, *mekkora* kiterjedésű az a »mérsékeltség«, de a szász deszkákon csakis két alak volt kivehető, akik Meltzlhöz látszottak tartozni. Az egyik fekete kabátban volt a háta mögött, a másik szürkében, a többi szászok duzzogó arcot csináltak (de lehet, csupa cirkumspektusságból).

A fiatal szónoknak vékony, savanyú képe van (szinte rászületett a panaszkodásra), szépen, folyékonyan ecsetelte a szászok politikai törekvéseit, jelenüket, múltjukat, Hollósy Mátyás idejéből.

De nem ez az »y« betű volt az egyedüli fölösleges a Meltzl Oszkár beszédjében; sok minden egyéb.

A szürke kabát meg a fekete kabát felváltva kiabálták:

— Úgy fan! Úgy fan!

Tisza folytonosan jegyezett, mígnem egyszerre meghökkenve állt meg a ceruza a kezében.

A szónok ajkairól ez a vád hangzott:

— A kormány az oka, hogy nem szaporodik a szász faj.

A kormány! Ohó! A kormány! A miniszterek egymásra néztek vádoló szemekkel. Bedekovics szemérmatosan sütötte le a fejét.

Fabiny Teofil megbotránkozva nézett a szászra, mintha mondaná:

— Még mit kívánnak tőlünk?

Kemény Gábor, a volt miniszter, bánatosan morogta:

— Persze, persze.

A szürke és a fekete kabát egyszerre kiáltá:

— Űgy fan! Űgy fan!

Ezen epizód után csakhamar bevégzé beszédét a szász, mire megkezdődött az Orbán Balázs mennydörgése (amelyről már fentebb volt szó). Utolsó szónoknak maradt Jellinek Artúr (de Kaposvár).

Beszélt ugyan, de nem volt kinek, mert Orbán már előbb szétszalasztotta a tisztelt Házat, karzatostól — a karcolat-íróval együtt.

A T. HÁZBÓL

[jan. 20.]

Az a mondat függött ma fekete táblán a parlamenti épület bejáratánál, melyet az operaház szeretne állandó feliratnak: »Jegyek már nem kaphatók«.

Nemcsak a földszint népesült be soha nem látott képviselőkkel, a karzaton valóságos helyszűke volt. Hátha még a krinolinos szoknyák világa el nem múlt volna.

A szoknyákról jut eszembe, hogy ezek is két válfajban voltak képviselve. A közepen tömérdek hölgy ült, volt dolga a fiatal grófok és öreg nemesek gukkereinek. (Mert leginkább e két elemből áll a Ház.) A karzat baloldali részét ellenben klerikusok raja lepte el.

Kit jöttek ezek meghallgatni? Talán Apponyit? Nézzük meg az okát a jegyzői táblán.

A fekete tábla ilyenforma vízállást mutat:

Beöthy Ákos

Schvarcz Gyula

Komlóssy Ferenc. . .

Aha, Komlóssy! Ne is menjünk tovább. Megvan a nemes hittanuló ifjúság érdeklődésének nyitja. Jó minta, jó irány! Csak ezen az úton tessék haladni!

A klerikusokat most hát már tudjuk, miért gyülekeztek össze, de hogy a hölgyek miért jöttek nagy számmal, ez olyan titok, ami ebben a leírásban nem fog kiszülni.

Mert Beöthy Ákos nem nagyon csinos ember. A hangja sem mondható egészen szépnek. Kíváncsi emberek rég törik a fejüket, hogy mi kedvezőbb: hallani őt, és nem látni, vagy pedig látni, és nem hallani?

Persze a kormány pénzügyi politikáját kritizálta. Éles volt, mint a borotva és tüzes volt, mint a hajfodorító vas. Fodorította pedig a Horánszkytól már hallott kritikai anyagot. Egy szónak is száz a vége, Beöthy Ákos nagyon okos ember, és ha annyi szellem volna benne, mint Algernonban, s ha Beöthy Algernonnak annyi tudása lenne, mint Ákosnak, mind a kettő kiváló államférfi volna.

Így azonban nem a Beöthy Ákos beszédje lett a nap eseménye, hanem a Tisza Kálmáné, ki nagy hatással, pártjának zajos tetszésnyilatkozatai között felelt Beöthynek, nemkülönben Meltzl fülein keresztül a szászoknak.

A »generális« talán egyszer sem volt tizenhárom év óta oly lendületes, mint ma, szellemének ruganyossága, amint hirtelen vissza-visszavágott a sűrű közbeszólásokra, bámulatos erővel nyilatkozott; csak a hangja lett összefolyóbb, halkabb egy idő óta.

Mert hiába, a miniszter is kissé ember; s ha jól össze tudja is tartani párthíveit, a fogai mégis elhagyogatják apródonkint. Ezek nem soká bírják a mamelukságot.

Fogai ritkulása gyengíté meg hangja erejét. De azért mégsem rakat új fogakat: ne legyen a szájában semmi hamis.

Amíg Tisza beszél, temetői csönd van a folyosókon. De bezzeg megnépesülnek, mihelyt abbahagyja, s a percekig tartó éljenzaj, mely a beszéd nyomában fölviharzik a teremben, vásári zsongássá csillapodik a folyosón.

A folyosó csemegéje most a »Szabó-ügy«. Mindenki a bíráló bizottságot bírálja. A habarékpárt meg van ijedve, hogy hátha mégis ki találják adni a mandátumot Ságynak.

— Ez lenne aztán az érdekes eset — véli egy jogász hírében álló képviselő. — Olyan jegyzőkönyvet találna rendben a bíráló bizottság, amelyik nem is létezik.

— S egy olyan mandátumot adna Ságynak, amelyik kizárja a peticionálás veszedelmét.

— Kezdenek átcsapni ezek a mi bíráló bizottságaink a humorba — sopánkodik egy öregúr.

— A Szomjasé olyan, mint a Mannlicher-puska, amibe sehogy sem tudják beigazítani a golyót.

— A Vargitsé pedig olyan, mint a Komjáthy pisztolyai. Aki ez elé kerül, annak nem történik semmi baja.

Ezalatt bent a teremben Schvarcz Gyula beszélt a demokráciáról. Csinos beszéd volt, s nagy hatást tett. De nem a Házra (mely nem sokat törődik a demokráciával), hanem a klerikusokra, kik a Komlóssy fölléptét várták.

— Apaga, Satanas!

Csakhamar szétszéledtek kedvetlenül, s bennök a szegény jó Komlóssy összes hallgatóságát elvesztette.

AZ ÖTÖDIK NAP

(A t. Házból)

Az ülés elején egy kis vitézi tornajáték volt Meszlényi Lajos és Schvarcz Gyula között, amelynek címe, ha valaki vígjátéknak kidolgozná, ez lehetne: »A tudós és a clown«.

Aztán... brr... valami végtelenül kísérteties következett.

Felállott Éles Henrik.

A padok néptelenül tátongtak. A zöld függönyös ajtókon át sajtáságos túlvilági szag tódult be a terembe. Az elnök megüvegesedett szemekkel mereven nézett a végtelen semmibe. A bent maradt képviselők hátát hideg borzongatás hasította át, hús temetői szellő lengett végig a különben füledt levegőjű teremben.

Kipp-kopp! Kipp-kopp! — hangzott a falból, Josipovich Géza önkéntelenül keresztet vetett magára. Ivankovics, a szegedi képviselő, egy kört rajzolt maga körül.

A karzaton megjelent egy fehér asszony.

Valami láthatatlan erő lefogott mindent. Éles beszélt, a szája mozgott, de a hangja zavarosan összefolyt. Csodálatos dermedés szállta meg az érző idegeket. Igézet volt ez. Mély szenderbe esett minden élő, aki el nem futott a folyosóra. Szerencsére majd mindenki kiment. Valami ösztönszerű előérzet tuszkolta a képviselőket kifelé.

Éles Henrik beszélni kezdett.

A gyorsírói ceruzák lázasan percegtek a fehér papírlapokon. Egyszerre megálltak azok is. A gyorsírók kezéből kiesett a ceruza, ők is elszunnyadtak.

Idegbántó rémséges csend állott be; csak a szónok állt ott haloványan, és petyegtette a mondókáját hol az egyik, hol a másik oldal felé fordulva, s hevesen gesztikulálva az ürességnek; neki úgy látszott, hogy egy népes gyülekezet hallgatja.

Homlokán hideg verejték gyöngyözött.

Hol-hol kikökölt beszédjéből, mintha valami közbeszólásra felelne, majd ingerülten megbotránkozva, majd egy-egy fölényt kifejező jéghideg mosollyal.

Egyszer valami suhogás támadt a levegőben.

Káprázat-e ez? Egy fehér lepedő látszott úszni fent a terem boltozata alatt.

Máskor misztikus zörej keletkezett. Csontok zörögnek ilyenformán. Doh és retekszag áradt a szőnyeg fölvert porából.

Ez a varázslat így tartott több mint egy félóráig.

Egyszerre kipp-kopp melódiaszerű zsongás lágyan, egyre elhalóbban rezgett, mint ezer elpattant húr, mire felocsúdtak elnök, jegyzők, képviselők és sztenográfusok.

— Huh! Átaludtam valamit — riadt fel ijedten az elnök.

A fölébredt jegyzők egymásra néztek.

— Mi volt ez?

A sztenográfusok hirtelen utánakaptak a félbehagyott irataiknak: »No, mi lesz most, elmulasztottuk az Éles beszédét leírni.«

De amint odanéznek, látják, hogy az egész beszéd oda van teremtve, az első mondattól az utolsóig: Éles Henrik pedig már nyugodtan ül a maga helyén.

— Mi volt ez? — kérdik ők is csodálkozva.

Míg végre megfejtette Vadnay Andor (aki már egyszer volt a túlvilágon).

— Hát az volt — mondá —, hogy Éles a *holt választóinak* beszélt.

Úgy kellett annak történnie... Ők jöttek el. Őket látta a padokban. Nekik beszélt, az ő közbeszólásaikra felelgetett. S az a zörgés sem lehetett egyéb, mint hogy a csontkezeiket verték össze tapsra. A sztenografiát is a láthatatlan szellemkezek végezték.

Nini, még itt is maradt egyik a kísértetekből, és most ő beszél. Csakhogy nem lepedőben van, hanem magyar nád-rágban. Ejnye, de jóízű jász alak!

Hanem amint tovább hallgatja az ember a »holt lelket«, egyszerre szétfoszlik a kísérteti nimbusza.

Nem, nem — csak egy eleven szélbali beszélhet így.

És csakugyan kisült, hogy nem az Éles Henrik egyik holt választója, hanem báró Jeszenszky Sándor volt a következő szónok.

* * *

Ami azonban ezután következik, az már nem tréfa.

Két hatalmas beszéd hirtelen előkelő nívóra emelte a vitát.

E két beszédből csak az egyik esemény, a Láng Lajosé, ki a mai felszólalásával a Ház legelső szónokai közé emelkedett.

Dacára, hogy egy óráig vette igénybe a Házat, mindig leköötötte hallgatóságát, mely gyakran tört ki zúgó helyeslésekben.

Láng beszéde azért esemény az Apponyiéval szemben is, mert Láng beszéde nagyobb volt, mint eddigi beszédei, míg ellenben az Apponyié csak olyan volt, mint az eddigiek. (Hanem persze az a »csak« — magasan van.)

Nemcsak a kormányra fér rá a takarékoság, hanem ráférne a sajtóra is, mely pazarul bánik az epithetonokkal.

Gyakran olvassuk egy közönséges disszertációról: »X. vagy Y. nagyszabású beszédet tartott.« Ha valaki egy csomó számot vegyít lapos előadásba: akkor az mindjárt »kiváló szakbeszéd«-et mond. Az országgyűlési rovatvezetők tolla alatt gyorsan és könnyedén születnek a Pittek. A sajtó vetélkedve népesíti be velők a parlamentet. Nem baj az, mert e Pittek a végén mégiscsak Fenyvessy Ferencek maradnak.

Hanem baj az, hogy ilyenkor aztán nincs egyetlen epitheton sem, amellyel a Láng és Apponyi beszédeit méltányolni lehetne.

Láng nem annyira a büdzsét védelmezte, mint inkább a Horánszky kritikáját kritizálta, találóan, mégis finoman, a parlamenti simaság művészi kecsességével. Hangja nem gazdag színben, és nem tölti be az egész termet, de midőn beszédje utolsó részében az antiliberalizmus ellen fordult,

megcsillant hangjában is a szónoki hév és melegség. A Ház zajosan megéljenezte.

Apponyi! Mit mondjak róla, akinek nagy sikereit százszor leírtam már?

Azt mondom: örülök neki. Szeretem, hogy egy ilyen nagy emberünk van. Hiszen az ellenzék is a mienk. S mi lenne abból az ő ragyogó talentuma nélkül! Maradjon ő mindig ott!

Gyönyörködve hallgatom beszédeit. A mai is szép volt, igen szép volt.

De némelyeket bátran elhagyhatott volna. Például a miniszteri penziókat, a főispáni titkárokat s több efféjét.

Hagyjon valami témát az apróbb legénykékeknek is.

Mert ezek aztán tárgy hiányában arról lesznek a jövő héten kénytelenek szónokolni, hogy mért fogyaszt a kormány annyi sok spanyolviaszkat?

A MAI ÜLÉS

[jan. 22].

A vita immár a hatodik napon dül.

Sok beszéd merült el a feledésbe, köztük jó is, rossz is.

Az idő, mint a folyam, magával ragadja nemcsak a szemetet, de a virágot is.

Némelyik azonban akár virág, akár szalmaszál, megakad valami kihajló ágban, s míg a nagy gerendát továbbhőmpölygetik a tarajos habok, a kis szalmaszál ott úszkál untalan.

Asbóth és Schvarcz Gyula maradtak meg a hét elejéről. S alig van ülés, hogy ne őket ütnék. Sőt a Schvarcz Gyula beszéde olyan anyagból volt, hogy körös-körül megfestette a vizeket.

Utána majd minden szónok cseveg arról a szépséges kisasszonyról, akinek a neve Demokrácia, s akinek ez idő szerint csak Schvarcz Gyula udvarol itt minálunk és Beksics. (Horvát Boldizsár nem jár az ülésekre.)

Előttünk, magyarok előtt teljesen ismeretlen a kis fruska, mi csak az anyjával voltunk benső viszonyban, a Liberalizmussal.

Hanem már ez a szerelem is jócskán kihűlt. Madame kijött a divatból teljesen.

De hogy még ér valamit, a mostani vita mutatja.

Majd minden szónok, még Apponyi is azt vallotta szerémesen, hogy szereti. Az ellenkezőt nem meri mondani senki.

Pedig mi, kik a vesékbe látunk, jól tudjuk, hogy a tisztelt szónokok kivétel nélkül egyebüvé kokettíroznak.

De ne beszéljünk komoly dolgokról (mert még státusférfitú hírébe találánánk keveredni), egyszerűen konstatáljuk, hogy a mai ülés is Schvarcz Gyulával kezdődött, ki az Apponyi tegnapi beszédére felelt személyes kérdésben, utána Horváth Gyula a Ház legrokonszenvesebb szónoka vette át a szót.

Horváth Gyula azokhoz a kivételes egyénekhez tartozik, akik nem lesznek politikusokká tanulmány és tapasztalás által, hanem akik azzá születtek a lángelmének bizonyos fényével; de a sors megtagadta tőle az átlátszó kifejezési képességet, amit pedig megadott mindenféle bolond embernek, akinek nincs mit kifejeznie.

Zavarosan beszél; küzd a nyelvvel és a formával. Gondolatai olyanok, mint a hutákban a szállításra előkészített üvegek, amik szalmába vannak begöngyölgetve úgy, hogy szinte nehéz őket kihámozni.

Eötvös Károly eljött az írói karzathoz, s velünk elbeszélgetve hallgatta Horváth Gyulát.

— Ez egy 1861-ből való beszéd — mondá a beszédje elején.

Később a büdzséről szólott, majd áttért Meltzl Oszkára, s nagy figyelem mellett felelt meg a szászoknak, leckézve, biztatva és békítve őket.

Azután áttért a liberalizmusra, s a legeszményibb felfogás magaslátáról vetett fel néhány nemes gondolatot.

— Ez egy 1966-ból való beszéd — mondá a kritizáló Eötvös Károly.

S teljesen igaza volt. Maga a szónok politikai egyénisége is egy csodálatos összetétele a múltnak és a jövőnek. Rézben ilyenek voltak a mi őseink, s ilyenek lesznek részben a maradéaink.

— Kár, hogy ez a Horváth Gyula nem tanult — jegyzé meg valaki a karzaton — legalábbis annyit, mint Chorin vagy Apáthy. Micsoda államférfi lenne abból most!

— Nem úgy van az, szógám — veté oda Eötvös. — Bizonyos dolgokat sohasem lehet megtanulni. Vegyük például Fenyvessy Ferit. Már csak elég ügyes ember, ugye? És ha gyerekkorától elkezdti vala gyakorolni az egérfogás titkait, hát bizonyosan viszi valamire ebben is, de egy született macska gyakorlatlanul is sokkal hamarabb fogná el az egeret nálánál.

Ebben aztán megnyugodott az egész karzat, s én megörültem rajta, hogy a Horváth Gyula feletti kritikát egy szélsőbali ember végezte el helyettem.

A beszéd hatása a folyosón is különösen nyilatkozott.

A liberálisok így szóltak:

— Gyula a mi emberünk.

Az arisztokraták összerosolyogtak:

— Brávó! Jól odamondogatott Gyula a demokratáknak.

— Gyula az ellenzékhez szít — dicsekedtek az ellenzékiek.

— Gyula ma nagyon határozottan beszélt — vélekedének a kormánypártiak.

Horváth Gyula és a Wekerle igazán pompás beszéde közé (mely a mai nap kimagasló pontja volt) a szerencsétlen Pázmándy ékelődött be; támadta meglehetősen ízetlenül Schvarcz Gyulát és Asbóth Jánost mint apostolokat, akik elhagyták pártjukat.

Beszélt, kalimpált kézzel-lábbal, míg végre egy kormánypárti hang megszólalt:

— Nini! Hiszen ön is a habarékpárton volt azelőtt!

Ez a kilőtt golyó talált.

Nem Pázmándyt találta (mert azt elég volt a golyónak, tekintettel sovány voltára, egyszer megcselekedni), de találta a pártot.

A helyeslést kiáltó hazafiak a háta mögött gúnyos mosolygásra fanyalodtak, s kelletlen morgással fejszóválva kísérték a politikai erkölcsök bírójának ádáz kirohanását. Pedig úgy volt az azelőtt is; szegénylegényből lett a pandúr; bűnösök üldözője.

A T. HÁZBÓL

I. Egy kis unalmas szemle

[jan. 28.]

Valamelyik nap, egy minisztert keresve, benyit a tanács-terembe Podmaniczky Frigyes, évek óta először, bedugja fejét és hirtelen visszarántja fölszisszenve:

— Rettenetes ez a sok beszéd. Teljes lehetetlenség kiállni.

Pedig az volt tíz év óta az első szónoklati mondat, amit hallott. (Mert a parlamentet ő »csinálja«, de maga nem kér belőle.)

Ha Podmaniczky Frigyes így kiálthatott fel, mit mondjunk mi, szegény halandók, akik tíz-húsz beszédet állunk ki mindennap?

Kivált zsibbasztók ama hosszú beszédek az általános vitákban, melyek monotonná teszik a tanácskozást. A részletes tárgyalás hagyján; itt több a változatosság. Tíz-húsz apró szónok jobban elszórakoztat, mint két nagy szónok. Tíz-húsz szónok közt sok a változatosság. Némelyiknek a beszédje érdekes, másoknak az egyénisége mulattató.

A mostani részletes vita azonban nem jól ütött be. Nincsenek szűzbeszédeink. Pedig az országgyűlések elején ez volna a fő ínyenc cikk. Az új képviselők tartózkodók; vagy nagyon szemérmesek, vagy nagyon számítók, vagy pedig... (de már a harmadik »vagy«-ot mégis elengedem nekik). Szűzbeszéd! Igenis, minél több szűzbeszéd kellene. (Mert örökké Pázmándy Dénest hallgatni, mégis kipróbálja az emberi türelmet.)

Gondolom, Bluntschli mondta vagy Schvarcz Gyula, de meglehet az is, hogy Beöthy Algernon mondta:

— Költségvetési vita szűzbeszédek nélkül éppen olyan, mint egy farsang bakfisok nélkül.

S a szűzek nemigen állnak a sorompók elé. Vagy gyöngé az idei termés, vagy pedig még véka alatt van.

Igaz, hogy Miklós Gyula már beszélt (de csak azért, hogy a szegény »generális«-nak egy kis reklámot csináljon), és az is igaz, hogy jó szónok lesz belőle, ha majd elhullatja a »virágait«.

Azt sem lehet tagadni, hogy a habarékpárt erős hadügyi embert liberált Bolgárban, de azt mi teljesen paralizáltuk Pongráczcal. (Annyi most már, mintha egyik se volna.)

Igazi feltűnést azonban az újak közül csak Holló tett. — Fehér holló! — mondá rá találóan Tisza István (aki mellesleg legyen mondva, a Házba jár kigondolni azokat a szép beszédeket, amiket aztán egyebüktől mond el).

Tehát a szélsőbal produkálta az első kiváló talentumot. Nagyon jól van. Az isteni gondviselés ebben is bölcs: kieszelet, hol van a legnagyobb szükség.

Egyébiránt az egész költségvetési vitában kevés volt a fényes siker. Mindössze Láng Lajos és Wekerle ült diadalt s bizonyos fokig Krajtsik Ferenc, akinek nevét a név szerinti szavazás alkalmával elsőnek húzta ki az elnök. (Ez a momentum volt a Krajtsik fénykora.)

II. A mai ülés

Ezen általános bevezetés után áttérhetek a mai ülésre. Szűz szónok ugyan ma sem volt — csak szűz elnök.

Az is valami.

A galambfehér hajú, tisztos gróf Csáky László kormányozta a csöngettyűt.

Péchy távol volt. Micsoda kedvező alkalom ez! Ma egész kényelmesen meg lehetne csinálni az európai háborút, mert nem ül itt az öregúr, aki nem hagyja a potentátokat.

A miniszterelnök sincs helyén; a főrendieknél van elfoglalva: elnököt vitt nekik. (De csak tán nem a mi Péchy Tamásunkat vitte el?) Egészen szabad a vásár.

De mégsem esik semmi baj. Mozdulatlan pihen az elnöki csöngettyű. Az egyes szónokok sűrűn váltogatják egymást, de csak színházi háborút visznek. Aki valaha életében udvarolt egy-egy balerinának, az most mind szakember.

Fenyvessy Ferenc, a habarékpárt »fenegyereke« Vadnai Károlyt paskolja és Jellinek; az elsőt, mert Keglevichet csipkedte meg utólagosan, az utóbbit, mert a múltkor gróf Szapáry Gyulának nem hagyott békét. Egyszóval, az eszményi gentlemant játssza Fenyvessy. Illik neki, a kis gonosznak.

Szapáry egykedvűen hallgatja a Tisza mögötti padban, és eltűnődik rajta, a terem üvegablakjain merengve:

— Valjon mi az ártalmasabb? Az-e, hogy Jellinek szidott? Az-e, hogy Fenyvessy védelmez?

Aztán a Nemzeti Színháznak fordul a haragos honatyja. (Aha, hát nem ott van alkalmazva a kicsike?) Kígyót-békát rászór a színházra, s még azt is felhossa gravámennek, hogy olyan színészek vannak ott alkalmazva, akik magyarul sem tudnak, hanem a hamisítatlan palóc nyelvet viszik a deszkákra.

(— Hallgasson! — kiáltám közbe dühösen, de az istentelen sztenográfusok úgy írták be a Naplóba, hogy »halljuk«.)

Erre aztán, minthogy már a Kerepesi úton volt a t. képviselő úr, bebotorkált a Népszínházba is, és azt agyba-főbe dicsérte. (Nini, hát ott van alkalmazva a kicsike!)

Sok fiatalkori emlék elevenült fel e beszédek alatt az Andrássy Manó gróf szívében. Hiszen ő se volt mindig vasember. Valaha az ő szíve is vajból volt. Előhozakodott hát ő is a régiekkel, hogy volt, mint volt azelőtt. (Hej, valaha még a balettet is szebben táncolták!) Meleg és okos szavakkal védte az arisztokráciát, amely régebben sokat tett a művészetért.

Míg Andrássy beszélt, előkerült a folyosóról Vadnai Károly, mire megindultak a »személyes kérdés«-ben való felszólalások. A legszellemesebb volt a Horváth Gyula ötlete, aki az öreg Püthagorasz tette nevetségessé: mert az öreg Püthagorasz valahányszor egy igazságot fölfedezett, mindig száz ökröt áldoztak fel. Hát, hogy minek mindig valakit bemártani, ha egy igazság kimondatik?

(Igaz, igaz, csak hogy a népnek jólesik néha az ökörsütés. A derék görögök is szerették a húst.)

A színházi tételek megszavaztatván, a lelencgyre került a sor; de míg a kedves kis lelencekről csevegett Orbán Balázs, azalatt a Ház tagjai szép csendesen elfogyatkoznak.

Midőn újra bejöttek a folyosóról, egy másik »tisztelt Ház«-at találtak ott már, más miniszter büdzséje folyt s más elnök (gróf Bánffy) ült fenn a katedrában.

De ahhoz már nekem semmi közöm. Egy karcolatra elég egy elnök.

Péchy Tamás beteg, a két gróf alelnök fölváltva vezeti a tanácskozásokat.

A múlt alkalommal megírtuk a Csáky gróf elnöklete alatti részt, most a Bánffy gróf uralkodását festjük meg.

Csendesen, egy kicsit savanykás hangulatban ül ott a nemes gróf; szellemes, erősen élezett arcán visszatükröződik a vita minden fázisa. Apró penészsín szemei villogva keresik fel a Ház különböző tájékain a »clamantes«-eket. A csöngettyű még nagy mulatságot szerez neki. Meg-meglóbázza erőteljesen, ha nincs is rá szükség. Éber és gyors. S csodálatos ösztöne van; ha valamely szélsőbali valami nagyon erős dolgokat akar mondani, előre megérzi, s leharangozza, mint faluhelyen a tornyosuló felhőket.

S noha még kevés ideje elnököl, máris reformokat hozott be. Nevezetesen az elnöki bronzóráról levétette a tokot, minélfogva a kis ketyegő jószág most a szélsőbal felé irányítva, úgy néz ki hátulról, mint egy pokolgép, amellyel talán löni is lehet. Mellette feketedik az »ország gukker«-e, amelybe ma a rövidlátó Kőrösi Sándor (egy igazságügyi bizottsági jelentést írva alá) hiába mártogatta a kalamusát, az sehogys sem akart tintát fogni.

Tisza megint nincs jelen, tehát megint nincs politika. Gyorsan, viharok nélkül folyik le a közlekedésügyi miniszter büdzséje. Baross népszerű miniszter, még az ellenzék is respektussal s bizonyos előszeretettel van iránta. Lukács Bélát sem azért hagyták meg életben gyermekkorában az oláhok, hogy meglett korában a szittyá magyarok verjék agyon.

Nem, őket nem bántja senki. Márpedig semmi sem unalmasabb a világon, mint egy szeretett minisztérium. Nincs is bent több harminc embernél. Azok is csendesen szundikálnak. Szitányi Bernát cukkedlit rágcsál, Urbanovszky feje erőtllenül csügg alá, csak az Asbóth szemén csillog élénken a monokli és a Perczel Miklós mutatóujján egy drágaköves pecsétgyűrű.

Két-három ellenzéki szónok küszködik az unalommal, de azok sem támadók, hanem kérők.

Kiss Albert mérsékelt árú vasúti jegyeket kér a professzoroknak és tanítóknak, Orbán Balázs jobb utakért esedezik, Szederkényi Nándor a teherszállításokat óhajtja gyorsabban, valamennyi mérsékelt hangon szónokol, majd nem olyan stílusban, mint Hannibál, aki parlamenti beszédekben per »őnagyméltósága« titulálja a minisztereket. (Bizony lélekemelő az, ha valaki így megbecsüli a felsőséget.)

Egyszerre megváltozik a panoráma. Az utolsó tétel is lecsepeg. Darányi Ignác összecsomagolja az aktáit, s felváltja Gajári Ödön — ami a kérvényeket jelenti.

Kérvények? Mi az? Már hétfőn kezdik a szombati menüt tálalni?

Fészkelődik Eötvös Károly, mint a felszerszámozott harci paripa, s nézi, hogy ott van-e »Perl öcsém« a karzaton, akihez így szólt reggel fölkeléskor:

— Perl öcsém, igazítson el minden irodai dolgot délig. Aztán jöjjön fel a karzatra, ma megint minisztereket ölök.

Most azonban szerencsére nem az összes minisztérium volt előirányozva megevéésre, hanem csak Fabiny Teofil.

Eötvösről levén szó, könnyű kitalálni, hogy a somogyi ügy volt szőnyegen. Mert Eötvös a régi prókátorokból való, akik egy ügyből akartak egész életükben megélni.

Somogy mindig sok bajt csinált, Kupától kezdve le egész Szalay Károlyig. De ilyen tengeri kígyója még nem volt, mint a híres somogyi levél, melyről az a hír volt elterjedve a folyosókon, hogy a szélsőbali szónokok egyiké eredetiben fogja felmutatni.

Eötvös ezúttal gyöngébb volt a szokottnál, s azon vádakért kért elégtételt, melyekkel a somogyi függetlenségi pártot illetve a főispáni levél.

— De hol van az a levél? — hangzott a kormánypárt-ról. — Mutassák hát!

— Az is megtörténhetik — felelte egy érdes hang átellenben.

Eötvös egy darabig hánykolódott, vagdalt jobbra-balra, de aztán szétnézett, s látván, hogy sem átmelegíteni, sem megharagítani nem tud senkit, és hogy üresek a karzatok és a képviselői padok, egy hirtelen fordulattal odacsapta beszéde végére a punktumot, mintha mondaná:

— Az ördög komédiázik itt tíz-húsz embernek !

Fabiny Teofil a paragrafusok milliárdjaiból összeállított zsardinettoval mutatta ki (vagy legalább elhitette a Házzal, hogy kimutatta), miszerint a kaposvári kérvényezőket sem a belügyminisztertől, sem a Háztól meg nem illeti elégtétel.

— Semmi az — mondá Eötvös Károly egykedvűen a folyosón. — Most majd a huszonnégy szennai választó próbál szerencsét !

— Persze *egyenkint?* — kérdé valaki.

AZ »IDEGEN«

A múlt hét egyik délelőttjén a Házba gyülekező esernyős alakok között egy alacsony, rokonszenves, közepett borotvált arcú úr is belépett a főajtón a korridorra, és azt csinálta, amit a többiektől látott. A ruhatárban leakasztották a képviselők kabátjukat. Ő is úgy cselekedett. Azután valamelyik tekintélyes alak után menve, a jobb oldali folyosóról belépett egy zöldfüggönyös ajtón át a tanácsterembe.

Éppen a kormánypárton találta magát, szépen, szerényen meghúzódott egy hátulsó padban.

A pad üres volt, de különböző ismeretlen nevek jelezték, hogy minden hely valakié. Izgatottan ült mindenütt; minden egyes alaknak a közeledése megrezsentette; hátha éppen ez az ember az, akinek a helyén ül? Tovább is menne, idebb is jönne, de hátha éppen akkor ülne rá a közeledő helyére? Tűkön volt. Szeme nyugtalanul révedezett ide-oda, hogy honnan jöhet a veszély. Az a tömérdek zöld lyuk elől, hátul, oldalvást, amelyen ki s bejárnak az emberek, zavarba hozta.

Vizsolyi, kinek gondos szelíd szeretettel csügg a mameluki nyájon, mindjárt feltűnőnek találta az ismeretlen alakot.

— Ki az? — kérdé a szomszédoktól.

Mindenik odanézett, és vállat vont. Senki sem ösmerte.

— Meg kell a wippektől kérdezni.

A wippek se tudták.

— Semmi kétség, idegen ember tévedt be a tanácsterembe !

Súgás-búgás támadt, mindig több és több érdeklődő közt. Az idegen észrevette, hogy róla van szó, a fürkésző tekintetek, a hátraforduló alakok megfagyasztották benne a vért.

— Mit akarnak? — tűnődék.

— Ki lehet ez? — tanakodának ezek. — Hátha talán Szunyogh Szabolcs?

Akadtt azonban valaki, aki már látta Szunyogh Szabolcsot, s hit alatt vallotta, hogy nem az.

A kíváncsi fürkészők gyűrűzete egyre szűkült az idegen körül, ő is egyre izgatottabb lett.

Egy adott pillanatban felugrott, és a padsor-patkó mögötti síkatoron menekült folytonosan balra tartva, míg végre egy helyen, ahol egy nagyobb csomó embert talált ülve, szépen meglapult azoknak a háta mögött. Ez a hely éppen a habarékpárton volt.

Ez okozta vesztét. A vizsga tekintetek el nem tévesztették.

— Ni, ott van, ott van! Átment a habarékhöz.

— No, most már biztos, hogy nem jó járatban levő ember.

— Nosza, hamar a teremőröket! Csinálni kell valamit. Hamar, hamar!

— Ugyan minek siessünk! Hadd legyenek a szegény habarékok többen egy percig.

Egy teremtisztet lehívtak a karzatról, s nyomban megindult a tanácskozás, hogy egy idegen tévedt a Házba (veszélyben van a parlamentarizmus), miképp kellene azt most eltávolítani, de úgy, hogy feltűnés ne legyen.

— Én úgy eltávolítom, hogy ő maga se veszi észre.

— Akkor ön a mi emberünk.

Mielőtt ezek történtek volna, hősünk, ki most biztos menhelyre vélt jutni, elfordítá szemeit a tanácssteremről, és a karzatot vizsgálgatta. Ott legalább nem lát ellenséges arcokat. Hanem szebbnél szebb asszonyok mosolyogtak lefelé.

Különösen egy tűnt fel neki, egy szikár barna, előkelő tartással, villámló szemekkel. Az, mintha egyenesen őrá mosolyogna. Hősünk visszamosolygott.

Terिंगette, ez jó fogás lenne. S mi több, a hölgyecske egyedül ül. Csak a háta mögött áll egy fekete atillás ember.

Szemeit le nem vette róla. Egyszer azonban vége lett ennek a látványnak is, a hölgyecske is, a fekete atillás ember is hirtelen eltűnt a karzatról.

De nini, álom-e vagy valóság, egyszer csak előtte terem a fekete atillás ember (mert az volt a teremtiszt, akit lehvát-tak), és a fülébe súgja:

— Méltóztassék kijönni!

Hősünk szíve nagyot dobbant.

— Minek? — kérde halkán.

— Hívátja valaki.

(Aha! No, ugyan hamar lángot fogott.)

— Megyek, megyek.

Kiment a folyosóra és szétnézett.

— Hol van? — suttgá.

— Kicsoda? — kérde a teremtiszt.

— Az a valaki.

— Bocsánat, de az én vagyok.

— Mit akar?

— Bocsánat, hogy is kezdjem csak, melyik ajtón jött ön be a terembe?

— Melyiken? Hát tudom is én.

— És azt tudja-e kérem, hogy a tanácsteremben csak a képviselők lehetnek jelen?

— Természetesen.

— De azt tudja-e ön, hogy a tanácsteremben volt?

— Tudom. De mit akar ön e kérdésekkel? Nem értem.

— El akarom vezetni a karzatra. . .

— Aha! De hiszen nincsen már ott.

— Kicsoda?

— Ha nem tudja, kicsoda, hát akkor minek akar odavinni?

A teremtiszt mind jobban zavarba jött, az én hősöm sem tudta mire vélni a terembiztos észjárását.

— Azért, mert a nem képviselőknek ott a helye.

— De hisz én képviselő vagyok.

A terembiztos meghökkent.

— Lehetetlen! Mi a becses neve?

— Én Sprinczer János vagyok.
A terembiztos elnevette magát.
— Ugyan, ne tréfáljon kérem! Nincsen ilyen nevű képviselő.

— Szavamra mondom.
A terembiztos beszaladt a terembe a hírrel, hogy az idegen úr képviselőnek állítja magát, és hogy Sprinczer Jánosnak hívják.

— Sprinczer János! Sprinczer János! Ilyen János nincs a Házban. Hamar, hol egy képviselői katalógus?!

Képviselői katalógus nem volt hirtelen kéznél. Be van valahol csukva az elnök fiókjában.

Mármost, hogy kellene segíteni a dolgon?

Holla! Meg kell nézni, künn a ruhatárban a képviselői szögeket az »S« betűben, ha közte van a Sprinczer Jánosé, hát akkor csakugyan képviselő Sprinczer János.

Megnézték; közte volt. A szög teljesen igazolta Sprinczer Jánost. Diadallal tért hát vissza a nagy üldözött, és most már bántatlanul üldögél a jobboldalon, annak bizonyosságául, hogy a sok mameluk közt egy olyan mamelukunk is volt, akiről nem tudtuk, hogy van. Hiába, gazdagok vagyunk.

Sprinczer Jánost hosszú betegsége akadályozta a feljövételben. Ezért volt egészen idegen, s ezért lett híressé egy nap alatt.

Más embernek legalább öt-hat beszédet kell elmondani, hogy emlegessék. Őt, e kis félreértés óta, melyet részint híven, részint dévajul kiszínezve mesélnek el a folyosón, a legnagyobb érdeklődés környezi.

Napok óta senki sem kérdezi, hogy »lesz-e háború?«
»Vissza nem tér-e már Széchenyi Pál?« Mindenki azon nyaral: »Melyik az a Sprinczer János?«

Meglehet, a gonoszabbik kiszínezést választottam, de a párt java minden előtt. Legyen elrettentő példa, hogy akik nem járnak az ülésekre, mi minden érheti azokat.

A SZŰZ SZÓNOKOK

Bevezetés

Semmi sem nehezebb, mint a Házban arra a reputációra szert tenni, hogy valaki okos ember. Azaz van valami nehezebb is: ezt a renomét elveszteni.

Ha valakiről elhíresztelik, hogy okos, hát az aztán okos marad örökké. Se víz, se tűz, se rossz beszédek, se bolond cselekedetek soha róla azt le nem mossák.

De ha valakinek az a híre jár, hogy semmit sem tud, végigeheti magát az egész bibliotékán, mégis »naturalista« marad.

A »nagy öregember« (Gladstone) fölemlegette nehányszor, ha frenetikus tetszészaj zúgott fel egy-egy hatásos mondata után:

— Hiszen mondtam én ezt ezelőtt húsz évvel, de az akkori képviselő urak elaludtak rajta.

Gladstone-t kiásták; az ő közepes mondatai följavultak idővel arany szavakká — de a magyarok nehezkesebbek az angoloknál.

Grünwald Béla például írt egy cikket, gondolom a katonai oskoláskönyvekről. Jön rá szembe egy ismerőse:

— Gratulálok. Olvastam a cikkedet. Osztom a nézetedet. Én is az állami kinevezés mellett vagyok.

Máskor egy esztétikai tanulmányt közölt a »Budapesti Szemlé«-ben a »humor«-ról. Jön rá szembe egy ismerőse:

— Olvastam a cikkedet. Oh de jó! Alaposan meggyőzőtél. Itt csak a centralizáció segíthet.

Persze, úgy az egyik, mint a másik dolgozatban egyetlen szó sem volt ezekről, s Grünwald maga panaszkodott azután:

— Ha az oroszánokról vagy a denevérekről írnék egy természettudományi rajtot, arra is azt mondanák, hogy szépen ki van benne fejtve az »államosítási« teóriám.

És ezért nagy feladat ebben a lusta észjárású országban a »szüzek«-ről írni.

Mert azt a nyomdafestéket, amit a szüzek jellemzésére fordít a sajtó, nehéz azután lemosni róluk.

A mai ülés

Ezen bevezetés után, mely magyarázója akar lenni mai óvatos stílusomnak, áttérek az ülés leírására, amiben mindig az igazságra törekedtem.

Egyetlenegyszer tántorodtam csak el, bevallom, régen volt.

Egyik miniszter megígérte, hogy unokaöcsémet kinevezi valamely jelentéktelen állásra, amit azzal az érveléssel támogattam, hogy miután a másik unokaöcsém úgyis bent van, hadd legyen bent mind a kettő. (Vétek az unokatestvéreket szétválasztani.)

A miniszter megígérte, egy idő múlva elfelejtette, minél fogva azt írtam róla a karcolatban:

»Jó szónok, de rossz emlékezőtehetsége van«.

Azt hittem, ez emlékeztetni fogja ígéretére.

Azonban nem úgy történt, a miniszter megharagudott ezért, és egy adott alkalommal a hivatalban levő unokaöcsém szűrét is kitétte.

Erre írtam róla a legközelebbi beszédjénél:

»Rossz szónok, de jó emlékezőtehetsége van«.

Ez volt eddig egyetlen bosszúállásom. Azt is megbántam. S megtisztult lelkiismerettel fogok a mai szűz debatkéleírásához.

Már tíz óra előtt beléptem a terembe, nehogy valahogy elszalasszam Tisza Istvánt.

Nem volt a Házban senki, csak az öreg Madarász és báró Jeszenszky ültek a szélsőbalon. Mind a kettő köhögött, s lehelte ki az utcán beszédett hideget.

Én beültem egy jobboldali padba. A végtelen hosszú mameluk-vidék egészen néptelen volt. Egyedül voltam, s mereven, megüvegesedett szemekkel néztem a távolból farkasszemem a két magyar ruhás hazafival.

Az óramutató lassan cammogott, de még mindig csak hárman voltunk, végre elhagyta a tíz órát is, mégsem jött senki.

Nyugtalan érzés vett rajtam erőt. Valami vérfagyasztó volt abban a tudatban, hogy most az ellenzék többségben van.

— Ezek most engem leszavazhatnának.

Egyszerre léptek csoszogását hallom. Hátrafordulok. Bejött Rezey Szilviusz. Egy görög pap. Ez nem jót jelent.

Elkezdtem Rezey Szilviuszról gondolkozni. Jó fiú. Velünk érez. Talán mindenben? Nem. Egyet sohasem fog nekünk elhinni, hogy a Szűz Mária szőke volt. Őszerinte mindig barna lesz — mert ő először barnának látta lefestve.

S ez juttatta voltaképpen eszembe, amiről a bevezetésben írok, hogy az *első benyomás* kitörülhetetlen.

Ezalatt apródonkint gyűlt a Ház, Csáky gróf meglóbázta a harangot, a jegyzők, e nagy »mondat-evők«, elmorogták a szükségeseket, s megindult a kereskedelemügyi tárca költségvetése, nyitányul Gaál Jenővel, ki szokott »egyórás« beszédjét tartotta; ügyesen beszélt, mint egy professzor, de ügyetlenül gesztikulált, mint egy krampusz, aki a láncait csörgeti.

A Gaál beszédje alatt mindenki a Tisza István beszédjéről csevegett.

— Mit fog vajon mondani?

— Kritikus szerepe van. Az előleges nimbusz nehéz kolonc.

— Ha kis beszédet mond, nem elégszenek meg vele, ha nagy beszédet mond, nem veszik jó néven.

— Ha megkritizálja a kormányt, egy kicsit furcsa lesz, ha dicséri a kormányt, az is furcsa lesz egy kicsit.

Ezek az észrevételek folytak a háttér mögött, mikor a jegyző végre felszólítja:

— Tisza István!

Sugár termetű, piros arcú, barna ifjú állott fel, élénk szemekkel, tuskés fekete hajjal.

A miniszterelnök felállt helyéről, és elhagyni látszott a termet, de az ajtónál meggondolta magát, és leült észrevétlenül a jobboldal legszélén valahol a Krajsik helyére. (A finom érzésű mameluk, tudom, táblát csináltat oda: »Itt ült valaha Tisza Kálmán és Krajsik Ferenc«.)

A parlamenti csaták nagy harcosa, aki minden vihart bevárt azon a piros széken, aki sok dicsőséget és keserűséget végigkóstolt ott és végigkóstoltatott onnan, az apai érzés édességével elrejtőzött.

Tisza István nyugodtan, minden izgatottság nélkül, kellemesen csengő hangon kezdé meg beszédjét, mely éppen

olyan volt, aminőt a Ház várt, sem nem volt kis felszólalás, sem nem volt nagy beszéd, sem nem kritizálta a kormányt, sem nem magasztalta. El volt találva a középút. Néhány hasznos törlés és gazdasági intézkedést hozott javaslatba. Mint szónok elegáns és kellemes. Inkább emlékeztet Tisza grófra, mint az apjára.

Fejtegetései és az irány, amelyből kiindult, zajos helyeslésekre ragadta a Házat.

— Egész fiú — mondák a hölgyek a karzaton.

— Egész államférfiú — szóltak ideleln a mamelukok.

Sőt az ellenzék is feltűnő rokonszenvvel hallgatta a fiatal szónokot; találgatván, jósolgatván: lesz-e vajon olyan nagy ember, mint az apja?

Tisza István után Perlaky Elek beszélt, persze kevesebb figyelem mellett. Pedig ő is megállta a sarat derekasan. Erdélyi dolgokat mozgatót. Tagosítást akar, legelőrende-zést, vásárok leszállítását.

Aztán kisarjadt a »hitelszövetkezeti vita«, melynek magvát a múlt ülésről Károlyi Sándor vetette el. Takarékpénztárak, bankok jutottak szellőzés alá. A Ház pártjai felbomlottak adósokra és nem adósokra, s egyszerre zúgtak egy-egy szónoknak a »helyes«-ek vagy »nem úgy van«-ok a terem minden tájékáról.

Ebben a kérdésben állt ki a síkra Arany László (a harmadik szűz szónok). A »nagy debatter« fia után a »nagy költő« fia.

Szép, megnyerő külsejű férfi ez is; már a Szalontán mondott választási beszédei is kedvező feltűnést keltettek.

Mai felszólalásával, bár rögtönzés volt, mégis kimutatta a »sárkányfogak«-at. Mély, az egész termet átható hangja van s olyan rutinja, mintha »veterán szónok« lenne. Meggyőző érvekkel ellenzi a földbirtokok tutéláját.

Beszélt még Prónay Dezső, Dessewffy Aurél — de hisz ezek már tegnap is okos emberek hírében voltak —, mi csak azokra szorítkozunk, akik ma lettek beiktatva a parlamentben az »okos«-ak közé.

Egyszerre három! Egy napra elég. De az ilyen napokból nem volt még elég.

A HÁBORÚ A FOLYOSÓN

Mogorva hangulatban járnak a Ház folyosóin a »külügyi« emberek: ott bent a teremben csak a belügyi kapacitások tudnak most megmaradni.

Nagy csoportokba verődve körülfognak egy-egy »élelátású« elmét, s hallgatják a kombinációit. Csak Zalay István tipeg-topog egyedül.

— Megyünk a muszka ellen, István — szólítják a mellette menők.

— Tartom szerencsémnek! — dohogja rendes szójárását Zemplén gömbölyű követe.

Beöthy Algernonban fölülkerekedett huszár volta, minden okos és nem okos embert megfog, és kikérdezi a véleményét.

Ő maga is vet oda egy-egy megvilágító észrevételt:

— Lesz, ami lesz. De semmi bajunk sem eshetik.

— Hogyhogy?

— Ófelsége az egész ármádia életét bebiztosította a Greshamnál.

A folyosó lázban van. Annyira megnyugtatta az embereket a »megnyugtató céljából« közölt szövetségi szerződés.

Horváth Gyula, aki mindig a háborút jósolta, megelégedetten nézi a »béke emberei«-t legyűrve.

Mert még mindig vannak ilyenek. Bánffy Béla gróf még mellette érvel.

— A szövetség közlése nem egyéb, mint mikor valaki a tarokkban kontrát kap, de olyan erős tizenkét tarokkja van »tous les trois«-val, hogy kiteríti a kártyáját. Itt van ni! Tessék hát játszani!

Valaki meghozza hírét az Andrássy Gyula gróf véleményének (persze ki lehet már az nagyon vetköztetve az eredeti formájából).

— Andrássy azt mondja, hogy a közlés a cár kívánságára is történhetett, hogy az orosz harci pártot lehűtse, és történhetett a Bismarck kívánságára is, ki Franciaországot akarja azzal megnyugtanni, hogy a szövetség elsősorban nem ellene van kötve.

Szemfüles reporterek lábujjhegyen settenkednek az oszlopos emberek körül. Ott jár Csernátorny Lajos is, de ked-

vetlenül, mert beteges. Az sokat mondhatna, ha akarna, gondolják, annak Tisza mindent megmond.

De ha meginterjúvolják, ügyesen elcsavarodik a fő kérdés elől.

— Hm. Elolvastam. Bizony, remek stílus! Becsületére válik Andrásynak. Gyönyörűen van begöngyölgetve a szövegbe Franciaország, mint azokon a képeken »Wo ist die Katze?« A macska el van rejtve, az ágak között. . .

— Most láthatjátok — mondja Tisza gróf —, hogy mégis ért nekünk az az Andrassy Gyula valamit.

— Bizony ha érett közvélemény volna — vág közbe egy ellenzéki vezér —, most neki kellene adni Eötvös helyett a fáklászenét.

A jobboldali folyosón Apponyi gróf észrevételeit hallgatják a »hívek«. A szélsőbalon biztosra veszik a háborút:

— Nem jöhet már itt egyéb, csak az a bizonyos falragasz »Népeimhez«. Az utolsó szó, amely után már csak egy szó következik: az ágyúszó.

Maga a »generális« szótalán. Arcán, szavaiban keresik a háborús jeleket, de ő éppen olyan érdeklődéssel hallgatja ott bent a vitát, mintha örökkön tartó béke lenne. Mulattatja Steinacker, aki Herman Ottóval polemizál, integetve, gesztikulálva a hajdani, most már hült helye felé. Sőt jóízűen el is neveti magát, amint a hevesi kérvénynél, Gajári pompás beszéde alatt, egy hölgy a karzatról önfeledten leszól.

— Aha! Nevet a generális! Mégsem aggasztó hát a helyzet.

De azért Wekerlét mégis megcsípi az ellenzékiek:

— Nagy szerencsések van! Most már könnyű lesz tartani a pénzügyi programotokat.

Míg a béke és a háború esélyei így váltakoznak a folyosón, aszerint amint egy-egy erősebb talentum a maga nézetét belenyomja a lágyabb viaszku fejekbe, egyszerre megjelenik a korridoron egy veres hajtókás, fehér köpönyeges, tányérsipkás legény.

— Egy kozák! Egy kozák! Hamar, hamar! Hol vannak a népfelkelőink?

Nosza, nagy riadalom támad. Ki az? Mi az? Mit akar?

— Nyáry bárót keresi.

Nyáry báró aztán (aki egyébiránt télen is báró) felvilágosítja a magyar hadakat, hogy ez csak a Majthényi László inasa, akit különös passzióból öltöztet orosz tisztnek.

Két óra felé, midőn körülbelül minden kapacitás elmondta a maga véleményét, még Fenyvessy Ferenc is, már-már teljesen lecsillapodtak a kedélyek, és voltaképpen a gyomrok kezdtek háborogni, a béke győztesen gomolyodott ki a folyosói füstből.

A balvégzet azonban úgy akarta, hogy akkor vetődött oda Dániel Márton, és mindent halomra döntött.

— Hát te mit gondolsz, Márton? — kérdik tőle.

Dániel Márton elgondolkozott, aztán így szólt:

— Én a békét hiszem.

Szavai vészjósón csengtek, mintha éles kard meghajló pengéje süvítene a levegőben.

A békét hiszi? Végünk van! Mert Dániel Márton még húsz év óta sohase *talált* el semmit.

A T. HÁZBÓL

[febr. 9.]

Ma végre elhatároztam, hogy beszélék, s megkértem egyik barátomat, írja meg helyettem a karcolatot. Mert csak nem lehetek egyszerre író és téma.

Fölvettem reggel a fekete kabátomat, megfésülködtem à la Fenyvessy, és bementem a Házba.

— Ne beszélj ma — mondták a barátaim —, mert most rossz idő jár a lutheránusokra.

— Azért is beszélni fogok. Engem nem lehet elijeszteni.

S egypárszor megpróbáltam a jobboldali folyosón, ahol egy lélek sem jár, a gesztusokat s hogy fogom tartani az egyik kezemben a keszkenőt, a másikban kecssteljesen a ceruzát; elhatároztam, hogy beszéd közben, öreg mamelukok tanácsa szerint, Gosztonyi Sándorra fogok nézni, sehová egyebüvé; mert ha azt hiszi az ember, hogy Gosztonyinak beszél, lehetetlen, hogy megzavarodjék. Hanem, ha Apponyira talál rátévedni a szűz szónok szeme, legott megijed attól, amit eddig mondott, szeme zöld szikrát hány, a pad-

sorok elkezdenek örülten forogni, az elnöki emelvény Csáky gróffal együtt felszalad a teremboltozatra, s ott a levegőben himbálóznak, mint láthatatlan szövetükön a pókok, Tibád és Dárdai Sándor.

Amint így elmélkedém, egyszerre elém bukkan valahol az olvasóteremből Neiszidler Károly.

— Jó reggelt!

— Jó reggelt!

— Voltál a tegnapi konferencián? — hörgi rekedten, hogy szinte a fülemet reszelte. (Ejnye, de gyilkos hangja van ennek a szegény Neiszidlernek.)

— Nem voltam.

— Hm. Akkor hát semmit sem tudsz. Hanem mit csinálsz te ember? Mért nem mégy te Emsbe?

— Emsbe? Minek? — kérdém kíváncsian.

— Ezzel a hanggal! — folytatja ő. — Látod, nekem is ilyen gyalázatos hangom volt tavaly, de ott voltam a nyáron már, s íme, micsoda hangom van most.

»No, szépen vagyunk, gondoltam magamban. Ez a maga hangját jobbnak tartja az enyimnél! Istenem, milyen képzelődők az emberek!«

De hohó! Ha képzelődők az emberek, hát miért ne lehetnék én is képzelődő? Hátha csakugyan jobb a Neiszidler hangja, amely pedig nekem olyan rossznak látszik, hogy ahhoz még a *Gosztonyi feje* is zavarólag hat. Eh, mindegy, mégis beszélni fogok. Semmi sem rémít meg! Bemegyek és feliratkozom, punktum. Ez az én tárgyam. A pénzügyminiszter büdzséje. Az igaz, hogy ehhez értek a legkevesebbet, de a hallgatók is ehhez értenek legkevesebbet. Minélfogva éppen csak ez a tárca az, ahol egy rossz beszéd is sikert arathat. De iszen tudom én, mit csinálok.

Benyitok a terembe, látom, kevesen vannak. Annál jobb; végre is itt van az öreg Rácz Athanáz, majd zúg az nekem »helyes«-eket. Hát Kőrösi itt van-e vajon? Eléje ülök. Az ő »halljuk« kiáltásai üdítőleg hatnak majd idegeimre.

Ej, ej csak legalább ez a Szilágyi Dezső itt ne lenne, rettenetes gúnyos nézése van. Pedig amott ül Fröhlich Gusztáv mellett. Persze nem látta a klubkönyvet, nem tudja

Fröhlichről, hogy már beiratkozott a mamelukok közé; abban a hitben húzódik melléje, hogy még pártonkívüli. Csendesen ülnek együtt kettecskén: egyik a pártvezér, másik a párt. (De a párt még mostani szerény külalakjában is csak képzeletbeli.)

No, de most már figyeljünk a tárgyalás menetére, hogy megkapjam valamelyik szónok beszédéből azt a materiát, melyet esetleg polémia alakjában az otthon előre elkészített beszédem elejéhez ragasztok, hogy ez megadja neki a rögtönzés ízét és zamatját. Mert ami divat, az divat. Ez a tournure okvetlenül szükséges, hogy »sikk«-es legyen az oráció.

Linder Györgyöt szólította a jegyző.

Linder György olyan a habarékpárton, mint egy párizsi eleganciával öltözött cilinderes uracson a babos nyakkendő; az egyetlen népies motívum. Hogy miképp keveredett a nagyurak közé, azt unalmas volna megírni nekünk, de hogy miképp fog kikeveredni onnan, azt még unalmasabb bevárni nekik.

Most denique ott van, és igen jól érzi magát; hála istennek egészséges, és igen gyakran beszél.

Ma is felállott, és a bevételekről kezdett beszélni.

— Hja, erre csak egy hét múlva kerül a sor — mondák a jobboldalon.

— Ez a 11. címnél lesz — hangzott újra. — Majd a jövő héten tessék beszélni!

Az elnök is közbeszólt:

— A képviselő úr a bevételekről beszél, pedig még csak a kiadások tételénél vagyunk.

De Linder György olyan rimánkodó arcot vágott, szemében annyi esdeklés volt, hogy a szelíd elnök kiolvasta azokból a következő kérelmet:

»Ugyan hagyjanak, kérem alássan. Ha már belekezdtem, ne ültessenek le. Ne tegyék nekem azt a szégyent.«

Végre is hagyták beszélni, de az én természetemmel össze nem fért, hogy egy olyan beszédet hallgassak meg ma, amiért csak egy hét múlva jár napidíj.

Nem, azt már nem cselekszem. Ez egy korai szülött! És végre is ebből nem kaphatom meg a szükséges materiát, amivel polemizálhatok, mert én a mai tárgyakhoz akarok szólani.

Kimentem tehát a folyosóra. Ott szivarozgattam vagy egy óra hosszat, s hallgattam az ellenzéki csoportokat, amint a Károlyi István és a Bismarck beszédét dicséretgették. (Talán még most is azon vitatkoznak, hogy melyik volt szebb.)

— Értelmes öregúr — szól közbe csillámló szemekkel Tulok Béni —, de volna csak nekem is hárommillió katonám a hátam mögött!

Csakhamar ráuntam a nagy politikára (hiába, mikor beszéddel terhes az ember, tűkön ül), s újra bementem a tanácssterembe: hátha megérkezett már a kedvező pillanat.

Éppen Mikecz János szűz szónok kezdett beszélni. Csinos szőke fej. Ejnye, de ismerős valahonnan. Aha! A borbélyműhelyeken láttam ilyenformát lefestve, csak hogy egy nagy fehér lepedő szokott a nyakában lenni.

Most lepedő nélkül beszél, igen kellemes, szerény modorban a dohányjövédékről.

Alig mond azonban néhány észrevételt, egyszerre felhangzik mindenfelől:

— Nincs napirenden!

— Hetek előtt tetszett volna beszélni, a dohányjavaslatnál.

— Elavult! — kiáltá egy hang.

De ez a szónok is olyan kérő arcot vágott, mintha mondaná:

»Hagyjanak, kérem alássan! Ne ültessenek le. Ne tegyék rajtam azt a szégyent. Ha már megtanultam a beszédemet, engedjék azt elmondani!«

A Háznak jó szíve van. Megengedte. A képviselők türelemmel túrték a posztumusz szónoklatot.

Hanem én ugyan bent nem maradok. Minek hallgassak én meg egy olyan beszédet, amelyért már hetek előtt vettem fel a napidíjat? És végre ebből sem kaphatom meg a matériát a polémiához.

Azaz hogy — talán nem is kell már.

Mert ami nem megy, nem megy. A két orátor sorsa megdőbentett.

Az egyiknek azt mondják, hogy »beszéljen majd később«; a másiknak azt mondják: »mért nem beszélt korábban?«

Hja, tisztelt képviselőház, ha önöknek semmi sem jó, akkor nekem harmadiknak már csak azt mondhatnák: »Ne beszéljen semmikor.«

— Jegyző úr, méltóztassék engem letörülni !

A T. HÁZBÓL

[febr. 12.]

Használjuk a hajdani regényírók taktikáját, akik ha ellustultak a mese továbbbszövésében, rendszeren azzal lódítottak nagyot a cselekvényen: »most pedig ugorjunk át három napot«, s a közönség mit tehetett egyebet, ugrott velök.

Méltóztassanak hát velem is átugrani három napot. Nem sokat veszünk vele. Az igaz, érdemes lett volna időzni néhány sornyt a Benedek Elek szűzbeszédénél, mert ez volt a mai vitának szülőanyja. És a tehetséges fiatal író egyébként is megérdemli.

Beszélt azóta Hock is nagy sikerrel, és szólott másodszer Holló, de most már siker nélkül. Furcsa benyomást tesz a hallgatóra mélyen üregekben ülő szemével. Egy beszélő fej, amelynek nincsen szeme. . .

De ez mind tegnap és tegnapelőtt történt.

Térjünk át a mai vitára, mely javarészből a Benedek beszédéből keletkezett, aki a tekintetes Akadémiát idézte a Ház elé, és rápörkölt, hogy a tagjai nem tudnak írni.

Hogy írni tudnak-e az akademikusok, azt nem állítom, de hogy olvasni tudnak, az már bizonyos, mert elolvasván a Benedek Elek beszédét, borzasztó dühre lobbantak, s ma a képviselő akademikusok egyenként siettek lándzsát törni.

Első volt Thaly, aki tüzesen védelmezte a magyar tudományok melegágyát, állítva, hogy biz abban *léteznek* olyanok is, akik jól tudnak írni.

— Igaz ! Úgy van ! — bólingat Wekerle, mire nekibátorodik Thaly, s merész fordulattal egy határozati javaslatot ad be, hogy a pénzügyminiszter törvényjavaslat benyújtására hívassék fel az akadémiai épületek adómentességéről.

A jó öreg Trefort előtt, aki csendesen, megtörve üldögél székében, hóval borított szép fejét folyton rázva vagy ellen-

zón vagy igenlőn, megcsillámlott ez a tetszetős idea, s nyomban felállt.

— No, az bizony jó lesz; én a magam részéről hozzájárulok e javaslathoz.

— Helyes, helyes! — kiálták az ellenzékeken és kormánypárton.

Ámde, mintha valami hideg borzadály hasítaná végig a melázzgató Wekerle hátát, hirtelen felocsúdott.

Mi az? Miről van szó? Az Akadémia adójáról. Micsoda? Ki mer itt nem fizetni? Ninini, ha nem vigyázok, hát szépen kivesznek a zsebünkől ezek az ellenzékiek vagy háromezer forintot.

Nosza, hirtelen felugrik, és kifejti, hogy a fölvetett kérdés nem a kormány, de a pénzügyi bíróság elé tartozik, s kéri a Házát, ne fogadja el a Thaly javaslatát.

Nagy zűrzavar állt be erre. Az elnök elképedve rázta a csöngettyűt. A főemberek tanácstalanul bámultak egymásra.

— Mit tegyünk? Hogy meneküljünk a hínárból? Trefort azt mondja, meg kell szavazni a Thaly javaslatát, Wekerle azt mondja, nem kell megszavazni. Hát mit szavazzunk mármost meg?

Voltak, akik így szóltak:

— Elég az Akadémiának, ha elismerjük, hogy írni tud. Thalyék ellenben így okoskodtak:

— Inkább nem tud hát írni, de engedjétek el az adóját.

Percekig tartott a kínos bizonytalanság, míg végre eszébe jutott valakinek:

— Menjetek Tiszáért. Hamar! Hamar!

Tisza a főrendiházban volt elfoglalva, midőn hírnök érkezett a Házból, s lihegve szól:

— Kegyelmes uram! Nagy baj van.

— Mi történt?

— Hiba történt — kerülgeté a hírnök. — Treforttal szembe állt Wekerle, az egyiket le kell szavaznunk. Válassz közülök!

— Egyiket sem fogjátok leszavazni.

De míg a miniszterelnök elbúcsúzhatott a főrendektől, s felhúzta a kabátját, azt az időközt ki kellett töltenie Schvarcz Gyulának.

Schvarcz Gyula is az Akadémiát védte, de biz azt most nem hallgatták szokott figyelemmel; a mamelukok, kiket remegésbe hozott a közelgő szavazási dilemma, kimenekültek a folyosóra, Urbanovszky a kezeit tördelte, Rácz Athanáz s Hannibal behunyt szemekkel futottak a ruhatár felé, hogy itt ne legyenek amaz irtóztató pillanatban, amidőn vagy egy miniszter, vagy egy államtitkár kisebbségben fog maradni.

Csak Beöthy Algernon tartotta meg jó kedélyét, s sebbel-lobbal kereste a háznagyot:

— Mit akarsz? — kérdé az előkerült visontai Kovách.

Beöthy kihúzta zsebéből az udvari bála szóló meghívóját:

— Kérlek, tudasd valahogy kíméletesen őfelségével, hogy a holnapi bála nem mehetek el.

Erre jelent meg az első mosoly az elkomorodott arcokon.

Azután nemsokára megjelent a miniszterelnök is. S ezer mosoly vele.

De most már végig kellett élvezni csordultig Schvarcz Gyulát, aki szíves volt hízelgő szavakban e karcolatok stílusát is megemlíteni: hogy azt mondja, ebben a stílusban én se tudnék tudományos műveket írni.

(Nem tudnék én, t. Ház, semmilyen stílusban sem!)

Schvarcz Gyula beszéde után síri csöndben felállt a generális, és egy közvetítő, végtelen ügyes felszólalással tíz perc alatt lecsöndesítette az egész »felfordulást«.

Wekerlének jólesett, hogy neki van igaza, mert előbb a pénzügyi bírósághoz megy a dolog, Trefortnak jólesett, hogy mégis meglesz az akarata, Thalynek pedig jólesett, hogy végre sikerült neki valami.

De legjobban járt a tudós Akadémia. Mert elengedték neki először a jó stílust, aztán az adót.

(Akkor járna csak jobban, ha még a tudományt is elengednék neki!)

Egyszerre lecsendesült Thaly, mosolygott Wekerle, és helybenhagyólag integetett fejével Trefort.

Csak Kőrösi Sándor vágott baljóslatú arcokat.

— Végünk van. Elpusztulunk. Ez nem jót jelent.

— Miért?

— Aki már az Akadémiának kezd ajándékozgatni, az már testál. Annak meg vannak számlálva a napjai.

A HEGYPÁRTI SÜN

Ugron Gábortól északra és Eötvös Károlytól északnyugatra egészen a »hegy« csúcsán él mogorván az öreg Csatár.

A helyzet megvilágítására le kell írunk a hegyet. Alján, az első padsorban ülnek a virágos szavú szónokok, aranszájú Irányi Dániel, Kossuth barátja, Helfy Ignác, Rákóczi bámulója, Thaly Kálmán, önmaga bámulója, Meszlényi Lajos, az örökké kedélyes Madarász apó. Ez a szóvirágok padja, ezek a hegy »zengő fáí«.

A második padsor a prókátoroké. Itt ülnek Eötvös, Polónyi, Czirer, a többi jogász. Ezek a szélsőbal tölgyei, már csak azért is, mert árnyékukban makkal álmodnak — a klien-seik.

A harmadik padsor a viharok fészke, a fenyvek hazája: itt vannak Ugron Gábor, a Szalayak, Orbán Balázs, Szentkirályi.

A többi padsorban az apró bokrok merengnek s húzódnak fölfelé.

Egyhangú, kopár vidék — mondaná róluk egy tájleíró.

Hátuk mögött néhány üres pad tátong örökösen és csak az utolsónak van lakója, ott ül magában egyedül, mogorván, összehúzódkodva, mint egy sün, az *öreg Csatár Zsiga*.

Ott ül már hetek óta s onnan néz alá keselyű szemekkel, búsharagosan elvtársaira, *akik őt észre se veszik*.

Mellette járnak-kelnek az emberek, a szőnyegen léptek nesze suhog, s háta mögött tereferélnek, de őt soha senki meg nem szólítja, mintha csak ott se lenne.

Pedig hasztalan nem akarják látni, köztük van, s kelle-metezve ringatózik abban a gyönyörben, amint átjárja ruházatát, csontjait a Ház levegője, neki éltető eleme, s olyan édes érzet ömlik el széles ábrázatán, mikor a kinyíló ajtó meglibeg-teti torzonborz ősz hajszárait, mintha a talpát vakarnák.

— Majd észrevesztek! — gondolta magában ravaszul az öreg s feliratkozott ma szólásra.

A jegyző az ülés végén Csatár nevét szólítja.

Egyszerre, mint villámütésre megmozdult az egész bal-oldal s fölállt helyéről.

Csatár látva az általános cihelődést, holnapra kívánta halasztani beszédét.

— Nem vagyunk önre kíváncsiak! — kiáltotta feléje Polónyi.

(Ez volt az első »adjon isten« megválasztása óta.)

— Akkor tessék kimenni! — rikácsolta vissza mérgesen az öreg.

De bizony ezt már nem kiáltotta vissza a vén sün, hanem *utána*, mégpedig az egész pártja után, mely az ajtó felé tartott.

Egymás után keltek föl a padok, ajtó nyílt, ajtó csattant, alakot alak után nyelt'el a folyosó, s nemsokára az egész baloldal üres volt, mint a walesi tartomány.

Csak egy alak tűnődött még egy középső padban, menjen-e, maradjon-e? Ónody Géza. Végre az is a tüntetők után tartott.

A jobboldal gúnyosan mosolygott a pompás jeleneten.

Csatárt azonban nem confundálta az elvtársak tüntetése, és kegyetlenül elpörlekedett az üres padokkal ama kilencszáz ceglédi voks nevében, akiket a szuronyok alkotmányos jogaik gyakorlásában megakadályoztak.

Az üres padokkal... de bizony azokkal nem lehet beszélni, mert olyan kegyetlen lélekdermesztő gúnnyal ásítottak a szemei közé, hogy szinte nyelvén ragadt a szó.

Maradt hát a helyzet régi. Ezután is fön fog ülni Ugron Gábortól északra és Eötvös Károlytól északnyugatra egészen a hegy csúcsán, egymagában elhagyatva az öreg Csatár, keselyű szemeket vetve elvtársaira, akik őt észre nem veszik.

A T. HÁZBÓL

[febr. 19.]

Az Olaszországgal kötött szerződést tárgyalta a Ház a délelőtti órákban.

Két szónok szerezte itt meg magának azt a mulatságot, hogy éles kritikát hallasson. Pécskai Gaál Jenő azt állította, hogy ez a szerződés sokkal rosszabb, mint az előbbi volt, mint ahogy valószínűleg ez is jobb lesz annak idején, az ellenzék szemében, az utánavalónál.

Mudrony Soma is hosszan beszélt, részben az én »Nemzetes uraimék« című regényemről, részben a vámpolitikáról.

Azt mondta, hogy rossz. De azt már nem bírtam tisztán kivenni, hogy mi rossz: a regényem-e vagy a vámpolitikánk?

Utána György Endre szólott, és megvédélmezte a szerződést, majd Andrásy Manó emelkedett fel. Biztosra vettem, hogy ő meg a regényemet fogja megvédélmezni. De a »vasember« ma nem adott szikrákat, és egy körömfeketényi derűséget sem keltett.

* * *

Míg ez a két beszéd folyt, a szélsőbal fiatal vezére, Ugron átment beszélgetni a habarékpart vezéréhez, Apponyihoz.

»A fejedelmi találkozás«-t áhítatteljes szemekkel nézték az apró csillagok.

Amennyire a diskurzusból kiszivárogtak egyes részletek — hogy a félhivatalos kommunikék stílusát használjuk — kiváló hitelességű kútfőknek kételyt kizáró közlései alapján, nem vélünk messze járni a teljes valótól, ha a következőkben állítjuk össze a diskurzus részleteit:

— Okos ember az a Gaál Jenő — szólta Apponyi. — A ti pártotokon nincs olyan.

— Hogyne volna? Ott van Mudrony Soma.

— Az igaz. De Horánszkytok nincsen.

— Hát Helfy?

— Az is igaz. De hol vesztek egy Fenyvessy Ferencet?

— Hát Meszlényi Lajos!

— Jól van, jól, de látod, ti mégis, hogy úgy mondjam, meglehetősen *vegyesek* vagytok; ám nézz szét rajtunk, milyen egyforma párt ez!

Ugron a fél szemének a felével végigpislantott az egész párton.

— Hm, az igaz. Mert mi olyanok vagyunk, mint egy *természetes fogsor*, amiben van zápfog, ferdén nőtt fog, odvas fog — de ti olyanok vagytok, mint a *műfogsor*, amelybe szépen sorakoznak az egyforma *csinált* fogak.

— Ez gonosz ötlet, Gábor! — szisszent fel Apponyi.

— Csak demonstrálni akartam, hogy a természetes fogakkal jobban lehet harapni, mint a műfogakkal.

— Meglehet — jegyzé meg Apponyi keserű humorral —, de hisz úgyis csak *csikorgatásra* használjuk.
Csikorgatni persze egyformán lehet mind a kettőt.

* * *

Ezen állítólagos önkritikáért elvállalván a felelősséget (de csak a sajtótörvényekkel szemben), érzékeny szívvel veszünk búcsút egy olyan ügytől, amelyet »örök«-nek hittünk. De hiába, a politikai életben az ember folytonos csalódásoknak van kitéve: minden mulandó.

Gajári Ödönt, a kérvények jeles előadóját, mikor a hevesi kérvényt valamikor egy szombati napon tárgyalni kezdték, azzal biztatták a barátai:

— A te jövőd most már meg van állapítva. Te örökre szereplő egyén leszel. Ezt a kérvényt még az unokáidra is ráhagyhatod.

S valóban szombatról szombatra ment a kérvény. A Ház már úgy hozzászókkott, mint némely polgári család a »lencsé«-hez, hogy szombaton konfektnek mindig a hevesi kérvény legyen.

De oly szépen, oly kedvesen is ment!

Pont délben minden szombaton megjelent a karzaton Keglevich Béla (eleinte szöske hajjal, később egyre fehérebben), Gajári beült az előadói székbe, a két Almássy (Sándor és Géza) a Ház két ellenkező oldaláról tüzes pillantásokat váltottak, Szederkényi izgatottan sürgött-forgott, s megindult a hevesi vita, eltartván pont kettőig.

Kettőkor megéhezett az elnök, és így szólt:

— A vita folytatását elhalasztjuk jövő szombatra.

Jövő szombatig aztán egy csomó szélsőbali megint ráért elkészülni pompásnál pompásabb szónoklatokra — és ez gyönyörűen így tartott volna hétről hétre, évről évre, az ellenzéknek is lett volna, amin gyakorolhatják az eszüket, egy örökös témájuk, a mamelukoknak is lett volna minden héten egy kis örömük: »egy szorongatott főispán«, akit ők oltalmaznak, mert majd minden mameluk volt már »szorongatott képviselőjelölt«, akit a főispán oltalmazott. Ez a kis szerepcsere

igazán hétről hétre felderíteni volt hivatva a sivár mameluk kedélyeket.

S íme, valamelyik ellenzéki diplomata egy elme-nyilam-lattal benézett a Tisza taktikájának legmélyére. Akárki mit mondjon, vannak ott éles szemek!

— Hohó! Hátha szándékosan hagyja Tisza ezt a hevesi kérvényt folytonosan a szőnyegen, hogy a többi kérvények sohase jöhessenek elő. Pedig hátha éppen azok közt van valami »ölő« dolog!

Mint hogy ez nem nagyon valószínű, hát éppen ezt hitték el az ellenzéken, s ma gőzerővel siettek befejezni a hevesi vitát. Szegények, nem tudják, mit vesztek!... Ha most egy kis malőrbe esnek, és a szennai tizenkét választó kérvénye nem talál időre bejönni, hát akkor nem lesz az idén politika...

Amit még el kellett röviden mondani, elmondta hosszasan Ugron Ákos, majd beleszólt vádoló hangon a nap tányérjához hasonlatos arcú Bernáth Dezső, bölény hangjával odavágta a törvénysértést a miniszternek a hatalmas nyakú Uray, hadviselő Perczel is kihúzta lándzsáját az »eleven« főispán ellen, szavának édes árnyalatú zenéjét hallatta a nemes palóc: Ivády Béla, sőt, hogy az öt lyukon kieresztett vihar még tombolóbb legyen, maga Ugron Gábor is kibontotta szilajon csapkodó szóostorát.

Tisza csendesen összehúzódott a széken, Orczy bánatos szemekkel merengett a Fabiny kövér megelégedett arcán, Keglevich fent a karzaton szelíden rázogatta a fejét.

A gonosz Beöthy Algernon átült a szélsőjobboldal legfelső padjába, s rémülést színlelő tekintettel hallgatta Ugront, fogai vacogni látszottak, s kezét esdeklőn kulcsolván össze, halkan rebegé:

— Ne haragudj, kérlek! Beszélj, de ne haragudj! Oh, ne haragudj... ne haragudj... Gáborkám, kérlek, ne haragudj.

De Ugron csak tovább haragudott, mégpedig elég érdekesen, lendülettel; lángolt, csattogott és mennydörgött. Míg végre kirásván összes mennyköveit, Tisza állott fel, s rövid, hatásos beszédben megvédte a hevesi főispánt. (Nagy gyűjteménye lehet már az ilyen megvédelmzett főispánokból.)

Az elnök körülnézett, azután csodálkozva még egyszer körülnézett, azután megtörülte zsebkendőjével a szemeit, és

még egyszer körülnézett, végre gyengéden megdőfte Tibád Antalt, hogy hát ő nem lát-e, nem hall-e semmit!

Valóban semmi sem volt látható vagy hallható a lát- és fülhatáron.

Az elnök tehát csengetett, és így szólt félénk, reszketeg hangon:

— Úgy látszik, senki sem akar szólani.

Síri csönd honolt a teremben.

— Szavazzunk! — hangzott balról egy hóhéri hang.

Az elnök csengetett, s tompán kezdé:

— A vita folyta... Akarom mondani, akik a kérvényi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállni.

A többség felállt, de a megtört fényű szemekben mindenfelé látszott a méla bánat, hogy most egy megszokott jó ismerőstől váltunk el örökre.

Szombatok talán még lesznek ezentúl is a pénteketek után, de a hevesi vitának vége van.

A MAI ÜLÉS

[márc. 2.]

Az ellenzék szokatlanul eleven vitát provokált a romániai határrendezés ügyében. Két napig tartott a harc, sőt benyúlt a harmadikba is.

Az ellenzék sokat akart, nem vívott hát ki keveset sem. Majd minden ágyúját belevitte az ütközetbe. Beszért az erdélyi Pitt, Orbán Balázs, beszért a magyar Machiavelli, Beöthy Ákos, sőt maga Apponyi Albert is tartott egy szép szónoklatot. Sfikraszállt könyves Grünwald, a bős Szederkényi Nándor és az élesre köszörült Madarász. Csak az isten őrzötte, hogy Fenyvessy Ferenc nem beszért. Ő most csak közbebeszért a kormánypárti szónokok előadásába.

E kemény vitának egy érdekes mellékepeződja is volt.

Tisza leverte játszva minden rohamot, de a kormány érezte, hogy tennie kell valamit a megvadult ellenzék csillapítására.

Legjobb ilyenkor egy mamelukot feláldozni.

Itt is az történt. Feláldoztak egy mamelukot, de csak olyat, aki még a tojásban van: Krausz Lajost.

Szentendre egykor hírhedt követe ugyanis megint rálépett a tettek mezejére.

Egy darabig csendes megadással vette a saját kimaradását. Csak néha-néha tévedt be az írói karzatra. Ott is olyan joggal ült, mint egykor alant. Élvezte a beszédeket, s gyakorta sóhajtott fel mélabúsan:

— Mégiscsak olcsóbb ez a multság *innen*!

Tegnap már vidáman ült ott duzzadó remények csalképeivel játszadozva, s hetykén jegyzé meg a körülülőeknek a népes képviselői padokra mutatva:

— Mégiscsak kellemesebb ez a multság *onnan*!

De az idők méhe már telítve volt villámmal. Egy félóra múlva lecsapott az Orczy válaszában. S amit kortések és pénz ki bírtak vinni nagy nehezen, azt egy szó könnyedén elfújta.

Ez volt az első eset, hogy egy képviselőválasztás magában a Házban dőlt el — a választás napja előtt.

A mai ülés már csak rövid rezüméje volt a kétnapos vitának; még egyszer felszólalt az előadó és a határozati javaslatok benyújtói.

A Ház már türelmetlenül várta a szavazást.

Izsák Dezső a szélsőbal nevében név szerinti szavazást kért, s benyújtotta a húsz aláírással ellátott kérvényt az elnökhöz.

Azaz be akarta nyújtani — mert voltaképpen az előre elkészített kérvény helyett egy magánlevelet nyújtott be tévedésből, amelyben egy választója arra kéri, hogy protezsálja Fabinyánál.

Lett nagy hahota.

— Róth Pál! Új Róth Pál! — kiálták minden oldalról. S ekként frissült fel négy év múlva újra e teremben ama nevezetes férfiú emléke, aki nevét halhatatlanná tette.

Az okmány-bonyodalom eligazíttatván, az elnök kihúzta az I betűt, amiből egy kis jóslói tehetséggel mindjárt arra lehetett következtetni, hogy az »igen« lesz többségen.

Úgy is lett.

Éppen kilencvenkilenc szavazat volt a többség.

A századik voks lett volna a Krausz Lajosé, ha a minap megválasztották volna.

Nagy nyüzsgés, zsibongás volt a folyosókon. Annyian jöttek, mintha szavazás lenne. S valamennyien fekete kabátokba öltözve, mintha valamennyi beszélni akarna.

Pedig dehogya... ma nem is lesz vita. (A halállal nem lehet polemizálni.)

A képviselők a hangulathoz mért komoly arcot vágnak, de legkiváltképp Bánffy Béla, akin rendesen a legjobban tükröződnek vissza az európai konstellációk. (Persze a legnagyobb bánat mégis a Haynald kardinálisé.)

Csak a napfény mosolyog be derülten (annyi hónap óta először), s csak Jókai zsörtöl vidáman a tegnapi darab, a »Constantin abbé« ellen:

— Némely darabot azért szidnak, hogy nem lehet belevinni a tizennyolc éven alóli nemzedéket. No, hát van most már olyan darab is, amelybe a tizennyolc éven felülieket nem lehet elvinni.

A folyosó népe egyre gyűlik, s amint a terembei szárnyas ajtók meg-megnyílnak, látszik, hogy a karzat is tömve van. A főrendiek rekeszéből az Andrássy Gyula gróf feje barnállik mindjárt a gróf Szapáry Istvánné mellett. Közepütt előkelő asszonyok sötét színekbe öltözve, a diplomaták karzatán néhány idegen várja az ülés megnyitását.

Végre megérkezik ünnepélyes arccal Péchy Tamás. Nyomában, mint a raj, tódulnak be a képviselők.

— Helyre! Helyre! — zúg át a termen csendesen.

Péchy messze eltolja a csengettyűt magától, hogy valahogy szórakozottságból meg ne csilingeltesse.

Majd a jegyző kezd morogni halkán, siralmas hangon. Az ember azt hinné, hogy a meghalt császár lelki üdvéért imádkozik. Pedig csak a múlt ülés jegyzőkönyvét olvassa.

Az elnök fölemelkedik.

Feje fölött az arany kopjára feltűzött barnazöld mennyezet most a »Pompes funèbres« dekorációjának látszik.

— Tisztelt Ház! — kezdi reszketeg, méla hangon.

Szárnyrebbenéshez hasonlatos suhogás támad. Egy szempillanatban felállnak a miniszterek, felállnak a képviselők, s

feláll a karzat. (A karzat elfelejtkezett róla, hogy neki itt nincs joga politikát csinálni.)

Péchy az alkalomnak megfelelő méltóságteljes szavakban adott kifejezést a Ház részvétének a nagy császár halála fölött.

Oly halotti csönd volt, hogy egy leejtett papírdarab is zörejt okozott volna.

Egész lehallatszott, amint valaki a karzaton a szomszédjának súgta:

— Ezt a mai ülést már láttam egyszer.

— Hogyhogy?

— Tegnap Bécsben.

— A mai ülésnek van ugyan tárgya — végzé az elnök —, de e nagy csapás folytán méltóztatik beleegyezni, hogy a Ház ma ne foglalkozzék más tárggyal.

— Helyes, helyes! — zúgott fel mindenfelől, mire az elnök leszállt emelvényéről, berekesztvén a mai ülést, amely voltaképpen nem nevezhető ülésnek, mert mindenki állva maradt, csak Madarász József ült és Károlyi Gábor.

A két csökönyös magyar csak annál szembeötlőbben terpszekedett el a padban, a könyökét is szétterítve.

— Állj fel! — nógatták Károlyi Gábort.

— Nem örököltém utána semmit — ellenveté az egykedvűen.

— Hát maga, Józsi bácsi, mért maradt ülve? — interjúváltak az ülés után Madarászt.

— A mi királyunk eránti tekintetből.

— Hogyan?

— Mert a magunk királyának sem állok én fel. 1848-ban is ülve maradtam, mikor István nádor a király nevében nyitotta meg az országgyűlést. Hát most nem sérthetem meg azzal öfelségét, hogy idegen királynak meg felálljak.

Ebben már teljesen igaza van Madarász apónak, akit különben szintén majdnem a könnyekig meghatott a Péchy szép parentációja, mely valószínűleg azért volt olyan nagyon érzékenyítő, mert mindenki érezte, hogy talán nemsokára *megint* el lehet mondani.

A SZENNAI VÁLASZTÓK

— Perl öcsém — mondá Eötvös reggel a segédjének —, ma megint minisztereket ölek. Végezzen el minden ügyvédi funkciót, aztán jöjjön fel a karzatra.

Valóban, megint az Eötvös témája volt napirenden. Az eset tökéletesen hasonlít a litkei parasztok dolgához, akik bizonyos ügyben hatszor kérvényeztek már őfelségénél, s mindig elutasító választ kaptak. Végre a kabinetirodának is föltűnt a sok alkalmatlankodás, s tudtukra adták, hogy többet ne jöjjenek.

A litkeiek tanácskozában, abban állapodának meg, hogy de bizony azért is beadnak még egy kérvényt. Ha be nem eresztik őket a királyhoz, mint litkeieket, kiadják magukat zegernyegieknak. (Zegernye a szomszéd község.)

Így is lett, őfelsége elé járultak, s miután átadták az instanciát, így szólt a vezetőjük:

— Ami pedig a dolog mibenlétét illeti, alázatosan jelentjük felségednek, hogy mi voltaképpen Litkéről valók vagyunk.

S ezzel, vesd el magad, rohantak ki az ajtón, le a lépcsőn, lóhalálban, maguk is megrestelve a gyerekes csínyt.

Gajári Ödön egy nagy nyaláb írást vitt fel az előadói székre, hogy abban a szennai választók járulnak petícióval a Ház színe elé.

— A szennai választók? — tűnődtek a naivabb képviselők. — Vajon mit akarnak?

Csak miután Gajári kifejtette, hogy mit akarnak, akkor ömlött be minden résen a világosság.

— Hiszen ez a régi kaposvári ügy! Nem a szennai választók ezek, hanem Eötvös Károly és Polónyiék.

A litkeiek legalább elrestellték magukat, mikor a zegernyegieket játszották, a mi ellenzékünk abban a hitben volt, hogy valami nagy virtust csinál; a litkeiek azonfelül együgyűségéből kérvényeztek egy olyan ügyben, amely már eldőlt, a mi ellenzékünk malíciából kérvényeztetet.

Ez a bolondság (melytől valóságos dégoüt-t kap a jó ízlésű ember) majdnem az egész ülést igénybe vette.

Hiszen az igazat megvallva, talán volt némi szabálytalanság Kaposvárott. Végre is a mandátum olyan, mint a ló;

nemcsak azért, mert sok abrakot eszik, hanem mert ritka benne a tökéletesen hibátlan. Majd mindeniket lehetne kifogásolni. S hogy az ellenzék egy kis zajt csinált érte eleinte, egészen rendén való volt. Hadd éljenek ők is szegények.

Hogy a másik két mandátum miatt, ahol a házszabályok ellenére igazolt a bíráló bizottság két ellenzékét, mély hallgatásba burkolóztak, isten neki, még az is rendén való volt. Hiszen a közerkölcsiség fölött örökdő éber honatyai szemek is behunyódhatnak néha-néha.

De hogy unos-untalan bohókás kötekedést játszanak, jukszokat inszceniroznak a törvényhozás komoly termében, az már ízléstelenség.

Ma különben kisegítő hadakkal jövének a küzdelemre, Apponyi tábora képezte a jobbszárnyat.

Bernáth Dezső ugrott be elsőnek a harci tűzbe; Gajári irattárba kívánta elhelyeztetni a szennaiak kérvényét örök emlékül. (Hiszen már jobban nem lehet megbecsülni.) Bernáth Dezső ellenben az illetékes hatósághoz akarja áttétetni.

Felugrik erre Orbán Balázs, s élesen ront rá Széchenyi miniszterre, ki a folyton tüzesedő vitát szelíden hallgatta, mint egy áldozatra szánt húsvéti bárány. Sőt néha mosolygott is. Meglehet, jól esett neki, hogy hosszas betegsége alatt sem felejtették el.

Vissza is vágott derekasan; utána az ékes szavú Hock János tört lándzsát Somogy megye címeréért, majd Horánszky Nándor szavalt el egy prózában írt tankölteményt a közmorálról, s azt ajánlotta Széchenyinek, hogy mondjon le!

— Ohó! — kiáltá közbe a jobboldal. (De legjobban volt kivehető e kiáltásban a Krausz hangja.)

A vita medre egyre szélesbedni kezdett, zajos ingerült zúgás szakította meg a szónokok szavait koronkint. Ekkor állott fel gróf Tisza Lajos (akinek az esze mindig helyén van), s a fölzavart vizeket szépen lecsurgatta a házszabályok csatornáiba. Már-már bevégeződni látszott a szélsőbal ezen tápláló témája, midőn abban egy újabb rákos kinövés képződött a Szalay Károly beszédjével.

Éközben új gondolata támad Apponyi Albertnek, hogy miután itt csakugyan büntény forog fenn, jól van, ne legyen igaz a Bernáth Dezsőnek, ne menjen a kérvény a hatósághoz,

de ne menjen az irattárba sem, hanem adassék ki az igazságügyi bizottságnak. Így legalább tovább eltart.

Fölszillogtak erre az Eötvös Károly szemei, s intett a jegyzőnek, hogy ő is szólni fog a szennai választók érdekében. Úgyis e derék emberek vannak hivatva arra, hogy azt az ódiomot szépen lekapargassák róla, amit a szegény néhai Solymosi Eszter reá kent.

A miniszterelnök rövid polemikus felszólalása után felállt hát Eötvös Károly, s erőteljes színekkel festette a szerencsétlen szennaiakon ejtett sérelmet. Hogy mit érezhetnek azok most!

— Ha ugyan tudnak róla — szólt közbe gúnyosan Vicsolyi.

De a jószívű Eötvös azért mégis olyan szépen le tudta festeni ökegyelmeik nehéz bánatát, hogy (a Vay koronaőr stílusát használva) szívszakadtig meghatotta az ellenzék kebleinek érző húrjait. Többen a zsebkendőikhez nyúltak. (Kivált akiknek náthájuk van.) A karzat szép hölgyeinek szemeiben könnyek látszottak csillogni.

— Végre is — mondá önnön tüzétől gyullasztva a szennai szóvivő —, ha sehol semmiképpen sem nyer elégtételt a nép, beáll az ősjog, az önbíráskodás ősjoga. . .

Az elnök összerezzen. A csöngettyű élesen sírt fel kezében.

— Tiltakozom, hogy e teremből ilyen elv hangoztassék.

— Petróleum! — kiálta egy hang a kormánypártról.

— Nem petróleum az. Tiszta bort öntünk a pohárba — feleselt egy szélsőbali hang.

— Mi az az önbíráskodási ősjog? — zúgtak a középről. — Az anarchia?

— Az, ami negyvennyolcban volt — magyarázta Almásy Sándor, akinek szeme tűzszikrákat hány ilyenkor.

Az idő már ekkor meglehetősen előhaladt, közelgett a két óra, de hogy szónoklat hiányban müljön ki a kaposvári ügy, azt nem engedhette meg a honfiúi kegyelet. Eötvöstől Polónyi vette át a szót, s folytatta azon modorban, olyan veszedelmes rábeszélő képességgel és olyan hatással, hogy már-már azon a ponton volt Széchenyi: »Ej, legyen hát igazuk, lemondok arról a mandátumról; ha már Polónyi is azt tartja.«

De éppen, amint lassan-lassan érlelné magában ez elhatározást, abbahagyta Polónyi a beszédét, s az elnök nagy hirtelen bezárta az ülést.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 15.]

— Principális úr! — mondja ma reggel Perl öcsém, az Eötvös segédje. — Rossz álmom volt az éjjel. Balsejtelmeim vannak. Ne tessék ma bemenni a Házba.

Caesar nem hallgatott az intésre, Eötvös Károly ellenben hallgatott. Mert Eötvös okosabb ember Caesarnál.

— Jó, tehát nem megyek, és nem ölok ma minisztereket.

Eötvös Károly otthon maradt, és csodálatos ösztönből otthon maradt gróf Széchenyi Pál is.

Az elunta a beszélést, ez elunta a hallgatást. A tizenkét jámbor szennai meglehetősen árván maradt.

Nem is igen érdekelték már e jó emberek senkit, legfeljebb Gajári Ödönt, aki nem tud ettől a témától megszabadulni.

Pedig azóta sok víz lefolyt a Dunán, őmaga nemesember lett, a német császár meghalt, Bismarck kancellársága megingott, a bolgár kérdés új alakzatot vett föl, csak a szennai választók nem tárgytottak, azok még most is ott dörömbölnek az országház kapuján.

Mint hogy már régen nem volt hosszabb ülés, a karzatok a zsúfolásig megteltek, s a tanácsterem is benépesedett. Ragyogó tavaszi verőfény aranyozta be a padokat, s a napfénynél csak a Gromon Dezső arany karperece csillogott élénkebben.

Mint hogy Eötvös nem volt jelen, a vezéri szerep Szalay Károlyra szállott volna át, de mint hogy Szalay Károly sem volt jelen, Szalay Imre örökölte a szennaiak hazafias felháborodását.

Jól vette ki magát a vezéri szerepben, szép kockás kabátján száz női szem csüggött éledelegve. Ezalatt azonban egy nagy gorombaságot zsugorgatott Uray Károly; egy olyan ötletet, ami egyszerre nagygyá teszi, ha elsül. Izgett, mozgolódott, fészkelődött, várta az ajtók nyílását, hogy mikor lép be Széchenyi Pál. Mert az ő diadalához két dolog kellett: az egyik

maga az elmésség (de az már megvolt), a másik dolog Széchenyi Pál, és az nem jött.

Mindegy, már csak mégis el kell mondania, mert valószínű ugyan, hogy a szennai választók után még előjönnek a *taszári választók* is, de hátha addig valami Jókai-féle Lándory ki találja olvasni a fejéből ezt a fényes gondolatot.

Elmondta hát így: » — Széchenyi Pál hasonlít, t. Ház, a burgonyához, amelynek java a földben van.«

E krumpli-ötlet (melyet senki sem nevetett meg) arra bátorította fel Farkas Imrét, hogy egy nagy beszédet vágjon ki, belészöve Budai Ézsaiást és a mohácsi veszedelmet.

Olyan kimerítő beszéd volt ez, hogy már csak a népvándorlásról lehetett volna beszélni utána. Mire beadta a kulcsot, a szennai ügy is kimúlt szép csendesén végelgyengülésben.

A holt tetemet még Fabiny szentelte be, és Gajári búcsúztatta el ékesen, már-már rácsattant a koporsófedél, ragyogó aranybetűs »Itt nyugszik a megölt választási jog«, midőn a temetési ceremónia felett vita kerekedett.

Péchy Tamás vérszemet kapván, hogy az egyik fáklyavivő, Bernáth Dezső elállott a szótól, kijelenté, hogy Apponyit sem illeti meg a szólás, noha ő is adott be a vita elején (valamikor húsvét előtt) egy elodázó természetű indítványt, mely azonban nem tekinthető ellenindítványnak, s így a házszabályok szerint nem szólhat.

Apponyi Albertnek esze ágában sem volt beszélni, hanem erre az elnöki kijelentésre felriadt:

— Mit, hogy én nem szólhatok ?

— A Ház engedelmével igenis — szól az elnök.

— Én nem fogadok el a Háztól kegyelmet; nekem jogom van szólni.

— Joga van! — kiálták az ellenzéken.

Tisza felállt és az elnök házszabály-magyarázatát támogatta, de kérte a Házat, hogy engedje szólani Apponyit.

— Nem beszélek. Vagy nincs jogom, vagy van.

Az ellenzék zajongni kezdett ingerülten az elnök ellen, míg a többség rábeszélő szíves hangon kérte Apponyit:

— Ugyan beszéljen! Halljuk!

Egész mulatságos volt, hogy a kormánypárt maga csábítja az ellenzéki vezért a támadásra.

De az nem beszélt (mert valószínűleg nem is volt semmi mondanivalója), sőt inkább még ráadásul elszenvedett egy kis leckét Horváth Gyulától, ki gyors elmével veszi észre a legfinomabb szubtilitásokat.

Megjegyzé, hogy a Háztól senkinek sem derogálhat a koncesszió. S hogy a Ház e nembeli szívességét már igen sokan vették igénybe (még tán grófok is). Kár most ezeket megsegyeníteni.

Most aztán megtörtént a szavazás, s a tizenkét »szennai« az irattárba került örök nyugalomra.

Az óra már egy felé járt, Rácz Athanáz a déli álmát aludta, Szitányi Bernát a hetedik cukorkát szopogatta, Bossányi Lászlónak (ki a bock szivarok ajándékozgatásával lett népszerűvé) a szivartárcája teljesen kiürült — minden mutatta már, hogy vége az ülésnek, csak még a karzat hölgyei vártak makacsul, s ez mindig jelent valamit.

E jel most sem csalt. Fenyvessy Ferencben duzzadozott még egy interpelláció.

Fenyvessy Ferenc a habarékpárt stréberje.

Persze hogy sovány konyhán sovány pálya a stréberség, de mégis valami. Itt is csak haladhat az ember.

Fenyvessy Ferenc először csak megyei és községi ügyekben interpellált. Ez volt a bronzkor. Később a színházakig vergődött. Azután országos ügyeket bíztak rá. Lassan-lassan anynyira vitte isten a sorsát, hogy ma már a külügyekben dolgozik.

Ezúttal kikezdte a derék, becsületes Reuss herceget, aki VII. Henrik a családjában (de azt mondják, minden hús Henrik után újra kezdi numerizálni a család a Henrikjeit).

Karminpiros száját bájosan összecsucsorítva lepereggett a gyorsan forgó nyelvecskéjével a közjogi gravament, hogy VII. Henrik úr a Ház részvétét köszönő iratában nem jelölte meg külön a magyar állam törvényhozását, s ezáltal sértést követett el ellenünk.

Tisza rögtön felállt:

— Felolvasom feleletnek az eredeti okmányt németül.

Madarász József szeme vérbe borult. Felugrott, mint egy hörcsög.

— Micsoda? Németül írnak a magyar miniszterelnöknek?

Mire visszavágott a miniszter:

— Már a német nagykövet csakugyan nem írhat senki-
nek magyarul.

Lón nagy hahota, alig bírt lecsendesedni; Tisza vette a német szöveget, és hangosan felolvasta. . . Hát úgy volt biz az megírva, hogyha Madarász bácsi koncipiálja, se lehetett volna jobban, világosabban megjelölni a monarchiabeli két állam parlamentjeinek különállását.

Az ellenzék is nevető kedvre szottyant az interpelláló felsülésén. Általános derűtség ragyogott a képviselők arcán. Mindenki nevetett, a karzat, a teremtiszték, az elnök, a jegyzők, a gyorsírók, még a lelkileg jelenlevő tizenkét szennai is kacagott volna, ha még nem lett volna betéve a levéltárba. Csak a habarékok sütötték le a szemeket röstelkedve. Ábrányi Kornélt pedig konvulzív köhögési rohamok fogták elő.

A diadalmas Tisza nem akarta megvillogtatni most a gúny fegyverét, és csak azt jegyzé meg szelíden:

— Jó volna, ha az interpelláló urak előbb meggyőződ-
nek valamely dologról, mielőtt a Házba hoznák.

A letepert közjogi bajnok visszaszólt dacosan:

— Nem antichambrirozok a minisztereknél.

— Csak mikor egy kis dohányengedély kell! — kiáltá egy rossznyelvű szélsőbali.

A FŐRENDIHÁZ MAI ÜLÉSE

Az utolsó érdemleges ülés óta észrevétlenül egy nagy belső átalakuláson ment át a főrendiház, mely arculatát megváltoztatta, pártviszonyait egészen más alapokra fektette, szóval a Házat epochális módon átalakította.

— Hogyhogy? — kérdi bizonyára csodálkozva az olvasó. — Hiszen nem hallottunk semmiféle mágnás-forrongásról vagy Múzeum kerti államcsínyekről.

Legyen nyugodt a tisztelt olvasó, hiszen éppen abban van a komikum, hogy ezt a nagy átalakulást maga a főrendiház se látszott észrevenni.

Pedig az átalakulás megtörtént. És hozzá megdöbbentő módon. A főrendiház a mai ülésre úgy jött össze, hogy *tökéletesen ki volt halva belőle az ellenzék.*

Mármost tessék nekünk mutatni a föld hátán még egy parlamentet, amelyben lehetséges, hogy 1-ször néhány hét alatt kihaljon az egész ellenzék, 2-szor, hogy ilyen módon engedje át a tért az oppozíció a kormánypártnak.

Ilyen nincs több! Ilyen csak a Múzeum kerti parlamentben lehetséges, amióta meg van fejelve.

Azazhogy volt egy parlament, ahol hasonló dolog történt. A derék Izmail basa egyiptomi törvényhozása, amelybe az alkirálynak erőszakosan kellett kinevezni ellenzéket, hogy legyenek, akik néha napján meggyúrnák őfensége kormányát.

De Egyiptom egzotikus ország. A magyar főrendiház pedig Európa kellő közepén van.

És... Tisza se járt másképp a főrendiházzal, mint az afrikai vicekirály.

A reform után ő is megdöbbenve vette észre, hogy minden megvan a reformált főrendiházban, ami kívántatik egy modern parlamenthez, csak egy hiányzik, egy nélkülözhetlen kellék: az ellenzék.

Pedig a nélkül mit ér?

A megszeppent Tisza tehát szintén úgy segített magán, hogy kinevezett a főrendiházba ellenzéket: Ghyczyt és Somssichot.

Tiszának azonban nem volt szerencséje. Balsors üldözi. Mikor már minden a legszebben ment, kapja magát az ellenzék és kihal a főrendiházból.

Most már csupa kormánypárti ül a főrendiházban. Most már senki se fogja Tiszát megtámadni a Múzeumban.

Még az egy Zichy Nándor lenne, de az se jött el a mai ülésre.

Őt törvényjavaslatot fogadott el egymás után a Ház, és pedig egyhangúlag, síri csöndben.

Csak Gyulai Pál emelt kifogást a »petróleumhordók« ellen, mert — úgymond — van vashordó, rézhordó, fahordó, de petróleumhordó nincs, nem is volt. Hanem van petróleumos hordó.

És még ezt az egy ellenzéki »os« szótagot is leszavazta a Ház.

Szóltak még a Lloyd-szerződésnél Hunfalvy, Zichy Henrik, de azok is inkább pártolóan.

Idegborzongató kormánypárti hangulat uralgott az ülésen. Tisza is fázékonyan húzódtott zsöllyéjébe, s azokon az időközön merengett, mikor itt még ellenzéki beszédek hangzottak.

Nem is állta ki sokáig a miniszterelnök ezt a sima hangulatot, és lassan, gondba borultan kiment a teremből.

Valószínűleg azon gondolkozott, honnan szerezzen magának megint olyan erős ellenzékot, mint voltak az istenben boldogult Somssich Pál és Ghyczy Kálmán.

Nehéz dolog, nagyon nehéz. Sok utánjárás van vele. És ki tudja, hogy üt be?

Mert — szó ami szó — furcsa parlament ez a mi főrendiházunk.

ELLENZÉKI APÁTIA

Azt a kedélyes nagyeszű ellenzéki vezért, akit egy szűkebb baráti kör úgy nevez tréfásan, hogy »szóga«, a vidék úgy nevez haragosan, hogy »saktervédő«, gyakran keresik fel kliensei a kávéházban, ahol tarokkozni szokott némely délutánonkon, ha ráér. És többnyire ráér, még amikor rá nem ér is, mert a huszonnégy szennainál is jobban szereti a huszonkét tarokkot.

Bezzeg nem olyan rettenetes ember ő itt, mint a Házban; csak akkor kontráz, ha skartja van. (A Házban anélkül is kontráz.)

Kedves, szeretetreméltó (kivált, ha jó kártyája jár), szájából bőven ömlenek a csurrom méz kifejezések, vidám ötletek, jóízű élmények. Magam is gyakran meríték anyagot őtőle. A pénzemet ő nyeri el, az ideáit én írom meg.

Különben mindennap úgy tesz, mintha utoljára játszának, szidja erősen a kártyát, mely annyi tömérdek idejét elrabolja:

— A nyáron is agyontarokkoztam ennél az asztalnál egy csomó kerületet! Ha lementem volna néhány helyre, ahova nem mentem, beh másképp állanánk!

(Végre is kisül, miért maradt a kormány többségben.)

Egy nap, amint a »szóga« megint »utoljára« tarokkoznék velünk, beállít oda egy kék mándlis, értelmes arcú, alföldi kaliberű parasztember s mereven megáll a háta mögött.

— Engem keres? — kérdi ez felriadva, miután előbb az ütésekot megolvasta.

— Kegyelmed az a saktervédő?

— Én volnék — feleli mosolyogva.

— Látni akartam kegyelmedet, ha már itt vagyok Pesten, mert nagyon meg vagyok kegyelmeddel elégedve.

S ezzel odanyújtotta a kérges kezét és megrázta emberül a »szógaét«.

— Mondhatom, meg vagyok elégedve — ismétlé. — Nagyon haragudtam kegyelmedre azelőtt, de olvastam ezt a legutolsó beszédét és azt mondom, hogy az már valami.

— Hát voltaképpen kicsoda kegyelmed?

— Szücs Mátyás a becsületes nevem.

— Miféle párton van?

Szücs Mátyás nyílt szeme elborult egy percre és mélyen felsóhajtott:

— A Tisza Kálmán pártján voltam valamikor. Úgy hittem benne, mint az Istenben, de megcsalódtam.

— Igaz, igaz, de most milyen párton van?

— Hát negyvennyolcas volnék vagy mi... — felelte vontatott hangon, kelleetlenül.

— És hol szavaz kegyelmed?

— Abonyban kellenék szavaznom, de nem szoktam.

Elbiggyesztette a száját, s az egyik vállát leeresztette.

— Nem, nem szavazok én sehova.

— Na és vajon miért nem?

— Miért, miért? Mert hát, ugyan mondja meg nekem kegyelmed, melyikőjüknek higgyek én Tisza Kálmánnál jobban, mikor neki hittem a legjobban?

Mélabúsan rázta meg fejét.

— No, ugye nem lehet? Igaz-e vagy nem? De megyek is már, mert az anyjuk vár odakünn. No, az isten áldja meg! Amit mondtam, mondtam. Nagyon meg vagyok kegyelmeddel elégedve.

A »szóga« mosolyogva fogadta a legfelsőbb elismerést és nagy fejcsóválással osztott tovább, mert voltaképpen Szücs Mátyás uram magyarázta meg nagy igazán, hogy miért lett a kormány olyan rettenetes nagy többségben.

A MAI ÜLÉS

[ápr. 24.]

A Ház meg van ijedve. Nincsen dolga. S mint nagy szárazságban az eső után, egy bizonyos epedés fakad ki a szívek-ből erőteljes ellenzék után, amelyik dolgot adjon.

Ha nem csurran, hát csöppen néha egy-egy javaslat, s ilyenkor a sok kiéhezett szónok megrohanja a prédát.

Ma a halak napja volt. Egy bolgár képviselő, aki az idegek karzatán ült, mikor értesült róla, hogy miről tanácskoznak, irigykedve mondá:

— De boldog ország, ahol már annyira elintézték mindent, hogy a halakra jutott a sor.

Csak Madarász zsörtölődött.

— Nem lesz már többé szabad úszó! Még ezeket a szegény víz alatt lakó állatkákat is megzabolázza a kormány. Ezek is paragrafus alatt nyögjenek.

A halak katolikus eledel lévén, tömegesen foglalták el a karzatot a klerikusok, s a papi képviselők is szép számmal jelentek meg az ülésre.

Igazi böjtös ülés volt.

Emich adta elő a javaslatot, természetesen elfogadásra ajánlva. Utána néma csend állt be, összenéztek az ellenzékiek, hogy ki akar beszélni? De semmi mozgás sem volt észrevehető. Pedig beszélni okvetlenül kell valakinek, mert Sprincer Jánoson ünnepi bársonykabát látható; s hogy Sprincer beszélhessen, támadási anyagra van előbb szüksége. Hm, jó volna most Herman Ottó, ha itt volna. Az is de furcsa ember! Mikor képviselő volt, nem kellett, most, mikor kellene, nem képviselő!

Hanem iszen arra való Eötvös Károly, hogy ahol valami hézag van, legott betömje.

Feláll, vagdalkozik, fogat csikorgat egy darabig a javaslat ellen, de látván, hogy a halakat már meg nem mentheti a kormányi beavatkozástól, mint okos ember elejti őket, és csak a rákokat veszi pártolása alá, amire beleegyező jóakarattal bólingat fejével Péchy Tamás, arra gondolván, hogy rákja van a német császárnak is, akivel pedig barátságos viszonyban állunk.

Eötvös ellenzéki szempontból beszélt a halakról, de látta, hogy ez a szempont nem hat. »Próbáljuk hát a rákokat — gondolta magában — cigány szempontból tárgyalni«.

Nézzék meg, tisztelt Ház, hogy mivé lesz a cigány ezen javaslat folytán.

Elhívatom például egy szép falusi reggelen.

— Te more, hozz egy hatosért rákot, mert azt szeretnék ma vacsorálni.

A cigány fogja magát erre és beballag a székvárosba a vicispánhoz, ahol engedélyt vált a halászatra. Erre rátesz egy 50 krajcáros bélyeget. Az engedéllyel elmegy a hetedik faluba, megkeresi a szolgabíró, akivel az engedélyt láttamoztatja, a láttamozzással felkeresi a községi bírót, és annak is bemutatja, most aztán kimegy az árokhoz, összefogdossa a rákot, és elhozza negyednapra.

Hát mennyibe fog ez a hatos ára rák a cigánynak kerülni?

— Ne féltse — kiáltja egy jobboldali hang —, mert egypár malacot is lop útközben.

Az ellenzék erősen felháborodott arra a gondolatra, hogy Eötvös csak negyednapra vacsorálhat rákot ezen javaslat szerint. Nagy zúgás támadt: »Micsoda, minket éheztetni akar a kormány?« Szendrey Gerzson fenyegető gesztusokkal magyarázta a társainak, hogy ezen javaslat nem annyira a rákok és halak elszaporítására, mint inkább a cigányok kipusztítására irányul. »Nem szabad engedni a cigányokat!«

Eötvös után Fenyvessy Ferenc próbál szerencsét, s most mint »stilizta« mutatja be magát. Ő a 26.§ ellen tör, amelyben azt a furcsaságot fedezi föl, hogy a vidrát, a csonttörő sást, a gémekeket és a rucákat, ha azok nem bírnak vadászati jogosítvánnyal (nemigen szoktak pedig váltani a derék állatok), szabad elpusztítaniok a halászatra jogosultaknak, de csak lőfegyver használata nélkül.

De ne féljenek e szövegezéstől a sasok és gémekek, mert sokkal nehezebb őket pusztítani lőfegyver nélkül, mint elméségeket mondani attikai só nélkül. (Amiben nagy talentum Fenyvessy Ferenc.)

Utána Pulszky Károly védte a javaslat rákászati részét úgyesen, Széchenyi is a rákokért szállott síkra. Minél fogva a rákok jövője már-már megállapítottnak látszott (a Ház vál-

tozatlanul fogadván el általánosságban a javaslatot), midőn a részleteknél Hoitsy Pál, dacára az előtte szólók hiábavaló harcának, szerencsét próbált a rákok immunitása ellen, és sikerrel.

Eötvös kedvetlenül vakargatta a fejét:

— Nono. Mi az már? Hát többet ér akkor az én szavam, ha a Hoitsy szájából hallják?

A MAI ÜLÉS

[máj. 6.]

Forradalmi időket élünk. Erre most némi jelek vannak. Egy az, hogy a múlt héten *negyvennyolc* többségünk volt, más az, hogy már Görgeynk is van. Illetőleg, hogy már nincs, mert elvándorolt. De ennek hiányát nem érezzük, mert megjött Szunyogh Szabolcs, és egész délelőtt láthattuk, mert ma megint az a ritka élvezet érte a képviselőket, hogy ülésük volt.

A Baross tizenhatmilliós vasúti prioritási javaslatát tárgyalták.

Az utolsó ülés óta sok történt, Tisza Kálmán tudós lett, Kazy János méltóságos úr lett, Grünwald Béla szintén bejutott »kálvinistá«-nak, Fenyvessy Ferenc szerkesztőnek csapott fel, és kéziratot kéreget a Ház poétáitól a »Jó szív«-be. (Bezzeg jó volna most egy kis kézirat, ha mindjárt Reuss Henrik hercegtől is.)

Az előadói székben Darányi Ignác ül olyan nyugodtan, boldogan, mintha a »Normafa« árnyékában pihenne. Magvas, okos beszédben ajánlja a javaslatot.

Utána a habarékpárt »pénzügyi lumenje«, Horánszky Nándor emelkedik fel, kinek háta mögött elkeseredett arcokat vág Tomcsányi László.

Bámulatos arc az! Mintha minden epe, minden bánat és sóvárgás, amit a habarékpárt átérez, ebbe az egy arcba volna összegyűlve. S még csak tűrhető, ha haragszik, ha ingerülten morog, de vérfagyasztó, ha az a sajtóságos savanyú mosoly ül ki az ajkaira.

Horánszky Nándor »misztifikáció«-nak mondja a javaslatot, melynek hadászati célja mögött ott lappang a négymillió

forint előleg, melyet a kormány vissza akar magának fizet-
tetni. Ez csak egy új jogcím az adósságcsinálásra.

Baross ma kissé rekedt és ideges volt. Simán, de férfiasan
utasította vissza a misztifikáció kifejezést. Pedig kár annyira
érzékenykedni, ebben már Horánszkyt kell menteni: mert ő-
neki ez az egyéni stílusa.

Horánszky után beszéltek Helfy, majd Orbán Balázs,
ugyanazt variálva, amit Horánszky. Orbán Balázs éppen most
tért haza turini zarándokútjából, s igen zokon esett a szívének,
hogy Kossuth Tisza államférfiúi tulajdonairól nagy elismerés-
sel szólt. («Gyengül az öregúr» — sopánkodik a nagy elége-
detlen.)

Azután Apponyi fejtette ki a habarékpárt álláspontját.
Hát biz az odavág, ahogy kivettük: a habarékpárt szeretné
megszavazni a javaslatot (hogy lássák Bécsben, milyen lojális
a hadászati szükségekkel szemben), de a dörgedelmes beszéde-
ket sem engedheti el (hogy lássák Jászberényben, milyen ha-
rapós).

Ezalatt búsan és unatkozva ült piros székében Tisza
Kálmán, sűrűn cserélgette a pápaszemét, sóvárogva nézege-
tett szerte az ellenzéki lapályon, kedvetlenül dobolt a ceruzá-
jával az előtte levő üres papírlapra, s arcán a türelmetlenség
tükröződött vissza:

— Hát mi lesz már? Hát engem senki sem támad?

Egy-egy irigy pillantást vetett Barossra, kit éppen most
szurkált meg Apponyi, hogy ne bízza el magát az ellenzék
kényeztetése miatt.

Fürkészőn vizsgálgatta Thalyt, hátha abból ki lehetne
csiholni valami mérges közbeszólást, sokáig merengett Beöthy
Ákoson, Madarászon, sorba a híres »clamantesek«-en, de ezek
ma mind csöndesek voltak, és szelíden lógatták fejeiket.

Végre nem állhatta, felállt és beszélt vagy kétszer, incsel-
kedett, agit adott, de sikertelenül. A nagy debattert senki
sem akarta aposztrofálni.

De ki is merne kikötni egy újdonatúj akadémiai taggal?

TAVASZI TÖPRENGÉSEK

I. A Madarászék nyara

Egyszer már az is megtörtént, hogy a tokaji hegyen kétszer volt egy évben szüret. 1801-ben ugyanis olyan korán beállott a tél, hogy már októberben öles hó lepte be a szőlőtőkét úgy, hogy meg kellett várni a tavaszt, hogy leszüretellessék a termést.

Nem is volt valami nagy dolog, hogy az 1801-iki termést 1802-ben adta oda a tokaji hegy, sokkal nagyobb csoda lett volna, ha 1801-ben szüretelhettek volna le az 1802-iki termést.

És ekkor ez a nevezetes csoda sokkal inkább hasonlított volna akkor a küszöbön levő eseményhez, hogy a delegációkat megint összehítták, holott azoknak egy ülészakban csak egyszer lehet összeülni, mint ahogy csak egyszer szül az anya egy évben és egyszer hoz gyümölcsöt a körtefa.

Mindegy: a körtefa is megtenné ugyanazt, amit a delegáció, ha egy rendelettel őszkor kimondaná az anyatermészet: »Kedvelt híveim, fák és növények! Ezennel bezárom a nyarat és megnyitom az új nyarat.«

Hát a delegáció összeülhet; abban semmi sincs. Az ülészakot bezárják május végén, s ugyanazon az ülésen királyi leirat megnyitja az új ülészakot, mely megválasztja a delegációt. Az új delegáció aztán dologhoz láthat.

Hanem itt áll be aztán egy érdekes kérdés, melyről most sokat diskurálnak parlamenti körökben — de persze csak a feketekávé mellett.

Az a kérdés áll be ugyanis, hogy mi lesz akkor az országgyűléssel?

Az országgyűlés nyáron át nyitva marad-e?

— Nyitva nem maradhat — mondják némely körök (talán a katonai körök) —, mert az országgyűlés együttléte bizonyos bekövetkezhető események idején kényelmetlen lehetne.

— Hát hiszen úgyis el szokta magát napolni a delegációk idejére — ellenvetik mások.

— Igen, de ha az országgyűlés csak maga napolja el önmagát, húsz képviselő kívánságára bármikor kénytelen ülést hívni össze az elnök. S hogy efféle meglepetés ne történ-

hessék, azért szokták a Házat az egyik ülészsaktól a másikig királyi leirattal elnapolni.

— Hát akkor az idén legokosabb lesz megnyitni az új ülészsakot, megalakulni, megválasztani a delegátusokat, összehívni egy királyi leirattal a delegációt s ugyancsak a királyi leiratban elnapolni a Ház üléseit szeptember végéig.

— Éppen itt a zátony. Mert a királyi elnapolás megdermesztő. A parlament tökéletesen megszűnik a kijelölt ideig, életre addig nem kelthető. S ha parlament nincs, delegációja sem lehet. A parlament nem kígyó, hogy mikor agyonölik, még mindig mozogjon a farka.

Ekörül folyik a diskurzus képviselői körökben. Sőt úgy látszik, a kormány is keresi a modus vivendit ebben a kérdésben.

Mert a delegációra szükség van, a parlamentre pedig nincsen szükség. De minthogy az egyik a másik nélkül nem lehet, aligha nem az lesz a dologból, hogy a parlament maga magát fogja elnapolni, s ez akkor a *Madarászék nyara* lesz.

Mert Madarász uraimék tudom, megteszik a legnagyobb kánikulában, mikor minden miniszter fürdön hűsöl, minden mameluk otthon csépettet, hogy huszadmagukkal összekurjantják valami hebehurgya ügyben a dietát, s megüzenik a háborút vagy a muszkának, vagy a németnek.

II. Katona az alkotmányban

Akik nem értenek a közös ügyes törvényhez, amelyről már Bluntschli is, akit nálunk Schvarcz Gyula tett híressé, azt mondta, mikor megalkotása idején a véleményét kérdezték: »Na, ez olyan bolond, hogy sikerülhet« mondom, azoknak is, akik nem értenek a közös ügyekhez, van most egy témájuk.

Egy fiatal képviselő egyszersmind tartalékos hadnagy a közös hadseregben. Nehány nap előtt behívták Budapesten fekvő ezredéhez, nem tudom, hány heti gyakorlatra, s az ezredes így szólott hozzá:

— Eszembe jut, hadnagy úr, úgy rémlik olvastam valahol, hogy ön képviselő is.

— Igen, ezredes úr.

— Nincs semmi kifogásom ellene — szól az ezredes kegyteljesen —, de figyelmeztetem, hogy az ülésekre el ne menjen a fegyvergyakorlat ideje alatt. Politikával nem szabad foglalkoznia!

A fiatal hadnagy nem jött azóta az ülésekre, de az eset élénk megbeszélés tárgyát képezi a Ház tagjai közt.

Szerencsére a hadnagy úr nem ellenzéki ember (de meg Olay Szilárd sincs már meg), s így nyilván nem lesznek belőle interpellációk a Házban, ámbár sok szó férne ahhoz, hogy azt a sarkalatos jogot, melyet alkotmányunk különösen véd, hogy a törvényhozók ne legyenek a szavazás alól mesterségesen elvonhatók, íme a katonatiszt urak egyszerű Dienstreglementtel tönkreteszik.

A közjog a legfőbb jog az államban, mellyel azonban mindig más jognak meg kell gyengülnie s csak annak a határain belül mozoghat. Rendezze be magát úgy a katonai státus, hogy vele ne jöjjön ellentétbe. Hanem hát a mi armádiánk csökönys. És rendszerint nem a közjog az, amely előtt meg szokott *hátrálni*.

Csak egy kis fantázia kell hozzá, hogy az ember egy lélekemelő képet állíthasson össze a jövőből.

Mondjuk, hogy a Fenyvessy—Bolgár minisztérium idejében, csupa hadnagyokat választat meg a két katonaviselt miniszter.

Négyszáz rezervista hadnagy fog bent ülni a Házban.

Erre egy napon az akkori Péchy Tamás kitűz egy érdekes ülést.

Mire megharagszik előtte való nap a generalkommandó és azt mondja:

— Azért sem lesz holnap ülés. — S mind behívja a rezervistákat.

Péchy Tamás elszomorodik a dolog miatt, s egy folyamodványt intéz a generalkommandóhoz (ötven krajcáros bélyeggel), hogy kegyeskedjék egy ülést engedélyezni, mert ilyen meg olyan fontos tárgyak várnak elintézésre.

A generalkommandó azt az indorsátát írja rá a folyamodványra, hogy »Schmarn!«

S az akkori Péchy Tamás búsan fogja csóválni fejét: »Ej, ej gyengéllem egy kicsinykét ezt a mi alkotmányunkat.«

A T. HÁZBÓL

I. Az utolsó magyarok

[máj. 25.]

A kormánypárti többség oly nagy már, hogy a wippekre sincs többé szükség. Sürgönyök többé nem mennek a »mezei hadak« után. Az most a kedvelt perszóna, aki nem lábatlanodik itt örökké.

Hogy a szavazásoknál lesz-e többség és mekkora, erre nem gondol senki, hisz az bizonyos, s a mekkoraság legföljebb Vizsolyinak fekszik a szívéen, akinek az az ambíciója, hogy egyszer kerek számban száz többség legyen. El is mentünk eddig a kilencvenötig, sőt egyszer a kilencvenhétig is, de százra még nem bírtuk fölvenni. (De nem is volna jó, ha a szabadelvű párt jeles elnöke mindjárt elérhetné az összes életcélját, csak kell, hogy betöltetlenül maradjon valami éltető törekvése.)

De ahogy szaporodik a párt numerice, éppen olyan megdöbentőn fogy magyarságban.

A jelen országgyűlés kezdetén már csak három magyar nadrág volt látható a kormánypárton.

Az egyiket Boér, a Ház nesztora viseli, a másik Luppy Péteren feszül rangosan, csak még a selyemkeszkenő hiányzik az ellenzőből és a fehérvári bicsak a csizmaszárból.

A harmadik magyar nadrág Gulácsyn ékeskedett.

Ők hárman voltak az utolsó magyarok. E különállás tette őket nevezetessé.

S most íme fogja magát Gulácsy, és ő is leveti a magyar nadrágot. Ma nagy csodálkozásra már német pantallóban lépett be a Ház helyiségeibe.

Legott felmerült az a skrupulus, hogy ilyenkor összeférhető-e a lelkiismerettel a mandátumot megtartani, mert akit magyar nadrágban választottak meg, kérdés, ha megválasztanak-e pantallóban?

A régi pantallók megvetőleg néztek a parvenüre, az új nadrágra, mely otthontalanul lötyögött a Gulácsy láb-száraiban.

— Hát teveled mi történt? — kérdék Gulácsytól.

— Levettem — szólt mélabúsan —, pedig fájdalmasan esett.

— Minek vetted le akkor?

— Mert folyton zavart a pártállásomban.

— Hogyhogy?

— Ha kávéházba mentem, mindig a »Függetlenség«-et, majd a »Budapest«-et hozta a pincér a »Nemzet« helyett, szilvóriumot a kávé helyett, ha valakivel szóba álltam, az jól megnézett, és elkezdte szidni a kormányt, a miniszteri előszobákban a várakozók közt mindig legutoljára került rám a sor. Magában a pártban is sanda szemekkel néztek rám az ismeretlen pártfeleim, mintha valami »idetévedt« ember volnék, sőt még az ismerősök is gyanakodva mondogatták: »Ezt az embert előbb-utóbb renegáttá teszi a nadrágja.« Gondoltam magamban: »Ugyan, hát érdemes-e ennyit szenvedni egy nadrágért?«

Valóban, a derék Gulácsy számára nem maradt fenn egyéb, mint vagy a nadrágtól válni meg, vagy a párttól.

Ő a nehezebbet választotta.

II. A vita

Napirenden az Irányi árvizes indítványa volt s Baross vízszabályozási politikája.

Miután igen kevés ember van, aki még nem volt vízi kormánybiztos, vagy legalább nem írt a »Jó szív«-be, tehát csupa szakemberek voltak jelen, s miután az ülés egy nagy szerencsétlenséggel kezdődött (Radocza a Csátár igazolását jelentette be), Irányi festői beszéde, melyben eleven színekkel ecsetelte az árvizes vidékek szerencsétlenségeit, nem tett már olyan hatást, mint különben.

Utána Melczer Gyula hozakodott elő a terveivel. Egy olyan hajózható csatornát kellene építeni az Alföldön keresztül, mely a vizeket egyesítené, nagy földterületeket öntözhetőkké tenne, s az Alföld termékeinek olcsó szállítására is jó volna.

— Biz az jó volna — sóhajtott Baross Gábor.

A pénzügyminiszter komoran nézett maga elé, csak Wekerle csörgetett a zsebében néhány hatost.

Majd Baross állt fel, s hosszú, nagyszabású beszédben, mely folyékonyan és az egyszerűség meggyőző erejével ömlött ajkain, fejtette ki az árvizek okait s követendő programját. Ma a szokottnál is jobban volt diszponálva, s mindenkit, még az ellenzéket is meggyőzte, hogy e nagy, életbe vágó feladat higgadt, erős és avatott kezekben van.

Gyakori »helyeslés« szakitotta félbe előadását, s az elnök öt percre függesztette fel az ülést beszéde után. A Ház kivonult a folyosóra.

— Ezen öt perc alatt beszéljen Szederkényi! — kiáltá egy maliciózus kormánypárti, mert Szederkényi volt följegyezve következő szónoknak.

Mit mondott Szederkényi? Hát mit mondott volna! Ő is, a jó lélek, mint Irányi, more patrio, egy kis tanácskozást szeretne előbb, úgy okoskodván, hogy az ha nem használ, hát semmi esetre sem árthat az árvizeknek.

Szederkényit nyomban követte egy »szűz« szónok: gróf Szapáry Gyula.

Hogyan, Szapáry Gyula?

Nos igen — éppen ez a parlament csodaereje, hogy az ember újra átalakulhat benne szűzzé. Két különböző atmoszférába jut. Szűz volt egykor a miniszteri széken innen, és szűzzé lett ismét a miniszteri széken túl.

Első beszédjét tartotta, amióta nem miniszter.

Ingerlő kíváncsisággal lesték szavait »kombináció anyag«-nak, hogy ragasztóerő akar-e lenni a pártban, vagy bontóerő?

A rokonszenves kormányférfi meg tudott maradni beszédje után is »érdekes«-nek, nem hagyott egészen benézni a kártyáiba.

A folyosói »konok cigarettézők« mohón kérdezték a kijövőkötől:

— Mit beszél Szapáry?

— Ugyanazt, amit Baross — szóltak a kormánypártiak.

— Barossal polemizál — felelték az ellenzékiek.

S ez a teljes bizonyíték rá, hogy kiválóan sikerült a beszéde.

A T. HÁZBÓL

I. A bécsi kuvik

[máj. 26.]

Nem anket kell Barossnak, mert jól megmondta Horváth Gyula, ha komoly szakértőket hírnának össze, azoknak évekig tanulmányozniok kellene előbb a Tisza folyamot, hogy véleményt mondhassanak, a mondott véleményeket aztán évekig tanulmányoznia kellene Barossnak, hogy valamelyiket elfogadja, egyszóval annak a végét Irányiék meg nem élhetnék, hanem csodálatos, hogy a sok *javasember* között nem ajánlta valaki a »bécsi kuvik«-ot.

A bécsi kuvik egy Stefanovics nevű úriember, aki szenvedélyből figyeli a magyar folyamokat, s ha baj van a küszöbön, hónapokkal előbb jósol és irkál a Tisza menti városok polgármestereinek, hogy itt és ott, ekkor és akkor minőre duzzad fel a víz.

A polgármesterek rendszeren megmutatják a mérnököknek:

— Megszólalt a kuvik.

A mérnökök rendszeren félreacsapják szánó mosollyal a papírkosárba.

— Nem ért ahhoz a kuvik!

De a víz is beállít rendszeren a gátakhoz úgy, ahogy a kuvik megjósolta, arra a napra, abban a magasságban, tarajos habokkal, haragosan locsogva.

— Hát nem megüzentem nektek a kuviktól, hogy *jövök*?

Stefanovics lovagról ma sem beszélt senki. Hanem Paleocapat, Vásárhelyit sok szónok emlegette, mert ezeknek a neve tudományos ízt ad az előadásnak.

Báró Kemény Endrének van egy jó mondása (a vak tyúk is talál szemet), hogy a jubileum nem egyéb, mint *próbatemetés*, hát ebben a mai ülésben is meghallhatták Irányiék, hogy milyen lenne a kívánságuk valóságban. Igazi próbaankét volt. Többnyire apró-cseprő helyi dolgokat csurgattak le az orátorok s kötöttek a miniszter lelkére. Ember legyen, aki e fölkavart káoszban eligazodik. Tömérdek tarka eszmét vetettek fel, az igaz, s ezek közt néhány figyelemre

méltót, de a legjobbat mégis Novák József mondta (de persze csak a folyosón) arra a kérdésre, hogy »mi kellene«.

— Több pénz és kevesebb beszéd.

II. A szónokok

Ha Neptun isten ott lett volna a karzaton, sokat gyönyörködött volna a mai beszédekben, melyek mind a folyamainak viselt dolgait festették, de csak néhány vízi tündér, nimfa és najád mosolygott le felülről.

Hallottuk susogni Károlyi Sándort, a melankolikus Tiszát, mely simán siklott el a füzesek közt, felszólt Enyedi megölő betűje (mennykő nagy kezdőbetű) Madarász Imre, hallottuk Papp Eleket (a bömbölő Tiszát), közbevágott az igazi Tisza is (a miniszterelnök) magyar józansággal, egyszerűen, tudományosnak affektált allűrök nélkül. De éppen azért csinált nagy hatást.

Mert a szegedi közgyűlésen történt egyszer éppen ennél a témánál, hogy a szónokot sehogy sem akarták hallgatni, minden szava elveszett a nagy zajban, mire az egyet fordított a beszéd rúdján.

— Méltóztassanak kérem meghallgatni, hiszen nem vagyok én sem mérnök, sem szakember.

Ez az indok hatott. Mély figyelemmel, síri csöndben hallgatták azontúl.

Beszélt még Horváth Gyula (a kanyargó Tisza) általánosságban, emelkedett álláspontból fejtegetve a tiszai bajok orvoslását, utána Törs Kálmán (a lassú Tisza) folydogált csendesen és Rohonczy Gedeon (a leapadt Tisza).

Közben hallottuk Domahidy Istvánt is, aki átcsapott a Szamosra, s a Szapáry Gyula gróf tegnapi kitűnő beszédjének azon pontjaival polemizált, amelyek abban nem voltak.

III. Wiltné és a halcsikok

Hogy kerül ide Wiltné? — fogja kérdezni az olvasó.
Úgy, ahogy a vízi szakemberek közé Domahidy.
Egészen véletlenül.

Hogy az olvasó el ne unja magát, kivezetjük egy kicsit a folyosóra, ahol Andrásy Manó gróf nagy rohamra készül, panaszkodva, hogy őt a rossz vízszabályozás tönkreteszi. Persze mindenki sajnálkozik rajta: »Miből él meg szegény jó lélek!«

Néhány felvidéki ember azalatt, míg az alföldiek sopánkodó arccal sétálgatnak fel s alá, Domahidy István egy eredeti kalandját meséli, mely sokkal tovább fogja fenntartani nevét, mint a mai beszéde.

A Pannónia szállodában Wiltnével volt szomszédos szobája. Domahidy gyakran hallotta éjszakánként enéklését, mikor az a szerepét tanulta. Bosszantotta nagyon, nem tudott miatta aludni. Ki is kelt erősen a szállodaszemélyzet előtt.

— Ez a szomszédasszony itt kornyikál éjszakánként! Váltig a torkát gargarizálja. Én azt tovább ki nem állom. Mondják meg neki.

A szolgák szót fogadtak, és jöttek jelenteni, hogy az asszonyság nagyon megbotránkozott ugyan a kívánságán, de kész más lakosztályba költözni.

— Hát kicsoda voltaképpen az az asszonyság?

— Wiltné az Operától.

Wiltné? Szeppent meg Domahidy. Lehetetlen! No, szépen vagyunk. De ki az ördög gyaníthatta volna, hogy én tulajdonképp az Operában vagyok éjszakánként, s ingyen hallgatom a világremekeket. Óh, én szerencsétlen, megsértettem a nagy művésznőt, akinek köszönettel tartozom, mert amit gyötrelmeket vettem, az voltaképpen élvezet volt. De már ezt nem hagyhatod úgy, Pista! Ha színházi habitué voltál a tudtodon kívül egy évig, kérj bocsánatot, engeszteld ki a csalagányt.

Felvette frakkját, klakkját, s gavallér emberhez illendően bekopogtatott Wiltnéhez, és egypár mézesmázos bókkal kibékítette; azontúl is megmaradtak szomszédok s jó barátok. Sokszor beszélgettek együtt nyájasan a folyosón vagy a lépcsőkön, ha találkoztak, s estenkint elandalogva hallgatta a vékony falon keresztül a csodálatos csengő hangokat.

Már-már egészen ki volt képezve hősünk füle az énekhallgatásban, midőn haza kellett utaznia, s ott az az ötlete támad, hogy egy kis ajándékkal lepi meg a csalagányt.

De mivel?

Hát ugyan mi van a világon jobb és becsesebb a szatmári ember előtt, mint a halcsik.

Nosza, hamar egy hordó halcsikot kell összefogdosni, s felküldeni Budapestre Wiltné címére. Hogy fog az az asszony örülni!

Domahidy éledelegve színezte ki képzeletében a nyájás mosolyt, amellyel megköszöni, ha majd otthon találkoznak.

De másképp történt.

Egy estefelé kapta meg a küldeményt Wiltné, s mikor felbontotta a takaros kis hordócskát, s abban ezernyi és ezernyi piócaszerű apró szörnyeteg kezdett ugrálni, hánykolódni: »Viperák! Viperák!« sikoltott fel, s ájultan összeesett.

Aznap éppen előadás lett volna az Operában, Wiltné megbetegedett az ijedtségtől, és nem lehetett játszania.

Podmaniczky, az intendáns, hüledezve rohant fel szállására, hogy mi baja, s mikor megérté az egész drámát, elszörnyűködve kiáltott fel:

— Az a Pista, az a Pista! Egészen tönkreteszi a művészetet. Istenem, istenem... ilyen gondolat! Rettenetes az! Hogy mer ez az ember halcsikot küldeni valakinek, aki kaméliákhoz van szokva?... Borzasztó ez kérem... Nem, ezt nem lehet annyiban hagyni. Ezt nem szabad többé megválasztani...

De Podmaniczky nem bosszúálló ember, s Domahidy újra bekerült a parlamentbe. Szerencse is, mert különben ki világosította volna fel ma Szapáryt a tévedései felől?...

Egy cigaretté éppen elfogyott ezalatt... térjünk tehát újra vissza a tanácsterembe a szónokokhoz, kik közt határozottan Rohonczy aratta a legnagyobb sikert.

Beszédjének *Canossa* része, amelyben szánja hat év előtti híres támadását, olyan nobilis hangon volt tartva, hogy a Ház rokonszenvét egyszerre megnyerte.

Aztán áttért a vízszabályozásra, s bár rapszodice, de olyan szerény és kellemes behízelt modorban beszélt, s annyi okos figyelemre méltó észrevételt vetett fel, hogy a Ház fokozódó figyelemmel és szokatlan érdeklődéssel hallgatta.

A mamelukok elámulva mondogatták:

— De iszen tud ez egyebet is, nemcsak a jégcsaládöt vezetni.

Nem elég gyakorlott szónok, s gyakran kellett írásból olvasnia egyes helyeket.

De mi ez ahhoz képest, mikor Csernovics Péter a karlo-vici gyűlésen felállt és szót kért:

— Halljuk! Halljuk! — kiálták a rációk.

Mire hátraszólt Csernovics a titkárához, átnyújtván a kész beszédet:

— Olvassa fel nekik, amice!

Zajos helyeslés morajlott fel a beszéd után (már tudni-illik a Rohonczyé után), s minthogy nem voltak többen fel-iratkozva, az elnök bezárta a vitát.

Ekkor csörtetett be a büféből Eötvös Károly, és intege-tett a jegyzőknek, hogy őbenne még van egy beszéd.

De már késő volt, a vitára már akkor ráfordította a kulcsot Péchy Tamás. Eötvös holnap sem mondhatja el, amit akar, minélfogva több mint bizonyos, hogy a tiszai munká-latok megint el lesznek hibázva.

A T. HÁZBÓL

[máj. 27.]

A vitát még tegnap bezárta az elnök, de biz azt félig még ma is kinyitották. Voltaképpen csak Irányi beszélhetett és Baross. Mind a ketten éltek jogukkal, s kivált Baross beszélt zajos tetszés mellett. Aztán a »félremagyarázott szavaim« jogcíme jött. Károlyi Sándor gróf, Szapáry Gyula gróf és Rohonczy Gedeon vették igénybe.

Az elnök ekkor feltette a kérdést, és az ankét eszméje elbukott. Csak a szélsőbaliak álltak fel mellette.

Éppen délre harangoztak, a Ház most már elintézvén a vizszabályozást, re bene gesta széteszlott volna ebédelni, ha a szélsőbaliak egy új rohamot nem inszceníroznak vala.

Gonosz lelkű kurucok megirigyelték az egyik miniszter nyugalmát.

— Milyen jó színben van ez a Széchenyi! Hogy fölvette magát!

— Hízik!

— Nagy pihenése van. Senki sem bántja. Csinálni kellene megint valamit.

— De mit?

Addig-addig gondolkoztak, míg végre kisütötték a párizsi világkiállítást, amelyre nézve úgy nyilatkozott Széchenyi, hogy abban a részvételt illojálisnak tartja, s mindent elkövet a magyar osztály létrejöttének meggátolására.

— No, ez jó téma. Hol van Eötvös?

— Eötvös a belügyeket vezeti; Helfy a külügyér.

Helfy mondta el tehát az interpellációt.

A szélsőbali mezőkön »a minden lében kanál Polónyi« mellett egyszerre kidomborodott a nagy »gascogne-i«, Pázmándy Dénes. Ő szervírozta Helfy beszédjéhez a mimikát. Kalimpált kézzel-lábbal. Keskeny, olajbarna arca mérgesen rángatódzott, s fenyegető gesztusai feltűzelték a párthíveket. A kis Meszlényi Lajos úgy nézett ki, mint a gall kakas, amikor odavágta Széchenyi felé:

— Ebből tessék kimászni!

Tisza Kálmán állott fel, mert őhozza volt az interpelláció intézve. Egyikét tartá a legérdekesebb és legveszélyesebb rögtönzéseknél, melyben elméjének hajlékonysága excellált. Ingerült, gúnyos közbeszólásokat csendes flegmával, de mégis maró csípősséggel vert vissza.

Érintette egyik oknak, amiért a kiállításban részt nem vesz az állam, a politikai viszonyok kényes alakulását.

— Mindig háborúval ijesztenek! — kiáltá közbe valaki. Nyilván Lukáts Gyula, a »magyar Katkov«.

— Kedélyháború már úgyis van a képviselő uraknál — felelte a kormányelnök.

Utalt rá, hogy a kiállítás még csak egy év múlva nyílik meg, s addig isten tudja, hogy lesz, mint lesz, s mi történhetnék ott esetleg bizonyos izgatott hangulatban, úgy az iparosok vagyonával, mint a magyar színekkel. . .

— Az lehetetlenség! — protestált Pázmándy a párt. . . azaz Franciaország nevében.

— Akkor többért tud jótállni, mint amennyiért Franciaország kormánya tehetné.

— Jótállok — kiáltá Thiers, Boulanger, Grévy, Madame Adam és Floquet puszi pajtása.

Nagy hahota viharzott fel a jobboldalon.

— Csak nevensenek — vágott közbe egy ellenzéki bariton. — Bismarck parancsol Magyarországon!

Beszédét olyan formán zárta be Tisza, mint ahogy a székelyek szoktak argumentálni: »ha megyünk, mind megyünk, de egyenkint nem érdemes elmenni«.

Ezt variálta aztán Széchenyi Pál is, mondván, hogy semmi különös dicsőség nem volna abban, ha egypár fotográfus és néhány porcelán tányér reprezentálná ott Magyarországot. Akkor inkább semmi.

Ezalatt Helfy Ignác elképzelte magában, hogy immár viszi a drót Párizsba a miniszterelnök beszédét, melyben a magyar barátság fel van mondva, a villongások első üszkét ő kaparta ki interpellációjával a hamu alól... ebből még háború is lehet... s akkor ő lesz a történelem előtt felelős a sok kiontott vérért.

De már annyira mégse tigris, meglágyult a jó szíve, felállt, s noha tagadta, hogy a miniszterelnöknek igaza van (mert hiszen »nega!« a jelszó), egyszersmind érzékenyen kijelenté:

— »Ha tudtam volna, hogy felszólalásomnak *mi lesz* a következménye, semmit sem szóltam volna.«

Az elnök elhalványodva tartotta kezét a csöngettyűn, szája izgatottan mozgott, szeme mereven csüggött Helfyn, mintha kérdené:

— Hát mi lesz?

Tisza még egyszer fölemelkedett, s mintegy kiegészíté előbbi beszédjét azzal, ami soha nem pihenő elméjében azóta felötlött. Nem éppen a háborút helyezte ő kilátásba Franciaországgal esztendőre. (Az elnök nagyot sóhajtott. Békeszerető szívről egy kő esett le.) Amilyen ott a hangulat, háború nélkül is bekövetkezhetnek bizonyos kellemetlen események.

— Úgy van! — kiáltá Sprinczer János.

Legsikerültebb volt a Bismarck-intermezzó.

A kormányelnök felhozta, hogy Helfy utalt Németországra, mint aki nem ellenzi a kiállításban a résztvételt. Egy másik képviselő pedig közbeszólt, hogy Bismarck parancsol Magyarországon.

— Mert nagyobb államférfi, mint önök — kiáltotta Polónyi.

— Nagyobb bizony még önöknél is.

— Nono — morogta Polónyi sértődve.

— Hát igen — kérdé Tisza, játszi elevevességével (istennek e nagy adományával) —, mi már most az igaz? Mert vagy parancsol nekünk Bismarck, vagy nem parancsol. Ha ő parancsol, akkor miért mondja Helfy, hogy az ellenkezőjét tesszük annak, amit Németország? Ha pedig az ellenkezőjét tesszük annak, amit Németország, akkor miért kiáltják közbe, hogy itt Bismarck parancsol?

...Csakugyan jó lett volna, ha erre nézve az ellenzék előlegesen megállapodott volna a konferenciáján, mert a két szemrehányás közül igaz csak az egyik lehet.

A »DUMMHEIT«

Catty! Ez a név is maradandó lesz. Még csak néhány óra, s minden Kati közt ő lesz a leghíresebb Catty. Amire bizonyos fokig szükség van, mert éppen nemrég olvastuk egy lapban panaszképp, most a háború előestéjén, hogy az osztrák ármádiának egy híres generálisja sincs.

Hát itt van most már Catty. . .

Éppen jókor jött a zászlósértéssel.

Mintha csak kötekedő felelet volna a Tisza szombati beszédjére, melyben azon óvatosságnak adott kifejezést, hogy nem akarja kitenni megsértésnek a magyar színeket Párizsban; mintha csak ezt mondaná a gondviselés, az ellenzéki padokra ülván:

— Véd meg előbb a magyar színeket itthon!

Catty tábornagya, mint már röviden említettük lapunkban, múlt pénteken délben Trencsénbe érkezett, s itt megszemlélvén az ezredet, egyszersmind laktanya-vizitációt is tartott.

A laktanyán eddig szokásban volt, ha katonai celebritás jött (mint csak nemrég is, Frigyes főherceg látogatásakor), kitűzték a sárga-fekete zászló mellett a magyar nemzeti zászlót is. Most is úgy volt; de báró Catty tábornagya *a nemzeti zászlót levétette.*

Ez a távirati hír érkezett szombaton este Trencsénből, s néhány lapban megjelent.

Ma a Ház ülést tartott, s képviselői körökben nagy méltatlankodást okozott az eset, mely a Jansky-ügy második évfordulójára üt be, nem valami jól megválasztott pillanatban, mert éppen akkor, midőn a nemzet és hadsereg közt még a jó viszony is kevés; valódi *melegségre* volna szükség.

Lehet, hogy Catty hadtestparancsnok úr csak előlépésre törekszik, s ebben öneki (mert minden ember tudja a maga dolgát) tökéletes igaza lehet, ámbár (magunk közt legyen mondva) várhatott volna még egy kicsit, mert (amint a jelek mutatják) nemsokára *másnemű* alkalom is nyílik a generálisoknak a kitűnhetésre. (Jansky menthető — ő a békeunalmai közt lépegetett fölfelé a bajtársi kegyelet lajtorjáján.)

Az eset kínos hatást tett a Házban, különösen a szabadelvű párt soraiban, hol a hadsereg részére teljes odaadással raknak nagy terheket a nemzet vállaira, s Visi Imre, a Józsefváros független szellemű képviselője, még az ülés alatt bejegyeztette magát az interpellációs könyvbe. Utána csakhamar Madarász József is interpellációt jelentett be e tárgyban.

De lehetséges az is, hogy csak egyszerű túlbuzgóságból eredő tapintatlanság történt, s nem báró Catty a hibás benne, mert a táborszernagy nyilatkozata — mint biztos forrásból halljuk — már a kormány kezei közt van. S ez a nyilatkozat egy teljes exkuzáció.

A táborszernagy látván a felzászlózott kaszárnyát, csak azt jegyezte volna meg:

— Minek a zászlók a kaszárnyán? Azokat fölösleges kitenni akkor, midőn valaki szolgálati ügyben jön.

S erre valamelyik helybeli tiszt a 71. gyalogezredből levétette a lobogót, amit báró Catty említett nyilatkozatában maga is »Dummheit«-nak minősít, s aminek az illető tiszt nem fog örülni.

Ez volna a Catty excuse-jének veleje, és ez nekünk, magyaroknak elegendő elégtételnek is látszanék (mert elégre is egy táborszernagyot nem lehet mindjárt nyársra húzatni, ha valami intézkedése rosszul sült el), s talán egy

csöpp keserűség sem maradna a szívünkben, ha megint az a véletlenség nem történik a zászlólevételnél, hogy amikor a magyar zászlót levonták a kaszárnya tetejéről, a sárga-fekete ott találták felejteni.

Ez egy kicsit (szintén magunk közt legyen mondva) gyanússá teszi a dolgot.

Úgy látszik, azon a nézetten van a kormány is, hogy a sajnálatraméltó eset nem domborodik még ki elég tisztán és világosan az eddigi részletekből, s úgy hallottuk, hogy mielőtt a kilátásba helyezett interpellációkra megadnák az alkotmányos válaszokat, be fogják várni a Trencsén megyei főispán hivatalos jelentését.

De bármiként dőljön is el ez ügy, ideje volna e címer- és zászlókonfliktusoknak, melyek minduntalan előjönnek (most is van egy másik Horvátországban), s melyek a legalkalmasabb vörös posztó a kölcsönös súrlódásokra, már egyszer véget vetni.

Mert hát valóságos káosz van a címerek és zászlók dolgában, s nem csoda, ha minduntalan történnek kellemetlenségek.

Itt van például mindjárt a sárga-fekete zászló. Hol azt mondják, hogy ezek a »császári ház« színei, hol azt mondják, hogy ezek az osztrák színek. Hogy kinek a zászlaja a sárga-fekete, azt bizonyosan senki sem tudja. A főhadúri zászló közepén a fekete kétfejű sassal. (Ennek volna hát helye a kaszárnyán.) Igen, de ha a sasos címer a főhadúri zászló, akkor miért lobog a főhadúr hajóin a magyar és osztrák címerrel összekombinált piros-fehér zászló? Vagy külön vízi és külön szárazföldi zászlói vannak a főhadúrnak?

Nincs az az ember, aki ebben eligazodjék. Hát még abban, hogy mikor melyiket kell kitűzni? Nagy stúdium az, s ezer születendő vizsálynak a méhe. . .

Pedig véglegesen segítene egy egyszerű szabályzat vagy királyi parancs, amelyben kimondatnék, melyik szín és címer kié, mit jelent, melyiket mikor kell használni — de hogy tiszteletben kell tartani valamennyit.

Végre bevallom töredelmesen, hogy Apponyi Albert nemcsak nagy talentum (mert az ő, ha nem vallom is be), hanem nagy emberismerő is.

Ugyanis a folyosón beszélgetés közben azt mondtá egyszer:
— Tisza és köztem az a különbség, hogy Tisza a nemzet rossz tulajdonaiból meríti erejét, én pedig a jó tulajdonaira apellálok.

Én ezt akkor nem hittem el, hanem most gondolkozóba kezdek esni.

Mert íme itt van ez a szesz. Ez a folyadék, amely annyi rosszat művelt, s mégis vele akarja Tisza megmenteni az országot.

S ez valószínűleg sikerül is neki. Mindössze egy gyanús körülmény van. Az, hogy az ellenzék is bízik a szeszadó üdvös hatásában.

A vita panorámája nagyot változott. A vízi kormánybiztosok, akik grasszáltak a múlt héten mint szakemberek, letűntek a divat színpadáról, s új alakok lépnek az előtérbe.

Fontos, hogy a kis incifinci Sigmond Dezső rázza-e a fejét, vagy pedig bólingat vele a szónoknak. Neumann Ármin, aki amúgy is *túlságos* okos ember, felülkerekedett a tudományával, sőt még Krausz Lajos is *beilleni* látszik a Házba két nap óta. Tibád Antal, akit gyermekkorában egy székely üstben ringattak, búsan megszegett fejjel ül a jegyzői pulpituson, s mereng a távoli padokon a Jókai *nyári fején*, melyben annyi az élc, hogy elég volt Széchenyi miniszternek ránéznie a minap, s legott egy földművelési élc ötlött az ő fejébe is: »Most már nem kell a fagytól félnünk, mert Jókai levetette a parókáját.«

De úgy is van: igazi nyár ütött be, amin már nem vehet erőt a hideg. Forrón süt be a nap az üvegbúrán át, s a terem atmoszférája valóban olyan fülledt, mintha pálinkagőz is vegyülne bele.

A javaslat ellen Szentkirályi Albert beszél, és szidja a milliomosokat. Amibe ingerülten kiabál közbe Beöthy Algeron, mintha magára venné.

Aztán Roszner báró kezd szólani, aki már elvesztette egykor a szüzességét mint főrend, de itt ismét új: szép hangú, kellemes modorú szónok, s értelmesen, okosan polemizál. Nagy pietással hallgatja Kazy János, Szegedy Béla, tűnődve rajta:

— Hol szedhet össze efféléket egy valóságos kamarás?

Pécskai Gaál Jenő beszédje alatt megnépesül a folyosó. Izgatottan futkároznak szerte a trencsényi követek, s ha összejönnek, suttogva, titokzatosan váltanak néhány tót szót:

— Tu je us pizmo? (Itt van már az írás?)

— Estye nyi. (Még nem!)

Végre az öröm sugara dereng fel a Szmialovszky Valér vékony arcán, s mint a futótűz terjed el Urbanovszky füléből a Kubinyi Györgyébe, Kubinyi Györgyéből Kiszely Lehelébe:

— Itt van, megvan, megérkezett!

Szitányi Bernát, amikor jelen van, cukorkákat osztogat a jó ismerősöknek, sőt a miniszterelnöknek is átnyújt hódolattal egy-egy bombont, s az már egészen rá van szokva erre az egyetlen édességre, amit a politikai pálya nyújt. Ha nincs jelen Sitányi, hogy az ország dolga mégse akadjon fel, s Tisza ne nélkülözzön, Urbanovszkyra bízta a szelencét; ő a helyettes. Nagy kitüntetés ez a Ház kedves Ucsujára (egyéb hivatalt nem is vállalt soha az öregúr).

Ma is Ucsunál volt a szelence, kevélyen pattogtatta a nadrágzsebében, de a nagy izgatottságban a jó ismerősöknek cukorka helyett azt súgta a fülébe boldog szemhunyorítással:

— Nincs már semmi baj. Megérkezett.

— De mi érkezett meg?

— Hát a Kubicza távirata.

Igen, ez volt a nap eseménye, mert a kormány nagy szepegezésben volt. A Visi Imre interpellációja nyugtalanítá.

Tisza és Fejérváry halványan tanácskoztak az ülés elején a miniszteri szobában.

— Ki hitte volna erről a Visiről, hogy ez meg akar bennünket enni?

— Baráti kéztől kell-e elesnem? — töprenkedett Tisza.

— Hátha le lehetne beszélni — villant meg a Fejérváry fejében.

— Hisz akkor is megmarad még Madarász. Ejh, menjünk neki a veszélynek!

Visi ezalatt bent ült a tanácsteremben, s tanulmányozta Gaál Jenőt (hogy miképpen nem kell beszélni), miközben villámló mérges tekinteteket vetett a vörös székek felé.

Végre (akár hiszik, akár nem) vége lett a »nagy pécskai« szónoklatának, a folyosó betódult, az elnök felébredett csendes szundikálásából, és megrázta a csengettyút.

Törs rányomta ujját a villamos gombra, mely ezt a hangot látszott most sivítani a folyosókra, a lépcsőházba, a büfébe: »Catty! Catty!«

Polónyi vérszomjas arccal rohant a mediumra, Madarász hátraszegte a fejét negédesen, Helfy fitymálólag mosolygott, mintha mondaná:

— Elég volt már nekem erre a hétre a francia háborút megcsinálni. A belháborút csináljátok ti.

Visi fölemelkedett, s a síri csöndben csengő hangon kezdé interpellációját. Úgyesen, bizonyos lendülettel beszélt. Előadásában volt valami kellemes frissesség, amely jólesett.

A Ház gyakran szakítá félbe zajos helyeslésekkel.

Egy ilyen kitörő »úgy van«-nál hirtelen megrezzenni látszott:

— Hohó, hátha csakugyan meg találom buktatni a kormányt.

S legott ijedten ereszté lejjebb hangját egy skálával.

De a kormány már akkor semmitől sem félt, mert időközben (amint azt az olvasó kiérthette e hű leírás elejéből) megérkezett a Kubicza sürgönye, s amire Kubicza egyszerű ráteszi a kezét, az okvetetlen diadal.

Madarász után (aki rárepetált Cattyra) Tiszának elég volt néhány szót szólania, s felolvasni a Kubicza sürgönyét (mely Cattyt olyan ártatlannak nyilvánítja, mint a ma született gyereket), és a Ház viharos helyeslésbe tört ki, sőt még a morajló ellenzék is lecsendesedett szelíden. (Ilyen nagy tekintélye van Kubiczának.)

A trencsényi követek szeme a kevélységtől csillogott, csak Polónyi sóhajtott fel megcsalódva:

— Hát már sose legyen egy kis népgyűlés?

PÁZMÁNDY ÉS A PÁRTJA

I. A szélsőbal nagykövete

A képviselőház karzatának látogatói méltán csodálkoznak azon, hogy kerül a szemérmes öregurak, magyar nadrágok és sarkantyús csizmák padsoraiba Pázmándy Dénes, ez a minden ízében párizsi világhi? Pázmándy élénk, mint a gall kakas, a szélsőbal nehézkes, mint a tűzok. Pázmándy világpolgár, a szélsőbal vármegyei kurta nemes. Pázmándy extravagáns, a szélsőbal skrupulózus.

Mit keres hát ő a szélsőbalon, s mi hasznát veszi neki a párt?

Meg is interpellálták egyszer Helfy Ignácot, a szélsőbal külügyérét:

— Mire jó nektek Pázmándy Dénes?

— A Dini? Az a mi külön párizsi nagykövetünk.

No, de ha volt kétség az iránt, mi szerepe van Pázmándynak a szélsőbalon, bezzeg jól esett, hogy kéznél volt a múlt napokban. Most volt megbecsülhetlen Pázmándy: Sadi Carnot, Napóleon Viktor, Floquet, Boulanger és Michel Lujza barátja! Mindjárt könnyebben ment a világpolitika.

Annyira könnyen, hogy alig csattant el Tisza válasza, másfél napra rá már megszületett a szélsőbal ismert manifesztuma a franciákhoz, mely bölcsesség dolgában eddig még nem ismert határokat ért el, s hivatva volt egy csapással ki-reperálni Tisza hibáját.

Mikor a nagy mű készen volt, Irányi Dániel odahaza becsöngette szolgáját:

— János! Három napig nem olvasok újságot. Harmadnapra hozza be a »Temps«-t és a »République Française«-t. Gyönyörködni akarok a diadalunkon.

Ámde napok múltak, napok jöttek, de a francia lapok egyetlenegy szóval sem említették Irányiéket manifesztumát. A szélsőbalon nagy lőn az izgatottság.

— Mi történt? Hova lett a mi manifesztumunk? Megint csak Tiszával vannak tele a párizsi lapok, rólunk egy szó sincs!

— Ma sincs? Vérlázító! Micsoda hírlapírók ezek a franciák?

— Ez már mégis sok! Megint üresek a lapok. De hol is marad Pázmándy? Hogy éppen most nincs kéznél az a Pázmándy!

Pázmándy persze nem lehetett kéznél, mert ő ezalatt Bécsben járta be a párizsi lapok levelezőit, arra kapacitálva őket, hogy pártja manifesztumát az ég szerelmére valahogy *el ne küldjék Párizsba*, azután villámvasutat az egyenesen Párizsba, s ott is rábírt a szerkesztőségeket, hogy *abból a manifesztumból egy sort se közöljenek*.

S miután a szélsőbal nagykövete hivatalos kötelességeinek ily módon eleget tett, jött ismét haza — ahol még most is azon évődik a párt, mért nem írtak a párizsi lapok egy kukkot az ő nyilatkozatáról?

II. A hínárpolitika

Tehát Pázmándy hazaérkezett. Hogy mit csinált ezalatt, amíg el volt tűnve, nem tudni határozottan, annyi bizonyos — ő maga sejtette a Házzal —, hogy jelen volt, mikor Decrais konferált Kálnokyval, látta, mikor Goblet elolvasta Tisza beszédének a Ház naplója után készített fordítását, megkötötte újra a magyar—francia testvériséget, s valószínűleg együtt kiáltotta a készülő Eiffel-torony tetejéről kiengesztelt francia testvéreinkkel a világ négy tája felé: *Vive la grande nation des Tsiganes!*

Denique újra itthon termett, s azon úti porosan beállított a szélsőbali klubba, ahol éppen megint a világpolitikát csinálták.

— Min tanácskoztok?

— Ássuk a vermet Tiszának.

— No, hála istennek. Csakhogy csinálunk már valamit.

Hát mit tegyünk?

— Azt tesszük, hogy semmit sem csinálunk.

— Há! Hein! És ez elég lesz Tiszának?

— Te azt nem érted! A politika tudományát nem Párizsban szopjuk. Ez Cavour-rendszer. Úgy hívják, hogy: hínárpolitika.

— Hm. Ez érdekes. És mi a terv?

— A vadat becsaljuk a hínárba, azután a vadászok meglapulnak, s hagyják a vadat mind mélyebbre süllyedni az iszapba, amíg végképp elmerül.

— Hát miről van tulajdonképpen szó?

— Arról van szó, hogy nem nyújtunk segédkezet Tiszának. Nem interpellálunk. Magára hagyjuk. Ezt kívánja a hínárpolitika.

— Helyes. Az én szegény fejem ezt sose fundálta volna ki. Persze, hogy én is hozzájárulok a javaslathoz.

A klub tehát elhatározta, hogy nem interpellál a Goblet beszéde ügyében.

Boldogan, a biztos siker tudatában tértek nyugalomra a szélsőbaliak, s álmodoztak egy borzalmas hínárról, melynek közepén keservesen vergődik egy Tiszához hasonló csontos alak, s merül mind jobban alá a békák és kígyók közé, míg a közeli bürökleveleken pokoli kárörömmel lapulnak meg a szélsőbal korifeusai.

Annál nagyobb volt a szépen kieszelt terv után az ámulás, midőn másnap felütötték a Házban az interpellációs könyvet, s a legelső, ami szemükbe tűnt, volt: *Pázmándy Dénes bejelentett interpellációja.*

AZ UTOLSÓ ÜLÉS

Vége az ülésnek (a mandátum ötödrészenek), melynek csattanója a szeszadójavaslat volt. Ma végleg letárgyalták részleteiben is minden baj nélkül, hacsak még holnap nem érvényesül valahogy az Apponyiék különös taktikája, mely a »harmadszori felolvasásokra« dolgozik. Ezzel emlékeztetik a bámulástól elszokott emberiséget egyetlen győzelmükre, a szolnokira, s marcona képpel fenyegetőznek:

— Megálljatok! Majd a harmadszori felolvasásnál!

Kár, hogy negyedszori és ötödszori vagy mondjuk százhatodszori felolvasások nincsenek, hadd lenne több ellenállási alkalmuk, ha már több ellenállási erejük úgysem lehet.

A Házban kegyetlen atmoszféra volt; arábiai forróság. A szenvedélyes stiláris módosítók kávébarna színre pörkölvé válták a saját paragrafusait. A kopasz homlokokon izzad-

ságcseppek gyöngyöztek, némely öreg fej bágyadtan hanyatlott alá csendes szenderbe. A derék Csatár, mint egy szűz lány, hófehér ruhában ült a baloldal legtetején, a gavallér képviselők sárga turistacipőit, az elnök elmarjult tekintete, a kövér emberek kínos lihegése, mind a gyilkos forróságot jelezte.

Boldogok azok, kikben valamely módosítvány lappang, mert azok nem érzik a meleget, csak a dicsőségszomjat.

Künn a folyosón sokkal jobb a temperamentum. Hűs levegő enyhén suhan be a nyitott ablakokon.

Míg bent a szélbalok részletekben szidják a javaslatot, Helfy a szeszadó folytonos emelkedését jósolja, az ő galíciai ismerőse révén.

A Helfy embere ugyanis, mikor még Galiciában lakott, mindennap megivott egy messzely pálinkát, annak az ára volt hat krajcár.

Nyáron lejött Magyarországra, itt már egy messzely pálinka tizenkét krajcárba került. De annyira hozzászokott a messzelyhez, hogy nem bírta elhagyni.

Télen visszament Galiciába, de ekkor már megszokta a tizenkét krajcár napi költséget, s igazi öröme volt benne, hogy most két messzely pálinkát kap érte.

A következő nyáron újra visszajött Magyarországra, amikor már a két messzely pálinkát szokta meg annyira, hogy a huszonnégy krajcárt sem sajnálta érte.

Ha már nagyon öreg a Helfy ismerőse ebben a metódusban, ugyancsak sokra vihette azóta...

De sokra vitte ma a Ház is. Majdnem száz paragrafust örölt le.

Csak úgy röpködtek a módosítványok. Az ülészak utolsó napja lévén, mint a színdarabokban a szereplők az ötödik felvonás legvégén, még egyszer mindnyájan előjönnek és szavalnak valamit.

Hanem siker és szerencse csak a kormánypárti módosítókat kísérte. Ki is tört emiatt bosszúsan Szentkirályi Albert:

— Micsoda ez? Hát az ellenzéki ember eszébe nem is juthat okos dolog? Hát az már ne tehessen a hazának semmit?

Addig lázongott, míg végre valamelyik bennfentes megmagyarázta neki:

— Hiszen ezek a módosítványok voltaképpen nem is a módosítók módosítványai. Azokat maga a kormány téteti meg aszerint, ahogy az osztrák javaslat módosult. Wekerle kéri fel az illetőket.

Szentkirályi lecsendesült erre és szelíden mondá:

— Hm, ez már más.

De a nagyratörő fiatal mamelukok közt futótűzként terjedt el a hír, s nemsokára egész tolongás kerekedett a Ház mediumán, s megindult a kérdezősködés:

— Nem tudod, kérlek alássan, hol osztogatják azokat a módosítványokat?

Mindenik szeretett volna kapni egyet, de az átkozott osztrákok nem módosítottak eleget; s így csak különös protekcióval jutott keveseknek egy-egy: a szerencsésebbeknek életbe vágók, másoknak csupán stílárások.

A MAI ÜLÉS

I. Az ábécé

[jún. 9.]

Ma alakultak meg az osztályok, ami már az ülés megnyíltá előtt nagy zszibongást, életet keltett a Ház különböző termeiben.

Legkevesebb küzdelembé kerül meglenni elnöknek vagy jegyzőnek az osztályokban, mert ezeknek alig van valami funkciójuk.

Ámbár sose tudja az ember, minek veszi hasznát.

Valamikor nagy becsben tartották választói Lánczynk Gyulát, így okoskodván:

— Mégsem tréfa, hogy az *első osztályba* sorozták; prima klasszis ember a mi Lánczynk.

Az osztályalakulás után megnyílt az ülés, melynek egyedüli tárgya a delegátusok választása volt.

Egy választóülés még sohasem volt leírva, mert azt tartják, beszédek nélkül nincs leírni való anyag. Pedig a Ház így is érdekes, s a hölgykarzatra ilyenkor volna a legérdemesebb eljönni, mikor kétszáz nagyember *mutatódik* be.

A jegyző harsányan kiáltja a nevet, mire az illető név viselője a Ház asztalához lép, és odanyújtja a fehér cédulát, melyet méltóságteljes arccal vesz át Regele, a Ház irodájának igazgatója, és egy papendekli skatulyába nyom.

E skatulyából kerülnek ki az országos tekintélyek, a haza nagyjai. Ez a bölcsőjük.

Az elnök figyelve üldögél székén, s valahányszor hiába kiált ki egy-egy nevet a jegyző, fájdalmas rángás mutatkozik arcán: »Íme egy abszens«.

A padokban alig ül valaki, künn a médiumon hullámzának a képviselők, összekeverten.

Egy eleven abécé most a Ház, semmi egyéb.

Vegyük, hogy az M betűn van a sor, az L, K, F, I, B, A már azóta valahol a Váci utcán sétál, az N, P, O befelétődül az ajtókon, míg az S, V, Z még vígan cigarettázik a folyosón.

A választás eredményére senki sem kíváncsi, mert a fehér lapok nem engednek soha semmi meglepetést. A Ház papírai jó papírok. Akinek egyszer ki van oda nyomtatva a neve, az megmarad, azon nem vehet erőt semmi rossz szándék.

Csak a delegáció póttagjainak választásánál nyílik bizonyos önálló cselekvési kör. Ha a szavazó képviselő kitörül egyikét nevet, nagyot változtathat a jelöltek sorsán, mert csak az számíthat a behívásra, aki elsőnek jön ki az urnából, vagy legfeljebb még a második, harmadik. A negyedik póttag már ritkán látja meg a Szent István tornyát ezen a réven.

Ma is dolgozott a ceruza, s így jutott ki első póttagnak Kiss Pál (a Ház egyik legrokonszenvesebb fiatal tagja), s másodiknak báró Nopcsa, akit pedig eleget ijesztgettek:

— Bizony hátul maradsz, mert az a gyanú van rólad elterjedve, hogy a demokráciához szítasz.

Utolsó lett a jó Iszákovics Milán.

A múlt országgyűlésen híres ember volt, s ezen a címen mutogatták: »Polit leverője«.

Ezzel a címmel jutott be a póttagok közé is.

De az idén már csak utolsónak érkezett be a »Polit leverője«. Íme, mennyire megkopott azóta a Milán nimb... akarom mondani a Polit népszerűtlensége.

II. A vörös könyv

Míg ott benn a delegáció szülemlik, azalatt künn a folyosón és a büfében a Meszlényi Lajos »vörös könyv«-ét olvasták, mely a »Nem igen tisztelt Házból« címet viseli. Még a Károlyi Pista zsebéből is ez mosolygott ki.

A könyvben e sorok írója van megénekelve, de mert e sorok írója eddig is tárgyilagosan írt minden mozzanatról, mely a Ház életében jelentkezett, nem hallgatja el tehát a rossz fordulatot sem, hogy az idők méhe végre meghozta azt az embert, aki bosszút álljon sok gonosz megjegyzéseiert.

A szélsőbalra folytonosan egy államférfiút vártunk, s ahelyett egy költő termett. (Hiszen ha én ezt tudtam volna.)

Mikor elolvastam a vörös könyvet, megadtam magam a sorsnak:

— Olyan ez, mintha Kozareket akasztanák. Tudom, senki sem sajnál.

Csupa sátáni gúnymosoly villogott felém mindenünnét. No, de nem is kívánom a sajnálatot; már a biblia mondja, aki kardot ránt, kard által leszen kimúlása. Hiszen már csakugyan nem lehetett túrni a garázdálkodásaimat.

De e nagy katasztrófában is van egy vigasztalásom, hogy most már maradandóvá lett a nevem a Meszlényi versei által. Az ő neve el fog enyészni (mert nem tette ki a címlapra), de én örökké élni fogok, a jövő századok Gyulai Páljai tudni fogják, hogy voltam, s ha a Károlyi István gróf utódai megtalálják ezt a könyvet a családi bibliotékában, mint alkalmasint az egyedüli magyar könyvet ez időszakból, így fognak szólni:

— Ez abban az időben nagy költő lehetett. S a tárgy is milyen sikerülten van megválasztva!

És az irodalomtörténet szimatolni kezd utánok, de hiába lohol, kutat, egyet sohasem süthetne ki, azt, hogy miként pattant ki az isteni szikra a »Nemíró« homlokából.

Erről magamnak kell számot adnom.

Úgy történt a dolog, hogy az ülésszak elején Meszlényinek Schvarcz Gyulával folytatott polemiájáról szólva, a karcolatokban azt találtam írni, hogy e polemiát ki lehetne adni egy kötetben azon címen: »A clown és a tudós«.

Meszlényinek szemet szúrt a megjegyzés, s másnap felpanaszolta tréfásan:

— Minek írsz te rólam ilyeneket?

— Hiszen kérek — jegyzém meg ártatlanul —, én nem mondtam meg, hogy melyitek a tudós, melyitek a clown.

Erre elgondolkozott Meszlényi, arca kigyúlt, szeme megvillant, nyilván akkor született meg benne az ötlet:

»Hát miért is ne lehetnék én tudós? Hiszen nem kell ahhoz más, csak egy könyvet írni.«

S megvan, megírta a könyvet (s most már mindenkit tévedésbe ejthet, hogy clown-e vagy tudós?), de ha az ő sebe, melyet rajta ejtettem, immár behegedt, nekem kijutott a keserű fátum, hogy az irodalmat kétféleképp szolgáljam: úgy is, mint író, aki megír valamit, úgy is, mint téma, akit megírnak.

A szélsőbal szemlátomást örül e könyvnek (szándékosan nem nevezem »füzet«-nek, mivelhogy benne van a fűz szó).

De hogyan örülne... hiszen ez az első komoly akciójuk az idén.

A »RÖPDE« ÚJ LAKÓJA

A habarékpártnak is van egy Gaál Jenője, a kormánypártnak is, de míg a habarékpárti Gaál Jenő nevezetes, híres a hosszú beszédeiről (neki mondta Beöthy Aldzsi: »Az a különbség kettőnk közt, hogy én elkezdni nem tudom a beszédeimet, te meg bevégezni nem tudod a tieidet«), addig a kormánypárti Gaál kellemes, csöndes ember, aki a viták élénkítésére elégnak tartja maga részéről a »halljuk«-ot, de azt is ritkán.

De minek is beszélne a felvinci Gaál? Untig elég mind a kettőjüknek, amit a világosi Gaál összebeszél. A felvinci Gaál választói úgysis azt hiszik, hogy ő eregeti azokat a hosszú orációkat, duzzognak értük, s mindig drágábban választják meg: »Hja, ha annyit akar beszélni a mi nevünkben, hát fizesse meg.«

Ám, ha a választók beszédesnek hiszik a felvinci Gaált, ő maga érzi hallgatag voltát, s egy idő óta elégedetlen önmagával.

Mert a szabadelvű párton sok olyan ember akad, aki meg van elégedve a közviszonyokkal, de nincs megelégedve önma-

gával, míg ellenben a habarékpárton mindenki meg van elégedve önmagával, de a közviszonyokkal egyik sem.

Könnyű ezeknek akciót kezdeni, de nehéz a mamelukoknak: önmaguk ellen.

Felvinci Gaál Jenő elhatározta:

— Okvetetlen csinálni kell már valamit. De mit?

A jó szerencse vele volt, s csakhamar rést nyitott előtte.

Ugyanis az történt, hogy hosszú politikai pálya után végre Csernátony is megkívánt valamit.

(— Aha! — vág közbe az olvasó — kibúvik a szög a zsákból.)

Nos igen, neki is támadt egy óhajta.

(Hm, egy miniszteri tárca? Vagy tán egy rendjel?)

Nem, csak egy fülemilére fájt a foga. Még éppen ez hiányzik a röpdéjéből. Milyen boldogság volna egy fülemile. (Még akkor nem szólalt volt meg a szélsőbal énekese, Meszlényi Lajos, mert talán rögtön kiábrándult volna a fülemilékből.)

A madarakat és a virágokat csak a jó ember szeretheti. Ez a költői vonás aranyozza meg Csernátont. Tollának maró mérgébe mézcsepp gyanánt vegyül. Ki félne tőle? Ki ne szeretné? . . . Hiszen mondják, talán igaz is, hogy sok politikai ellenfélnek törte be a fejét, de ő amputálta meg egy beteg csíznek az eltört lábát is. (Ahogy én ezt már valahol egyebütt megírtam.)

Csernátony elmondta a képviselőházi folyosón, hogy nagyon szeretne egy fülemilét szerezni.

Valamelyik ott ácsorgó élmenc még azt a rossz ötletet csinálta rá:

— Micsoda divatja ez a madaraknak! Tisza egy vörös sast kapott, Csernátony egy fülemilét keres.

S mi volna lehetetlen a Tisza barátjának?

Ösmerek egy urat, akinek azt szokták a neve mellé tenni a bemutatásnál: »X. úr, Tisza volt választási elnöke«, s ezzel a címmel (hogy egyszer valamikor, valahol egy óráig elnökölt valami falusi deszkabódében, míg künn az atyafiak Tiszát képviselőnek kiáltották ki), naggyá lett, még tán olyan ember is akad, aki a koponyája alkotását nézegeti, mint az I. Napóleonét. Mert nem tréfadolog a Tisza választási elnökének lenni.

Hát még a Tisza benső barátjának? Ez az igazi titulus.

Nagy, merész elhatározás szállta meg felvinci Gaál Jenőt.

— Én azt a madarat megkerítem neki.

Nosza vasútra ült hirtelen, s meg sem állt hazáig, híres pogácsájú Torda városáig.

Hívatja legott a tordai tanácsot:

— Nemes magisztrátus! Vitézlő uraim! Ki mondja meg nekem, vannak-e a tordai erdőkben fülemlék?

— Vannak, uram.

— Akkor rajta, nagy érdem háramlik Torda városára. Fogni kell egyet sebtében Csernátony Lajosnak.

A tordai kapitány arca kigyúl a feladat nagy fontosságától, s rendeli ízében, következő rendben:

— Négy hajdú, tíz zsandár gyorsan lóra üljön, dúlják fel az erdőt, s haza ne térjenek fülemlé nélkül.

Erre a legények mindjárt útra kelnek, járják az erdőt, minden fát megnéznek, minden sűrű bokrot lihegve kutatnak, minden csicsérgésre reményre élednek. Kiáltásaiktól megreszket az erdő.

Végre harmadnapra fülemlét fognak, s diadallal hozzák.

Van öröm Tordában. Gaál Jenő sürgönyöz Csernátony-nak:

»Egy fülemlét fogtam. Elszállításáról gondoskodom.«

A kis szürke fickót nagy gonddal őrizik addig is.

Az egyik tanácsnok azt indítványozza:

— Be kellene csukni a városi wertheimszekerénybe, ahol az árvák pénze van.

— Ott nem biztos — véli a másik tanácsos tréfás malíciával.

— De meg is fülhatna — mondja a harmadik. — Hanem tegyük be kalitkába, s éjjel-nappal egy huszár őrizze kivont karddal a kalitkát.

Ezt a metódust fogadták el. Ott ült a kis madár szomorú fogságban, míg Gaál Jenő az útitervet komponálta. Mikor induljon? Ki vigye?

S amint ezen töprengett odahaza Tordán, azalatt Csernátony is gondterhelten sétálgatott itt a klub termeiben.

Az ő borús homloka pedig valóságos csalétek az újságíróknak és a kíváncsi politikusoknak.

— Min búsulsz, Lajos bácsi?

— Aggódom.
— Baj van? — kérdezik félénken.
— Hm.
— Goblet, Decrais, Kálnoky? Vagy valami új konfliktus?
— Ejh, egy madárról van szó. Valami baja eshetik útközben. Egy fülemilét fogott nekem Gaál Jenő, és ezt most hazaszállítják, de énekes madarakat nem szabad fogni, elkobozzák a vasúton. Szabályzat van rá.

Neszét veszi ennek Jekelfalussy Lajos:

— Micsoda, a Csernátony madarát koboznák el? No, csak az kellene még ebben az országban, ahol én csinálom a rendet.

S megereszti rögtön a távirda-drótot végig a vonalon fél Magyarországon és fél Erdélyen át, hogy egy madár fog jönni a vasúton, valahogy ne essék semmi bántódása, mert különben...

Neszét veszi ennek jó Darányi Ignác:

— Mit, a Csernátony madarát érje valami baj az úton? No, már azt nem lehet engedni. Elmegyek, elhozom, etetem, istatom, macskától, embertől útközben megvédem.

Mire becsomagolt Darányi, megtömté a zsebét kendermaggal, hangyatojással, s elindult Tordára a fülemiléért.

Torda városában villámként híre terjedt:

— Itt van! Megjött a fülemile-kormánybiztos.

Ünnepélyesen fogadták Darányit, s átadták neki a madarát, melyhez a vasútnál a következő beszédet intézte a szabadlevű párt elnöke:

Kedves fülemile! Mélyen tisztelt hazánkfia!

Te itt növekedtél erdőnkben s most odamégy, ahol az események teremnek. Ott fogsz ugrálni a Csernátony röpdejében, s bele fogsz csicseregni a tolla percegésébe, mikor a »rovás«-t írja. Légy közbejárónk, légy második képviselőnk; egyszóval énekelj neki szépen mi-rőlünk!

E beszéd után, melyre harsogó éljen szakadt fel, a fülemile kényesen biggyesztgette a tollait, s csőrével hármat koppanzott a zöld posztóval bevont kalitka rácsán annak jeléül, hogy a mandátumot elfogadja.

Ekkor szólalt meg a körültekintő, óvatos Darányi.

- Igen, de a madárnak immunitás is kell.
- Miféle immunitás?
- Egy városi bizonyítvány, hogy jó járatban van; majd én diktálom.

S lediktálta, hogy az e kalitkában levő fülemile tudományos vizsgálódás céljából küldetik Budapestre Csernátony Lajos számára.

Így fogatott el, s így érkezett meg pecsétetes attesztátummal a Csernátony röpdéjének új lakója, Darányi Ignác kíséretében. Útközben a rendőrök szalutáltak neki, a budapesti indóháznál pedig valószínűleg Török kir. tanácsos főkapitány és Pekáry fogadták.

Másnap vidéken jelent meg a folyosón Csernátony, eldicsekedve az ismerősöknek:

— Megszaporodtunk! Megérkezett a szürke fickó! Itt van! Megvan! Jó egészségben jött. Friss, mint a halcsik, s a két apró szeme úgy villog, mint a gránát.

Aki hallotta volna idegen, azt hihette, hogy valami kedves családtag jött meg messze földről, annak örül olyan nagyon.

De hogy milyen módon fogták, s milyen cári pompával hozták, arról fogalma sincs. Ő maga az, aki a saját hatalmáról semmit sem tud.

Praktikus ember létemre kinéztem, hogy ez lesz a legkedvezőbb pillanat a protekcióját kikérni egy fiatalember számára.

— Én tegyem be a minisztériumba? — szólt őszinte csodálkozással. — Nincs nekem semmi befolyásom.

— Dehogynincs. Hisz az egész világ tudja.

— Ejh, a világ semmit sem tud. Hát nem azt beszélük rólam, hogy nekem Tisza mindent megmond? Éppen ma tettem neki szemrehányást, látván, hogy a szivarok ára felment: »legalább már ezt az egyet sugalmaztad volna meg tegnap; hadd vettem volna egypár százat«.

Olyan meggyőző hangon tudja mondani, hogy az ember utoljára is elhiszi: »Úgy van; nincs neki szegénynek semmi befolyása«.

A T. HÁZBÓL

I. Bizonyos előzmények

[jún. 16.]

A mai ülés előrevetette körrajzait a reggeli lapokban, melyek a szabadelvű párt tegnapi esti értekezletét szellőztették.

Vizsolyi, a pártelnök, boldogan járt-kelt az afrikai forróságban, s bizonyos kevélységgel tekintett végig az összegyűlt képviselők sokaságán:

— Ez aztán a párt — mondá csillogó szemekkel. — Június tizenegyedikén ennyi ember! Valami ez!

Később azonban, ahogy kibontakozott a homályból Eitner Sándor, a nagy forradalmár alakja, a párt tisztas elnökének nagyon elborult az arca e viselkedés fölött. Neki magának jobban fájt, mint Széchenyinek.

Hanem abban a képviselőben, akinek előbb dicsekedett, volt annyi malícia, hogy odament hozzá kötekedni:

— Igazad volt, kegyelmes uram, annyi embert gyűjtöttél most itt össze, hogy *éppen eggyel több, mint kellene*.

Eitner azonban nagy *külső* sikert aratott. Mert a lapokba kiszivárgott klub-hírek, melyek rendszerint vagy kevesebbet mondanak a konferenciákról, mint amennyi ott történt, vagy többet, nagy hallgató közönséget csaltak a Házba. Pláne kilátásba volt helyezve a Széchenyi elleni hajsza mellett még a Tisza válasza is a kiállítási ügyben.

Kíváncsi szép asszonyok foglalták el körös-körül a karzatokat, a diplomatáknak szánt helyen az egykori aranyszakállú Tóth Vilmos mellett egy csomó osztrák delegátus és közös miniszteri tisztviselő foglalt helyet. Nehány szeszgyáros ült egy csoportban balról, mellettük egy mesteremberféle alak bólingatott nagyokat a szélbaloknak. Talán ez volt az az asztalos, aki a magyar zászlót annyi hosszú ideig tartotta Párizsban. Szegény ember, tudom, behélyagosodott a keze!

Az ülés lassan, nehézkesen indult meg az izzó forróságban, a szesz-kontingentálási törvényjavaslatral. Egy-két csökönyös szakember vett csak részt a vitában, s ezek is folyton törülgették izzadó homlokukat.

Künn a folyosón sem beszélt senki a javaslatról, mindenki a Tisza és a Széchenyi válaszára várt. Csak két ellenzéki államférfi disputált egymással a miniszteri szoba környékén még e szakmakörőről.

— Mondom, hogy kártékony ital a szesz. . . . Megbomlasztja az idegeket, megrohasztja a testet. . .

— Ugyan, hogy beszélhetsz olyat — mondá a másik —, inkább fenntartja. Hiszen, ha valakit spirituszba tesznek, még a holta után is ép maradhat.

Hogy miképp dőlt el a vita, nem tudhatni, mert éppen az öreg Pulszky dőcögött be a folyosóra.

— Ki beszél? — kérdé messziről.

— Szentkirályi Albert!

— Mikor jut Tiszára a sor?

— Körülbelül egy óra táján.

— Akkor hát még ráérünk. Üljetek ide körül. Elbeszélék addig egy történetet.

II. A Pulszky Ferenc meséje

— No, ti most azt hiszitek, hogy az uzsorásaimról fogok beszélni. Ne vigyorogjatok itt. Tudom, hogy mit gondoltok magatokban. Ti most azt gondoljátok: »Ez az öreg Pulszky nevetségessé teszi magát ezekkel az uzsorásokkal. Mert egy embernek, aki minden héten kétszer ad vezércikkben tanácsot a pénzügyminiszternek, hogy miképpen gazdálkodjék, nem egészen sikk oltalomért fordulni a törvényhez a saját dolgaiban.« Hát talán igazatok is van, de ez most nem tartozik a dologra. Egészen másról van szó. Egy mesét akarok nektek elmondani.

Most tegnapelőtt történt, hogy az érsekújvári állomáson együtt ebédeltek a Bécsből jövő és a Bécsbe menő vonat utasai.

Két magyar úr bemutatja magát a közös asztalnál egymásnak.

— Honnan jön, uram?

— Párizsból. És ön?

— Budapestről. Mi újság Párizsban?

— Ah, ott most mindenki Andrassy Manó grófról beszél — szolt a párizsi utas.
— Andrassy Manóról? Talán Tiszáról?
— Dehogy, Andrassy Manóról, ha mondom.
— Lehetetlen! És mit csinált ő nevezetesen?
— Önök még nem tudják? — szolt csodálkozva. — Lefőzte a franciákat.

— Miképpen?
— Hát egy vers volt a »Figaro«-ban, hogy a magyarok adják vissza a franciák pénzét, amit Szegedre gyűjtöttek. Ezen költői eszme (Oh uram, csak a franciákban van zsenialitás) annyira megragadta a gróf szívét, hogy benyúlt a pénzes fiókjába, kivett onnan 323 ezer és öt frankot, levélbe tette, s e sorok kíséretében küldte meg Floquet-nek:

»Tisztelt kormányelnök úr!

Egy skribler a »Figaro«-ban arról dalol, hogy ama néhány ezer frankot, amit a lovagias francia nemzet gyűjtött Szegednek, adjuk vissza. Van szerencsém önnek mellékelve megküldeni az összeget tizenkét percentes kamatjaival egyetemben, és még a poétának is idecsatolok a verséért öt frankot, hogy egészen kvittek legyünk.

Önnek tisztelője
Gróf Andrassy Manó»

— Teringette! — mondá a budapesti utas. — Ez mégis szép vonás Andrassy Manótól. És mire fordítják most a franciák ezt az összeget?

— Hihetőleg egy sarc-alapra, hogy egy új háború esetén, ha megint ötmilliárdot kell fizetniök, legyen már egy kis készpénzük.

Az összes utasok vígan koccintották össze poharukat e hírre, éltetve Andrassy Manót.

— Nos, és Budapesten mi újság? — kérdé most a párizsi utas.

— Semmi különös. Tegnap részt vettem mint delegátus a hadügyi albizottságban, ahol az új közös hadügyminiszter, Bauer úr, mutatta be magát.

— Milyen ember az új miniszter?

— Jó, csöndes lélek.

— Volt-e sok interpelláció?

— Az is volt, a magyar nyelv tárgyában.
— És mit felelt?
— Azt, hogy ezentúl nemcsak a magyar, hanem az osztrák születésű katonatiszteknek is meg kell tanulniok a magyar nyelvet.

De már erre összenéztek az utasok, s egymást megdöfködve sugdosták:

— Hogy lehet ilyeneket hazudni!

S azért beszélem én váltig — végzé az öreg Pulszky —, hogy egy igaz és egy hazug hír közül mindig az utóbbinak vannak hívói.

III. A válaszok

Az elnöki csöngettyű hívogatólag hangzott belülről. Meglehet, utolszor e nyáron.

Mindenki a tanácsterembe rohant, s közel iparkodott jutni Tiszához, aki csöndes, nyugodt hangon adta meg a választ a három ellenzéki kérdezőnek.

Nem vont vissza semmit abból, amit már mondott, és érintette diszkrét szavakban a Kálnoky és Decrais közti beszélgetést, melynek anyagából Goblet gyúrta meg a maga beszédét.

Az önérzetes, méltóságteljes megjegyzésre, beszédje végén, hosszas, zajos helyeslés tört ki.

A Ház most olyan nyugodt lett, mint a csendes tó, még Péchy Tamás is ösztönszerűleg nyújtogatta ki kezét a katedrából, mintha előtte a semmiben láthatatlanul ott lenne a Gallia keze, s azt melegen szorongatná: »Kedves madame, legyünk megint pertu«.

Pázmány Dénes szétnézett, s látván szerte a békés hangulatot, csak még a Tisza arcán olvasott némi izgatottságot, s így gondolkozott magában: Ez a Tisza most megnyugtatta az országot, de ő maga még nyugtalan. Ej, miért ne lennék egyszer nagylelkű. Tiszát, szegényt majd én nyugtatom meg.

Felállt, s kijelentette, hogy volt, ami volt, nem akar tovább menni (hiába, jó ember ő), sőt ünnepélyesen kijelenti, hogy ezentúl a saját hatáskörében mindent elkövet a hullámok elsimítására.

— Helyes! — kiálták a szélsőbalon, anélkül hogy eszükbe jutna találgatni, mi az az ő »saját hatásköre«.

Tisza szívéről nagy kő esett le e szavaknál, szemeivel hálataljesen pislogott, mintha mondaná:

— Derék Dini, tehát megmented a Monarchia békéjét?

Pázmándy kijelentése varázs hatást tett. A karzat rohant kifelé (hihetőleg a bőrzére magyar aranyjáradékot venni), Kubinyi György, aki nagy tábla zabokat természet, a háborúra spekulálva, ijedten kapott a füleihez, Apponyi felállt, de mit tehetett már egyebet, mint egyszerűen tudomásul venni a választ.

Csak daliás Ugron szórta még egy darabig a mennykővet, belebőszülve a saját hangjától. A többség ingerülten zúgott közbe.

— Megrendelt hangok! — szólt oda nyersen a zajongóknak Ugron.

Tisza nem felelt többé. S így véget ért a magyar—francia háború teljesen. A mérsékelt ellenzék, sőt a szélsőbalról Pázmándy is, felállott a tudomásulvétel mellett.

De még hátravolt Széchenyi. Az óriási természetű Eitner, mint valami rémszellem jelent meg az ajtóban.

— Halljuk! Halljuk! — kiabálta a szélsőbal, kannibáli éhséggel a szemeiben.

A miniszter (aki nem tudott eléggé uralkodni érzelmein, ama ismeretes esetenél a kiállításon) ma teljesen legyőzte idegességét (amelyet az ellenzék bizonyos támadásoknál mint egy sanszot kíván kihasználni), s oly nyugodtan és ügyesen felelt, hogy még ellenfeleit is lefegyverezte.

De mit ért? Polónyiban benne volt egy nagy beszéd, és annak ki kellett jönnie.

Elkezdett személyeskedni, frázisokat puffogatni. A Ház kedvetlenül széledezett, a bent maradottak pedig ellenszenves közbekiáltásokkal ingerelték, mások társalgásba bocsátkoztak, lehetetlen volt hallani.

Rettentő öblös hangját kieresztette, hogy áthasítsa a lármát, de a zaj is nőttön-nőtt.

Még egy skálával följebb harsogott, nyakerei kidagadtak, halántéka lüktetett, homlokáról a víz csurgott.

E pillanatban egy hang közbekiáltá figyelmeztetőleg:

— Meghalt a német császár!

Polónyi vállat vont, és tovább bömbölt.

Valóban kevéssel előbb érkezett Frigyes császár halálhíre. A képviselők közt nagy szenzációt okozott. Tömegekben csoportosultak össze a mediumon, a folyosókon, s a szomorú esetről beszélgettek.

Polónyi még küszködött egy darabig a véletlen ellen, mely hirtelen másfelé fordítá a Ház figyelmét, de (bocsánatot kérek az erős kifejezésért) a beszédje nem volt alkalmas ellensúlyozni e világesemény fontosságát.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MK _m	= Mikszáth Kálmán Munkái. 1–33. köt. Bp. Révai testvérek kiad. 1889–1908 között több kiadást megért sorozat.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1–32. köt. Bp. Révai testvérek kiad. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= a jelen kritikai kiadás
PH	= Pesti Hírlap
PN	= Pesti Napló
VÜ	= Vasárnapi Újság
KNapló	= Képviselőházi Napló [Képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelölése újraindítódik]
M	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban)
K	= kézirat
OSZK	= Országos Széchényi Könyvtár
[Szögletes zárójelben]	= a sajtó alá rendezők kiegészítései és megjegyzései
<ékszáró- jelben>	= a kéziratban (K) törölt szavak, ill. szövegrészek
<.....>	= a kéziratban (K) olvashatatlanul törölt szavak, ill. szövegrészek
<<kettős ékszáró- jelben>>	= a kézirat (K) olyan szövegrészeit jelöljük, amelyekben belül még olvashatóan, ill. olvashatatlanul törölt részek is találhatóak.

TUDNIVALÓK

E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs »Irodalom« rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete Mikszáth Kálmánnak az 1888. jan. 1-től 1888. jún. 30-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. A korábbi kötetek szerkesztési elvét követve, külön csoportba soroltuk a cikkeket és tárcákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mind a két sorozatot szoros kronológiai rendben illesztettük kötetünkbe.

A Cikkok, tárcák ciklusba soroltak közül néhányra itt is felhívjuk a figyelmet. Ebben a félévben MK két írásában foglalkozik a sajtó felelősségével: *A pazarló sajtó*ban egy színházi kritika nyomán keletkezett lovagias ügy kapcsán azt vizsgálja, hogy a felületes és csak a felsőfokot alkalmazó színházi kritika mennyiben járulhatott hozzá a színészek távlattévesztéséhez. *A derék Hettyey*ben a fővárosi fiatal újságírók vidéki sajtóba »leküldött» írásaival kapcsolatos politikai manipulációkról lebbenti fel a fátylat. Ez az írás bizonyos vonatkozásban életrajzi elemeket is tartalmaz. *A mi demokratáink* c. karcolata szélesebb körű társadalmi problémát feszeget: a demokrácia hazai értelmezésének torz kinövésére hívja fel olvasói figyelmét, az ironia torz tükrében bemutatva a tapasztalt tüneteket. A furcsán megnyilvánuló tekintélytisztelet jeleit tűzte tollhegyére az *Ellenzék az Akadémianál* c. tárcájában, amelyben az új tiszteleti tagok ajánlásánál előtérbe kerülő politikai megfontolásokat bírálta. 1888 tavaszán a Tisza folyón és vízgyűjtő területén nagy árhullám vonult le, több százezer hold földön árvizet okozva. E természeti csapással több cikkében foglalkozott Mikszáth: *A Mese az árvízről*, *a Neptun úr és a vizek* és *Az ár címűek*ben. Az utóbbi írása visszaemlékezés az 1879-es nagy szegedi árvízre. Érdekes megfigyelni, hogy az egykorú beszámolók és a szegedi katasztrófáról írott kis füzet, illetve a tíz évvel későbbi visszaemlékezés között melyek az egyező és melyek az emlékezésben átalakult emlékmozzaik. A cikkek egy sajtóságos csoportját képviselik az elhunyt közéleti embereket búcsúztató írásai. Az év első felében az elmúlt évtizedek közéleti nagyságai közül hárman is eltávoztak az élők sorából. A konzervatívok vezéregyéniségét, Sennyei Pált elparentáló, *Az eltűnő nagyurak* c. írásában az arisztokrácia híres nagy pazarló figuráit eleveníti meg, így teremtve meg az elhunyt és osztálya közötti kontrasztot. Az 1870-es évek politikai porondján jelentős szerepet betöltött Ghyczy Kálmánt búcsúztatva, tévova egyéniségét, döntéseket nehezen meghozó magatartását állította középpontba. *A Kúria*

és *gyúrsa* címet adta a Perczel Béla halálára írott cikkének, amelyben az igazságszolgáltatás gyengéit pellengérezte ki, úgy méltatva a Kúria elhunyt elnökének, Perczel Bélának eredményeit és érdemeit. A nekrológok sorában egy álhír szülte megemlékezésre is fel kell hívunk a figyelmet: *Meghalt Csamády bácsi* címmel egy előző napi újság-hír alapján meleg hangú megemlékezésben méltatta az idős függetlenségi politikus tevékenységét, politikai elvszilárdságát. A halálhír felidézte Mikszáthban az elmúlt évtized parlamenti életének jellegzetes alakját, akiről a korábbi ciklusokban oly sokszor írt, évődő hangon kifigurázva a modoros gesztusokat, a mechanikussá vált oppozíciós megnyilvánulásokat. A következő nap azonban meghozta a maga meglepését: a hír hamisnak bizonyult, és Mikszáth a *Humorisztikus halottak* c. írásában arra kényszerült, hogy megokolja a saját tévedését. A cikkből kikerekedik az egykorú sajtó gyakorlata a nekrológok előzetes »készítéséről«, és arról is vall Mikszáth, hogy a PHnál az ő feladatai közé tartozott a búcsúztatások megírása is.

A közel harmincöt parlamenti karcolatot tartalmazó ciklusban az előző év végén elhalasztott költségvetési vita foglalja el a legnagyobb helyet. Januárban tíz napig vitatta a képviselőház általánosságban a költségvetési törvényjavaslatot, majd jan. 23-tól febr. 22-ig a részletes vita következett. Az ülések többsége nem nyújtott elegendő témát Mikszáthnak, a korábbi évek szokásához híven az adódó lehetőségeket aknáztta ki. Így *Az »idegen«* c. karcolatában azt a humoros helyzetet adta elő, hogy az 1887 nyarán megválasztott, de sokáig betegsége miatt távollevő képviselőt — minthogy senki sem ismerte személyesen — betévedt idegennek tekintették, és körülményes intézkedést hoztak eltávolítására. A febr. 9-i *A t. Házból* c. karcolatában önmagát tette meg írása tárgyának; megírta azokat az okokat, amelyek arra késztették, hogy ne szólaljon fel az ülésteremben. A febr. 19-én közölt írásában érezhető szerzői örömmel számolt be olvasóinak arról, hogy az egyik képviselő felszólalásában a helyzet jellemzésére a korábban megjelent *Nemzetes uraimék* c. regényére hivatkozott. A tárgyévre szóló költségvetési vita után sem került sorra nagyobb horderejű javaslat; különböző kereskedelmi, közlekedési és adótörvényjavaslatokat tárgyalt meg a Ház több-kevesebb figyelmet keltve, és ennek megfelelően kisebb-nagyobb vitákat támasztva. Az előző évi választások következtében megtámadott mandátumok közül a legnagyobb hullámokat a Széchenyi Pál miniszter kaposvári mandátuma ellen intézett koncentrált ellenzéki támadás váltotta ki. Mikszáth már az 1887-es év második felében írott karcolataiban részletesen beszámolt az ügy fordulatairól (ld. Krk 75. köt. 117—121., 121., 127., 146. l.). Az ügy áthúzódtott az 1888-as évre is, így *A szennai választók* és a ápr. 15-i, *A t. Házból* c. karcolataiban a további fordulatokról tájékoztatta olvasóit.

•

A Krk e kötetében közzétett karcolatok közül negyvenegynek fennmaradt a kézírata. Ezeket a kéziratokat az OSZK kézírattára őrzi; eredetükről korábban már szoltunk (ld. Krk 36. köt. 247—249. l.),

a Mikszáth-kéziratvariánsokat a jegyzetapparátusban betűhíven közöljük, e megfontolásainkról a Krk 71. köt. 215–216. lapján részletesebben szóltunk.

Megjegyezzük még, hogy a közzétett parlamenti karcolatok jegyzetapparátusát változatlanul a korábban kifejtett módszertani elvek alapján állítottuk össze (ld. Krk 65. köt. 223–226. l.).

A korábbi kötetekhez hasonlóan *A t. Házból* és *A mai ülés* címmel megjelent karcolatok és a hozzájuk csatlakozó jegyzetek zavartalanabb használata érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon szögletes zárójelben közöljük a megjelenés dátumát.

1979. június 15.

Sz. Garai Judit—Rejtő István

CIKKEK, TÁRCÁK

BETÖRÉS JÓKAINÁL

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 128 folio
M *Pesti Hírlap*. 1888. január 3., 10. évf. 3. sz. (9.1.) a Színház, zene, képzőművészet c. rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A kis glosszát MK egy 30 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában két részre vágták, és a, b betűkkel jelölték. A K jobb felső sarkában MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »borgis ritkítva«.

A könyvomatost elolvasva, a PH szerkesztőségében írta meg MK ezt a kedvesen csipkelődő glosszát.

•

A Nemzet rövid hírt közölt a Jókai svábhgyi villájában történt betörésről: »A múlt éjjel Jókai svábhgyi villájába betörtök, mindent feldúltak és több vánkost, ágyneműt és egyéb tárgyakat loptak el.« (Nemzet, 1888. jan. 2. 2.1.)

Az újsághír kapcsán MK tréfásan elmélkedik az esetről, és nem mulaszt el bíráló megjegyzést tenni Jókai legutóbbi művére, a »Bolon-dok grófjái«-ra.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 7 : 5 A világhírű költő (K: A <nagy regenyiro> vilaghiru költő)
„³ 12 hogy a regényíró (K: hogy <Jokai> a regenyiro)
„ 14 Jókai, milyen pechje (K: Jokai <?mennyi?> milyen pechje)
„ 19 darabbal, a tolvajok pedig (K: darabbal, a <rablok> tolvajok pedig)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 7 : 5 *vicem pro vica* — MK tollbotlása, helyesen: *vicem pro vice*
a.m. viszonzásul (kölcson t a kölcsonért).

Lap Sor

- 7 : 5—6 *A világhírű költő éppen most kezdett meg egy regényt.* — Az utalás »A lélekidomár« c. regényre vonatkozik, melyet Jókai 1887. dec. 25-től részletekben jelentetett meg a Nemzet tárcarovatában.
- „ 6—8 *melyben a rablók kiirtását rajzolja a szegedi Ráday-időszakból, egy alakká forrasztva két embert: Ráday Gedeont és Lautsikot* — A dél-alföldi rablóvilág felszámolására 1868-ban Ráday Gedeon grófot a belügyminisztérium tanácsosaként a délvidék királyi biztosának nevezték ki. Hivatalától 1871-ben vált meg. A regény főhősének alakját Jókai Ráday Gedeon királyi biztosról és Lautsik Mátéról, a királyi biztos mellett működő fővizsgálóbíróról mintázta. (Ld. erről Jókai »A lélekidomár« c. regénye 1967-ben megjelent kritikai kiadásának jegyzeteit. 578. l.)
- „ 11—13 *(Nem féltek az akasztófárávalók, hogy a regénytró őket is kiszimatoltatja Lándoryval?)* — Lándory, »A lélekidomár« főhőse, gondolatolvasói és sajátos szuggesztív képességekkel rendelkezett.
- „ 16—17 *s ha véletlenül a »Bolondok grófja«-nak a szüzességét lopják el tőle.* — A »Bolondok grófja« c. bohózat 1887. dec. 30-án került először bemutatásra a Népszínházban.

A »VÖRÖS SAS« ÉS KOLLÉGÁI

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 129—130 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. január 4., 10. évf. 4. sz. (1.1.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A tárcát MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes szeleteket I, II, III, IV, V, V ½, VI, VII, VIII, IX római számokkal jelölték. A K első lapján az a kéz, amely a ceruzás számozást végezte, a nyomdai utasítást is megadta: »garm. compr.«.

MK javításainak a száma átlagos, a változtatások főleg stílisis jellegűek. A nyomdai korrektúrát maga készítette el, és ekkor a következő sorokban javított még: 8 : 19—20, 9 : 34, 9 : 35—36.

A kéziratról szólva még meg kell jegyeznünk, hogy a tárca végén, a papírlapot megfordítva, egy másik írás áthúzott kezdő sorait betűhettjük ki. A töredék szövege a következő:

<<Irodalom

Egy asszonyság és egy ur

Egy kicsit különös amikor nagy nyilvánosság előtt egy idegen ur karján jelenik meg egy idegen asszonyság.

- Férj és feleség? (Nem.)
- Nem
- Jegyesek?
- Dehogy
- Testverek?
- Épen nem.>>

Keletkezéséről

II. Vilmos német császár 1888. január elején Tisza Kálmán miniszterelnöknek a vörös sasrend nagykeresztjét adományozta. (Ld. Nemzet, 1888. jan. 3. 3. sz. 1. l.) Az eseményről MK jelen karcolatában emlékezik meg, melyben Tisza érdemeiről és a rendjel nagyságáról elmélkedik, majd számba veszi a kor adományozható legnagyobb kitüntetéseit.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 7 : A „vörös sas” és kollégái (K: <<Tisza Kálmán <...>> A „vörös sas” és kollégái)
- „ 4 beszédjéből, míg innen (K: beszédjéből <kihagyták a „nem” szócikat amiből a> míg innen)
- 8 : 3 Az elveszett (K: Az <nem> elveszett)
- „ 4 benne köszönet. (K: benne köszönet. <Mert a beke fehér galambja>)
- „ 6 millióval lehet (K: millióval <van> lehet)
- „ 8 S az is tanulságos (K: *Egyszer) S az is tanulságos)
- „ 9 változhat át krakógó fekete varjúvá. (K: változhat at <karo> <fekete> krakógó fekete varjúvá. <Egy>)
- „ 10 fekete színekben röpi — Bécs felé (K: fekete <szarnyakon színekben röpi> Bécs felé)
- „ 13 császár kitüntető (K: császár <<...> jelv>> kitüntető)
- „ 15 Nem hihető, hogy (K: Nem <hiszem> hihető hogy)
- „ 16 Lajos hat lábnyi (K: Lajos <mar> hat almodik) hat lábnyi)
- „ 17 alatt, sőt ez az (K: alatt) <de az sem hihető hogy> sőt ez az)
- „ 17 rendjel, amelynek (K: rendjel <aminek> amelynek)
- „ 19 Tisza kitüntetését (K: Tisza <...> <<amint ő okosabb és ügyesebb ember>> kitüntetését)
- „ 19 — 20 inkább a szövetségnek akár egy szembeüldő és nem szavakból összerakott (K: inkább a <harmas> szövetségnek akár egy látható <szavakkal> nem szavakból <össze nem> összerakott)
- „ 35 tartják (valaha (K: tartják <valahol> (valaha)

Lap Sor

- 8 : 38 kapja: csak a koronás (K: kapja: <legfeljebb> csak a koronás)
- „ 39—9: 1 egész láda minenféle kisebb-nagyobb (K: egész <?skatulya? <...> láda mindenféle <apro> kisebb nagyobb)
- 9 : 3 telirakhatja magát (K: teli rakhatja <magat ?benne?> magát)
- „ 5 csak »kicsibe« (K: csak <...> „kicsibe”)
- „ 11 rendjét megszerezte, azazhogy erővel (K: rendjet <?maga? megkapta) megszerezte az az hogy <...> erővel)
- „ 22 A mi dolmányaink (K: Ami [sic!] <menteink> dolmányaink)
- „ 23—24 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: (De a „vörössast” szívesen latjuk ez egyszer a ?Tisza? mellett)
- „ 25 belefogtunk, nem kapaszkodtunk (K: belefogtunk <legala> nem kapaszkodtunk)
- „ 31 respektálta. (K: respektálta <eddig>)
- „ 33—34 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt szavak találhatók!
- „ 34 *De tartani lehet attól is, hogy csak a kezdet* (K: *Ambar félhet tőle, hogy csak a kezdet*)
- „ 35—36 az olasz »Móric-rend« (*mit szól majd ahhoz Móricz Pál?*), amire (K: az olasz „Lazar rend” (*annak is ki kell mutatnia a szövetséges-barátságát*) amire)
- „ 37—38 térdszalagot. Megbátorodik (K: térdszalagot. <Neki> Megbátorodik)
- „ 38 nyakába találja akasztani (K: nyakába <akarja> találja akasztani)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 7 : 2 *unokája született* — 1887. dec. 29-én Tisza Kálmán leányának, Paulának fia született.
- „ 3—5 A Tisza újévi beszédéből elveszett »nem« szócska. — A Correspondenz Bureau Wien címére jan. 1-én a Magyar Távirati Iroda kivonatban megküldte a miniszterelnök újévi beszédét, melynek német fordításában még helyesen benne szerepelt a MK által említett »nem« szócska: »...er anschliesse sich nicht Jenén, die Kriegsgefahr unmittelbar bevorstehend erblicken.« (Nem csatlakozik azokhoz, akik a háborús veszélyt közvetlenül bekövetkezőnek tekintik.) A néhány órával később továbbküldött beszéd teljes szövege már hibás volt, mert kimaradt a fent idézett mondatból a »nem« szócska, és ezáltal a beszéd ellenkező értelmet nyert. (Ld. PN, 1888. jan. 4. 1. l.)
- 8 : 9 *Bosco módon* — MK Bartolomeo Bosco, Magyarországon is járt közkedvelt olasz bűvész mutatványaira céloz.

Lap Sor

- 8 : 15—17 *Nem hihető, hogy valaki irigyelje Tiszától ezt a rendjelt (a szegény Posner Lajos hat lábnyi mélyben van már a föld alatt)* — Posner Lajos nagyiparos, a grafikai és papírfeldolgozó ipar úttörője, többszörös kiállítási biztos, a királytól számos kiváló rendjelet kapott; 1873-ban lovagi rangra emelte. MK sokat élcelődött Posner hiúságán, aki valósággal hajszolta a kitüntetésekét.
- „ 29 *fekete sasrend* — A porosz királyság, majd a német birodalom legmagasabb rendjele; I. Frigyes porosz király alapította 1701. jan. 17-én.
- „ 34—36 *Az egész világon a legelőkelőbb rendnek az osztrák aranygyapjút tartják (valaha a spanyol aranygyapjú is nagy becsben volt).* — Az aranygyapjas rendet Fülöp burgundi herceg alapította 1429-ben. A rend nagymesteri méltósága a burgundi hercegekről a spanyol királyokra, majd 1477-ben a Habsburg uralkodókra szállt.
- „ 37 *»Szent György-rend«* — orosz katonai érdemrend. II. Katalin cárnő alapította 1769. nov. 25-én.
- „ 39 *»Nevszki-rend«* — Pontosabban: Alexander Nevszkij-rend; orosz érdemrend, I. Katalin cárnő 1725. máj. 21-én alapította.
- 9 : 6—7 *Andrássy Gyula gróf söpörte be az európai nagy rendeket,* — Andrássy kitüntetéseiről Szinnyi József: *»Magyar írók élete és munkái«* c. bibliográfiájában az alábbi felsorolás található: *»1867. A Szent István-rend nagykeresztese, 1877. aranygyapjas vitéz, első osztályú spanyol grand és számos rendjel tulajdonosa.«* (Bp., 1891. I. 167. hasáb.)
- „ 7 *spanyol grand* — A XIII. század óta Kasztíliában a legmagasabb nemesség címe volt; spanyolul: *grandes*.
- „ 8 *»térdszalagrend«* — a legmagasabb angol kitüntetés; III. Edward alapította 1350-ben.
- „ 21 *»gomblyukbetegség«* — A rendjelek és kitüntetések halmozását MK korábbi írásában is gomblyukbetegségnek nevezte. (Ld. a Krk 69. köt. 304. l.)
- „ 24 *»Szent István-rend«* — Mária Terézia királynő 1764. máj. 5-én alapította.
- „ 25 *»sárkány-rend«* — Zsigmond magyar király és felesége, Borbála királyné alapította 1408. dec. 12-én.
- „ 30—31 *»vörös kakas«* — a tűz népies jelképe
- „ 36 *»Móric-rend«* — Pontosabban Szent Móric- és Lázár-rend; olasz királyi érdemrend, Viktor Ernánuel király alapította 1816. dec. 27-én.
- „ 39 *Takova* — Pontosabban Takovo-rend, szerb királyi érdemrend, Mihály fejedelem alapította 1865. máj. 22-én.

A PAZARLÓ SAJTÓ

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 133—135 folio
M *Pesti Hírlap*. 1888. január 6., 10. évf. 6. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: S—n.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK négy, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes részeket X, XI, XII, XIII, XIV, XIV 1/2, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX római számokkal jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »garmond«, míg az írás végleges címét és rovatbeosztását idegen kéz jegyezte fel: »A pazarló sajtó« rovatbeosztásként: »Tárca«.

MK javításainak száma átlagos. Találhatunk olyan helyeket is, ahol kompozíciós megfontolásból változtatott szövegén. A korrektúrát maga végezte, és a nyomdai levonat átnézésekor további, több esetben lényeges változtatást, módosítást észlelhetünk a következő sorokban: 10 : 6, 10 : 34, 11 : 2—4, 11 : 5—6, 11 : 26—27, 12 : 15—16, 12 : 20, 12 : 27—28, 12 : 32—34, 12 : 36—39, 13 : 1, 13 : 2—3.

Polémia a Pesti Hírlapban

A cikk, amelyre karcolata bevezető soraiban MK hivatkozott, a napilap előző napi, jan. 5-i számában a tárca rovatban jelent meg. A szövege a következő:

»Színészek ököljoga

A színészek Magyarországon — értjük azokat, akik bizonyos művészi színvonalra emelkedtek, s a Nemzeti vagy a Népszínháznál, Kolozsvárt avagy az elsőrangú vidéki színtársulatok élén vannak alkalmazva — nem panaszkodhatnak mostoha társadalmi helyzetükről. Néhány évtized alatt nagyot fordult sorsuk, s ma már azok, akik a közönséges komédiások nivóján felülemelkedtek, tisztességesen megélhetnek fizetésükből. A főváros színházaiban éppenséggel fényesnek mondható a tagok anyagi helyzete, főleg, ha összehasonlítjuk az irodalom szegényes viszonyaival. A Nemzeti Színháznál vannak 1000 ft-os ösztöndíjak néhány tehetséges kezdő színésznövendék számára, s egészen apró Rosciusok, akiknek szerepköre ez egy mondatba foglalható: „A kocsi előállott!” — tehát akiknek memorizálniuk se kell — legalább annyi fizetést húznak, mint egy járásbíró. A primodomók és

primadonnák nagy fizetéseiről nem is szólunk; ezek, hogy saját logikájukkal éljünk, ritkák s ha kidőlnek, nem pótolhatók minden pillanatban, mint például a miniszterek vagy a — Vajda Jánosok.

De a másodrangú színészek gázsija is gyakran több, mint egy osztálytanácsosé vagy kir. táblai bíróé. Pedig ezek már pótolhatók, s nem kell 28—30 éves korukig tanulniok, tízféle vizagát tenniök, praktizálniok stb. Más tekintetben is meg lehetnek elégedve színészeink (a fővárosiak) sorsukkal. A társadalom akceptálja őket; a legtekintélyesebb írók, képviselők s a lateinerek egész kasztja szívesen ismerkedik, közlekedik velük, s még az arisztokrácia egy része se zárkózik el előlük. A nőtagok számíthatnak oly férjre, aki nekik az előbbkelő társaságban helyet szerez, ha jó hírnévnek örvendeznek, sőt ez utóbbi föltétel talán nem is sine qua non. Ami az élet ideálisabb oldalát, a dicsőséget illeti, itt is csak a politikusok vetekedhetnek a színészekkel népszerűségben. A sajtó páratlan előzékenységgel és jóindulattal számot ad minden lépésükről. A képeslapok közlik arcképeiket, lexikonok életrajzi adataikat, emléklapok autogramjaikat, az élclapok adomáikat. A kirakatokban ott díszleg arcképük; megtudjuk, mikor és hol vendégszerepelnek, mikor gyöngélnednek; vidéken küldöttségek fogadják őket, virágzáró, bankettek, tóosztok ünneplik, hajkenőcsöket, szivar-kákat, cukorkákat keresztelnek neveikre, s a névmagyarosítók nagy előszeretettel veszik föl egy-egy kedveltebb színész nevét, hogy dicsőségéből legalább ez az árny hulljon rájuk is. Ha változatosság kedvéért tollat fognak kezükbe s megírnak egy kis cikkekcskét, a lapok nagyobb mohósággal kapnak rajta, mint a legjobb író művén, hogy közöljék, s ne tessék hinni, hogy csak — kuriózumból. Ha pedig éppenséggel drámaíráásra adják magukat bőven levő szabad óráikban: kétszer annyi sanszuk van, mint más közönséges írónak, akinek ez a mestersége, hogy elmeszüleményüket előadják. Sőt még az irodalmi társaságok is feltűnő gyorsan veszik észre a színészen az író, a költő, és sietnek őt tagul választani színészi működéséhez — ráadásul.

De legfeltűnőbb módon nyilatkozik a jóakarát, melyet a közvélemény a színészek iránt táplál, a napi kritikában. Valahányszor új darabot adnak a Nemzeti Színházban, szerzőjét, bárki legyen az, tartózkodás nélkül, élesen, gyakran túlságos animozitással megkritizálják. Ha rossz a darab, habozás nélkül megmondják, néha kevésbé udvarias formában, mint kellene. S ugyanezek a kritikusok, akik érdemes, okos írókat gyakran kegyetlenül megcibálnak, a színészek játékáról legtöbbször csak jót tudnak mondani.

A színíbrálatoknak az előadóművészekre vonatkozó része folytonos és egyhangú tömjénezésből áll. Mindig csak azt lehet olvasni: *A.* kitűnően alakított, *B.* pompás humorát csillogtatta, *C.* játéka gazdag volt megkapó drámai momentumokban, *D.* legjobb szerepeinek egyikét mutatta be, *E.* (de ennek már hatodrangú színésznek kell lennie) jól beleillett az ensemble-ba stb

Ezek után nem lehet csodálni, hogy színészeink minden kritikára, mely nem zengi dicsőségüket (igen ritka eset!), feljajdulnak, s mennél műveltelembbek és tanulatlanabbak, annál kevésbé tudják eltűrni a rajtok elkövetett „sérelnet”, bármily igazsága legyen a kritikusnak.

Az utóbbi években hallottunk néhány vidéki színész ostobaságáról, akik a nekik nem tetsző kritikust inzultálták. No, de ezek közönséges komédiások voltak, akiknek tettei nem esnek a lovagiasság törvényei alá. Néhány év előtt azonban a Nemzeti Színház egy tagja használt nyilvánosan, a színház udvarán sértő kifejezéseket egyik tekintélyes napilapunk színházi kritikusával szemben, csak azért, mert nem tartotta őt jó — írónak. Tisza Kálmán éveken át a legélesebb támadásokat kénytelen volt elviselni, mert hát ő csak miniszterelnök; de egy incifinci színésztől kiírni, hogy gyöngé legény: a legazemberezés vesztélyével jár, amint ezt a legújabb példa szomorúan (s részben nevetésséges módon is) bizonyítja.

Nagy Imréről egy kritikus megírta, hogy Manfrédben csak szép alakját és hangját mutatta be, különben pedig távol állt attól, hogy szerepét felfogja. A kritika éles volt, de nem goromba, sőt volt egy nagy érdeme: az, hogy sokak által érzett igazságot mondott ki. S mit tett Nagy Imre?

Fölkerezte az illető szerkesztőséget s ott kötekedő hangon kijelentette, hogy bárki írta azt a kritikát . . . És szórta a sértő, durva kifejezéseket a távollevő kritikusra. Az úgynak az lett a vége, hogy a kritikus kihívatta Nagy Imrét, aki viszont kijelentette, hogy ő ezt az urat nem ismeri s ezért bocsánatot kér tőle, sértéseit visszavonja stb. A kritikus segédei az ügyet ezzel befejezettnek jelentették ki, hozzátéve, hogy felük ezzel az elégtétellel nem elégszik meg. Erre Nagy Imre úr ma nyilatkozik, újból azt állítva, hogy ő azt az urat nem akarta megsérteni; ő mást hitt a cikk szerzőjének s ennek szóltak sértő szavai.

Mi úgy hallottuk, hogy Nagy Imre sértő szavait mindenki értette, bárki írta azt a kritikát. Ha így áll a dolog, nyilatkozata még rosszabb világtásba helyezi Nagy Imre urat; mert az először is *valótlanságot* mond, és másodszer előárulja, hogy tisztán *személyeskedni* ment abba a szerkesztőségbe. Nem a kritika, hanem a személy bántotta.

De bármint álljon az ügy, a fődolgon, mely Nagy Imre urat a vidéki komédiások színvonalára süllyesztette, nem változtat. A botrány abban áll, hogy egy színész, aki a róla írt kritikával nincs megelégedve, fogja magát és a kritikust sértő szavakkal inzultálja. X vagy Y volt-e ez a kritikus, X-et vagy Y-t akarja-e megsérteni, az teljesen egyre megy. Ami Nagy Imre úr műveltségét kétséssé teszi, az az, hogy saját bevallása szerint *volt sértő szándéka*, s így ököljogot gyakorolt a saját, olcsón szerzett és kis fáradsággal fenntartott dicsősége megvédésére.

Fellázító, brutális eset, aminőnek civilizált emberek társadalmában nem volna szabad előfordulnia. S ha mégis előfordul, vessenek magukra azok, akik folytonos dicsérgetéseikkel odáig vitték, hogy manapság egy színésztől (csak színésztől!) már nem lehet igazságot vagy mindenesetre jóhiszemű kritikát írni.

Nagy Imre úr esete példa rá, hogy a komoly kritikát csak művelt, okos, civilizált ember tudja elszenvadni, aki tudja, hogy ítéletünknek szabad és őszinte nyilvánítása nemcsak jog, hanem egyúttal erény és kötelesség.

— at

Eddig a cikk. Ma már tudjuk — a fejlemények alapján —, hogy ki rejtőzködhetett az —a. szignó mögött. Balogh Pál, a szerkesztőség egyik belső munkatársa. A gondos rejtőzködést magyarázhatja az is, hogy a sértett színész, Nagy Imre szokatlanul agresszív fellépése a kritikásokat és a színészeket egyaránt váratlanul érte. MK cikkének megjelenésével egy napon, jan. 6-án a PH »Napi hírek« rovatban közzétett kis hír is tükrözi ezt: »A színészek ököljoga című mai tárcánk megtette jó hatását. Ma délben egy Egressy Ákos, Gyenes László és Benedek Lajos urakból álló küldöttség kereste föl szerkesztőségünket s arra kért fel, jelentsük ki úgy a maguk, mint többi kartársaik nevében, hogy Nagy Imre úr föllépését a Manfrédrolt írt bírálata miatt „kritikán alulinak tartják, eljárását, mint igazságtalant elítélik s teljesen perhorreszkálják”.« Az úgy végére ennek ellenére a pontot — a kor szokásához híven — a párbaj tette: a PH jan. 9-i számában ezt a következő hír adta tudtul: »Színész és kritikus — A Nagy Imre és Balogh Pál hírlapíró közt fölmerült afférré, mely a lapnak csütörtöki számában „Színészek ököljoga” cím alatt megjelent tárcában volt ismertetve, ma lovagias úton elintéztetett. A párbaj után a felek kezét adtak egymásnak, s ekkor Nagy Imre a következő szavakat mondta Baloghnak: Az előzményt, ami ez ügyre okot adott, sajnálom, ami abban a sajtót sérthette, azért bocsánatot kérek.«

A Mikszáth-karcolatban lévő PH-beli hivatkozásokról a Tárnyi magyarázatokban szólnunk részletesebben.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 10 : cím : *A pazarló sajtó* (K: <A referensek tenyere> [a nyomtatásban megjelent címet idegen kéz írta a karcolat fölé, viszont az eredeti címet valószínűleg MK törölte])
- „ 1 sor előtt a K-ban kihúzott megszólítás található: <Tisztelt szerkesztő ur !>
- „ 1 tárcája a »színészek (K: tárcája <igen ügyesen> a „szineszek)
- „ 2—3 színészek eldorádói életéről s e dedelgetett (K: szineszek <?türelmetlensegeről? jo ded> eldorádói életéről <s elkényeztetett> s e dedelgetett)
- „ 5 ahol e fonákság (K: ahol <a baj> e fonaksag)
- „ 6 »Johanna, ne panaszkodj (K: „,Tatánnya (ne ?larmazz?) ne panaszkodj)
- „ 7—8 ilyen kevély, érzékeny (K: ilyen <kényes> kevély erzekeny)
- „ 8—9 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt sor található !
- „ 14 Én (aki egy kicsit közönség is vagyok, egy kicsit újságíró (K: En <is> (aki <felig> egy kicsit kozonseg is vagyok <felig> egy kicsit ujsagiro)
- „ 15 vetem a követ (K: vetem a <vadat> kovet)
- „ 16 Mór« és az (K: Mor” <és> es az)
- „ 17 széthordani, ismeretessé (K: szethordani, <es> ismeretessé)
- „ 17 világban. (K: világban. <Az ujsagok a>).

Lap Sor

- 10 : 18 Az újságok a gondviselés (K: Az <...> ujságok a gondviselés)
 „ 18–19 hogy a fák ne (K: hogy a fák <<es a>> ne)
 „ 20–21 Ha a gondviselés nagyobbnak engedné (K: Ha a <gondviselés> gondviselés <veletlenül> nagyobbnak)
 „ 21–22 macskát, akkor (K: macskát <akkor> akkor)
 „ 22 egereket? (K: egereket? <vagy azt is Torok> <(nyilván őket is Torok Janosra ?biznak?)>)
 „ 23 be Pestre a színészeknek (K: be <hozzánk> Pestre a színeszeknek)
 „ 24 divatja? (K: divatja? <Hiszen a ?telepen?)>)
 „ 25–26 nevezni ezt a mi szép (K: nevezni <Annyira ifju ez a mi szép fovarosunk> ezt ami [sic] szép)
 „ 27 Van egy nagynénje (K: Va<gy>n <tante> egy nagynénje)
 „ 29 tante elég pompával (K: tante <<igaz <vekonyossan> vékony környezetben el>> elég pompával)
 „ 33 »burg«, ott mindent elcsinálnak. A közönség (K: „burg” ott <minden elkészül> mindent elcsinálnak. <<A <z...> A nép>> A közönség)
 „ 34 két jó kell (K: ket faktor kell)
 „ 37 érdeklődését más, jelentékenyebb (K: érdeklődését <nagy> mas jelentékenyebb)
 11 : 1 felé is szükséges (K: fele <is kel> is szükséges)
 „ 2–4 nem gondoskodik a »burg«; azahogy gondoskodnék az, de mi nem akarjuk — mi magunk csináljuk a magunk dolgát. (K: nem gondolkozik a „burg”; mi magunk csináljuk a magunk dolgát.)
 „ 5–6 Annál felszegebb e pazar virágszórás a festett deszkákra, mert a színészet (K: <<Hogy e divatok Bécsből <...> semmi kétség, de>> Annál felszegebb a dolog, mert a színészet <et>)
 „ 7–8 sem állt a magyar sajtó becézgetésében (K: sem állt a <nemzet> magyar <közönség eloszeretetésében> sajtó becezetésében)
 „ 9 hivatást teljesített. (K: hivatást <töltött be> teljesített.)
 „ 10–11 kicsinyleni ezzel, sem a művészeinket. (K: kicsinyleni ezzel <csak azt nem tartom helyesnek> sem a muvészeinket)
 „ 11 Olyan neveket, mint Jászai Marié (K: Olyan <al> neveket mint a <Karsainé> Jaszai Marie)
 „ 13 írok le, hanem azt mégis (K: irok le, <de azt nagyon szeretném> hanem azt mégis)
 „ 14–15 sor között a K.-ban kihúzott bekezdés olvasható: <<Annyisok mindenféle embert es dolgot megcsipkedtem mar en a Pesti Hirlapban, hogy ez egyszer <is> szabadsagot veszek magamnak — magat a Pesti Hirlapot megcsipkedni.>>
 „ 15 Amint elolvastam ma (K: Amint <elvezettel> elolvastam <el> ma)
 „ 22 — Lássuk most (K: — <Hat> Lassuk most)
 „ 23 rest. Két egész (K: rest. <Egy> Ket egész)
 „ 25 Egy futó (K: <Legott> Egy futó)

Lap Sor

- 11 : 26—27 elutazott a kaméliáihoz Triesztbe, de már hazajött, *ámbár későn*, mert elrekedt vele valahol a vasút. (K: <elutazott> elutazott a kameliáihoz <de meg> <es meg nincs itthon mert> Triesztbe, de mar haza jott *noha későn* mert ez <egyszer nem ő> elrekedt <el de> a vasut)
- „ 29 magamban. — Ez meglehetősen (K: magamban — <Az ördögbe is azért találtam olyan üresnek a várost mert Perotti ur nem volt otthon. Tehat megerkezett> Ez meglehetősen)
- „ 30 háború gondjaiba merült (K: haboru <miatt fölzaklatott közvéleményt> gondjaiba merult)
- „ 31 E tudomásulvétel (K: E <kellemes> tudomasulvetel)
- „ 32 legvégére, ahol Kassai (K: legvégére <ott olvasom, ahol arról értesülök hogy> ahol Kassai)
- 12 : 1 klapanciák éppen nem (K: klapanciák <koltoi han> éppen nem)
- „ 2 hanem csak az a szomorú (K: hanem <csak az jutott hogy micsoda aktualitas van abban> csak az a szomorú)
- „ 4 Hanem hát jól van (K: Hanem hat <legalabb megtudtam hogy Vidor ur nem poeta> jól van)
- „ 9 olvasni, s egy régi (K: olvasni <Ott bizony> s egy regi)
- „ 11 Céliáról szól az (K: Celiarol <van ott szo> szól az)
- „ 12 hanem az a bonmot (K: hanem <...> az a bon mot)
- „ 15—16 Pintyóky Júliára vonatkozik-e (K: Pintyóky Juliettere vonatkozik e)
- „ 16 vagy Lengeffy Mariannera? (K: vagy <Kukoricai> Lengeffy Marianra?)
- „ 18—19 már afelől kétségbe (K: mer e <miatt> felől ketsegbe)
- „ 20 *Íme* ezeket olvastam (K: Ezeket olvastam)
- „ 21 színészek némely (K: szineszek <elbizako> nemely)
- „ 24 Ha a lapok a középszerű színésznőknek (K: Ha a lapok <olyan az olyan> a középszerű <szinesznőkről> szinesznőknek)
- „ 25 elejtett mondataikat (K: elejtett <...> mondataikat)
- „ 26 királynő (K: királyné)
- „ 27—28 aztán ne panaszkodjanak, hogy a színész túl érzékeny. (K: aztan <<nem igen fogja elhinni <...> egy par nap mulva ha azt <mon> irjak rola hogy ő csak középszerű>> ne panaszkodjanak, hogy tulerzekeny)
- „ 31 hogy csak közepes (K: hogy csak <igen ?hitvan?> kozepes)
- „ : 32—34 *Én* azt természetesnek találom. *Bár* csak az olvasó is természetesnek találná, hogy nekem, aki annyi sok mindenfélét (K: Annyi sok mindenfelet)
- „ 36—39 *étvágyam: hátha szót fogadva, szűkebb kézzel szórja a reklámot és dicsőséget, addig is, míg a festett világ magamagától igazodik el a közönség ítéletében arra a helyre, ami megilleti.* (K: étvágyam: <hogy> <Lassabban azzal> <<vekonyabban <...> banjunk <azzal is> azzal a tollal <...> a tinta ugyan nem drága, de meg se való hiába freccsegtetni>> szűkebben banjon azokkal a koszorokkal ezután)
- 13 : 1 *Mert* a színészek (K: A szineszek)

Lap Sor

- 13 : 2—3 voltak valamikor, a *hagymaláz* mindenkire ráragadt, törte magát (K: voltak valamikor <<ma mar <...> hagymaert>> a *lazas dívat* mindenkire rarágadt, törte magát)
,, 4 azok is olcsóbban (K: azok is <<...> az egész értékükre>> olcsóbban)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 10 : 16 *képes volt a »Handler Mór« és az »én Rix Vilma« neveket is szét-hordani* — Ez a két utalás a PH korabeli hirdetéseire vonatkozik.
- 11 : 2—4 *azazhogy gondoskodnék az, de mi nem akarjuk — mi magunk csináljuk a magunk dolgát.* — MK ezzel a Jansky-üggyel kezdődő konfliktussorozatra utalt, amely egyaránt foglalkoztatta a parlamentet és a közvéleményt.
- ,, 6—7 *(mely ma minden más irodalmi és művészeti ág rovására portálatik a lapokban)* — MKnak ez a közbevetése arra a tényre utalt, hogy míg a napilapok minden színházi produkcióról több hasábos ismertetést írtak, akár hazai, akár külföldi szerzők alkotásáról volt is szó, addig a szépirodalmi és tudományos könyvekről csak elvétve közöltek ismertetést, megelégedtek a megjelenés tényének hírül adásával.
- ,, 25—30 *A Perottiról szóló hír.* — A PH jan. 5-i számában a »Színház, zene, képzőművészet« rovat első híre volt: »Perotti, aki az ünnepek alatt Triesztbe rándult kaméliáihoz, a hófúvások miatt nem érkezhett meg tegnap idejekorán.«
- ,, 35—40 *Kassai Vidor kupléja.* — Valóban a rovat végén, a Népszínházról szóló híradásban Csiky Gergely »Királyfogás« c. színműve alapján Konti József zenéjével előadott operettből közölték a nagy sikerű kuplé szövegét, ebből idézett MK néhány sort. (I.h. 5. l.)
- 12 : 2—3 *csak az a szomorú próza jutott eszembe, hogy a Vajda János verseinek nincsenek olvasói.* — Ezzel kapcsolatban emlékeztetünk MKnak Vajda János 1886-ban kiadott verseskötete megjelenését megelőző *Vajda János* c. cikkére, amelyben indulatos szavakkal ostorozta a közönség érdektelenségét. (Krk 72. köt. 54—56. l. és jegyzeteink a 284—290. l.)
- ,, 8—9 *rejtélyes, titokzatos cím: »Vajon kiről lehet szó?«* — A MK által karikírozott hírecskét érdemes egészében idéznünk, annak érzékeltetésére, hogy valóban milyen pletyka ízü volt a rovat: »Vajon kiről lehet szó? A „Debr. Eil.” Margó Céliának egy sikerült élvét közli. A népszínház valamelyik főpróbáján, a sötét nézőtérén együtt ült a szokott publikum: színésznők, színészek, újságírók. Arról folyt a beszéd, hogy a színház egyik nagyon hamisan éneklő kisasszony tagja beteg. — Mi baja szegénynek? — kérdi részvétlül Pálmai Ilka.

Lap Sor

- 12 : — Forró láza van . . . — Ah, hagyja el — szólalt meg a kis Margó Célia —, az a kisasszony olyan hideg, hogy nem is lehet forró láza.« (I.h. 5. l.)
- „ 15—28 Az említett színelőzőnevek. — Többsége az író alkotta beszélő név, amellyel a primadonnácskák lengye erkölcsére is kívánt célozni.

AZ ELTŰNŐ NAGYURAK

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 131—132 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. január 6., 10. évf. 6. sz. (2—3. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézitről

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és I, II, III, IV, V, VI, VI ½, VII, VIII, IX, X római számokkal jelölték. Az első lap felső részében a beszámolást végző kéz adta meg a nyomdai utasítást: »borg. compr.«

MK javításainak száma átlagos. Nem kompozíciós, inkább stiláris jellegű, a jobb és találébb fordulat, kifejezés miatt változtatta szövegét. A nyomdai levonat javítását maga végezhetette, ezt bizonyítják a K és a PH szövege közötti eltérések az 13 : 9, 14 : 39—15 : 1, 15 : 19—20 sorban.

Az arisztokráciáról Sennyei Pál búcsúztatása kapcsán

MK Sennyei Pál br. halála alkalmából írt megemlékezésében eltérően szokásos nekrológjaitól, nem az elhunyt személyével foglalkozik, hanem a letűnő hazai arisztokratakról elmélkedik. A magyar arisztokrácia dölyfös, nagyúri gesztusait és a szokásait követő köznevesi réteg magatartását MK korábbi írásában több ízben megörökítette (Ld. a *Magyar nagyurak* c. karcolathoz fűzött jegyzeteket a Krk 74. köt. 152—153. l.).

Sennyei, a nem nagyon gazdag magnás, az arisztokrácia és a klérus érdekeit képviselő politikus, egész pályafutása alatt szemben állt a haladó erőekkel. Mikszáth korábbi publicisztikai írásaiban élesen támadta Sennyei politikáját és párthíveit, nemegyszer gúnyolódott afőlött, hogy Sennyei mennyire törekedett a miniszterségre, és csak ilyen irányú ambícióinak sikertelensége miatt vonult vissza a politikai élettől. (Ld. pl. a *Még újabb fény és árnyképek* c. gyűjteményében /1878/ a *Sennyei Pálék* c. írást. Krk 54. köt. 126. l.) Írásaiban *decellenciájá-*

nak, *kegyelmes úr*-nak titulálta, külsejének leírásakor pedig a *síri árnyék* és a *halál alakú arc* kifejezéseket használta. (Krk 69. köt. 127. l. és 70. köt. 179. l.) Az *Ahol az ember a bárónál végződik* c., 1885-ben írt karcolatában arról elmélkedik, hogy az érdekes főrendiházi tagok közül kit lenne érdemes megrajzolni. Sennyeiről az alábbiakat írja: »Érdekes rajz lesz a nyomott arcú, síri alak, apró, szűrös, fekete szemével, amint ott ül fagyosan előkelően az emelvényen. . . Nem, mégsem választom én Sennyeit!« (Krk 70. köt. 189. l.)

Az alábbiakban röviden összegezzük Sennyei életútját: 1824. ápr. 24-én Budán született, jogi tanulmányait Kassán végezte. 1841-ben Zemplén megye tiszteletbeli aljegyzője, egy évvel később tiszteletbeli főjegyzője lett. Zemplén vármegye követeként részt vett az 1847–48-as pozsonyi, majd a folytatólagos pesti országgyűlésen, konzervatív nézeteket vallott, a legitimitás híve volt. A szabadságharc idején lemondott mandátumáról, visszavonult birtokaira gazdálkodni. 1853. márc. 16-án az MTA Igazgató tanácsának tagjává választotta. 1860-ban, az októberi diploma kibocsátása után feladta visszavonultságát, a budai magyar királyi helytartótanács alelnöke lett, mely állásáról 1861-ben lemondott. Rövid ideig ismét visszavonultan élt. 1865-ben újra a közelet terére lépett: főtárnokmester, a helytartótanács elnöke; a kiegyezés útját egyengető magyar konzervatívok vezérégyénisége lett. A kiegyezést követően főtárnokmesterei méltóságáról lemondott. 1872–1881 között országgyűlési képviselő. A konzervatívok közt ő állt legközelebb a Deák-párthoz, de miután meghiúsult az a reménye, hogy a kormányban helyet kapjon, 1872-ben a konzervatív ellenzék élére állt. Az 1875. évi fúzió után, amikor megalakult a szabadelvű párt, a Sennyei vezette konzervatív csoport kivált a Deák-pártból, és mint jobboldali ellenzék, külön párttá alakult. 1884-ben országbíróvá, 1885-ben a kormány előterjesztése alapján a főrendiház elnökévé nevezték ki. 1888. jan. 3-án hunyt el.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 13 : Az eltűnő nagyurak (K: <A pusztuló nagyurak> Az eltűnő nagyurak)
 „ 9 *Ha most* a közvélemény (K: *Most midőn* a közvelemeny)
 „ 17 túlszigazott önbecsülés (K: *tulcsigazott* <onerzet> onbecsules)
 „ 18 arisztokraták végre is (K: *arisztokraták* <?ott állott?> végre is)
 „ 20 sem; s nyakuk (K: *sem*; <nyakuk nem hajlott, de a kezük sem> s nyakuk)
 „ 22 Forgách Pál (Ki még egypár (K: *Forgách Pál* <ki nem régen halt>) (ki meg egy par)
 „ 26–27 a ts. karok és rendek (K: a <megyei> ts. karok és rendek)
 „ 29 városomban állandó (K: *varosomban* <semmiféle> allandó)
 14 : 3–4 pedig az ispánnál (K: *pedig* <<a <... >> az ispánnál)
 „ 6 Ő elnökölt (K: *O* <volt> elnökölt)

Lap Sor

- 14 : 6—7 egy Frater nevű táblabíró (K: egy Frater nevű <követ a koronazason vett részt errol referalt a rendeknek> tablabíró)
- „ 17—18 egy király vagy még kényelmesebben, kilenc mozsár-ágyút (K: egy <kis> király, vagy meg <...> kényelmesebben <király> <band> <lovass csapat lovagolt a hintaja előtt es ha valahova ment> kilenc mozsar agyut)
- „ 23 csinálta, a szűcs ködmönöket varrt, a kőművese (K: csinálta, a <<varga <...>> szűcs ködmonoket varrt <az acs faragott vagy bontott> a kornuvese)
- „ 25 banderium lovagolt (K: banderium <?lovag?> lovagolt)
- „ 35 a forradalom alatt (K: a forradalom <előtt oly> alatt)
- „ 38 diétára, kényelmes (K: dietara <s egyik> kényelmes)
- „ 39—15 : 1 elkészítve, hogy fekvé pipázgathatott benne. (K: elkészítve a Komáromy megbizásából hogy fekvé <utazhatott> pipazgathatott benne.)
- 15 : 1 azonban egyre feszélyezte (K: azonban <folyton> egyre feszelyezte)
- „ 2 melyben az ékszereket (K: melyben <a ?szakasos?> az ekszereket)
- „ 6 kilökte az ékszereteket (K: kilökte <az egész> ekszer tokot)
- „ 7—8 megtalálta a tizenötezer (K: megtalálta <...> a tizenöt-ezer)
- „ 10 magáról, s megsebezte (K: magáról <megsebezve> s megsebezte)
- „ 12 pazarló aradi (K: pazarló <...> aradi)
- „ 13—14 vendéglőben kettesben. Reggel felé midőn már felkeltek, azt indítványozza (K: vendéglőben <Reggel fele> kettesben. Reggel fele <felkelt> midon mar felkeltek, azt <mondja> inditványozza)
- „ 16 álmosan —, azért már nem (K: almosan — <<az nem erdemli meg <mar> a faradtsagot ilyenkor>> azért mar nem)
- „ 18—19 kiosztották, egy tekintet (K: kiosztották <bele néztek> egy tekintetet)
- „ 19—20 mondá Komáromy. (K: monda Komaromy „Menjunk”)
- „ 23 számba esnek már. (K: szamba <megy> esnek mar.)
- „ 23—24 nagyurak soha többé (K: nagy urak <ugy eltuntek a földszinerol hogy> <annyira teljesen tüntek el> soha többé)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 13 : 1 *Mailáthtal halt meg az utolsó oligarcha* — MK Mailáth Györgyről két írásban emlékezett meg. (Ld. *Az utolsó országbíró és a Mailáth György* c. cikkeket a Krk 67. köt. 44—47., ill. 235—237. l. és a jegyzeteket a 266—267., ill. 355—356. l.).
- „ 9—11 (*melyet nagyobb tábor követett, mint annak idején a kibontott zászlóit*) — Az 1875 nyarán megtartott választásokon a

Lap Sor

- Deák-pártból kivált Sennyei vezette jobboldali ellenzék még az arisztokrácián belül sem tudott számottevő híveket szerezni, az arisztokrácia nagyobb része a szabadelvű pártot támogatta.
- 13 : 9 *ornátus* — hivatalos díszöltözet
- „ 14—24 Az öreg Balassáról. — MK az itt említett mozzanatot az 1882-ben írt *Magyar főurak fényűzése* c. karcolatában is érintette (Krk 63. köt. 140. l.), más mozzanatát az 1883-ban írt *Két szekér öregasszony* c. elbeszélésében idézte fel (Krk 34. köt. 141—142 l.).
- 14 : 35—36 *Komáromy György (ki a forradalom alatt oly nagy szerepet játszott)* — A lecsúszott, adósságokba keveredett földbirtokosnak, Komáromy Györgynek, különösen a szabadságharc bukása utáni szereplése ismert. Az önkényuralom idején megalakult hazai titkos ellenállási szervezet egyik résztvevője, majd a csoportosulás radikális szárnyának vezetője volt. Csáky Tivadar gróffal együtt kiépítették kapcsolataikat az emigrációval.
- 15 : 17 *Szalárd* — Az érmelléki hegyek alatt a Berettyó mellett fekvő nagyközség
- „ 17 *Mácsa* — Arad megyei község az aradi járásban

MEGHALT CSANÁDY BÁCSI

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 136—138 folio
- M** *Pesti Hírlap*. 1888. január 8., 10. évf. 8. sz. (3., 4. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A nekrológot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták és I, II, III, IV $\frac{1}{2}$, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV római számokkal jelölték.

MK javításainak száma átlagos, változtatásai javarészt stiláris jellegűek. A korrektúrát maga végezte, ekkor még tovább csiszolta a megemlékezés szövegét a következő sorokban: 15 : 1, 17 : 5—6.

Egy álhír és következményei

A PN 1888. jan. 7-i száma rövid hírt közölt Csanády Sándor függetlenségi párti politikus haláláról. A lap másnap reggeli száma a hírt megerősítette: »Csanády Sándor haláláról már lapunk esti számában terjedelmesen megemlékeztünk. E hír Budapestre — rajtunk kívül senkihez sem érkezett, és ennek következtében a függetlenségi párt nem lehetett abban a helyzetben, hogy régi, hű tagjának temetésére korszorút küldhetett volna. A késő és csak mihozzánk jött értesítést

megmagyarázza, hogy N. Kerekiben távirati állomás nincs, és ez idő szerint a vasúti posta is gyakran késik és fennakad a hófúvások miatt. Mi is N. Kerekiből egy ott lakó és általunk ismert férfútól csupán a halálra vonatkozó hírt vettük, egy január 5-én kelt levelében, és így az ősz hazafinak sem végóráiról, sem temetéséről részletesebben nem írhatunk. (PN, 1888. jan. 8. 2. l.) A hír nem volt igaz, és ezt a valótlán hírt a budapesti, vidéki sőt még az osztrák sajtó is átvette. Jan. 8-án a Nemzet, az Egyetértés, a PH nekrológban emlékezett meg a függetlenségi párt ismert politikusról. A megemlékezések kiemelték, hogy Csanády halálával a függetlenségi párt egyik leghűségesebb tagját veszítette el, és hogy a parlamentből való kimaradását — az 1887-es képviseléválasztásokon nem jutott mandátumhoz — nem tudta sokáig túlélni. Csanády halálának híre megrendítette Mikszáthot is. Meleg hangú visszaemlékezésben idézte fel az önzetlen, becsületes, a függetlenségi eszméhez hűen ragaszkodó politikus alakját, aki élete alkonyán már a sajtó pártja előtt is *„komikus”*-sá vált. A nekrológok megjelenése után — beleértve MK nekrológiát is — hamarosan kiderült, hogy a hír valótlán volt. Ld. erről a *Humorisztikus halottak* c. írást és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen kötetben.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 15: cím: Meghalt Csanády bácsi (K: <A tavalyi „derültség”>
<Meghalt a bacsii> <Csanady nem él már> Meghalt Csanady
bacsii)
„ 1 Vigyázz a kerületedre, hogy hosszú (K: *Első parancs*. Tiszteljed
a te <...> <valasztoidat> kerületedet hogy hosszú)
„ 1—2 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Ebből az
alapigéből>
„ 2 alapigének igazságát (K: alapigének <az> igazságát)
„ 3 Sándor Régi (K: Sándor <bacsi is>. Regi)
„ 4—5 élni, mint a délövi növény, egyebütt. Ha (K: elni <...>
mint a délövi növény, <csak a> egybütt <regi> Ha)
„ 5—6 mely az ország tanácsstermének gömbjét (K: mely az
<Sandor utcai> ország tanacsstermenek <gombjere> gömbjét)
„ 8 így pusztult el (K: így <...> pusztult el)
„ 9—10 sor között a K-ban kihúzott sorok olvashatók: <Halalat>
<<Halalanak híre csak ma (érkezett) három nap mulva érke-
zett a fővarosba>>
16: 1 képviselő urat, de mandátum nélkül (K: képviselő urat, --
<de mandatummal biro embert> de mandatum nélkül)
„ 3—4 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <<A szegeny
Csanady bátyánk meg egyet probalkozott Karcagon <satvan>
de látván>>
„ 7 vették a függetlenségi (K: vettek a <partt> <bal part> függet-
lenségi)
„ 8—9 a „vén sas”, s élete (K: a „vén sas” <Booskay”> s élete)

Lap Sor

- 16 : 10 kereki váraccsal. (K: kereki <varr> váraccsal)
 „ 15 ónagysága, amelyikhez a nervus (K: ó nagysága <amelyik a nervus rerum gerendarumot> <a melyiket> a melyikhez <...> a nervus)
 „ 16 támaszkodtak. (K: tamaszkodtak <hozza>.)
 „ 20 Mikor elfogyott a »grisli« (K: Mikor <a grisli> elfogyott a „grisli”)
 „ 27—28 szedni«; Deák halála óta Tisza (K: szedni”; <zaftos mon-dásai> <...> <mondásai körül> Deak halála <uta> óta Tisza)
 „ 28—29 frázisa éli túl (K: frázisa <maradt fenn> éli túl)
 „ 30 az a csodálatos titka (K: azt a csodálatos titkát)
 „ 32 Öreg volt már (K: Öreg <ember> volt már)
 „ 34 Nemhiába, hogy (K: Nem <csoda hogy> hiába hogy)
 „ 37 nevezetes tizenkét évi szenvedés (K: nevezetes <gyasz> tizenket <eves> évi »gyasz <...> szenvedés)
 17 : 2 ezt a bácsi?« (K: ezt <Csanády> a bácsi?”)
 „ 3 Jóllelkű, becsületes (K: Jo lelku <neme> becsületes)
 „ 5—6 De azért *ellett* volna már ő ott holtig. Nem csinált az ő ki-maradása (K: De azért <még sem kellett volna őt onnan> *elfert* volna már ő ott holtig. <Nem artott o mar ott senkinek.> Nem <okozott> csinált az ő kimaradása)
 „ 8 Tipikus alakunk úgyse sok van. (K: Tipikus alak <<volt: mar koran a kitűzött oraba <...> az ules megnyitasara>> unk <mar> ugy se sok van.)
 „ 12 Az ülés megnyitására (K: Az ules <kituze> megnyitasara)
 „ 12 perc mindig (K: perc <mar> mindig)
 „ 14—15 sor között a K-ban kihúzott szó olvasható: <van-e>
 „ 20 fölemelkedett (K: felemelkedett)
 „ 23 nadrágot és fekete (K: nadrágot es <örökke ?feke?> fekete)
 „ 26 Vagyoni elhanyaglását (K: Vagyoni <mult> elhanyaglasat)
 „ 29 ember, ahogy mondani (K: ember <visszaadt> ahogy mon-dani)
 „ 30 visszaadta a családjának (K: visszaadta a <csala> csaladjá-nak.)
 „ 30—31 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Utob kapott>
 „ 31 mert ő sokszor (K: mert ő <igazan önzetlenül> sokszor)
 „ 36 kárt és önmaguknak (K: kart <csinálnak> <okoznak> es ön-maguknak)
 18 : 1 Egész életében (K: <Ugy kezdte azt mint gazdag ifju, aki fol nem vette> Egesz életében)
 „ 1 nélkül szolgált (K: nélkül <végezte hivatását> szolgalta)
 „ 3 Pályája elején (K: <Elo> Palyaja elejen)
 „ 4 ő maga röstellte fölvenni (K: o maga <bennhagyta, nem> restelte folvenni)
 „ 10—11 de sehol. Sőt ellenkezőleg (K: de sehol. <Hanem> <Hanem inkább mindenki> Sot ellenkezőleg)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 15 : 7—8 *Így halt meg nemrég a kedélyes Németh Albert*, — Az előző évben elhunyt Németh Alberttől MK *A mi kedves Berci bátyánk* c. nekrológiájában búcsúzott. (Ld. Krk 74. köt. 35—38. l.)
- 16 : 4—5 *Bizonyos Holló, szélsőbalí buktatta meg*; — Félegyháza város Csanády ellenében Holló Lajos függetlenségi párti jelöltet választotta meg.
- „ 8—9 *vén sas* — MK egyik korábbi karcolatában Csanádyt rendszeres létszámenlőrzési kérései miatt »öreg sas«-nak nevezte: »Az öreg sas egyszeribe meglátta gyakorlott szemével, hogy nincs bent száz ember.« (Ld. *A községi vita* c. karcolatot a Krk 72. köt. 195. l.)
- „ 10 *váracs* — kisebb várszerű erődítmény
- „ 11—25 Csanády vagyoni helyzetének romlásával elvesztette korábbi tekintélyét pártjában. — MK már az 1887. máj. 19-i *A t. Házból* c. karcolatában a függetlenségi párt szemére vetette, hogy nem sokat törődik az időközben elszegényedett Csanádyval. (Ld. Krk 74. köt. 136. l.)
- „ 15 *nervus rerum gerendarum* — a pénz — a dolgok idege (mozgatója)
- „ 20 *gráslit* — francia argószo, jelentése: pénz; mai magyar argóban dohány a megfelelője stílusértékben
- „ 29 *a szegre akasztott bihari elvek* — 1868-ban a Deák Ferencsel szemben szervezkedő balközép Tisza Kálmán vezetésével fogalmazta meg álláspontját. E pontokban foglaltakat adta fel Tisza az 1875-ös, a Deák-párttal létrehozott fúzió alkalmával.
- „ 35 *honyhaza* — MK ezzel a kifejezéssel Csanády terjengős beszédmódját szokta gúnyolni. (Ld. a *Falusi csendélet* c. karcolatot a Krk 51. köt. 52. l.)
- „ 36—17 : 2 Csanádynak a királlyal folytatott beszélgetése. — MK Csanády 1884. okt. 23-i képviselőházi beszédére utal, melyben a szónok elmondta, hogy az önkényuralom idején Ferenc József körutat tett az országban, s ellátogatott Bihar megyébe. Az uralkodó tiszteletére kivezényelt bandériumot ő vezette, és ő tartotta az üdvözlő beszédet, melyben ecsetelte a nemzet nyomorúságos helyzetét. (Ld. Az 1884. okt. 24-i *A t. Házból* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a Krk 69. köt. 125. és 279—280. l.)
- 17 : 21—22 *A t. Ház nem határozatképes! Kérem a katalógust felolvasatni.* — MK Csanády katalógusolvasási kérését korábbi írásában megörökítette. Ld. többek között fent a 16:8—9 sorhoz fűzött jegyzetet és az 1887. febr. 6-i *A mai ülés* c. karcolatot. (Krk 74. köt. 83. l.)

HUMORISZTIKUS HALOTTAK

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 141—143 folio
M I. *Pesti Hírlap*. 1888. január 11., 10. évf. 11. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Jk* 37. köt. = *Hi* 5. köt. *Az én halottaim. Bp., 1914.* 163—156. l.

A korábbi kötetek gyakorlatának megfelelően a jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A kézíratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes részeket ceruzával A, B, C, C ½, D, E, F, F ½, G, H betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkába idegen kéz adta meg a nyomdai utasítást »garm.« »Tárca«.

A javítások száma az átlagosnál valamivel magasabb. A jobb, a találébb fordulatok megtalálásából, szörendi módosításokból származik a változtatások legnagyobb része. MK a korrektúrát maga végezte, ezt egyértelműen bizonyítja, hogy a nyomdai levonat javításakor alakult ki a cikk végleges címe, továbbá, hogy a 19 : 19—20 sort a levonat javítása közben illesztette szövegbe.

A helyreigazítás művészete

Mikszáthnak a *Humorisztikus halottak* c. jelen írása szorosan összefügg a *Meghalt Csanády bácsi* c. nekrológgal. (Ld. a jelen kötet 15—18. l., és a hozzáfűzött jegyzeteket a 211—214. l.) Az említett nekrológhoz csatolt jegyzeteinkben már szóltunk arról, hogy Csanády Sándor halálhíre — melyet elsőnek a PN közölt — valótlan volt. A PN már jan. 9-i számában cáfolta a halálhírt és igyekezett kimagyarázkodni: »Csanády Sándor halálhíre a mai napon több oldalról cáfoltatik meg, s oly bizonyossággal, hogy ahhoz kétely alig fér, valamint ahhoz sem, hogy a levél, mely a hírt adva hozzánk érkezett, csakis gyalázatos csíny, vagy szándékos misztifikáció lehetett. A levél, melynek eredetije nálunk van, s mely alapul fog szolgálni annak kiderítésére, hogy a misztifikációt ki követte el, Nagykerékiből keltezte így szolt: „Tisztelt szerkesztő úr! Kérem szépen azon szomorú hírt tudatni lapjában, hogy forrón szeretett emberünk, s volt 48-as országgyűlési képviselőnk, Csanády Sándor élete 74. évében Nagykerékben váratlanul elhunyt 1888. január 5-én délelőtt 10 és 11 óra között. Vagyont nem hagyott hátra, sem családot. Nagykeréki, 1888. január 5. Lakatos János”. E levél s különösen Lakatos János neve adtak okot, hogy a hír valóságában nem kételkedtünk. Tudtuk, hogy Lakatos János Nagykerékben lakik, ugyanabban a várban, melyből Csanády Sándor kiköltözött. Tudtuk, hogy Csanády Sándor egy időben pört

is folytatott Lakatos János ellen, tehát Lakatos János, aki Nagykerekiben legközelebbi szomszédja Csanádynak, bizonyosan legjobban lehet értesülve mindarról, ami Csanádyval történt. Mindezeket tudva fogadtuk el valósággnak e hírt, írtuk meg szombat esti lapunkban Csanády Sándor nekrológját. S miután a körülmények és nevek ennyire összetelálokztak, azért nem közöltük fenntartással. Ma azonban az esti órákban Irányi Dániel a következő sorokat közli velünk: „Tegnap távirati kérdésemre, melyet Gaál Imre n. kereki ref. lelkészhez intéztem, most (7 óra 30 perc) kapom a következő választ: Csanády úr a legjobb egészségnek örvend. Irányi.” Ugyane tárgyban Papszász Károly orsz. képviselő, a mezőkeresztesi állomásfőnök Hawranek úrtól a következő táviratot kapta: „Csanády úr a legjobb egészségnek örvend.” E fölött mi is teljes szívünkben örvendünk tehát, és kívánjuk, hogy teljesejék be Csanády Sándoron is a közmondás, hogy akinek holt híret költik, sokáig él; — s azzal a megnyugvással közöljük e „feltámadást”, hogy a halálhíren kívül, nincs okunk egyetlen szót sem visszavonni azokból, amiket Csanády Sándorról írtunk. Ugyanazt, amit a halottnak véltről írtunk, fenntartjuk az éltről is. A misztifikáció tárgyában azonban rögtön megtettük a lépéseket, hogy a vizsgálat megindíttassék. Mert nevetek s körülményeket kombináltan hamisítva a sajtó félrevezetésére, ez akár személyes bosszúból, akár vásottságból történt, megtorlandó cselekményt képez. És reméljük, a vizsgálat ki fogja deríteni a tettet.» (PN, 1888. jan. 9. 1. l.) Az Egyetértés az álír megjelenéséért a PN-re hártotta a felelősséget: »... Mindenesetre nagy lelkiismeretlenég és a gyöngédség érzetének teljes hiánya kellett hozzá, hogy ily hírt valaki egy hírlaphoz mint a nyilvánosság közvetítőjéhez a félreértés világos szándékával eljuttasson, s a Pesti Napló is jobban megválogathatná híreinek forrásait.« (Egyetértés, 1888. jan. 9. 2. l.) A budapesti és a vidéki sajtó igyekezett kijutni a kellemetlenségéből; jan. 9-én már sorra jelentek meg a helyreigazítások.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 18: cím : *Humorisztikus halottak* (K: <A boldogok> *Különböző halottak* [A végleges címet MK a korrekcióra alkalmával alakíthatta ki !])
- „ 3 mikor? (K: mikor? <Hol>)
- „ 9 hallanak, és kontemplálhatják (K: hallanak és <contemplálhatják [sic!] contemplálhatják)
- „ 10 haláluk után. (K: haláluk után. <<Azoknak a halottaknak <...>>)
- „ 11 Ilyenek például azok az (K: Ilyenek például <Csanády> azok az)
- 19 : 2 meghalt. Megsürgönyözözte (K: meghalt. <Megsürgönyöztette> Megsürgönyözözte)
- „ 5 zöngeményeit. (K: zengeményeit)
- „ 6 ifjú, s húzta (K: ifju es s <fol> húzta)

Lap Sor

- 19 : 8 megadatott a sorstól, (K: megadatott <...> a sorstól)
 ,, 12 cikket. Láthatta leplezetlenül (K: cikket (hogy velekedtek) Lathatta <öszinten> leplezetlenül)
 ,, 15—16 közösuígyes német halt meg, és valamikor másodsor mint magyar ember (K: közösuígyes <katona> német halt meg, es <<...> masodsor)>> valamikor másodsor, <...> mint magyar (honpolgar) ember)
 ,, 19—20 Hasonlóképpen járt Vadnay Andor képviselő — aki volt-képpen csak most a halála után kezd élni. (A K-ban ez a sor nem található, MK a korrektúra készítése közben illesztette e mondatot a karcolat szövegébe)
 ,, 24 esze ágában sincs meghalni. (K: eszeágában <sem volt> sincs meghalni)
 ,, 25 egyik pártorsosával (K: egyik <volt képviselotarsa> part-sorsosával)
 ,, 25—26 aki nagy csomó (K: aki <egy> nagy csomó)
 ,, 38—39 Azért is itt maradok. (K: Azert <se> is itt maradok. <Pedig ebben is benne volt a Tisza keze. Hanem iszen akad ímagam?>)
 20 : 1—2 nagyon rossz dolguk, (K: <nagy> nagyon rossz dolguk)
 ,, 3 Az egyik válfaj, (K: <...> Az egyik vallfaj [sic !])
 ,, 3—4 de még élnek. (Ezekről (K: de <megis> meg elnek <Ez az ak> (Ezekrol))
 ,, 6 halottjai«. Az utóbbiak (K: halottjai" <Ezeknek a> Az utóbbiak)
 ,, 12—13 tisztet, s a jelesebb (K: tisztet s a <halottak oly> jelesebb)
 ,, 13—14 rá eset a távollétben, (K: ra eset <?hogy?> a tavoletemben)
 ,, 15—16 életét húzni akarom (K: eltet <mega> huzni akarom)
 ,, 16 sorban a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <De nem különben>
 ,, 17 menteni, hát megírom (K: menteni <az életnek> hat megírom)
 ,, 28 kigyógyul a kiváló beteg, (K: kigyógyul a <jeles> kiváló beteg)
 ,, 30—31 dolog, de a cikk se vált hasznavehetetlenné, mert valószínű (K: dolog, <a cikkek> de a cikk <pedig> sem vált hasznavehetetlenne, mert <a dolog elobb> valoszinu)
 ,, 32 mégiscsak bekövetkezik. (K: megis csak <bekövetkezik> bekövetkezik)
 ,, 34—35 könnyen, hogy e kiadatlan (K: könnyen, hogy <...> e kiadatlan)
 ,, 35 élnek túl, nem a kiadottak. (K: élnek tul <a fiokban> nem a kiadottak)
 ,, 38 apródonkint kiadogatják (K: aprodonkint <...> kiadogatják)
 21 : 2—3 még a halállal is ezek az én kollégáim, nem (K: meg a <...> halállal <ezzel a N> is ezek az en kollegaim <<nem <...>> nem)

Lap Sor

- 21 : 3—4 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <De hat most is nem> <Nekik meg a halál is a mulatságot csinálnak? köszörü!> <Vagy>
- „ 4 halottjaik is mulatságosak. (K: halottjaik is <mulatságosak> mulatságosak.)
- „ 5—6 Csanády Sándor? Az ördögbe is, egy képviselő-aspiráns, aki már (K: Csanady Sandor <ahogy meghalt. Egy meghalt képviselő> Az ördögbe is egy <meghalt> képviselő aspiráns <Most már okvetlenül megválasztják> aki már)
- „ 8 Ezt most okvetlenül (K: Ezt most <mar> okvetlenül)
- „ 9 is vannak. (K: is vannak <(az Eles Henriké)>)
- „ 10 Csak hogy a holt választóknak nincs (K: Csak hogy <a holt> a holt választóknak <soha s> nincs)
- „ 11 ezek igazán ott (K: ezek <mar> *ügy* igazán ott)
- „ 13 képviselőjelölt és a redakciók (K: képviselőjelölt <veres boroskat iszik> és a redakciók)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 19 : 15—17 *Mert mint közönséges német halt meg, és valamikor másodszor mint magyar ember fog meghalni.* — Edelsheim-Gyulay Lipót br. érdekes politikai pályát futott be. Fiatalon belépett a császári seregbe; részt vett a magyar szabadságharc leverésében, majd a kőniggrätzi csatában. 1874-től Magyarország főhadparancsnoka lett. 1886-ban a Jansky-ügy kapcsán nyugdíjazták (Ld. a »Hentzi-sír megkoszorúzása és következményei« c. fejtegetéseket a Krk 72. köt. 409—420. l.)
- „ 19—20 *Hasonlóképpen járt Vadnay Andor képviselő — aki voltaképpen csak most, a halála után kezd élni.* — MK a Vadnay túlvilági tartózkodásáról szóló anekdotikus tréfát feljegyezte *Az ötödik nap* c. karcolatában. (Ld. a jelen köt. 102—103. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket a 305. l.)
- „ : 38 *Niksz nukszl* — das ist nichts nutz: hasznavehetetlen, nem ér semmit; német fordulat magyar kiejtésének játékos átirása
- 20 : 10—11 *funerátor* — temetkezési ügyeket rendező
- 21 : 12—13 *s csak éppen szavazni járnak fel (ha Eles Henrik forog veszedelemben)* — MK korábbi írásában is utalt arra, hogy az 1887-es képviselőválasztáson Eles Henrik mandátumhoz jutása érdekében »holt lelkekkel manipuláltak. (Ld. *Az ötödik nap* c. karcolatot a jelen kötet 102—103. l.)

BÁL AZ UDVARNÁL

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 177—178 folio

M *Pesti Hírlap. 1888. február 13., 10. évf. 44. sz. (4.1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, különböző nagyságú, 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, az egyes szeleteket 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 arab számokkal jelölték. A beszámoló címét idegen kéz írta az autográf fölé, ugyanaz a kéz adta meg a nyomdai utasítást is: »gd«.

MK javításainak száma az átlagosnál alacsonyabb. A korrektúrát maga végezte, és ekkor a következő sorokban változtatott a nyomdai levonaton: 22 : 1, 22 : 13, 22 : 20, 22 : 38, 23 : 13.

A kéziratról szólva megjegyezzük, hogy a több részből álló cikk további passzusait bizonyosan nem MK írta. Ezt nemcsak az a tény bizonyítja, hogy a három csillag után megszakad a kézirat, hanem a következő szakasz szövegének jellege is. Ott kevésbé rutinos újságíróra vallanak az egyes fordulatok, más a szöveg tipográfiája: egy fokkal kisebb betűtípussal szedték, és a MK-tól írottaktól eltérően, a megemlégett notabilitások nevét ritkítással emelték ki. A harmadik egység már a megjelentek névsorát gyűjti csokorba, és az udvari bál második fázisáról fest még a második szakasznál is szárazabb hangú beszámolót a PH olvasóinak. A fenti megfontolások alapján természetesen a beszámolóinak csak a bizonyíthatóan Mikszáthtól származó részét illesztettük a Krk jelen kötetébe.

Helyszíni beszámoló a várból

1888. február elején a királyi udvar nagy kísérettel érkezett meg Budapestre. Hathetes itt-tartózkodásuk alatt néhány fényes ünnepség megrendezésére került sor; udvari bál — erről szól a jelen karcolat is —, Mária Valéria főhercegnő bálja, ezt követően udvari ebéd. Az udvari bált febr. 12-én tartották a királyi palota márványtermében, melyen csak meghívott vendégek vehettek részt. A VÜ tájékoztatója szerint »A miniszterek, a papság kiváló tagjai, képviselők (köztük több függetlenségi párti is) főrendek, katonai méltóságok, a minisztériumok főbb hivatalnokai, a főváros polgármesterei stb. alkották a bál közönségét.« (Ld. VÜ, 1888. 35. évf. 8. sz. 131. l.)

Mikszáth mint képviselő maga is a meghívottak közé tartozott; úgy tűnik, részt vett a bálon, s így nemcsak a kiszivárgott hírek és információk, hanem személyes élményei alapján készítette el tárcáját. Érzékletes képet fest az előkelő bál eseményeiről, felvillant egy-egy szépséget, néhány érdekes embert, ismért politikusokat, és nem mulasztja el a maga tréfás, csípős megjegyzéseivel kigúnyolni a bálon részt vevő ellenzéki képviselőket.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

21 : 1 ismeri (K: osmeri)

„ 5→6 hódítanak maguknak (K: hodítanak <maganak> magoknak)

Lap Sor

- 21 : 7 Az egyszerű képviselőknek (K: A <szegény> egyszerű képviselőknek)
 „ 16—17 ahhoz egy nagy (K: ahhoz <...> egy nagy)
 „ 17 keresztül enni; az udvari (K: keresztül enni <az embernek>; az udvari)
 „ 18 pedig számtalan kocsi-rekedésen (K: pedig <<egy <...>> számtalan kocsi-rekedésen)
 „ 20 táncteremben, hol tündéri (K: táncteremben <?honnan?> hol tündéri)
 22 : 1 gyülekeznek az előkelő vendégek, (K: gyülekeznek <fenyesebb> *fenyesebb ruhákban* az előkelő vendégek)
 „ 2 hölgyek festői díszruhákban. (K: hölgyek <tarkábbal tarkább> festői díszruhákban)
 „ 4 melegebb, végre izzó lesz. (K: melegebb <izzóbb lesz> végre izzó lesz)
 „ 6—7 Istvänné: szép ékszereinél (K: Istvänné; <<kerek gyönyörű <...> szemei ragyognak>> szép ékszereinél)
 „ 10 Elenk zsi bongás támad (K: Elenk <zsi vaj támad> zsi bongás támad)
 „ 13 Végre *elmúlik* a nyolc (K: Vegre *betelik* a nyolc)
 „ 16—17 sor között kihúzott sorok találhatóak: <Vegre halk koppanás> <?Miniszterek? csevegnek>
 „ 18 egyenruhák, különböző (K: egyenruhák, <egy> különböző)
 „ 20 halk *kopogás* a terem (K: halk *koppanás* a terem)
 „ 21—22 sűrű embererdőben. (K: sűrű <vendégszobában> embererdőben)
 „ 22—23 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Belepnék ő felségeik. Elo>
 „ 25 legszebb menyecske (K: legszebb <asszony> menyecske)
 „ 29 elkezdik a táncot. (K: elkezdik a <csardást> táncot.)
 „ 36 megnyitják a melléktérmeket, (K: megnyitják a mellék <termeket> termeket)
 „ 37 során van a büfé. (K: során van <kirakva a> a buffet.)
 „ 38 harmadikban és negyedikben (K: harmadikban negyedikben)
 23 : 1 Ignácot, Orbán (K: Ignácot <amint> Orbán)
 „ 12 Andor, Tóth Ernő (K: Andor <(katonaruhában)> Tóth Ernő)
 „ 13 Ákos. *Már* csak (K: Ákos. *Meg* csak)
 „ 14—15 Madarász apó van hátra — hogy a király örömének semmi híja ne legyen. (K: Madarász apó <hiányzik az utolsó gyöngy a „koronából”> van hátra — hogy az király *ő felsége* <örömből sem> örömének semmi híja ne legyen.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 21 : 1—2 Az udvari bálokat rendszeren a Futtaki szemén keresztül ismeri a közönség. — Futtaki Gyula hírlapíró a Reform, majd a Pesti Napló, később a Pester Lloyd szerkesztőségében dolgo-

Lap Sor

- zott; a különböző udvari bálokról rendszerint 6 írt tudósítá-
sokat.
- 22 : 34 — 35 *s kedélyes mosollyal interjúvolta alkalmasint a rokonát jeldl.*
— A rokon, Koburg Ferdinánd, akit a bolgár nemzetgyűlés
1887 nyarán fejedelméül választott.
- 23 : 13 — 15 *Már csak az öreg Madarász apó van hátra — hogy a király
örömének semmi hája ne legyen.* — MK tréfás utalása arra
vonatkozik, hogy Madarász József mint a sárkeresztúri
kerület egyik képviselője, hét társával együtt 1867-ben Ferenc
József megkoronázását törvénytelennek nyilvánította. MK
korábbi írásaiban is utalt erre. (Ld. az 1887. febr. 20-i *A
Házból* c. karcolatot a Krk 74. köt. 107. l.)

HARMADSZOR

M *Pesti Hírlap. 1888. február 25., 10. évf. 56. sz. A Pesti Hírlap
tárcája rovatban. Szignó: X.*

Kötetben itt először.

A szignóról és Mikszáth szerzőségéről

Az 1887 őszen a parlamenti képviselőként is országgyűlési be-
számolókat író Mikszáth — mint erre a Krk 75. kötetének jegyzetei-
ben korábban már utaltunk — több alkalommal, különböző formában
visszatért arra a kérdésre, hogy szabadelvű párti mandátuma mennyire
befolyásolja hírlapírói tisztségét. (Ld. Krk 75. köt. 102 — 103., 126 — 127. l.)
A jelek szerint részben feszélyezte, részben nem. Annyi azonban bizo-
nyos, hogy meg kellett találnia, ki kellett alakítania az új helyzetnek
megfelelő karcolatírói magatartást. Ennek egyik megnyilvánulása az a
körülmény, hogy a korábbiakhoz képest több alkalommal közölte
névjelzés nélkül írásait, vagy új, addig ismeretlen szignót alkalmazott.
Az utóbbi jelenségre már a Krk 75. kötetének sajtó alá rendezésekor
felfigyeltünk. Az 1887. nov. 4-én megjelentetett *A nap krónikája* c.
karcolatát az addig nem használt *G.* szignóval jelezte (ld. Krk 75. köt.
267 l.). Az új betűjelek az 1888-as év első felében is fel-felbukkantak
gyakorlatában, úgy tűnik, néhol még olyan írások alatt is, amelyek
témája semmiféle „rejtőzködést” nem kívánt volna. Így a jelen kötet-
ben közölt *Ki adott legtöbbit a „Jó szívű-nek?”* c. karcolatát *Z.* betű-
jellel látta el, míg az 1888. júl. 18-án közétett — a Krk 77. kötetébe
illesztett — *A kis Sándor* c. karcolatát *D.* betűvel jelölte. Az említett
három karcolat új betűjelei bizonyítottan Mikszáth-írást jeleztek,
hiszen mind a három cikknek megvan az autográf kézírata, mindhá-
rom az OSZK Kézírttárában őrzött négykötetes gyűjtemény egy-egy
darabja. (Ld. Krk 75. köt. 267. l., Krk jelen kötet 258. l., valamint
a sajtó alatt lévő 77. köt. megfelelő helyén.)

Az egyértelműen azonosított új *G., Z., D.* betűjelek mellett (a felsorolás az előfordulásuk sorrendjét is jelzi) 1887. november végén, egy újabb betűjelet fedezhettünk fel: a *Vajon mi lehetett?* című, stílusát és parlamenti témakörét tekintve jellegzetes Mikszáth-karcolat alatt: az *X.* szignót. Ennek a karcolatnak — éppúgy, mint a kötetben közölt karcolatok nagyobbik felének — autográf kézírata nem maradt fenn az utókor számára. Ezt az írást a jegyzetapparátusban felsorolt indokok alapján mégis beiktattuk Mikszáth parlamenti karcolatai közé. (Krk 75. köt. 123—124. l.) Az itt felsorolt érveink között megemlítettük azt a tényt is, hogy az *X.* szignó használata az 1888-as évben folytatódik, és továbbra is jellegzetes MK-témákat és formákat jelöl. Kötetünkben most hat ilyen *X.* szignóval közölt írást teszünk közzé, a jelen karcolat, sorrendjét tekintve, az első helyen áll, ezért csupán itt fejtjük ki megfontolásainkat, a továbbiakban csak az itt elmondottakra fogunk hivatkozni. A többi öt írás a következő:

- A kőbányai tiúk.* PH, 1888. március 14.
Mese az árvízről. PH, 1888. március 22.
Alakok a lépcsőházból. PH, 1888. április 20.
A hegyparti sün. PH, 1888. február 15.
Pázmány és a pártja. PH, 1888. június 4.

A dzsentri hanyatlásának fokozatai

A jelen karcolat a nyolcvanas évek irodalmának és publicisztikájának egyik központi témáját: a dzsentri hanyatlásának kérdéskörét állítja középpontba. Mikszáth ezekben az években keletkezett karcolataiban, elbeszéléseiben gyakorta visszatért ehhez a problémához. Akár olyan formában, hogy utalt a jelenségre, akár úgy, hogy egy-egy írása középpontjába ezt a kérdést vagy ennek valamely megnyilvánulását illesztette. Írói nézőpontja is eléggé egyöntetű: az esetek többségében az együttérzés és a szánakozás hangján szól alakjairól, amely nem zárja ki az ironikus felhangot sem. Elbeszélései közül említésre méltó *A jó öreg Raksányi* (Krk 34. köt. 85—91 l.), *A Balothy dominium* (Krk 36. köt. 16—19. l.) és a Gudry Györgyre emlékező *Intra dominium* (Krk 36. köt. 82—86. l.) c. elbeszélése. Az utóbbi történet még annyiban is hasonlít a jelen karcolathoz, hogy abban is a kézhez kapott gyászjelentés, a partecúdula olvasása indítja meg az emlékezést, a visszavonhatatlan elmúlás kapcsán elmélkedik az elhunyt hanyatló életútjáról.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

24 : 37 *katafalk* — díszes ravatal; itt: jelképes ravatal

25 : 1—2 *sparaplés forradalom* — A korabeli terminológiában e fordulatot is alkalmazták az 1848. március 15-i esős tavaszi nap mozgalmas eseményeire. Jókai is számtalan esetben használta e fordulatot.

A KIRÁLYFI ASZTALÁNÁL

M *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1888. február 26., 35. évf. 9. sz. (137—138. l.) Névjelzés: M.K. A cikk szövegében a 137. lapon Vágó Pál tollrajza található.

Riport a trónörökös fogadásáról

A sajtó tudósítása szerint a királyi udvar 1888. febr. 9-től február végéig Budapesten tartózkodott. Itt-tartózkodása alatt udvari ünnepeket, ebédeket, bálakat rendeztek, melyre az arisztokrácia tagjai, katonai és polgári előkelőségek, valamint az országgyűlés mindkét házának tagjai hivatalosak voltak. (Ld. a *Bál az udvarnál* c. karcolat jegyzetét.) Rudolf trónörökös budapesti tartózkodása alatt az általa kezdeményezett, és 1885. dec. 1-én megindult *»Az Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képbén«* c. irodalmi vállalkozás magyar szerkesztő és felügyelő bizottságával is ülésezett. Az ülést a trónörökös elnökletével febr. 11-én de. 10 órakor tartották a budai várban, melyen Jókai, az irodalmi vállalkozás magyar részének főszerkesztője előterjesztette a szerkesztőség jelentését az addigi munkálatokról. A szerkesztőségi megbeszélést másnap, febr. 12-én ünnepi lakoma követte, melyet a trónörökös az *»Angol királynő«* első emeleti termében a kiadványsorozat negyven magyar munkatársa számára adott. A megjelenteket Jókai mutatta be a magas rangú vendéglátónak, majd megkezdődött a lakoma. Először Rudolf herceg, őt követően Haynald Lajos bíbornokérek mondott pohárköszöntőt. A díszes ebéd után a társaság az elfogadó terembe ment át, ahol a trónörökös elbeszélgetett vendégeivel. Az irodalmi ünnepélyről a PH részletesen tájékoztatta olvasóit, és a többi között feljegyezte a trónörökösnek Mikszáthhoz intézett szavait is: *»Mikszáth Kálmán munkatársunkat a trónörökös így szólítja meg: — Ön nemde székely képviselő? — Igen. — Ön már sok művet írt. — Eleget, fenség. — Sokat, de még mindig nem eleget — mondá a trónörökös. — A „t. Ház”-ról is ön ír és az igen élvezetes. — Igen. A „Pesti Hírlap”-ban.«* (PH, 1888. febr. 13. 44. sz. 6. l.)

Mikszáth a készülő kiadványsorozattal már korábbi írásaiban is foglalkozott (Ld. a *Konferencia a királyfinál* c. karcolathoz fűzött összefoglaló jegyzeteket a Krk 71. köt. 223—224. l.)

MK jelen karcolata hangulatos képet fest az irodalmi bankettéről, megilletődött hangon szól a királyfi meghívásáról. Felvillantja a lakoma egy-egy jellegzetes alakját, bemutatja *»Az Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képbén«* sorozat első kötetének főbb munkatársait, ezt követően figyelmét újra a bankett résztvevői, majd a felszolgált nyencségek kötik le. A záró sorokban a jól sikerült vendéglátás kiváltotta elismerés és a királyfi személye iránti bizalom és bizakodás érződik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 28 : 3—4 *Imre király, aki egy vesszővel megy az ellenséges hadsereget meghódítani*; — Ezt a történelmi anekdotát MK az 1886. febr. 17-i *A t. Házból* c. írásában is említette. (Ld. Krk 72. köt. 134. l.)
- „ 5—6 *Mátyás király, aki leeresztett sisakrostély alatt legyőzi a cseh Holubárt*; — A nagy erejű cseh lovag, Holubár a XV. században járt Magyarországon, a monda szerint Mátyás király vívásban legyőzte.
- „ 15—16 *A Deák ravatalánál imádkozó királyné*. — Deák Ferencet az MTA palotájának előcsarnokában ravatalozták fel, ravatalára Erzsébet királyné személyesen tett koszorút.
- „ 17 *pendant* — valaminek párdarabja
- „ 25 *»Kis Pipa«* — A dzsentrí képviselőik egyik kedvelt kiskocsmája. MK néhány évvel korábban *A lojális Kis Pipa* címmel egy kis karcolatot szentelt neki. (Ld. Krk 67. köt. 18. l.)
- „ 32 *»Szent Istvánok«* — A Szent István-rendet Mária Terézia királynő 1764. máj. 5-én alapította kiváló érdemek jutalmazására.
- „ 32 *»Lipótok«* — A Lipót-rend I. Ferenc császár által 1808. jan. 8-án alapított osztrák érdemrend. Katonai és polgári érdemek jutalmazására adományozták. Három osztálya volt: nagykereszt, parancsnok és lovagkereszt. (Ld. bővebben A Pallas Nagy Lexikona. Bp., 1895. XI. köt. 549. l.)
- „ 33—36 A meghívottak rendjelei. — MK észrevételével egybevág a PH tudósítójának megjegyzése is: *»Az összegyűlteken éppen nem látszott meg, hogy a jövődö magyar király vendégei lehessenek. Mindössze egy-két kabáton lógott némi apró rendjel, s a Benczúr nyakában a végzetes „litteris et artibus“.* (PH, 1888. febr. 13. 44. sz. 5. l.)
- „ 39—29 : 1 *Az Osztrák—Magyar Monarchia leírásának első kötete készült el*; — Az utalás Magyarország leírásának első kötetére vonatkozik, melyből a cikk megjelenéséig 14 füzet került ki a nyomdából, de a kötetbe szánt többi írás is mind elkészült. (Ld. a VÚ tájékoztatóját, 1888. 35. évf. 8. sz. 130. l.) Magyarország leírásának első kötete a sorozat harmadik köteteként jelent meg. (Ld. *»Az Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képbent«* 3. köt.: Magyarország I. köt. Bp., 1888.)
- 29 : 25 *Pro litteris et artibus* — 1887-ben alapított osztrák—magyar érdemrend, melyet a tudomány és a művészet terén elért eredményért adományoztak.
- „ 34—36 *A trónörökös abban a tudatban van, hogy »reggelit«* adott, *ők pedig abban a tudatban vannak, hogy »ebéd«*-et esznek. — A korabeli sajtó a déli 12 órától kb. 14 óráig tartó irodalmi lakomát a trónörökös reggelijeként emlegette.

A NAGY HABOZÓ

- M I. *Pesti Hírlap*. 1888. február 29., 10. évf. 60. sz. (1. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Jk 37. köt.* = *Hi 5. köt.* *Az én halottaim*. Bp., 1914. 157—160. l.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Egy furcsa megemlékezés

MK meleg hangú nekrológban emlékezik meg az elhunyt Ghyczy Kálmánról, a kiegyezés utáni magyar közélet egyik vezető politikusról. Méltatja a jóakarátát, személyes becsületességét: *hőfehéren maradt* (31 : 19—20); tépelődő, mindent gondosan megfontoló, aggodalmaskodó magatartását egy anekdotikus történettel jellemzi (32 : 4—39). Személyével és közéleti tevékenységével MK sokszor foglalkozott publicisztikai dolgozataiban. (Ld. Krk 51., 52. és 54. kötet, valamint a *Jó az öreg a háznál* c. írást a Krk 62. köt. 111. l.) Ghyczy politikai pályafutását — bár a szakirodalomból és a Krk korábbi köteteiből ismert — úgy véljük, nem érdektelen röviden összefoglalni: 1808-ban Komáromban született. Jogi pályára lépett; 1833-tól Komárom megye aljegyzője, majd főjegyzője. Megyéje követeként részt vett az 1843-as pozsonyi országgyűlésen. 1848-ban Deák Ferenc igazságügy-minisztériumában államtitkár. 1865-től Tisza Kálmánnal együtt a volt határozati pártból kiváló parlamenti balközép vezére. Állásfoglalásuk a közjogi kérdések néhány pontjában eltért Deák Ferenc és gr. Andrássy Gyula többségi csoportjától. 1873-ban kilépett a politikai balközépből és középpártot alapított. 1874-ben Magyarország súlyos pénzügyi helyzetében elvállalta a pénzügyminiszteri tárcát a Bittó-kormányban, pártja pedig csatlakozott a balközéphez. 1875-ben a Tisza-féle fúzió alkalmával lemondott e hivataláról és a képviselőház elnöke lett, mely tisztsegről 1879. ápr. 2-án leköszönt. 1885-től a főrendiház tagjává nevezték ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

30 : 1—2 A »*Pesti Hírlap*«-on esett az meg, hogy egy alarmhír folytán évekkel ezelőtt közölte a Ghyczy Kálmán halálát. — A Mikszáth által említett álhír a PH 1886. márc. 15-i számában jelent meg: »Mint a késő éjjeli órákban értesülünk, Ghyczy Kálmán, volt pénzügyminiszter, a főrendiház tagja, újabb történelmünk egyik legkiválóbb alakja, megszűnt élni! Halála váratlanul sújtja a nemzetet. Az aggság meggörnyeszti ugyan vállait, de csak még a napokban fényes nagy beszédet tartott a főrendiházban, s így nem sejtettük a veszteség közelségét. Pedig az hatyúdala volt! Béke poraira!« (Ld. PH, i.h. 3. l. »Napi hírek« rovat.) A hír cáfolata a PH másnapki számában jelent meg. (Ld. PH, 1866. márc. 16. 8. l. »Napi hírek« rovat.)

Lap Sor

- Itt jegyezzük meg, hogy MK egyik korábbi karcolatában is utalt erre a valótlán híre: »Hiszen úgylis most lesznek valamikor a kinevezések hat tagra. (Sőt, ha a miniszterelnök csak a „Pesti Hírlap”-ot olvasná, egy hetediket is kinevezhetne — Ghyczy helyett.)« (Ld. Az 1886. ápr. 1-i *A t. Házból* c. karcolatot a Krk 72. köt. 193. l.)
- 31 : 6 *Nincsenek Macaulay-k* — MK karcolataiban nemegyszer hivatkozott Thomas Babington Macaulay angol történészre.
- „ 31—34 XIV. Lajosról szóló anekdota. — Ezt az anekdotát MK korábbi írásaiban is említette. Pl. az 1875. szept. 11-i *Szemle* c. vezércikkében (Krk 52. köt. 101. l.), egy 1877. dec. 11-i apró cikkében (Krk 53. köt.) és a *Még újabb fény- és árnyképek* (1878) gyűjteményben (Krk 54. köt. 130. l.)
- 32 : 4—5 *diploma inaugural* — beiktató oklevél
- „ 7—39 Ghyczyről feljegyzett anekdota. — A Mikszáth által elbeszélte bizalmas jellegű politikai történetnek a korabeli anekdotagyűjteményekben nem bukkantunk nyomára, ezért úgy véljük, a történet annak idején csupán szűk körben volt ismeretes.

MOLNÁR ÉS SÁRKÁNY KERESKEDÉSE

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 187—189 folio

M *Pesti Hírlap. 1888. március 4., 10. évf. 64. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézitről

A karcolatot MK négy, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes szeleteket A, B, C, C ½, D, E, F, G, H, I, K, L, L ½ betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában adta meg MK a nyomdának a szedési utasítást: »borgis durch.«

MK javításainak száma az átlagosnál valamivel magasabb. Ez az esetek többségében a jobb, találébb fordulat keresésének nyomait őrzi. A korrektúrát maga végezte, akkor még a következő sorokban változtatott: 34 : 14, 35 : 18, 35 : 28, 36 : 13 és 36 : 24—25.

Egy célját vesztett névmagyarosítási történet

MK jelen írásában a névmagyarosítás visszásságait gúnyolja. Magyarországon a kiegyezés után tömeges méretekben indult meg a névmagyarosítási mozgalom, melynek során sok esetben történelmi

neveket is felvettek. Mikszáth több írásában gúnyolta az ilyen név-magyarosításokat: az 1887. márc. 20-i *A t. Házból* c. karcolatában a név-magyarosítókat »Frangepánoknak és Zrínyieknek« csúfolja (KrK 74. köt. 121. l.), ld. továbbá a *Hogy buktam én meg a kerületemben* c. írást (Hi 11. köt. 29. l.) és az *Új Zrínyiész* c. regényt (KrK 10. köt. 101 : 15).

MK a jelen anekdotát a szerkesztőségben vagy egyéb ismeretségi körben hallhatta. A történet alakjait az író saját nevéükön szerepelteti. Egy 1887-ben megjelent kézikönyv említést tesz Molnár és Sárkány kereskedéséről: »Molnár és Sárkány. Köz[ereseti] társ[aság]. Tagjai: Molnár János és Sárkány Pál háztartási és konyhaszer keresk. A társulat képviselőit egyformán jogosultak«. (Ld. Battonyai Ödön: »Cégek kézikönyve«. Bp., 1887. 124. l.) A Bárkány név felvétele is valószínű történet. Bülich Ferenc budapesti kereskedősegéd 1887-ben Bárkányra változtatta nevét. (Ld. »Századunk névváltoztatásai. Helytartósági és miniszteri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye 1800–1893«. Bp., 1895. 36. l.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 33: cím: Molnár és Sárkány kereskedése (K: <...> kereskedése)
 ,, 2–3 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <Minden ren> <Semmi baj sem esett>
 ,, 4 ide ezt a két (K: ide <a> ezt a két)
 ,, 5 előkelően festenek, itt (K: elokeloen <hangzanak> festenek itt)
 ,, 7 s az üzletvilágban (K: s <legalabb is úgy hangzik> az uzlet vilagban)
 ,, 11 kérdeni a vevők, akik (K: kerdeni a <sok ezernyi> vevők, <akik> akik)
 ,, 19 házastársak elválását, mert nem egyenlők (K: hazastarsak <külö?> elvalasát mert <a ferfi> nem egyenlők)
 ,, 22 kereskedőknél kritikusabb (K: kereskedőknek <noha> kritikusabb)
 ,, 23 egy terítékkal kevesebb (K: egy <tanyerral> teriteknel kevesebb)
 34 : 2–3 névnek fele marad az egyiknél, felét magával viszi a másik. (K: nevnek <az egyik> fele marad az egyiknél felét <a másiknál> magával viszi a másik. <A közösen szerzett renoménnel teljes lehetetlen megosztzkodni. Mer>)<<Hát a közösen szerzett <...> renonce !>>>
 ,, 4 neveken meg lehet (K: neveken <vegre is> meglehet [sic !])
 ,, 7 nagy vagyon. (K: nagy <kincs> vagyon.)
 ,, 7–8 jövedelmezhet. (K: jövedelmezhet. <S eloszt>)
 ,, 9 együtt van. (K: együtt van. <...> Mert)
 ,, 12 osztozkodhatott Molnár és Sárkány. (K: osztozkodhatott <se> Molnar <se s> es Sárkány.)

Lap Sor

- 34 : 13 nyitott a Váci utcában, (K: nyitott a <Vasu> vaci utcaban)
" 14 Molnár megmaradt a Dorottya utcai boltban. Mert az üzleti (K: Molnar is új boltot szandekozott nyitni <valahol> szinten valahol a régi bolt közelében. Mert az <...> üzleti)
" 16 Mindenik búsult a másik (K: Mindenik <nek fajt a szive> búsult a másik)
" 17 valahányszor a Sárkány (K: valahányszor a <Molnar n> Sárkány)
" 18 Molnár név rezegtette (K: Molnar <névre> nev rezegtette)
" 21 sajtósági hírt (K: sajtósági <meglepo> hírt)
" 26 egy Molnár nevű (K: egy <Molnárt> Molnár nevu)
" 29 Ez pokoli (K: Ez <egy> pokoli)
" 31 — Csak tessék neki. Nem tesz semmit. Majd én is keresek egy (K: — Csak tessék neki <<Hanem majd <...> <Hatha en>> Nem tesz semmit. Majd en is keresek <magamnak> egy)
" 32 nevű társat (K: nevű <embert s en> tarsat)
" 37 igaz. És ezen nagyon (K: igaz. <Ezen> És ezen nagyon)
35 : 2 Sárkányok nagyon megfogytak, és igen ritkák. (K: Sarkanyok <mind el> nagyon megfogytak: <<a régi mesék világában amikor <nem> a kettejük különösen de az egyfejük>> és igen ritkák.)
" 5 Mindegy, meg kell (K: Mindegy <megis> megkell [sic !])
" 5 találna egy Sárkányt, (K: találna <egy> egy Sarkanyt)
" 6—7 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <Megindult hat a kereslet a> <Molnarok es a Sarkanyok után. No>
" 11—12 midőn véletlenül egy ügyvédől (K: midőn <az a mento gondolata támadt hogy> véletlenül egy <elokelo> ügyvedtol)
" 17 — Ahá értem. Az a legkönnyebb! (K: — Aha értem. <Az a legkönnyebb> <Nem k> Az a legkönnyebb !)
" 18 Az egész országban kerestem, de (K: Az <...> egész orszagba kerestem uram <nem> de)
" 19—20 sorok között a K-ban kihúzott szó olvasható: <Nekem>
" 28 Molnár vidáman hagyta (K: Molnár boldogan hagyta)
" 29 csendestársat, aki beállt (K: csendes társat <aki> <egyszeribe> beallt)
" 35—36 látta, és éldelegve olvasgatta. (K: latta es <olvasgatta> eldelegve olvasgatta)
36 : 1 De nem, nem . . . (K: <Miko> De nem nem . . .)
" 4 Mert kellett ahhoz (K: <Mikor az> Mert kellett ahhoz)
" 5—6 névváltoztatási engedélyt aláírta (K: nev változtatási <kervenyt> engedelyt aláírta)
" 8 Sárkány! Ezek az emberek (K: Sarkány! <Hat mar mind csupa> Ezek az emberek)
" 10 rájok nem lehet akadni. Ejh, tegyünk (K: rajok <nem> nem lehet akadni. <Hát mert ne legyen ez inkább Barkány? Ejnye beh jól hangzik azért is hadd> Ejh tegyünk)
" 13 mind a ketten. Valóságos mennykőcsapás volt. (K: mindketten.)

Lap Sor

- 36 : 14 compagnon neve »Bárkány« lett törvényes (K: compagnon <uj neve> neve „Barkány” lett <osszes> torvenyes)
„ 16 új firma most a (K: új firma <<sem <...> viseli>> most a)
„ 20—21 sor között a K szétvágása miatt olvashatatlan sor található!
„ 21 történet elég (K: történet <регуч> elég)
„ 22 elbeszéltük). Tanulság belől (K: elbeszeltük) <sz ez a tanulság felőle: hogy a valódi Molnarok es Sarkanyok megis csak biztosabban Molnarok es Sarkanyok mint a nem valódi Molnarok es Sarkanyok> Tanulság belőle)
„ 22—23 hogy a valódi (K: hogy <a Molnarok az>) a valódi)
„ 24—25 s hogy a miniszter is csinálhat okos dolgokat, néha — a tudtán kívül. (K: s hogy egy miniszter tudtan kívül is csinálhat csinálhat jo vicceket.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 33 : 7 firma — cég
„ 8—9 mint a politikában hangzott egykor »Apponyi és Szilágyi« — Apponyi Albert és Szilágyi Dezső az 1880-as évek elejétől a mérsékelt ellenzék vezetői voltak. Szilágyi 1886. márc. 12-én kilépett a mérsékelt ellenzéki pártból, és ezzel politikai pályájuk különvált.
„ 9—10 a balladák világában »Szilágyi és Hagymássy«. — Szilágyi és Hajmási históriájáról van szó, a Hagymássy név MK toltoltlása. Ez a 33 szakaszból álló elbeszélő költemény az első magyar műballada. 1571-ben íródott, szerzője ismeretlen
34 : 27 compagnon — cégtárs

LATKÓCZINÉ

M *Pesti Hírlap*, 1888. március 8., 10. évf. 68. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés —m—

Kötetben itt először.

A komika jubileumán

A karcolat Szathmáryné Farkas Lujza színésznő ötvenéves színészi jubileumára íródott. A színházi tárgyú cikk alkalmat adott arra, hogy Mikszáth szelíd gúnnyal csipkelődjön egy-két ismert politikus színházlátogatási szokásain. A karcolat további részében MK bókoló jelzőkkel és dicséretekkel halmozza el a művésznőt, majd a színészportrét (a színész körökben szerzett hallomásai alapján) egy adomával gazdagítja.

A PH 1888. márc. 7-i száma tárcarovatában köszönti az ötvenéves színészi jubileumát ünneplő Szathmáryné Farkas Lujzát. A PH márc. 8-i száma a »Színház, zene, képzőművészet« rovatban beszámol a művésznő nemzeti színházbeli ünnepléséről. A jubileum alkalmából Szigligeti Ede »Mama« c. vígjátékát mutatták be, melyben a művésznő ez alkalomból negyvenkilencedszer játszotta a címszerepet. Az előadásokon megjelentek a Nemzeti Színház, az Operaház és a Népszínház művészei, valamint a színtanoda növendékei. Az előadás előtt került sor az ünnepségre, melyen elsőként Beniczky Ferenc üdvözölte a művésznőt a Nemzeti Színház igazgatósága részéről, majd Paulay Ede a Nemzeti Színház, Szendrői az Operaház személyzete nevében mondott köszöntő beszédet, ezt követően a Népszínház küldöttsége, végezetül a színtanoda növendékei köszöntötték az ünnepeltet.

Szathmáryné Farkas Lujza színésznő a Nemzeti Színház egyik legkiválóbb komikája volt. 1818-ban Rimaszombaton született. Korán árvaságra jutott, Petricsevits Horváth József vidéki színikazgató fogadta örökbe az akkor hároméves kislányt. Nevelőapja szintársulatánál többször fellépett mint gyermekszereplő. Pályája kezdetén a Kolozvári Színházban, később Erdély kisebb városaiban szerepelt, ezt követően Győrbe szerződött, majd a Nemzeti Színházhoz került. 1833-ban házasságot kötött Szathmáry Dániel színésszel, aki a szabadságharcban esett el mint honvédszázados. 1851-ben feleségül ment Latkóczy Ferdinándhoz, rövid időre megszaktította színészi pályáját. Latkóczytól később elvált, és 1857-ben visszatért a Nemzeti Színház társulatához.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 36 : 4 *Érénységlet* — Mikszáth utalása az 1886-ban Irányi Dániel kezdeményezésére alakult Erkölcsmenesítő Egyesületre vonatkozik. Az egyesület védnöke József főherceg, elnöke Csáky Albin gr., alelnöke Péchy Tamás volt. Az Erkölcsmenesítő Egyesület célul tűzte ki az erkölcsösség, vallásosság és hazaszeretet előmozdítását és terjesztését mind a magán-, mind a közéletben, így többek között színházban, mulatóhelyen, irodalomban. (Ld. erről részletesen Pallas Nagy Lexikona VI. köt. Bp., 1894. 362. l.) MK az erkölcsrendészeti cenzúráról »Az erény-bizottság« c., 1886-ban írott karcolatában is megemlékezett. (Ld. Krk 72. köt. 63. l.)
- „ 10 *Rettenetes, milyen jól mutat a derék honatya* »Edit«-en — A Nemzeti Színház 1888 februárjában mutatta be Beniczky-né Bajza Lenke »Edit« c. háromfelvonásos színművét.
- 37 : 9 *Franciillon* — Alexander Dumas színművének címe. A darabot a Nemzeti Színház 1887. okt. 14-én mutatta be.
- „ 9 *Fedora* — Victorien Sardou drámája, 1883. ápr. 6-án került bemutatásra a Nemzeti Színházban.
- „ 32 *A legjobb* »Mama« — Szigligeti Ede »Mama« c. színdarabjának címszerepe után ragadt Szathmárynéra ez az elnevezés.

Lap Sor

- 38 : 8 *kviétált* — nyugdíjba vonult
„ 10 *Lecouvreur Adrienne* — Scribe és Legouvé színműve L. A. színész (1690—1730) életéről és tragikus haláláról. Egreesy Benjámín és Csepreghy Lajos fordította. Magyarországon először 1850. márc. 9-én került színre a Nemzeti Színházban.
„ 11 *début* — a színész első fellépése.

A KÖBÁNYAI TITOK

M *Pesti Hírlap. 1888. március 14., 10. évf. 74. sz (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Szignó: X.

Kötetben itt először.

Szerzőségéről

Az X. szignóval és Mikszáth új betűjeleivel kapcsolatos fejtegetéseink a *Harmadszor* c. karcolat jegyzeteinek elején található összegzésben olvashatók a jelen kötet 221—222. lapján.

A furfangos sörivő

MK valószínűleg a szerkesztőségben hallott történet nyomán változta fel a sörivő különös esetét. E rövidke karcolat a nagy ötlet, az olcsó, gyári sör megszerzésének módját írja le, nem helyez különösebb súlyt a figura meglevenítésére sem.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 39 : 4—6 (*Nem tudom, benne lesz-e ez a madárfaj a Herman Ottó új könyvében?*) — Az utalás arra vonatkozik, hogy Herman Ottó a pókokról és halászatról szóló munkái után ebben az időben a magyarországi madarakkal kezdett foglalkozni. Első ornitológiai tárgyú összefoglaló műve 1894-ben jelent meg.
„ 8 *offertorium* — a mise egyik része a credo és a sanctus között
„ 9 *graduále* — a misében a szentleckét követő zsoltárrezslet
„ 11 *Hypocrene* — Hippokrene a. m. lóforrás, mely a görög mitológia szerint a Helikon hegyének egyik szakadékában Pegazus patkórúgása következtében keletkezett. Apollónak és a múzsáknak volt szent forrása, akik ha belőle ittak, fellelkesültek a költészet és a zene iránt.
„ 12 *Gambrinus* — a regebeli flandriai király, a sör állítólagos fölfedezője

Lap Sor

40 : 32—33 (*Állt ez is olyan szilárd alapon, mint a pénzügyminiszter expozéjának plusza.*) — Ez a közbevetés is érzékelteti, hogy a karcolatot író MK a helyzet komikumának fokozása érdekében visszautalt a parlamenti élet megoldatlan kérdésére.

A RÁK

M *Pesti Hírlap. 1888. március 20., 10. évf. 80. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Külföldi csevegés* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A karcolat témakifejtése és stílusjegyei alapján kétségtelenül Mikszáth írása. Különösen jellemző rá a történelmi anekdota adaptálásával való cikkindítás, amely egyben érzékelteti a körülmények megengedte ironikus kifejtést. A stílusjegyek közül jellegzetes a helyzetek párbeszéddel tarkított érzékeltetése és a zárójelbe illesztett közbevetések.

Politika és betegség

Mikszáth karcolatában azokat a politikai megfontolásokat rekonstruálja, amelyek az I. Vilmos halála után német császárrá koronázott III. Frigyes gégerákjának megítélésében szerepet kaptak. Az írás tulajdonképpen ironikus felidézése a közel egy éve egymást követő ellentétes és manipulált állításokban bővelkedő sajtójelentéseknek. Ezek a híradások ugyanis III. Frigyes betegsége súlyossági fokának megítélését a német birodalom, illetőleg az angol uralkodóház nemzetközi politikai célkitűzésének rendelték alá. Az egymásnak ellentmondó hírek érzékeltetésére érdemes felidézni a Mikszáth-cikk megjelenésével egy időben kialakult helyzetről készült magyar sajtóösszefoglalót: »III. Frigyes német császár betegségéről a legkülönbözőbb hírek szármynak. Míg az udvar köréből eredők a császárt nyugodtnak, tevékenynek mondják, más hírek közeledő veszélyről beszélnek. Különösen a kölni lap szokott igen aggasztó tudósításokat közölni. A komor hírek ellen azt hozzák föl, hogy azokat célzatosan terjesztik, s olyan oldalról jönnek, hol az új császár helyettesítését óhajtánák. Ezek a konzervatív körök, melyek Frigyes Vilmostól már mint trónörökösztől idegenkedtek. A beteg császárra az éghajlat gyors megváltoztatása [ti. I. Vilmos halálhírére Olaszországból hazautazott] nem volt semmi észrevehető hatással. A gyászos esemény, az első napok izgalmi sem merítették ki a császárt, de pihenésre van szüksége.

Távol tartják minden izgalomtól, s a charlottenburgi palotában mély csend uralkodik . . .» (VÜ, 1888. márc. 25. 13. sz. 217. l.)

A gégerák, függetlenül a különböző politikai kombinációktól, megtette a maga romboló hatását: III. Frigyes német császár 99 napos uralkodás után 1888. jún. 15-én kiszenvedett. Utódává elsőszülött fiát, II. Vilmost koronázták porosz királlyá és német császárrá.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 41 : 1 *Mackenzie* — az angol gégespecialista híressé vált a gégerákban szenvedő német trónörökös állapotáról adott diagnózis és kezelése miatt. A Pallas Lexikon is megjegyzi, hogy »a német orvosok részéről igen erős támadásoknak volt kitéve azért a diagnosztikus tévedéséért, hogy a császár (akkor még trónörökös) gégebaját ártalmatlan természetűnek állította és befolyásával megakadályozta annak operatív úton való gyógykezelését.« Tudományos művei között a Pallas megemlíti a német császár halála után a köresetről írt művét: »The fatal illness of Frederic the Noble« (London, 1888), amelyet a német orvosok »Die Krankheit des Kaisers Friedrich III.« (Berlin, 1888) c. munkával megcáfoltak. Ezt követően jelentette meg Mackenzie angol és német nyelven védekezését: »Kaiser Friedrich der Edle und seine deutschen Aerzte« (Pallas Nagy Lexikon XI. köt. 759. l.) — Mikszáth bevezető soraiából kitűnik, hogy ő hajlott a német orvosok képviselte álláspontra.
- 42 : 10 *a mi Viktóriánk császárné.* — A német trónörökös 1858. jan. 25-én rokonát, Viktória angol hercegnőt vette feleségül, aki Viktória angol királynő legidősebb leánya volt.
- „ 23—24 *hívatta az előkelő német orvosokat, s küldötte San-Remóba az udvar nevében.* — A német trónörökös 1887 szeptemberétől olasz fürdőhelyeken tartózkodott, Velencében, Toblachban, majd november elejétől San-Remóban. A német orvosok gégerákot állapítottak meg, műtétet javasoltak. 1888 elején a daganat növekedése fuldoklási rohamokat eredményezett, február elején gégemetszést hajtott végre egy német orvos, Bramann.
- „ 38 *Aeskulap* — Aesculapius a római mitológiában a gyógyíttás istene; a múlt századi szóhasználatban familiáris fordulatként az orvosokra alkalmazták.

A DERÉK HETTYEY

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 195—197 folio
M *Pesti Hírlap.* 1888. március 21., 10. évf. 81. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában feldarabolták, és az egyes részeket A, A 1/2, B, C, C 1/2, D, E, E 1/2, F, G betűkkel jelölték.

A javítások száma az átlagosnál kevesebb. MK a korrektúrák maga készítette el, erre mutatnak a következő sorokban észlelhető módosítások: 43 : 8–9, 44 : 16, 44 : 21–23 44 : 29–30, 45 : 21, 45 : 23, 46 : 4, 46 : 16, 46 : 34.

Történet az 1880-as évek sajtóerkölcséről és az újságírók mellékes jövedelméről

Az év első napjaiban Mikszáth a PH belső következetlenségét mutatta be *A pazarló sajtó* c. karcolatában (ld. e kötet 10–13. l. és jegyzeteinket a 201–208. l.). A jelen karcolatban általánosabb formában a szerkesztőség világába vezeti az olvasókat. Szubjektív hangú történetében olyan gyakorlatról lebbenti fel a fátylat, amelyet korábban a napi megélhetési gondok miatt maga is kénytelen volt folytatni: a vidéki lapoknál bedolgozó pesti cikkről anyagi és szellemi kiszolgáltatottságáról szól kissé kesernyés, kissé gunyoros hangon. El is marasztalja, de meg is érti a megrendelők szája íze szerint áthangolt cikkeket szállító fiatal újságírókat, gúnyának éle inkább a vidéki szerkesztő-principálisok ellen irányul, akik a választások idején a remélt mandátum érdekében minden lelkiismereti fenntartás nélkül változtatgatják a lapjukban képviselt politikai irányvonalat.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 43 : cím: A derék Hettyei (K: <Hettyei „felolv> A derek Hettyei)
„ 1 sor felett két kihúzott szó található: <Ilyenek ma>
„ 1 felpanaszolta nemrég (K: felpanaszolta <a Pesti H> nem reg)
„ 2 olyan »szilárd (K: olyan <eros> „szilard)
„ 4 Kivált a publicistákra fordult (K: Kivált a <sajtó> publicistákra <nézve> fordult)
„ 5 Persze, mikor még (K: <Hogy> Persze; mikor meg)
„ 5–6 vasból volt a meggyőződés, (K: vasból <voltak a> volt a meggyozodes)
„ 7–8 nevelődik a mai (K: nevelődik *ki* a mai)
„ 8–9 sor között a K-ban *Korrajz* alcím olvasható, amelyet MK valószínűleg a korrektúra alkalmával törölhetett.
„ 9 mellettem levő (K: mellettem <valo> levo)
„ 11–12 műzsának sugallatából is, (K: muzsanak <is> sugallatából is)
„ 12 szerkesztő sugallatából (K: szerkeszto <(az en t. Legradý barátom> sugallatabol)

Lap Sor

- 43 : 12–13 Otthon, ihletett óráikban, Apolló (K: Otthon (üres óraikban) ihletett óraikban Apollo)
- „ 14 Parnasszusra, de minthogy nem kevésbé (K: Parnasszusra (itt) de minthogy (a „Kis Pipa-t is bajos elnelkülözni) nem kevesbe)
- „ 15 kétszer), kénytelenek (K: kétszer (is)) kenytelenek)
- 44 : 1 órákban a szerkesztői (K: orakban (...) a szerkesztői)
- „ 4–5 részleteit, s föltálalni azokat józfü szószban. (K: reszleteit (fölo) s föltalalni (bizonyos) azokat joizu (sauce) sauce ben.)
- „ 6 a Parnasszuson (K: a Parnasszus)
- „ 7 asszony, mosóné és szabó is van, s ezek (K: asszony (is van a világon) mosóné és szabó is van (a világon; s) s ezek)
- „ 8–9 birodalma és a napi érdekü (K: birodalma (mellett) es (a hireket es munkajok) napierdeku)
- „ 9–10 még egy »provinciá«-val is (K: meg egy (provincialis lappal is kell birnia) „provintiaival” is)
- „ 11 Némelyiknek kettő is van. X. bírja (K: (Némelyiknek kettő is van. A ?Kartinus? Ference Arad, a Csuzy Miskáé Szeged) Némelyiknek kettő is van. (X.-é Arad, Y-é Szeged, G-é Kolozsvár Z-é) X bírja)
- „ 12–13 levelezője valamely aradi (K: levelezője (...) (györi) valamely aradi)
- „ 14 nevezetes világeseményekről (K: nevezetes (...) világ eseményekről)
- „ 16 ritkán a vezércikk (K: ritkan a (videki) vezercikkek)
- „ 16 kerül ki. (K: kerülnek ki.)
- „ 18 aztán élénk polemiákat (K: aztan (okos) elenk polemiaikat)
- „ 19–20 De denique itt tanulnak ki (K: De denique (itt tanuljak meg) itt tanulnak ki)
- „ 21 Egy nap, van annak (K: Egy nap (vann) van annak)
- „ 21–23 kapok a megyémbeli szerkesztőtől, akit a magy véres-szájú-nak neveznek. A másik neve, mondjuk, Hettyey. (K: kapok egy (szerkesztot) vidéki szerkesztő ismerosömtől. Mondjuk hogy Hettyeynek híjak (Pedig egészen maskep hívjak). A másik neve, mondjuk, Hettyey)
- „ 27 Lapom, amint (K: Lapom (mint) amint)
- „ 27–28 határozott szélsőbali. (K.: határozott (mersekelte ellenzeki) szélsőbali”)
- „ 29–30 beszöföltöttem Várhidyt. (K: beszöföltöttem Varhidyt / (hanem hat) természetesen ezt sem Varhidymak hívjak/)
- „ 32–33 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatók:
 <— Mit fizet?>
 <— Negyven forintot>
 <<—Egy kicsit (sok) keves.>>
- „ 35 kevés. A mostani lapom ötvenet fizet. (K: kevés. A („,Debreceeni Ellenör”) (mostani lapom) mostani lapom ötvenet (adott eddig) fizet (most).)

Lap Sor

- 44 : 36 — Tehát két provinciája (K: — <A Debreceni Ellen> Tehát két provinciája)
- 45 : 1 elvállalom. Mert a mostani (K: elvállalom. <Mert> Mert a mostani)
- „ 3 cikkeket írni. (K: cikkeket <konnyebb> írni.)
- „ 4—5 — S témát sem kell keresni. Mert csak egy témát dolgoz fel hetenkint. Ír például (K: — <De meg a thema is könnyebb> S temat sem kell keresni. Mert csak egy temat <kell hetenkint feldolgoznia> dolgoz fel hetenkint. Ír peldaul)
- „ 5 cikket a büdzséről (K: cikket <az „Ellenőrbe”> a budgetről)
- „ 8 teszi, s küldi a másik provinciának. (K: teszi, <es> s <azt meg el> küldi a másik <...> provinciának.)
- „ 9 igaz, emellett (K: igaz <s a> e mellett)
- „ 12 Nagybátyám, aki régimódi ember, s lelkes híve Hettyeynek (K: <Egy rokonom> <vidéki rokonom> <Atyam> Nagybátyam aki regi modi ember s <nagy> lelkes híve Hettyeynek)
- „ 15 Homlokát a kínos izzadság (K: Homlokát <...> a kínos izzadság)
- „ 17 hisz ez erkölctelenség, (K: hisz ez <szentsegtelenség> erkölctelenség)
- „ 21 úgy olvasnak a mi megyénkben, mintha biblia (K: úgy olvasnak <velem együtt> ezen meg ezen mintha Biblia)
- „ 23 — Nem érted te azt! Ez csak (K: — Nem érted te <azt kedves batyám> <urambatyam> balya. Ez csak)
- „ 25—25 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Egy év is elmúlt>
- „ 28—29 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <A szerkesztő is megvolt [sic] elégedve>
- „ 30 népszerű lett (K: népszerű <neve> lett)
- „ 36 kezdve a kormánypártra megyünk át. (K: kezdve <kormánypartiak les> a <mersekelt ellenzékre> kormánypartra megyünk át.)
- „ 38 szolgát nagybátyámért (K: szolgát <atyam> nagybátyámért)
- 46 : 4 Hanem Várhidyvel (K: Hanem a kis Várhidyvel)
- „ 8 — Mit ír? (K: — <Mit> Mit ír?)
- „ 9—10 nagy Hettyey szombaton éjjel, mikor (K: nagy Hettyey <ur> szombaton <éji tizenkét óraker, mikor a> éjjel mikor)
- „ 12 a mi hazánkat — a jövő vasárnapi (K: a mi [sic!] hazánkat <következő> — a jövő vasárnapi)
- „ 15 kell koncipialnom (K: kell <írnom> concipialnom)
- „ 16 provinciámnak; mindössze kétszer (K: provinciámnak; csak-hogy kétszer)
- „ 19 Hettyey. (K: Hettyey: <Kedves> <Kedves barátom!>)
- „ 21 programmal jelöltnek (K: programmal <képviseelőnek> jelöltnek)
- „ 29 sajnálom. (K: sajnálom <mert mar>)
- „ 34 nagy gézengúzok vagytok (K: nagy pernahajderek vagytok)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 43 : 1 *Valaki felpanaszolta nemrég . . .* — MK utalása annyira általános, hogy nem lehet megállapítani, vajon a sajtóban vagy előszóban hangzott-e el az észrevétel. Annyi tény, hogy a PHban 1888. március elejétől a jelen cikk megírásáig nem találtunk semmi olyan utalást, amelyet MK itt felidézett.
- „ 5—6 *mikor még lúdtollal írták a vezércikkeket, vasból volt a meggyőződés, most vastollal írják, s pehelyből van.* — MK e fordulattal vagy az általunk nem ismert cikk konklúzióját idézte fel, vagy egy korabeli újságíró csipkedő, gunyoros fordulatát örököltette meg, esetleg saját helyzetjellemző aforizmája.
- 44 : 9 *pusztító Moloch* — emberáldozatot követelő főnciai napisten
- „ 21—23 Hettyey személyének bizonytalanná tétele. — Minthogy MK a valódi élet jelenségét tette ironikus írása tárgyává, a kipellengérezett vidéki szerkesztő alakját többszörösen homályba kellett burkolnia. Különben lehetséges, hogy valamelyik Nógrád megyei lapszerkesztőről mintázta története hőseit, de az is lehet, hogy szegedi évei tapasztalatát örököltette meg.

MESE AZ ÁRVÍZRŐL

M *Pesti Hírlap. 1888. március 22., 10. évf. 82. sz. (5. 1.)* Rovaton kívül. Szignó: X.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

Az X. szignóval és Mikszáth új betűjeleivel kapcsolatos fejtegetéseink a *Harmadszor* c. karcolat jegyzeteinek elején található összegzésünkben olvashatók a jelen kötet 221—222. lapján.

Árvíz és politika

Az 1888-as év tavaszán a Tisza mellékfolyói hirtelen megáradtak és jelentős károkat okoztak. MK a későbbiekben több karcolatban foglalkozott az elemi csapással. (Ld. *Az ár, Neptun úr és a vizek*, továbbá a *Ki adott legtöbbit a »Jó szív«-nek* c. karcolatait és a hozzájuk fűzött jegyzeteket a jelen kötetben.) Történetünk az első ezeknek az írásoknak a sorában, és egyike azoknak az egykorú tréfás fordulatoknak, amelyekben a folyó és a miniszterelnök nevének azonossága a humoros helyzet forrása. Itt, ebben az esetben ez a játékosság továbbfejlődik azzal, hogy a Tiszát távolról tápláló folyókat főispánoknak

tekinti, amelyek bár szoros kapcsolatban állnak a főfolyammal, de a maguk területén korlátlan urai a helyzetnek.

Itt említjük meg, hogy a folyam eredetét kalapjával eltömíteni tudó atyafinak tulajdonított vélekedés MK más, korábbi írásaiban is felmerül.

A KÚRIA ÉS GYÁSZA

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 200–201 folio
M *Pesti Hírlap*. 1888. március 27., 10. évf. 87. sz. (4. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A nekrológot MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes darabokat I, II, III, IV, V, VI, VII római számokkal jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkába MK írta fel a nyomdai utasítást: »b. r.«.

Javításai az átlagosnál alacsonyabb számúak. Arra nem találtunk biztos fogódzót, hogy a nyomdai levonatot maga javította-e vagy sem.

Különös nekrológ

Perczel Bélának, a Kúria elnökének haláláról MK nekrológban emlékezik meg, emlékéit apró mozaikok felsorakoztatásával, tevékenységének méltatásával örökíti meg. Perczel halála kapcsán nem mulaszt el néhány bíráló megjegyzést tenni az igazságszolgáltatásra; nevezetesen a királyi táblát bírálja, utalva a jogász körökben elterjedt adomákra. Az igazságszolgáltatás másik fórumát, a Kúriát, elismerő szavakkal illeti.

Perczel halála nem volt váratlan, már az előző év januárjától súlyos beteg volt. 1819-ben született, Perczel Mór testvéröccse volt. A 40-es évek elején ügyvédi oklevelet nyert, visszatért szülőmegyéjébe, Tolnába, ahol közszolgálatba lépett. A szabadságharc bukása után visszavonult. 1861-ben a volt magyar királyi helytartótanács tanácsosává nevezték ki, később a királyi ítélőtáblához került, mint rendes bíró. 1865-ben képviselővé választották. 1872-ben a képviselőház elnöke, majd alelnöke. 1875-től igazságügy-miniszter lett; ő nyújtotta be a Csemegi-féle büntető törvénykönyvet. 1878-ban lemond a miniszteri tisztegről, a semmitűszék alelnöke lesz, 1881-ben a Kúria másodelnöke, 1884. novembertől haláláig a Kúria elnöke.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 48 : 1 Egy idegen, nevezetességeket (K: Egy idegen <...> nevezetességeket)
- „ 7 ott áll aranybetűkkel (K: ott áll <kopott> arany betűkkel)
- „ 11 E két fórumból (K: <Nálunk> E két forumból)
- „ 11 nívón: a Kúria (K: niveaun: a <tábla C> curia)
- „ 16 az nincs. Hiába (K: az nincs. <A jogász> Hiába)
- „ 17–18 sor között a K-ban egy törölt bekezdés található:
 <<Bizony különös <...> az hogy mi akik „jogász <...> nemzetnek” hittuk magunkat sokáig még ezen a téren is ilyen szegények vagyunk>>
- „ 20 Egész adomakör nyilzaporával (K: <...> Egesz adomakör <...> nyilzaporával)
- „ 21 kikerülnek. A magyar (K: kikerülnek <Ügyvédek> A magyar)
- 49 : 1 ítéleteiről, mellyel az is (K: ítéleteiről, <ahol> mellyel az is)
- „ 3 a fél, hogy az (K: a fél <az íteletet> hogy az)
- „ 10 alkalmas egy ilyen (K: alkalmas <volt> egy ilyen)
- „ 14–15 volt, vékony, értelmes arccal, nyájas, (K: volt <aki egykor> vekony értelmes arccal <<...> szelid>> nyájas)
- „ 24–25 sor között a K-ban kihúzott bekezdés található: <<Az ő miniszterségére esett az Ugron féle <...> székely pucis is.>>
- „ 30 Igen gyakran eljár (K: <Egesz eleteben> Igen gyakran eljár)
- „ 31 olyan figyelemmel kísérte a novellákat (K: olyan <edesdeden hallgatta a rossz> figyelemmel kísérte a novellákat)
- „ 32 gyermek, aki mesehallgatás gyönyöreinek (K: gyermek aki a <<meseles <...>> mesehallgatás <gyönyöreinek> gyönyöreinek)
- „ 34 hogy felolvasás (K: hogy <egy egy> felolvasás)
- „ 36 szép volt. Írjon (K: szép volt. <Folytassa> Irjon)
- „ 37–38 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Mint elnökrol>
- „ 38 beszélni; hogy milyen (K: beszélni *rola*; hogy milyen)
- 50 : 2 akár van benne része (K: akár <volt> benne része)
- „ 2–3 elnöksége alatt a Kúria (K: elnöksége alatt <lett a> Kuria)
- „ 3–4 azt a magas színvonalat (K: azt a <fokozott> magas színvonalat)
- „ 8 sor után a K-ban a következő bekezdés található: <Elnök> Kuriai elnöknek valo ember akad ebben az országban akárhány <<de az olyan az az alperes ?birokkal? <...> vagyunk>> csak alperes bíráknak <<...> vagyunk nagy szükségben>> valok vannak szűken.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 48 : 7—8 *Iusticia regnorum fundamentum* — az igazság az országok talpköve
- „ 9—10 *az ország két legmagasabb ítélő fóruma.* — 1868-ig a legfelső országos bíróság és a legfőbb ítélőszék a Kúria volt, mely a Királyi Ítéltáblából és a Hétszemélyes Táblából állt. Az 1868. LIV. tc. a bírói szervezetet megváltoztatta, a Királyi Ítéltábla kivált a Kúria szervezetéből. A Kúria 1884—1950-ig a legfelsőbb bíróságot gyakorolta, a Királyi Ítéltábla pedig kizárólag fellebbviteli bíróságként működött.
- „ 17 *Diogenész lámpása* — Diogenész ókori cinikus filozófus, a hagyomány szerint a társadalom iránti megvetését azzal is kifejezte, hogy Athén utcáin fényes nappal lámpással járkált, mondogatván, hogy embert keres.
- 49 : 12 *szubtilis* — itt: kényes
- „ 19—24 Perczel Béla fia és Wágner László párba. — Perczel Béla Aurél nevű fia 1877. szept. 27-én hajnalban párba. az erdőben dr. Wágner László ügyvéddel. A sértett fél Wágner volt. Perczel Aurél a helyszínen meghalt, apja, az akkori igazságügy-miniszter maga tett lépéseket a királynál Wágner kegyelmi ügyében. Mikszáth az 1877. évi cikkeiben foglalkozott a Wágner—Perczel-párba. témájával és Perczel Béla »gavallér« viselkedésével. (Ld. Krk 53. köt. 133—137. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket 422—424. l.)

AZ ALKONYAT

- M I. *Pesti Hírlap. 1888. március 30., 10. évf. 90. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. *Politikai rajz* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai.* Összegejtötték és kiadták a Légrády Testvérek. Bp., 1892. 364—365. l. [A kötet már 1891. november végén megjelent a karácsonyi könyvpiacra.!] Utánközlések a kötetkiadás megjelenésének napjaiban:
- II. a) *Fővárosi Lapok.* (Szerk.: Vadnai Károly.) 1891. november 28., 28. évf. 327. sz. 2442—2443. l.
- II. b) *A Hét.* (Szerk.: Kiss József.) 1891. november 29., 2. évf. 48. sz. 764. l. *Teljes névjelzéssel.*
- III. *Jk 48. köt = Hi 16. köt. A tisztelt Ház. Bp., 1917. 135—138. l.*

A Krk 40. kötetében Bisztray Gyula, mint 1891 végén közölt írást, ezt a karcolatot az elbeszélések sorában már megjelentette (144—146. l.). Ugyanígy járt el a *Hány óra?* c. karcolattal is, amely ugyan 1891. jan. 22-én jelent meg a PHban, de jellegét tekintve ez is irodalmasított parlamenti karcolat volt. (Ld. Krk 40. köt. 114—116. l.; a jegyzetapparátusban közli mindkét írással kapcsolatos besorolási megfontolását a 258—259., ill. a 278—279. l.)

Valószínűleg elkerülte Bisztray Gyula figyelmét az a tény, hogy az *Országgyűlési Karcolatok*at sajtó alá rendező Légrády Testvérek a közzétett parlamenti karcolatok mindegyikénél közöltek dátumot. Nem a megjelenését, hanem annak az ülésnek a napját, amelyről a karcolat szólt. Ezek mindegyike a megjelenés előtti napot mutatja, így tulajdonképpen a megírás napját közli az 1892-es kötetkiadás. Kivételt csupán két írás képez: a 301–305. lapon közölt, *A fülemlé-kormánybiztos* c. karcolat, amely tulajdonképpen az 1888. jún. 12-én napvilágot látott *A »röpdés új lakója* c., a jelen kötet 179–183. lapján közölt karcolattal azonos. A másik, dátum nélkül közzétett karcolat az 1892-es kötetben *Az alkonyat* című, amely mint láttuk, 1888. márc. 30-án jelent meg a PH hasábjain.

Míg az elsőnek említett írás dátum nélkül való közlése nem okozott különösebb problémát, *Az alkonyat* dátum nélküli közlése az 1892-es kötetben, továbbá a Hi jelzett kötetében való ismételt nyomtatása azt a benyomást kelthette, hogy *1890 után*, esetleg az *1892-es kötet lezárása előtt keletkezhetett, és így valamilyen formában nosztalgikus reflexiókat tartalmazhat az 1890 márciusában lemondásra kényszerült Tisza Kálmánnal kapcsolatban.*

E látszatnak azonban a keletkezés időpontja ellentmond. Ezért — ugyan a Mikszáth-karcolat szövegének újraközlésétől eltekintünk —, a kitapintható keletkezési körülményeket az alábbiakban összegezzük:

Keserű helyzetkép egy hajdani híres emberről

Mindössze három nappal korábban Mikszáth *A Kúria és gyásza* c. nekrológiájában búcsúztatta Perczel Bélát, a Kúria elnökét, a volt igazságügy-minisztert. A megelőző három hónapban, az 1888-as esztendő első napjaitól kezdve sorra távoztak az élők sorából a közelmúlt politikai életének kiemelkedő férfiai. Perczel Béla már a negyedik volt ebben a gyászos sorban. Az élen a konzervatív Sennyei Pál báró január eleji halála állt. Őt követte Ghyecz Kálmán, a Deák-párt hajdani oszlopos tagja, aki szorosán közreműködött Tisza Kálmánnal a fúzió előkészítésében és végrehajtásában, majd a pénzügyminiszterséget is elvállalta. Március elején hunyt el, 77 éves korában, Sommsich Pál, a hajdani konzervatív politikus, aki a 70-es évek végén és a 80-as években a mérsékelt ellenzék soraiban fejtett ki élénk tevékenységet.

A közelmúltban bekövetkezett négy haláleset együttesen kész-tethette Mikszáthot arra, hogy a politikai karrier mulandóságáról elmélkedjen, rámutasson arra a más esetben is tapasztalt jelenségre, hogy a felnövő és feltörekvő új politikus gárda egyre kevésbé tiszteli a múlt nagy tanúit, a már hanyatló erejű nemzedéket.

E rezignált hangú karcolatban egy ilyen »nagy öreg« lassú hát-terbe szorulásának fokozatait eleveníti meg. Ismertetőjegyként meg-említi, hogy mondásait »orákulum gyanánt adták szájról szájra« »végre miniszter lett«, »ott ült egy darabig, két vagy három évig a piros székben«. Majd »beleunt a miniszterségbe, leköszönt, és újra be-

állott nagyembernek». Különös jellemzőjeként említi meg Mikszáth, hogy mint »visszalépő államférfi» nem az ellenzék padjaiba ült, hanem megmaradt a kormányzópárt soraiban.

A felsorolt mozzanatok többsége arra a feltételezésre készítet, hogy Mikszáth Horvát Boldizsárra gondolhatott, az ő csillogása és lassú háttérbe szorulása lebeghetett szeme előtt, amikor ezt a keserű tárcát megírta. Horvát Boldizsár 1867 februárja és 1871 júniusa között volt igazságügy-miniszter, önként hagyta ott a piros székot, kiváló szónok volt, beszédei akkor is, később is feltűnést keltettek. Folyamatosan tagja volt a parlamentnek és párton kívüli képviselőként támogatta a kormány tevékenységét. Mikszáth a cikkben megemlíti, hogy a bemutatott képviselő »szemei meggyöngültek, nem lát jól». Horvát Boldizsár a 70-es évek végén, a 80-as évek elején, ahogy a Sturm-féle Almanach is írja, »egy ideig szembaja folytán nem szerepelt». (226. l.) És végül, amikor ezek a sorok íródtak, Horvát Boldizsár hatvanhat éves volt, tehát a kor fogalmai szerint már rég elérte az öregúr titulust.

De azt is fontolóra kell vennünk, hogy a fentebb kiragadott »életrajzi» mozzanatokkal Mikszáth csak fokozni akarta a homályt, és általában a jelenséget próbálta e rövid karcolatban szemléletessé tenni. Az azonban tény, hogy Horvát Boldizsáron kívül 1888-ban nem volt olyan képviselő, aki a korábbi kabinetek egyikében miniszteri tárcát töltött volna be, és életkora alapján öregúrnak számíthatott volna.

ELLENZÉK AZ AKADEMIÁNÁL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 202—203 folio
M I. *Pesti Hírlap*. 1888. április 4., 10. évf. 94. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Csevegés* alcímmel. Névjelzés nélkül.
II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Ősze gyűjtötték és kiadták a Légrády Testvérek. Bp., 1892. 186—188. l.

A kézitról

A karcolatot MK egy 30 cm hosszú és 20 cm széles fogalmazási papírra, illetőleg négy, átlagosan 25 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták és I—X római számokkal jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában MK adta meg a nyomdai utasításokat: »borgisz» [áthúzva] »garmond, compress».

MK javításainak száma az átlagosnál alacsonyabb. A nyomdai korrektúrát maga végezhetette, ez alkalommal néhány apróbb javítást hajtott még végre az 52 : 1, 52 : 16, 52 : 19, 52 : 26 és 52 : 28 sorokban.

Népszóhat újabb cikke az Akadémia ellen

A korábbi években MK több ízben támadta az Akadémiát konzervativizmusa, protekcionizmusa miatt és a liberalizmus eszméitől való teljes elzárkózásáért. Az 1880-as évek közepén az Akadémia ellen frott támadó karcolatairól összefoglalóan szólunk *Az úgynevezett tudományos Akadémia* c. cikkéhez fűzött jegyzetekben (ld. a Krk 74. köt. 33—36. l., ill. 173—174. l.).

A jelen karcolat a kiszivárgott hírek alapján egy sajátos szituációt fest le. A Tisza Kálmán tiszteleti taggá való jelölését követő izgott belső szervezkedést szellőzteti, amelyet részben a konzervatív erő, részben a függetlenségi párti akadémiai tagok szőhettek annak érdekében, hogy valahogyan megakadályozzák Tisza Kálmán tiszteleti taggá választását.

Az Akadémiai Értesítőben közzétett tagajánlás szövegét, úgy is mint MK karcolatának kiinduló alapját, az alábbiakban teljes egészében közöljük:

»TISZA KÁLMÁN magyar kir. miniszterelnököt tiszteleti tagul ajánlja SCHVARCZ GYULA, rendes tag.

Alapszabályaink (14. §) tért nyitnak arra, hogy az Akadémia tiszteleti tagjai közé iktathassa a haza minden jeleseit, akik előkelő helyet foglalnak el nemzetünk szellemvilágában, és akik tudomány-pártoló működésük által magokat Magyarország első tudományos intézetének hálájára érdemesítették.

A haza jeleseinél élénk sora óta oly férfú áll, akinek a gondviselésétől osztályrészül jutott kiépíteni a törvényhozás útján a magyar állam korszerű szervezetét úgy a jogállam, mint a művelődési állam eszméjének irányában, s akinek nevét a jelenkor első rangú államférfiúi nagyságai közt hangoztatják ma már világszerte.

Azonban nemcsak ezért fog fényt kölcsönözhetni a Tisza Kálmán államférfiúi alakja, modern történelmünk egyik végzetterhes lapjának még emberöltők múlva: nagy horderejű érdemek fűződnek az ő nevéhez a nemzeti szellem mindazon tusáiból is, amelyeket a magyar hazafiság a legutóbbi évtizedek folyamában az alkotmányos élet terén vitt, úgy egész közművelődésünk, mint a tudomány állami érvényesülhetésének magasztos érdekeiért. Tisza Kálmán kormányzása alatt alkottatott meg azon törvény, amely a tudomány és irodalom kiváló munkásainak székelt adott az országgyűlés főrendiházában: az ő kormányzása alatt léptetett életbe az a törvény is, amely tudományos szakképzettség minősítvényhez köti a törvényhatósági tisztviselők állomásainak betöltését.

De nem is tekintve e kultúrpolitikai jelentőségű törvényhozási érdemekre, jelentékeny szolgálatot tett Tisza Kálmán a hazai történetbúvárlat és történetírás érdekeinek is, midőn visszaszerzett az országos levéltár számára nagybecsű okmánygyűjteményeket, amelyek különben hazánk határain túl homályban, vagy legalább ránk nézve felhasználhatatlanul lappangva maradtak volna. Publicisztikai fölszólalását — pl. az, amelyben már ezelőtt három évtizeddel óva inti vala

a tanuló ifjúságot, hogy törekedjék a modern társadalmi követelményeknek megfelelő egyéb közhasznú pályákra is, ne csupán az amúgy is túlszűfolt jogi pályára — mondom ezen publicisztikai fölszólalásai korszerűleg bölcs tanácsot adtak egy-egy életbevágó fontosságú kérdésben nemzedékünknek; azon tanulmánya pedig, amelyet a parlamenti felelés kormányának a megyei önkormányzattal való összeegyeztetése tárgyában bocsátott közre a hatvanas évek elején, már egymagában is méltó helyet biztosított számára államférfiúi íróink sorában.

Végül, hálára kötelezte a Magyar Tudományos Akadémiát az által is, hogy — miként az Értesítő nem egy füzetéből látható — valahányszor csak egyes áldozatkész hazafiak nagyobb összegeket bocsátottak tüzetesebb adományozási cél megnevezése nélkül a kormány rendelkezésére a közjó érdekében: Tisza Kálmán mint kormányelnök azokat a legnagyobb úgyszeretettel a Magyar Tudományos Akadémiának adományozta, és ezáltal hazánk első tudományos intézetének tőkeértékét sok ezer forintnyi összeggel gyarapította. Aki kormányzási gondjai közepett is meleg érdeklődéssel viseltetett Akadémiánk iránt mindenha: annak tudománypártoló érdemei fölüllátnak minden kétségen; ámde ha az, aki ennyire jóltevője volt eddigelé is Akadémiánknak, egyúttal oly kimagasló vezéralakja is alkotmányos életünknek, és oly nagy államférfia hazánknek, mint Tisza Kálmán: úgy a Magyar Tudományos Akadémia csak szerencsét fog kívánhatni magának, ha őt tiszteleti tagjai közt fogja minél előbb tisztelhetni.«

A tagajánlás az Akadémiai Értesítő 1888. évf. 76—77. lapján jelent meg. Érdeemes megemlíteni, hogy MK a karcolat 51: 7—13 sorában leírja Pulszky Ferenc két ajánlásának kiváltó okát: Andrassy Gyula és Kállay Béni tiszteleti taggá javasolását. Az Akadémiai Értesítő e számában megtalálható gr. Andrassy Gyula taggá ajánlásának lakonikus rövidségű szövege: »Tiszteleti tagnak ajánlom gr. Andrassy Gyula volt miniszterelnököt és volt külügyminisztert, a t. Akadémia igazgató tagját, ki nem írt ugyan történelmet, de csinált magyar történelmet, s „megnyerése által az Akadémia díszének és javának öregbedését” nemcsak „várja”, hanem találja.« (1888. évf. 76. l.)

Kállay Benjámin az Akadémiai Értesítő szövege szerint Pulszky Ferenc nem tiszteleti tagnak, hanem rendes tagnak ajánlotta. Kállay ugyanis 1878-tól lev. tagja az Akadémiának. Lehetséges, hogy a MK által leírt »osíny« érdekében eredetileg tiszteleti tagnak javasolta Pulszky, de az akadémiai gyakorlat szerint levelező tagot előbb rendes tagnak, és csak ezt követően, a nagy érdemek, a nagy elismerés kifejezéséeként szokták tiszteleti tagnak javasolni. Bár volt arra is példa, hogy valakit lev. tagból tiszteleti taggá választottak. (Ez történt húsz év múlva Mikszáthtal, aki ugyan 1889-től levelező tagja lett az Akadémiának, de 1910-ben — közvetlenül halála előtt, a negyvenéves írói jubileum alkalmával — tiszteleti taggá választott az Akadémia.)

Kállay Béni tagajánlása szintén igen tömör volt: »Rendes tagnak

ajánlom Kállay Béni levelező tagot, cs. és kir. pénzügyminisztert, kinek „A szerbek története 1770—1815” című munkája ismeretes, és kinek nagyszabású székfoglaló beszéde „Magyarország a kelet és nyugat határán 1883” a külföldön is általános feltűnést okozott. (Uo. 77. l.)

Nem érdektelen a végeredmény sem. A közgyűlés első napján, 1888. máj. 3-án a titkos szavazás alkalmával Tisza Kálmánt 39 igen, 9 nem szavazattal, gr. Andrássy Gyulát 36 igen és 12 nem szavazattal tiszteleti taggá, Kállay Benjamint pedig 38 igen és 8 nem szavazattal rendes taggá választották. (Akadémiai Értesítő, 1888. évf. 118. l.)

Szövegváltozatok

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét tekinti alapszövegnek. A PH-beli első közlés szövegét egy helyen módosította MK, és a kötet gyakorlatának megfelelően *Tiszát az akadémián jelölik* címet illesztette a karcolat fölé, és al-cím helyett a megírás dátumát: *1888. ápr. 3. adta meg.* A korábbi gyakorlatot követve a címváltoztatást nem vesszük¹ figyelembe, csak itt a bevezetőben jelezzük.

Lap Sor

- 50 : 1 nemcsak a föld frissül fel, aki termékeny (K: nem csak a <termeszet> föld frissül fel <de minden> aki termékeny)
 „ 3 is most egészíti (K: is <akkor> most egészíti)
 „ 5 idén van (K: idén] <is> <?sincs?> van)
 „ 5–6 tagajánlások e napokban (K: tagajanlasok <most> e napokban)
 „ 8–9 be oda, mint (K: be <oda> oda mint)
 „ 13 Miért nem (K: Mért nem)
 51 : 3 kormányelnök keze (K: kormány elnök <elno> keze)
 „ 4 uralkodott: most (K: uralkodott: <s> most)
 „ 4–5 (a vasember, aki (K: (a <magyar> vasember aki)
 „ 7 Pulszky Ferenc szereti a zavarokat; mihelyt (K: Pulszky Ferenc <aki> szereti <a konfliktusokat> a zavarokat, mihelyt)
 „ 11 helyre ajánlja Kállay (K: helyre <ajánlja> ajánlja Kállay)
 „ 13 konfliktusokat csinált. (K: konfliktusokat <?inszenirozott?> csinált)
 „ 14–15 Három nagyember (K: három <min> nagy ember)
 „ 19 vélték némelyek —, (K: vélték <Salamon Ferenc> némelyek)
 „ 22 mellőzünk? Mellőzzük Kállayt. (K: mellőzünk? <Kállay nagy tudós> Mellőzzük Kállayt)
 „ 22–23 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Mellőzzük Tiszát>
 „ 23 — Kállayt lehetetlen (K: — <Lehetet> Kállayt lehetetlen)
 „ 25 — Bajos, mert (K: — <Tiszat lehetetlenség> Bajos mert)
 „ 28 — Igaz, igaz! (K: <...> — Igaz igaz!)

Lap Sor

- 51 : 29 ellen jó kortesfogást (K: ellen jo <kores> kortesfogast)
 „ 31 — Nem ösmeritek (K: <akkor> Nem ösmeritek)
 „ 36 mind mozgalmasabb lázongási (K: mind <nagyobb> mozgalmasabb lazongasi)
 52 : 1 Krk, PH: Gyula *meghökken*t. (K: Gyula *elhalványodék*.)
 „ 4–5 Fraknoihoz; hogy argumentumokkal (K: Fraknoihoz; <és k> hogy argumentumokkal)
 „ 14 nem írta meg elég (K: nem <...> <nem dice> írta meg elég)
 „ 14–15 Tisza Kálmán sokkal (K: Tisza <egy> Kalman sokkal <sebb>)
 „ 16 hanem Pulszky Ferencen *azt* vettem (K: hanem <Salamon Ferencen> <...> <Salamon> Pulszky Ferencen vettem)
 „ 19 Krk, PH: *S rohant a Múzeumba*: (E sor a K-ban nem található!)
 „ 25 tapintatos. Az ilyesforma (K: tapintatos <...> Az ilyes forma)
 „ 26 Krk, PH: nem szabad csak úgy *ajtóstul* berohanni (K: nem szabad <az ajtóstol rohanni> csak úgy *ex abrupto* berohanni)
 „ 27 — De mégis mi (K: De <?hat?> mégis mi)
 „ 28 Krk, PH: — *Hm...*, négy szemközt (K: *Latod*, négy szem közt)
 „ 29 nem ajánlod. (K: nem <te> ajánlod <Hanem?>)
 „ 33 nem komolyabb (K: nem <...> komolyabb)
 53 : 4 S akit tizenkét évi (K: <Tisza Kalman tehet mar eszre van véve> S akit tizen ket evi)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 50 : 4 *Mert nemcsak az Akadémiának halnak, hanem ő maga is hal és ritkul.* — MKnak ez az utalása kétirányú, egyrészt arra utal, hogy több végrendeletben az Akadémiára hagytak érték-tárgyakat vagy pénzüsszegeket, a másik rész pedig arra céloz, hogy az akadémikus elhalálozásával megüresednek tag-sági helyek.
 „ 13–14 *Miért nem ajánlotta inkább Tallián Bélát, mert az legalább írt egy levelet?* — A célzás arra vonatkozik, hogy az 1887-es választásokat követően Tallián Béla, Somogy megye alispánja levélben számolt be a belügyminiszternek a Széchenyi Pál mandátuma körüli nehézségekről. A levél szövege valószínűleg a helyi ellenzéki körök segítségével a függetlenségi párt kezébe került, és kellően időzítve, a Széchenyi mandátuma elleni panasz kivizsgálása idején az Egyetértésben teljes egészében közzétették a levél szövegét. (Ld. erről részletesebben a Krk 75. köt. 238–241. lapján közöltek.)
 51 : 9–10 *megírván Fraknoi*nak — Fraknoi Vilmos volt ebben az időben az Akadémia II. osztályának titkára.

Lap Sor

52 : 34 *circumspectus* — körültekintő

53 : 1 *amerikai párbaj* — a párbajnak olyan sajátos módja, amikor a szembenálló felek nem fegyverrel vívnak párbajt, hanem két golyó között kell választaniok; akire a fekete jut, az köteles meghatározott időn belül önkezeléssel véget vetni életének.

„ 6—7 *ahogy Kossuth és Petőfi ki tudta heverni a meg nem választást.* — Petőfi akadémikus jelölését az 1840-es években elvetették, Kossuth Lajost 1841-ben Bajza József és Kiss Károly javasolta lev. tagnak, de a közgyűléskor nem kapta meg a többséget.

AZ ÁR

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 204—207 folio

M I. *Pesti Hírlap. 1888. április 8., 10. évf. 98. sz. (1., 2., 3. l.) A* Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

II. *Jk 38. köt. = Hi 6. köt. Szeged könyve I. köt. Bp., 1914.* 140—149. l.

A kézitról

A karcolatot MK egy normál papírlapra és négy, átlagosan 40 cm hosszú és 14 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében szeletekre vágták, és az egyes részeket I, II, III, IV, V, VI, VI 1/2, VII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV római számokkal jelölték. Az első lap jobb felső sarkában MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »garmond!

A szerző javításainak száma az átlagosnál valamivel kevesebb, ez jelzi azt is, hogy a régi emlékek szinte megkomponáltan, formába öntve idéződtek fel benne; a javítások döntő többsége stiláris jellegű. A korrektúrát MK maga készíthette el, ezt a következő sorokban található javításai jelzik: 53 : 22—23, 55 : 1—2, 55 : 5, 55 : 20, 56 : 13, 57 : 19.

A nagy szegedi árvíz felidézett emléke

1888. március—áprilisban a Tisza-szabályozás kezdete óta a szá-
zad legnagyobb árvize sújtotta a Tisza menti vidékeket, de az ország
más tájait is. A Tisza Tokaj alatt több helyen áttörte a töltéseket,
városokat és falvakat öntött el, a Szamos Szatmárt és Szamosközt
borította el. Kiöntött a Bodrog, Zagyva és a Körösök is. A Kettős-
Körös Gyula alatt lépett ki medréből, elöntötte Csaba, Békés, Tarcsa,
Mezőberény és más községek földjeit. Vízáradások pusztítottak a

Maros, Temes, Béga és Al-Duna vidékein is. A kiöntött víztömeg óriási anyagi károkat okozott.

Az árvíz problémája a képviselőház napirendjére került. Irányinak a kérdéssel kapcsolatos indítványát a képviselőház a máj. 24-i, 25-i és a 26-i ülésén tárgyalta. MK ezekről az ülésekről a máj. 25-i *A t. Házból*, a máj. 26-i *A t. Házból* és a máj. 27-i *A t. Házból* c. karcolatokban számol be. (Ld. a jelen köt. 156–166. l.) Az 1888-as tavaszi árvízi eseményekkel az említett parlamenti karcolatokon kívül jelen írásában és az ápr. 8-i *Neptun úr és a vizek* c. karcolatában (ld. a jelen köt. 61–62. l.) foglalkozik. Ide sorolható még a máj. 15-i *Ki adott legtöbbet a »Jó szíve-nek?«* c. írás is, amely az árvízkárosultak támogatására rendezett bazár alkalmából íródott. (Ld. a jelen köt. 68–70. l.)

MK jelen karcolatában feleleveníti az 1879-es szegedi katasztrófa nyomasztó élményeit, melyről a *Szeged pusztulása* c. röpiratában kilenc évvel korábban már beszámolt, lírai hangon emlékezve Szeged rettenetes éjszakájára (ld. Krk 56. köt. 144. l.). A karcolat több ponton is eltér a *Szeged pusztulása* c. füzet legismertebb részétől, *A legborzasztóbb éj* c. írásától. Az eltelt időszak érezhetően elhalványította a tragikus mozzanatokot. Így a jelen írásban már szellemes csipkelődéssel rajzolta meg az árvíz bejövetelén vitatkozók párbeszédét és a furfangos szabó adomáját. A tárgyi magyarázatokban utalunk a két írás közti eltérő részletekre.

Itt jegyezzük meg, hogy a szegedi katasztrófa mozzanataival MK számos más írásában is foglalkozott. Az író egyéb árvízi történeteiről ld. Bisztray Gyula összefoglaló jegyzeteit. (Krk 56. köt. 253–254. l.)

A szegedi árvízről tájékoztatásul megjegyezzük, hogy a végzetes gátszakadás 1879. márc. 5-én este 7 órakor a percsorai öblözet petresi szakaszán következett be. Márc. 7-én átszakadt a baktói töltés egy része, az ún. szilléri szakasz, majd márc. 8-án ismét gátszakadás történt. Márc. 10-én és 11-én meglassult az ár növekedése, azonban a márc. 11-ről 12-re virradó éjszaka óriási vihar tört ki, ezalatt az ár tönkretette az utolsó töltések védelmi vonalát. A gátszakadás Szeged központjától 2 kilométernyi távolságban következett be. A várost márc. 12-én éjjel fél háromkor öntötte el az árvíz, mintegy kettőtől négy és fél méter magasságban, melynek során több mint százötven ember vesztette életét és kb. hatezer lakóház pusztult el. A kár meghaladta a harmincháromezret aranykoronát. A szegedi árvízről ld. Bisztray Gyula jegyzeteit (Krk 56. köt. 249–257. l.) és Botár Imre–Károlyi Zsigmond: *»A Tisza szabályozása«*. 2. rész. (Bp., 1971. 11–12. l.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

53 : 4 van évről évre. (K: van <mar> évről évre. <A muszka nem jön>)

„ 8 egy-egy fennhéjázó névjegy (K: egy egy <nev> fennehezo névjegy)

Lap Sor

- 53 : 9 Imre a Madzag (K: Imre a <Bige> Madzag)
 „ 10 János a Bige (K: Janos a <Madzag> Bige)
 „ 11 De hol? Nézzük (K: De hol? <Megnezzük a map> Nézzük)
 „ 12 nevű vizek (K: nevű <vizekről> vizek)
 „ 17 kis erecskék, (K: kis <foly> erecskék)
 „ 20 méltóságteljes Dunát, melyet nagy (K: meltosagteljes <M>
 Dunat, melyet <botra tamaszko do ven> nagy)
 „ 22—23 akit magyaros ingvállban rajzolnak, szép leány képé-
 ben (K: aki magyaros ingvállban *járó* szép leány a képeken)
 „ 24 Láttak már egy (K: Lattak <önök> mar egy)
 „ 25 milyen. Hát kérem (K: milyen <...> Hat kerem)
 54 : 1 „Fekete éjszakák-nak (K: <Meg ma is> „Fekete éjszakának”)
 „ 2 betört a városba. (K: betört <Szegeden> a városba.)
 „ 3 jelentés a gátszakadásról. (K: jelentés a <gat elszakadas>
 gátszakadásról.)
 „ 4 része otthon pihent félében, félálomban (K: része <aludt>
 otthon pihent félebren <varva a v> felalomban)
 „ 5 Mert üres alarmhír (K: Mert <alarmhír> üres alarmhír)
 „ 7 hitt. A városházára (K: hitt. <A varoshazara hozott hirben
 se> A varoshazara)
 „ 9 valójából kikelve (K: valojabol <kitorve> kikelve)
 „ 11 flegmával tanakodának (K: flegmaval <nézték> <merengtek
 magok elé> tanakodanak)
 „ 13—14 ön ide? Nos tehát (K: ön ide? <No his> Nos tehát)
 „ 14 venni; márpedig (K: venni; <ennel> mar pedig)
 „ 16—17 sor között a K-ban törölt szavak találhatók: <En egy
 barátommal>
 „ 20 egy alak suhant (K: egy <asszony> alak suhant)
 „ 21—22 szólottak. (K: szólottak. <Égye>)
 „ 25 hírnök! — találgatta (K: hírnök! <mon> — találgatta)
 „ 26—27 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatók: <Egy
 honved kapitány jott vágatva>
 „ 27—28 vágatva, lováról (K: vágatva <lova mar> lováról)
 „ 30 — Csakugyan elszakadt (K: — <Elszak> Csakugyan elsza-
 kadt)
 „ 31—32 — Már hasig úszott lovam a vízben — monda sötéten.
 Zajongva ömlik be a gátreseken a víz. (K: —<Mar> Mar
 hasig <usz> úszott <a lo a> lovam a vízben — <Jön> monda
 sötéten — <Mindgyárt itt lesz a víz> Zajongva ömlik be a
 <gatakon a víz> gátreseken a víz.)
 „ 32—33 sor között a K-ban törölt szavak olvashatók: <— Bar-
 ratom menjünk>
 „ 33 haza — surgetett (K: haza — <szol> <nogatott a barátom>
 surgetett)
 „ 37 ide a töltéstől (K: ide <a gattól> a töltéstől)
 55 : 1—2 kávéházban néhány gányó ült egy petróleumlámpával (K:
 kaveházban <is feny derengett> egy par <...> civis <es
 zsidó> ült egy <meg> petroleum lámpával)

Lap Sor

- 55 : 5 erélyes ember. Aztán annyi zsák (K: erélyes ember. *Aztán annyi munkaező odakünn, annyi zsák!* Annyi zsák)
- „ 11–12 sor között a K-ban törölt szó olvasható: <— Bolond>
- „ 13 mint a mérnökök észére, (K: mint <...> a <bolcs> mernőköl észére)
- „ 14–15 sor között a K-ban törölt bekezdések találhatóak:
<A koma a fejet vakarta>
<— Azt almodta a feleségem hogy a haját ritka fésűvel>
<A lakó társam>
- „ 18 állítását támogatta (K: allítását <mo> támogatta)
- „ 20–21 elmérgesedett, itták a borocskát, csapkodtak (K: elmérgesedett <csapkodtak a> itták *az előttük levo* borocskát, csapkodtak)
- „ 25 házamat egy kukoricacsó ellen, (K: házamat egy <<...> asztalfiok ellen)> kukoricacsó ellen)
- „ 29 mulatságukat? Hadd (K: mulatságukat? <leg> Hadd)
- „ 30 hisz ráérnek. (K: Hisz <meg> ráérnek.)
- „ 31 Künn az előbbi csönd (K: <Alig voltunk bent tíz percig egy negyed óráig.> Künn <meg a régi> az előbbi csönd)
- „ 34 nem készülődnek. (K: nem <mozognak> készülődnek)
- „ 36 találtunk egy mennykő (K: találtunk <egy nagy akacifahoz kötött hordót az ut közepén> egy menyko)
- „ 37–38 amelyből néhány parányi tűzszikra pattant fel. (K: a mely<ik>bol <egy voros> néhány parányi tuzszikra <csillamlott> pattant ki.)
- 56 : 1 — Ég benne (K: — <Ott> Eg benne)
- „ 3 kongást hallatott (K: kongast <keltet> hallatott)
- „ 9–10 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <— Csak nem bolondult meg>
- „ 12 között, nagy kedélyesen (K: között, <s> nagy kedelyesen)
- „ 13–14 dohány vígan dagadozott, sziporkázott *a jól szelelő szer-számban.* (K: dohány <csak ugy> vígan dagadozott sziporkázott <a nyitott kupak egy cseppet>)
- „ 17 hoztam be; három (K: hoztam be; <egy> három)
- „ 23 láncsal ide van (K: láncsal <oda> ide van)
- „ 24 korán ült be. A víz (K: koran <jött be ide> ült be. A víz)
- „ 26 alkalmatlanságot? Elalszom (K: alkalmatlanságot? <befekszem> Elalszom)
- „ 27 akkor jöhet a víz. (K: akkor <jojjon be> jöhet a víz.)
- „ 31 lakásunkra menjünk, (K: lakasunkra <érjünk> menjünk)
- „ 32 kőház második emeletén (K: kőház <els> második emeleten)
- „ 33–34 sor között a K-ban kihúzott szó található: <Kinyitottam>
- „ 36 ablakot, s lebámultam a csendes utcára. (K: ablakot <s bebarnultam> s lebámultam <az utcára> a csendes utcára)
- „ 37–38 égbolton, barna felhők (K: égbolton <felhok k> barna felhok)

Lap Sor

- 57 : 2 a harang. Néha egy-egy (K: a harang. <Mintha> <<Mintha <...> nyuzsgos tamadna <tolti> tamadna utana <...> tavoli kiáltások hallatszanának>> Néha egy-egy)
- „ 3 megint elhalt minden. (K: megint <elhalt> elhalt minden <nesz>.)
- „ 3–4 sor között a K-ban törölt szavak találhatóak: <Egy okor bögve rohant>
- „ 4 mintha selyem nőruha suhogna. (K: mintha <női> selyem <suhog> no ruha <<suhogasa lenne <...>> suhogna.)
- „ 5 nesz támadt odalent. Papucsban lépeget valaki. (K: nesz <<volt az <...>> tamadt odalent <A papucs> <több lassu papucsos> <Mint mikor lassu lepesekkel papucsba lepegetett valaki> <Lepe> Papucsba lepeget valaki.)
- „ 6 szép leány, ahogy a (K: szep leány <akit a piktorok> ahogy a)
- „ 7 Lassan, csendesen, mintegy osonva töltötte (K: Lassan csendesen <majdnem lopva> mintegy osonva <jött> töltötte)
- „ 8–9 se nem csobogott, se nem hullámozott, csak nőtt. (K: se nem csobogott <hullamzott rengett es> sem nem hullamzott csak nőtt <es gyűrüket vetett>)
- „ 11 észre az ablakból, (K: eszre <ho> az ablakbol)
- „ 12 E pillanatban (K: <Egy> E pillanatban)
- „ 14–15 Szuroksötét lett. (K: Szurok sötet <volt> lett.)
- „ 16 csattanás messziről, (K: csattanás <majd> messziről)
- „ 17 mi lehet? El sem (K: mi lehet <az>? El sem)
- „ 17–18 mindig egy ház (K: mindeg <egy> egy haz)
- „ 19 sötétben Kopori (K: sötetben csak Kopori)
- „ 22 De a gondviselés talál (K: De a <?teremto?> gondoskodik) gondviseles <gon> talal)
- „ 23–24 lángok borzasztó képet (K: lángok <irtozatos> <borzalmas> borzasztó képet)
- „ 25 Az emelkedő ár állati és (K: Az <folyton> emelkedő ár <szekereket> állati es)
- „ 25–26 hömpölygetett lomhán, méltóságteljesen (Ott (K: hömpölygetett <folyton dagadva nagy> lomhan meltosagteljesen <Rombolásai> (Ott)
- „ 28 ágyat, üveges (K: agyat <<vajjon ki halt abban>> uveges)
- „ 33 vízből; mint száz (K: vizből <s ugy neztek ki a magasbol> mint szaz)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 53 : 3 Az első fecskével várjuk a muszkát — 1885 óta rendkívül feszült, háborús helyzet alakult ki a Bulgária feletti befolyás megszerzéséért versengő Oroszország és a Monarchia között. Mikszáth karcolataiban is fel-felbukkan a közelgő háború gondolata. 1887 tavaszáról írja: »— ámbár most a tavasz

- félelmetes vendég. Ő hozza, ha hozza, a háborút». (Ld. az 1887. febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a Krk 74. köt. 93—96. l.) 1888 tavaszán Németország és a Monarchia kettős szövetségének nyilvánosságra hozatala a háborús hangulatot még jobban felfokozta. (Ld. az 1888. febr. 5-én megjelent *A háború a folyosón* c. karcolatot a jelen köt. 121—123. l.)
- 53 : 9 *Madzag* — MK költötte folyónév
- „ 10 *Bige* — MK költötte folyónév
- 54 : 1—2 »*Fekete éjszaká*«-nak nevezik azt a hajnalt a szegediek, amikor az ár betört a városba. — Az utalás az 1879. márc. 12-re virradó éjszakára vonatkozik. (Ld. a fenti bevezető jegyzeteket.)
- „ 5—6 *Mert üres alarmhír már az éj folytán több izben verte föl a lakosságot.* — Mikszáth *Szeged pusztulása* c. füzetében is megörökítette a valótlán hír elterjedését: »De a város azért föl volt alarmírozva. Amint azonban megtudták, hogy a hír nem igaz, a fölzavart lakosok elkezdték szidni a bolondítót, amiért éjnek idején tréfálja meg őket«. (Ld. Krk 56. köt. 172. l.)
- „ 8—10 *Egy polgárember rohant be egész valójából kikelve: — Jön a vízi! A gát elszakadt. Egyenest onnan futok.* — Az eredeti beszámolóban MK megnevezte a hírhozót: »Nagy János nevű fiatalember rohant be lihegve, övig sárosan, vízesen. — Uraim! kiáltá harsányan. A töltés átszakadt. Az ár nagy tömegben hömpölyög a város felé. Minden elveszett.« (Ld. i. h. 174. l.)
- „ 11—18 *A szenátorok tanakodása.* — A jelen karcolatban MK kigúnyolja a szenátorok viselkedését, míg az eredeti leírásban csupán konstataálta a tehetetlenséget, az intézkedés hiányát: »— Meg kell húzatni a vészharangot! Hol a polgármester, hol a kormánybiztos? Senki sem hallgatott meg. Senki sem mondta meg, hol a polgármester, hol a kormánybiztos. Pedig mind ott voltak a városházán. Senki sem kereste meg őket, hogy tudokra adja a szomorú dolgot.« (Ld. i. h. 174. l.)
- „ 18 *s tüstént lementünk egy barátommal az utcára.* — A fordulat az eredeti beszámolóban is szerepel: »Szótlanul, némán ballagtunk le a lépcsőn.« (Ld. i. h. 174. l.)
- „ 27 *Károsy beszámolója a gátszakadásról.* — A jelenetet MK kiszínezte, a *Szeged pusztulásában* a következőket írta: »Robogó fiákker áll meg. Károsy honvédszázados és egy másik tiszt ugrik ki belőle. Megtörtént! kiáltja föl Károsy. E rövid szava tompán rezgett végig a légen, s mikor kezét szorítva otthagytott, még akkor is folyton fülünkbe csengett, mint a végítélet: „megtörtént”.« (Ld. i. h. 174. l.)
- „ 36—38 *A mérnök szerint a víz csak tíz óra alatt érhet a városba.* — Ezzel a fordulattal MK valószínűleg az intézők véde-

Lap Sor

- kezését gúnyolta ki, akik a katasztrófa után azzal védekeztek, hogy azért nem húzták meg a vészharangot, mert azt hitték, miszerint a víz legföljebb reggelre ér a városba. (Ld. i. h. 175. l.)
- 55 : 1 *gányó* — itt: dologtalan ember
- „ 4—26 a két koma párbeszéde a »Hétválasztó« kávéházban. — Ez a történet nem szerepel a *Szeged pusztulásában*, MK a beszámoló színesítésére illesztette a jelen karcolatba.
- „ 29 *kvaterkázni* — férfitársaságban, italozgatás közben csendesen elbeszélgetni
- „ 31—32 *Künn az előbbi csönd honolt. A harang még mindig nem kondult meg.* — A fordulat megtalálható MK említett írásában. (Ld. i. h. 174. l. és Nacsády József hozzáfűzött jegyzeteit a 305. l.)
- 56 : 2—30 Kopori Gyurka, a furfangos szabó esete. — Az adoma alapjául szolgáló történetet Mikszáth a szegedi árvízről szóló leírásában feljegyezte: »Egy felsővárosi bogárnármester napokkal előbb megérezte a veszedelmet, s legbecsesebb poggyászát hordókba rakva, miután jól elzárta a víz behatásai ellen, láncokkal odakötözte hordóit egy élőfához. Nem lehetett a tengert megcsalni. Az áradat kitepte a fát tövestől, s egy éjjel elhembergette a hordókat.« (Ld. i. h. 179. l.)
- „ 31—32 *De ideje volt, hogy mi a lakásunkra menjünk, mely egy nagy erős kőház második emeletén volt.* — Ez a szállás a Széchenyi téren fekvő Zsótér-ház volt. (Ld. i. h. 175. l.)
- 57 : 12 *E pillanatban egyszerre kialudt a városban minden gázláng.* — Az esemény szerepel MK idézett munkájában is. (Ld. i. h. 176. l.)
- „ 22—23 *Két helyen gyűlt ki a város.* — Az eredeti élménybeszámolóban: »A szél még most sem szűnt meg. Démoni szilajsággal vagdalta a tenger pofájához az égő gyufagyár üszkeit. Tűz fönt, víz lent.« (Ld. i. h. 177. l.)

EGY KIRÁLYFI REGÉNYE

- M *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1888. április 8., 35. évf. 15. sz. (242—243. l.) *A svéd királyfi és Munck Ebba* alcímmel. Névjelzés: — n. — A cikk szövegébe Oszkár svéd királyi herceg és Munck Ebba arcképe van beillesztve.

Kötetben itt először.

Egy mésalliance története

Oszkár svéd királyfi 1888. márc. 15-én házasságot kötött egy polgári származású lánnyal: Munck Ebbával. Az esküvőről szóló hírt a magyar sajtó is átvette: »A svéd trónörökös esküvője. Oszkár svéd

herceg, mint egy Bournemouthban feladott táviratunk jelenti, ma vezette oltárhoz Muncck Ebba kisasszonyt. E tény nemcsak azért érdekes, mert uralkodócsalád tagjának mésalliance-áról van szó, hanem azért is, mert Oszkár svéd herceg lépésével elvesztette trónöröklési jogát. Íme a bournemouthi távirat: „Oszkár svéd herceg esküvéje Muncck Ebba kisasszonnyal ma ment végbe. A német császár elhalálózása miatt mellőzték a nagyobbszerű ünnepélyeket. Az esküvőn jelen voltak a svéd királyné, Albany hercegnő, a dán trónörökös, Károly és Eugen svéd hercegek, Piper gróf és Muncck hadnagy, a menyasszony fivére.” A svéd király, Oszkár herceg atyja, mint e táviratból kitűnik, nem volt jelen az esküvőn, ami eléggé bizonyítja, mennyire ellenzi fia házasságát.« (Ld. PN, 1888. márc. 16. 76. sz. 2. l.) A svéd trónörökös esküvőjéről a PH is beszámolt olvasóinak: »Röviden már megemlítettük, hogy Oszkár svéd királyfi esküvéje megtörtént márc. 15-én Bournemouth angol tengeri fürdő templomában. . . A német császár elhalálózása folytán a királyné úgy rendelkezett, hogy az esküvő a legnagyobb egyszerűséggel menjen végbe. Szent István templomát mindazáltal ünnepélyesen földíszítették. A szentélyben kis emelvényt állítottak fel, és a királyné mellé Károly és Jenő svéd hercegek, kik március 14-én érkeztek Bournemouthba, úgyszintén Albany hercegnő és a dán királyi hercegnő számára, kik Londonból ez alkalomból utaztak oda és másnap már vissza is tértek. A templom igen szűk és alig 700 hívőt fogad falai közé. Csak a királyné főudvarmestere által kiállított jegy előmutatása mellett lehetett bejutni, de mintegy 150 hely a nagy közönség részére volt fenntartva. . . A svéd királyné kérelmére a polgármester felszólította a lakosságot, hogy minden tüntetéstől tartózkodjék. Az esküvő rendkívül egyszerű volt. Déli fél egy órakor Oszkár herceg anyja, két fivére, a dán királyi hercegnő és Albany hercegnő társaságában lépett a templomba; a menyasszony utolsónak érkezett atyja, a polgári ruhába öltözött Muncck ezredes karján. A svéd rítus szerinti esketést az udvari káplán végezte és mintegy 25 percig tartott. A királyné cselédsége az esketés végeztével svéd kardal énekelt. Mindössze négy zárt kocsiból állt a nászmenet; a kocsisok és lakájok fehér bokrétát viseltek kabátjuk gomblyukában. Nem nagy tömeg gyülekezett össze, pedig igen szép idő volt, egyáltalán az egész szertartás kissé szomorú benyomást tett.« (PH, 1888. márc. 16. 76. sz. 10. l.)

Mikszáth a sajtóban közölt hírekből érzelmes történetet kerekít. Előszóval tűzte tolla hegyére a »megható történet«-et, mely »méltó egész Európa rokonszenvére«. Lexikális adatok alapján bemutatja a svéd királyi családot, majd az esküvővel kapcsolatban kiszivárgott epizódokról tájékoztat. Látható igyekezettel törekszik kedves, megnyerő képet festeni a polgári származású Muncck kisasszonyról és a kedvéért az esetleges trónörökösödésről és a hercegi címről lemondó királyfiról. Szeretettel nyilatkozik a királynőről, aki pártfogásba vette a fiatalok szerelmét, a lojalitás keretein belül bemutatja a király dilemmáját fia házasságával kapcsolatban, és végezetül felvillantja a svéd közvélemény reagálását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 58 : 11—12 *egy király és egy királyné, kik Svédország felett uralkodtak.* — Oszkár Frigyes svéd királyról van szó, aki II. Oszkár néven 1872—1907-ig uralkodott. 1857-ben házasságot kötött Nassau Zsófia hercegnővel.
- „ 12—14 *A királyt untatták parlamentjeinek huzalkodásai, mert kettő volt neki: Stockholmban és Krisztiániában* — Mikszáth Svédország és Norvégia perszonáluniójára céloz. A két ország uniója 1814—1905-ig tartott. A svéd parlament székhelye Stockholmban, a norvégé Krisztiániában (ma: Oslo) volt.
- „ 17—18 *s egy bádeni hercegnőt, a német császár unokáját vette nőül.* — Gusztáv Adolf trónörökös Viktória bádeni hercegnővel 1881 szeptemberében kötött házasságot. A trónörökös 1907-ben V. Gusztáv néven lépett trónra.
- „ 18—19 *küül két kis hercege született.* — Az író által említett gyermekek: Gusztáv Adolf 1882-ben és Vilmos 1884-ben született. A teljesség kedvéért megemlítjük, hogy a trónörökös párnak 1889-ben még egy fia született: Erich herceg.
- „ 31—32 *Rokonságban állott a Cederström családdal, mely sok művészt adott Skandináviának.* — Mikszáth valószínűleg a család legismertebb tagját, Cederström Gustaf Olaf festőművészt ismerhette vagy hallott róla.
- 59 : 17—18 *»Csak aki egyedül van, az erős.«* — A Mikszáth által idézett gondolat Ibsen *»A népgyűlölő«* c. drámájának egyik keserű mondanivalója. A főhős Stockmann doktor szavai Vikár Béla fordításában a következőképpen hangzanak: *»Mert lássátok, az a legerősebb ember a világon, aki egyedül áll.«* (Ld. Henrik Ibsen: *»A népgyűlölő«*. Bp., 1898. 108. l.)
- 60 : 35—36 *a Bernadotte-ok, akiktől a család származott, szintén alacsony eredetűek voltak.* — Az uralkodó svéd dinasztiát Jean-Baptiste Jules Bernadotte francia marsall alapította. Bernadotte francia kispolgári családból származott, harcolt a francia köztársaság és Napóleon háborúiban, majd az utód nélkül elhunyt XIII. Károly svéd király trónörökösévé tették meg. XIV. Károly néven 1818—1844-ig Svédország és Norvégia királya volt.
- 61 : 12 *Az egybekelés márc. 15-én történt Bournemouthban az egész királyi család jelenlétében.* — A PN és a PH fent idézett hírei szerint az esküvőn a király nem volt jelen.

NEPTUN ÚR ÉS A VIZEK

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 211—212 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. április 14., 10. évf. 104. sz. (6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A kis glosszát MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes szeleteket I, II, III, IV, V, VI, VII római számokkal jelölték.

MK javításainak száma az átlagosnál alacsonyabb, csupán a befejező sorokban találhatunk több törlést, javítást. A korrektúrát maga végezhette, ennek nyomait a következő sorokban észlelhetők javítások őrzik: 62 : 9—10, 62 : 24, 62 : 30.

Csípős sorok a Tisza-szabályozásról és a vízi kormánybiztosokról

Az 1888-as nagy tavaszi árvíz kapcsán érdemes röviden összefoglalni a Tisza-szabályozás történetét. A Tisza, szabályozása előtt, a legcsekélyebb ellenállás irányában kanyargott 1213 kilométer hosszú pályáján több millió katasztrális hold ártérrel. A múlt század derekán Széchenyi István szorgalmazta a folyó szabályozását. Részint az ő, részint Vásárhelyi Pál és Pietro Paleocapa vízimérnökök tervei alapján kezdődött el a munka, melynek során kanyarulatai egy részét átvágták és a folyót lerövidítették. A szabályozási rendszer elvileg egyszerű volt, azonban a kivitelezésben több hiba is előfordult. Többek között a végrehajtás nem volt egységes és tervszerű, a töltések vonalazását helyi, sőt néha egyéni érdekek alapján határozták el, a felső átvágások növelték Szeged árvízi veszélyeztetettségét, néhol előfordultak helyi mulasztások, kedvezőtlen műszaki beavatkozások. Az 1879-es szegedi árvíz fordulóponthoz jelentett a Tisza-szabályozás történetében. A kormány felülvizsgálta az addigi munkálatokat és a vízügyi politikát.

A munkák üteme meggyorsult, azonban az évről évre megállapított költségvetés alapján továbbra is csak a legégetőbb feladatokra korlátozódott, így a munkálatok még 1888-ban is befejezetlenek voltak. (Ld. erről bővebben Botár Imre—Károlyi Zsigmond: »A Tisza szabályozása«. 2. rész. Bp., 1971.) 1888 tavaszának rendkívüli időjárás-vízjárás tényezői újabb árvízi katasztrófát eredményeztek. A jeges árvíz gátszakadást idézett elő Ibrány, Gáva, Leányvár, Kenézlő, Rakamaz, Tiszalök, Tiszadada, Eszlár, Sárud, Tiszabő, Fegyvernek, Csongrád és Felgyő térségében. (Ld. »Magyarország hidrológiai atlasza«. Bp., 1959. 2. köt. 4. l.)

Az 1888-as tavaszi árvíz katasztrófája MK figyelmét az árvízi kérdésekre irányította. (Ld. az ápr. 8-i *Az úr c.* írást és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen köt. 247—248. l.) Mikszáth 1879-ben mint fiatal újságíró átélt Szeged pusztulását, a tizenegy évvel későbbi újabb pusztító árvíz arra indítja, hogy keserű humorral bírálja a Tisza-szabályozás eredménytelenségét és a vízi kormánybiztosok tevékenységét.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 61 : 3 van, Isten! (K: van <Uram> Isten!)
- 62 : 2–3 Ha szétjátszottuk (K: Ha <szet jatszottuk> szetjatszottuk)
- „ 4 törtünk, zúztunk. (K: törtünk <romboltunk> zuztunk.)
- „ 5 jó folyóim. Menjetek (K: jo folyóim. <Semmit se féljetek> Menjetek)
- „ 9–10 kigondolok ellene. Legyetek nyugton *addig is!* (K: kigondolok <ellenük> ellene. Legyetek nyugton, *tisztelt vizek!*)
- „ 11 ur lejött a napokban (K: ur <elment> lejött a napokban)
- „ 19 – Jól tollasodtatok (K: <Azelott> Jol tollasodtatok)
- „ 20 volt. S az is olyan terület, amibe semmi élvezet (K: volt <Jol t> s az is olyan terület, amibe semmi élvezet)
- „ 22 jóra való vetés se volt (K: jóra való <fuszal> vetes se volt)
- „ 23 – Bizony igaz. (K: – <Igaz> Bizony igaz <bolcs Neptun>.)
- „ 24 – *Lám*, mindjárt, (K: *Mindjárt*)
- „ 25 kell a mérnöki tudománytól félni. (K: kell a <mernokoktól félni> mérnöki tudománytól felni)
- „ 26 – Mivel tetted ártalmatlanná a mérnököket? (K: – Mivel tetted <oket> artalmatla<nokká>nná <o bolcs Neptun?> a mernokoket)
- „ 26–27 sor között a K-ban kihúzott bekezdés található:
<– Ejh hat ki nem találtaok eddig? Kivitem a földi hatalmaknál hogy a mernoki főre tegyek a vízi kormánybiztosokat>
<– Nem tudjuk elképzelni>
<– ?Kivevén?>
- „ 27–28 – Rávettem az intéző földi hatalmakat, hogy ellensúlyozzák őket. . . (K: <Egyszerű dolog> Ravettem az intéző földi hatalmakat . . . <Nos ki az> <Ejh hat ki nem találtaok hogy mivel ellensúlyozzák oket> hogy ellensúlyozzák oket)
- „ 28–29 sor között a K-ban kihúzott két sor található:
<– Nem tudjuk elképzelni>
<– Hogy a vízi kormánybiztos>
- „ 30 – A vízi kormánybiztosokkal. (K: – *Ejh hat fel nem öllött nektek?* A vízi kormánybiztosokkal)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 61 : 1 (*A szabályozás előtt.*) – Széchenyi István mint a Tiszaszabályozás királyi biztosa, 1846. aug. 27-én a Tiszadob–Szederkény szakaszon személyesen indította meg a szabályozás munkálatait.
- „ 8 – *Széchenyi elhozatta Paleocapat* – A védőtöltések első kiéptése, a szükséges átvágások kiásása Vásárhelyi Pál és Pietro Paleocapa vízmérnökök tervei alapján kezdődött meg.

Lap Sor

62 : 30 *A vízi kormánybiztosokkal.* — A vízi kormánybiztos a minisztertanács által az árvíz sújtotta területekre kiküldött személy, aki e feladatkörében széles hatáskörrel rendelkezett. Mikszáth már az 1879-es szegedi árvíz idején élesen támadta a hozzá nem értő vízi kormánybiztosokat. Így Kende Kanut perszoraí kormánybiztosot »gyenge és laikus« embernek tartotta, aki »dilettantizmusát sem nem volt képes (s dicséretére legyen mondva) sem nem akarta takarni«; Lukács György szegedi kormánybiztos tevékenységét is gúnyos hangon bírálta. (Ld. MK: *Szeged pusztulása.* Krk 56. köt. 146. és 153. l.)

ALAKOK A LÉPCSŐHÁZBÓL

M *Pesti Hírlap.* 1888. április 20., 10. évf. 110. sz. (1., 2., 3. l.)
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Szignó: X.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

Az X. szignóval és Mikszáth új betűjeleivel kapcsolatos összefoglalónk a *Harmadszor* c. karcolat jegyzeteinek elején levő összegzésben olvasható a jelen kötet 221 – 222. lapján.

Pillanatképek egy fővárosi bérház mindennapjaiból

A vázlatos karcolatban különböző alakok bukkannak fel és tűnnek el újra. Életkép, amely sodró lendülettel — bár még nem a rajz kidolgozottságával —, de megörökítette a fővárosi lakos életét élő író hangulati benyomásait. Apró rezzenésszerű ellesett pillanatok, a megértés, az együttérzés hangjain, amelyben egyaránt helyet kapott az élet komikus oldala és szomorú, sőt tragédiát érzékeltető helyzetei is. A karcolatot vázlatos jellege következtében illesztettük ide a »Cikkek és karcolatok« és nem az »Elbeszélések« c. ciklusba, mivel jellegénél fogva nélkülözi a kiérlelttség és a megkomponáltság alapvető kellékeit.

KI ADOTT LEGTÖBBET A »JÓ SZÍV«-NEK?

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 6—7 folio

M *Pesti Hírlap.* 1888. május 15., 10. évf. 135. sz. (5. l.) Rovaton kívül. Névjelzés: Z.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három papírlapra írta, az első két lap normál fogalmazási papír, a harmadik egy kb. 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelv. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az egyes szeleteket A, B, C, C ½, D, E, F, F ½, H, I, K, K ½ betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »borgis ritkitva«.

MK javításainak száma az átlagosnál kevesebb. A korrektúra maga végezhette el, erre utalnak a 69 : 35 és a 70 : 35 sorban található utólagos módosításai.

A »Jó szív« bazár és az árvízkárosultak megsegélyezése

1888 tavaszán az előző évekhez képest nagyobb mértékű árvíz pusztította az ország különböző vidékeit, különösen az Alföldet. Az árvíz sújtotta lakosság támogatására országvezerte jótékonyasági akciókat rendeztek, melyeket Tisza Kálmánné vezetésével a »Jó szív« nevű egyesület szervezett. Az egyesület címét Jókai indítványozta a következő szavakkal: »Akinak jó szíve van, az adni fog, akinek nincs, arra úgysem számíthatunk.« (VÜ, 1888. ápr. 29. 18. sz. 299. l.) Ápr. 21-én megalakult a »Jó szív« központi bizottsága, amely az alábbi bizottságokat hozta létre: Irodalmi és művészi bizottság, Bazár bizottság, Színügyi bizottság, Pénzgyűjtő és sorsjáték bizottság, Népünnepi bizottság, Karusszel bizottság, Vidéki bizottság. A különféle bizottságok — amint a nevéből is kitűnik — más-más formában szervezték meg az adományok gyűjtését, így: színelőadásokat, hangversenyeket, népünnepélyeket, tombolákat stb. rendeztek, melyek bevételeit az árvízkárosultak támogatására fordították. Az egyik legsikeresebb gyűjtési akciót a »Jó szív« bazárja bonyolította le, melynek főrendezője, gr. Csekonicz Jánosné, a Bazár bizottság elnöke volt. A bizottság — tagjai előkelő hölgyek voltak — a sajtó útján felhívással fordult az ország lakosságához, hogy az árvízkárosultak megsegítésére különböző adománytárgyakat ajánljon fel, amelyeket aztán a bazár kiárúsít, ill. kisorsol. A felajánlott tárgyakat 1888. máj. 8-ig kellett a bizottsághoz eljuttatni. Az újságok naponként közölték a beérkezett nagyobb értékű ajándékokat és az adományozók neveit. A »Jó szív« bazárt az Országos Kiállítás Iparcsarnokában rendezték meg máj. 10—14-ig. Eredetileg három napra tervezték, azonban a nagy érdeklődésre való tekintettel még egy napra meghosszabbították. Az Iparcsarnokban felállított színes sátrak, ízléses díszítésű bódék — gyümölcsös sátor, újságszarnok, csapszék, virágsátor, dohánybódé, porcelán- és könyvkereskedés, mézesbábú- és gyermekjátéksátor, pipere- és sportbolt stb. — sokasága, bő árúválasztéka, az előkelő kiszolgáló személyzet — pl. Tisza Kálmánné csapós volt —, büfé, tombola, katonazenekar szolgáltatta a századvegy látványos nyomorenyhítő akcióját. A bazár jövedelme harminchétezer forintot tett ki, melyből a költségeket leszámítva harmincezer forint jutott az árvízkárosultak javára.

A korabeli újságok részletes beszámolókat közöltek a bazár napi eseményeiről, bevételeiről, közreműködőiről, látogatóiról és a bőkezű adakozókról. Minderről természetesen a PH is beszámolt. Mikszáth jelen karcolata eltért az ilyen jellegű cikkeknél szokásos látnivalók felsorolásától. A bazár körvonalazása módot nyújtott arra, hogy az író kifejtse véleményét: nem ejti bámulatba az arisztokrácia adakozása. Karcolatát egy 1883-ban megírt történetének felelevenítésével indítja, mely kissé eltér a jelen karcolatban közölttől. (Ld. az 1883. máj. 5-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatot a Krk 66. köt. 92. l.) Az eredeti történetben Zichy bőkezű adakozására a lekicsinylő megjegyzést egy fiatal hírlapíró képviselő tette, míg a jelen karcolatban a fitymáló megjegyzést az író magára vállalja. Lényegtelen változtatás az, hogy a britannika szivart írónk a jelen karcolatban kabanoszra cserélte fel. A karcolat további részében Mikszáth felvillant néhány gálás adakozót, majd elmeséli a napszámos asszony adományának történetét.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 68 : 5–6 ezt a hírt (K: ezt a <pel> hírt)
 „ 7 Zichy grófról. (K: Zichy <ről is> grófról)
 „ 8 ember az, tesz (K: ember az <hiaba> tesz)
 69 : 3 belátván milyen (K: belátván <hogy> milyen)
 „ 9–10 pénzügyminisztert, minthogy (K: pénzügyminisztert <aki> minthogy)
 „ 10 fizette poharankint (K: fizette <az egy> poharankint)
 „ 14 adtak (elég volt (K: adta, <csak mint> (elég volt)
 „ 19–20 az összes istennők, nimfák (K: az <összes> összes istennők nymphak)
 „ 25 – Mindent? (K: – <Nekem> Mindent?)
 „ 35 gondolkozzam. De *lássuk előbb*, hogy mit (K: gondolkozzam. <...> De a *legjobb dolog* hogy mit)
 „ 36 Mert esetleg inkább magam (K: Mert esetleg <Öt forintot> <Negy forintot> <Öt forintot> <<– Majd <...>> inkább magam)
 70 : 1 Valamely pikáns, lélekemelő (K: Valamely <erdekes> pikáns <vagy> lelekemelő)
 „ 3 sor előtt a K-ban kihúzott szó olvasható: <Lelekemelő>
 „ 4 Hát igen. Szerdán (K: Hát igen. <Képzeld kerem A mint> Szerdán)
 „ 7 öregasszony szedi magára (K: öreg asszony <aki így szol hozzam> szedi magára)
 „ 9 »Hát a napszámját (K: „Hat a <maga> napszámjat)
 „ 13 kérem alászan. (K: kerem alászan. [Ezt követően a K-ban a következő kihúzott szöveg olvasható:]
 „ <„Es miért?)
 „ <<„Hát odaadom annak a „jó szívnek” <Tessek> Tegye el nagysága!)>>
 „ <„Hogy hívjak kendet?)
 „ <„Szabo Zeuzsanna vagyok kerem alászan, hanem csak az unokamat tessék beirni)

- Lap Sor
- 70 : 15 »Ugyan mért (K: „Ugyan <mert> miért)
- „ 17—18 sor között a K-ban kihúzott szó olvasható: <— Ki?>
- „ 20 A harmadik kenyérkereső (K: A harmadik <unok> kenyérkereső)
- „ 20 meg egy év óta. †(K: meg <ket> egy év óta)
- „ 21 sátramból. Ön (K: satrambol. <...> Ön)
- „ 22—23 fizet érte? (K: fizet <...> érte?)
- „ 23—24 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <— Annyit amennyi> <— A legtöbbet amennyit>
- „ 27 mit ígér. Mert (K: mit <tesz> íger. Mert)
- „ 28 megfordult, bankárok, grófok. (K: megfordult, <. . .> bankárok grófok)
- „ 34 itt van egy forint (K: itt van <ot> egy forint)
- „ 35 ezt a *cikket* másfél (K: ezt a *tarcat* másfél)
- „ 37 azonban a bazárbeli nagy (K: azonban a <nagy> Bazárbeli nagy)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 68 : 3—4 *mikor Zichy Jenő a Huszár Adolf-féle Venusz-szobrot ajándékozta a fővárosnak.* — Zichy Jenő 1883-ban megvásárolta Huszár Adolf »Venusz és Amor« c. szoborkompozícióját, és a fővárosnak ajándékozta. A szobor jelenleg a Gellért-fürdő előcsarnokában van.
- „ 5—13 Zichy bőkezű adakozásával kapcsolatos adoma. — Ld. a fenti regesztát.
- 69 : 19 *Neptun* — Az ókori római mitológiában a tengerek istene
- „ 20 *najád* — sellő, vízi tündér
- „ 20 *Khariszok* — Az ókori görög mitológiában a termékenység, a szépség, a szerelem és a művészetek istenasszonyai
- „ 20 *Antiope* — amazonok királynője
- „ 20 *Aphrodité* — Az ókori görög mitológiában a szépség és szerelem istennője
- „ 38 *Olvastam a Fenyvessy lapját.* — Fenyvessy Ferenc szerkesztette a »Jó szív« bazár alkalmi lapját, melyből három szám látott napvilágot. (Ld. erről a máj. 6-án megjelent *A mai ülés* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen kötet 400—401. l.)
- 70 : 38 *akvizíció* — szerzemény

A KISDLÁKOK PATRÓNUSA

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 45—46 folio
- M** *Pesti Hírlap.* 1888. június 17., 10. évf. 167. sz. (6. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a szedés érdekében részekre vágták, és az egyes szeleteket A, B, C, D, E, E 1/2, F betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »borgis ritk.«.

MK javításainak száma az átlagosnál csekélyebb. Arra nincs biztos nyomunk, hogy Mikszáth végezte-e a nyomdai levonat javítását.

Egy fővárosi különnc búcsúztatása

A VÚ 1888. jún. 10. számában (24. sz. 402. l.) a »Halálozások« rovatban a következő lakonikus hír jelent meg: »Grabovszky Szilárd, ismert budapesti polgár, 59 éves, Prisentzhallban [elhunyt], honnan holttestét Budapestre szállították.« Valószínűleg ez lehetett az a két-soros megemlékezés, amelyre MK cikke bevezetőjében (71 : 1–2) céltott. Az »ismert« személyiségről a többi tudnivalót a Mikszáth-nekrológiából tudjuk meg: sajátos nyárspolgári életmódot folytató különnc agglégény volt, közismert cikornyás beszédmodoráról, híres fukarságáról és a kiadók különnc patronálásáról. Valószínűleg ez az utóbbi karitatív tevékenysége vált a legismertebbé, és a középiskolai tanulmányainak idejére a szülői háztól távolra szakadó Mikszáth számára ez a jótékonykodása különnc rokonszervenek tűnt. A Grabovszky Szilárdról szóló meleg hangú nekrológgal egy sajátos egyéniség, egy nyárspolgári különnc alakját örököltette meg az utókor számára, és egyben későbbi regényalakjainak egyik előfutárját is felismerhetjük benne.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 71 : 3–4 Ez a genre nem (K: Ez a <typus> genre nem)
„ 10 uram, ejnye de (K: uram, <ugy ne> ejnye de)
„ 13 jókat is; szívesen adott (K: jókat is <tulajdonságokat is> szívesen adott)
„ 14–15 szerint), s szűkebb világában játszott a pénzszerő (K: szerint), s <...> szűkebb világában játszott <kozben> a pénzszerő)
„ 17 Legnagyobb kedvtelése (K: legnagyobb <pass> kedvtelése)
„ 18 portálni. Annyira (K: portálni. (Ebben is kelle) <Kikereste a legolcsobb ?sport?> Annyira)
„ 20–21 egyes tanintézeteket, s kikérte (K: egyes (?tantes?) tanintézeteket s kikérvén)
„ 23 felosztotta falanxokra;(K: felosztotta <...> phalanxokra)
„ 25 ebédelt nála (K: ebédelt <nem> nála)
„ 26–27 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <A hatból az>

Lap Sor

- 71 : 28—29 veszedelmes. Könnyen (K: veszedelmes. <Mert> Könnyen)
,, 30 tartozott az ebédnap kora reggelén (K: tartozott <elotte>
az <ebedeles előtti napon> ebédnap kora reggelen)
,, 34—35 mint egy fejedelem a miniszterét (K: mint <ahogy> egy
fejedelem <referaltat magának> a miniszterét)
72 : 1 föltette (K: feltette)
,, 6 az étlapra »Vidi«, mire (K: az étlapra <„Láttam”> „Vidi”
mire)
,, 6—7 vinni az iratot (K: vinni <tov> az iratot)
,, 7—8 aki mint alkotmányos (K: ami <mint foljebb viteli> mint
alkotmányos)
,, 9—10 Grabovszkyhoz. Az öregúr valóságos (K: Grabovszkyhoz
<aki ilyenkor> Az öreg ur valóságos)
,, 10 hozott ilyenkor; (K: hozott <„jól van maradjon”>) ilyenkor)
,, 13 összeszakította a céduláját. Habes (K: összeszakította a
<?menu?> cedulaját <— Ej ej te ?stultus?> Habes)
,, 14 amice. Nem érdemled (K: amice <...> Nem érdemled)
,, 20 sort a sok jó (K: sort azért a <...> a sok jó)
,, 20 ebédjeiért. Azért mondom (K: ebédjeiért. <...> <Nyomatás-
ban Nyo> Azert mondom)
,, 22 a diákok világában. (K: a diákok <...> világában.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 71 : 23 *falanz* — itt: sűrű hadsor
,, 23 *divizio* — hadosztály
,, 26 *precarius* — ideiglenes, bizonytalan (lat.)
,, 34 *prozopopeia* — itt: fontoskodás (gör.)
72 : 5 *Valde bene* — nagyon jó, nagyon jól van! (lat.)
,, 6 *vidi* — láttam (lat.)
,, 13 *Habes stultum caput* — buta vagy, tökféjú vagy.

A TABI BESZÁMOLÓ

M *Pesti Hírlap. 1888. június 20., 10. évf. 170. sz. (4., 5. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A Pulszky Károly képviselői beszámolójáról szóló színes híradás kétségtelenül Mikszáthtól származik. Azok az utalások, amelyekkel karcolatát teleszította, az ő belső helyzetismeretét tükrözik. Számos olyan tényről szólt, amelyről — mint ez az alábbiakból majd kitűnik — az elmúlt évben több frásában már maga beszámolt.

Egy képviselői beszámoló margójára

Alig ért véget a képviselőház ülészaka, Pulszky Károly választókerületében, a Somogy megyei Tabon beszámolót tartott. Mikszáth helyi tudósítás alapján röviden összegezte azokat a témákat, amelyekről ott szó esett. Így Pulszky beszélt Széchenyi Pál kaposvári mandátumának hosszas igazolásáról is (72 : 10—12). Ez a kérdés az 1887-es ülészak megnyitását követően hónapokon keresztül foglalkoztatta a közvéleményt és a parlament illetékes bizottságát. Mikszáth két cikkben is szólt a fejleményekről (ld. *A somogyi levél* és *A kaposvári mandátum* c. karcolatát a Krk 75. köt. a 94—97., ill. a 117—121. l., és a hozzá fűzött jegyzeteinket a 237—243. l. A hosszú vizsgálat eredményeként Széchenyi Pál megtámadott mandátumát igazolták, érvényesnek fogadták el.

A másik mozzanat, mely szintén az előző évre nyúlt vissza, és amelyet Mikszáth Pulszky »saját afférjának« nevezett (73 : 16—17), az 1887-es év végén robbant ki. Polónyi Géza terjengő hírek alapján egy interpellációban Pulszky Ferencet és Pulszky Károlyt a Nemzeti Múzeum kincseinek gondatlan kezelésével vádolta. Trefort bizottságot küldött ki, és ennek vizsgálata alaptalannak minősítette a két Pulszkyt ért vádat (ld. az ügyről az 1887. dec. 2-i *A t. Házból* c. karcolatot és a *Pulszky-féle vizsgálat* c. cikket a Krk 75. köt. 126—129. és 138—142. l., valamint a hozzájuk fűzött jegyzeteket).

Végül a harmadik kérdés, amelyet MK Pulszky tabi beszámolójából kiemelt, az a francia kiállítás ügyében néhány nappal korábban a parlamentben lezajlott vita volt (73 : 1—14). E kérdésekről a jelen kötet vonatkozó parlamenti karcolataihoz fűzött jegyzeteinkben részletesen szóltunk (ld. a 435—438. l.) Érdemes megemlíteni, hogy e kérdés során Mikszáth a parlament belső világába is bepillantást enged olvasóinak, amikor nyomatékkal felhívja a figyelmet Széchenyi Pálnak az okokat megvilágító megjegyzésére (73 : 10—11).

A karcolat utolsó három sorában Mikszáth többzörösen utal Polónyira. Ez egyrészt arra vonatkozik, hogy Polónyi Géza az említett interpellációjával megtámadta Pulszky Károlyt. Célját nem érte el, Pulszky fölényesen került ki a támadásból. Polónyi több ízben felszólt Széchenyi Pál mandátuma ellen. Itt sem jutott eredményre, nem sikerült a miniszter mandátumát kétségessé tenni, de még a nimbuszát sem sikerült megtörni. Ezért nevezte Mikszáth ironikusan karcolata utolsó sorában Polónyit »nagyon veszedelmes« embernek, mert mindig az ellenkezőjét érte el annak, amit szándékozott.

Tárgyi magyarázatok

73 : 3—5 Pulszky Károly és a franciák. — MK ezzel az utalással valószínűleg az 1885 tavaszán és nyarán megrendezett Országos Kiállításra látogató francia küldöttség magyarországi tartózkodására és vidéki látogatásaira célozhatott.

„ 8—9 *plauzibilis* — kézenfekvő, elfogadható érv

TEOFIL, AZ IGAZSÁGOS

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 52—53 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. június 23., 10. évf. 173. sz. (5., 6. 1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az egyes részeket A, B, C, D, E, F, G, H, I betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »Borgis ritk.«

Az átlagosnál kevesebb javítás, törlés található a K-on. A törlések közül érdemes az 74 : 18 sorban lévőre felhívni a figyelmet, ahol elég szarkasztikusan nyilatkozott a miniszter népszerűségéről. A K és a PH szövege között nincs eltérés, így nem nyilatkozhatunk biztosan arról, hogy látta-e MK a korrektúralevonatot vagy sem.

Ironikus történet a vidéket járó Fabinyról

A jelen cikk közvetlen aktualitását az biztosította, hogy Fabiny Teofil igazságügy-miniszter minden előzetes bejelentés nélkül jún. 18-án kb. egyheti időtartamra hivatalos látogatásra Erdélybe utazott. Utazásáról a PH időrendi sorrendben az alábbi híreket közölte: »Fabiny Teofil igazságügy-miniszter ma elutazott Budapestről s csak 6—7 nap múlva tér vissza a fővárosba. Emiatt f. 21-én csütörtökön a rendes kihallgatás elmarad.« (PH 1888. jún. 18. 4. l.); »Az igazságügy-miniszter úton. Brassó, jún. 20. Fabiny Teofil igazságügy-miniszter a ma reggeli személyvonattal ideérkezett. A törvényszéki elnököt hivatalos útjáról tegnap táviratilag hazarendelte. A pályaudvaron a miniszter fogadására megjelentek: Décsi törvényszéki elnök, Phleps ügyész, az ügyvédi kamara képviselőjében Mayer elnök, Harmath titkár stb. Décsi törvényszéki elnök üdvözlésére Fabiny miniszter röviden válaszolt, melynek végeztével a Bukarest szállodába hajtattott. D.e. 11 óraker megjelent a törvényszéki épületben, apróra vizsgálva minden hivatalt. Kíséretében van Liszkay miniszteri tanácsos. A miniszter holnap fogadja a tisztelgő testületeket, s este továbbutazik.« (I.h. jún. 21. 8. l.) »Fabiny Teofil igazságügy-miniszter ma reggel visszaérkezett a fővárosba erdélyi körútjából. A miniszter utazásában meglátogatta Brassót, Nagyenyedet, Hosszúfalut és Gyulafehérvárt, megtekintette az ottani törvényszékeket, járásbíróságokat és fogházakat. Különösen a nagyenyedi fegyházat vizsgálta meg behatóan, mi utazásának fő célja volt. A miniszter maga is elsőrangú szaktekinthely a törvénykezés terén, az illető intézmények állapotáról tüzetes informá-

ciókat szerzett, ami bizonyára csak javára válik az igazságszolgáltatásnak. Mint rendesen, most is minden előleges értesítés nélkül tette meg a szemleutat, amit azonban csak azért tesz így, hogy kikerülje az ünneplés fogadtatásokat. Maga az ilyen utazás különben nem tartozik a legkényelmesebb foglalkozások közé, ha meggondoljuk, hogy a miniszter múlt vasárnap óta a mai napig folyton úton volt, s ez idő alatt mindössze két éjszakán hált szállodában, a többi éjt vonaton töltötte el. (I. h. jún. 24. 6. l.)

Fabiny 1886-ban vette át az igazságügyi tárcát Pauler Tivadar-tól, a közismerten konzervatív és antiszemita politikustól. Hivatalba lépése személycseréket és bizonyos változásokat hozott az igazságügyi tárca terén, melyről annak idején MK is beszámolt. (Ld. az 1887. ápr. 26-i és jún. 1-i *A harapós öregek* c. írásokat és a hozzáfűzött jegyzeteket.)

MK jelen karcolatában az igazságügy-miniszter új munkamódszerén, a váratlan hivatali látogatásokon élcelődik.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 73 : 1 az igazság is. Eddigelé így hangzik (K: az igazság is <— ugy mondják. az az> Eddigelé <azt hittek ho> így hangzik)
- 74 : 4 Teofil óta Mátyás (K: Teofil <megvan es> óta Matyás)
- „ 6 Pompásan van imitálva az ő felséges személye (K: Pompasan <?munkalja?> van imitalva az o <eredeti> felséges <egyénisége> személye)
- „ 15—16 megvan ez, csakhogy most a XIX. században az effélet (K: megvan ez <az apró hiúság> csak hogy <ez mar> most a XIX ik században <ezt már> az afélet)
- „ 18 népszerűsítésék excellenciája nevét. No, de (K: népszerűsítésék <a ?minister ?> o excellentiaja nevet. <(No de valljuk meg ra is fer)> No de)
- „ 23 mint a napokban (K: mint e napokban)
- „ 29 (mert csak a képviselőkkel (K: (mert <kar> csak a képviselőkkel)
- „ 29—30 a kifejezések simaságában (K: kifejezések <simasagaval en> simasagában)
- „ 34 — Mondjuk, hogy egy (K: — <Egy elsoren> Mondjuk hogy egy)
- „ 35—36 viceszobalánynak: (K: vice szobalánynak <mondja> :)
- 75 : 3—4 valahogy — feleli fejedelmi (K: valahogy — <mondja egy> feleli fejedelmi)
- „ 7 önök erről legott (K: önök <ra> errol legott)
- „ 11 hogy ki fekszik abban (K: hogy <micsoda hatalom> ki fekszik abban)
- „ 18—19 egy potrohos, (K: egy <posz> potrohos)
- „ 22 — Felek vannak (K: <...> — Felek vannak)
- „ 25 van hozzá — erőstgeti (K: van hozzá — <<feleli <...>> erositgeti)

- Lap Sor
- 75 : 28—29 Boulanger is, Polónyi (K: Boulanger is <Fabiny is> Polónyi)
- „ 33 Úgy tizenkét óra (K: Ugy <tizenegy> tizenket óra)
- „ 34—35 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <— Ont akartam> <Onn>
- 76 : 1 Most már nem érek rá. Haza (K: Most már < . . . > nem érek rá. Haza)
- „ 3 e dörzsölés által (K: e dorzsólés<tol> által)
- „ 5—6 sor között a K-ban kihúzott sor található: <— Azt en mibe>
- „ 7 én kívánom, hogy maradjon — (K: en kivanom <elnok ur> hogy maradjon —)
- „ 10 — Ön pedig még nem (K: — Ön <meg> pedig meg nem)
- „ 13 — Én vagyok Fabiny (K: — En <meg> vagyok Fabiny)
- „ 17—18 sor között a K-ban több olvashatatlanul kihúzott kezdő szó található.
- „ 22 tartunk — ami a bírósági restanciákat illeti, hogy (K: tartunk — <hogy a bírósági restanciák is> ami a bírósági restanciákat <es rendetlenségeket> illeti, hogy)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 74 : 13—14 *Hic fuit Mathias rex / Comedit ova sex.* — Itt volt Mátyás király / megevett hat tojást. Ezt a történelmi anekdotát MK korábban az 1884. okt. 17-i *A t. Házból* c. írásába is beleszította. (Ld. Krk 69. köt. 106. l.)
- „ 26 *kucséber* — bazárcikkeket árusító, házaló kereskedő
- „ 26—27 *facér kellner* — állás nélküli pincér
- 75 : 5 *Pester Lloyd* — 1854-ben indult liberális és merkantilista irányzatú német nyelvű fővárosi napilap.
- „ 11 (*még tán Mohai Sándor sem*) — Mohai a gyulafehérvári kertület országgyűlési képviselője és a gyulafehérvári ügyvédi kamara titkára volt.
- 76 : 10 *riposztíroz* — visszavág, csattanós választ ad

KUKORICASZELELÉS

M *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1888. június 24., 35. évf. 26. sz. (433. l.) Névjelzés: *M—th K—n.*

Kötetben itt először.

A *Kukoricaszeléles* c. képmagyarázatot MK Szobonya Mihály rajzához írta. A rajz egy falusi ház udvarán kukoricát rostáló fiatalasszonyt ábrázol, mellette két önfeledten játszódozó kisgyermekkel.

A képmagyarázat bevezető soraiban MK a kukoricamorzsolás közbeni mesék hangulatát idézi, majd a rajzoló által megörökített pillanathoz egy kis történetet kerekít.

MK korai írói periódusában megélhetési nehézségei miatt több alkalommal készített egy-egy illusztrátor rajzához képmagyarázatot. A későbbiek során természetesen már nem anyagi indokok készítették egy-egy ilyen műfajú cikk megírására. (Az e műfaj felé fordulás korábbi indítékairól ld. a *Hazatérés a vásárból* c. cikkhez fűzött jegyzeteket a Krk 70. köt. 227–228. l.) Itt említjük meg, hogy az 1886-os év folyamán MK négy különböző illusztrátor tollrajzához írt képmagyarázatot. (Ld. *Egy fej*, *A parasztok*, *A tisztességes szándék*, valamint a *Gyermekek a mezőn* c. írásokat a Krk 72. köt. 24., 28., 65. és 81. l.)

Egy félévvel korábban, 1887. december elején MK már írt egy képmagyarázatot Szobonya Mihály rajzához: *A mosás* c. illusztrációhoz fűzött soraiban a falusi nagymosás kedves, vidám hangulatát állítja szembe a nagyvárosi mosással, amely a családfenntartó egész napját kellemetlenné tudja tenni. (Krk 75. köt. 75–76. l. és a jegyzetek a 215–216. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 76: Cím: *kukoricaszeeelés* — a kukorica magasból való lehullatása vagy lapáttal a levegőbe hintése vagy szelelőrostán való át-bocsátása azzal a céllal, hogy az áramló levegő segítségével a pelyvától, szeméttől megtisztítsák.
- 77 : 11–12 *őcsémasszony* — A beszélő nőnél fiatalabb asszony megszólítása v. megnevezése. (Ld. a magyar nyelv értelmező szótára 5. köt. Bp., 1961. 455. l.) Mikszáth a beszélő férfinál fiatalabb asszony megszólítására használja.

A MI DEMOKRATÁINK

- K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 54–55 folio
M *Pesti Hírlap*. 1888. június 25., 10. évf. 178. sz. (3., 4. l.) Rovaton kívül. *Grünwald és Vajda János* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a szedés érdekében részekre vágták és az egyes szeleteket A, B, C, D, D ½, E, F, G, H betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a szedési utasítást: »borgis ritkítva«.

Javításainak száma átlagos. A korrektúrát valószínűleg maga végezte el, erre mutat a K és a PH-beli szöveg közötti eltérés az 78 : 4, 79 : 1 sorokban.

Újabb történet a demokratizmus hazai értelmezéséről

Mikszáth két részből álló cikkében satirikus hangon szól Grünwald Béla és Vajda János demokratáságának következetlenségeiről.

Egyik kedvelt témája volt a nemesi demokratizmus ellentmondásosságának bemutatása, kigúnyolása. Számos írásában élcelődött azon, hogy a demokratikus frázisok és az arisztokrácia elutasítása mögött nem igazi demokrácia rejlik. (Ld. *A demokraták összefoglaló címet viselő két elbeszélést és a hozzá fűzött jegyzeteket a Krk 10. köt. 5–45. és 242–244. l.)*

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 78: cím: A mi demokratáink (K: <A Magyar demokraták> Ami [sic!] demokratáink)
- „ 4 *Demokratákról szól* e kis cikk (K: „*Magyar demokraták*” címet viseli e kis cikk)
- „ 5 összes demokratáink (K: összes <<neve <...>> demokrataink)
- „ 7 máskorra senki. (K: máskorra <<többé <...> mindenkorra>> senki.)
- „ 8 Bizony kevesen vannak. Igaz (K: <Bizony vekonyan vannak> Bizony kevesen vannak. Igaz)
- „ 8 is akadnak (K: is <vannak> akadnak)
- „ 9 a zsidók. De ezek is talán (K: a zsidok. <De> <Ezek> De ezek is talán)
- „ 11 Ámbár nem veszem (K: <De> Ambar nem veszem)
- „ 12 érzékeny bőrük van), (K: erzekeny <sertok> bőrük van)
- „ 14 elől járnak a harcban. Ha ugyan (K: elől járnak a harcban <Mar azért is elől jarnak mert senki sem megy ? utanok ? hatal> Ha ugyan <ha>)
- „ 16 följegyzek (K: följegyezek)
- „ 19 babérokat hozott (K: baberokat <...> hozott)
- „ 22 így szólt: (K: így szolt <magaban> :)
- „ 23–24 a nimbust. Ezt a hazáért tettem. (K: a nymbust. <Most meg mar meg> Ezt a <hazaert> hazaert tettem.)
- „ 27 a minisztériumhoz a dokumentumait (K: a miniszteriumhoz a <bizonyitv> dokumentumait)
- „ 28 voltaképpen bírták (K: voltaképen <mindig> bírták)
- „ 29 kutyabórt, de publikálva nem (K: kutyabort <es mar hosszú századok óta> de publikálva nem)
- „ 30 elismertetését. (K: elősmerteteset)

Lap Sor

- 79 : 1 már azóta ott fekszik (K: mar azota *hihetőleg* ott fekszik)
 „ 2–3 ember, alkalmasint visszaadja predikátumostól (K: ember
 <valoszinüleg> alkalmasint vissza adja <minden> praedikatu-
 mostól)
 „ 5 létezése firól-fira szállott (K: letezese <csaladról csaladra>
 firol fira szállott)
 „ 6 amelyet idők folytán át (K: amelyet << . . . > Grunwald>> idők
 folytan át)
 „ 7 újra kiszorgalmazni (K: ujra <eloszorgalmazni> kiszorgalmaz-
 ni)
 „ 11 munkát írta, utánavetette magát (K: munkat írta <<vegre
 vissza < . . . >> utana vetette magát)
 „ 11–12 feladatnak, s a jövő országgyűlési szésszióban (K: feladat-
 nak <s jövőre> s a jövő országgyulesi <ciklusban> sessioban)
 „ 14–15 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható <S akik latni
 fogjak irigyen>
 „ 15 sorakozó demokrata hívek (K: sorakozó <demokraták> <hi-
 vek> demokrata hivek)
 „ 16 látván e kellemetes csecsebecsüket: (K: látvan e <becses tár-
 gyakat> kellemetes csecsebecsüket:)
 „ 18–19 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Most ?mi-
 utan? Grunwald Belat szerencsesen lefejeztem megharagi-
 tottam>
 „ 19 No, most ugyan Grünwald (K: <Most szinten> No most ugyan
 Grunwald)
 „ 21–23 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatók: <<Ezert is
 mint mondom atterek Vajda Janosra de mivel < . . . > arra
 mar nem haragit>>
 „ 27 Ma egy szép tárcacikket (K: Ma egy <gyonyoru> szep tarca
 cikket)
 „ 30 Elkezdem olvasni; kritikusi szemekkel (K: Elkezdem olvasni;
 <Hat az elso sor mindjart ez> kritikusi szemekkel)
 „ 31–32 Schvarcz Gyulára is gyanakszom (K: Schvarcz Gyulara is
 <haragszom hogy> gyanakszom)
 „ 32 majd ő is székesfehérvári (K: majd o is <gyi> „szekesfeher-
 vari)
 80 : 7 volt — folytatja tovább —, de nekem (K: volt <— folytatja
 tovabb> — folytatja tovább — de nekem)
 „ 8–9 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Eleg kis>
 „ 9 a fületem. (K: a fületem. <Aha, tehát panaszkodunk !>)
 „ 10 Elég ! Itt minden megszűnt (K: Eleg ! <Ha mar Vaj> Itt min-
 den megszünik)
 „ 11 hogy neki nem jutott a húszezer holdas (K: hogy <nem> neki
 nem jutott a < . . . > huszezer holdas)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 78 : 6 *Ha még Beksicset is közéjük tenném*, — MK korábbi írásában is utalt Beksicse demokratáságára. (Ld. az 1888. jan. 22-i *A mai ülés* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzetet a jelen kötet 310. l.)
- „ 17—18 Grünwald Béla *megírta nagy demokratikus tendenciájú munkáját*, — Az utalás Grünwald Béla: *»Régi Magyarország 1711—1825.«* c. könyvére vonatkozik (Bp., 1888).
- „ 26—30 Grünwald folyamodványa. — Grünwald Béla országgyűlési képviselőnek sikerült kiszorgalmaznia nemességének elismertetését. A nemességét 1889. ápr. 22-én kapta meg. (Ld. Kempelen Béla: *»Magyar nemes családok«*. 4. köt. Bp., 1912. 376. l.)
- 79 : 27 *Ma egy szép tárcacikket ír az egyik lapban*. — Az említett tárcacikk a Pesti Napló 1888. jún. 24-i 174. számában jelent meg *»Beszélgetések«* címmel. A cikk alcíme: *»Öngyilkosságok«*.
- „ 31 *Őt Schvarcz Gyulára is gyanakszom* — Schvarcz Gyula demokratáságát MK korábbi írásában is említette. (Ld. az 1888. jan. 22-i *A mai ülés* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzetet a jelen köt. 309—310. l.)
- 80 : 7 *végzett* — elszegényedett, tönkrejutott

AZ EGYETLEN BÖGRE

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 47—48 folio

M *Pesti Hírlap. 1888. június 25., 10. évf. 175. sz.* (4. l.) Rovaton kívül. *Kulisszatitkok* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában felszabdalták, és az egyes részeket I, K, L, M, N betűkkel jelölték. Az első lap jobb felső sarkában idegen kéz adta meg a nyomdában a szedési utasítást: »b. d. t.

MK javításainak száma átlagos. A korrektúrát maga készítette el, ezt bizonyítják a K és a PH-beli közlés alábbi soraiban észlelhető eltérések: 80 : 1—2, 80 : 4, 80 : 6, 80 : 11, 81 : 33.

Ha az ellenség hatalomra jutna . . .

Két és fél évvel korábban, 1885. október végén *Ha az a »has nem volna«* címmel Mikszáth az ellenzéki pártok érvelési és vitamódszerét figyelve egy képzeletbeli karcolatot írt az eljövendő kor parlamentjé-

ról — arról az időről, amikor már az ellenzéknek sikerül többségre jutnia —, megkísérelte felidézni, hogy milyen módon zajlik majd le a Házban egy kényes téma vitája (ld. Krk 72. köt. 205—207. l. és jegyzeteinket a 302—304. l.). Az ebben a korábbi karcolatban kifejtett gondolatokat egy kissé továbbfejlesztve az akkor készülő *A tisztelt Ház* c. kötetébe is beleillesztette, *Egy képzeletbeli ülés* címet adva írásának, ezzel zárta a parlamentet bemutató kötetét (Krk 72. köt. 206—207. l.).

A jelen karcolat hasonló eredőkre vezethető vissza. A parlamenti tárgyalások során, de a folyosói beszélgetések alkalmával is, az ellenzék állandóan azt vetette a kormánypárt szemére, hogy minden képviselője dúskál a javakban, a »húsosfazekak« mellett foglal helyet, míg az ellenzék mindebből ki van rekesztve. Ezek a panaszos kifakadások Mikszáth fantáziáját »megmozgatták«, és elképzelte, hogy milyen erőteljes harc indul majd meg az ellenzék egyetlen fizetett tisztsége, a jegyzői stallum birtoklása érdekében.

A jelen karcolatot összevetve az előljáróban említett ősi *Ha az a has nem volna* c. írással, megállapítható, hogy abban Mikszáthnak sokkal erőteljesebben sikerült a függetlenségi párt politikai ambícióinak kifigurázása, míg ebben meglehetősen haloványan festi le az anyagi előnyök újrafelosztásáért folytatott harcot. Lehetséges, hogy a rozs-szul megválasztott kiindulópont is szerepet játszott ebben, az tudniillik, hogy Mikszáth úgy vélte, az ellenzék hatalomra jutásakor is csak egy fizetett poszt áll majd rendelkezésére. Holott a hatalom birtoklása az addig a szabadelvű párt kezében levő posztokon is örögváltást kellett hogy jelentsen. Éppen úgy, mint 1875-ben a fúzió alkalmával átrendeződött helyzetben . . .

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 80 : 1—2 ilyeneket; de úgyis mindenki tudja, (K: ilyeneket, de azt mar úgyis minden <magy> hazai lelek tudja.)
 „ 3 napjaikat. El tudom (K: napjaikat. <szinte el> El tudom [sic!])
 „ 4 hogy a jámbor (K: hogy azok a jámbor)
 „ 7 De egészen másról (K: No de az mindegy <legyen nekik ugy amint kepzelik> Egeszen masrol)
 „ 8 pillantást vetni (K: pillantast <akarok> vetni)
 „ 9 majd az ellenzék jut kormányra. (K: majd a <szelsőbal> ellenzék jut <többsegre — magam> kormányra)
 „ 11 látom tisztán, (K: latom egész<en> tisztán)
 „ 12 máris kidomborodnak. (K: mar is <következtetni engednek> kidomborodnak.)
 „ 16 Sőt, nem hiszek tévedni, ha (K: Sőt <ha jobban meggondolom a dolgot> nem hiszek tevedni, ha)
 „ 16 hogy az ellenzéki (K: hogy <a szelső bali> az ellenzéki)
 „ 17 érdekl. Hiszen (K: érdekl <a legjobban>). Hiszen)
 „ 20 ezer és ezer húsosfazék (K: ezer es ezer <fazekben rotyog> husos fazék)

Lap Sor

- 80 : 22 egész ellenzéknek (K: egész <szelsobalnak> ellenzéknek)
81 : 1 egyetlen fizetéses (K: egyetlen <?egy?> fizeteses)
„ 3–4 de (Maróthy szerint) csak (K: de <evrol evre> (Marothy szerint) csak)
„ 14 – Ám lássuk. Tárd fel (K: – <Hat> Am lassuk <<...> lehet)>
Tard fel)
„ 15 X. képviselő feltárja: Y. nagyot (K: X. képviselő <elmondja>
feltárja: Y nagyot)
„ 24–25 sor között a K-ban egy olvashatatlanul törölt szó talál-
ható!
„ 27 Ez idő alatt sok minden eshetik, (K: Ez idő alatt <nagy val-
tozasok esnek> sok minden eshetik)
„ 31–32 arról a jelölésről. (K: arról a <bogreről> jelolesről.)
„ 33 – Én? – *kérdi* ez (K: – Én? – *mind* ez)
„ 35–36 a jég. Beláthatod most már, én vagyok (K: a jeg. <Egy
szoval> Belathatod most már <...> en vagyok)
„ 37 Y. képviselő ötölt-hatolt (K: Y képviselő <himezett ham>
ötölt hatolt)
„ 38 – Hja, barátom! Az anyagi (K: <– Hja barátom! Az an> –
Hja barátom! <Az emberek> Az anyagi)
„ 39–82 : 1 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Ez az
egyetlen bogre története.>
82 : 6–7 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Most sul mar
ki milyen ?fifikus?>
„ 7–8 sor a K-ban idegen kézzel, vastag ceruzás frással olvas-
ható!

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 81 : 3–4 *de (Maróthy szerint) csak egyé lehet.* – MK e fordulattal
a híres debreceni professzor, Maróthy György magyar nyelven
megírt »Arithmetica vagy számvetésnek mestersége« c.,
1743-ban megjelent és hosszú évtizedekig használt művére
utalt.
82 : 7–8 *kvalifikáció* – képesítés

A KECSKEMÉTI »KÍNOS ÜGY«

- K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 72–75 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. június 26., 10. évf. 176. sz. (1., 2., 3. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Aktuális elbeszélés két sza-
kaszban* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK hat, átlagos méretű (35 cm hosszú és 20 cm széles) fogalmazási papírra írta. A K-ot a nyomdában a szedés érdekében részekre vágták, az egyes darabokat A, B, C, C 1/2, D, D 1/2, E, F, G, H, I betűkkel jelölték. A karcolat második részében, a különböző újságok hangnemét felidéző részben MK a K baloldalán megadta a nyomdai szedési utasításokat: az Egyetértés híréhez (85 : 1–9) »garmond ritkítva«, míg a Nemzet kommentárját karikírozó részhez a (85 : 11–19) »borgis compress« utasítást adta. Az azt követő két sornyi összekötő szöveg mellett (85 : 23–24) a »garmond« figyelmeztető szó olvasható. A Polónyi Géza interpellációjának stílusát felidéző rész kézírata nem MK autográf kézírásában maradt fenn (85 : 25–86 : 7). Ennek oka homályos. Elképzelhető, hogy a szerkesztőség egy másik tagjának stílusparódiája lehetett, de az is elgondolható, hogy Polónyi valamelyik korábbi interpellációjának szövegét kímásolva illesztette a karcolat szövegébe. Az elsőként említett, feltételezhető kollaborációra mutat, hogy a Polónyi-»szöveg« mellé írt nyomdai utasítás már MK kezefrásával olvasható: »borgis compress«. A stílusok paródiájának záró része Tisza Kálmán parlamenti nyilatkozata. Ez már újból MK autográfja és a mellette található nyomdai utasítás: »borgis ritkítva«.

A K-ban található javítások száma átlagos, a szerző a korrektúrát maga végezhette, akkor még az alábbi sorokban változtatott szövegén: 82 : 12, 82 : 13, 82 : 15, 83 : 32, 84 : 4–6, 84 : 13, 84 : 17–18, 84 : 19, 84 : 28, 86 : 14.

Egy politikai szatíra lehetősége

MK karcolatának közvetlen aktualitását az adta, hogy az előző napokban ülésezett a magyar delegáció hadügyi albizottsága, és elkészítette jelentését az 1889. évi rendes és rendkívüli hadügyi költségvetésről. A delegáció ellenzéki tagjai a hadügyi költségvetés egyes pontjainak megvizsgálására – többek között a rendkívüli költségvetésben szereplő, tiszti létszámemelésről – külön bizottságot hoztak létre.

MK jelen írásában a »katonaság és a polgárság közti kutya-macska barátság«-ról mond el egy régi anekdotikus történetet, majd könnyed, szellemes fordulatokkal rajzolja meg a történet korabeli változatát. Bemutatja a sajtó politikai manipuláltságát: ugyanazt az eseményt másképpen találja az ellenzéki és másképpen a kormánypárti lap. A karcolat további részében a parlamenti interpellációk stílusában gúnyolja Polónyi Gézáét és személyében az ellenzékot, amely a kis ügyekből is politikai tőkét igyekezett kovácsolni, de gúnyolja a miniszterelnököket is, akinek szokásos politikai fogása volt, hogy elodázta az interpellációkra adandó választ, megvárva, míg a kedélyek lecsillapodnak. A karcolat záró részében MK az 1886-os év folyamán közel háromhónapos feszültséget kiváltó Jansky-ügy felháborító lezárására céloz. Jansky nemcsak hogy elkerülte a büntetést, hanem

hadosztályparancsnokká léptették elő. (A Jansky-ügy részletes összegezéséről ld. »A Hentzi-sírf megkoszorúzása és következményei« c. összefoglalót a Krk 72. köt. 409–421. l.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 82: cím: A kecskeméti »kínos ügy« (K: <Az elégtétel> A kecskeméti „kínos ügy”)
- „ 1 fái közt egy (K: fai <alatt> közt egy)
- „ 2 fiatalember politizáltak. (K: fiatal ember <disputáltak> politizáltak.)
- „ 3 II. Vilmosról, tünődtek rajta (K: II. Vilmosról <taglaltak a haboru> <talalg> tunodve hogy milyen korszak következik) tunodtek rajta)
- „ 5 esélyei «-re (K: eselyei<ről>re”)
- „ 9 minden szép frázis és (K: minden <?szorito? eszköz> szep frazis es)
- „ 9–10 enyv, mely együvé (K: enyv <– szolt a fiatal ember> mely együvé)
- „ 12 az öregúr – (K: az oreg –)
- „ 13 már. *Igy lesz mindég, mert így volt mindég.* . . Elmondok önnek egy történetet. (K: mar. <Igy lesz mindeg, mert így volt mindeg.> Elmondok önnek egy történetet <mely tokeletesen olyan> *Igy lesz mindeg mert így volt mindeg*)
- „ 15 I. szakasz. Az öregúr (K: Az öreg ur)
- „ 16–17 Földvály kecskeméti szolgabírósa alatt I. Ferenc volt a császár Bécsben. Földvály idejére (K: <I Ferenc alatt a francia> Foldvary kecskeméti szolgabirosaga <idejen> <alatt> alatt I. Ferenc volt a <császár> <kiraly> csaszar Becsben. <Ekkora> Foldvary idejere)
- „ 17 háború is. Egy osztrák csapat (K: háboru is. <Arra konkretan> <keresztül ment egy osztrák> Egy osztrák csapat)
- „ 19 olyast követelt (K: olyast <valami> követelt)
- „ 19–20 számára, amit a szolgabíró (K: számára <a szolgabirotol> amit a p <z> szolgabiro)
- 83 : 10 szolgabíró nem protestált (K: szolgabiro <okos> nem protestalt)
- .. 21–22 kocsiszínben. Nem látott (K: kocsiszinben <Nem jo volt most tanunak lenni> <Sem> Nem latott)
- „ 23 Ezen győzelem után továbbvonult (K: <Re bene gesta> Ezen gyozelem utan)
- „ 32 aki értesülvén visszatértéről, meghívatta ebédre. (K: aki ertesülvén <hogy a kapitany ott leteről> visszaterteről, meg-*invitalta* ebédre.)
- „ 34 egészen elbájolta (K: egészen <...> elbajolta)
- „ 36–37 negyedik csibuk és a huszadik kvaterka (K: negyedik <ut> csibuk <ut> es a <negyvenedik> huszadik quaterka)

Lap Sor

- 83 : 38 ereszttem — vágott (K: ereszttem <még> — vágott)
,, 39 számadásunk lesz előbb. (K: számadásunk <is van> lesz előbb.)
- 84 : 2 emlékszik? Én vagyok (K: emlékszik <on>? En vagyok)
,, 4—6 Egyszerre visszaemlékezett a szcénára, s a régen elmosódott arcra. Riadtan kapott (K: Egyszerre <megcsillant> visszaemlékezett <mindenre> a scenara es erre az arcra <is>). <Megriadva> Riadtan kapott)
,, 7 lett volna. Eltették (K: lett volna <hol van az mar? Eltettek> Eltettek.
,, 7 már a szögletből is, (K: mar <onnan> <meg> a szögletből is)
,, 13 ide a pamlagra. Nem is lesz valami nagyon kellemetlen. . . (K: ide a pamlagra.)
,, 17—18 én kaptam — magyarázta szelíden az alispán. (K: en kaptam — szolt az alispán.)
,, 19 kapott, amit ön levont. (K: kapott, amit levont.)
,, 19—20 sor között a K-ban két kihúzott sor olvasható: <<Igy volt <...> a kecskemeti affaire)>> <Ez törtent azelőtt vagy száz évvel.>
,, 21 mikor már ki volt (K: mikor <ki> már kivolt [sic!])
,, 24—25 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <s megis ugy nez ki mintha ma történt>
,, 25 csöppet sem változtak (K: egy csöppet sem <javultak meg> változtak)
,, 28 alcím II. szakasz (K: Második szakasz:)
,, 29—30 fiatal úriember. — Elmondom én, miképp történnék ma. (K: fiatal uri ember — <Oh de mennyire masképen> Elmondom én <?onnek?> miképp történnék <meg> ma.)
,, 31 kapitány alkalmasint (K: kapitány <ma már> alkalmasint)
,, 34—35 sor között a K-ban kihúzott szókezdések találhatók: <Err> <En>
,, 36 Az Egyetértésben: (K: az <„Egyetertesben”> Egyetertesben)
- 85 : 2 következő vérlázító (K: kovetkező <mi törtent> verlazito)
,, 2 mely nagy (K: mely <mar is> nagy)
,, 3 városszerte. Ma estefelé Koller, az ott (K: városszerte <Az u> Ma estefele <R> Koller <odavez> az ott)
,, 4 magyarfaló századosa (K: magyarfalo <kapitánya> szazadosa)
,, 5 azokat férfiasan (K: azokat <me> ferfiasan)
,, 6—7 szabdalta Földváryt. (K: szabdalta <a nemes lelku hazafit kit szeretve tisztelt az egész varos> Foldváryt.)
,, 10 másnap a következő (K: masnap <esti lapja> a kovetkezo)
,, 10—11 sor között a K-ban a következő kihúzott szavak találhatók: <Mar tegnap este>
,, 11—12 közölt kecskeméti hír hitelessége iránt már tegnap is gyanút tápláltunk, s még (K: kozolt <?kosza?> hír) kecskeméti hír hitelessége <<irant amit <...>> irant mar tegnap is gyanu <snak>t taplaltunk <latszott előttünk> s meg)
,, 15 lett, mert ami (K: lett <...> mert <...> ami [sic!])

Lap Sor

- 85 : 16 nevű százados nem is (K: nevu <kapitány> szazados <nincs is> nem is
- „ 18 összeszolalkozás történt (K: osszeszolalkozas <csakugyan> történt)
- „ 18–19 egy állítólag a katonasághoz tartozó egyén között (K: egy <tiszt> allitolag a katoasaghoz tartozo <Roller> egyen között)
- „ 19–20 mértéke, aminőnek tisztelt laptársunk kürtöli, egyszerűen (K: merteke <melyet> <minőt t. laptársunk ir> a minőnek tisztelt laptársunk kurtoli <koholmány ?mutatkozott?) egyszerűen)
- „ 22 hogy a sajnálatos incidensnek idején (K: hogy <epen az> a sajnálatos incidensnek <...> idejen
- „ 23–24 Halljuk, hogy a Ház holnapi ülésén bizonyos urak interpelláció tárgyául is kizsakmányolják az esetet. (K: Halljuk hogy <emiatt> a Haz holnapi ülésen <interpellatiot> bizonyos urak interpellatio tárgyául is kizsakmányolják <bizonyos urak> az esetet. <<Figyelmeztetjük az illetőket kik feladatuknak tartják folyamatosan konkolyt hinteni ama jó viszony közé mely a katonaság es polgarság közt immár meg <...> hogy nem azon az úton vannak melyet az alkotmányosság <...> élvezete <...> <...> es komoly politikusok elé szab>>>)
- „ 27 : 86 : 17 sorig terjedő kézírás nem MK autográfja, ezért az ebbe a részbe található javítások számbavételét mellőzzük. A szöveg mellé írt nyomdai utasítás viszont már MKtől származik !
- 86 : 10 ügy minden oldalról (K: ügy <irant> minden oldalról)
- „ 14 felől), *hogy mondom* addig is, amíg *teljesen* hiteles adatok (K: felől) De addig is míg <a hivatalos> hiteles adatok)
- „ 15 eszközölhetném a tényköriülményre nézve, egy tekintetben (K: eszkozolhetném <s magamat minden ?oldalro?) a teny korulmenyre nézve, egy <iranyban> tekintetben)
- „ 20 hogy egyes (K: hogy <egyenes> egyes)
- „ 22 hadura a koronázott (K: hadura <...> a koronazott)
- „ 23 öre. (*Zajos éljenzés* a jobboldalon.) (K: öre. <Zajos> (*Ügy van* a jobboldalon)
- „ 26–27 és a smaé közt. Különösen (K: es <most> a „ma” közt. <A mi kivalt ama> Kulonosen)
- „ 29 Az ön történetében (K: Az <elott> on torteneteben)
- „ 30 maradt. (K: maradt <s Foldvarybol viceispan lett?)
- „ 31 Most Roller kapitány megkapná egy hónap alatt (K: <Most> <Az on törteneteben> <...> Most Roller kapitany <ornaggya mozdittatnek> megkapna egy hónap <mulva> alatt az)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 82 : 3—4 *Majd találgatták, hogy mi lesz Podmaniczky Frigyesből a Rémi-korszak alatt?* — A karcolat megjelenése előtti napokban tartotta közgyűlését a Fővárosi Közmunkák Tanácsa. A jún. 21-én megtartott ülésen többek között a belügyminiszternek a Stáció és a Podmaniczky utcai géperező vasutakra vonatkozó leíratát tárgyalták. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának egyik tagja Rémi Róbert volt, az elnöki tisztet pedig 1873—1905-ig Podmaniczky Frigyes töltötte be. Mikszáth tréfás fordulatával valószínűleg a Fővárosi Közmunkák Tanácsából valamilyen kiszivárgott híresztelésre utal.
- „ 16 *Földvály kecskeméti szolgabíróága alatt* — A Mikszáth által említett kecskeméti szolgabíróról adatokat nem találtunk. Lehetséges, hogy az utalás Földvály Gáborra vonatkozik, aki Pest megyében 1810-től helyettes szolgabíró, majd 1830-tól helyettes alispán volt.
- „ 17 *francia háború* — 1805. nov. 13-án Napóleon csapataival megszállta Bécset és az austerlitz-i ütközetben döntő győzelmet aratott az osztrák csapatok felett. E háborúnak a pozsonyi béke vetett véget 1805-ben. 1809-ben Napóleon ismét megtámadta Ausztriát, az osztrák csapatokra Aspernnél és Esslingennél, a magyar nemesi felkelésre pedig Győrnél mért nagy vereséget. A háború az 1809-es bécsi békével fejeződött be.
- „ 22 *statútum* — szabályrendelet
- 83 : 5 *móridás* — magyar kártyával játszott kártyajáték
- „ 28 *Mailand* — Milánó német neve. 1714—1796-ig osztrák tartomány, 1796-ban Napóleon elfoglalta. 1815—1859-ig ismét Ausztriáé.
- „ 36 *csibuk* — szopóka és kupak nélküli zömök, hosszú szárú pipa
- „ 37 *kvaterka* — iddogálás közbeni beszélgetés férfitársaságban
- „ 37 *entrefilet* — kisebb politikai újsághír, rendszerint a vezércikk után
- „ 37 *Egyetértés* — A függetlenségi párt napilapja volt.
- 85 : 10 *Nemzet* — A szabadelvű párt politikai napilapja volt.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A »PERTU« SZÓNOKLATOK

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 126—127 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. január 3., 10. évf. 3. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatokat MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában feldarabolták, és az egyes részeket I, II, III, IV, IV 1/2, V, VI, VII, VII 1/2, VIII római számokkal jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában idegen kéz adta meg a nyomdai utasítást: »garm. compr.«.

MK javításainak száma az átlagosnál kisebb számú. A korrek-túrát maga végezte, ezt bizonyítja a következő sorokban található változtatása: 89 : cím, 91 : 19, 91 : 21, 91 : 35.

Az újévi üdvözlés rítusa

Az 1888. év újévi gratulációi — hasonlóan a korábbi évekhez — csupán a kormánypárt körében jelentettek nagyobb eseményt, ugyanis a szabadelvű párt tagjai az újév alkalmából testületileg fejezték ki jókívánságaikat Tisza Kálmán miniszterelnöknek és Péchy Tamásnak, a képviselőház elnökének. Az újévi köszöntőkről a PH és a Nemzet részletesen beszámolt olvasóinak. (Ld. PH, 1888. jan. 2., és a Nemzet, 1888. jan. 2.) Az alábbiakban röviden összefoglaljuk az eseményeket. A szabadelvű párt tagjai január elsején tíz órakor gyülekeztek a pártkör helyiségeiben, ahonnan először a miniszterelnök palotájába mentek. A fogadáson megjelent Tisza Kálmán miniszterelnök, Trefort Ágoston, Bedekovics Kálmán, Baross Gábor, Fejérváry Géza br. és Fabiny Teofil miniszter. A szabadelvű párt részéről az üdvözlő beszédet Bánffy Béla gr. tartotta. Az üdvözlésre Tisza Kálmán válaszolt. Vázolta a külpolitikai helyzetet, majd a szabadelvű párt liberális feladatairól szólt. Ezt követően a párt tagjai Péchy Tamás lakására mentek, ahol Falk Miksa mondta el üdvözlő szavait, melyet Péchy

Tarnás rövid válaszbeszéde követett, majd a miniszterek és a képviselőház jegyzői kara fejezte ki szerencsekívánatait. Végezetül táviratban üdvözölték a párt távollevő elnökét, Vizsolyi Gusztávot.

*

MK karcolata beszámol a szabadelvű párt újévi látogatásairól, tájékoztat az elhangzott beszédekről. Az esemény kapcsán Mikszáth nem mulasztja el megcsipkedni a mameluk képviselőket, akik újév napján kedvükre lehetnek pertu viszonyban a miniszterekkel és parlázhatnak a miniszterelnökkel: Mert hát most jön a mamelukok jutalmazása. A »hazaárulás«*»* djja. (90 : 35—36) Az író a »pertu«-ság vonzerejét Molnár Ferenc volt zalai követ nevéhez fűződő adoma közbeiktatásával érzékelteti. MK a csábító »pertu«-ság üres formaságát korábbi írásaiban is megemlítette. (Ld. *A mi képviselőházunk* c. karcolatát a Krk 69. 1. l. és a *A tisztelt Ház* c. önálló kötetet a Krk 71. köt. 198 : 29—32.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 89 : cím: *A »pertu«* szónoklatok (K: *A „tegnap”*)
,, 5 fogataikról, hogy (K: fogataikról <epen> hogy)
,, 11 vagytok — vizsonzá (K: vagytok — <monda> vizsonza)
,, 13 meggratulálni (K: megratulálni)
,, 16 egyes tekintélyes embereknek nem akad (K: egyes <embereknek> tekintélyes embereknek nem <jut semmi> akad)
,, 18 K, Krk viszi (PH: vizs; az újságbeli közlést a K alapján javítottuk !)
,, 19 Tiszának, s hozzá (K: Tiszanak <...> s hozza)
,, 24—25 finom szöszövetében (K: finom <szo ?szora?> szöszövetében)
,, 26 nem kell-e (K: nem <e> kell e)
90 : 3 ideges fejrázással. (K: ideges <fej> fejrázással)
,, 6 fekete szalonkabátot (K: fekete <kabat> szalon kabátot)
,, 10—11 sor között a K-ban kihúzott szó található: <Bánffy>
,, 12—13 képviselőkhben általánoson (K: kepviselokben <arcan> altalanosan)
,, 14 K, Krk halványakra (PH: halványokra)
,, 15 festé a honatyai (K: festé <ho> a honatyai)
,, 20—21 lassú hangon mondá el nevezetes beszédjét, (K: lassu <csendes> hangon <kezdte a miniszter siri csöndben> mondta el <miniszter igazan ?nevezetes?> beszédjét)
,, 21 Urbanovszky, se Hanzély László (K: Urbanovszky sem <Krajtsik> Hanzely Laszlo)
,, 23 átlátzó és mégis mindent (K: átlatszö <és> <szerkezete> es megis mindent)
,, 25—26 magyarázta ki, amit (K: magyarázta <at> ki amit)

Lap Sor

- 90 : 27 susogta Neuman (K: susogta <boldogan> Neuman)
 „ 34–35 sor között a K-ban kihúzott bekezdés olvasható:
 <Hanem hat ilyenkor ne legyen keztyu az ő kezen mert most
 következnek mar mingyart a mamelukok jutalmazása>
 91 : 1 szokás. A bizalmas meleg (K: szokas. <...> A <lelekermelő>
 bizalmas meleg)
 „ 3 Deák-párti idők (K: Deakparti <idokb> idők)
 „ 4 átcsapott a Deak-zászló (K: atcsapott a <cons> Deak zaszlo)
 „ 7 – Ej, Ej, mit (K: – <Ugyan> Ej ej mit)
 „ 13 beteg, úgyse (K: beteg <mar> ugy se)
 „ 17–18 gőgös Sennyeivel. (K: gőgös <emberrel> Sennyeivel.)
 „ 19 *A jó naiv* Molnárról jut eszébe (K: *Errol a* Molnárról jut
 <eszembe> eszébe)
 „ 20 amikor *kedvére* lehet pertu a (K: amikor <az ember> lehet
 <pert> per tu <meg> a)
 „ 21 Még *szónoklatban* is (K: Még szonokolni is)
 „ 23–24 sor között a K-ban kihúzott szó található: <Tiszával>
 „ 25–26 fogatokkal) Péchy Tamás (K: fogatokkal) <a muzeum
 teri> Pechy Tamas)
 „ 28 Most Falk (K: <Itt mar> Most Falk)
 „ 33 fele az innenső szobában (K: fele az <masik> innenso szo-
 baban)
 „ 34 nem látta az elnök (K: nem latta <sem> az elnök)
 „ 35 zsi bongott és vidám (K: zsi bongott *ott* es vidam)
 „ 36 zavarogni. Péchynek (K: zavarogni <Pechynel nem volt>
 Pechynek)
 „ 38 volna. Hanem Vizsolyival megjárta (K: volna. <Annak>
 Hanem <azzal> Vizsolyival megjárta)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 90 : 29 – *Szegény Koburg Ferdi* – Az utalás a bulgáriai kérdés
 miatt kialakult háborús feszültségre vonatkozik. Koburg
 Ferdinándot a bolgár nemzetgyűlés 1887 nyarán választotta
 fejedelméül.
 91 : 30–31 *A Ház elnöke tudvalevőleg békés lábon áll valamennyi
 potentáttal.* – MK egyik kedvelt csipkélődése (ld. a jan. 28-i
A t. Házból c. karcolathoz fűzött jegyzetet a jelen kötet 317. l.)
 „ 38–92 : 6 Vizsolyi köszöntése. – A szabadelvű párt Horváth
 Gyulát kérte fel, hogy az újév alkalmából üdvözlje a párt
 elnökét, Vizsolyi Gusztávot. Amint MK karcolatából is ki-
 derül, Vizsolyi az újévre hazautazott Tolna megyébe, Hor-
 váth pedig üdvözlő beszédét megjelentette a Nemzetben, az
 alábbi kissé zsörtölődő sorok kíséretében: »Könnyű Vizso-
 lyinak, ki évek hosszú során át a szabadelvű párt minden
 egyes tagja őszinte és tiszteletteljes vonzalmának szakadat-

lan bizonyítékait nyerte, távol tartani magát barátai és elvtársai legszerényebb mérvű tüntetésétől is; de nehéz nekem, kinek képviselőkodésem 16. évében először nyílt volna alkalmam azért beszélni, mert megbíztak velem, holott 16 évig e címen csak hallgatni volt jogom. (Nemzet, 1888. jan. 1. 1918. sz. 1. l.)

NAGYPOLITIKA A T. HÁZBAN

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 144—146
M *Pesti Hírlap*, 1888. január 12., 10. évf. 12. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K három, átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztő-ségi kutyanyelvre íródott. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában szétvágták, és az így keletkezett kéziratselejteket ceruzával I—XIII római számokkal jelölték.

A javítások száma az átlagosnál kevesebb, a K-on több megkezdett, majd törölt bekezdés található. A korrektúrát MK valószínűleg láthatta, mert két további javítással csiszolta karcolata szövegét a 93 : 7 és a 93 : 22 sorokban.

A parlament üléseiről

A karácsonyi szünet után, jan. 9-én ült ismét össze a képviselőház. A napirenden az elkövetkező ülések további teendőinek megállapítása szerepelt. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 4—6. l.)

A jan. 11-i ülésen a Ház kisebb elintézésre váró ügyeket tárgyalt. Az elnöki bejelentések után *Orczy Béla* belügyminiszter törvényjavaslatot nyújtott be a Romániával 1887 decemberében kötött határ-szerződés tárgyában. Majd *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter terjesztett elő törvényjavaslatot a fővárosban létesítendő törvénykezési épületről; továbbá még két törvényjavaslatot nyújtott be a tenger alatti kábelek védelmére kötött nemzetközi szerződések tárgyában. Ezután az összehírdetlenségi bizottság jelentése következett Doda Traján képviselői mandátumának megszűnéséről. A továbbiakban a Ház Gyórfy Gyula, Mikó Árpád, Kende Mihály, Pázmány Dénes, Szabó Lajos, Ugron Gábor, Bokros Elek, Törs Kálmán, ifj. Ábrányi Kornél és Gromon Dezso képviselők mentelmi jogának felfüggesztését tárgyalta. A vitában felszólalt *Gaál Jenő*, a mentelmi bizottság elnöke, *Polónyi Géza*, *Móricz Pál*, *Szederkényi Nándor*, *Teleszky István*, *Madarász József*, *Ugron Ákos* és *Beöthy Ákos*. Ezt követően a Ház

megvitatta a közönséges büntetéseket kölcsönös kiadatása tárgyában Uruguayjal kötött államszerződés becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot, melyet az ülés mind általánosságban, mind részleteiben elfogadott. Végül a külpolitikai helyzetre vonatkozó interpellációk következtek. Az interpellációkat *Helfy Ignác* és *Perczel Miklós* intézte a miniszterelnökhöz. Mindketten Oroszország hadikészüldőseivel, az Osztrák–Magyar Monarchia északkeleti határain történt csapatösszevonásokkal foglalkoztak. (KNapló, i. h. 7–19. l.)

*

Mikszáth jelen karcolatában a karácsonyi szünet után összeült képviselőház első érdemleges ülésének főbb eseményeiről számol be olvasóinak. Megemlíti Ugron Gábor és Bokros Elek mentelmi jogának felfüggesztését, érzékelteti a Szabó Lajos képviselő mentelmi joga körül kialakult vitát, kedélyes tréfálkozással számol be Polónyi felszólalásáról. Majd a képviselőház üléseire szorgalmasan járó, mindig figyelő, buzgón jegyzetelő kormánypárti képviselőt, Hanzély Lászlót csipkedi meg. Az ülés legérdekesebb része a külpolitikai helyzetre vonatkozó két interpelláció volt. *Helfy* diplomatikusabb interpellációjáról MK éppen csak említést tesz, ellenben részletesen szól az interpelláló »tüzes aggastyán«, *Perczel Miklós* beszédjéről. Ironikusan szembeállítja *Perczel* idős alakját fiatalos vagdalkozásaival, harcias kirohanásaival.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 92 : cím: Nagypolitika a t. Házban (K: A mai ülés)
 „ 2–3 aki nem (K: aki <nem> nem)
 „ 4–5 sor között a K-ban a következő kihúzott sorok találhatóak:
 <<Majd így jart jo magyar hívünk Szunyogh Szabolcs is, aki megküldte ugyan benyujtas vegett a mandatumat az esku-tagado Berenyinek <...> de Berenyi>>
 „ 5–6 egy kormánypártit (K: egy <?nehany? Egy> kormánypartit)
 „ 6 egy ellenzékit (K: egy ellenzékit <<s ki nem adtak hogy <...> ne legyen <...> negy <ellenzeki> kormánypartit (Gromon Dezsot ?Budi? Mihalyt <...>>)
 „ 8 legkapósabb ember. (Neki vannak (K: legkaposabb ember <a birosagok előtt.> (Neki vannak)
 „ 9 Polónyi abban adta (K: Polónyi abban <...> adta)
 „ 9–10 aki nincs igazolva, az még nincs bevéve, (K: aki <meg> nincs igazolva <azt nem is lehet kiadni mert> az még <nincs bent, teh> nincs bevéve)
 „ 10 lehet kiadni, (K: lehet <kitenni> kiadni)
 „ 13 kiforgatta állaspontjából (K: kiforgatta <az> állaspontjából)
 „ 14 immunitás egy ikergyerek (K: immunitas <mindjart a> egy iker gyerek)

Lap Sor

- 92 : 15 percben születik vele. (K: percben <születnek> születik <az-
zal> vele.)
- „ 17—18 sor között a K-ban a következő kihúzott sorok találha-
tók: <Szabo Lajosnak> <Igy aztan sikerült Szabó Lajost
?megmenteni? illetve eltenni későbbre>
- „ 18 A Ház teljesen le volt hangolva; okvetlenül (K: A haz <már>
teljesen levolt [sic] hangolva; <?valami? kellett> okvetlenül)
- „ 23 — Istenem, milyen (K: — Istenem <?mar?> milyen)
- „ 26 A nemes Uruguay (K: <Az Uru> A nemes Uruguay)
- „ 28 Péchy boldogan (K: Pechy <joakaratulag> boldogan)
- 93 : 1 Ezzel be is végződött volna az ülés (K: Ezzel <kilet [sic]
volna meritve> be is végződött volna az ülés)
- „ 7 csodálatos gondot fordít (K: csodalatos figyelmet fordit)
- „ 8 Mindig figyel, mindig (K: Mindig <hallgat> figyel mindig)
- „ 9 hallott valamely (K: hallott <peldaul> valamely)
- „ 9—10 Gerzsonéból) mohón (K: Gerzsonéból) <ijedten izgatott>
mohón)
- „ 12 a meglegedés jupiteri (K: a <megelegedetség> meglegedés
<édes mosolyaval> jupiteri)
- „ 14 Úgy tesz (K: Úgy <?latszik?> tesz)
- „ 15 mintha az ő vállain nyugodnék az államépület (K: mintha
<az egész> az o vállain nyugodnék <a rettentő> az <állam-
épület> államépület)
- „ 16—17 okoz neki. (K: okoz neki <?Hosszu üles alatt?> <Két ora
fele> <<Ez már régen kellemetlen thomalyt? Ó a haz <...>>>)
- „ 18—19 törik fejüket a szomszédjai (K: torik fejuket <<mar
napok ota <...> mintha>> a szomszedjai)
- „ 20—21 mindent ő végez a kormány (K: mindent ő végez <s a
melyik> a kormány)
- „ 22 Tisza nagy beszédet (K: Tisza sok beszédet)
- „ 28 melyek egyenes glédában sorakoztak, mint mozgósított (K:
melyek <csupa> egyenes glédában <?huzódtak?> sorakoztak
mint <?tartá?> mozgosított)
- „ 30 nemes oval fejjel (K: nemes <...> oval <arccal> fejjel)
- „ 30—31 sor között a K-ban kihúzott bekezdés található: <<So-
ha meg olyan beszédet <...>> <Mind tovább beszelt anal
fiatalabbnak latszott>
- „ 31 hallgatták. Szép okos szemei (K: hallgatták. <De nem> Szep
<szemei> okos szemei)
- „ 36 inkább a nevető (K: inkább a <nevetteto> nevető)
- 94 : 2 — Nem idősb Perczel (K: — <Hiszen nem annyira idősb> Nem
idős Perczel)
- „ 2—3 hang a pulpitus felől (K: hang a <jobboldalról> a pulpitus
felől)
- „ 11—12 verte, döfött (K: verte <oket>) döfött)
- „ 13—14 sor között a K-ban kihúzott mondatok találhatók:
<Kapkodta is a fejet Hanzley kozben> <A nagy had <<...>
sehogy a kard penge>>

Lap Sor

- 94 : 15 amint aztán a nagy (K: amint <a nag> aztán a nagy)
,, 15–16 epithetonok képében. (K: epithetonok <dolgában> kepe-
ben.)
,, 16–17 sor között a K-ban a következő kihúzott sorok olvasha-
tók: <Nem itt kell a muszkat megverni . . . nem itt . . . nem
itt . . .>
,, 17 – Ej, hol volt (K: – <Mar> Ej, hol volt)
,, 21 fölvételnél lepogonyított (K: fölvételnél <a nagy orosz biro>
lepogonyított)
,, 22 egy-egy kasztot. (K: egy-egy <?karatott?> kasztot.)
,, 24–25 nekiment az orosz klérusnak és összebutázta, mégis
meglóbázta a haza (K: neki ment <az orosz . . .> az orosz
klérusnak es össze <butazta> butazta, <mar akkor> megis
meglobazta a <Haza> haza)
,, 31 megrovás lecsillapította (K: megrovás <megalli> lecsillapi-
totta)
,, 39 sziszegése hangzott. (K: sziszegése <tört ki> hangzott.
<Csak Szendrey Gerzson kiáltotta közbe: – Helyes! Igaz!>)
95 : 1–2 kiáltá az előbbi hang (K: kiálta <a pulpitus felőli asz>
az elobbi hang)
,, 2–3 a mai politika (K: a mai <nagy> politika.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 92 : 2 *deposzsedál* – kiüz
,, 2–3 *Mindjárt az ülés elején deposzsedálták Doda Trajánt, aki
nem nyújtá be megbízólevelét.* – Doda Traján Krassó-Szörény
vármegye megválasztott képviselője volt, azonban megbízó-
levelét a Háznak nem mutatta be, így az 1879. 49. tc. értel-
mében az összeférhetetlenségi bizottság mandátumát érvény-
telenítette.
,, 5 *Aztán kiadták Ugron Gábort és Bokros Eleket.* – Az említett
képviselők ellen a vád párviadalon való részvétel volt.
,, 7 *A többinek megkegyelmeztek;* – Törs Kálmán, ifj. Abrányi
Kornél és Gromon Dezső mentelmi jogát nem függesztették
fel. Ők Ugron Gábor és Bokros Elek párviadalánál közre-
működő segítők voltak.
,, 7–8 *vita csak Szabó Lajosnál támadt, aki a legkaposabb ember.*
– Szabó Lajos képviselőt magánlaksértés és becsületsértés
vétségével vádolták. Kiadatásával kapcsolatban élénk vita
alakult ki.
,, 9–11 *Polónyi abban adta az okost: hogy aki nincs igazolva,
az még nincs bevéve, tehát nem is lehet kiadni, mert úgyis künn
van.* – Mikszáth pontosan adta vissza Polónyi felszólalásá-
nak lényegét. Polónyi azt az elvi kérdést feszegette, hogy
vajon a mentelmi jog kiterjed-e a képviselőre megválasztása

- percétől kezdve, vagy csak a képviselői mandátum verifikációja után.
- 92 : 16—17 *Így menekült meg Szabó Lajos; azzal, hogy Polónyi akarta kiadni.* — A megjegyzés találó, mivel Polónyi tisztán elvi síkra terelte a vitát. A felszólaló képviselők csupán arról vitatkoztak, hogy mikortól érvényes a képviselői mentelmi jog.
- „ 23—24 — *Istenem, milyen hosszú keze van annak a Tiszának! — dörmögte Rác Athanáz,* — A KNapló természetszerűleg ilyen jellegű megjegyzést nem örökített meg.
- 93 : 3—5 *A miniszterelnök elmondta ugyan újév napján, amennyit elmondhatott, de azóta megint járt Bécsben.* — Újév napján a kormánypárt tisztelgő látogatást tett a miniszterelnöknél. Tisza az üdvözlésre válaszul adott beszédében foglalkozott a külpolitikai helyzettel. (Ld. az előző *A »pertus«* szónoklatok c., jan. 3-án megjelent karcolatot.) A napilapok tanúsága szerint Tisza már másnap, jan. 2-án este közbe minisztertanácsi ülésre Bécsbe utazott.
- „ 38—39 *»Szándékozik-e a kormány olyan külpolitikát kezdeni, mely Oroszország béke-zavaró politikájának véget vessen?«* — Mikszáth jó érzékkel választotta ki Perczel interpellációjának derültséget kiváltó részletét: *»Tisztelettel kérdem, nem gondolja-e a kormány bekövetkezettnek az időt odahatni, hogy külügyi közegeink határozott tiltakozás mellett kategorice felhívják Oroszországot (elénk derültség), hogy hadi készülődéseit ne csak szüntesse meg, hanem hadait határainkon szállítsa le olyan arányokra, minőket saját biztonságunk érdekében követelnünk kell. (Derültség.) Végre, miután a keleti kérdésnek mikénti megoldása reánk nézve bír legnagyobb fontossággal. Nem gondolja-e a kormány idején levőnek oly külpolitikát kezdeményezni, mely Oroszország béke-zavaró fondorkodásának véget vessen és nagyhatalmunk egész súlyával odahatni, hogy a bolgár kérdésnek és evvel a keleti kérdésnek a népek jogai alapján leendő megoldását semmi illetéktelen beavatkozás meg ne zavarja.«* (KNapló, i. h. 16. l.)
- 94 : 2—3 — *Nem idősb Perczel ez — kiáltá egy hang a pulpítus felől —, nagyon is fiatal.* — A közbekiáltás valószínűleg MK írói ötlete lehetett, a KNapló nem jegyezte fel.
- „ 10—11 *Prüszkölt. toporzékolt az öregúr, megüzente a háborút a muszkának* — A fordulat nem MK írói leleménye, a KNapló szerint Perczel a következőket mondta: *»De vannak idők, midőn a legmerészebbnek, sőt legveszélyesebbnek látszó politika a legjobbnak ígérkezik. És én ezen időt elkövetkezettnek látom; mert saját biztonságunk legkomolyabb veszélyeztetése nélkül nem engedhetjük, hogy Oroszország akár egyenes, akár kerülő úton, amint most tervezi, a Balkán félszigeten egy talpalatnyi földet is elfoglaljon; nem engedhetjük,*

hogy akár ármánnyal, akár fegyverrel az ottani népeket hűbéreseivé tegye; nem engedhetjük, hogy azon állást, melyet bizony nem a mi emberségünkől veszített el Keleten, újabban visszafoglalja. Még ma képesek és azt hiszem, elég erősek vagyunk ennek meggátlására. Meg is kell gátolnunk — határozottan kimondom — még egy háború árán is. Amúgy is hiszi mindenki, hogy az összeütközés az oroszral elkerülhetlen. Ne várjuk tehát meg, hogy az orosz akkor zúdítsa ránk hadait, amikor neki tetszik, hanem írjuk fel ezt már most politikai földrajzunkra, midőn az esélyek ránk nézve nem kedvezőtlenek. (KNapló, i. h. 18. l.)

- 94 : 12—13 *mintha a negyvennyolcadiki fringája volna kezében.* — Az író Perczel Miklós honvéd ezredesi múltjára utal. Eleinte mint nemzetőr őrnagyként vett részt a szabadságharcban; 1849-ben Pétervárad, majd Arad várának parancsnoka volt.
- „ 17—18 — *Ej, hol volt az eszem, hogy fölmentettem a főispáni állásától!* — Perczel 1868 májusától Baranya vármegye és Pécs város főispánja volt. Főispáni állásától 1887-ben nyugalmába vonulása miatt vált meg, ugyanakkor Pécs városa képviselőjévé választotta.
- „ 23—25 *A jószívű Péchy csak hagyta, engedte, hanem mikor aztán nekiment az orosz klérusnak és összebuzáltta, mégis meglóbázta a haza ércnyelvét.* — A képviselőházi jelenetet a KNapló a következőképpen örökítette meg: »PERCZEL MIKLÓS: De sohasem lehet előttünk bizonyos egy olyan államnak politikája, mely mögött egy ember akaratától, szeszélyétől függő, most már közel százmillióra menő, feltétlenül engedelmes, nyers tömeg áll; kivált most, midőn látjuk, hogy a tőkély legmagasabb fokára fejlesztett autokrácia hű szolgálójával, egy buta, de vakbuzgó papsággal és egy tetszetős, de hazug . . . (Zaj.) ELNÖK: (Csenget. Nagy zaj. Közbekiáltások bal felől: A muzsika papokról beszél. Igaza van!) Rám nem tartozik, hogy a képviselőnek igaza van-e vagy nem, de én a magyar parlamentben köteles vagyok arra ügyelni, hogy egy velünk békében élő nemzet klérusa és annak tendenciája iránt oly túl erős kifejezések ne használtassanak. (Helyeslés a jobboldalon.)» (I. h. 17. l.)
- „ 27 *vutki* — a.m. vodka
- „ 35 *»Russiam esse restringendam.»* — Oroszországot meg kell fékezni
- „ 34—35 — *Teendők — végzé — annak nyílt kimondásában áll: »Russiam esse restringendam.»* — MK szinte szó szerint idézte Perczel kijelentését: »Európa békéje s a mi biztonságunk mindig egy hajszálon fog függni: (Úgy van! a szélbaloldalon) akkor arra a kérdésre, hogy mit tevék legyünk, nagyon könnyű a felelet: egyszerűen sem többet, sem kevesebbet, mint kimondani: Russiam esse restringendam! (Derültség jobb felől. Hosszan tartó mozgás.) Ez ma sem könnyű, de

lehetséges volna; (*Mozgás.*) holnap mindenestre nehezebb, sőt talán lehetetlenné válik. Ajánlom interpellációmát. (*Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*)» (I. h. 19. l.)

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 147—148 folio
M *Pesti Hírlap*, 1888. január 17., 10. évf. 17. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézitról

A K eredetileg két kéziratlapból állott. Egy-egy lap átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelv volt. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában szétvágták, és a kéziratrészeket I—XI római számokkal jelölték.

A javítások száma az átlagosnál könnyebb megfogalmazásra utal. A korrektúrát MK minden bizonnyal láthatta és maga javíthatta is, erről hat utólagos törlése, illetőleg beszúrása tanúskodik: 96 : 6, 96 : 12—13, 96 : 16, 96 : 23, 96 : 31, 97 : 1—2.

A parlament üléseiről

A képviselőház jan. 12-i ülésén a helyiérdekű vasutakról szóló törvényjavaslatot tárgyalta, melyet a kormány az 1880. évi XXXI. tc.-módosítása és kiegészítése céljából terjesztett elő. A törvényjavaslatot mind általánosságban, mind részleteiben elfogadták. A vitában *Darányi Ignác* előadó, *Móricz Pál*, *Horánszky Nándor*, *Boros Béni* és *Baross Gábor* közlekedési miniszter vettek részt. A törvényjavaslat részletes tárgyalásánál csak *Széll Ákos* nyújtott be módosítványt. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 20—29. l.)

A képviselőház jan. 16-i ülésén — amelyről a jelen karcolat szól — megkezdődött a költségvetés tárgyalása. A vitát *Hegedűs Sándor* előadó nyitotta meg. Beszédében arról szólt, hogy az állami kiadások az 1888. évben is növekedni fognak. Ennek okát a közönségi kiadások növekedésében — különösen az új fegyverek magas költségei miatt — és az államadósságok kamatainak emelkedésében jelölte meg. A továbbiakban számadatokkal igyekezett igazolni a kormány pénzügyi politikáját. A vitában elsőnek *Horánszky Nándor* szólalt fel. Pénzügyi kritikáját az 1886. évi zárszámadások eredményéből kiindulva kezdte meg, majd rátért az előterjesztett költségvetés bírálatára. Véleménye szerint az 1888. évre előirányzott 18 millió forint költségvetési hiány nem felel meg a valóságnak, számításai szerint az 36 millió forintot tesz ki. A tárgyalt költségvetést sem tartotta reálisnak, bár elismerte, hogy tapasztalható némi javulás a büdzsében. Az előterjesztett költ-

ésgyvetést az általános tárgyalás alapjául nem fogadta el, azzal szemben ellenindítványt nyújtott be. Ezután *Miklós Gyula* kormánypárti »szűz szónok« következett, aki dagályos, nagyhangú szólammal indokolta szavazatát és fejezte ki a kormány iránti bizalmát. A következő felszólaló, *Helfy Ignác*, a pénzügyi kérdéseket illetőleg egyetértett Horánszkyval. Helfy nem annyira a költségvetés számadatait, mint inkább a kormány általános pénzügyi politikáját bírálta. Többek között megemlítette, hogy a lapok szerint az előző évben a kormány már három alkalommal vett fel előleget — 36 millió forintot —, melyet az államhitel szempontjából helytelenít. Az ülés további részében *Tisza Kálmán* reflektált Helfy elhangzott beszédére, de nem tért ki annak pénzügyi részleteire. Nem értett egyet a szónok egynémely észrevételével; többek között cáfolta az előlegekről szóló információkat. Kijelentette, hogy amióta a pénzügyi tárcát átvette, mindössze tizenkétfélmillió forint előleget vett fel és ebből már ötmillió forint törlesztve van. (KNapló, i. h. 30 — 54. l.)

*

Mikszáth figyelmét a képviselőház költségvetési tárgyalásai nem kötötték le. Az évről évre visszatérő egyhangú és érdektelen témáról általában nem is tájékoztatja olvasóit. Ez alkalommal egy évvel korábbi írásának egyik részletét szó szerint átveszi, amit a karcolat bevezető fejtegetésében be is vall (95 : 7—9). Érdemes megemlíteni, hogy a karcolatban még egy helyen található saját régebbi írásából ollózás. (Ld. MK 1887. jan. 16-i *A t. Házból* c. karcolatát a Krk 74. köt. 54. l.) Mikszáth az előző évi és az aznapi ülés azonos részletei mellett az elütré mozzanatokra is felhívja a figyelmet, bemutatja az ülés »szűz szónok«-át, a fiatal Miklós Gyula kormánypárti képviselőt. Karcolatát a »parlamentári nívó emelkedéséről« szóló elmélkedéssel zárja.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 95 : 1—2 — No, ezek az államférfiak ugyancsak felültetik a szegény karzatot — sóhajtottam fel (K: <Nem ?mondom?> — No ezek az államférfiak ugyancsak <bolondda tettek bennünket> felültetik <...> *ezt a szegény karzatot — sóhajtottam fel*)
- „ 3 figyelő tömegein (K: figyelő <?hölgyein?> tömegein)
- „ 6 félre lehet vezetni, (K: félre lehet *is még* vezetni)
- „ 7 magam. Én is (K: magam <többe>. Én is)
- „ 9 Így hangzik szóról szóra: (K: így <szolt> <... hangzott> hangzik szóról szóra)
- „ 27—28 sor között kihúzott szavak találhatóak a K-ban: <Szinte szürke kép stb.>
- „ 28 Sőt még a maié is (K: <?Merthogy?> Sőt még a maié is)
- „ 28 hogy az idén (K: hogy <ma> az idén)
- „ 31—32 rekedt, és Horánszkyt fogja vagdalni (K: rekedt és <... Tisza> Horánszkyt fogja <...> vagdalni)

Lap Sor

- 96 : 1–2 vannak képviselőházi ülések, amelyek visszatérnek (K: vannak <...> képviselőházi ülések amelyek <— mint a halottak visszajönnek kísértetni beszédek amelyek> visszatérnek)
- „ 12 amelyre állunk, nem mutatta meg (K: amelyre állunk <...> meg)
- „ 12–13 közönségnek. (*Mert amin most* (K: közönségnek. (*Amin eddig most állnak*))
- „ 14 beszéde nagyobb (K: beszéde <is> nagyobb)
- „ 16 ragadta. (K: ragadta a *mamelukokat.*)
- „ 17 Mindössze egy új beszéd volt a Miklós Gyuláé, de annak (K: <De e> Mindössze egy új beszéd <is> volt a Miklós Gyuláé <... Miklós Gyula de annak nem Miklós Gyula is> de annak)
- „ 19 mert a beszéd lehetne (K: mert <az> a beszéd <annyira lehet> lehetne)
- „ 20 mint a parlamenti szónoklat (K: mint a <?magyar?> parlamenti szónoklat)
- „ 21–22 sor között a K-ban törölt rész található: <De annak volt elmondva s a tehetséges fiatal szónok...> <a fiatal szónok...> <s két dolgot arult el: hogy a fiatal szónokoknak nem csak teh> <...>
- „ 23 Nem szabad kigunyolni. (K: Nem szabad *azokat* <kigunyolni s...> kigunyolni.)
- „ 23 A fiatalsághoz jól (K: a fiatalsághoz <mindig> jól)
- „ 24–25 fiatal. S jutott neki mind a három ingredienciából, ami (K: fiatal ember <Van tehetege es ?felkeszultsege ? is> S <megvan> jutott neki mind a három <bol Miket> ingredienciából ami)
- „ 26 tehetsége és tudása (K: tehetsége es <...> tudasa)
- „ 31 veszi be magát ide. (K: veszi be magát ide — *s eddig mindig szerettek csujot uzni belöle. De most egyszerre uborkafára kapott s kezdtek „kegyelmes urnak” szólítgatni.*)
- „ 33 beszédek, a mulatságosabbak (K: beszédek <...> a mulatságosabbak)
- „ 35 mérték alá, jön Apponyi (K: mertek alá, <Apponyi> jön Apponyi)
- „ 37 Lászlórol megtudjuk (K: Laszlorol <is> megtudjuk)
- „ 39–97 : 1 sor között olvashatatlanul törölt sor található.
- 97 : 1–2 *De ne bizakodjanak el a kicsinyek közt a nagyok, mert mondjuk ki a lesújtó igazságot, ma már több vonzerővel* (K: *Általában ma már nagyobb vonzerővel*)
- „ 5 hogy a parlament süllyed. (K: hogy ez a parlament süllyedése.)
- „ 9 Most már a bolond (K: Most már <annyi az okos beszéd hogy> a bolond)
- „ 10 emberiség idegeit (K: emberiség <...> idegeit)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 95 : 10—27 A Mikszáth által idézett karcolat. — Mikszáth az említett karcolatának — mely *A t. Házból* címmel jelent meg — egy részletét vette át. A teljes szöveget és a hozzáfűzött jegyzeteket ld. a Krk 74. köt. 53—55. l.
- 96 : 10—11 *A siránkozó »koplalunk« helyett a biztató »talpra állunk« csengett ki szavaiból.* — MK egy évvel korábban írt karcolatában tréfásan poentírozta Hegedüs takarékosságot emlegető szavait. (Ld. *A t. Házból* c. 1887 jan. 16-án megjelent karcolatot. Krk 74. köt. 53. l.) A jelen képviselőházi ülésen Hegedüs valóban bizakodóbb hangot ütött meg: »Mégvannak tehát az intézkedések és részben a tervek is arra nézve, hogy az államháztartás hiányai nagymértékben csökkentessenek . . .« (KNapló, i. h. 35. l.)
- „ 15—16 *A szabadelvűségről szóló része átmelegítette pártját, s frenetikus tetszésre ragadta.* — Helfy beszédében azzal vádolta a kormányt, hogy nem demokratikus, azaz nem követi a szabadelvű szellemet. Tisza válaszbizédében — pártjának élénk helyesléseivel és tetszésnyilvánításával kísérve — kitért a szabadelvűség kérdésére is. A KNApló alapján Tisza a következőket mondta: »De a t. képviselő úr sokat beszélt a szabadelvűségről is. (*Halljuk! Halljuk!*) T. képviselőház! Annak magyarázatát, hogy szabadelvű vagyok, nem fogják hallani, mert nem tartom szükségesnek. Hogy az én köztéren való működésem szabadelvű irányú volt-e vagy nem (*Egy hang bal felől: Volt!*) egész életemről szólok, még nem haltam meg: (*Derültég jobb felől.*) arról ítélhetni fognak azok, akik elég tárgyilagosak lesznek megnézni az általános irányzatokat az egész világban, megnézni azután, hogy mi történt azalatt, míg én voltam a közügyek élén, Magyarországon (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) és ítélhetni fognak azok, akik el fogják olvasni, hogy hányan azok közül, kik ma maguknak szeretnék velem és velünk szemben a szabadelvűség nevét, voltak azok, kik engem megtámadtak, mikor? mikor éppen a vallásfelekezetek közti gyűlölség elhíntése és az osztályok közti különbség téves tétele ellen síkraszálltam. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*). Lehet vádolni, t. képviselő urak, de tényeket eltagadni nem lehet. Én tehát az önök és Helfy képviselő úr szavai és vádjaival szemben tényekre hivatkozom, ez pedig erősebb minden szónál. (*Úgy van! Úgy van! jobb felől.*)« (KNapló, i. h. 52—53. l.)
- „ 19—21 *mert a beszéd lehetne húszéves is, úgy a hangjánál, mint a parlamenti szónoklat tavaszára emlékeztető virágainál fogva* — A szónok stílusának érzékeltetésére érdemes felidézni beszédéből egy részletet: »Parlamenti küzdelmeinkben önök, t. képviselőtársaim különösen három fegyverrel támadnak. Első fegyverük: a pénzügyi deficit. Nehéz ágyú, melyből

nagy számmal lehet ide lőni. A második: a hazai közigazgatás. Görbe kard, melyet könnyű forgatni. A harmadik: a politikai erkölcs hanyatlása. Ez az a bizonyos párbajpisztyoly, mellyel célt találni nem tudnak. Többnyire ezekkel a fegyverekkel küzdöttek s küzdenek önök, t. képviselőtársaim; és én szívesen elismerem önöknek azon érdemét, hogy e küzdelemben oly sokszor ragyogtatták és ragyogtatják a fényes tehetség, nagy képzettség és remek szónoklat igazgyöngyeit, de a fegyverek, melyeket ezek az igazgyöngyök díszítenek, nem abból az acélból valók, melyet a tárgyilagos igazság hatalmas tüze edzett; azok az antitiszazizmus gyárának készítményei, miket úgy elgörbített a szenvedély tüze, hogy a küzdelemben visszapattanva, harcosán ejtenek sebet, oly sebet, mely annak érdemét növeli, aki azt nem okozta. (*Tetszés a jobboldalon.*)» (KNapló, i. h. 43. l.)

96 : 25 *ingredienca* — alkotórész, kellék
 „ 28 *flosculus* — cikornya, szóvirág

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap. 1888. január 18., 10. évf. 18. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház jan. 17-i ülésén folytatódott az előző nap megkezdett 1888. évi költségvetés tárgyalása. Az első szónok, *Meltzl Oszkár* szász párti képviselő hosszan fejtegette az erdélyi szászoknak a magyarsághoz való viszonyát. Hangsúlyozta, hogy mindazt meg kell adni a szászoknak — törvényes kereteken belül —, mely fennmaradásuk és fejlődésük érdekében szükséges. Rátérve a költségvetés kérdésére, annak a nézetének adott kifejezést, hogy a krónikus deficitből kilábalni csak az államhitei megszilárdításával lehet. A következő szónok, *Orbán Balázs* röviden foglalkozott Tisza Kálmán előző napi beszédének a szabadelvlésre vonatkozó részével, majd *Meltzl Oszkár* elhangzott beszédével, mellyel kapcsolatban megelégedését fejezte ki. Ezt követően igen részletesen bírálta a kormány pénzügyi programját. Azzal vádolta a miniszterelnököt, hogy ígéreteinek és adott szavának nem tesz eleget, mert arra vállalkozott — és azóta már eltelt tizenkét év —, hogy adóemelés és adósság csinálása nélkül rendezni fogja a pénzügyeket. Kijelentette, hogy Tisza kormányzatát »végzetserű csapás-nak tartja. A kormánnyal szembeni elégedetlenségét kifejezte azzal is, hogy a költségvetést általánosságban sem fogadta el a részletes tárgyalás alapjául, és csatlakozott Helfy határozati javaslatához.

Az ülés utolsó szónoka, *Jellinek Artúr* Horánszky előző napi beszédével polemizált. Kifogásolta érveit, mert azok pénzügyi és adópolitikai alapon utasítják el a költségvetést. Kijelentette, hogy a költségvetés a megtakarításokban elment a lehetséges határig; a bevételek terén pedig fokozatos emelkedést ígér a heterjesztett adóügyi törvényjavaslatokkal — melyek már törvényerőre is emelkedtek —, és a szeszadó megváltoztatásával. Véleménye szerint a költségvetés reális alapon nyugszik, és ezért azt általánosságban elfogadja. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 54—72. l.)

*

A képviselőház aznapi ülése meglehetősen érdektelen volt. Mikszáth karcolata bevezetőjében a téli képviselőházat festi le. A rosszul fűtött hideg folyosó és a törött ablakok visszatérő motívumként jelentkeznek írásában. (Ld. a jan. 18-án megjelent *A t. Házból* c. karcolatot a Krk 74. köt. 55. l.) Szeme végigpásztáz a Ház érdekes alak-jain, egy-egy szellemes megjegyzéssel mutatja be őket, emlékezetbe idézi politikai múltjukat. Az ülés első szónokának, a szász párthoz tartozó Meltzl Oszkárnak szereplését állítja írásának középpontjába. A nemzeti sérelmekért szót emelő politikus beszédének egyik fontos fordulatából tréfát kerekít. Írónk az ülés további részében nem volt jelen, amit a befejező sorban tudat is olvasóival, és amit Orbán Balázs felszólalásával indokol. Mikszáth írásaiban gyakran csipkelődött Orbán kárára, beszédeit unalmas, hosszadalmas, az ülésteremből képviselőket, minisztereket kikergető szónoklatokként jellemezte.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

97 : 22—98 : 1 *1848-ban Perczel Mór egy harcias beszédet mondott a rá-cok ellen. Mikor elvégezte, Kossuth hozzálépett és így szólt: — Eredj hát, verd meg őket! —* Erre az eseményre maga Perczel Mór így emlékszik vissza az 1868. márc. 29-én a budapesti honvédegylet közgyűlésén elmondott beszédében: »Voltak katonáink. Ott volt Bács-Bánátban 30 zászlóalj gyalogság, 4 ezred lovas, 150 ágyú, hanem oly férfiak vezénylete alatt állottak, kik semmiképp sem valának barátai ügyünknek — osztrák tábornokok alatt. Ekkor felállék és mondtam [az országgyűlésen]: odaállítjuk-e a mészárszékre a derék honvédeket, a vitéz huszárokat e vezénylettel? magyar szervezet kell nekik, magyar vezér! És midőn nagy erő dacára másodszor nem tudták Szt. Tamást bevenni, felállottam és kimondám az „árulás” szót. Ez történt augusztus 20-án. . . . Alig múlt el 2 hét, augusztus 20. után jön a posta, hogy Jellasics betört, átjött a Dráván, az egész országban mindenhol vész uralg. Nyitrában, Trencsénben tót tábor állott, Erdélyben oláh lázadás, Bács-Bánátban a rác lakosság fegyverben! a magyar honvédsereg visszavonult Fehérvárig. És ugyan-

- azon Kossuth Lajos szeptember 15-én feláll és azt mondja — olvassátok a közlőnyt: „Nagy veszedelemben van a hazá, szükséges, hogy ember álljon elő, kiben elég tehetség ég és energia van, és mentse meg a hazát! Menjen ki, úgymond tovább, Perczel Mór!” »(Ld. Áldor Imre: »Kossuth és Perczelt. Bp., 1868. 11. 1.)
- 98 : 2 *Perczel Mór elment, és megverte a rácokat.* — Perczel 1848. szept. 16-án engedélyt kapott a kormánytól a Zrínyi-csapat megalakítására, amely a dunántúli hadsereg magvát képezte. Perczel Mór csapatai október elején Jellasics tartalékhadtestének — mely Karl Roth tábornok parancsnoksága alatt állt — üldözésére indultak. Ozoránál Roth egész hadtestével letette a fegyvert.
- „ 3 *Most Perczel Miklós éppen olyan beszédet mondott az oroszok ellen* — Az utalás Perczel Miklós jan. 11-i beszédére vonatkozik. (Ld. a *Nagypolitika a t. Házban* c., jan. 12-én megjelent karcolatot a jelen köt. 92—95. l.)
- „ 7—8 *s a muszka bántatlanul gyülekezik a galíciai határra.* — A Bulgária feletti befolyás megszerzéséért versengő Monarchia és Oroszország között 1887 végén és 1888 elején nagyon feszültté vált a helyzet. Mind a Monarchia, mind Oroszország háborús előkészületeket tett. Oroszország részéről ennek egyik megnyilvánulása az volt, hogy a galíciai határon csapatösszevonásokat hajtottak végre.
- „ 13 *Istenem, hogy forog . . . nomo, nem ő — hanem a világ!* — Ezzel a megjegyzéssel írónk Szilágyi Dezső parlamenti pályafutását gúnyolta. Szilágyi 1871-ben Deák-párti képviselő, a fúzió után 1877-ig a szabadelvű párt tagja, majd 1878—1886-ig tagja a mérsékelt ellenzéknek. 1886 márciusában kilépett a mérsékelt ellenzéki pártból, de ezután is megmaradt szabadelvű ellenzéknek. További politikai karrierjére jellemző, hogy 1889. ápr. 4-én belépett mint igazságügy-miniszter a Tiszakabinetbe.
- „ 23 *Mert ott ül Mocsáry Lajos és Ivánka Zsigmond* — Mocsáry az 1887-es nyári képviselőválasztáson nem jutott mandátumhoz; Ivánka Zsigmond pedig már az 1884-es választásokon megbukott, és azóta sem kapott mandátumot.
- „ 27 *Orbán Balázs beszédét, aki ma kezdte beszédeinek ciklusából a nyhatodik kötetét.* — MK korábban, 1884-ben már ironikus megjegyzést fűzött ahhoz a tényhez, hogy Orbán Balázs öt füzetben kiadta 1871—1884 között elmondott képviselőházi beszédeit (ld. Krk 68. köt. 151., és 157. l. és jegyzeteinket a 301. l.). A jelenlegi megjegyzéssel a korábbi tréfát felújította.
- „ 35—36 *s hosszú, mély lélegzeteket szed be a soká nélkülözött levegőből.* — Csatar Zsigmond 1875-től két cikluson át Csongrád függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője volt. 1884-ben újból megválasztották, de mandátumát a

- beérkezett panaszok alapján semmisnek nyilvánították. Az 1884—87-es ciklusban nem sikerült érvényes mandátumhoz jutnia. 1887-ben antiszemita programmal választották meg Gyulán. Az író figyelmét valószínűleg az hívta fel Csatára, hogy a jelen ülés elején az elnök bemutatta képviselői megbízólevelét.
- 99 : 6 *gravámen* — sérelem, panasz
 „ 9 *A mi tegnapi szűz szónokunk* — Az utalás Miklós Gyulára vonatkozik.
 „ 18 *cirkumspektusság* — körültekintés
 „ 20 — 22 *szépen, folyékonyan ecsetelte a szászok politikai törekvéseit, jelenüket, múltjukat Hollósy Mátyás idejéből.* — A KNaplóban Hollós Mátyás szerepel. Ma már nem állapítható meg, hogy ez a fordulat a szónok nyelvbötlése — amit a gyorsírók a Naplóban nem örökítettek meg — vagy az író félrehallása volt.
 „ 30 — *A kormány az oka, hogy nem szaporodik a szász faj.* — Ezzel a fordulattal Mikszáth a szónok alábbi kijelentéseit forgatta ki: »De igenis lehetséges az, hogy a magyarosítási kísérletek következtében a szászok általános ellenállási képessége meggyengítettik, vagy éppen megsemmisítettik; lehetséges, hogy a szászok dekomponáltak, hogy a benső kapocs, mely őket összetartja, kettévágatják, amint az egyik nevezetes irányban máris megtörtént; lehetséges, hogy automatizáltak, és hogy ők, kik be vannak ékelve a különböző nemzetiségi óriási többségbe, ezeknek martalékul esnek, s lassú felbomlási processzusban ezekben mintegy nyomtalanul eltűnnek. . . . Mi nem kívánunk semmi egyebet, mint azt, hogy ama garanciák, melyek fennmaradásunkat és kultúránkat biztosítani képesek, tőlünk el ne vonassanak; azt kívánjuk, hogy a kormány járjon el velünk szemben nemcsak szigorú törvényességgel, de egyszersmind kíméllettel és egy kis jóakarattal; azt kívánjuk, hogy azon hivatalos közegek, melyeket a kormány nálunk alkalmaz, legyenek józan és mérsékelt gondolkodású (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*), tapintatos és képes elemek. Mert hiszen éppen ebben a tekintetben máris oly roppant sok hiba követtetett el; holott nézetem szerint, nem egy okból szükséges lett volna éppen nálunk, a leggondosabban megválasztott elemeket alkalmazni; azt kívánjuk végre, hogy a kormány karolja fel érdekeinket ott, ahol teheti, és mozdítsa elő csendes kultúrmunkánkat.« (KNapló, i. h. 56. és 59. l.)
- 100 : 4—5 *Utolsó szónoknak maradt Jellinek Artúr (de Kaposvár)* — Jellinek Artúr tagja volt az igazságügyi és összeférhetetlenségi bizottságnak. A (*de Kaposvár*) utalás arra vonatkozik, hogy Jellinek készítette a kaposvári választást igazoló jelentést.

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 139—140 folio
M *Pesti Hírlap*. 1888. január 20., 10. évf. 20. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg három kéziratlapból állott. A lapok átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvek. A nyomdában a K-ot a gyorsabb szedés érdekében darabokra vágták, és I—X római számokkal jelölték.

A javítások száma az átlagosnál alacsonyabb. A nyomdai korrek-túrát minden bizonnal látta MK, ezt bizonyítja három további stílusis változtatása: 100 : 19, 100 : 24, 101 : 31 és a csattanó egyik szelle-mesen kiegészített fordulata (101 : 35—36).

A parlament üléséről

A képviselőház jan. 18-i ülésén folytatódott az 1888. évi állami költségvetés általános tárgyalása. A vitában felszólalt *Győrffy Gyula*, aki a kormány pénzügyi politikáját bírálta. Majd *Asbóth János* vádolta az ellenzéket azzal, hogy túlságosan sötét színekkel festi le a pénzügyi helyzetet. Utána *Meszlényi Lajos* függetlenségi párti szónok fejezte ki bizalmatlanságát a kormány pénzügyi politikája iránt. Ezt követően két függetlenségi párti szónok, *Liptay Károly* és *Illyés Bálint* tartották meg szűzbeszédeiket. A következő felszólaló, *Fenyvessy Ferenc* azt a kérdést intézte a miniszterelnökhöz, hogy miért vált meg Szapáry a pénzügyminiszteri tárcától, majd a párthűségről és a következetes kitartásról szólt. Az ülés végén *Tisza Kálmán* kért szót és röviden vála-szolt Fenyvessynek. Kijelentette, hogy Szapáry távozását őszintén sajnálja. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 73—97. l.)

● A képviselőház jan. 19-i ülése — melyről a jelen karcolat szól — napirendjén továbbra is az 1888. évi állami költségvetés általános tárgyalása szerepelt. A vitában elsőnek *Beöthy Akos* szólalt fel. A költ-ségvetést két okból kifogásolta: mert nem reális és mert nem lát benne semmiféle olyan intézkedést, amely az államháztartás egyensúlyának helyreállítását célozná. Erős szavakkal bírálta a kormányt, mert noha évekkal előre tudomása volt a keleti bonyodalmak kitéréséről, mégis elmulasztotta az állam pénzügyeinek rendezését. Hangsúlyozta, hogy más pénzügyi politikával rendezni lehetett volna az államháztartást. Utána *Tisza Kálmán* reflektált Beöthy vádjaira. Kijelentette, hogy a keleti bonyodalmak csak egy évvel azután törtek ki, hogy az ország ügyeinek vezetését kézbe vette. Megjegyezte továbbá azt is, hogyha el lehet vetni bizalmatlanságból a költségvetést, akkor bizalomból meg is lehet szavazni azt. Majd Meltzl Oszkárnak a szász sérelmekkel kap-

csolatban — a jan. 17-i ülésen — elhangzott észrevételeire válaszolt. Végezetül áttért Horánszky Nándor beszédére, melyből főként a költségvetés realitásának kérdésével foglalkozott. Kilátásba helyezte, hogy a megtakarításokról és az előirányzatok helyességéről a maga idejében kész vitába bocsátkozni. Beszédét azzal zárta, hogy tizenkét évi kormánya alatt a külföld bizalma Magyarország hitele iránt növekedett. A következő szónok, *Schvarcz Gyula* főleg Helyfő beszédével és a függetlenségi párttal foglalkozott. Cáfolta Helyfőnek azt az állítását, hogy a kormány összes működésében korlátlan hatalomra törekszik. Továbbá foglalkozott a helyhatósági önkormányzat és a demokrácia kérdéseivel. Majd idézett Apponyinak a főrendiház reformjának tárgyalásakor elmondott beszédéből, azzal támadta őt és az ellenzékét, hogy hűtlen lett a demokráciához. Végezetül a kormány iránti bizalmát fejezte ki. A továbbiakban *Apponyi Albert* személyes megtámadtatás címén kért szót, és visszautasította Schvarcz Gyula vádjait. Az ülés utolsó szónoka *Komlóssy Ferenc* volt. Beszéde elején bizalmatlanságát fejezte ki a pénzügyminiszter személye iránt. Antiszemita szövegeket hangoztatva felhívta a figyelmet a földbirtokok árverése körüli visszaélésekre, és annak a nézetének adott kifejezést, hogy meg kell akadályozni a földbirtokok adásvételét. (KNapló, i. h. 97 — 119. l.)

*

Mikszáth karcolatában nem foglalkozik érdemben az aznapi költségvetési vitában elhangzott beszédekkel, inkább csak érinti az ülés főbb mozzanatait. Elismeréssel és némi elfogultsággal szól Tisza Kálmán felszólalásáról. Úgy tűnik, Tisza beszéde után nem vett részt az ülés további menetében, helyette a parlament folyosóján hallott értesüléseivel töltötte meg karcolatát, pedig az ülés hátralevő része bővelkedett érdekes mozzanatokban: Schvarcz Gyula beszéde többször derűtlenséget, élénk helyeslést és tetszést aratott a jobboldalon és zajos közbekiáltásokat, ellentmondásokat váltott ki a bal- és szélsőbaloldalon; majd egyik kijelentése Apponyi Albertet rögtönzött felszólalásra késztette.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 100 : 1 Az a mondat függött ma a (K: Az a mondat < . . . > <fügött> függött ma a)
- „ 2 épület bejáratánál, (K: épület <kapuja felett> bejaratanal)
- „ 5 képviselőkkal, a karzaton (K: képviselőkkal, <ott> a karzaton)
- „ 6—7 sor között kihúzott szavak találhatóak a K-ban: <Igy is kétféle szoknyat lehetett>
- „ 9 grófok és öreg (K: grofok <guklereinek> es öreg)
- „ 19 nyitja. Jó minta (K: nyitja *találva*. Jo minta)
- „ 24 nem *nagyon csinos* ember. A hangja (K: nem *szép* ember. <A hangja különösen> A hangja)

Lap Sor

- 100 : 25 szépnek. Kiváncsi (K: szépnek <Hires tudosok> Kiváncsi)
 „ 25—26 törik a fejüket (K: torik <raj> a fejüket)
 „ 26 kedvezőbb: hallani őt, (K: kedvezőbb: <neki ha kell> hallani őt)
 101 : 1 kormány pénzügyi (K: kormány <pol> pénzügyi)
 „ 2 és tüzes volt, mint a hajfodorító vas. (K: es <heves> tuzes volt
 mint <az izzó vas> a haj fodorito vas.)
 „ 3 hallott kritikái (K: hallott <pénzügyi szonoklati materiát>
 kritikái)
 „ 4 Egy szónak is száz a vége, Beöthy Ákos (K: Egy szonak is
 szaz a vége <Beothy Akosról mindig Beöthy Algernon jut az
 ember eszébe. Ha Beothy Akosban> Beöthy Akos)
 „ 6 ha Beöthy (K: s ha <ott> Beöthy)
 „ 7 államférfi volna. (K: államférfi <...> volna)
 „ 8 lett a nap (K: lett a <nap> nap)
 „ 9 hatással, pártjának (K: hatással <kozt> partjanak)
 „ 11 Meltzl fülein (K: Meltzl <nek> fülein)
 „ 12 volt tizenhárom (K: volt <13> tizenhárom)
 „ 14—15 bámulatos erővel (K: bamulatos <erejeben> erővel)
 „ 15—16 lett összefolyóbb, halkabb (K: lett <halkabb> osszefo-
 lyóbb halkabb)
 „ 17 kissé ember; s ha jól össze tudja (K: kisse ember; s <mely>
 ha jól <...> ossztudja [sic])
 „ 20 ritkulása gyengíté (K: ritkulasa <? akadalya? hangjanak>
 gyengite)
 „ 22 Amíg Tisza (K: <Mig> A mig Tisza)
 „ 23 megnépesülnek, mihelyt (K: megnepesülnek <mihelyt> mi-
 helyt)
 „ 27—28 ijedve, hogy hátha (K: ijedve hogy <a men> hatha)
 „ 29—30 eset — véli egy jogász hírében (K: eset — <? hangoztat?>
 véli egy <nagy> jogasz hireben)
 „ 30 — Olyan (K: — <Egy> Olyan)
 „ 31 nem is létezik. (K: nem létezik.)
 „ 32—33 amelyik kizárja a peticionálás veszedelmét. (K: a me-
 lyik <ellen> kizárja a petitionalas <lehetőséget> veszedelmét.)
 „ 33—34 sor között a K-ban egy kihúzott bekezdés található:
 <<Igaz mert a Saghynak adta kia ?valasztasi? elnök <...
>>>
 „ 34 — Kezdenek átcsapni (K: — Kezdenek <a bir> atcsapni)
 „ 35—36 — A Szomjasé olyan, mint a Mannlicher-puska, amibe
 sehogy sem tudják beigazítani a golyót. (K: A Szomjasé <egy
 regénnyé komponálja . . .> komponál)
 „ 38 pisztolyai. Aki ez elé (K: pisztolyai. <...> Aki <ezek> ez elé)
 „ 39 nem történik (K: nem <kerul ?az?> történik)
 102 : 4 kik a Komlóssy (K: kik <mint> Komloossy)
 „ 7 Komlóssy összes (K: Komlossy <elveszte hallgatoságot velük>
 összes)
 „ 7 sor után két kihúzott szó olvasható a K-ban: <Minden kép>

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 101 : 9 — 10 *hanem a Tisza Kálmáné, ki nagy hatással, pártjának zajos tetszésnyilatkozatai között felelt Beöthynek, — A KNapló bejegyzései is (Derültség jobb felől, tetszés a jobboldalon, zajos derültség a jobboldalon, élénk helyeslés jobb felől stb.) Mikszáth megjegyzését igazolják.*
- „ 22 — 23 *Amíg Tisza beszél, temetői csend van a folyosókon. De bezeg megnépesülnek, míhelyt abbahagyja, — Mikszáth ezzel a fordulattal még jobban aláhúzza Tisza beszédének a hallgatóságra gyakorolt nagy hatását. Valójában a folyosók azért népesültek be, mert a miniszterelnök beszéde után az elnök öt perc szünetet rendelt el.*
- „ 26 *A folyosó csemegéje most a »Szabó-ügy«. Mindenki a bíráló bizottságot bírálja. — Szabó Lajost Pozsony megye dunaszerdahelyi kerületében 1887. júl. 17-én képviselővé választották. Megválasztása körülményeinek felülvizsgálására Üchtritz Lajos báró és társai kérvényt nyújtottak be. Ügyével a nyolcadik számú bíráló bizottság foglalkozott, mely a jelen ülésig még nem hozta meg ítéletét. Döntését csak a Ház jan. 25-i ülésén ismertette, mely szerint Szabó Lajos mandátumát érvénytelenítette. (KNapló, i. h. 216. l.)*
- „ 28 — 35 *Sághy mandátumának kérdése. — Az 1887-es képviselőválasztáson Pozsony megye dunaszerdahelyi kerületében Szabó Lajos ellenjelöltje Sághy Gyula volt. Szabó Lajos mandátumának megkérdőjelezése Sághy képviselői mandátumának lehetőségét is megcsillogtatta. A nyolcadik számú bíráló bizottság tárgyalásán Nagy Dezső, a kérvényezők képviselője arra kérte a bizottságot, hogy Szabó mandátumának megsemmisítésével egyidejűleg Sághyt igazolt képviselőnek jelentsék ki. (Ld. PN, 1888. jan. 18. Reggeli kiad.) A bíráló bizottság nem így döntött, hanem új képviselőválasztás megtartását rendelte el.*
- „ 36 — *A Szomjasé olyan, mint a Mannlicher-puska, — Szomjas József volt a nyolcadik számú bíráló bizottság elnöke. Amint az előzőekben említettük, ez a bizottság foglalkozott Szabó Lajos mandátumának elbírálásával.*
- „ 36 *Mannlicher-puska — 8, ill. 11 milliméteres ismétlő fegyver, závárzata alatt tölténytartóval. 1888 elején a Monarchia csapatait az akkor újnak számító Mannlicher-féle ismétlő fegyverrel képezték ki. (Ld. VÜ, 1888. 35. évf. 10. sz. 161. l.)*
- „ 38 — 39 — *A Vargitsé pedig olyan, mint a Komjáthy pisztolyai. Aki ez elé kerül, annak nem történik semmi baja. — Az utalás az 1880-as évek elejére céloz: ekkor gyakran párbajoztak a képviselők, és a lovagias ügyekhez Komjáthy Béla pisztolyait vették igénybe, de ezek jóformán soha senkit nem találtak el. (Ld. Krk 66. köt. 22., 54., 100. l., 67. köt. 43. l. stb.) MK Vargits Imre harmadik számú bíráló bizottságát elnézőnek íté-*

Lap Sor

li meg. Ez a bizottság a karcolat megjelenése körüli napokban gr. Károlyi Gábor székesfehérvári mandátumát vizsgálta felül. Károlyi mandátumának igazolását a Ház jan. 24-i ülésén jelentette be.

102 : 5 — *A page, Satanas!* — távozz tőlem, Sátán !

AZ ÖTÖDIK NAP

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/3 173—175 folio

M *Pesti Hírlap*. 1888. január 21., 10. évf. 21. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. A t. Házból alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes darabokat I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV (kétszer) római számokkal jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »borgis ritkitva«.

MK javításainak száma az átlagosnál valamivel magasabb. A korrektúrát maga készítette el, ebből az alkalmából még az alábbi sorokban észlelhetünk utólagos javításokat: 102 : cím, 102 : 15, 102 : 23, 103 : 12, 103 : 15.

A parlament üléséről

A képviselőház jan. 20-i ülésén napirend előtt *Meszlényi Lajos* és *Schvarcz Gyula* között személyes kérdésben rövid szóváltás volt. Ezek elhangzása után tovább folytatódott az 1888. évi költségvetés általános vitája. *Éles Henrik* annak a véleményének adott kifejezést, hogy az egyenes adókat szállítsák le, és helyette minden egyes árucikkre fogyasztási adót vessenek ki. *Jeszenszky Sándor* br. bírálta a kormányt, mert nem áll ki Magyarország törvényes jogaiért, Béccsel szemben folytonos engedékenységet tanúsít. A költségvetést nem fogadta el tárgyalási alapul, *Helfy Ignác* határozati javaslatához csatlakozott. *Láng Lajos* védelmébe vette a költségvetést, és az 1886. évi zárszámadásokból kiindulva kifejtette, hogy az miért és mennyiben reális. Azzal védolta az ellenzéket — különösen a mérsékelt ellenzéket —, hogy az ország pénzügyi helyzetét a valóságosnál rosszabbnak tünteti fel. Végezetül a szabadelvűség kérdésével foglalkozott. Ezután *Apponyi Albert* emelkedett szólásra. Hangoztatta, hogy a pénzügyi nehézsége-

ket kizárólag pénzügyi rendszabályokkal nem lehet megoldani. Ki-jelentette, hogy előnyös változásnak tartja az előző évekhez képest azt, hogy maga Tisza Kálmán lett a pénzügyminiszter, aki új tisztében több évre szóló pénzügyi programot adott. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a kormány pénzügyi programja nem biztosítja a megfelelő gazdasági kibontakozást. Bírálta a kormány pénzügyi politikáját — a közlekedésügyi miniszterét kivéve — a megtakarítások nem kielégítő mértéke miatt is. A továbbiakban a hitelügrről, majd a laza közigazgatás hátrányairól szólt. Ezt követően a költségvetési vita során elhangzott, jelentősebb politikai fontossággal bíró kijelentésekre reflektált. Javasolta, hogy az országban nemzetiségi alapon ne létezzenek pártok. Rosszallással szólt arról, hogy a kormánypárti képviselők egynémelyike a vita során kihívó, vádló hangot használt az ellenzékkel szemben. Beszéde további részében a szabadelvűség és a demokrácia kérdéseivel foglalkozott. Az ülés végén *Tisza Kálmán* személyes kérdésben kért szót. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 120—146. l.)

*

Mikszáth karcolata jelentős részében Éles Henrik parlamenti szereplését gúnyolja ki. Éles MK korábbi írásaiiban többször szerepelt mint a karzat gyakori látogatója, ugyanis az 1884-es választásokon nem sikerült mandátumhoz jutnia, bár többször aspirált rá. (Ld. MK élelelődéseit a Krk 69. köt. 102., 166—167., 174. l., a Krk 70. köt. 135. l., és a Krk 74. köt. 77. l.) A jelen ülésen Éles röviden bírálta a közegészségügyi viszonyokat, a nagyszámú halandóság bizonyítására egy 1884-es adatot közölt. Ez adta az ötletet felszólalásának parodizálására. A karcolat további részében MK röviden foglalkozik az ülés lényeges mozzanataival. Elismeréssel említi Láng Lajos és Apponyi felszólalásait.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 102 : cím: *Az ötödik nap* (K: <A t. Házból> *A mai ülés*)
alcím a K-ban még nem található !
,, 2 között, amelynek címe (K: között <A tudos> a melynek címe)
,, 3 kidolgozná (K: <fel> kidolgozna)
,, 4 végtelenül kísérteties (K: végtelenül <...> kísérteties)
,, 10 semmibe. A bent maradt képviselők hátát (K: semmibe <Nehany> <Egyszer> A bent maradt <kepviseloket> kepviselok hatat)
,, 11 szello lengett (K: szello <rezgett> lengett)
,, 12 fülledt levegőjű (K: fülledt <<levegos <...>> levegőjű)
,, 13—14 falból, Jozipovich Géza önkéntelenül (K: falból <...> Jozipovics Géza <holthalyanyan vetett> önkénytelenül)
,, 15 képviselő, egy kört (K: képviselő *bent ült es egy kort*)
.. 16 A karzaton megjelent (K: A karzaton <<egy <...>> megjelent)

Lap Sor

- 102 : 17 Valami láthatatlan erő (K: Valami <dermesztő> lathatatlan erő)
,, 18 hangja zavarosan összefolyt. Csodálatos (K: hangja<t nem lehetett hallani. A ki> zavarosan összefolyt. Csodálatos)
,, 19 dermedés szállta (K: dermedés <fog> szállta)
,, 19 Igézet volt ez. (K: Igézet <alá esett minden élő s mely szenderges> volt ez.)
,, 21 Szerencsére majd (K: Szerencsere <mind> majd)
,, 23 Éles Henrik *beszélni kezdett.* (K: *De* Éles Henrik *mégis beszélt.*)
,, 25—26 azok is. A gyorsírók kezéből kiesett a ceruza, ók is (K: azok is. <<A gyorsírók <...> csend allott be. A gyorsírók kezéből>> A gyorsírók kezéből kiesett <...> a ceruza <s magok is> ok is)
103 : 3—4 gesztikulálva az ürességnek; (K: gesztikulálva <?mintha?> az ürességnek)
,, 4—5 sor a K-ban kihúzott sorok találhatók: <Noha ugy> <...> <mintha egy nepes gyülekezet hallgatná>
,, 5 Homlokán (K: <Homlokat> Homlokán)
,, 8 egy-egy fölényt (K: egy egy <folenyos> fölényt)
,, 9 Egyszer valami suhogás támadt a levegőben. (K: <<Arnyak <suhog> lebbentek suhogva a levegőben. Val>> Egyszer valami suhogás támadt a levegőben. <Mintha egy fehér lepedőn>)
,, 10 lepedő látszott úszni (K: lepedő <uszott> látszott úszni)
,, 12 Máskor misztikus (K: Maskor <fog> misztikus)
,, 12 zőrej *kelekezett.* Csontok (K: zőrej *támadt.* Csontok)
,, 13 Doh és retekiszag (K: Doh és <retekisz> retekiszag)
,, 15—16 zsongás *lágyan,* egyre elhalóbban (K: zsongas *támadt s* <halkan> egyre elhalóban)
,, 16 mint ezer elpattant húr, mire felocsúdtak elnök. (K: mint <...> ezer elpattant húr, mire <egyszerre> felocsúdtak elnök)
,, 18 — Huh! Átaludtam (K: — Huh! <<...> <va>> Átaludtam)
,, 21 A stenográfusok hirtelen (K: A stenográfusok <mohón> hirtelen)
,, 24 *De* amint odanéznek, látják (K: *Hanem* amint oda neznek <hat> látják)
,, 34 S az a zörgés (K: S az <csond> a zörgés)
,, 34 lehetett egyéb, mint (K: lehetett egyéb <mint> mint)
,, 35 A stenográfíát is (K: A <beszedet> stenografiát is)
,, 37—38 egyik a kísérletekből, és most ő beszél. (K: egyik a <holt lelkekből> kísérletekből és most ő beszél.)
,, 38—39 nadrágban. Ejnye, de (K: nadrágban. <Igaz jasz ember> Ejnye de)
104 : 4 csakugyan kisült, (K: csakugyan <kitünt> kisült)
,, 11 legelső szónokai közé (K: legelső <ferfiai> szónokai)
,, 13 óráig vette igénybe a Házat, (K: óraig <beszélt Lang Lajos> vette igénybe a Házat)
,, 14 mely gyakran (K: mely <...> gyakran)
,, 16 Láng beszéde (K: <Igaz> Lang beszede)

Lap Sor

- 104 : 17 mert Láng (K: mert <Lángtól ekkora beszédet> Lang)
,, 19—20 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <A napi sajtó sokkal ?pazarabb? az epithetonokkal mint>
,, 22 Gyakran olvassuk (K: Gyakran <halljuk> olvassuk)
,, 25 mond. Az országgyűlési (K: mond. <A napi sajtó is> Az országgyűlési)
,, 26 alatt gyorsan (K: alatt <olyan> gyorsan)
,, 26—27 Pittek. A sajtó vetélkedve népesíti be velök a parlamentet. Nem baj (K: Pittek <mint a „Nemzet” es a „Napló” a sajtó vetélkedve <ajandekozza meg az országot. De> nepesiti be velok <...> a parlamentet. Nem baj)
,, 28 Pittek a végén (K: Pittek a <vegen> végén)
,, 31—32 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt sor található!
,, 32 védelmezte, mint inkább (K: védelmezte <hanem> mint inkább)
,, 33 kritizálta, találón, mégis (K: kritizálta <finoman> találón mégis)
,, 35—36 midőn beszédje (K: midőn <attért> beszédje)
,, 36 részében az antiliberalizmus (K: részében <a liberal> az antiliberalizmus)
105 : 3 Apponyi! Mit mondjak róla, (K: Apponyi! Mit mondjak <meg Apponyiról> róla)
,, 4—5 sor között a K-ban kihúzott szavak található: <Mit mondjak?>
,, 5 mondom: örülök neki. (K: mondom <hog> örülök neki.)
,, 9 beszédeit. A mai is (K: beszédeit <?Ami?> A mai is)
,, 11 bátran elhagyhatott volna. (K: batran <ki is> el hagyhatott volna)
,, 11—12 Például a miniszteri (K: Peldaul <azokat> a miniszteri)
,, 14 arról lesznek a jövő (K: arrol <fognak> lesznek a jövő)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 102 : 1—2 *Az ülés elején egy kis vitézi tornajáték volt Meszlényi Lajos és Schvarcz Gyula között, — Az említett két szónok közti vita már az előző, jan. 19-i ülésen kezdődött Schvarcz Gyula felszólalásával, aki a KNapló szerint a következőket mondta:*
» . . . az ezen oldalról [jobboldal] felszólt szónokok pénzügyi érveinek megdöntésével a t. ellenzék szónokai vajmi keveset foglalkoznak, azok is, akik ezt tették, nem mélyedtek bele kellőleg a részletekbe, hanem ehelyett a könnyebb részét választották, míg többen, tudniillik felszálltak az ékesszólás hálásabb régióiba és ott azután kritizálták a kormány általános politikai irányát, hogy a végén azután felkiálthassanak, hogy íme az, amit a kormány mindezen iszonyú teherért, ezen anyagi áldozatért cserébe ad, nem egyéb, mint hűtlen elpár-

tolás először a 48-i alkotmány szellemétől, azután visszaesés korszerű haladás helyett, végre pedig a szabadelvűség álcája alá rejtőzött reakció. MESZLÉNYI LAJOS: Most három éve együtt beszélünk ezt Fehérvárt! (*Zajos derűlttség a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! A jobboldalon.*) SCHVARCZ GYULA: Azt hiszem, ellenkezik a Ház méltóságával, hogy ilyen alaptalan tréfálódzásra válaszoljak. (*Helyeslés a jobboldalon. Zajos közbekiáltások a szélsőbaloldalon.*) A t. képviselő úr rosszul emlékszik. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! A jobboldalon.*) En három év előtt nem léptem föl sem Székesfehérvárt, sem másutt. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 111—112. l.) A fent idézett vita a jelen ülés elején folytatódott Meszlényi felszólalásával, aki azt nehezményezte, hogy a pártállásról mondott szavait Schvarcz Gyula »alaptalan tréfálódzás«-nak nevezte. Továbbá azt állította, hogy Schvarcz hat évvel azelőtt Székesfehérvárott, három évvel azelőtt pedig Szombathelyre a függetlenségi párt hivatalos jelöltje volt. Meszlényi vádaskodását Schvarcz Gyula megcáfolta. (I. k. 121. l.)

102 : 3 »*A tudós és a clown*«. — Mikszáth Schvarcz Gyulát, az elismert történészt, az MTA tagját illetve a tudós, és Meszlényi Lajost a clown, azaz cirkuszi bohóc kifejezéssel.

„ 6—103 : 31 Éles parlamenti szereplésének bemutatása. — Éles a közegészségügyi politikáról az alábbiakat mondta: »Egészségügyünk — azt tanuljuk ebből — igen szomorú állapotban van, mert hogy csak egyet említsek, az országnak 1260 közegészségügyi köre közül 422-ben nincs orvos, tehát az országnak mintegy harmadrésze orvos nélkül van, és ennek tulajdonítható az, hogy pl. 1884-ben 155 000 ember halt meg anélkül, hogy orvosi segélyben részesült volna. . . Szabad-e nyugodtan nézniük, hogy az országnak egyharmad része közegészségügyi tekintetben el legyen hanyagolva? Hogy polgártársaink tízezrei pusztuljanak el, mert orvosi segélyben nem részesülnek? Hogy a difteritisz, a vörheny és más bajok egyes községekből egész nemzedékeket elpusztítsanak? Szabad-e azt engednünk, hogy a lakosságnak jóformán fele része azon lelki homályban maradjon, mely múlthatatlanul bekövetkezik a szellemi tétlenség folytán és mely kell hogy bekövetkezzék azoknál, kik még írni, olvasni sem tudnak? És kérdem, méltó-e a magyar államhoz, hogy azok, kikre az állam védelme, egzisztenciánk sarkköve van bízva, étel hiánya miatt elcsenevézzenek.« (KNapló, i. h. 123. l.)

Mikszáth itt nem annyira csupán a beszédet gúnyolta, azt is, de erőteljesebben azt, hogy holt lelkekkel manipuláltak a választáson. Erre utal a PH alábbi híre is: »Kifogásolt mandátumok. . . De a somogyi petíción kívül is vannak még érdekesek. Ilyen az Éles Henrik elleni kérvény, mely azt

- mutatja ki, hogy mintegy negyven holt lélek szavazott Élesre. Szerencsés képviselőjelölt az ilyen. Mert a megholt lelkek sem nem esznek, sem nem isznak, s egész ingyen (fuvarbér nélkül) térnek vissza a másvilágról.» (PH, 1887. okt. 7. 7. l. »Napi hírek« rovat.)
- 103 : 28—29 *Vadnay Andor (aki már egyszer volt a túlvilágon)*. — Ez a fordulat Mikszáth tréfája, melynek alapja Vadnay Andor sajtópere volt. 1888. januárban Nagy Pál zalai földbirtokos rágalmazás és becsületsértés miatt indított Vadnay ellen sajtópert. A bizonyítási eljárás során Vadnay azt állította, hogy Nagy Pálról alkotott véleményét két csész által aláírt nyilatkozatra alapítja. A magánvédő ügyvédje, Eötvös Károly bebizonyította, hogy az egyik csész már évekkal azelőtt meghalt. MK a sajtópernek ezt a mozzanatát ragadta ki, azaz Vadnay a túlvilágra ment, hogy a csésszel beszélhessen.
- 104 : 25—26 *Az országgyűlési rovatvezetők tolla alatt gyorsan és könnyedén születnek a Píttek*. — Az utalás az »idősebb« William Pitt (1708—1778) és a »fiatalabb« William Pitt (1759—1806) angol politikusokra vonatkozik.
- 27—28 *Nem baj az, mert e Píttek a végén mégiscsak Fenyvessy Ferencnek maradnak*. — Az író Fenyvessyt már korábbi karcolatában is megcsipkedte semmitmondó parlamenti beszédjéért (Ld. az 1887. febr. 24-én megjelent *A büféből* c. karcolatot a Krk 74. köt. 112. l.)
- 35—105 : 1 *de midőn beszédje utolsó részében az antiliberализmus ellen fordult, megcsillant hangjában is a szónoki hæv és melegség*. — Láng Lajos beszéde végén a kormánypárt szabadelvűségét, liberalizmusát bizonygatta, az ellenzékét pedig antiliberализmussal vádolta az ipartörvény, a polgári házasságról szóló törvényjavaslat és a főrendiház reformja tárgyalásánál követett taktikája miatt. Véleménye szerint az ellenzék túl sokat akart, és így az a kevés sem volt keresztülvihető, ami az eredeti javaslatokban szerepelt. (I. h. 133—134. l.)
- 105 : 11—12 *Például a miniszteri penziókat, a főispáni titkárokat s több effélét*. — Apponyi beszédében felsorolta azokat a kiadásokat, melyeket véleménye szerint feleslegesnek tart. Ezek között említette az országház építésének folytatását, a magas színházi szubvenciót, a miniszteri, államtitkári és főispáni penziókról szóló törvényt, továbbá helytelenítette a főispáni titkári állások létrehozását. (I. h. 137. l.) — Mindezek valóban gyakorlati és nem szélesebb távlatokra utaló problémák voltak.

A MAI ÜLÉS

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 149—150 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. január 22., 10. évf. 22. sz. (1., 2. i.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg három, átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvből állott. A nyomdában a K-ot a gyorsabb szedés miatt szétszabdalták, és az így nyert cskokat I—XI római számokkal jelölték.

Az átlagosnál több javítás észlelhető a K-on. Ez azt is érzékelteti, hogy MK kényes kérdést állított karcolata középpontjába. A korrektúrát látta, ezt jelzik a javítás során végzett további csiszolásai, finomításai (105 : 8, 106 : 12—13, 106 : 18—19, 106 : 21—23), és a karcolat befejező mondata, amelyet a korrektúra során illesztett be frappáns csattanóként.

A parlament üléséről

A képviselőház jan. 21-i ülésén tovább folytatódott a költségvetés általános tárgyalásának vitája. Elsőnek *Schvarcz Gyula* szólalt fel személyes megtámadtatás címén, és visszautasította Apponyi Albert egyik megjegyzését. *Horváth Gyula* a vitában felszólalt ellenzéki képviselőkkel polemizált, majd a szabadelvűsége és a demokráciára vonatkozó nézeteit fejtette ki, hangoztatva, hogy a szabadelvűség olyan kritérium, amely nélkül egyetlen párt sem képes az ország érdekében tevékenykedni. Ezt követően Meltzl Oszkár beszédével és a szász sérelmekkel foglalkozott, nem ismerte el azok jogos voltát. Végezetül felhívta a figyelmet arra, hogy az egyes kérdések parlamenti megvitatásánál a cél mindig a nemzet érdeke legyen. A következő szónok, *Pázmándy Dénes* ironikus hangnemben taglalta *Schvarcz Gyula* politikai pályafutását és ennek illusztrálására *Schvarcz*nak egy 1881-es politikai programbeszédéből olvasott fel idézeteket. Áttérve a költségvetési vitára kijelentette, hogy a benyújtott költségvetést nem fogadja el tárgyalási alapul, helyette *Helfy Ignác* határozati javaslatához csatlakozik. Ezután *Wekerle Sándor* államtitkár következett, aki az előterjesztett pénzügyi program realitása és célszerűsége mellett szállt síkra. Részletesen foglalkozott az ellenzék, de főleg *Horánszky állításaival*, azokat cáfolta. Összefoglalta — a mérsékelt ellenzéki képviselők felszólalásai alapján — az ellenzék pénzügyi elképzeléseit, és szembeállította azt a kormány pénzügyi programjával. Beszéde végén elfogadásra ajánlotta a költségvetést. A továbbiakban *Asbóth János*, majd *Beöthy Ákos* személyes kérdésben kértek szót. A vita

utolsó szónoka *Perczel Miklós* pártonkívüli képviselő volt. Perczel felszólalásában a kormány pénzügyi politikájával szembeni bizalmatlanságát fejezte ki. A költségvetés kapcsán néhány észrevételt tett a kormány kortespolitikájára, a közigazgatás hiányára, a megtakarításokra és a jövedelmek fokozására vonatkozóan. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 147—169. l.)

*

A költségvetési vita során elsőnek Helfy Ignác említette a szabadelvűség, a demokrácia kérdését, az ő felszólalása indította el e kérdés parlamenti megtárgyalását; a több napja tartó vitában a szónokok majd mindegyike érintette ezt a témát. A karcolat bevezetőjében Mikszáth a demokráciáról és a liberalizmusról szóló eszme-futtatásával érzékelteti az e kérdés körül kialakult parlamenti vitát. A karcolat további részében röviden szól az ülésteremben elhangzottakról, hosszabbban foglalkozik Horváth Gyula beszédével — akit a »Ház legrokonszenvesebb szónoká«-nak nevez (106 : 13—14) —, utal a beszéd folyosói fogadtatására is. Horváth beszéde kapcsán egy Eötvös-adománát szó a karcolatba, majd találó megjegyzésekkel ábrázolja Pázmándy Dénes személyeskedő felszólalását.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 105 : 2 rossz is. (K: rossz is. <De nemelyek csodalatosan tartjak magokat.> <...> <Nemelyik a gaz> <Egyik a gazdaja miatt, a masiknak a mit a folyoson>)
- „ 5—6 megakad valami (K: megakad <nemelykor> valami)
- „ 7 ott úszkál untalan. (K: ott <uszkál> uszkál <...> untalan.)
- „ 8 meg a hét elejéről. (K: meg a *napok* elejéről.)
- „ 10 hogy körös-körül (K: hogy <egesen> koros körül)
- „ 12—13 arról a szépséges kisasszonyról (K: arról a <divatból ?kivett ?> szépséges kis asszonyról)
- 106 : 3 vita mutatja. (K: vita mutatja, <<egy szonokseمرتe minden <...>>>)
- „ 7 vesékbe látunk, (K: vesékbe <is> látunk)
- „ 9—10 még státusférfit (K: meg <...> statusferfiu)
- „ 11 hogy a mai ülés (K: hogy <...> a mai ülés)
- „ 12—13 személyes kérdésben, utána Horváth Gyula (K: személyes kérdésben *aminthogy tegnap* <...> *a Meszlenyi beszedere felett személyes kérdésben s mint ahogy holnap a Pazmandynak fog felelni.* <Aztan> Utána Horváth Gyula)
- „ 13 legrokonszenvesebb szónoka (K: legrokonszenvesebb <szónoka állott fel> szónoka)
- „ 15 Horváth Gyula azokhoz (K: <En aki Horvath Gyulat egy po> Horváth Gyula azokhoz)
- „ 18—19 de a sors megtagadta tőle az átlátszó kifejezési *képességét*, amit pedig (K: de <akiktől>) a sors megtagadta <a kifejezés módját> tőle az átlátszó kifejezési <mod> *erőt*, amit pedig)

- 106 : 21—23 Zavaronosan beszél; küzd a nyelvvel és a formával. Gondolatai olyanok, mint a *hutákban a szállításra előkészített üvegek* (K: Zavaronosan beszél <gondolatmenete kuszaltságot> <Kuszaltságból ?vítaz?> kuzd a nyelvvel és a formával. Gondolatai olyanok mint <...> a *hutából kikerült üvegek*)
- 23—24 úgy, hogy szinte nehéz (K: úgy (hogy a kristály tiszta) hogy szinte nehéz)
- 25 Eötvös Károly eljött az írói (K: Eotvos Károly <atment a jobb oldalra es onnan> eljött az iroi)
- 29 Később a büdzséről szólott (K: <A bugetről> Később a budgetről <beszelt> szólott)
- 30 mellett felelt meg (K: mellett <nemes hangon> felelt meg)
- 32—33 liberalizmusra, s a legeszményibb felfogás (K liberalizmusra <...> s a legeszményibb <gondolkodó> felfogás)
- 34 mondá a kritizáló (K: monda a <...> kritizáló)
- 37 múltnak és a (K: multnak <...> es a)
- 107 : 5—6 például Fenyvessy Ferit. (K: például <Deak Feren> Fenyvessy <Feren> Ferit)
- 6 elég ügyes (K: eleg <okos> ugyes)
- 7 És ha gyerekkorától elkezdí vala gyakorolni az egérfogás titkait, (K: Es ha <most elkezdí tanulni> gyerekkorától elkezdí <tanulni> vala gyakorolni az egér fogás <t> titkait)
- „ 8—9 de egy született macska gyakorlatlanul is sokkal hamarabb fogná el (K: de <egy> egy <?tanulatlan?> szuletett macska <megis> gyakorlatlanul is sokkal hamarabb <fogja> fogna el)
- „ 15 A liberálisok (K: A <demokraták> liberalisok)
- „ 19 szít — dicsekedtek (K: szitt <...> — dicsekedtek)
- „ 22—23 sor között a K-ban olvashatatlanul kihúzott szavak találhatóak.
- „ 28 Beszél, kalimpált (K: Beszelt, <...> kalimpalt)
- „ 28—29 végre egy kormánypárti hang megszólalt: (K: végre <eszebe jutott> egy kormánypárti hang <megallította> megszólalt:)
- „ 32—33 a golyónak, tekintettel sovány voltára, egyszer (K: a golyonak <...> tekintettel sovány <?testtel szembe?> voltára egyszer)
- „ 35 A helyeslést kiáltó hazafiak (K: A helyeslest <?morgo?> kialto hazafiak)
- „ 35—36 mögött gúnyos mosolygásra fanyalodtak s kelleetlen (K: mögött <csendes> gunyos mosolygasra fanyalodtak s <kelleetlen> kelleetlen)
- „ 37—38 erkölcsök bírójának adáz kirohanását. *Pedig úgy volt az ezelőtt is; szegénylegényből lett a pandúr; bűnösök üldözője.* (K: erkölcsök <foltozo vargájának> ostorozójának adaz kirohanását.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

105 : 8—9 *Asbóth és Schvarcz Gyula maradtak meg a hét elejéért. S alig van ülés, hogy ne őket ütnék.* — Asbóthot pártállásának megváltoztatásáért először Fenyvessy Ferenc támadta meg a jan. 18-i ülésen. Még ezen az ülésen Asbóth személyes megtámadtatás címén azonnal felszólalt. (Ld. KNapló, i. h. 95—96. l.) Ugyancsak pártállásának megváltoztatásáért bírálta Schvarcz Gyulát a jan. 20-i ülésen Meszlényi Lajos. (Ld. erről az előző nap megjelent *Az ötödik nap* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a 300—305. l.) A jelen ülésen Pázmándy felszólalásával folytatódott a személyes támadás Asbóth és Schvarcz ellen. A KNapló szerint Pázmándy a következőket mondta: »PÁZMÁNDY DÉNES: T. Ház! (*Halljuk! Halljuk! A szélsőbaloldalon.*) Dr. Schvarcz Gyula úrnak tegnapelőtti előadása a transzcendentális politikáról és kristallizált demokráciáról itt legalább az én barátaim részéről nem méltatott volna oly nagy figyelemre, ha egyszerűs mind nem látta volna jónak a t. képviselő úr minket, régebbi párthíveit megtámadni. BEÓTHY ÁKOS: Megtagadni! PÁZMÁNDY DÉNES: Sőt megtagadni, és annyira ment ebben, kimondta, hogy ő e párthoz soha nem tartozott, a függetlenségi pártnak elveit nem vallotta soha. Nos, uraim, ha valaki, mint én, abban a szerencsében részesült, hogy a t. képviselő úrnak négy ízben kortese volt (*Derűtség a szélsőbaloldalon.*), akkor ezt csakugyan személyes ügynek veheti és e címen óhajtottam én tegnapelőtti felszólalni.« Beszéde további részében Pázmándy idézetekkel illusztrálta Schvarcz politikai pályafutását, majd Asbóthot is megtámadta: »Többek közt Asbóth képviselő úr azt mondta, hogy ő ma is régi álláspontján van, ő nem volt a mérsékelt ellenzéknek, hanem a Sennyei-pártnak a híve. Én sohasem voltam, t. Ház, Sennyei-párti, mégis három évig együtt voltam a képviselő úrral, egy lapnak írtunk, én a földszinten, ő az első emeleten dolgozott, én nagyon sokat érintkeztem vele és dacára ennek, azon disztinkciót, hogy mi a Sennyei-párt és mi a mérsékelt ellenzék, akkor tőle sohasem hallottam.« (I. h. 155—156. l.) Pázmándy szavaira Schvarcz csak közbeszólásokkal, míg Asbóth rövid felszólalással reagált: »ASBÓTH JÁNOS: T. Ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Pázmándy Dénes képviselő azt vélte bizonyítani, hogy én igenis tartoztam a mérsékelt ellenzékhez, mivel állítólag egy és ugyanazon lapnak írtunk. Meg fogja azonban engedni, hogy az nem a mérsékelt ellenzéknek volt a közlönye, hanem az egyesült ellenzéknek, és talán meg fogja engedni a t. képviselő úr, hogy az egyesült ellenzék koalíció volt, melynek részét képezte a Sennyei-párt. Mikor az egyesült ellenzék feloszlott, akkor Pázmándy Dénes képviselő úr csatlakozott a szélsőbaloldalhoz, én pedig a kormánypárthoz, és én csak

- ismételhetem azt, hogy e tekintetben csakis a magam lelkiismerete szerint járhatok el.« (I. h. 164. l.)
- 105 : 13 — 14 *s akinek ez idő szerint csak Schvarcz Gyula udvarol itt mindálunk és Beksics.* — Az utalás Schvarcz Gyulára vonatkozó része két irányba vág; Schvarcznak a demokráciáról könyve jelent meg, melynek első kötete már 1877-ben napvilágot látott. (Ld. Schvarcz Gyula: »Die Demokratie« 1—2. Leipzig, 1877, 1891.) Más részről Schvarcz a jan. 19-i beszédében a demokrácia eszméjéhez való hűségét hangsúlyozta: »Én egész életemben a művelődési alapra fektetett demokrácia irányeszméjét és a 48-i alkotmánypolitika szellemét követtem, amelytől önök elpártoltak. (*Zajos derültég a szélsőbaloldalon. Tetszés jobb felől.*) Azért tettem, mert az ellenzék odahagyta a 48-i alkotmánypolitika eszméit és felült holmi agitációknak és kerestek szövetséget oly táborban, amelyet nem mertek nyíltan bevallani. (*Tetszés a jobboldalon.*) Ezért nem mehetek önökkel, mert önök retrográd irányt követtek.« (KNapló, i. h. 112. l.) Mikszáth Beksics nevének említésével PH-beli kollégájának a demokrácia elvi kérdéseivel foglalkozó tanulmányára céloz. (Ld. Beksics Gusztáv: »A demokratia Magyarországon«. Bp., 1881.)
- „ 15 (*Horvát Boldizsár nem jár az ülésekre.*) — Horvát Boldizsár mind cselekedeteiben, mind szónoklataiban a demokratia eszméket hirdette. 1867—1871-ig igazságügy-miniszter volt, ez alatt az idő alatt számos igazságügyi reformot tartalmazó törvényjavaslatot és rendeletet dolgozott ki és terjesztett az országgyűlés elé. (Többek között: az igazságszolgáltatást a közigazgatástól elválasztó 1869. évi 4. tc., az új urbéri törvény, a testi büntetés megszüntetése stb.) Miniszteri állásáról lemondva semmiféle címet, rangot, főrendiházi tagságot — bár felajánlották neki — nem fogadott el. 1884-től és a jelen ciklusban is Temesvár városa képviselője, az ülésekre elhatalmasodott szembetegsége és leromlott egészségi állapota miatt már egyre ritkábban járt.
- 106 : 4—5 *még Apponyi is azt vallotta szemérmesen, hogy szereti.* — Mikszáth Apponyi jan. 20-án elhangzott beszédének alábbi részletére utal: »Eppen Schvarcz Gyula t. képviselő úr, akinek néhány munkáját én is ismerem (*Mozgás bal felől.*), igen szépen és helyesen mutatja ki a demokrácia és kultúra terjedése közötti szükséges és okszerű összefüggést. Azt mondja, és nagyon helyesen fejt ki, hogy a demokrácia pusztá szó, és nem lehet soha valósággá, ha az általános kultúra nívójának terjesztésével együtt nem jár. T. Ház ! Ugyanannyi fontossággal, amennyivel a kultúra terjedése a demokrácia megvalósítására nézve bír, ugyanazon fontossággal bír a kisebb gazdasági egzisztenciák fenntartása. És az, aki keresi az utakat és módokat, hogy a kisebb gazdasági egzisztenciák létükben biztosíttassanak: az a demokráciát valósággal szolgálja (*Úgy van!*)

- Úgy van! Bal felől.), míg az a korlátolt doktrinérizmus, mely megelégszik azzal az elmélettel, hogy az egyéni erők felszabadítása képezi a demokráciának alfáját és omegáját, az a doktrinérizmus ezen kisebb gazdasági egzisztenciák szétmúlásához és ennek folytán a plutokrácia uralmához vezet, melynek önző érdekeit takargatja tantétéleinek formalizmusával. (*Élénk tetszés bal felől.*)» (KNapló, i. h. 144. l.)
- 106 : 7—8 *Pedig mi, kik a vesébe látunk, jól tudjuk, hogy a tisztelt szónokok kivétel nélkül egyebüvé koketiroznak.* — Írónk gúnyos megjegyzésével kitűnően érzékelteti, hogy a szabadelvű frázisok mögött valójában a parlamenti csatározás a kormányhatalom megtartásáért, ill. másrésről megszerzéséért folyik.
- „ 11—12 *hogy a mai ülés is Schvarcz Gyulával kezdődött, ki az Apponyi tegnapi beszédére felelt személyes kérdésben.* — Az említett képviselők közti vita a jan. 20-i ülésen Apponyi beszédével kezdődött, aki többek közt az alábbi kijelentést tette: »És, t. Ház, tiltakozni fogok még egy más dolog ellen is — nyíltan és nyersen szólok —, tudniillik a demokrácia arisztokráciájának pöffeszkedése ellen. (*Zajos helyeslés a baloldalon.*) Mindig tiltakozni fogok az ellen, hogy mert valaki egyszerűen dr. Schvarcz vagy Láng Lajos, azt higgye, hogy neki jogában áll nekem, mert én gróf Apponyi Albert vagyok (*Úgy van! Úgy van! Bal felől.*) a demokráciáról leckéket tartani. (*Élénk helyeslés és taps a bal- és szélsőbaloldalon.*) Tiltakozni fogok az ellen, hogyha valaki a nemzeti hagyományok iránti ragaszkodásomat a demokrácia elvei ellen áskálódással, vagy reakcionárius törekvésekkel azonosítja. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, i. h. 145. l.) A jelen ülés elején — amint írónk is említi — Schvarcz Gyula válaszolt Apponyinak: »T. Ház! A tegnapi ülés folyamában gróf Apponyi Albert t. képviselő úr két ízben is foglalkozott személyemmel oly módon, hogy azt szó nélkül nem hagyhatom. Nevezetesen először gúnyolva szólott munkáimról, aztán pedig konstataulta ünnepélyesen Magyarország képviselőházának nyílt ülésében, a Függetlenségi és 48-as Párt viharos tapsai és éljenzései közt, hogy ő gróf Apponyi Albert, én pedig Schvarcz Gyula vagyok. (*Mozgás a baloldalon.*) Erre vagyok bátor egy-két megjegyzést tenni.« (I. h. 147—148. l.)
- „ 27 — *Éz egy 1861-ből való beszéd — mondá a beszédje elején.* — Azaz a beszéd a szabadságharc bukása utáni első országgyűlésen is elhangozhatott volna. A megjegyzés a szónok beszédének alábbi részletére vonatkozhatott: »Háromszáz év előtti vagy még későbbi időkben hozta a nemzet a véráldozatokat arra, hogy állami létét konszolidálja, hogy nemzeti fennállását biztosítsa az európai népek között. Ez a véráldozatok árán sikerült addig, azon pillanatig, midőn az is kimondatott, hogy arra, hogy egy állam, egy nemzet létezzék, annak a civilizált nemzetek sorába kellett lépnie, s azért nekünk mint civilizált

- államnak kellett az európai nemzetek között magunkat konszolidálnunk. És hogy ennek megvolt a múltban és megvan a jelenben az ára, azt újra meg újra felderíteni szűkeg-telen, ezt tudja, érzi mindenki, aki a nemzetek fejlődésének, a nemzetek konszolidációjának történelmét valaha figyelemmel kísérte. (KNapló, i. h. 149. l.)
- 106 : 34 — *Ez egy 1966-ból való beszéd* — Eötvös Károlynak ezt a XX. század derekára utaló mondatát valószínűleg Horváth Gyula beszédének alábbi részlete váltotta ki: »Hát, t. Ház, az a szabadelvű vagy demokratikus irány, mely exkluzív természetű, mely a nemzetnek valamelyik részét, akár felső, akár alsó réteget kizárja, amely oly tant követ, mely a nemzet meggyöngyítésére vezet, és amely a nemzetnek egyetlen polgárát is, legyen az a legelső vagy pedig a legszegényebb, kizárja, nekem nem kell. (Helyeslés jobb felől.) Mert nem ez, hanem az a demokrácia, az a szabadelvű irány, amely egy nemzetet minden egyes ízében és tagjában képes magába foglalni; amely senkit nem zár ki; amely a nemzetek megerősödésére vezet; az, mely Magyarország prosperálását és fenntartását lehetővé teszi. (Úgy van! Jobb felől.)« (KNapló, i.h. 151. l.)
- 107 : 1 — *Kár, hogy ez a Horváth Gyula nem tanult — jegyzé meg valaki a karzaton —, legalábbis annyit, mint Chorin vagy Apáthy.* — Horváth Gyula 1859-ben kezdte meg felsőfokú tanulmányait a heidelbergi egyetemen, de már 1860-tól az olasz légió tagja lett, 1861-től nagyobb külföldi utazást tett és végül 1863-ban hazatért. Tanulmányait ezután már nem folytatta. A megjegyzés második fele Chorin Ferencre — jogász, országgyűlési képviselő, a jogügyi bizottság tagja és a mentelmi bizottság elnöke — és Apáthy Istvánra —, jogász, egyetemi tanár, 1873-tól az MTA levelező, 1884-től rendes tagja, országgyűlési képviselő — vonatkozik.
- „ 11 — 13 *s én megörültem rajta, hogy a Horváth Gyula feletti kritikát egy szélsőbali ember végezte el helyettem.* — A fordulattal Mikszáth arra utalt, hogy ő is, akárcsak a szónok, szabadelvű párti képviselő.
- „ 14 — 22 Horváth beszédének fogadtatása a különböző pártokon. — A KNapló tanúsága szerint a beszéd valóban tetszést aratott mind a jobb-, mind a baloldalon. A KNapló a számos jobboldali tetszés bejegyzése mellett még a következőket is megörökítette: (Úgy van! A baloldalon); (Úgy van! Jobb s bal felől); (Helyeslés jobb- és bal felől); (Élénk tetszés a jobboldalon és közepén; Igaz! Úgy van! A jobboldalon és a közepén.) (Ld. i.h. 148—154. l.)
- „ 25 — 27 *támadta meglehetősen izellenül Schwarcz Gyulát és Asbóth Jánost mint apostolokat, akik elhagyták pártjukat.* — Ld. erről fentebb az 105:8—9 sorhoz fűzött jegyzeteket.
- „ 30 — *Nini! Hiszen ön is a habarékparton volt azelőtt!* — A közbeszólást a KNapló is megörökítette: »(Egy hang jobb felől: Ön is átment! Zaj.)« (I.h. 156. l.)

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 155—157 folio
M *Pesti Hírlap*. 1888. január 28., 10. évf. 23. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

Liikszáth a parlamenti beszámolót három, 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében felszabdalták, és I—XII római számokkal jelölték.

A javítások jellege, száma könnyed és gyors fogalmazásra utal. A korrektúrát MK maga végezhette, ezt jelzik a kézirat leadása után végrehajtott változtatásai: 108 : cím, 109 : 17—21, 109 : 25—26, 110:14.

A parlament üléseiről

A képviselőház jan. 23-i ülésén befejeződött a költségvetés általános vitája. A vitában felszólalt *Irányi Dániel*, *Pulszky Agoston*, *Hevessy Benedek*. Ezt követően a pénzügyi bizottság előadója, *Hegedűs Sándor*, majd a mérsékelt ellenzék pénzügyi szakembere, *Horánszky Nándor* tartották meg záróbeszédeiket. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 170—194. l.)

A jan. 24-i ülésen a függetlenségi párt részéről *Helyi Ignác* mondott záróbeszédet, ezt *Tisza Kálmán* felelőszólalása követte. Ezután a név szerinti szavazás következett, melynek eredményeképpen a Ház a beterjesztett költségvetést 102 szavazattöbbséggel a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. Az ülés hátralevő részében a honvédelmi miniszter törvényjavaslatát — a tartalékosok hétnapi kivételes behívásáról — tárgyalták. (KNapló, i. h. 195—216. l.)

A jan. 25-i ülésen befejeződött a tartalékosok egyheti behívásáról szóló javaslat előző nap megkezdett vitája, melyet a Ház mind általánosságban, mind részleteiben elfogadott. Ezután megkezdődött az 1888. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (KNapló, i. h. 216—243. l.)

A jan. 26-i ülés elején sor került a tartalékosok egyheti behívásáról szóló törvényjavaslat végső megszavazására. Ezt követően folytatódott a költségvetés részletes tárgyalása. A belügyi tárca általános költségvetési tételénél *Holló Lajos* és *Pap Samu*, a főispánok és a budapesti főpolgármester fizetési és lakpénzei tételénél *Grünwald Béla*, *Szederkényi Nándor*, majd *Tisza Kálmán* szólaltak fel. Nagyobb vita a színművészeti kiadások és bevételek kapcsán alakult ki. A vitát *Vadnai Károly* indította el. Felszólalt még: *Horváth Gyula*, *Pázmándy*

Dénes, br. Orczy Béla belügyminiszter és *Ugron Gábor*. (KNapló, i. h. 243 — 266. l.)

A képviselőház jan. 27-i ülésén — amelyről a jelen karcolat szól — napirenden szerepelt a belügyi tárca részletes tárgyalása. Az elnöki bejelentések után folytatódott az előző nap megkezdett színházi vita. A budapesti Nemzeti Színház állami segélyezése tételénél a vitát *Fenyvessy Ferenc* kezdte meg. Kiemelte a szakigazgatás fontosságát, és annak feladatát főként a magyar nemzeti irodalom fejlesztésében jelölte meg. Utána *Törs Kálmán* elevenítette fel a Nemzeti Színház múltját, és kifejezte azt az óhaját, hogy a Nemzeti Színház magyar irodalmi műveket játsszon. A következő szónok gr. *Andrássy Manó* is a Nemzeti Színház tételéhez szólt hozzá. A továbbiakban személyes kérdésben hangzott el néhány felszólalás. *Vadnai Károly* Fenyvessy és Horváth Gyula állításait utasította vissza. *Fenyvessy Ferenc* szavai félreértése miatt kért szót. *Törs Kálmán* Andrássy Manó felszólalására, *Horváth Gyula* Vadnai kijelentésére válaszolt. A színházi vita utolsó szónoka, *Pázmándy Dénes* röviden vázolta a Nemzeti Színház és a Népszínház feladatait, majd a magyar opera megvalósításának nehézségeit. A lencőügyi tételnél *Orbán Balázs* a bécsi lencchéz támogatása helyett országos lencchéz felállítását sürgette. Felszólalására válaszul *Orczy Béla* br. belügyminiszter megígérte, hogy amennyire lehetséges, a kormány felkarolja a lencházak felállításának ügyét. Az országos csendőrség tételénél *Pázmándy Dénes* a csendőrség jobb ellátása és számszerű növelése mellett emelt szót. *Prónay Dezso* br. a nyomozásnál előforduló visszaélésekre hívta fel a figyelmet. A csendőrség tételénél elhangzott észrevételekre br. *Orczy Béla* válaszolt. A tolonkiadás tételénél *Lipthay Károly* dologházak felállítását sürgette, melyre *Orczy Béla* br. válaszul kijelentette, hogy a kormány fontolóra fogja venni e kérdést. *Meszlényi Lajos* a kóborló cigányokról szólt. Az országgyűlési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazítására előirányzott összegnél *Pázmándy Dénes* utalt a választói névjegyzék összeállítása körüli visszaélésekre. *Thaly Kálmán* a választási jegyzékek hozzáférhetősége kapcsán felvetődő problémákat szigorú belügyminiszteri utasítással kívánta megoldani. Ezután a Ház a közmunka- és közlekedésügyi minisztérium költségvetésének vitáját kezdte meg. A tárca költségvetését *Darányi Ignác* előadó ismertette. *Gosztonyi Sándor* a kis-tiszai zsilip beomlása és annak kivizsgálása ügyében szólalt fel. *Baross Gábor* közmunka- és közlekedésügyi miniszter válaszában kijelentette, hogy a vizsgálatot — meghívott szakemberek részvételével — a beomlás után azonnal elrendelte és erőlyesen lefolytatta. E kérdés kapcsán az ülés végén *Horváth Gyula* rövid felszólalása hangzott el. (KNapló, i. h. 266 — 290. l.)

*

A képviselőház jan. 23-i, 24-i, 25-i és 26-i üléseiről MK nem írt beszámolót lapja számára, pedig a jan. 24-i ülésen 5 is jelen volt, amit az aznapi név szerinti szavazás bizonyít. (Ld. KNapló, i. h. 209. l.) A jelen karcolat első részében írunk az új képviselők magatartásáról,

szűzbeszédék hiányáról elmélkedik, majd az írás második felében ismerteti a jan. 27-i ülés főbb mozzanatait. Figyelmét elsősorban a színházi vita kötötte le, az e kérdésben elhangzott szónoklatok közül Fenyvessy — kinek szavait, úgy tűnik, az író zokon vette — és Andrásy Manó gr. felszólalásával foglalkozott. Az ülés további eseményeit éppen csak megemlíti, és egy szellemes magyarázattal indokolja karcolata berekesztését.

A kézirát szövegjavításai

Lap Sor

- 108 : cím *A t. Házból* (K: *T. Házból*)
 „ 3 fejét és hirtelen (K: fejet <hirt> es hirtelen)
 „ 5 első szónoklati (K: első <...> szónoklati)
 „ 11 Kivált zibbasztók (K: <<S meg a <...> vita hagyjan. De azok>> Kivált zibbasztok)
 „ 16 egyénisége mulattató. (K: egyenisege <?szórakoztató?) mulattató.)
 „ 20 nagyon számítók, (K: nagyon <szamitanak vag> szamitok)
 „ 22—23 örökké Pázmándy (K: örökke <csak> Pazmandy)
 „ 24—25 sor között a K-ban nehezen olvasható, kihúzott mondat található: <<Mindenkí <...> ahol nem lennének <...>?>>
 109 : 2 liferált Bolgárban (K: liferalt <Bolgarba> Bolgarban)
 „ 13 akinek nevét (K: akinek <a> nevét)
 „ 17—21 Ezen általános bevezetés után áttérhetek a mai ülésre. *Szűz szónok ugyan ma sem volt — csak szűz elnök. Az is valami. A galambfehér hajú, tisztes gróf Csáky László kormányozta a csöngettyűt.* (K: Ezen általános bevezetés után áttérhetek a mai ülésre. *Annyi szónok volt ma — hogy két elnök kellett hozzájuk. Felvalva Csaky grof majd Bánffy gróf elnököltek.*)
 „ 22 alkalom ez ! Ma egész (K: alkalom ez. <Akar> Ma egész)
 „ 23—24 mert nem ül itt (K: mert <nincs> nem ül itt)
 „ 24—25 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Csondesen pihen a csöngettyü>
 „ 25—26 helyén; a főrendieknél van elfoglalva: *elnököt vitt nekik. (De csak tán nem a mi Péchy Tamásunkat vitte el?)* Egészen szabad (K: helyén; a forendi *hazban* van elfoglalva: egészen szabad)
 „ 32 Ferenc, a habarékpárt (K: Ferenc, <<...> Vadnay>> a habarekpart)
 „ 33—34 Keglevichet csipkedte meg (K: Keglevichet <kezdte ki> csipkedte meg)
 „ 34 mert a múltkor (K: mert <<...> grof>>) a multkor)
 „ 36 játssza Fenyvessy. Illik neki (K: játsza <a kis> Fenyvessy <Azutan neki ront a nemzeti színhaznak illik neki rettenetes> Illik neki)
 110 : 1 Szapáry egykedvűen hallgatja (K: Szapary <<...> busan>> egykedvuen hallgatja)

Lap Sor

- 110 : 2 rajta, a terem (K: rajta, < . . . > a terem)
„ 5 fordul a haragos (K: fordul a <kis> haragos)
„ 6 van alkalmazva a kicsike?) (K: van <a kis> alkalmazva a <kis csinoska> kicsike?)
„ 9–10 viszik a deszkákra. (K: viszik < . . . > a deszkúra.)
„ 14 képviselő úr, *bebotorkált* a Népszínházba (K: képviselő ur < . . . > *bepillantott* a Nepszinhazba)
„ 15 (Nini, hát ott (K: <Aha> Nini, hát ott)
„ 21 arisztokráciát, mely régebben sokat tett (K: arisztokraciat <aki> mely regebben <valóban> sokat tett)
„ 28 száz ökröt áldoztak fel. (K: szaz ökröt < . . . > aldoztak fel.)
„ 29 ha egy igazság kimondatik? (K: ha egy <igazságot> igazsag < . . . > kimondatik.)
„ 33 lelencekről csevegett Orbán (K: lelencekrol <csevegett> csevegett Orban)
„ 36 más miniszter büdzséje (K: mas miniszter <<mas < . . . > volt>> budgetje)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 108 : 5–7 *Pedig az volt tíz év óta az első szónoklati mondat, amit hallott. (Mert a parlamentet ő csinálja, de maga nem kér belőle.)* — Mikszáth korábbi karcolataiban is foglalkozott Podmaniczky Frigyes magatartásával, többször utalt arra, hogy az ülésekre nem jár, csupán a szavazásokon jelenik meg. (Ld. erről a *Postscriptum a t. Ház»-ból* karcolathoz c. cikkhez fűzött jegyzeteket a Krk 69. köt.) 285–286. l. és a *Podmaniczky elmenőben* c. cikkhez fűzött jegyzeteket a Krk 72. köt. 251–254. l.)
„ 22–24 *(Mert örökké Pázmándy Dénest hallgatni, mégis kipróbálja az emberi türelmet.)* — Ezzel a fordulattal írónk Pázmándy jan. 21-i felszólalását gúnyolja. (Ld. a jan. 22-én megjelent *A mai ülés* c. előző karcolatot 107. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket 309. l.)
„ 25 *Gondolom, Bluntschli mondta vagy Schvarcz Gyula* — Írónk ezzel a megjegyzésével arra céloz, hogy Schvarcz Gyula gyakran hivatkozott és idézte Johann Kaspar Bluntschlit, a svájci származású jogi és politikai író, aki a mérsékelt liberalizmus híve volt. Bluntschli nézeteihez való ragaszkodása volt az oka annak, hogy 1871 végén kilépett a függetlenségi párt klubjából. (Ld. erről *A t. Házból* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a Krk 74. köt. 68. l.)
„ 31 *Igaz, hogy Miklós Gyula már beszélt* — Az említett képviselő a Ház jan. 16-i ülésén szólalt fel. Szónoklatáról ld. a jan. 17-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatot a jelen kötet 96. l.

- 109 : 1 — 2 *a habarékpart erős hadügyi embert liferált Bolgárban, de azt mi teljesen paralizáltuk Pongráczsal.* — Bolgár Ferenc a tartalékosok egyheti rendkívüli behívásáról szóló törvényjavaslat vitájában szólalt fel a képviselőház jan. 25-i ülésén. (Ld. KNapló, i. h. 217 — 220. l.) Pongrácz Károly gr. is ebben a kérdésben fejtette ki véleményét, de még az előző napi, jan. 24-i ülésén. (I. h. 214 — 215. l.)
- „ 4 *Igazi feltűnést azonban az újak közül csak Holló tett.* — Holló Lajos függetlenségi párti képviselő a jan. 26-i ülésen a belügyi tárca általános költségvetési tételénél mondta el szűzbeszédét. Beszédében a közigazgatási rendszert bírálta. (KNapló, i. h. 244 — 249. l.)
- „ 12 *Mindössze Láng Lajos és Wekerle ült diadalt* — Mikszáth utalása Láng jan. 20-i beszédére vonatkozik, melyről *Az ötödik nap* c. karcolatában már elismeréssel írt. (Ld. a jelen köt. 104 — 105. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket 305. l.) Wekerle Sándor pénzügyi államtitkár a betérjesztett költségvetés védelmében a jan. 21-i ülésen mondta el nagyszabású beszédét. (Ld. KNapló, i. h. 157 — 164. l.)
- „ 13 — 14 *s bizonyos fokig Krajtsik Ferenc, akinek nevét a név szerinti szavazás alkalmával elsőnek húzta ki az elnök.* — A KNapló tanúsága szerint a jan. 24-i ülésen a név szerinti szavazás alkalmával az elnök csupán a K betűt húzta ki. Krajtsik nevének említése az író játékos ötlete. »Húsznál több képviselő név szerinti szavazást kért: (Felkiáltások: Kicsoda?) Irányi Dániel és társai. Tehát a névsor felolvasása mellett fog a szavazás megtörténni. Kihúszom a betűt, mellyel a névsor olvasása kezdetét veszi. (Megtörténik.) K betű.« (I. h. 209. l.)
- „ 20 — 21 *gróf Csáky László kormányozta a csöngettyűt.* — A KNaplóban megtalálható a MK által jelzett elnökváltozás. (I. h. 266. l.)
- „ 22 — 24 *Péchy és a külföldi hatalmak.* — Mikszáth korábbi karcolataiban több alkalommal is megemlítette, hogy Péchy Tamás elnök minden adandó alkalommal figyelmezteti, illetve rendreutasítja azokat a képviselőket, akik sértő kifejezéssel illetik a külföldi nagyhatalmakat. Így Péchy távolléte a jelen ülésről MK élcelődésének tárgyává válhatott.
- „ 25 — 26 *A miniszterelnök sincs helyén; a főrendieknek van elfoglalva: elnököt vitt nekik.* — A főrendiház jan. 27-i ülésén olvasták fel a királyi leiratot, mely szerint br. Vay Miklós koronafőrt a magyar főrendiház elnökévé nevezték ki. (Ld. PN, 1888. jan. 27. 39. évf., 27. sz.)
- „ 32 — 33 *Fenyvessy Ferenc, a habarékpart »fenegyerek«-e Vadnai Károlyt paskolja és Jellineket;* — Fenyvessy beszédében mind Jellineket, mind Vadnait köpönyegforgatással vádolta: »Mit csinált a napokban is Jellinek Artúr képviselő úr? A büdzsé tárgyalásánál, ha Szapáry gróf pénzügyminiszter

- maradt volna, éppen úgy elmondta volna az ő védelmi beszédét, mint most, de mert megbukott, ő volt a legelső, aki követ dobott reá. Azt hiszem, hogy ezen megjegyzésem jó figyelmeztetés lesz a kormányon ülő férfiak számára saját kebelbarátaik megítélése végett. (*Derűtség és tetszés baloldalon.*)» Fenyvessy beszéde további részében Vadnait bírálta: »Abban sem tudok igazat adni Vadnai Károly képviselő úrnak, hogy az intendáns felesleges. . . Tessék Vadnai Károly képviselő úrnak, ki a kormány bizalmát bírja, kellő időben informálni a miniszter urat és nem akkor, mikor az intendáns már megbukott, amikor is előállt Horánszky Nándor képviselő úr megjegyzésére azt mondani, hogy a miniszter úr rosszul volt informálva. Ily késői nyilatkozat nem egyéb, mint eső után odatartani a sokfelé fordítható köpenyeget. (*Tetszés a baloldalon.*)» (KNapló, i. h. 267. l.)
- 109 : 33—34 *mert Keglevichet csipkedte meg utólagosan*, — Vadnai Károly előző napi beszédében — bár nevéket nem említett — Podmaniczky Frigyes br. tíz évig tartó (1875—1885) intendánságát dicsérte, míg Keglevichét (1886—1887) elmarasztalta. (Ld. KNapló, i. h. 259. l.)
- „ 34—35 *mert a múltkor gróf Szapáry Gyulának nem hagyott békét.* — Jellinek a jan. 17-i ülésen a költségvetés általános vitájában szólalt fel. Beszédében hangoztatta, hogy a pénzügyi tárca vezetésében személyi változás állott be, és ezáltal az 1888. évre szóló költségvetés a pénzügyek rendezésében fordulópontot jelent. (Ld. KNapló, i. h. 68. l.)
- 110 : 8—10 *olyan színészek vannak ott alkalmazva, akik magyarul sem tudnak, hanem a hamisítatlan palóc nyelvet viszik a deszkákra.* — Irónk híven tolmácsolta Fenyvessy kijelentését: »De midőn azt látjuk, hogy a magyar nemzeti színházban, melyet roppant szeretnek — és nem mondom, hogy nem méltán — a Burg színházzal összehasonlítani, fellépnek oly szereplők, akik mindent tudnak, csak magyarul beszélni nem, s aki a klasszikus darabban a legtisztább kiejtéssel hangoztatja a palóc nyelvet; (*Derűtség.*) mikor azt látjuk, hogy a fordított darabok, főképp azok, amelyeknek fordított maga a színlap sem meri elárulni, a lehető legsilányabban vannak magyar nyelvre átültetve, s nem egyebek, mint szolgalelkű németes nyelvű fordítások, melyek minden nyomon ellenkeznek a magyar nyelv szellemével: akkor nem nézhetünk minden aggodalom nélkül azon szakigazgatásra, mely jelenleg a színházat vezeti.« (KNapló, i. h. 267—268. l.)
- „ 11—12 (*— Hallgasson!* — *kiáltám közbe dühösen, de az istentelen sztenográfusok úgy írták be a Naplóba, hogy »halljuk.«*) — E fordulat MK tréfás tiltakozása a palóc nyelvjárást ért támadás ellen. Természetesen a KNaplóban sem a »hallgasson«, sem a »halljuk« bejegyzés nem szerepel.

Lap Sor

- 110 : 14—15 *bebotorkált a Népszínházba is, és azt agyba-főbe dicsérte. (Nini, hát ott van alkalmazva a kicsike!) — MK ebben a részben élt karcolatírói szabadságával. A KNapló tanúsága szerint Fenyvessy a Népszínházról nem beszélt, írónk is csupán azért említette, hogy visszavághasson Fenyvessynek.*
- „ 17—18 *Hiszen ő se [Andrássy Manó gr.] volt mindig vasember — A vasember kifejezés nem Mikszáthtól ered, először Andrássy Manó nevezte így önmagát egy 1887-ben elmondott beszédében. MK már akkor is gúnyolta ezért a kijelentéséért. (Ld. A t. Házból c. febr. 13-án megjelent karcolatot a Krk 74. köt. 95. l.) Lehetséges a fordulatnak egy olyan magyarázata is, hogy a vasember jelző abból származott, hogy Andrássy Manó korszerűsítette a Sajó-menti vasműveit, az 1868-ban alakult Salgótarjáni Vasfinomító Társulat az ő kezdeményezésére jött létre, amely 1881-ben egyesült a Rimamurány-völgyi Vasmű Rt.-vel. Ezzel létrejött az ország legnagyobb nehézipari vállalata.*
- „ 19—20 *(Hej, valaha még a balettet is szebben táncolták!) — Andrássy felszólalásában egyáltalán nem említette a balettet, a fenti fordulat MK csipkelődése.*
- „ 20—22 *Meleg és okos szavakkal védte az arisztokráciát, amely régebben sokat tett a művészetért. — Andrássy a következőket mondta: »Azon időben, melyet már én is átéltem, Wesselényi volt az első, aki Kolozsvárt magyar színházat állított. Pesten a polgárság német volt, mint általában városaink polgárságának akkor sok oka volt németnek lenni. Itt tehát a magyarság nem terjedt, mert csak német színház volt Pesten. Ekkor azok, akik az előttem szólt képviselő úr szerint semlegesen vették a dolgot, meghozták a szükséges áldozatokat, s ennek lehet tulajdonítani, hogy a magyar színház mostani helyén felépült. Minthogy azonban a polgárság egy része még mindig a német nyelv felé vonzódott, másik része pedig sok ideig küzdött a magyarság mellett, az ügy nem ment előre; közbejött a Bach-korszak is, mégis akkor nemcsak gróf Károlyi György, hanem mindazok, akik vele egyesültek, feléptek, hogy az ország magyar színházának lételét, amely veszélyeztetve volt, biztosítsák. Hogy ezek hogy működtek, s mit tettek, azt méltóztattak hallani az előttem szólt t. képviselő úrtól, mit ő bőven elmondott. Az akkori kormány volt bizonyos méltányossággal irántok, mert elismerte, hogy akik áldoztak, azoknak befolyással is kell bírniok. Ennélfogva azon sokszor érintett arisztokratikus befolyás mindenkor megvolt anélkül, hogy abban valami veszély lett volna. Az egyik arisztokrata után következett a másik, s annyit javítottak, amennyit csak lehetett.« (KNapló, i. h. 271. l.)*
- „ 26—28 *mert az öreg Püthagorasz valahányszor egy igazságot fölfedezett, mindig száz ökröt áldoztak fel. — Ez a fordulat csaknem szó szerint elhangzott Horváth Gyula felszólalásában: »Én*

Lap Sor

tehát vádlólag senkivel szemben nem léptem fel. A múltban, igaz, megtörtént, hogy midőn Püthagorasz egy igazságot felfedezett, száz ökröt áldoztak fel; de én, midőn egy igazságot kitalálok, sem oktalan állatot, sem embereket nem akarok feláldoztatni. (*Élénk tetzés jobb felől.*) (KNapló, i. h. 273. l.)

A MAI ÜLÉS

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 158—159 folio
M *Pesti Hírlap*. 1888. január 31., 10. évf. 31. sz. (2., 3. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A képviselőházi beszámoló szövegét Mikszáth két papírlapra írta: az egyik kb. 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelv, a másik 40 cm hosszú és 20 cm széles normál kéziratpapír. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében szétszabdalták, és a szeleteket I—IX római számokkal jelölték.

MK javításainak száma az átlagosnál kevesebb. A nyomdai korrektúrát maga végezte, ez alkalommal három helyen továbbcsiszolta szövegét: 111:15, 112:5—6, 112:33.

A parlament üléséről

A képviselőház jan. 28-i ülésén folytatódott a közlekedésügyi tárca általános, majd részletes tárgyalása. Az általános vitában *Tórs Kálmán*, *Orbán Balázs* és *Baross Gábor* közmunka- és közlekedésügyi miniszter vett részt. A részletes vitában *Thaly Kálmán* a Felső-Duna szabályozását, *Polónyi Géza* a magyar nyelv bevezetését sürgette az Első Dunai Gőzhajózási Társulat ügykezelésében. Ezt követően a Ház kérvényeket tárgyal. Az ülés végén *Tisza Kálmán* miniszterelnök a külügyi helyzetre vonatkozó interpellációkra válaszolt. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 291—313. l.)

A jan. 30-i ülésen az elnöki bejelentések után folytatódott a közmunka- és közlekedésügyi tárca költségvetésének részletes tárgyalása. *Thaly Kálmán* elismeréssel szólt a posta és távirida egyesítéséről, ugyanakkor az ebből eredő adminisztrációs hibákra is felhívta a figyelmet. Példaként a két postaigazgatósághoz tartozó Komárom vármegyét említette. *Baross Gábor* miniszter válaszában megindokolta, hogy miért volt szükség az említett megye postaigazgatási szempontból való kettéosztására. Az államvasutak tételénél *Kiss Albert* kérte, hogy a felekezeti iskolák tanárai és tanítói kedvezményes vasúti jegyen részesüljenek. *Szederkényi Nándor* a vasúti szállítások rendetlen-

ségéről szólt; kifogásolta a szállítások lassúságát és a szállítmányok rongálódását. A kőutak és hidak építésére előirányzott összegnél *Orbán Balázs* a kőúthálózat kiépítését, a meglévőnek pedig gondozását, karbantartását sürgette. Felszólalására *Baross Gábor* válaszolt. Ezután a közlekedési tárca hátralevő tételei kerültek sorra, melyeket a Ház vita nélkül elfogadott. A továbbiakban folytatták az előző ülésen félbehagyott kaposvári kérvény tárgyalását, melyet a kaposvári választókerület függetlenségi pártja nyújtott be. A vitában elsőnek *Eötvös Károly* szólalt fel. Felszólalásában cáfolta a miniszterelnöknek ebben a kérdésben az előző ülésen kifejtett nézeteit. Beszéde további részében élesen bírálta a somogyi főispán eljárását. Kijelentette, hogy amíg a függetlenségi párt nem kap elégtételt, addig ez a kérdés különböző formában mindig napirendre fog kerülni. Ehhez a kérdéshez szólt *Szalay Károly* is, aki szintén elutasította a kérvényi bizottságnak e tárgyban tett javaslatát, és helyette *Szalay Imréné* az előző ülésen benyújtott határozati javaslatához csatlakozott. *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter a kérdés jogi oldalát vizsgálta, végezetül elfogadásra ajánlotta a kérvényi bizottság határozati javaslatát. Ehhez a kérdéshez szólt még: a függetlenségi párt részéről *Tóth Ernő*, a kérvényi bizottság nevében *Gajári Ödön*, majd *Szalay Imre*, aki záróbeszédében röviden reflektált a vitában elhangzott észrevételekre, és saját határozati javaslata mellett érvelt. A vita végén *Hannibál József* és *Gajári Ödön* személyes kérdésben kértek szót. Ezt követően a Ház többsége elfogadta a kérvényi bizottság javaslatát. Az ülés további részében megkezdődött a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárca költségvetésének tárgyalása. *Láng Lajos* előadó röviden indokolta és általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadásra ajánlotta a tárca költségvetését. *Vidliczkay József* Magyarország közgazdasági helyzetét vizsgálta. Azt az óhaját fejezte ki, hogy Magyarország ne csak agrár, hanem ipari állam is legyen. Hangsúlyozta, hogy a gazdasági állapotok javulását csak önálló vámterülettel és a közgazdaság teljes függetlenségével lehet elérni. (KNapló, i. h. 314—335. l.)

*

A közlekedési tárca költségvetésének vitája unalmas, csendes mederben zajlott le. Így Mikszáth éppen csak megemlíti a vita színesebb mozzanatait, de az elhangzott szónoklatok részletes taglalásába nem fog. A földművelési tárca aznap kezdődő képviselőházi tárgyalásáról pedig egyáltalán nem tájékoztatja olvasóit. Írásának középpontjába a kaposvári kérvény miatt felszólaló Eötvös Károlyt állítja, gúnyos hangon szól az ügy újbóli felelevenítéséről. Mivel a kaposvári választás körüli visszaélés a képviselőházban többször is napirendre került, és írónk is több karcolatában foglalkozott vele (ld. *A somogyi levél* c. írást — mely indiszkrétció folytán nyilvánosságra került — a Krk 75. köt. 94—97. l.; *A kaposvári mandátum* Krk 75. köt. 117—121. l. és *A szennai választók* c. karcolatot a jelen kötet 139—142. l.), ezért érdemes itt is röviden összefoglalni a kaposvári választás miatt kibobbant korábbi parlamenti vitát.

Somogy megye kaposvári kerületében 1887. jún. 18-án zajlott le a képviselőválasztás, melynek eredményeképpen Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, szabadelvű párti képviselő legyőzte Körmendy Sándor függetlenségi párti jelöltet. A kaposvári választás ellen Körmendy jún. 20-án folyamodványt nyújtott be Somogy vármegye központi választmányához és kérte, hogy az elnök által kiadott mandátumot vonják vissza, mert a választási lajstrom szerint neki van többsége. (Többek között 24 szennai választó rá szavazott, és ezt Széchenyi javára írták.) A központi választmány megvizsgálta az ügyet és úgy döntött, hogy gr. Széchenyi Pál ellenében Körmendy Sándornak van 28 szavazattöbbsége. Döntését felterjesztette a belügyminiszternek, aki a központi választmány határozatát megemmisíttette és átírányította az okmányokat a Ház III. bíráló bizottságához. Az ügyet tovább bonyolította az Egyetértés c. napilap okt. 4-i száma. A lap Somogy megye főispánjának egy bizalmas levelét hozta nyilvánosságra, melyet a belügyminiszterhez címzett, és amelyben kérte, hogy a helytelenül vezetett közokiratok ellenére érvényesnek ismerjék el a jún. 18-i választás eredményét, továbbá sértő hangon szólt és vádakkal illette a kaposvári függetlenségi pártot. A kaposvári választás ügye a képviselőházban először 1887. okt. 5-én került napirendre, amikor is Szalay Imre, majd Eötvös Károly nyújtott be interpellációt. Az interpellációkra okt. 19-én br. Orczy Béla belügyminiszter válaszolt. A miniszter választát sem Szalay Imre, sem Eötvös nem fogadta el, a Ház többsége tudomásul vette. Közben a III. bíráló bizottság meghozta döntését — a Ház nov. 28-i ülésén jelentette be —, mely szerint Széchenyi Pált igazolt képviselőnek fogadta el. A nov. 30-i ülésen Eötvös újból interpellált, ezúttal interpellációját az összes miniszterhez intézte. Az interpellációra a dec. 14-i ülésen Tisza Kálmán miniszterelnök, br. Orczy Béla belügyminiszter és Fabiny Teofil igazságügy-miniszter válaszolt; az ülés végén Eötvös újabb beszédben támadta meg a kaposvári választást. A jan. 28-i, majd a 30-i ülésen — melyről a jelen karcolat szól — a kérdés újra napirendre került. (Az 1887-es parlamenti vitákról ld. Krk 75. köt. 238–241. l.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 111 : 1 főlváltva vezeti (K: felváltva <?volt?> vezeti)
 „ 3 Csáky gróf elnökléte (K: Csáky gróf «(...) az ülést») elnökléte)
 „ 4 Bánffy gróf uralkodását (K: Bánffy gróf <kis ?guber?> uralkodását)
 „ 5 savanykás hangulatban (K: savanykás (arccal) hangulatban)
 „ 10 erőteljesen, ha nincs is (K: erőteljesen <hogyan> még ha nincs is)
 „ 12 megérzi, s leharangozza (K: megérzi s <behar> <kiharangoz> leharangozza)

Lap Sor

- 111 : 15 Nevezetesen az elnöki bronzóráról (K: Nevezetesen (az elnöki bronz) a „*sajat külön*” elnöki bronz óráról)
- „ 17 úgy néz ki hátulról, mint egy pokolgép (K: úgy nezik (mint egy pokolgép) (mint egy) hatulról mint egy pokolgép)
- „ 22 Tisza megint (K: (De) Tisza megint)
- „ 31 embernél. Azok is csendesen (K: embernél. (Azok is olyanok mint Ucsu es Urunk. Urunk? Hiszen egy sem tartunk semmi) Azok is csendesen)
- 112 : 5–7 Hannibál, aki parlamenti beszédekben per „*önagyméltósága*” titulálja a minisztereket. (Bizony lélekemelő az, ha valaki így megbecsüli a felsőséget.) (K: Hannibal aki (per o e) (képviselői minőségben) parlamenti beszédekben is per (ő excéll) „*ő nagy méltósága*” titulálja a minisztereket ((...)) (Bizony lélekemelő az ha valaki egy meg becsüli (megtiszteli) a (felső) felsőséget)
- „ 8 Egyszerre megváltozik (K: Egyszerre (azonban) megváltozik)
- „ 9 aktáit, s felváltja (K: aktáit (s lép az előadói székről) s felváltja)
- „ 11 Kérvények? Mi az? (K: (Mi az? Mi jön most?) (Reg) Kerve- nyek? (Hetfon?) Mi az?)
- „ 12–13 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: (Regi ismerős a somogyi ügy.)
- „ 13 Fészkelődik Eötvös (K: Fészkelődik (mar) Eötvös)
- „ 14–15 „*Perl őcsém*” a karzaton, akihez így szólt reggel (K: Perl őcsém (megint) a karzaton (akinek) akihez így szólt (mar) reggel)
- „ 18 Most azonban (K: (Ma) Most azonban)
- „ 20 somogyi ügy (K: somogyi (kérdés) ügy)
- „ 22 egy ügyből akartak (K: egy (perbol) ügyből akartak)
- „ 23 Somogy mindig sok (K: Somogy (mindenk) mindig sok)
- „ 25 melyről az a hír (K: melyről (azt) az a hír)
- „ 31 – De hol van az a levél? – hangzott (K: – De (hat) hol van az a levél? (Mutass) hangzott)
- „ 33 – Az is *megdörténhetik* – felelte (K: – Az is *melehet* – felelte)
- „ 37 senkit, és hogy üresek a karzatok (K: senkit (egy hirtelen fordulattal odacsapta) es hogy (csak negyven ember) uresek (a padok) a karzatok)
- 113 : 6 – Semmi az – mondá Eötvös (K: – Semmi az – (morogta) monda Eotvos)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 111 : 4 *most a Bánffy gróf uralkodását festjük meg.* – A KNapló tanúsága szerint a jan. 30-i ülés nagy része Bánffy Béla elnöklété alatt zajlott le, csupán a kereskedelmi tárca tárgyalásakor vette át az elnöki tisztelet Csáky László.

- 111 : 8 *clamantes* — kiáltók (lat.)
- „ 22 *Tisza megint nincs jelen*, — Érdeemes megemlíteni, hogy mind a KNaplóban (1887—1892. II. köt. 314. l.), mind a Pesti Napló 1888. 39. évf. jan. 31-i számában azt olvashatjuk, hogy a jan. 30-i ülésen a kormány részéről Tisza Kálmán is jelen volt. Valószínű, hogy Tisza csak rövid időt töltött az ülésen, mert a szünet után felszólaló Eötvös Károly beszédéből már az derül ki, hogy a miniszterelnök nincs jelen az ülésen. (KNapló, i. h. 325. l.)
- „ 25—28 *Lukács Bélát sem azért hagyták meg életben gyermekkorában az oláhok, hogy meglétt korában a szittya magyarok verjék agyon*. — Az utalás arra vonatkozik, hogy Lukács Béla közmunka- és közlekedésügyi államtitkár családját 1848. okt. 23-án román felkelők megölték, ő maga véletlen szerencse folytán menekült meg.
- 112 : 1—2 *Kiss Albert mérsékelt árú vasúti jegyeket kér a professzoroknak és tanítóknak* — Mikszáth tájékoztatása nem pontos, Kiss Albert a kedvezményes vasúti jegyeket a felekezeti iskolák tanítói és tanárai számára kérte: »Ideáig, t. képviselőház, úgy az államiskoláknak tanárai és tanítói, mint más jellegű iskolák tanárai és tanítói, mikor tanügyi célokból utaztak, ha kérelmeztek, mindannyiszor részesültek abban a kedvezményben, hogy az állami iskolák tanárai és tanítói fél- harmadosztályú jeggyel a második osztályon; a többi iskolák tanárai és tanítói pedig fél másodosztályú jeggyel a második osztályon utazhattak. Úgy vagyok értesülve, hogy a nem állami iskolák tanárai- és tanítóitól ez a kedvezmény újabb időben megvonatott. Én ezt nem tartom igazságosnak, mert egyik úgy, mint a másik, ha tanügyi célokból utazik, ugyanazon államnak tesz szolgálatot.« (KNapló, i. h. 316. l.)
- „ 4—6 *majdnem olyan stílusban, mint Hannibál, aki parlamenti beszédekben per »őnagyméltósága« titulálja a minisztereket*. — Hannibál József előző napi képviselőházi beszédében hangzott el a MK által említett titulus. Mikszáth Hannibál alábbi mondatát pécezta ki: »T. Ház! Szalay Imre t. képviselőtársam imént elmondott beszédében azt is előhozta, hogy Somogy megye főispánja, Tallián Béla, a miniszter úr őnagyméltóságához intézett levelében azt kérte, hogy a kaposvári választás megsemmisítését akadályozza meg.« (KNapló, i. h. 310. l.)
- „ 11—12 *Már hétfőn kezdik a szombati menüt találni?* — A kaposvári kérvény tárgyalása már az előző (jan. 28-i) ülésen megkezdődött, de nem fejeződött be. Tisza Kálmán javasolta, hogy a házszabályoknak megfelelően a kérvények tárgyalását a jövő szombati ülésre halasszák. Eötvös Károly a vita hétfői folytatása mellett érvelt. A Ház végül is úgy döntött, hogy a tárca költségvetésének letárgyalása után fogja folytatni a kaposvári kérvény vitáját. (KNapló, i. h. 310—311. l.)

- 112 : 18—19 *Most azonban szerencsére nem az összes minisztérium volt elbíranyozva megevére, hanem csak Fabiny Teofil. —* Irónk visszautal a nov. 30-i képviselőházi ülésre, ahol Eötvös interpellációját a kaposvári választás és gr. Széchenyi Pál képviselői mandátuma tárgyában a belügyminiszterhez, az igazságügy-miniszterhez, gr. Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterhez és a miniszterelnökhöz intézte. (Ld. KNapló, 1887—1892. I. köt. 179. l.) A jelen ülésen Eötvös érintette többek között a kaposvári választás jogi vonatkozásait is, azonban felszólalását nem az igazságügy-miniszterhez, hanem elsősorban a miniszterelnökhöz és a belügyminiszterhez intézte, amit beszédének alábbiifordulata is bizonyít: »S azért vártam volna t. Ház és várják a kérvényezők azt, hogy a belügyminiszter adja valami jelét annak, hogy ő a főispánjának ilyen eljárásával egyet nem ért. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Nincs itt!) Nagyon sajnálom, hogy sem a miniszterelnök úr, sem a belügyminiszter úr, sem a belügyminiszteri államtitkár úr nincs itt, midőn róluk van szó. (Helyeslés a szélsőbaloldalon!)« (KNapló, 1887—1892. II. köt. 325. l.) Minthogy az említett miniszterek nem voltak jelen, Eötvös és Szalay Károly felszólalására Fabiny Teofil igazságügy-miniszter reflektált. Ő a kérdés jogi vonatkozásait boncolgatta.
- „ 23—24 *Somogy mindig sok bajt csinált, Kupától kezdve le egész Szalay Károlyig. —* Ezzel a fordulattal irónk Szalay Károly képviselőt csipkedi meg, aki mind az 1884—87-es, mind az 1887—92-es ciklusban Somogy megye csurgói kerületének mandátumát bírta. Az utalás első fele Kupa vagy ismertebb nevén Koppány nemzetségre vonatkozik, akinek birtokai Somogyban voltak.
- „ 28—31 *s azon vádakért kért elégtételt, melyekkel a somogyi függetlenségi pártot illette a főispáni levél. —* A KNapló szerint Eötvös a következőket mondta: »És mert éppen e párt számos tagját nevezte az ország egy főispánja szocialistáknak és kommunistáknak személy- és vagyonbiztonság elleni kihágással vádolván őket: ebben van a sérelem és ez iránt keresünk orvoslást e formában. (Úgy van! Úgy van! A szélsőbaloldalon.) És e kérdés nem tűnik le a napirendről; új és új alakban fog az idejönni (Úgy van! A szélsőbaloldalon.), míg önök el nem ismerik, hogy e párt éppoly jogosult — századok óta jogosult —, mint az önöké, anélkül, hogy az ország javait élvezné.« (KNapló, i. h. 325. l.)
- „ 31—32 — *De hol van az a levél? — hangzott a kormánypartról. — Mutassák hát! — Az is megtörténhetik — felelte egy érdes hang átellenben. —* A fenti közbeszólásokat a KNapló nem örököltette meg.
- 113 3 *zsardinettó —* vegyes csemege
- „ 7—8 *Most majd a huszonnégy szennai választó próbál szerencsét!*

Lap Sor

— A megjegyzés érdekessége, hogy a szennai választók néhány héttel később valóban kérvényt nyújtottak be, melyet a képviselőház márc. 17-i ülésén tárgyaltak. (Ld. erről *A szennai választók* c. karcolatot a jelen köt. 139—142. l.)

AZ »IDEGEN«

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 160—162 folio
M I. *Pesti Hírlap*. 1888. február 2., 10. évf. 33. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Összegyűjtötték és kiadták a Légrády Testvérek. Bp., 1892. 174—178. l.
III. *Jk 40. köt. = Hí 9. köt. Dekameron II. Bp., 1914. 205—209. l.*

A kéziratról

A karcolatot Mikszáth öt, különböző hosszúságú, 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A gyorsabb szedés érdekében a K-ot a nyomdában felszabdalták tizennégy darabra, és I—XIII római számokkal jelölték. (Az egyik csík IV és IV $\frac{1}{2}$ számjellel kapta.)

A jellegzetes folyosói történetet MK kellő stitokzatossággal adta elő, bár a K-ban már a bonyodalmak esetelésekor kiírta hőse nevét (ld. 114:10—11, 114:17), a nyomdai levonat javításakor a határozottabb csattanó érdekében a nevet »idegen« szóra módosította, illetőleg kihúzta. Az átlagosnál valamivel több javítást, változtatást tett, különösen a karcolat első felében. A korrektúra átnézésekor az említetteken kívül még a következő helyeken módosított: 113:5, 113:19, 114:29, 115:5—6.

Keletkezéséről

A t. Házból c. írások közé soroltuk *Az idegen* c. karcolatot, melyben Mikszáth nem a képviselőházi ülések egyikét, hanem egy parlamenti anekdotát örökít meg. A mulatságos történet hőse Sprinczer János, aki az 1887-es képviselőválasztások alkalmával mint a nagyszombati járás főszolgabírája szabadelvű párti programmal mandátumhoz jutott. A választáson Pantocsek Rezső mérsékelt ellenzéki képviselőt győzte le. Amint a karcolatból kiderül, Sprinczert betegsége akadályozta meg abban, hogy az addigi üléseken részt vegyen (116:22—24). Az új képviselő megjelenését a Házban és valószínűleg bizonytalanuló helykeresését az író kiszínezi, történetet kerekít belőle. Szellemes megjegyzésekkel fűszerezi a mérsékelt ellenzék soraiban való véletlen elhelyekedését (114:17—25). Karcolatírói fogásként alkalmazza a karzaton ülő szépasszony iránt hirtelen támadt érdeklődését, vonzalmát, majd a képviselő és a teremtiszt közötti beszélgetést, félreértést.

A szövegről és a kézirat szövegjavításairól

A karcolatot a MK PH-beli közlése után minden változtatás nélkül beillesztette az 1892-es kötetébe. Kiadásunk ennek szövegét közvetíti. Az anekdotikus történetet Rubinyi Mózes a PH hasábjairól másoltatta ki és illesztette be a Hi kötetébe (ld. a forrásmegjelölést a Hi idézett kötetében 244. l.). Az alábbiakban a K-on található javításokat soroljuk fel.

Lap sor

- 113 cím Az »idegen« (K: <Humoreszk a Házban> Az idegen [Nem MK kézírásával !])
- „ 1 délelőttjén a Házba (K: délelőttjen a <kepvi> Hazba)
- „ 2 rokonszenves, közepett (K: rokonszenves <arcu> közepett)
- „ 4 ruhatárban lekasztották (K: ruhatarban <egy ?ujonc? kepviseelő> lekasztottak)
- „ 5 úgy cselekedett. Azután valamelyik (K: úgy cselekedett. *Azután valamelyik tekintélyes alak után menve belépett* Azutan valamelyik)
- „ 7 zöldfüggönyös ajtón át (K: zöldfüggönyös <...> ajton at)
- „ 8–9 szerényen meghúzódott (K: szerényen <...> meghuzodott)
- „ 9 hátulsó padban. (K: hátulsó padban <anelkül hogy tudná hol van>)
- „ 10 volt, de különböző (K: volt, de <mindenfele> különböző)
- „ 11–12 ült mindenütt; minden egyes alaknak (K: ült mindenütt, *mert <...> a Házban minden egyes alaknak*)
- „ 19 mindjárt feltűnőnek találta (K: mindjart <feltűnt> feltunonek találta)
- „ 22 Senki sem ösmerte. (K: Senki sem <ismertek> ösmerte. <A wippek sem>)
- „ 25–26 tanácsterembe! (K: tanacsteremben!)
- 114 : 1–2 mindig több és több érdeklődő közt. Az idegen észrevette (K mindig <<nagyobb gyűrűben- <...> összebujtak ?mig? Sprinczer>> tobbes tobberdeklodo kozt. Az idegen észrevette)
- „ 3 alakok megfagyasztották benne (K: alakok <megszibbasztottak> megfagyasztottak benne)
- „ 5 – Mit akarnak? tünődék. (K: Mit <bajok lehet ezeknek> akarhatnak? – tunodék)
- „ 6 – Ki lehet ez? – tanakodának ezek. – Hátha talán (K: – Ki lehet ez? – <tunódtek> tanakodnak ezek. <Nem e> Hatha talan)
- „ 8 Akadt azonban valaki, aki már (K: <Egyszerre> Akadt azonban <akadt> valaki aki mar)
- „ 9 Szabolcsot, s hit alatt (K: Szabolcsot <...> s hit <...> alatt)
- „ 10–11 gyűrűzete egyre szűkült az idegen körül, ő is egyre (K: gyűrűzete egyre <...> szűkült *Sprinczer* körül, *Sprinczer* is egyre)

Lap Sor

- 114 : 12—13 pillanatban felugrott, és a padsor-patkó mögötti sikátoron menekült folytonosan balra (K: pillanatban <fogta magát es menekülni kezdett> felugrott es a padsor-patko mögötti sikatoron <?atforulva? futott> menekult folytonosan balra)
- „ 14 helyen, ahol egy nagyobb csomó embert (K: helyen, ahol <...> egy nagyobb csomó <alak> embert)
- „ 17 Ez okozta vesztét. A vizsga tekintetek el nem téveszthették. (K: Ez okozta a *Sprinczer* vesztét. A vizsga <tekintetek> tekintetek el nem tévesztettek <— Átment a habarékra! Most mar !tudjuk?>)
- „ 25 habarékok többen (K: habarékok <többe> többen)
- „ 26 Egy teremtisztet lehivattak (K: <A teremörök bejöttek> Egy teremtisztet <...> lehivattak)
- „ 29 de úgy, hogy *feltűnés ne legyen*. (K: de úgy hogy *senki se vegye észre*)
- „ 32—33 Mielőtt ezek történtek volna, hősünk, ki most biztos menhelyre vélt jutni, elfordítá (K: <...> <Hősünk ezalatt> <Ezalatt azonban mas bonyodalom keletkezett. Hősünk be> Mielott ezek törtentek volna hosunk ki most biztos menhelyre <jutott> vélt jutni <mostani helyen> elfordita)
- „ 33—34 tanácssteremről, és a karzatot (K: tanacssteremről <ne lássa a feléje irányulo tamado tekinteteket> es a karzatot)
- „ 39 mosolyogna. Hősünk (K: mosolyogna. <Egyre> Hosunk)
- 115 : 2 egyedül ül. (K: egyedul <?ott?> ül.)
- „ 5—6 sor között a K-ban a következő mondat és törölt sor olvasható: <<A fekete attilas ember volt a teremtiszt a kit hivattak <Keves vártatva most feleje közelgett a fekete attilas ember>>
- „ 21 kezdjem csak, melyik ajtón (K: kezdjem csak, <...> melyik ajtón)
- „ 24 — És azt tudja-e (K: — <De hat> És azt tudja e)
- „ 26 — Természetesen (K: <De> — Termesztesen)
- „ 28—29 sor között a K-ban a következő kihúzott sorok olvashatók: <— Nos? Hat mint volt akkor> <— Nos?> <...>
- „ 30 — Aha! De hiszen (K: — <Ha> Aha! De hiszen)
- „ 31—32 sor között a K-ban kihúzott sor található: <— Hat az a barna asszony>
- „ 35 a terembiztos észjárását. (K: a terembiztos <eljárását. meg A roppant confusioban> észjarását)
- „ 39 — Lehetetlen! (K: <Az?> Lehetetlen !)
- 116 : 6 A terembiztos beszaladt a terembe a hírrel (K: A terembiztos <vissza> beszaladt a terembe <megkerdezni> a hírrel)
- „ 8 hívják. (K: hívja <magat>k)
- „ 11 kéznél. Be van (K: kéznél <Akor nos> Be van)
- „ 14 ruhatárban a képviselői (K: ruhatarban <az S betuben> a képviselői)
- „ 15 ha közte van (K: ha <benne> kozte van)
- „ 19 bántatlanul üldögel (K: bantatlanul <...> üldögel)

Lap Sor

- 116 : 23 feljövételben. Ezért volt (K: feljövételben <Igy lett egészen idegen> Ezért volt)
,, 23 lett híressé (K: lett <egészen> híressé)
,, 24 — 25 sor között a K-ban a következő kihúzott sor olvasható:
<E kis félreértés óta melyet a folyoson ?mesé?>
,, 27 — 28 folyosón, a legnagyobb (K: a folyosón <Környezi>) a legnagyobb)
,, 29 kérdezi, hogy lesz-e (K: kérdezi <meg> hogy „lesz e)
,, 32 Meglehet a gonoszabbik (K: Meglehet <. . .> a gonoszabbik)
,, 33 előtt. Legyen (K: előtt <Hadd> Legyen)

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

- 113 : 23 *wippe*k — whip magyarított formája; a. m. parlamenti felelés

A SZŰZ SZÓNOKOK

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 163 — 166 folio
M I. *Pesti Hírlap. 1888. február 4., 10. évf. 35. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Összegyűjtötték és kiadták a Légrády Testvérek. Bp., 1892. 178 — 182. l.*

A kéziratról

A karcolatot MK négy, átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A gyorsabb szedés érdekében a K-ot a nyomdában feldarabolták, és I — XVIII római számokkal jelölték.

Az átlagosnál több javítás és változtatás észlelhető a fennmaradt K-on. Sok a stílárius javítás is, de több alkalommal bekezdéseket törölt és hagyott ki vagy helyezett át későbbi fejtegetésbe. Felhívjuk a figyelmet, hogy a 118:23 sorban végrehajtott változtatásával Mikszáth parlamenti képviselő voltát akarta homályban hagyni. A kiszedett szöveg korrektúráját maga végezte, erről tanúskodnak az 117:27, 118:28 — 29, 119:23, 119:34, 120:18, 120:2 és 120:30 sorban észlelhető további módosítások.

A parlament üléseiről

A képviselőház jan. 31-i ülésén folytatódott az előző nap megkezdett földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárca költségvetésének általános tárgyalása. *Szalay Imre* a földművelési és kereskedelmi tárca különválasztásának szükségességéről, majd az országos mintapincéről szólt. *Petrich Ferenc* az önálló vámterület és az önálló vámpolitika

hiányából eredő bajokra hívta fel a figyelmet. *Hannibál József* az országos mintapincéről fejtette ki véleményét. Ezt követően *Linder György*, *Dárday Sándor* és gr. *Károlyi Sándor* a gazdasági és a személyi hitel kérdésével foglalkoztak. Károlyi megyei központi hitelszövetkezetek létesítését sürgette. A vitát *Mattekovits Sándor* államtitkár fejezte be. (KNapló, 1887—1892. II. köt. 335—357. l.)

A febr. 1-i ülésen a Ház elsőként a Németországgal 1887. dec. 7-én kötött kereskedelmi egyezményt tárgyalta. *Láng Lajos* előadói beszéde után *Gaál Jenő* (pécskai), *Bauszern Guido*, *Mudrony Soma*, *Steinacker Ödön* és *Mattekovits Sándor* államtitkár szólaltak fel. Az előterjesztett törvényjavaslatot mind a mérsékelt ellenzék, mind a függetlenségi párt elfogadta. Ezután a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárca általános tárgyalása következett. *Andrássy Manó* gr. számba vette azokat az eszközöket, melyekkel nézete szerint a földművelést, ipart és kereskedelmet fejleszteni lehet. Felszólalásával a tárca tárgyalása félbeszakadt, helyette *Szentiványi Kálmán* a marossszéki havasok ügyében nyújtott be interpellációt a belügyminiszterhez. Interpellációjára br. *Orczy Béla* belügyminiszter azonnal válaszolt. (KNapló, i. h. 358—382. l.)

A febr. 3-i ülésen — amelyről MK jelen karcolata beszámol — az elnöki bejelentések és a Németországgal kötött kereskedelmi egyezmény végző megszavazása után folytatták a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium 1888. évi költségvetésének általános vitáját. A vitában elsőként *Gaál Jenő* (pécskai) a személyes hitelügy szervezetét vizsgálta. A hitelszövetkezetek kérdésében osztotta gr. *Károlyi Sándor* nézetét, azonban nagyobb arányú állami támogatást tartott szükségesnek. *Tisza István* a tárca költségvetésének célszerű felhasználását javasolta, oly módon, hogy a kevésbé lényeges szükségletek terén megtakarításokat eszközöljenek, és ezeket inkább a fontosabb szükségletek támogatására fordítsák, majd sorra vette, mely tételeknél lehetne megtakarításokat elérni. *Szalay Károly* határozati javaslatot nyújtott be a központi igazgatásban a gazdasági főigazgatói állás törlésére. *Perlaky Elek* számba vette a gazdasági téren elért eredményeket és hiányosságokat, *Desseffy Aurél* gr. nagy fontosságot tulajdonított a hitel kérdésének, és ezzel kapcsolatban csatlakozott *Károlyi Sándornak* az előző ülésen kifejtett nézeteihez. *Andrássy Manó* gr. a földhitelintézet kérdésében elfoglalt álláspontját magyarázta, a hitelnyújtás megkönnyítésére az adós birtokának gondnoki kezelésbe vételét javasolta. *Arany László* szintén a földhitelintézettel kapcsolatban fejtette ki véleményét, és a javaslatba hozott gondnoki kezelési ellenérvelt. *Prónay Dezső* br. a vidéki takarékpénztárak és a váltókölcsonők korlátozását tartotta szükségesnek. Ehhez a kérdéshez szól még *Polónyi Géza* is. Az ülés végén *Tisza Kálmán* reflektált az elhangzottakra. (KNapló, 1887—1892. III. köt. 3—27. l.)

*

A több napja tartó földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárca tárgyalásának aznapi ülésén a kormánypárt részéről három új szónok

vett részt a vitában: Tisza István, Perlaky Elek és Arany László. Mikszáth — akinek korábban is szokása volt megemlékezni az elhangzott szűzbeszédekről — két részből álló karcolatában az ülés szűz szónokainak bemutatását tartotta fontosnak. A *Bevezetés* c. részben a karcolatíró felelősségét eseteli, majd *A mai ülés* c. részben rátér az ülés főbb mozzanatainak ismertetésére. Érzékelteti a Tisza István beszédét megelőző várakozást; nagy elismeréssel szól az ifjú szónokról, közben felvillantja Tisza Kálmán apai reagálását is. A továbbiakban szintén dicsérő szavakkal említi az első alkalommal jelentkező másik két szónokot. Tisza István és Arany László beszédét MK elsősorban a szónoki képesség szempontjából jellemezte, fejtegetéseiből csupán egy-egy érvet emelt ki.

A kézirat szövegváltozatai

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. MK a PH-beli közlés után a kötetbe illesztés előtt nem változtatott karcolata szövegén. A kötetkiadásban kivételesen az újságközlés címét is meghagyta — csak a névelőt mellőzte —, és dátumként a parlamenti ülés napját tüntette fel: *1888. febr. 3-at.*

Lap Sor

- 117 : cím A szűz szónokok (K: *A mai ülés* felette idegen kéz írásával A szűz szónokok)
- „ 1 arra a reputációra (K: arra <a hirre> a reputatiora)
- „ 3 ezt a renomét elveszteni. (K: ezt a <?titulust?) renomet elveszteni.)
- „ 4 Ha valakiről elhíresztelik (K: <Aki> Ha valakiről <egyszer> elhíresztelik)
- „ 8–9 egész bibliotékán, mégis »naturalista« marad. (K: egész <könyvtáron> bibliothekán megis <naturalista> „naturalista” marad)
- „ 10 A »nagy öregember« (Gladstone) főlemlegette nehányszor (K: A „nagy <britt> öreg ember” <a britteké> (Gladstone) főlemlegette <egy párszor> nehányszor)
- „ 11–12 mondata után: (K: mondata <közben> után:)
- „ 13–14 évvel, de az akkori képviselő urak elaludtak rajta. (K: évvel <is> de <a ?képviselő urak?) az akkori képviselő urak <nem találták szépnek azt ?amit? szépnek> elaludtak rajta.)
- „ 16 de a magyarok nehézkesebbek (K: de <ami parlamentünk> a magyarok nehezkesebbek)
- „ 17–18 sor között a K-ban a következő kihúzott sorok találhatóak: <<Olyan nehézkesek hogy egyszer bosszankodva jajdult fel Grunwald Béla a folyosón: — A multkor egy <könyvet> cikket írtam a humorról a „Budapesti Szemlében”. Találkozom egy ismerosommal így szólít: „Gratulalok a cikkedhez”>>
- „ 20 cikkedet. Osztom (K: cikkedet. <Kitundó.> Osztom)

- 117 : 22—23 Máskor egy esztétikai tanulmányt közölt a »Budapesti Szemlé«-ben (K: <Egy> Máskor egy a esztetikai <ertekezest közölt> <közölt> tanulmányt közölt a „Budapesti <Kozlony> Szemleiben”)
- „ 24 cikkedet. Oh de jó! Alaposan meggyőztél. (K: cikkedet. <Igazad van. Meggyőztel> Oh de jó! Alaposan meggyőztél.)
- „ 26 Persze, úgy az egyik, mint a másik (K: Persze <sem> úgy az egyik <ben se> mint a másik)
- „ 27 ezekről, s Grünwald (K: ezekről a *dolgokról* s Grünwald)
- „ 31—32 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Olyan ország ez ha>)
- „ 32 És ezért nagy feladat (K: <?Mert? nagy baj> Es ezért nagy feladat)
- „ 34 nyomdafestéket, amit a szüzek jellemzésére (K: nyomda festéket <amit> amit a szüzek<<re> . . . >> jellemzesere)
- „ 35 sor után a K-ban három kihúzott bekezdés található: <<A magyar ritkan festi a szűz <...> es soha sem hiszi el többé a <...> hogy az <...>> Lattam mar gorog katolikus> <Itt van peldaul> <<Mert> Hiaba ilyen ez emberi természet. Itt van például Rezey Szilvius a gorog pap. Jo mameluk. Mindenben egy véleményben van <velunk> a többiekkel de <egyét soha sem valunk> egy tekintetben tudom orokke elterő lesz a nézete.>>
- <Mi tudniillik azt hisszuk hogy a Szuz Maria szöke volt>
<<O meg> Rezey Szilvius pedig örökre azt fogja hinni barna volt. Mert o barnának latta először lefestve. <...>>
- 118 : 1 után, mely magyarázója akar lenni mai (K: után <a> mely <megfogja magyarázni> magyarázója akar lenni <a> mai)
- „ 2—3 áttérek az ülés leírására, amiben mindig az igazságra törekedtem. (K: atterek <az ules leirasara. Mert nem akarok en tisztelt Haz okos embereket akasztani az önök nyakaba> <Meg a szűz szonokokrol> <<szinte <...>> <melyet hosszu esztendők óta> az ules leirasara a miben <sok ev óta> <E rovatban> mindig az igazsagra torekedtem.)
- „ 4—5 Egyetlenegyszer tántorodtam csak el, bevallom, régen volt. (K: <Evek alatt> Egyetlen egyszer tantorodtam csak el <azt is> bevallom <de az> régen volt.)
- „ 6—7 Egyik miniszter megígérte, hogy unokaöcsémet kinevezi valamely jelentéktelen (K: <Egyik> <...> Egyik miniszter <nek> megígérte hogy *az* <masik> unokaöcsémet kinevezi <egy> valamely <...> jelentéktelen)
- „ 12 róla a karcolatban: (K: rola <egyszer> a karcolatban:)
- „ 16—17 ezért, és egy adott alkalommal a hivatalban levő unokaöcsém szűrét (K: ezért es <jo időmulva> <ido mulva> egy adott alkalommal a <bent> hivatalban levő unokaöcsém <<szűrét is kitette velem <...> csinált mire megemlekezve>> szűrét)
- „ 18 Erre írtam róla (K: Erre <irtam azt> irtam róla)
- „ 20 Ez volt eddig (K: Ez volt <eddig> eddig)

- Lap Sor
- 118 : 23 előtt beléptem a terembe (K: előtt <bent utern> beleptem a terembe <en> e)
- „ 28—29 padba. A végtelen hosszú mameluk-*vidék* (K: padban) a <es> <A rettenetes> A végtelen hosszú <jobb> mameluk *tajek*)
- „ 31—32 sor között a K-ban kihúzott sor található: <<Egy ?verfagyasztó? gondolat borzongatta meg <...> <Ezt a két ember>>
- „ 32 Az óramutató lassan (K: Az óra mutató <felt> lassan)
- „ 35 Nyugtalan érzés vett rajtam erőt. (K: <Pedig> Nyugtalan <csodálatos> érzés <volt az> vett rajtam erőt.)
- 119 : 1—2 Hátrafordulok. Bejött Rezey (K: Hatra fordulok. Zsambokrety) Bejött Rezey)
- „ 2—3 sor között a K-ban két kihúzott szó olvasható: <Rezey szokta>
- „ 3 Szilviusról gondolkozni. (K: Szilviusról <?beszelg?> gondolkozni.)
- „ 7 S ez juttatta (K: S ez <...> jutatta)
- „ 9 Ezalatt apródonkint gyűlt (K: <Mire> Ezalatt aprodonkint <össze> gyűlt)
- „ 10 a jegyzők, e nagy »mondat-evők«, (K: a jegyzők <elmormogtak> e nagy „mondat evők”)
- „ 11 megindult a kereskedelemügyi (K: megindult <a gazdatlan költségetés> a kereskedelem ügyi)
- „ 13 tartotta; ügyesen (K: tartotta; <okosan> ügyesen)
- „ 18 — Kritikus szerepe (K: — <Nehez> Kritikus szerepe)
- „ 18 nimbusz nehéz (K: nymbusz <mire csele> nehéz)
- „ 21 jó néven. (K: jó néven <hogy államferfi> <Államfiu áll>)
- „ 23 ha dicséri (K: ha *meg* dicséri)
- „ 24 Ezek az észrevételek (K: Ezek <a ?beszedek?> az észrevételek)
- „ 25 végre felszólítá: (K: végre <elkialta> felszólita:)
- „ 29 helyéről, és elhagyni látszott (K: helyéről <ugy tett mint es eltávozott> es elhagyni látszott)
- „ 33—34 sor között a K-ban kihúzott sorok található: <Az apa legyozte a miniszterelno> <<Egészen apa akart — azert <...> <Eges>>
- „ 34 A parlamenti *csaták* nagy (K: A parlamenti *debatteok* nagy)
- „ 34—35 vihart bevárt (K: vihart <végig> bevárt)
- „ 35 piros széken, aki sok (K: piros széken, <aki tudott ott> aki sok)
- „ 36—37 érzés édességével elrejtözött. (K: érzés <édességét> édessegevel elrejtözött).
- 120 : 1 volt kis felszólalás, (K: volt kis <beszed> felszólalás)
- „ 4—5 hozott javaslatba. Mint szónok (K: hozott javaslatba <de fejtegetéseivel> <fejtegetése hely> <Fejtegetesei s azok elvi alapja zajos helyeslést> Mint szónok)
- „ 9 — Egész fiú (K: — <...> Egesz fiu)
- „ 9 a karzaton. (K: a karzaton <— Szep fiu>)

Lap Sor

- 120 : 12 lesz-e vajon olyan (K: lesz e <vagy nem lesz e> valjon olyan)
 „ 18 Aztán kisarjadt a »hitelszövetkezeti vita« (K: <Aztán megindult> kisarjadt a „penzintezeti vita”)
 „ 20 bankok jutottak szellőzés alá. A Ház (K: bankok <dolga lett> jutottak szellozes alá <A vita csak Desseffy> *Dessewffy Aurel majd Andrásy Manó állottak fel. A ház*)
 „ 21 nem adósokra, s egyszerre (K: nem adósokra <<...> fogadtak a szonok>> s egyszerre)
 „ 27 Szép, megnyerő (K: Szep <rokonszenves> megnyero)
 „ 28 beszédei (K: beszédjei)
 „ 30 átható hangja (K: athato erces hangja)
 „ 33 Prónay Dezső, Dessewffy (K: Prónay <es Polonyi de> Dezső Dessewffy)
 „ 34–35 csak azokra szorítkozunk (K: csak <azokról szó> azokra szoritkozunk)
 „ 36–37 sor között a K-ban két kihúzott bekezdés olvasható: <<Egyszerre három. Sok egy napra. De nem (sok) elég ha a többi napokat is vesszük>> <A végén Tisza Kálmán szólalt fel.>
 „ 38 napra elég. (K: napra <untig> elég.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 117 : 8 *naturalista* — itt: tanulatlan
 „ 18–31 Grünwald Béláról szóló adoma. — Grünwald Béla országgyűlési képviselő, 1888-tól az MTA tagja, számos cikket és könyvet írt, melyben főleg nemzetiségi kérdésekkel és a közigazgatás állami központosítása kérdésével foglalkozott. Cikkeit magyar és német politikai lapokban jelentette meg: Reform, Budapesti Szemle, Pesti Napló, Hazánk, Pester Lloyd. (Ld. Szinnyi József: »Magyar írók élete és munkái.« Bp., 1894. 3. köt. 1530–1531. hasáb)
 118 : 4–20 Mikszáth és unokaöccsének kinevezése. — Az előadott történetet MK valószínűleg írói fogásként alkalmazhatta; az 1882 őszétől írt parlamenti beszámolóiban több ízben tett bíráló megjegyzést aktív miniszter előadói képességéről, de egyikről sem állapítható meg, hogy egyéni »bosszúállása« indíthatta erre.
 „ 21 *débat* — vita
 119 : 2–6 A Rezey Sylviusról szóló történet. — Előadásával MK a *Bevezetésben* kifejtett gondolatokat idézi fel más összefüggésben. Érdemes megemlíteni, hogy a fennmaradt kézirat tanúsága szerint e történetet a bevezetés végén adta elő, majd írás közben, nyilván kompozíciós meggondolásból onnan kihúzta és az ülésről szóló beszámoló szövegébe illesztette.
 „ 12–13 *nyitányul Gaál Jenővel, ki szokott egyórás beszédjét tartotta* — MK már korábban is tréfás megjegyzéseket tett a

- hosszú parlamenti beszédeket tartó pécskai Gaál Jenőre. (Ld. az 1887. jan. 21-én megjelent *A t. Házból* c. cikket a Krk 74. köt. 65–66. l.)
- 119 : 29 — 37 Tisza Kálmán viselkedése fia szűzszónoklata alatt. — MK a helyzetnek megfelelően örökítette meg a jelenetet. Ezt bizonyítja a PN egyik cikke is: »Beszéde alatt Tisza Kálmán miniszterelnök nem a miniszteri székben ült, hanem a bejáratnál az első pad végén, s látszott rajta, hogy nagyobb lámpaláza volt, mint fiának. De fia sikerén annál nagyobb öröme is.« (PN, 1888. febr. 3. 39. évf. 34. sz.)
- „ 38 — 120 : 13 Tisza István felszólalása és beszédének fogadtatása. — Érdemes megemlíteni, hogy még az ellenzéki lapok is frónkhoz hasonlóan dicsérő szavakkal illették Tisza István felszólalását: »Tisza István felszólalását kiválóbb érdeklődéssel vártuk, és szívösen ismerjük el, hogy az ifjú szónok első parlamenti debüt-je nemcsak alul nem maradt a várakozásnak, hanem sok tekintetben felül is múlta azt. Első előnye volt, hogy — mint mondani szokás — zajos sikerre nem törekedett. Oly eszmekörben mozgott egész beszéde alatt, melyet ismereteivel dominált, s a gazdasági fejtegetésekben, melyeket beszédébe vett, helyes elvi alapokat is tudott választani... Ami beszédének előadását illeti, az lámpalázmentes volt, s az első mozdulatok idegességét leszámítva, mindvégig nyugodt és parlamentáris. Hangja érces és mélyebb is és erősebb is, mint apjáé, de modulációkra nem mutatkozhat alkalmasnak. Mondatai kerekén és világosan követik egymást, habár még némi hibája, hogy a mondatok végét néha elsietti vagy elharapja. Kétségtelenül parlamentáris tehetség és megérdemelte a gratulációkat, melyeket kapott.« (PN, i. h.)
- 120 : 2 — 3 *sem nem kritizálta a kormányt, sem nem magasztalta. El volt találva a középút.* — Mikszáth megjegyzése helytálló, Tisza István a kormány politikáját nem bírálta, nem is dicsérte, beszéde mégis egyértelműen kormánypárti volt: »Mentől rosszabbnak tart valaki egy politikát, annál inkább kell törekednie, hogy a nemzetben meglévő őserő fejlesztése által ezen politikának hátrányos következményei paralizáltságosanak. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* Ha a t. képviselő urak rossznak tartják a kormány politikáját, támadják meg, ítéljék el minél erősebben, ez ellenzéki joguk, sőt kötelességük; de akkor midőn a kormányt teszik felelőssé minden bajért, amely az országban van, midőn minden érdeket, mely kielégítésre vár, a kormányra — hogy úgy mondjam — uszítanak, hogy ott követelje annak kielégítését: ezáltal megzsibbasztják a társadalomban, a nemzetben levő erőt, *(Igaz! Igaz!)* az ügyis gyöngé iniciatívát, s ez által nem tesznek szolgálatot sem pénzügyeink rendezésének, sem társadalmunk felvirulásának. *(Élénk, hosszas helyeslés és tetszés jobb felől.)* (KNapló, i. h. 11 — 12. l.)

Lap Sor

- 120 : 7—8 *Fejtegetései és az irány, amelyből kiindult, zajos helyeslésekre ragadta a Házat.* — A KNapló tanúsága szerint Tisza István beszéde alatt harminc alkalommal hangzott el tetszésnyilvánítás.
- „ 18—19 a *»hitelszövetkezeti vita«, melynek magvát a múlt ülésről Károlyi Sándor vetette el.* — Az utalás nem egészen pontos, Károlyi említett beszéde a jan. 31-i ülésen hangzott el.
- „ 31—32 *Meggyőző érvekkel ellenzi a földbirtokok túléliját.* — Arany László a földbirtokok javaslatba hozott gondnoki kezelése ellen érvelt. Beszédét az alábbi gondolatokkal zárta: *»En részemről kiváló jelentőséget tulajdonítok annak, hogy nagybirtokos családaink a birtokban lehetőleg megtartassanak, mert ennek, nemcsak ezen osztályok saját érdekében, hanem általában nemzeti érdekeknel fogva is nagy fontossága van. (Élénk helyeslés jobb felől.)* De erre nézve nem azon eszménykép áll előttem, hogy törvényhozási úton, mesterséges intézkedések által igyekezzünk odajutni, hogy a nagybirtokos osztály körében mindinkább szaporodjék azok száma, akik egész életükön át nem jutnak önálló egzisztenciára; hanem óhajtom ezen osztályt minél függetlenebbnek, amint óhajtotta Széchenyi István gróf, kinek politikai programjában a magyar főrangú családok önállóságának fenntartása az első helyek egyikét foglalta el; de ennek dacára mégis ő volt az első, aki általános mozgalmat indított az országban az ősiség eltörlésére, mely ősiségnek pedig rendeltetése főleg az lett volna, hogy a földbirtokosok birtokaikban mesterséges úton fenntartassanak. *(Helyeslés jobb felől.)* Csak ezeket óhajtottam megjegyezni, különben a költségvetést általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*» (KNapló, i. h. 22. l.)
- „ 32 *tutela* — gyámság

A HÁBORÚ A FOLYOSÓN

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 167—168 folio

M *Pesti Hírlap. 1888. február 5., 10. évf. 36. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A parlamenti beszámolót MK három, átlagosan 45 hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és I—VIII római számokkal jelölték.

Mikszáth az átlagosnál kevesebb javítást, változtatást tett a fennmaradt K-on. A korrektúrát maga végezte: ezt két szövegszerű változtatása (122:3—4, 122:5) is jelzi, továbbá az a tény, hogy a karcolat végén a nyomdai javítás közben változtatta meg a poént hordozó Rónay János nevét Dániel Mártonra. A személycseré okára sem a K, sem a végleges szöveg nem vet fényt.

A parlament üléséről

A képviselőház febr. 4-i ülésén tovább folytatták a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium költségvetésének tárgyalását. *Láng Lajos* előadói záróbeszédében reflektált a vita folyamán elhangzott felszólalásokra, foglalkozott a mintapince, a selyemtenyésztes, haltenyésztes és a hitel kérdéseivel, végezetül újból elfogadásra ajánlotta a költségvetést. Az előadói záróbeszéd felszólalásra készítette *Petrich Ferencet* és pécskai *Gaál Jenőt*, őket követte *Láng Lajos* újbóli rövid felszólalásával. Ezután *Mattekovits Sándor* államtitkár a hitelszöveget kezet kérdésével, majd általános mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozott. Felszólalása végén Szalay Károly határozati indítványának mellőzését kérte. Ezt követően a Ház többsége a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárca költségvetését általánosságban elfogadta, így Szalay Károly határozati javaslata elesett. Az ülés további részében megkezdődött az említett tárca részletes tárgyalása, melynek során az ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi célok költségvetési tételénél *Irányi Dániel* arról szólt, hogy az iparhatóságok a rájuk bízott gyárak ellenőrzését felületesen végzik el, ezért ismételten felhívta a kormány figyelmét a külön gyárfelügyelői állások rendszeressé tételére. Hivatkozott továbbá a munkások baleset elleni biztosítása, valamint a vasárnapi munkaszünet tárgyában a korábbi években beterjesztett indítványára, és ezzel kapcsolatban törvényjavaslat kidolgozását sürgette. Ehhez a kérdéshez szólt gr. *Apponyi Albert* is, aki elismeréssel említette, hogy a minisztérium az iparfelügyelői intézménnyel a hazai gyári munkások ügyét nagyobb figyelemre méltatta, ugyanakkor Irányihoz hasonlóan ő is hangsúlyozta a gyárfelügyelői rendszer további kialakításának szükségességét. *Steinacker Ödön* szintén a gyárfelügyelői intézmény mellett érvelt, majd a román vámháború miatt hátrányos helyzetbe került erdélyi ipar támogatását kérte a kormánytól. *Mattekovits Sándor* cáfolta, hogy a román vámháború az erdélyi szász ipar- nak hátrányt jelentett, majd válaszolt a gyárvizsgálatokra és a gyári munkások munkakörülményeire vonatkozó észrevételekre. A gazdaság különböző céljaira előirányzott költségvetési tételnél *Steinacker Ödön* a mintapince hivatalos jellegének megszüntetését javasolta. A továbbiakban a Ház kérvényeket tárgyalt. (KNapló, 1887—1892. III. köt. 28—51. l.)

Németország és a Monarchia kettős szövetségének nyilvánosságra hozatala

Febr. 3-án este rendkívüli külön kiadásban jelent meg a Buda-pesti Közlöny, és kb. egy óra múlva megjelentek az esti lapok különkiadásai is. Az újságok meglepetésszerűen, minden előzetes előkészítés nélkül nyilvánosságra hozták Németország és a Monarchia 1879. okt. 7-én kötött kettős szövetségét, melyben a szerződő felek kötelezték magukat, hogy Oroszország támadása esetén birodalmuk teljes haderejével egymás segítségére sietnek, továbbá valamely más hatalom támadása esetén jóindulatú semlegességet tanúsítanak egymás iránt. A lapok közölték a szerződés teljes szövegét a hivatalosan megállapított bevezető sorokkal együtt. A bevezető szövege a következő volt: »Az Osztrák—Magyar Monarchia és Németország kormányai célszerűnek találták 1879. évi október 7-én kötött szövetségüknek nyilvánosságra való hozását, hogy véget vessenek ama kétségeknek, melyek e frigy tisztán védelmi szándéka ellen különböző oldalról táplálhatnak és különböző célokra felhasználhatnak. Mindkét szövetkezett kormány-nak politikáját azon törekvés vezérli, hogy a béke fenntartassék, s annak megzavarása lehetőleg megakadályoztassék. Meg vannak győződve, hogy szövetségi szerződésük tartalmának megismertetése minden ebbeli kétséget meg fog szüntetni, s azért a szerződés közzétételét határozták el.« (PN, 1888. febr. 4. 39. évf. 35. sz.)

A kilenc évvel korábban megkötött és azóta több ízben módosított szövetségi szerződés nyilvánosságra hozatala nagy mértékben foglalkoztatta a közvéleményt, és a megjelenés első pillanatában általános háborús hangulatot keltett. A korabeli napilapok az eseményt általában az orosz hadikészülődések elleni fenyegető intésnek értékelték. Tulajdonképpen többről volt szó: Németország nyíltan állást foglalt, hogy csak Oroszország támadása esetén nyújt segítséget a Monarchiának. Ez háttérbe szorította az Oroszország elleni preventív háború gondolatát, lecsendesítette a Monarchia háborús köreit.

*

Mikszáth a felbolydult közvélemény magatartását tükrözi, így e karcolatában nem számol be az aznapi ülésről, hanem a napilapok által közölt szövetségi szerződés folyosói fogadtatását, a képviselők magatartását rajzolja meg. Nem hagyja figyelmen kívül Tisza Kálmán viselkedését sem: »— Aha! Nevet a generális! Mégsem aggasztó hát a helyzet!« (122 : 26—27) A humor forrásául szolgál a folyosó felajzott hangulatában váratlanul megjelenő inas (122 : 31—123 : 3). A karcolat Dániel Márton képviselő személyéhez fűződő adomával zárul.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

121 : cím: A háború a folyosón (K: a háboru a < . . . > folyosón)

„ 7 ellen, István — (K: ellen <Pista> István —)

„ 9 szerencsémnek! — dohogja (K: szerencsémnek! — <veti oda> dohogja)

Lap Sor

- 121 : 12 okos és nem okos (K: okos <embert> es nem okos)
„ 12 kikérdezi a véleményét. (K: kikérdezi a <...> véleményt.
<Leirtam a folyosó>)
„ 14 Lesz, ami lesz (K: – <Hallom hogy egészen biztos a habaru.
Ő felsége tegnap biztosította> Lesz ami lesz.)
„ 16 egész armádia (K: egész <hadsereg> armadia)
„ 18 A folyosó (K: Az <egész> folyoso)
„ 22–23 gróf még mellette érvel. (K: gróf még <a béke> mellette
érvel.)
„ 26 les trois-val, hogy kiteríti (K: les trois"val, <hat> hogy ki-
teríti)
„ 33 kívánságára is, ki Franciaországot (K: kivansagara is <is
hogy a> ki Franciaországot)
122 : 3–4 De ha meginterjúvolják, *ügyesen elcsavarodik a főkérdés
elől.* (K: De ha <megallítjak hogy is hogy> meginterwie-
wolják *hogy mit gondol legott elüti a főkérdést.*)
„ 5 Hm. Elolvastam. *Bizony* remek stílus! Becsületére (K: –
Hm. Elolvastam. <Pompas. Remek stylusban van megírva a
szöveg> *Ejnye de* remek stylus! Becsületere)
„ 6 van begöngyölgetve (K: van <benne> begöngyölgetve)
„ 9 – Most láthatjátok (K: – Most <látjuk> lathatjátok)
„ 19 »generális« szóval. Arcán (K: „generális” szóval <<...>
epen mostan begombolkozva.)) Arcan)
„ 22 polemizal, integetve (K: polemizal <a Hazban> integetve)
„ 24 magát, amint a hevesi (K: magát <midon> amint a hevesi)
„ 25 önfeledten leszól. (K: önfeledten <<?belerikit? <...>> leszól.)
„ 26 generális! Mégsem (K: generalis! <Nem lesz> Még sem)
„ 29 – Nagy szerencsések (K: – <No most> Nagy szerencsések)
„ 31–32 a folyosón, aszerint amit (K: a folyosón, <amint> aszerin
amint)
„ 33–34 megjelenik a korridoron egy veres (K: megjelenik a
<folyoson> korridoron egy <feke> veres)
„ 34–35 tanyérsipkás legény. (K: tanyer sipka *katona* legeny)
„ 39 – Nyáry bárót keresi. (K: – <Baro Nyarit> Nyari bárót
keresi)
„ 39–123 : 1 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Baro
Nyari aztan aki télen is>
123 : 3 inasa, akit különös passzióból (K: inasa, <aki> akit különös
<en> passziobol)
„ 4 felé, midőn körülbelül minden (K: fele midőn <mar minden-
fele> <mar mindenki nyilatkozott> körülbelül minden)
„ 8–9 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Ekkor
jutott valakinek eszebe>
„ 9–10 vetődött oda *Dániel Márton*, és (K: vetődött oda *Rónay
János* és)
„ 11 gondolsz, *Márton?* – kérdik (K: gondolsz *János?* <Mi lesz
mar?> kerdik tőle)

Lap Sor

- 123 : 12 *Dániel Márton* elgondolkozott (K: *Ronay Janos* elgondolkozott)
 „ 14 vészjósólón csengtek, (K: vészjósólón < . . . > csengtek)
 „ 16 *Mert Dániel Márton* még (K: *Mert Rónay Janos* még)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 121 : 11 *Beöthy Algernonban fölülkerekedett huszár* volta, — MK tréfás célzása arra, hogy Beöthy Algernon az előző évben népfelkelési tisztii tanfolyamot végzett. (Ld. erről az *Apróságok a folyosóról* c., 1887. febr. 18-án megjelent karcolatot a Krk 74. köt. 103—104. l.)
 „ 17 *Gresham* — Londonban 1848-ban alapított életbiztosító társaság, mely üzletkörét fokozatosan kiépítette. 1880-ban Budapesten is állított fel képviselőt.
 „ 19 a *megnyugtatás céljából* közölt szövetségi szerződés. — MK ironikusan utal a szerződés szövege elé fogalmazott bevezető mondatokra. (Ld. a fentiekben közölt rövid bevezetőt.)
 „ 26 *tous les trois* — A három honneur a tarokkjátékban, azaz a 22., a 21. és az 1. tarokk-kártya.
 „ 28—35 *Andrássy Gyula gróf véleménye*. — MK karcolatában azért állította előtérbe Andrássy Gyula vélekedését, mivel egy nappal Németország és a Monarchia előző nap nyilvánosságra hozott szerződésének megkötése után, 1879. okt. 8-án kapta meg Andrássy — saját kérésére — felmentését a Monarchia külügyminiszteri posztjáról.
 „ 31—33 *A közlés a cár kívánságára is történhetett, hogy az orosz harci pártot lehűtse, és történhetett a Bismarck kívánságára is* — A kettős szövetség szövegét Bismarck és Kálnoky Gusztáv gr., a Monarchia közös külügyminisztere megállapodása alapján hozták nyilvánosságra. (Ld. újabban Diószegi I.: »Die österreichisch-ungarische Monarchie in der internationalen Politik im letzten Drittel des 19. Jahrhunderts«. Bp., 1970. *Studia Historica* 74. sz. 385—388.; továbbá Hanák Péter: »Magyarország története« 4. köt. Bp., 1972. 248. l.)
 122 : 7—8 *Wo ist die Katze?* — Hol van a macska? Az utalás az újságokban közölt rajzos rejtvényekre vonatkozik, amelyek kurta vonalaiból fel kellett ismerni bizonyos alakzatokat.
 „ 12—13 *most neki kellene adni Eötvös helyett a fákllyászenét*. — Eötvös fákllyászenéjének története a következő volt: 1888. januárban Nagy Pál zalai földbirtokos Vadnay Andor országgyűlési képviselő ellen rágalmozás és becsületsértés miatt sajtóper indított. A magánvádló képviselőt Eötvös Károly vállalta. A bizonyítási eljárás során Eötvös okiratsikkasztással vádolta Vadnajt. Vadnay a sértést párbaajjal kívánta kiegyenlíteni. Ügyükben becsületbíróság döntött, melynek határozata az

volt, hogy Eötvös nem tartozik magánéletét adni. Vadnay a döntést nem fogadta el, és ezért két katonatiszt által sértő levelet küldött Eötvösnek. Erre válaszul Eötvös jan. 31-én a napilapok útján nyilatkozatot tett közzé, mely szerint mind a kihívást, mind a sértő üzenetet visszautasítja, egyúttal az esetről jelentést tesz a Kamarának, és Vadnay üzenetét levelével együtt átadja az illetékes büntető bíróságnak. (Ld. PN, 1888. febr. 1. 32. sz.) Ezt követően febr. 3-án az Üllői út 6. szám alatti korszmában Eötvös hívei értekezletet tartottak. Az értekezlet résztvevői arról vitatkoztak, vajon adjanak-e az Eötvös—Vadnay-ügy kapcsán fáklyászenét Eötvösnek, vagy sem. Végül is a fáklyászene tervét elvetették. (Ld. PN, 1888. febr. 4. 35. sz.)

- 122 : 22—23 *Steinacker, aki Herman Ottóval polemizál, integetve, gesztikulálva a hajdani, most már hült helye felé.* — Steinacker Ödön másodszeri felszólalásában a mintapincére vonatkozó nézeteit fejtette ki, ezzel kapcsolatban foglalkozott Herman Ottó volt képviselő — aki az 1887-es választásokon nem jutott mandátumhoz — három évvel korábbi határozati javaslatával, melyben a mintapince eltörlését indítványozta, és az e tárgyban mondott parlamenti beszédeivel. (KNapló, i. h. 44—46. l.)
- 123 : 1 *Nyáry báró aztán (aki egyébiránt télen is báró)* — MK itt egy korabeli, Nyáry báró nevéhez kötődő tréfát örökített meg. Korábbi, *Egy levél viszontagságot, kalandjai és hányattatásai* c. karcolatába is beépítette ezt a névviccet. (Ld. Krk 73. köt. 86. l.)

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 169—172 folio
M I. *Pesti Hírlap. 1888. február 9., 10. évf. 40. sz. (1., 2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
 II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Összegyűjtötték és kiadták a Légrády Testvérek. Bp., 1892. 174—178. l.*

A kéziratról

A parlamenti beszámolót MK négy, többségében 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében tizenkét részre vágták, és I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI római számokkal jelölték.

A javítások száma az átlagosnál magasabb. A nyomdai korrek-túrát Mikszáth maga végezte, ennek egyértelmű bizonyítékai az alábbi sorokban általa tett utólagos módosítások: 123:11—12, 124:34—35, 124:37, 126:5, 126:8, 126:19, 126:28—29, 127:1—2.

A parlament üléseiről

A képviselőház febr. 6-i ülésén tovább folytatták és befejezték a földművelési, ipari és kereskedelmi tárca részletes tárgyalását. Több tételt egyhangúan megszavaztak, vita csak a gazdaság különböző ágainak emelése, a selyemtenyésztés fejlesztése, a szentimrei földművesiskola támogatása, az állami erdők, valamint a tengeri hajózás és révügy költségvetési tételénél volt. (KNapló, 1887—1892. III. köt. 51—76. l.)

A febr. 7-i ülésen a Budapesten felállítandó magyar fegyvergyár és a Budapesten építendő törvénykezési palotáról szóló törvényjavaslatokat tárgyalták. A magyar fegyvergyár kérdéséhez *Dániel Ernő* előadón kívül hozzászóltak *Czirer Ákos*, *Polónyi Géza*, *Bolgár Ferenc* és *Orbán Balázs*. A felszólalásokra br. *Fejérváry Géza* honvédelmi miniszter válaszolt. A Budapesten emelendő törvénykezési épületről és a költségei fedezéséről szóló törvényjavaslat vitájában részt vettek: *Busbach Péter* előadó, *Thaly Kálmán*, *Tisza Kálmán* miniszterelnök, *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter, *Horánszky Nándor* és *Polónyi Géza*. A Ház mindkét törvényjavaslatot elfogadta. (KNapló, i. h. 77—96. l.)

A képviselőház febr. 8-i ülésének napirendjén a pénzügyi tárca költségvetési vitája szerepelt. A központi igazgatás költségvetési tételének tárgyalásakor elsőnek *Helpy Ignác* szólalt fel. Helpy hiányolta, hogy a költségvetésben a közös aktívák és passzívák rovata nem szerepel, mivel az a delegációk hatáskörébe tartozik. Javasolta, hogy a jövőben az állami költségvetés előterjesztésekor röviden erre a rovatra is térjenek ki. Felvilágosítást kért még a pénztári készletekről és a hitelműveletekről. Helpy észrevételei kapcsán *Hegedűs Sándor* előadó személyes kérdésben kért szót. Ezt követően *Ugron Ákos* kérdést intézett a pénzügyminiszterhez a regálé megváltásáról szóló törvényjavaslat előkészítésével kapcsolatban. A kérdésre *Tisza Kálmán* azonnal válaszolt. Jelezte, hogy a regálémegváltásra vonatkozó javaslatot az őszi ülészakon fogja beterjeszteni, majd részletesen foglalkozott *Helpy* beszédével. A továbbiakban *Horánszky Nándor* néhány észrevételt fűzött a közös aktívák és passzívák kérdéséhez. Felszólalása végén erkölcsi vereségnek nevezte az új aranyjáradék kibocsátását. Megjegyzésére *Tisza Kálmán* röviden válaszolt. Az illetékkiszabási hivatalok és az illetékkezelési számtisztek tételénél *Udvary Ferenc* az illetékkezelési visszaélések megszüntetését sürgette. Az egyenes adó tételénél *Linder György* nem az egyenes adók címén előirányzott főösszegre, hanem az azt képező egyes adónemek összegeire tett néhány észrevételt. Felszólalására *Tisza Kálmán* válaszolt. *Papp Elek* a földadó, állami adó, *Orbán Balázs* a fegyveradó és vadászati adó költségvetési tételénél szólalt fel. *Tisza Kálmán* a fogyasztási adók költségvetési tétele összegének módosítását javasolta. A bélyegadó kapcsán *Olay Lajos* és *Tisza Kálmán* szólaltak fel. A dohányjüvedék tárgyalásakor *Mikecz János* a dohánymonopólium megszüntetésének és a szabad dohánykereskedelem bevezetésének előnyeit fejtegette. Véleményét *Tisza Kálmán* cáfolta meg. A sójüvedék előirányzott összegénél *Liptay*

Károly határozati javaslatot nyújtott be az állattenyésztés szempontjából fontos ún. marhasó árának leszállítására. Határozati javaslatát *Petrich Ferenc* is támogatta. *Wekerle Sándor* államtitkár kérte, hogy Liptay javaslatát ne tárgyalják. A Ház többsége elutasította a javaslatot. A pénzügyi tárca egyéb költségvetési tételeit a Ház vita nélkül fogadta el. (KNapló, i. h. 97—122. l.)

*

A jelen parlamenti karcolatban MK egy önironikus történetet rajzol meg: fel akar szólalni az aznapi ülésen, de a végén mégis eláll ettől a szándékától. Saját tervbe vett felszólalásán elmélkedve csipkelődő hangon szól a mameluk szűz szónok beszéd közbeni viselkedési lehetőségeiről (123:12—17), gúnyolódik a felszólalások külsőségein (123:10—12), a divatos rögtönzések sikkességén (125:6—11). Az ülés eseményeit nem ismerteti, csupán két érdekesebb mozzanatot említ meg: Linder György és Mikecz János nem teljesen aktuális beszédét. Ez szolgáltatja a humoros indoklást a tervezett hozzászólás elmaradására.

Szövegváltozatok

A PH-beli közlés után a karcolat szövegét MK beillesztette az 1892-es kötetkiadásba. A szövegen csupán két kisebb módosítást tett, és a címet változtatta meg: *Amikor beszélni akartam*, továbbá a cím alatt feltüntette az ülés időpontját: *1888. február 8.* A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően a kötetkiadás szövegét közli, de a korábbi gyakorlatnak megfelelően a PH címét megtartottuk.

Lap Sor

- 123 : 1 hogy beszélek (K: hogy <on is> beszélek)
 „ 2 barátomat, írja meg (K: barátomat <hogy> írja meg)
 „ 11—12 keszkenőt, a másokban kecateljesen a ceruzát; elhatároztam (K: keszkenot; elhataroztam)
 „ 13 tanácsa szerint, Gosztonyi (K: tanacsa szerint <legjobb ha a> Gosztonyi)
 „ 15 Hanem, ha Apponyira (K: Hanem <A> ha Apponyira)
 „ 17 szikrát hány (K: szikrát <kezd> <hányi> hany)
 124 : 1 örülten forogni (K: örülten <futni> forogni)
 „ 3 himbálóznak, mint láthatatlan szövetükön a pókok, Tibád (K: himbaloznak <Tibad> mint <meg anyyi kereszties pok> lathatatlan szövetükön a pokok Tibád)
 „ 6 Károly. (K: Károly <s rekedten hörgi>)
 „ 11—12 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <— Voltam. — Mít szolasz hozzá? — Hm. —. Hm. Egy darabig hümmögtünk>
 „ 14 te ember? Mért nem (K: te ember? <szolt horgó> Mert nem)
 „ 17—18 hangom volt tavaly, de ott voltam a nyáron már, s íme (K: hangom volt <valamikor> tavaly, de <<mert <...> ki-gyogyultam. Most már akk>> ott voltam a nyáron s ime)

Lap Sor

- 124 : 19—20 Ez a maga (K: Ez <az ember> a maga)
" 22 De hohó! (K: <Meghökkenem.> De hohó!)
" 23 jobb a Neusiedler (K: jobb a <Neusidl> Neusiedler)
" 25 feje is zavarólag (K: feje is <...> zavarólag)
" 26 fogok. Semmi (K: fogok. <...> Semmi)
" 27—28 punktum. Ez az én tárgyam. A pénzügyminiszter büdzsé-
je. Az igaz (K: punktum. <Itt az idő.> Ez <az idő> az en tar-
gyam. A pénzügyminiszter budgetje. <<Ehhez <legkevesebbet>
> érték a legkevesebbet>> Az igaz)
" 29 de a hallgatók is (K: de a <tobbiek> hallgatók is).
" 29 legkevesebbet. Minélfogva (K: legkevesebbet <s így> Minel-
fogva)
" 32 látom, kevesen (K: latom <hog> kevesen)
" 33 jobb; végre is itt van (K: jobb <itt> végre is itt van)
" 34—35 vajon? *Éleje ülök.* Az ő »halljuk« (K: valjon? *Odaulok*
eleje. <Micsoda „halljuk”-ot penderit az ki. Ahol ul az> Az o
„halljuk”)
" 35 üdítőleg hatnak (K: uditőleg <fognak> hatnak)
" 37 csak *legalább* ez a Szilágyi (K: csak ez a Szilagyi)
" 37—38 ne lenne, rettenetes (K: ne lenne, <borzaszto> rettenetes)
" 38 Pedig amott ül (K: Pedig <ott van> amott ül)
" 39 Persze nem látta a klubkönyvet (K: Persze nem latta <meg>
a club könyvet)
125 : 2 még pártonkívüli. (K: meg <mindig> parton kívüli)
" 4 a párt még mostani (K: a part <...> meg mostani)
" 8 alakjában az otthon (K: alakjaban <<...> a magam>> az
otthon)
" 9 ragasztok, hogy ez megadja (K: ragasztok <s ez mint ?colour?
adja m> hogy ez < ?frissé?> megadja)
" 10 rögtönzés ízét (K, PH: rögtönzés *színét*)
" 11 szükséges, hogy »sikk«-es (K: szükséges <a besze> hogy
„chic”es)
" 13 Linder György olyan a habarékpárton (K: Linder György
<a habarékpárt egyetlen népies tagja> olyan a habarek-
párton)
" 16 a nagyurak közé, azt unalmas volna megírni (K: a nagy
urak <<közzé...> melle>> közzé <...> azt <...> unalmas
volna megírni)
" 27 pedig még csak (K: pedig <csak> meg csak)
" 37—38 egy korai szülött! És végre is ebből (K: egy korai <szu-
lott> szülött! <ebbol vegrol> És vegre is ebbol)
126 : 3 beszédét dicsérgették (K: beszédet <hallgatták> dicsergettek)
" 5 — *Értelmes öregúr* — szól közbe (K: — *Nem nagy virtus* —
szól közbe)
" 7—8 sor között a K-ban olvashatatlanul kihúzott szavak ta-
lálhatók!
" 8 nagy politikára (hiába, mikor (K: nagypolitikára *is* (hiaba
mikor)

Lap Sor

- 126 : 11 János szűz szónok (K: Janos <nevű> szuz szonok)
 „ 12 Ejnye, de ismerős (K: Ejnye <be> de ismeros)
 „ 15–16 modorban a dohányjövédékről. (K: modorban <csakhogy hirtelen kezdik ?felbeszakítani ?> a dohányjövédékről)
 „ 17 Alig mond azonban néhány észrevételt (K: <De> Alig mond <ott> azonban nehany <szot> észrevetelt)
 „ 19 – Nincs napirenden! (K: <...> – <Idejet multa> Nincs *mar a napirenden!*)
 „ 25 »Hagyjanak, kérem alássan! (K: „Hagyjanek kerem <kibeszelni> alasan.)
 „ 26–27 a beszédemet, engedjék azt elmondani! (K: a beszédemet <hadd mondhassam el> engedjek <meg kerem> azt elmondani. <Hisz nem tesz az semmit> <Hja csakhogy ez meg olyan beszéd nem hallgat>)
 „ 28–29 szíve van. Megengedte. A képviselők *türelemmel tárték a posztumusz* (K: szive van. <Megengedték.> Megengedte. A képviselők *hallgatagon hallgattak a posthumus*)
 „ 30–31 Hanem én ugyan bent nem maradok. Minek hallgassak én meg olyan beszédet, amelyért már hetek (K: Hanem en ugyan <nem hallgatom mert> bent nem maradok <<mert <...> természetem hogy az el>> Minek hallgassak en <az> meg *egy* olyan beszédet <<...> nem hallgatom ma meg>> a <miert> melyert mar hetek)
 „ 33–34 sor között a K.-ban kihúzott sor található: <Visszamentem a folyósóra>
 „ 35 Mert ami nem megy (K: Mert <<furcsa ma <...> ami furcsa>> ami nem megy)
 „ 37–39 Az egyiknek azt mondják, hogy »beszéljen majd később«; a másiknak azt mondják »miért nem beszélt korábban?« (K: Az egyik <beszedre> <szonok nek azt mondjak „,tessek elmondani> beszéljen majd <ezutan> kesobben” a másik <beszedre> <szonoknak> nak azt mondjak „,<tetszett volna elmondani ezelott> mert nem beszélt korábban”)
 „ 39–127 : 1 sor között kihúzott bekezdés található: <<Hja tisztelt képviselőház ha onok <ilyen> ilyen <?maliciozusak?> akkor nekem harmadiknak mar <okvetlenül> csak <azt mondanak>: „,hogy ne beszéljek semmikor”>>
 127 : 1–2 ha önöknek semmi sem jó, akkor nekem (K: ha önöknek <<onoknek semmi se jó, se korábban se <...> minden vagy koran van vagy későn minden>>) semmi se jó, *ha Onok ilyen valogatosak* akkor nekem)
 „ 4 – Jegyző úr, méltóztassék (K: – Jegyző <meltóztassek> ur meltóztassek)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 123 : 9—124 : 4 A szűz szónok lelkiállapota. — MK korábbi karcolataiban is felidézte az elképzelt érzést (ld. Krk 68. köt. 174. l., 70. köt. 145—146. l.). — A vegyes érzelmeket *A tisztelt Ház* c. kötetében is leírta (Krk 71. köt. 179—180. l.)
- 124 : 9 — *Voltál a tegnapi konferencián?* — Az utalás a szabadelvű párt febr. 7-i értekezletére vonatkozik, amelyen a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetését tárgyalták. (Ld. PN, 1888. febr. 8. 39. évf. 39. sz. 1. l.)
- „ 14 *Mért nem mégy te Emsbe?* — Ems ismert német fürdő- és gyógyhely Koblenztől DK-re. Kellemes ívóvizét többek közt légzési szervek bántalmainak gyógyítására is használják.
- „ 16—21 MK önjironikus megjegyzése saját rekedt hangjára. — Már 1887 tavaszán súlyos gégebántalom kínozza írónkat (ld. Krk 74. köt. 335. l.). Ez a megjegyzés első nyilvános elismerése a kellemetlen betegségnek.
- „ 38—125 : 2 Fröhlich Gusztáv belépése a szabadelvű pártba. — Fröhlich 1878-ig szabadelvű párti képviselő volt, 1878-tól párton kívüli, majd 1888-ban újra belépett a szabadelvű pártba. Lehetséges, hogy a fenti fordulattal MK tudtul adta Fröhlich visszalépését a pártba.
- 125 : 10—11 *tournaire* — beszédfordulat
- „ 22—25 — *Hja, erre csak egy hét múlva kerül a sor — mondák a jobboldalon. — Ez a 11. címnél lesz — hangzott újra. — Majd a jövő héten tessék beszélni!* — Az említett megjegyzéseket a KNApló nem jegyezte fel.
- „ 26—28 *Az elnök is közbeszólt:* — *A képviselő úr a bevételekről beszél, pedig még csak a kiadások tételénél vagyunk.* — Ezt a fordulatot MK szinte szó szerint közvetítette: »ELNÖK: A t. képviselő úr a bevételekre tesz megjegyzéseket; most azonban még csak a kiadásoknál vagyunk.« (KNApló, i. h. 106. l.)
- „ 29—33 Linder rimánkodó arca. — Írónk a humor kedvéért színezte ki a jelenetet, amit a KNApló a következőképpen örökölt meg: »LINDER GYÖRGY: Bocsánatot kérek, én az egyenes adókhöz irattam fel magamat. (*Halljuk! Halljuk!*) ELNÖK: Méltóztassék tehát a t. képviselő úrnak előadását folytatni.« (I. h. 106—107. l.)
- 126 : 3 *amint a Károlyi István és a Bismarck beszédét dicsérgették.* — Károlyi István febr. 5-én a Nemzeti Kaszinóban Széchenyi István emlékezetére rendezett banketten — melyet minden évben rendezéresen megünnepeltek — mondott beszédet. Bismarck beszéde a febr. 6-i német birodalmi gyűlésen hangzott el. A PN egyik cikke szerint: »Az egész világ Bismarck herceg beszédét leste ma. E beszédétől várta: lesz-e béke vagy háború? De csak annyi választ kapott, hogy a háborút nem keresik, de nem is kerülik.« (I. h. 1888. febr. 7. 39. évf. 38. sz.)

- 126 : 19 — 22 — *Nincs napirenden! — Hetek előtt tetszett volna beszélni a dohányjavaslatnál. — Elavult! — kiáltá egy hang. — A KNapló ilyen és ehhez hasonló közbeszólásokat nem örökölt meg. A szónok után felszólaló Tisza Kálmán említette azt, hogy a beszéd már nem aktuális: »TISZA KÁLMÁN miniszterelnök mint pénzügyminiszter: T. Ház! (Halljuk!) Nem kívánok a képviselő úrnak válaszolni azért, mert úgy kell felfognom előadását, hogy az egy, a dohánytörvény-javaslat tárgyalásáról elkésztett beszéd (Derültség a jobboldalon.), melyet akkor, mikor most nemrégén tárgyaltuk e törvényjavaslatot, sokkal tüzetesebben lehetett volna elmondani. (Igaz! Úgy van! a jobboldalon.) De most, t. Ház, ezekbe belebocsátkozni időszerűtlennek tartom. (Helyeslés jobb felől.)* (KNapló, i. h. 117. l.)
- „ 23 — 27 *De ez a szónok is olyan kérő arcot vágott, mintha mondaná: »Hagyjanak, kérem alássan! Ne ültessenek le. Ne tegyék rajtam ezt a szégyent. Ha már megtanultam a beszédemet, engedjék azt elmondani!* — Ez a fordulat MK karcolatírói fogása. Sem a hallgatóság nem kiabált közbe, sem az elnök nem szakította félbe a szónokot. A KNapló tanúsága szerint *Helyeslés, Úgy van!* és *Halljuk!* megjegyzések hangzottak csak el. (I. h. 112—117. l.)

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 173—176 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. február 12., 10. évf. 43. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK öt, átlagosan 45 hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában szétszabdalták, és az egyes csikokat I—XII római számokkal jelölték.

MK az átlagosnál nagyobb gondal állította össze karcolata szövegét a 128:26 sortól, itt több alkalommal bekezdéseket törölt és fogalmazott újra. Külön felhívjuk a figyelmet arra, hogy a karcolat befejező részét, a 129:1 sortól a korrektúra készítése közben kibővítve újrafogalmazta, a hasábszedésből meghagyott részeket egy újabb kutyanyelvre ragasztotta, és a kiegészítést közéje írta. A nyomdai levonat javítása közben még más sorok is javított, így a 127:7, 128:16, 128:18—19, 128:33—34, 128:35—36, 129:21—22 és a 129:31—32 sorokban.

A parlament üléseiről

A képviselőház febr. 9-i ülésén befejeződött a pénzügyi és megkezdődött a közoktatásügyi tárca vitája. A pénzügyi tárca soron kívül költségvetési tétellei közül vita csak az államjavak tételénél volt. Ehhez a kérdéshez szolt: *Orbán Balázs*, *Justh Gyula* és *Kaiser János*. A vitában *Hegeđus Sándor* elöadó és *Tisza Kálmán* is felszólt. A továbbiakban megkezdödt a vallás- és közoktatásügyi tárca általános vitája. *Ország Sándor* elöadó beszéde után *Irányi Dániel* a vallás-szabadság törvénybeiktatására nyújtott be határozati javaslatot. Felszólalására *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt. Ezután *Benedek Elek* a gyermekirodalom nívótlanságára hívta fel a figyelmet, ezzel kapcsolatban bírálta a könyvkiadókat és az Akadémiát. Az ülés végén *Jeszenszky Sándor* br. szólt fel. (KNapló, 1887—1892. III. köt. 123—143. l.)

A febr. 10-i ülésen folytatódott a vallás- és közoktatásügyi tárca vitája. Az általános vitában *Komlóssy Ferenc* és *Hock János* katolikus pap képviselök Irányi elöző napi határozati javaslatával szemben foglaltak állást. A határozati javaslat mellett *Lukáts Gyula* érvelt. Felszólt még *Holló Lajos*, *Kiss Albert* és *Berzeviczy Albert* államtitkár. Ezután *Irányi Dániel* mondott záróbeszédet. A szavazásnál a Ház többsége Irányi javaslatát nem fogadta el. Az ülés további részében megkezdödt a tárca részletes tárgyalása. (KNapló, i. h. 144—172. l.)

A febr. 11-i ülésen — erről szól a jelen karcolat is — folytatódott a vallás- és közoktatásügyi tárca részletes vitája. A népnevelési szükséglet tételénél *Madarász József* a kisdödvök számának növelését sürgette. Felszólalására *Berzeviczy Albert* államtitkár válaszolt. A néptanítók nyugdíjintézete segélyezési tételénél *Gosztonyi Sándor* póttörvényjavaslat beterjesztését kérte. A közművelödési célokra elöirányzott összeg tárgyalásánál *Thaly Kálmán* az Akadémia kiadványainak állami segélyezéséről szolt. Reflektált *Benedek Elek* febr. 9-i beszédére; visszautasította azokat a vádakat, melyek a gyermekirodalom miatt az Akadémiát érték. Továbbá utalt arra is, hogy a zsurnalisztika rosszindulattal viseltetik az Akadémia iránt. Beszéde végén határozati javaslatot nyújtott be az Akadémia budapesti palotájának és bérházának adómentességéről. *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter a határozati javaslat mellett foglalt állást. *Wekerle Sándor* pénzügyi államtitkár annak a véleményének adott kifejezést, hogy az Akadémia házadómentességéről csak a független pénzügyi bíróság dönthet, ezért *Thaly* határozati javaslatának mellözését kérte. *Schwarz Gyula* *Benedek Elek* megjegyzéseire reagált, cáfolta az Akadémiát ért vádakat. Ezután *Tisza Kálmán* miniszterelnök emelkedett szölszra. Helytelenítette *Thaly* határozati javaslatát, mert az már elvben kimondta az adómentességet. Kérte *Thalyt*, hogy javaslatát vonja vissza és elégedjék meg egy olyan nyilatkozattal, mely szerint a kormány e kérdéssel foglalkozni fog és az ügyben javaslatot terjeszt a törvényhozás elé. *Thaly* elfogadta a miniszterelnök hozzászölsását, de tiltakozott az ellen, hogy az Akadémia adómentességéről a pénzügyi bíróság döntsön. *Tisza Kálmán* kijelentette, hogy adómentességi ügyben a törvény

szerint a pénzügyminiszter csak a pénzügyi bíróság döntése után határozhat. Ezt követően *Berzeviczy Albert* személyes kérdésben emelkedett szólásra. Az ülés hátralevő részében a Ház folytatta az egy héttel korábban félbehagyott Heves megyei kérvény tárgyalását. A vita akörül folyt, hogy Heves vármegye főispánja a vármegye közigazgatási bizottságának fegyelmi jogát megsértette-e vagy sem. A vitában felszólt: *Horváth Ádám, Almássy Sándor, Gulner Gyula, Almássy Géza, Szederkényi Nándor és Tisza Kálmán.* (KNapló, i. h. 172—198. l.)

*

Mikszáth karcolata bevezetőjében megemlíti az előző két ülés egy-egy érdekesebb mozzanatát, majd rátér az aznapi ülés ismertetésére. Figyelmét elsősorban az Akadémiával kapcsolatos beszédek kötötték le, így az ülés elején elhangzott felszólalásokról és az ülés második felében tárgyalt Heves megyei kérvény vitájáról nem ír. Karcolatában ironikus hangon élcelődik az Akadémián, kedélyesen megcspikedi a mameluk képviselőket. Ehhez az ötletet Trefort és Wekerle egymásnak ellentmondó felszólalása adta. Egy Beöthy-adoma közbeiktatása után ismét az Akadémián tréfálgozik, írását ezzel zárja. Érdemes megemlíteni, hogy MK az előző években több alkalommal is foglalkozott e tudományos fórummal, támadta konzervatív szemléletét, tagválasztásait és a pályadíjak odaítélésében jelentkező klikk-szempontokat. (Ld. erről részletesen *Az úgynevezett tudományos Akadémia* c. karcolathoz fűzött jegyzeteket a Krk 74. köt. 33—35. l.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 127 : 2—3 rendesen azzal lódítottak nagyot (K: rendesen <így szoltak a kozonseghez> azzal loditottak nagyot)
- „ 5 Méltóztassanak hát velem (K: <Igen is ugorjunk át> Méltóztassanak hát velem)
- „ 6 Az igaz, érdemes (K: Az igaz, <hogy> érdemes)
- „ 7 mert ez volt a (K: mert ez a beszéd volt a)
- „ 14—15 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Benedek Elek>
- „ 15 Térjünk át (K: <De> Terjunk at)
- „ 17 hogy a tagjai nem (K: hogy <az akademikusok> tagjai nem)
- „ 18 akademikusok, azt nem állítom, de (K: az akademikusok azt <meg be nem bizonyítottak> nem állítom, de)
- „ 21 lándzsát törni. (K: landzsát torni <...>)
- „ 22—23 tüzesen védelmezte a magyar tudományok melegágyát, állítva, hogy (K: tüzesen védelmezte <<s egy határozati javaslatot nyújtott be, hogy illesztse? a haz a <...> egy az akadémiai épületek>> <az akadémiát azt allitva> a magyar tudományok melegágyat, allitva, hogy)

Lap Sor

- 127 : 26—27 javaslatot ad be, hogy (K: javaslatot <adott> <nyújtott> ad be <végül> hogy)
- „ 28 adómentességéről. (K: adómentességéről <tárgyában>)
- „ 29 Trefort előtt, aki (K: Trefort <aki> előtt aki)
- 128 : 7 Ámde, mintha (K: Ámde <egyszerre> mintha)
- „ 7—8 végig a melálgató Wekerle hátát, hirtelen felocsudott. (K: végig a <melalgato> <uldogelő> melalgató Wekerle hátát hirtelen <...> felocsudott)
- „ 10 Ki mer itt nem fizetni? Ninini, ha nem (K: Ki <nem akar ott adot> mer itt nem fizetni? <Hol van az az ado executio? Hamar ho> Nini ni, ha nem)
- „ 13 felugrik, és kifejti, hogy a fölvetett kérdés (K: felugrik <<8 is <...> a teramajtó fel>> es kifejti hogy <nem az az ado megallapitas> ez a felvetett kérdés)
- „ 15—16 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Helyes! Helyes — hangzott a kormányparton>
- „ 16 be erre. Az elnök (K: be erre a *Házban*. Az elnök)
- „ 18—19 a hínárból? Trefort azt (K: a hinarból? *toprengtek a mamelukok*. Trefort azt)
- „ 23 az Akadémiának, ha elismerjük (K: az akademianak <az hogy> ha elosmerjük)
- „ 25 — Inkább nem tud hát írni, de engedjétek el az adóját. (K: — Inkább nem <ösmertetek el hogy írni tud, hanem adjatok pénzt> tud hat írni de engedjétek el az <adót> adóját)
- „ 25—26 sor között két kihúzott szó található: <Egy is>
- „ 28 — Menjetez Tiszáért. Hamar! (K: — Menjetez <hamar> Tiszáért. Hamar)
- „ 29 volt elfoglalva, midőn hírnök (K: volt elfoglalva <<8 ott azalatt mar el is helyezte azt a három negy ezer forintot ami az <...> akademia adójából bejön a szabadsagolt allomanyu honvedek uj lofegyverrel leendő kikepeztetesének koltsaegire (hogy az akademia stylusat használjuk) midon hírnök>> midon hírnök)
- „ 31—32 sor között a K-ban kihúzott sorok olvashatók: <— Mi történt? — Nem tudnak szavazni? — Egy miniszter es egy allamtitkar van kérdésben. Az egyiknek el kell esni. Válassz kegyelmes uram! — Mi történt — Egy apró kérdés ugy fordult hogy egy miniszter>
- „ 32—33 sor között kihúzott bekezdés található a K-ban: <<— Lázasadás van a kabinetben. Trefort <egesen nall> all szembe Wekerlevel. Az egyiknek el kell esni. Válasz. — Mirol van szó?>>
- „ 33—34 — Hiba történt — kerülgeté a hírnök. — Treforttal szembe állt (K: — <Nagy baj> Hiba történt — kerülgete a hírnök. — *Visszajött talan Széchenyi? talalgatta a miniszter elnök.* — *Nem. De Treforttal szembeállt*)
- „ 34—35 Válassz közülo! (K: Válasz! <mert akar>)
- „ 35—36 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <— Mind a kettőt választom — Csak az egyiket lehet megmenteni! — Megmentem mind a kettőt.>

Lap Sor

- 182 : 37—38 főrendektől, s felhúzta a (K: főrendektől s <folhuzogatta> felhúzta a)
- 129 : 1 az Akadémiát védte, de biz (K: az akademiát <vette a párt-fogása alá> védte, de biz)
- „ 2 hallgatták szokott figyelemmel; a mamelukok (K: hallgattak <valami nagy> szokott figyelemmel a <sapadt> mamelukok)
- „ 11—12 sor között kihúzott sor található a K-ban: <— Kérlek, tudasad valahogy kimeletesen>
- „ 14 Erre jelent meg (K: <Ez volt> Erre jelent meg)
- „ 17 kellett élvezni csordultig (K: kellett <hallgatni> élvezni csordultig)
- „ 18—19 hízelgő szavakban e karcolatok stílusát is megemlíteni: hogy azt (K: hízelgo szavakban <e karcolatokat is felemlíteni> e karcolatok stílusát is megemlíteni <mint a mino stílusban nem lehet tudományos műveket írni mondvan> hogy azt)
- „ 19—20 stílusban én se tudnék (K: stílusban <nem tudnék> én se tudnék)
- „ 20—21 sor között a K-ban kihúzott bekezdések találhatók: <Nem tudnék en meg olyan stílusban sem mint a Hoffman Pálé> <Ami nekem nagyon jól esett, mert concedálja hogy olyan stílusban minő az akademiáé, talán tudnék>
- „ 21—22 sor között a K-ban részben kihúzott, részben meghagyott, de a korrektúra során kihúzott sorok olvashatók: <<De nem is az a baj azokban a <könyvekben hogy> tudományos könyvekben hogy stílus nincsen bennok, hanem hogy tudomány>> *De talán nem is az a baj hogy stílus nincs a tudományos könyveinkben hanem hogy tudomány nincsen bennök.*
- „ 23 és egy közvetítő, végtelen ügyes felszólalással (K: es <hogy> egy végtelen ügyes <közvetítő beszédrel> felszólalással)
- „ 24 alatt elcsöndestette (K: alatt <simán> elcsendesítette)
- „ 25—39 sorig terjedő rész két fogalmazásban maradt fenn. Az első került a nyomdába. Ennek a szövege a következő:
<<Az akademia megkapja az adomentességet, de majd a penzügyi bíróság útján.
Erre egyszerre lecsendesült Thaly, mosolygott Wekerle es helybenhagyólag integetett fejével Trefort.
Csak Korosy Sándor vagott baljoslatu arcokat:
— Vegunk van. <Meg> Elpusztulunk. Ez nem jót jelent.
— Miért?
— <Mikor> Aki mar <valaki> az akademia nak kezd ajandekozgatni, <annak> az mar testal. Annak megvannak számlálva a napjai.>> — A korrektúra alkalmával Mikszáth a karcolat befejező részét kissé átalakította: „Az akademia megkapja . . . kezdetű mondatot törölte, helyébe írta a jelenlegi 129 : 25—30 sort, a hasábkorrektúrát felragasztotta egy újabb kutyanyelvre és úgy küldte vissza tördelésre a nyomdának.
- „ 26 megy a dolog (K: megy <előbb> a dolog)

Lap Sor

- 129 : 29 járt a tudós (K: járt <az> a tudós)
„ 31 (Akkor járna *csak jobban*, ha még a tudományt (K: <Most mar könnyen vigan lesz> <Hatha . . . > (Akkor járna *jól* ha még a tudományt)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 127 : 7—8 *a Benedek Elek szűzbeszédénél, mert ez volt a mai vitának szülőanyja.* — Amint a regesztában már jeleztük, Benedek Elek febr. 9-i beszédében bírálta a könyvkiadókat és az Akadémiát mert nem törődnek a gyermekirodalom színvonalának fejlesztésével. Beszédében olyan megjegyzés is elhangzott, hogy az Akadémia tagjai nem tudnak jól magyarul. (Ld. KNapló, i. h. 136—139. l.)
- „ 10—11 *Beszélt azóta Hock is nagy sikerrel, és szólott másodszer Holló,* — Hock János és Holló Lajos a febr. 10-i ülésen szölkáltak fel. Holló előzőleg a jan. 26-i ülésen mondott szűzbeszédet.
- „ 17 *rápörkölt, hogy tagjai nem tudnak írni.* — A fenti megfogalmazás nem írónk szatirikus ötlete, Benedek Elek felszólalásában a következőket mondta: » Így nő fel nemzedék nemzedék után. Így nőhetnek fel azok a nemzedékek, melyek ma együtt alkotják a magyar intelligenciát, amely nagyjában két fő részre osztható: a magyar tudós Akadémiára és az olvasó közönségre. Az akadémia tagjainak jó nagy része nem tud magyarul írni. (*Nagy derűtség. Felkiáltások: Igaza van! Halljuk! Halljuk!*) A közönség nagy része nem tud magyarul olvasni. (*Halljuk! Halljuk;*) Ezen a visszás állapoton segíteni kell, t. Ház.« (KNapló, i. h. 138. l.)
- „ 23—24 *biz abban léteznek olyanok is, akik jól tudnak írni.* — Ez a fordulat viszont Mikszáth szatirikus megfogalmazása. A KNapló tanúsága szerint Thaly a következőket mondta: »Azzal is vádolta gúnyosan a t. képviselő úr az Akadémiát, hogy számos tagja van, kik nem tudnak jól magyarul írni. Igaz, vannak német születésű tudósok leginkább a finnisták táborában és a természettudományi osztály körében, akik nem valami jeles magyar stiliszták, akiknek anyanyelve, gyermekkori műveltsége a német, s még most sem sajátították el a magyar nyelvet annyira, mint mi, akik ebben a nyelvben születtünk, nevelkedtünk gyermekkorunk óta. Nem mentegetésem én őket, t. Ház, de az igazság érdekében kénytelen vagyok mégis megjegyezni, hogy ezen urak ennek dacára is igen sok becses munkát hoztak létre, igaz, hogy olyan borzalommal, melyért én sem rajongok, sőt amely miatt szent borzalommal forgatom könyveiket. (*Derűtség.*)« (KNapló, i. h. 180. l.)
- „ 25 — *Igaz! Úgy van! — bölöngat Wekerle,* — A jelenetet a KNapló természetszerűleg nem örököltte meg.

- 128 : 3—4 — *No, az bizony jó lesz; én a magam részéről hozzájárulok e javaslatához.* — A MK által kiragadott mozzanatot a KNapló a következőképp örökítette meg: »TREFORT ÁGOSTON, vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. Ház! Minthogy szerencsés vagyok az Akadémia elnöke lehetni, ismerem annak pénzügyi bajait, s kijelentem, hogy a határozati javaslatot elfogadom, és a maga helyén pártolni is fogom; az eredményről azonban természetesen nem állhatok jót. (Élénk helyeslés.)« (KNapló, i. h. 184. l.)
- „ 13—14 *kifejti, hogy a fölvetett kérdés nem a kormány, de a pénzügyi bíróság elé tartozik.* — Mikszáth pontosan közvetítette Wekerle szavait: »Én azt bocsátottam előre, hogy nem azt akarom vitatni, hogy megilleti az Akadémiát a házadómentesség, vagy nem, hanem azt merem állítani, hogy e felett a határozathozatal nem a kormányt, hanem a független pénzügyi bíróságot illeti . . .« (KNapló, i. h. 184. l.)
- „ 16—17 *Nagy zűrzavar állt be erre. Az elnök elképedve rázta a csöngettyűt.* — A fordulat MK írói fogása. A jelenetnek a KNaplóban nem található nyoma.
- „ 29 *Tisza a főrendiházban volt elfoglalva.* — Febr. 11-én délelőtt a főrendiház is ülést tartott, melyen Tisza Kálmán miniszterelnök is jelen volt. Ezért a képviselőházi ülésre csak késve érkezett meg. (Ld. KNapló, i. h. 187. l.)
- 129 : 11 *Beöthy kihívta zsebéből az udvari bátra szóló meghívóját:* — A budai várpalotában febr. 12-én este udvari bált rendeztek, melyre főrendiházi tagok, országgyűlési képviselők, arisztokraták, a magasabb hivatalnoki és bírói kar tagjai, mintegy ezernégy száz személy volt hivatalos. (Ld. PN, 1888. febr. 13. 44. sz. 1. l.)
- „ 18—20 *aki szíves volt hízélgő szavakban e karcolatok stílusát is megemlíteni; hogy azt mondja, ebben a stílusban én se tudnék tudományos műveket írni.* — Érdemes felidézni Schvarcz Gyula beszédéből a Mikszáthra vonatkozó részletet: »A népiest túlhajtani egyáltalában nem lehet józan mértéke az akadémiai működés megbírálásának; és ha t. képviselőtársam Mikszáth Kálmán (Halljuk! Halljuk!), kedves kollégám arra lenne hivatva, hogy jogtudományi, államtudományi, természettudományi vagy történelmi munkát írjon, bizonyára nem értékesíthetné azon modorú nyelvet, azon fordulatokban s kifejezésekben bővelkedő saját szerű géniusz kifejezését, amely értékesít a Ház folyosóiról írt karcolataiban.« (KNapló, i. h. 186. l.)
- „ 22—24 *felállt a generalis, és egy közvetítő, végtelen ügyes felszólalással tíz perc alatt lecsöndesítette az egész »fel fordulást«.* — Tisza ügyes taktikáját jól érzékelteti a beszédéből idézett alábbi passzus: »Méltóztassék meggyőződve lenni arról, hogy a Magyar Tudományos Akadémia irányában, melyet, igaz, nem lehet tagadni, amint előttem mondatott, sokszor meg-

támadnak — nem akarom vitatni, miért —, ezen Akadémia felvirágzása, jóléte iránt, ha nem volna is a kultuszminiszter annak elnöke, és ha nem volnék én is annak egyik igazgató tagja, a legmelegebb rokonszenvvel viseltetünk, és éppen azért, amit az Akadémia érdekében meg lehet tenni, meg fogjuk tenni. (*Általános élénk helyeslés.*) És mivel, mint először mondtam, felteszem — mert nem tehetek fel egyebet —, hogy Thaly képviselő úrnak célzata nem is volt és nem lehet más: arra kérem őt, hogy a határozati javaslatában fekvő veszélyes precedens akadályá miatt ne engedje, hogy maga a cél nyerjen vereséget, hanem visszavéve határozati javaslatát, vagy elégedjék meg a kormány azon, akár jegyzőkönyvbe vett nyilatkozatával, hogy ezen kérdéssel foglalkozni fog és ez iránt javaslatot terjeszt a törvényhozás elé (*Élénk helyeslés.*), vagy ha tetszik — fel is írtam —, mondassék ki ez határozatilag. (KNapló, i. h. 188. l.)

- 129 : 29 — 30 *Mert elengedték neki először a jó stílust.* — Itt újra a szatíraíró Mikszáth szólalt meg. Schvarcz Gyula beszédének alábbi kijelentését forgatta ki: »Ne vádoljuk a magyar tudós Akadémiát azzal, hogy tagjainak nagy része oly nyelven ír, hogy oly magyar nyelvet ír, mely megütközést támaszt. Minő mértékkel óhajtják önök mérni a magyarság mértékét, vajon azon zamatos magyarság mértékével-e, amelyet (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) a népies irányzat követői állítanak fel cinosurának? Én részemről figyelmeztetem t. képviselőtársamat, hogy méltóztassék ezen követeléstől elállani, mert az nagyon messze vezetne.« (KNapló, i. h. 185. l.)
- „ 38 — 39 — *Aki már az Akadémiának kezd ajándékozgatni, az már testül.* — Az Akadémia javára való végrendelkezés motívuma MK más írásában is előfordul. (Ld. *A tisztelt Akadémia c. karcolatot* a Krk 69. köt. 38. l.)

A HEGYPÁRTI SŰN

M *Pesti Hírlap. 1888. február 15., 10. évf. 46. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Szígnó: X.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

Az X. szígnóval és Mikszáth új betűjeleivel kapcsolatos fejtegetésünk a *Harmadszor* c. karcolat jegyzeteinek élén található összegzésünkben olvasható a jelen kötet 221 — 222. lapján.

A parlament üléseiről

A képviselőház előző napi üléséről MK nem írt beszámolót. A febr. 13-i ülésen befejeződött a vallás- és közoktatásügyi tárca vitája. A részletkérdések vitája során felszólalt *Szederkényi Nándor*, *Vadnay Andor*, *Darányi Ignác*, *Zay Adolf*, *Fenyvessy Ferenc*, *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter és *Tisza Kálmán* miniszterelnök. Az ülés második felében megkezdődött az igazságügyi tárca költségvetésének általános tárgyalása. A vitában *Busbach Péter* előadói beszéde után *Polónyi Géza* az örökösödési törvényjavaslat, a statárium, az esküdt-széki intézmény és az adminisztráció kérdésével foglalkozott. Felszólalására *Tisza Kálmán* válaszolt. A továbbiakban *Varasdy Károly* az igazságszolgáltatás terén történt változásokat vizsgálta, majd néhány észrevételt tett. (KNapló, 1887—1892. III. köt. 198—226. l.)

A febr. 14-i ülésen — amely a jelen karcolat megírására az alapot szolgáltatotta — tovább folytatódott az igazságügyi tárca általános vitája. *Hollaky Imre* néhány észrevétele után *Spóner Andor* a jogilletékekről és a halálbüntetések kiszabásáról, *Veszter Imre* az igazságügyi egyes hiányosságairól szólt. Ezután *Horváth Gyula* a szabadelvű párt febr. 7-i értekezletén elhangzott felszólalásával kapcsolatban nyilatkozott. *Hodossy Imre* a bírói kinevezésekkel és a szóbeliség behozatalával foglalkozott. Ezt követően *Teleszky István* igazságügyi államtitkár reflektált az elhangzott beszédekre. Az ülés következő szónoka, *Szalay Károly* kifejtette azokat az indokokat, melyek alapján elutasítja az igazságügyi tárca költségvetését. A továbbiakban személyes kérdésben *Fenyvessy Ferenc* és *Teleszky István* szólt fel. Az ülés utolsó szónoka *Csatár Zsigmond* volt. (KNapló, i. h. 226—250. l.)

*

A jelen karcolatban Mikszáth az ülés egyetlen mozzanatát emelte ki: a pótválasztások során újra mandátumhoz jutott Csatár Zsigmond indulatos felszólalásának körülményeit, azokat a kísérőjelenségeket, amelyek a megszólaló képviselő elhangzó beszédét követték. Ehhez bemutatta a függetlenségi párti képviselők ülésteremben való elhelyezkedését, az utolsó padba „szorult” Csatár körül kialakult légkört is érzékeltetve ezzel; majd olyan mozzanatokot is megörökített, amelyekről a KNapló már nem tudósított.

Tárgyi magyarázatok

Lap sor

130 : 4—8 A függetlenségi párti képviselőket jellemző díszítőjelzők.

— MK korábbi években keletkezett karcolataiban igazságtérőn hasonló módon jellemezte Irányi Danielt, Helfy Ignácot, Thaly Kálmánt, Meszlényi Lajost és Madarász Józsefet.

„ 36—37 Csatár halasztási kérelme. — A KNapló szerint Csatár, amikor a beszéd megtartására felszólították, a következőket

- mondotta: »Kérem a t. Házat, 2 óra levén, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap mondjam el. (*Felkiáltások: Ma! Ma!*) ÉLNÖK: A képviselő úrnak joga van azt kérni, hogy beszédét holnapra halaszthassa, a képviselőháznak viszont joga van, ha helyesnek látja, azt kívánni, hogy ma mondja el beszédét. (*Felkiáltások: Ma! Ma!*) Tehát méltóztassék szólani.« (I. h. 248. l.)
- 131 : 1—2 Polónyi közbekiáltása és Csatár visszavágása. — Ezt a beszéd megkezdését megelőző incidenst a KNapló nem rögzítette. (I. h. 248. l.)
- „ 10 *üres volt, mint a walesi tartomány.* — MK e fordulattal Arany János »A walesi bárdok« c. költeményét idézte fel.
- „ 16—18 [Csatár] *kegyetlenül elpörlekedett az üres padokkal ama kilencszáz ceglédi voks nevében, akiket a szuronyok alkotmányos jogaik gyakorlásában megakadályoztak.* — Az igazságügyi tárca költségvetési vitája kapcsán Csatár megemlítette a ceglédiek jogérelmét: »... a magyar alföldnek egyik legerősebb városában, Cegléden 900 választó polgárt a vad erőszak nem eresztett az urnához, és ez lehetetlenné tette a szabad választási jog gyakorlatát. E 900 polgár engem bízott meg azzal, hogy a kecskeméti törvényszéknél feljelentést tegyek ...« A továbbiakban Csatár előadta, hogy miután a panaszt bejelentette a kecskeméti törvényszék elnökének és utána személyesen Pestre utazott, az alispánt már előre tájékoztatták szándékáról. A hosszadalmas előadást Péchy Tamás a következő elnöki megjegyzéssel próbálta mederbe terelni: »Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék egy kissé a tárgyhoz szólni, mert az csakugyan nem tartozik az igazságügyi büdzséhez, amit Kecskeméten csinálni méltóztatott. (*Helyeslés jobb felől.*) ...« (I. h. 249. l.)

A T. HÁZBÓL

M *Pesti Hírlap.* 1888. február 19., 10. évf. 50. sz. (2., 3. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház febr. 15-i ülésén folytatódott az igazságügyi tárca tárgyalása. *Busbach Péter* előadó összefoglalta a vita során elhangzottakat, majd *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter mondta el záróbeszédét. Ezután következett a tárca részletes tárgyalása. A dologi kiadások tételénél *Fenyvessy Ferenc* és *Teleszky István* igazságügyi államtitkár, a királyi kúria tételénél *Hodossy Imre*, *Teleszky István*, *Irányi Dániel* és

Fabiny Teofil, a királyi tábla tételénél *Polónyi Géza* és *Fabiny Teofil*, a királyi ügyészségek tételénél *Szalay Károly* szólalt fel. Számos tétel a Ház vita nélkül megszavazott. Az igazságügyi tárca megtárgyalása után kezdetét vette a honvédelmi tárca költségvetésének általános vitája. *Dániel Ernő* előadói beszéde után *Thaly Kálmán* mondta el véleményét a honvédség, a népfelkelési intézmény, a Ludovica Akadémia oktatási nyelve és a közös hadsereg tankönyveivel kapcsolatban. (KNapló, 1887—1892. III. köt. 251—275. l.)

A febr. 16-i ülésen a képviselőház folytatta és befejezte a honvédelmi minisztérium 1888. évi költségvetésének tárgyalását. Az általános vitában felszólaltak: *Tóth Ernő*, *Pongrácz Károly gr.*, *Thaly Kálmán*, *Ivánka Imre*, *Melczer Géza*, *Bolgár Ferenc* és *Orbán Balázs*. Ezt követően *Fejérváry Géza* br. honvédelmi miniszter reflektált a vitában elhangzottakra. Az ülés hátralevő részében a tárca részleteit vitatták meg. (KNapló, i. h. 276—305. l.)

A képviselőház febr. 18-i ülésén — erről szól a jelen karcolat — az Olaszországgal 1887. dec. 7-én kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről szóló törvényjavaslatot tárgyalták. *Láng Lajos* előadó a szerződés létrejöttének előzményeiről szólt, elismerte, hogy az kedvezőlembb, mint a tíz évvel korábbi volt. A szerződés elfogadásának szükségességét a megváltozott gazdasági viszonyokkal és a politikai érdekekkel indokolta. A vitában elsőnek pécskai *Gaál Jenő* szólalt fel. Mérlegelte a szerződés nyújtotta előnyöket és hátrányokat. Beszéde végén maga és a mérsékelt ellenzék nevében elfogadta a törvényjavaslatot. *György Endre* szintén elfogadta a törvényjavaslatot, amit azzal indokolt, hogy az megítélése szerint hozzájárul a politikai viszonyok, a szövetségi kapcsolat elmélyüléséhez. *Mudrony Soma* a függetlenségi párt nevében elfogadta a szerződést. *Andrássy Manó* gr. is elfogadhatónak találta az Olaszországgal kötött szerződést, de felhívta a figyelmet a közeljövőben Svájjal kötendő szerződés előnyeinek alaposabb kiaknázására. A törvényjavaslat részletes vitája alkalmával *Apponyi Albert* stílusos módosítványt nyújtott be, melyet a Ház elfogadott. Az ülés további részében a képviselőház a Heves megyei kérvényt tárgyalta. (Ezt a kérvényt előzőleg a febr. 4-i és 11-i ülésen tárgyalták. A kérvényezők azt sérelmezték, hogy a Heves megyei árvaszék ügykezelésének felülvizsgálására kiküldött bizottság határozati javaslatában foglaltakat — melyet a megye közigazgatási bizottsága elé terjesztett — a főispán fegyelmi eljárás nélkül kívánta orvosolni. (Amint a febr. 11-i regesztában jeleztük, a vita akörül folyt, hogy a főispán ezzel az eljárással megsértette-e vagy sem a közigazgatási bizottság fegyelmi jogát.) Elsőként a kérvényi bizottság határozati javaslatát és Horváth Ádám képviselő által beterjesztett pótindítványt olvasták fel. *Ugron Ákos* a törvényhozás útján kívánta a közigazgatási bizottsági tagok jogait biztosítani. *Almásy Géza* személyes kérdésben szólalt fel. Őt követte *Bernáth Dezső*, aki Horváth Ádám indítványát támogatta. *Uray Imre* a kormányt tette felelőssé az ilyen és ehhez hasonló törvénytörések miatt. *Perczel Miklós* a főispán és a belügyminisztérium eljárását hibáztatta. *Ivány Béla* gúnyosan reagált arra a vádra, hogy az ellenzék a főispán leváltását akarja. *Ugron Gábor* éles hangon ítélte

el a Heves megyei árvaszék hanyag ügykezelését, majd arról szolt, hogy a visszaélések kiderítése mind a közigazgatásnak, mind az adminisztrációnak egyaránt érdeke. Beszéde *Tisza Kálmán* miniszterelnököt felszólalásra készítette. *Tisza* kifejtette, hogy véleménye szerint törvénysértés nem történt. (KNapló, i. h. 306—333. l.)

*

A képviselőház febr. 18-i ülésén az ellenzék politikai magatartása és taktikája ismét világosan megmutatkozott. Az Olaszországgal kötött kereskedelmi szerződést annak ellenére, hogy az kedvezőtlenebb volt, mint a megelőző, mégis főként külpolitikai okokból az ellenzék is elfogadta. Ugyanakkor a Heves megyei kérvény tárgyalásánál az ellenzék a viszonylag kis jelentőségű közigazgatási kérdésből igyekezett nagy ügyet, politikai tókéat kovácsolni. Mikszáth karcolata első részében röviden összefoglalta az Olaszországgal kötött kereskedelmi szerződés parlamenti vitáját, majd egy Apponyi és Ugron közti feltételezett beszélgetés fordulataival jellemezte a mérsékelt ellenzék és a függetlenségi párt parlamenti szereplését, melyet igen találóan »csikorgatásnak« nevezett. A karcolat további részében írónk a Heves megyei kérvény tárgyalását követte nyomon élcelődve, tréfás hangon szólva az elhangzottakról.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

131 : 4—5 *Pécskai Gaál Jenő* azt állította, hogy ez a szerződés sokkal rosszabb, mint az előbbi volt. — Ez a fordulat a szónok beszédében szinte szó szerint elhangzott, de az igazsághoz tartozik, hogy Gaál Jenő a szerződés nyújtotta előnyöket és a politikai körülményeket is mérlegelte, és így mindezek alapján maga és a mérsékelt ellenzék nevében elfogadta a szerződést. (I. h. 309—312. l.)

„ 8 *Mudrony Soma* is hosszan beszélt, részben az én »Nemzeti uraiméki című regényemről, részben a vámpolitikáról. — Mudrony részletesen foglalkozott a Monarchia vámpolitikájával. Többek között szolt Ausztria és Magyarország iparának és fogyasztóképességének érdekeiről. Ezzel kapcsolatban hangzott el beszédében a Mikszáth-regényre való utalás: »Olyanforma eljárás volna tehát az, ha ezt az érdeket [az osztrák ipar érdeke] tekintetbe nem vennők, amely nekem eszembe juttatja egy igen t. barátunk, Mikszáth Kálmánnak egy regényhősét. (Halljuk!) Ez a regényhős a híres Laczkó családnak alispánjelöltje, kit a család a legnagyobb áldozatokkal neveltet föl erre a célra és akivel — midőn már arról volna szó, hogy tehát a családnak élére álljon — megtörténik az a szerencsétlenség, hogy beleszeret egy hölgyecskébe, és így az egész pályájának vége szakad. (Derültség.) Ha mi, t. Ház,

- megtesszük azokat a rendkívül nagy áldozatokat az osztrák iparosok javára: akkor megkívánhatjuk, hogy legalább azon cél, melyért ez áldozatokat meghoztuk, eléressék, és nem lehet közönyös elöttünk az, hogy vajon a célt elérjük-e vagy sem. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)» (I. h. 316. l.)
- 132 : 1—3 *De azt már nem bírtam tisztán kivenni, hogy mi rossz: a regényem-e vagy a vámpolitikánk?* — Ez a megjegyzés MK tréfás ötlete. A szónok egyértelműen a Monarchia vámpolitikáját bírálta: »A mi vámpolitikánk azonban hogy áll? A mi vámpolitikánkknak sem a vámjövdelem, sem az iparvédelem tulajdonképpen nem képezi célját. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) ... Így körülmények között nincs a vámpolitikának semmiféle határozott iránya. (I. h. 316—317. l.)
- „ 6—7 a *vasember*» — Mikszáth karcolatainak egyik kedvelt alakja volt gr. Andrassy Manó, akire az író előszeretettel használta a *vasember* jelzőt. (Ld. a jan. 28-i, *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzeteket a jelen köt. 319. l.)
- 133 : 9—10 *mikor a hevesi kérvényt valamikor egy szombati napon tárgyalni kezdték.* — Ez a fordulat írói eszköz volt. Mikszáth úgy írta le a hevesi kérvény tárgyalását, mintha az már hónapok óta tartana, holott a kérvényt először a febr. 4-i országgyűlésen tárgyalták.
- „ 17 *konfekt* — cukorka, édesség
- „ 20—21 *megjelent a karzaton Keglevich Béla* — Keglevich Béla volt Heves megye főispánja.
- „ 22—24 *a két Almássy (Sándor és Géza) a Ház két ellenkező oldaláról tüzes pillantásokat váltottak.* — Almássy Sándor Heves megye főgedi kerületének függetlenségi programmal megválasztott képviselője volt; Almássy Géza Heves megye közgazdasági előadója, szabadelvű párti képviselő, Heves megye kápolnai kerületének mandátumát bírta. A hevesi kérvény vitájában Almássy Sándor a febr. 11-i, Almássy Géza a febr. 11-i és a febr. 18-i ülésen szólalt fel. (Ld. KNapló, i. h. 191—195. l., és 323. l.)
- „ 24 *Szederkényi izgatottan sürgött-forgott.* — Szederkényi Nándor Eger város függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője, a hevesi kérvény vitájában a febr. 11-i ülésen szólalt fel. (Ld. KNapló, i. h. 195—197. l.)
- 134 : 13—14 *és a szennai tizenkét választó kérvénye nem talál időre bejönni.* — Ezzel kapcsolatban ld. majd *A szennai választók* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen köt. 370—372. l.
- „ 17—18 *bölny hangjával odavágta a törvénysértést a miniszternek a hatalmas nyakú Uray.* — A MK által kiragadott mozzanatot a KNapló a következőképp örököltette meg: »Egyébiránt mindenestre sajnós dolog, t. Ház, azok az állapotok, amelyek Heves megyében és Somogy megyében láncolatosan egymásután következnek, nem természetes állapotnak, nem egész-

séges rendszernek a kifolyásai (*Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.*), ha afölött doktorok ülnének össze konziliomot tartani, hogy miféle nyavalya ez, azt mondanák rá, hogy a betegség nem egyéb, mint hatalmi túltengés. (*Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.*) És én ennek mint ellenzéki ember örvendek, nagyon örvendek a magam részéről, valahányszor önök törvénysértést, visszaélést követnek el; mert ez a nemzet, mely közönyössé van téve, ez a nemzet, mely 12 év alatt mesterségesen meg van dermesztve, minden ilyen törvénysértésnél olyan helyzetbe jut, mintha megráznák, és mennél többet rázzák, annál hamarább remélhetjük, hogy felébred. (*Úgy van! bal felől.*), és azt is tudom, t. Ház, hogy minél többet jár a kőrső a kútra, annál hamarább eltörik. (*Derültég.*)» (I. h. 326. l.)

134 : 19 *hadviselő Perczel* — Ezzel a jelzővel MK egyrészt Perczel Miklós honvédeztudományi múltjára, másrészt a képviselőház jan. 11-i ülésén elmondott harcias beszédére utal. (Ld. a *Nagypolitika a t. Házban* c. karcolatot és a jegyzeteket a jelen köt. 282—288. l.)

„ 22—23 *maga Ugron Gábor is kibontotta szilajon csapkodó szóostorát.* — Ezzel a fordulattal Mikszáth találóan jellemezte Ugron Gábor éles hangú felszólalását. A szónok stílusának érzékeltetésére érdemes beszédéből felidézni egy részletet: »Ha a miniszterelnök úr nem tud gondoskodni arról, hogy főispánjai botlásokat el ne kövessenek: akkor válásza meg azon férfiakat, kiket ezen székekbe ültet, kikről feltehető, hogy Magyarország alkotmányos eljárását ismerik. Nem kell azért a párizsi Akadémiára menni leckéket venni (*Élénk derültég bal felől.*), meg lehet azt itthon is tanulni; és gondoskodják a kinevezéseknel oly férfiakról, akiknek képességeiről nem kell ily rossz véleményre jutnunk, vagy rendeztesen a belügyminisztériumban egy póttanfolyamot a főispánok számára, hogy megismerjék az ország törvényeit és alkotmányát. Elfogadom Horváth Ádám határozati javaslatát. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)» (I. h. 330. l.)

„ 36—37 (*Nagy gyűjteménye lehet már az ilyen megvédelmzett főispánokból.*) — Ezzel kapcsolatban érdemes felidézni az ülés végén felszólaló Tisza Kálmán szavait: »De éppen azért, hogy türelmüket sokáig próbára ne tegyem, be is fejezem felszólalásomat, megmondva, mi az oka annak, hogy — amint Ugron Gábor képviselő úr maga is mondta — ezen oly egyszerű, csekély kérdésből nagy politikai kérdést csináltak. (*Halljuk! Halljuk!*) Oka ennek, t. képviselőház, az, hogy éppen úgy, mint az elmúlt három évben, egy más megyében a főispánnal szemben, most úgy látszik, Heves és Somogy megye főispánjaival szemben akarnak önök maguknak éveken át izgatási eszközt szerezni. (*Úgy van! Úgy van! a jobb-oldalon. Élénk mozgás a szélsőbaloldalon.*) De éppen úgy,

- amint nem sikerült az elmúlt három évben, nem fog ez sikerülni most sem, nem azért, mert itt van a többség (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De azért! Halljuk! Halljuk!*), hanem azért, mert itt van az igazság. (*Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon. Derültség és zajos ellentmondás a szélsőbaloldalon. Zaj.*)» (I. h. 332. l.)
- 135 : 7 — *Úgy látszik, senki sem akar szólani.* — Ez a fordulat MK szatirikus ötlete. A KNapló az elnök alábbi kijelentését örököltette meg: »T. Ház! (*Felkiáltások! Holnap!*) Miután az előadó úr nem kíván szólni, már csak a szavazás van hátra, s azt hiszem helytelen volna, ha azt elhalasztanók. (*Helyeslés.*)» (I. h. 332. l.)
- „ 9 — *Szavazzunk!* — hangzott balról egy hóhéri hang. — A KNapló a közbeszólást nem jegyezte fel.
- „ 11—12 — *A vita folyta... Akarom mondani, akik a kérvényi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállni.* — A fenti megfogalmazás MK írói fogása. Az elnök csupán a következőket mondta: »Kérdem tehát a t. Házat, méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát, szemben a Horváth Ádám képviselő úr által beadott módosítvánnyal, változatlanul elfogadni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon t. képviselő urakat, kik azt elfogadják, méltóztassanak felállni. (*Megtörténik.*)» (I. h. 332. l.)

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hirlap. 1888. március 2., 10. évf. 62. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

A képviselőház febr. 20-án, 22-én és 25-én rövid ülést tartott. A febr. 20-i ülésen befejeződött az 1888. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalása. *Hegedűs Sándor* elnöki zárszava után *Királyi Pál* a mérsékelt ellenzék nevében, *Törs Kálmán* a függetlenségi párt részéről bírálta a kormány pénzügyi politikáját. A felszólalásokra *Tisza Kálmán* röviden válaszolt. (KNapló, 1887—1892. III. köt. 333—336. l.)

A febr. 22-i ülésen sor került az 1888. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat végmegszavazására, majd az állategészségügy rendezéséről szóló törvényjavaslat főrendiházi módosításait tárgyalták meg. Megtárgyalták továbbá egy volt képviselőházi terembiztos özvegyének kérvényét, és a tenger alatti kábelek védelmére vonatkozó törvényjavaslatot. Az ülés végén *Kudlik János* antiszemita képviselő

a felső-csallóközi ínséges állapotok enyhítésével kapcsolatban nyújtott be interpellációt. (KNapló, i. h. 337—346. l.)

A febr. 25-i ülésen a Ház kérvényeket tárgyalt, majd az ülés végén *Justh Gyula* interpellált a földművelés- ipar- és kereskedelemügyi miniszterhez. (KNapló, i. h. 347—357. l.)

A képviselőház febr. 28-i ülésén az 1887 végén Romániával kötött határegyezmény becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalták. A vitát *Latkóczy Imre* előadó nyitotta meg. A határegyezményt mind a mérsékelt ellenzék, mind a függetlenségi párt ellenezte, helyette mindkét párt határozati javaslatot nyújtott be. Az ellenzék az egyezmény lényege ellen nem emelt kifogást, támadást a szerződés szövegében rejlő közjogi sérelmek miatt indított. A függetlenségi párt részéről *Győrffy Gyula*, *Justh Gyula* és *Orbán Balázs*, a mérsékelt ellenzék részéről *Beöthy Akos* és *Apponyi Albert* támadták a törvényjavaslatot. A javaslat mellett *Orczy Béla* br. belügyminiszter és *Tisza Kálmán* miniszterelnök érvelt. *Tisza* erősen védelmezte a már előzőleg megkötött határegyezményt, sőt kijelentéseivel arra engedett következtetni, hogy amennyiben nem tudja a képviselőházzal elfogadtatni azt, akkor lemond. (KNapló, i. h. 357—379. l.)

A febr. 29-i ülésen folytatódott a romániai határegyezmény becikkelyezéséről szóló törvényjavaslat vitája. A vitát követően *Mészlényi Lajos* interpellált a dunaszerdahelyi képviselőválasztáson elkövetett vesztegetések tárgyában, melyre *Orczy Béla* br. belügyminiszter és *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter azonnal válaszolt. Az ülés végén *Szendrey Gerzson* nyújtott be interpellációt a pénzügyminiszterhez. (KNapló, 1887—1892. IV. köt. 3—24. l.)

A márc. 1-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — tovább folytatták a Romániával kötött határszerződés tárgyalását. Elsőnek *Latkóczy Imre* előadó mondott záróbeszédet; reflektált a vitában elhangzott felszólalásokra, majd ismételtlen elfogadásra ajánlotta a törvényjavaslatot. *Győrffy Gyula* mint a függetlenségi párt határozati javaslatának benyújtója tartotta meg záróbeszédét. Őt *Beöthy Akos* — aki a mérsékelt ellenzék részéről terjesztett be határozati javaslatot — szónoklata követte. *Beöthy* a Magyarország területe feletti diszponálási jogot fejtegette, majd rátért a vita egyik incidensére, a kabinetkérdésre. Ezután szólásra emelkedett *Tisza Kálmán* miniszterelnök, aki hangsúlyozta, hogy a vita során a kabinetkérdést forma szerint nem vetette fel, csupán annak a véleményének adott kifejezést, hogy ha egy miniszter vállalkozott valaminek a keresztülvitelére és vállalkozásának nem tud eleget tenni, akkor legjobban teszi, ha lemond. *Orczy Béla* br. elismerte az egyezmény szövegezési hiányosságait, de azokat nem tartotta súlyos közjogi sérelmeknek. Kijelentette továbbá, hogy az egyezmény lényegében az igazságosság elvén alapszik. Ezután sor került a szavazásra. A törvényjavaslatot 99 szótöbbséggel általánosságban a részletes tárgyalás alapjául megszavazták, majd részleteiben vita nélkül elfogadták. (KNapló, i. h. 24—36. l.)

*

Az ellenzék a háromnapos vita során élesen támadta a szőnyegen levő törvényjavaslatot. A függetlenségi párt annak a véleményének adott kifejezést, hogy a javaslat a magyar közjogot nyíltan sérti, és ezenkívül az ország érdekeit sem tartja szem előtt. A mérsékelt ellenzék határozati javaslatában kimondta, hogy a szerződés érdemleges intézkedéseit kész elfogadni, ugyanakkor nem fogadja el a szerződés elnevezését, mert az a magyar állam közjogi különállását figyelmen kívül hagyta, és a magyar földrajzi elnevezéseket sok helyen mellőzte. A romániai határegyezmény vitájában már a Tisza-kormány gyengesége mutatkozott meg. Tisza csak úgy tudta keresztülerőszakolni a törvényjavaslatot, hogy sejtetni engedte a Házzal, hogy kész akár kabinetskérdést csinálni az ügyből. Mikszáth karcolata elején megemlíti a harmadik napja tartó szokatlanul eleven vitát, a vita taglalásába, érdekesebb mozzanatainak ismertetésébe azonban nem fog, így a kabinetskérdés körül kialakult vitáról sem tájékoztat. Figyelmét az előző és az aznapi ülés egy-egy epizódja kötötte le: Krausz Lajos dunaszerdahelyi képviselőválasztási visszaéléseinek leleplezése és Izsák Dezso sokmánya-bonyodalma. Mindkét epizódot kiszínezi, történetet kerekít belőle.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 135 : 5—6 *Beszélt az erdélyi Pitt, Orbán Balázs*, — Orbán Balázs a febr. 28-i ülésen szólalt fel. (Ld. KNApló, 1887—1892. III. köt. 373—375. l.) MK írásában más alkalommal is előfordult az idősebb és az ifjabb William Pitt angol politikusokra való utalás. (Ld. *Az ötödik nap* c. karcolatot a jelen köt. 104. l.)
- „ 6—7 *beszélt a magyar Machiavelli, Beöthy Ákos*, — Beöthy a febr. 28-i és a márc. 1-i ülésen szólalt fel. (Ld. KNApló, i. h. 365—368. l., és KNApló, 1887—1892. IV. köt. 28—32. l.)
- „ 7 *sőt maga Apponyi Albert is tartott egy szép szónoklatot*. — Apponyi a febr. 28-i (ld. KNApló, 1887—1892. III. köt. 376—379. l.), és a febr. 29-i (ld. KNApló, 1887—1892. IV. köt. 9—10. l.) üléseken mondott beszédet.
- „ 8 *Sikraszállt könyves Grünwald* — MK utalása valószínűleg Grünwald akkortájt megjelent könyvére vonatkozik. (Ld. Grünwald Béla: *A régi Magyarország 1711—1825*. Bp., 1888.)
- „ 8—9 *a bős Szederkényi Nándor és az élesre köszöriült Madarász*. — Mindkét képviselő a febr. 29-i ülésen fejtette ki véleményét. (Szederkényi felszólalásait ld. KNApló, 1887—1892. IV. köt. 5—7., 10., 19. l.; Madarász József beszédét ld. KNApló, i. h. 14—15. l.)
- „ 10—11 *Ó [Fenyvessy Ferenc] most csak közbebeszélt a kormánypárti szónokok előadásába*. — A KNApló Fenyvessy közbeszólásait nem örököltette meg.

- 135 : 16 — 17 *Feláldoztak egy mamelukot, de csak olyat, aki még a tojásban van: Krausz Lajost.* — A képviselőház febr. 29-i ülésén Meszlényi Lajos szólalt fel a dunaszerdahelyi pót-képviselőválasztást megelőző visszaélések és veszteségek tárgyában, ezzel kapcsolatban felolvasta a dunaszerdahelyi járás főszolgabírójának levelét, mely beszámolt a szavazatok nyílt megvásárlásáról. Meszlényi interpellációjára Orczy Béla br. belügyminiszter válaszolt: »Folyó hó 19-én Almásy név alatt egy távirat intéztetett a belügyminisztériumhoz, melyben feljelentetik, hogy a dunaszerdahelyi választást megelőzőleg Krausz Lajos képviselőjelöltnek ügynökétől több Királyfia — Tarcsa községbeli választó bizonyos pénzeszeget vett át azon ígéret mellett, hogy ők Krausz Lajosra fognak szavazni. Erre azonnal távirati felszólítást intéztem Pozsony megye alispánjához, azon utasítással, hogy a tényállásról magának biztos tudomást szerezvén és a szükséges intézkedések megtételéről gondoskodván, erről jelentést tegyen a belügyminisztériumnak. A következő napon meg is kaptam az alispántól a jelentést, mely szerint ő az illető járásbeli főszolgabíró e tekintetben utasítván, hogy a vizsgálatot megkezdje, általa arról értesült, hogy gróf Keglevich István megbízottja, Szabó Lajos által azon feljelentés tételét, hogy nevezett Királyfia — Tarcsa községnek tizenegy választóját Krausz Lajos képviselőjelöltnek Perlblum nevű ügynöke 10 frt-jával megnyerve, tőlük azon ígéretet vette, hogy ők Krausz Lajosra fognak szavazni. Ezen tizenegy választót a főszolgabíró maga elé idézvén, ők kijelentették, hogy őket Perlblum ügynök egyenkint felszólította, hogy Krausz Lajosra szavazzanak, egyszersmind általuk az átadott összegről váltót állíttatott ki, mely az esetben, hogy ha ők nem szavaznának Krausz Lajosra, általuk beváltandó lesz. Minthogy a tényállás ekként való felderítéséből az tűnik ki, hogy itt valóban a büntető törvénykönyvnek 185. §-ában említett bűntény gyanúja forog fenn, ezen ügy azonnal a járásbíróshoz tételét át, s az által a bűnvádi eljárás meg is indíttatott. (Helyeslés.)« (KNapló, i. h. 22. l.)
- 136 : 1 *Szentendre egykor hírhedt követe* — Az 1884-es nyári választások után Krausz Lajos szentendrei mandátuma ellen vizsgálatot rendeltek el. A vizsgálat, amely 1884. október közepétől 1885. márc. 10-ig tartott, nem tudta bizonyítani az erőszakos vesztesétes vádját, így a végső tárgyaláson mandátumát elfogadták. (Krausz Lajos mandátumával kapcsolatban ld. *A képviselőház vizsgálatai és a folyosóról* c. karcolatokat a Krk 69. köt. 134 — 136., ill. a 165 — 166. l., és a jegyzeteket a 286 — 287., 313 — 314. l.)
- „ 1 — 2 *megímt rálépett a tettek mezejére.* — Pozsony megye dunaszerdahelyi kerületében 1887. júl. 17-én Szabó Lajost választották meg képviselőnek, mandátumát azonban az

- ellene beadott kérvény és vizsgálat alapján a 8. bíráló bizottság érvénytelenítette. A megüresedett mandátumért két szabadelvű párti képviselő versengett: Bartal Aurél és Krausz Lajos. A pót-képviselőválasztást 1888. március elejére tűzték ki.
- 136 : 12—13 *Egy félóra múlva lecsapott az Orczy válaszában.* — Ld. fentebb az 135:10—11 sorhoz fűzött jegyzeteket.
- „ 16—17 *Ez volt az első eset, hogy egy képviselőválasztás magában a Házban dőlt el — a választás napja előtt.* — Az író tévedett, mikor Orczy Béla br. belügyminiszter válaszát — melyben kilátásba helyezte Krausz ellen a bűnvádi eljárás megindítását — úgy értékelte, hogy az Krausz mandátumának kérdését végleg eldöntötte. Pozsony megye központi választmányja a dunaszerdahelyi pót-képviselőválasztást márc. 12-ére tűzte ki. Időközben a két jelölt közül Bartal Aurél visszalépett, és így Krausz Lajost egyhangúan képviselőnek választották. (Ld. PN, 1888. márc. 12. 39. évf. 72. sz. 2. l.)
- „ 22—24 *Izsák Dezső a szélsőbal nevében név szerinti szavazást kért, s benyújtotta a ház aláírással ellátott kérvényt az elnökhöz.* — A KNApló a név szerinti szavazás iránti kérelmet feljegyezte, azonban Izsák Dezső nevét nem említette meg: »minthogy azonban húsznál sokkal több képviselő név szerinti szavazást kíván, nagyon természetesen a névsor felolvasása mellett fog megtörténni a szavazás . . .« (KNApló, i. h. 35. l.)
- „ 22—32 *Izsák Dezső okmánybonyodalma.* — A Mikszáth által előadott történetet természetesen a KNApló nem örökítette meg.
- „ 31—32 *S ekként frissült fel négy év múlva újra e teremben ama nevezetes férfi emléke, aki nevét halhatatlanná tette.* — Az író visszaül Roth Pál botránnyára, aki a képviselőház elnökségének tévedésből nem a mandátumát, hanem a választási költségeit tartalmazó magánokiratot nyújtott be. (Ld. erről a *Morgen Roth heute Todt* c. karcolatot a Krk 69. köt. 99—100. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket a 257—259. l., továbbá az 1886 elején megjelent *A tisztelt Ház* c. kötetet a Krk 71. köt. 148. l.)
- „ 33—34 *az elnök kihúzta az I betűt* — Ezt a mozzanatot a KNApló is megörökítette. (Ld. KNApló, i. h. 35. l.)

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 190—191 folio
M *Pesti Hírlap*, 1888. március 11., 10. évf. 71. sz. (2., 3. l.)
 . . . Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két, 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőség kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában feldarabolták, és az egyes részeket I—VII római számokkal jelölték.

A javítások száma átlagos, két-három esetben egy-egy bekezdést törölt a szerző; újrafogalmazásukkor azonban az ábrázolt helyzetet, jellemzést más formában ugyan, de beleillesztette parlamenti beszámolójának végleges szövegébe. A korrektúrát maga végezhette, ezt bizonyítják a nyomdai levonat javítása közben tett törlései, illetőleg kiegészítései a 137:8—9, 138:2, 138:3—4, 138:28, 138:34 sorokban.

A parlament üléseiről

A képviselőház márc. 2-i ülésén a cukoradóról szóló törvényjavaslatot tárgyalták. A javaslat indítványozta a vámközösség alapján álló átalányadó eltörlését és helyette a terményadórendszer bevezetését. Az ellenzék szónokai egyrészt aggodalmaikat fejezték ki a terményadóval kapcsolatban, másrészt azt fejtegették, hogy a törvényjavaslat az Ausztriával való viszony szempontjából rossz. A vitában *Hegedüs Sándor* előad, *Helpy Ignác*, *Tisza Kálmán* miniszterelnök, *Horánszky Nándor* és *Mudrony Soma* vett részt. (KNapló, 1887—1892. IV. köt. 37—61. l.)

A márc. 3-i ülésen folytatódott a cukoradóról szóló törvényjavaslat vitája. *Beöthy Ákos* a javaslat ellen foglalt állást. Véleménye szerint a törvényjavaslat nem fogja javítani a cukorgyártás helyzetét, és emellett Magyarország szempontjából több hátrányt, mint előnyt jelent. A javaslat védői; *Láng Lajos*, *Wekerle Sándor* államtitkár és *Hegedüs Sándor* a terményadó rendszer előnyeit fejtegették; hangsúlyozták, hogy a javaslat közgazdasági és pénzügyi szempontból az adott viszonyok közt kielégíti Magyarország érdekeit. Az ülés végén a Ház többsége általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, i. h. 62—82. l.)

A márc. 5-i ülés napirendjén a cukoradóról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása szerepelt. *Mudrony Soma* határozati javaslatot nyújtott be arra vonatkozóan, hogy a kormány a cukorkérdéssel behatón foglalkozzék. Javaslatát a képviselőház is elfogadta. A részletes vitában felszólalt: *Helpy Ignác*, *Horánszky Nándor*, *Láng Lajos*, *Wekerle Sándor* és gr. *Apponyi Albert*. A továbbiakban a Ház a kisérszállás—dévaványa—gyomai helyiérdekű vasút kiépítésére és engedélyezésére vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalta. (KNapló, i. h. 83—101. l.)

A márc. 7-i ülésen sor került a cukoradóról szóló, majd a kisérszállás—dévaványa—gyomai helyiérdekű vasút kiépítésére és engedélyezésére vonatkozó törvényjavaslatok végső megszavazására. Ezt követően a képviselőház a söradóról szóló törvényjavaslatot tárgyalta. *Hegedüs Sándor* előadói beszéde után *Helpy Ignác* a függetlenségi párt nevében utasította el a törvényjavaslatot, mert véleménye

szert az Ausztriának ismét több kedvezményt biztosít. *Tisza Kálmán* Helflynek adott válaszában azt fejtegette, hogy Magyarországnak is érdeke az osztrák söripar fejlődése, mert azáltal biztos piacra talál ott a magyar árpa. *Horánszky Nándor* a törvényjavaslat mellett foglalt állást. A továbbiakban a Ház általánosságban, majd részleteiben is elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, i. h. 101–109. l.)

A képviselőház márc. 10-én igen rövid, formális ülést tartott. (Erről az ülésről szól Mikszáth jelen karcolata.) Az ülés elején *Dárdai Sándor* jegyző felolvasta a márc. 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét, majd *Péchy Tamás* elnök ünnepélyes részvétnyilatkozata hangzott el I. Vilmos német császár halála alkalmából. (KNapló, i. h. 109. l.)

*

I. Vilmos német császár 1888. márc. 9-én, 91 éves korában hunyt el, ez alkalomból a magyar országgyűlés mindkét házában elnöki nyilatkozatban jelentették be a halálhírt és tolmácsolták az országgyűlés részvétét. A képviselőházban Péchy Tamás, a főrendiházban Vay Miklós báró nyilatkozatait a képviselők ünnepélyesen felállva hallgatták végig. Mikszáth jelen karcolatában a folyosó és a karzat hangulatát villantja fel, majd beszámol Péchy Tamás részvétnyilatkozatáról. A karcolatot a »két esőkönnyös magyar«: Károlyi Gábor és Madarász József személyéhez fűződő adomával zárja.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 137 : 4–5 (A halállal nem lehet (K: (A <holtak> halállal <bajos> nem lehet)
- „ 5–6 sor között a K-ban kihúzott bekezdés található: <<A képviselők a hangulathoz mert komolyságban <csevegnek> beszélgetnek azonban a Banffy Béla arcan <...> tukrozodnak vissza legjobban az európai konstellációk>>
- „ 7 akin rendszeren (K: akin <legj> rendszeren)
- „ 8–9 európai konstellációk. (*Persze a legnagyobb bánat mégis a Haynald kardinalisé.*) (K: európai <viszonyok> konstellációk.)
- „ 11 Jókai zsörtöl vidáman (K: Jokai <harag> zsörtöl <vigan> vidáman)
- „ 12–13 sor között a K-ban kihúzott szavak található: <Gyuloteles egy darab. A többi>
- „ 13 hogy nem lehet (K: hogy <csak> nem lehet)
- „ 14 a tizennyolc éven alóli nemzedéket. (K: tizennyolc <eves> even alóli <lányokat> nemzedéket)
- „ 15–16 amelybe a tizennyolc éven felülieket nem lehet (K: a <melybe> melybe a tizennyolc <eveseket> even felülieket <<lehet <...>> nem lehet)
- „ 17 A folyosó népe egyre (K: A folyosó <egyre> nepe egyre)

Lap Sor

- 137 : 21 diplomaták karzatán (K: diplomat(iai)ak <...> karzatan)
,, 24—25 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <A csegetyü nem szol csak a jegyzo morogja>
,, 25 — Helyre ! Helyre ! — zúg át (K: — Helyre ! helyre ! <hall> Zug at)
,, 26 Péchy messze eltolja (K: Pechy <a helyere> messze eltolja)
,, 28 Majd a jegyző kezd morogni halkán, siralmas hangon. Az ember (K: <A> Majd a jegyzo <morogja el> kezd morogni halkán siralmas hangon <mintha halottnak érezte? a> Az ember)
,, 31 fölemelkedik. (K: felemelkedik <<...> Az oreg>>)
,, 32 Feje fölött (K: <Az elnok> Feje folott)
,, 32—33 mennyezet most a »Pompes funébres« (K: mennyezet <mintha> most a „Pompe des funébres”)
,, 34—35 sor között a K-ban törölt szórész található: <Szere>
,, 35 támad. Egy szempillanatban felállnak (K: tamad <Erre egy-szerre> Egy szem pillanatban felállnak)
138 : 2 politikát csinálni. (K: politikát csinálni.) *Feláll mindenki. csak Madarasz József marad ülve es gróf Károlyi Gábor.*
,, 3—4 Péchy az alkalomnak megfelelő méltóságteljes szavakban adott kifejezést a Ház részvétének a nagy császár (K: Pechy <siri csöndben> az alkalomnak megfelelő méltóságteljes szavakban <<...> méltatta a nem>> adott kifejezést a <nagy nemet> Haz reszvetének a nagy *nemet* császár)
,, 7—8 szomszédjának sügta: (K: szomszedjának <mo> sugta:)
,, 9 láttam egyszer. (K: láttam egyszer <tegnap Becsben.>)
,, 12 ülésnek van ugyan (K: ülésnek <vagy> van ugyan)
,, 13—14 Ház ma ne foglalkozzék más tárggyal. (K: Haz, <hogy> ma ne foglalkozzek <egysze> mas <targgyal> tárggyal.)
,, 16 emelvényéről, berekesztvén a mai ülést, amely voltaképpen (K: emelvényéről <s tav> berekesztvén a mai ülést <pedig> <melyen> a mely voltaképen)
,, 18 maradt, csak Madarász (K: maradt <az egész ules alatt> csak Madarasz)
,, 20—21 sor között a K-ban kihúzott két bekezdés olvasható: <A két ellenzeki jelöltet rogtan siettek interwiewolni. Mert nem alltal fel? — kerdek Karolyi Gabort.>
,, 22 — Nem örököltem (K: — <Meghalt> Nem örököltem)
,, 24 mért maradt ülve? (K: mert <nem allt fel> maradt ulve?)
,, 28 — Mert a magunk királyának (K: — Mert *hat* <a mag> a ma-gunk kiralyanak)
,, 29 mikor István nádor (K: mikor <Jozsef> Istvan nádor)
,, 34 szép parentációja, mely valószínűleg azért volt (K: szep <be-szede> parentatiója mely azért volt)
,, 35—36 hogy talán nemsokára megint el lehet mondani. (K: hogy <meg egyszer> talan — nem sokara <megint> megint ellehet [!] <majd> mondani.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 137 : 8 *konstelláció* — a dolgoknak a különböző körülményektől függő alakulása
- „ 8—9 (*Persze a legnagyobb bánat mégis a Haynald kardinálisé.*) — Mikszáth utalása Haynald bíbornok érsek kellemetlen esetére vonatkozik, melyet a korabeli napilapok is szellőztettek. A főrendiház márc. 10-i rendkívüli ülésén Vilmos császár halála alkalmából a bíbornok érsek beszédet kívánt mondani. Az ülés előtti órákban a bécsi lapok két budapesti levelezője megszerezte az elmondandó beszéd szövegét, és távirati úton azonnal elküldte Bécsbe. A főrendiház ülésén az elhunyt császár felett Vay Miklós br. elnök mondott beszédet, és beszéde elmondása után az ülést feloszlatta. Haynald hiába jelezte, hogy szólni kíván, elkésett vele, így kénytelen volt beszédének szövegét hosszú utánajárással visszaszerezni a bécsi levelezőktől. Az esetről a bécsi lapok csupán annyit írtak, hogy a főrendiház ülésén Haynald bíbornok érseknek is szólania kellett volna, de a beszéd elmaradt. (PH, 1888. márc. 11. 39. évf. 71. sz.)
- „ 11—12 *s csak Jókai zsörtől vidáman a tegnapi darab, a »Constantin abbé» ellen:* — Halévy »Constantin abbé» c. regényét Crémieux és Descourcelle átdolgozásában a Nemzeti Színház 1888. márc. 9-én mutatta be.
- „ 13—16 Jókai zsörtőlödése. — Jókai tréfásan elmarasztaló kritikáját valószínűleg a színdarab naiv, idillikus meséje váltotta ki.
- „ 33 *Pompes funèbres* — gyászpompá
- „ 35—36 *Egy szempillantásban felállnak a miniszterek, felállnak a képviselők,* — Ezt a fordulatot a KNapló is megörököltette: »ELNÖK: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki. (Elnök feláll és a Ház tagjai fölemelkednek helyeskről.)« (KNapló, i. h. 109. l.)
- 138 : 9—11 *Ezt a mai ülést már láttam egyszer. — Hogyhogy? — Tegnap Bécsben.* — Ez a fordulat az aznapi magyar és az előző napi — márc. 9-i — osztrák képviselőházi ülés hasonlóságára utal. Mindkettőnek egyetlen napirendi pontja volt az elnöki ünnepélyes részvétnyilatkozat. Mindkét nyilatkozat megemlíttette, hogy az elhunyt német császár az Osztrák—Magyar Monarchia szövetségese volt. Smolka elnök nyilatkozatát — akárcsak Péchy Tamásét a magyar képviselőház tagjai — az osztrák parlament tagjai állva hallgatták végig. (A bécsi ülésről ld. PN., 1888. márc. 9. 39. évf., 69. sz. 2. l.)
- „ 12—14 — *A mai ülésnek van ugyan tárgya — végzé az elnök —, de e nagy csapás folytán méltóztatik beleegyezni, hogy a Ház ma ne foglalkozzék más tárggyal.* — Mikszáth híven tolmácsolta Péchy szavait; a fenti kijelentés csaknem szó szerint elhangzott az elnöki beszéd végén. (Ld. KNapló, i. h. 109. l.)

Lap Sor

- 138 : 15 — *Helyes, helyes! — zúgott fel mindenfelől* — Az elnöki javaslat után a KNaplóban is *Általános helyeslés* bejegyzés olvasható. (I. h. 109. l.)
- „ 35—36 [a parentációt] *talán nemsokára megint el lehet mondani.* — Az író utalása arra vonatkozik, hogy I. Vilmos császár utóda, gégerákban szenvedő fia, III. Frigyes már az előző év novemberében életveszélyben forgott, átmeneti javulás után, állapota 1888 februárjában ismét válságosra fordult. Márc. 12-én megkoronázták, de 99 napi uralkodás után 1888. jún. 15-én, ötvenhét éves korában elhunyt. (Ld. *A rák* c. karcolatot a jelen köt. 41—43. l., és a hozzáfűzött jegyzeteket a 232—233. l.)

A SZENNAI VÁLASZTÓK

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 192—194 folio
M *Pesti Hírlap, 1888. március 18., 10. évf. 78. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A nyomdában a K-ot darabokra vágták, és az egyes részeket A, B, C 1/2, D, E, F, G, H, I, K, L betűkkel jelölték.

MK javításai az átlagosnál nagyobb számúak, ez részben a gyors megírásnak is következménye. Ebből származhatott az is, hogy a karcolat bevezetőjében megírt anekdotában szereplő litkeiek elnevezést a továbbiakban nagyfalusra változtatta. Az elírást csak a korrektúra során vette észre, és további más javításokat is tett ekkor a következő sorokban: 139:10, 139:12—13, 139:17, 139:29, 139:31, 141:8—9, 141:8—9, 141:23, 141:34—35.

A parlament üléseiről

A képviselőház márc. 12-i ülésén az 1886. évi zárszámadások megvizsgálásáról szóló jelentést tárgyalta. *Molnár Viktor* a bizottság előadója, röviden jellemezte az 1886. évi államháztartás eredményeit. A függetlenségi párt részéről *Boda Vilmos* határozati javaslatot nyújtott be, melyben indítványozta, hogy a képviselőház az 1886. évi zárszámadásokat ne hagyja jóvá, és a minisztériumnak a törvényszerű felmentést ne adja meg. A mérsékelt ellenzék részéről *Zay Adolf* szólalt fel. Elismerte, hogy a kormány komolyan törekedett az 1886. évi

költségvetési irányzat megtartására. Ugyanakkor kijelentette, ha az 1887. évi zárszámadások nem fognak jobb eredményt felmutatni az 1886. évinél, akkor a mérsékelt ellenzék is kénytelen lesz a minisztériumtól megtagadni a fölmentést. *Tisza Kálmán* reflektált az előtte szólott képviselő bírálatára. Beszédében azt fejegette, hogy a kormány mind a megtakarítások, mind a túlkiadások terén helyesen járt el. Ezt követően *Madarász József*, *Orbán Balázs* és *Horánszky Nándor* szólalt fel. Az ülés végén a képviselőház a pénzügyi bizottság javaslatát általánosságban, majd részleteiben is elfogadta. (KNapló, 1887—1892. IV. köt. 110—134. l.)

A képviselőház márc. 14-i ülésén felolvasták Bismarck tólviratát, melyben köszönetét fejezte ki az országgyűlés mindkét házának Vilmos császár elhunytá alkalmából tett ünnepélyes részvényilatkozataiért. Az ülés napirendjén a budapesti királyi ítélő táblánál alkalmazandó kiegészítő bírákról szóló törvényjavaslat tárgyalása szerepelt. Elsőnek *Kricsfalussy Vilmos* az igazságügyi bizottság előadója szólalt fel. Őt követte *Busbach Péter*, a pénzügyi bizottság előadója, aki néhány pénzügyi részletkérdésben eltért az igazságügyi bizottság jelentésétől. A javaslat vitájában a függetlenségi párt részéről *Unger Alajos*, a kormánypárt részéről *Jellinek Artúr*, a mérsékelt ellenzék részéről *Hodossy Imre* vett részt. Mindhárom képviselő elfogadta a törvényjavaslatot, de mindannyian további gyökeres reformokat sürgettek. *Teleszky István* igazságügyi államtitkár arról szólt, hogy maga az igazságügy-minisztérium is csak ideiglenes jellegűnek tekinti a tárgyalt törvényjavaslatban foglalt intézkedést, és tisztában van azzal, hogy további reformmunkára van szükség. *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter felszólalásában Teleszky szavait erősítette meg. A javaslatot ezután általánosságban, majd részleteiben a pénzügyi bizottság által javasolt stílusos módosításokkal a képviselőház elfogadta. Ezután interpellációkra adott válaszok hangzottak el *Tisza Kálmán* mint pénzügyminiszter, *Széchenyi Pál* gr. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter és *Orczy Béla* br. belügyminiszter részéről. (KNapló, i. h. 135—151. l.)

Márc. 15-én rövid képviselőházi ülést tartottak. Az ülés egyetlen napirendi pontja a királyi táblán alkalmazandó kiegészítő bírákról szóló törvényjavaslat végmegszavazása volt. (KNapló, i. h. 151—152. l.)

A képviselőház márc. 17-i ülésén — erről szól a jelen karcolat — napirend előtt *Fenyvessy Ferenc* mondta el észrevételeit *Széchenyi Pál* gr. miniszter interpellációra adott válaszával kapcsolatban, mely a márc. 14-i ülésen hangzott el. Ezután az üres, használt, fából való petróleumhordók várnkezeléséről szóló törvényjavaslatot tárgyalták, melyet *Perlaky Elek* előadó rövid ajánlása után mind általánosságban, mind részleteiben vita nélkül elfogadtak. A törvényjavaslat vitája után *Csatár Zsigmond* képviselő mentelmi ügyét kezdték tárgyalni, de az ügy tisztázása céljából a mentelmi tárgyalást elhalasztották. A továbbiakban a képviselőház kérvényeket tárgyalt. A kérvények tárgyalása során vita csak *Zsóka Dezso János* és társai szennai lakosok és választó polgárok kérvényénél volt. A kérvényezők az 1887. jún. 18-i kaposvári képviselőválasztás alkalmával szenvedett jogsérelmeik orvoslását kérték. *Gajári Ödön* a kérvényi bizottság előadója kijelen-

tette, hogy a Ház egyik bíráló bizottsága a kérdésben már határozott, és határozata jogerős. Mindezek alapján indítványozta, hogy a kérvényt a Ház irattárában helyezték el. *Bernáth Dezso* a kérvényi bizottság kisebbségének nevében különvéleményét fejezte ki. Javasolta, hogy a Ház az összes iratot az ügy további elbírálása és további eljárás végett az illetékes hatósághoz tegye át. Beszédében kiemelte, hogy nem a kaposvári mandátum megtámadásáról van szó, hanem a közokirat-hamisítás bűntényének felderítéséről és megtorlásáról. *Orbán Balázs* éles szavakkal ítélte el Széchenyi Pál miniszteri működését és a jogsérelmek árán megszerzett kaposvári mandátumát. Szavai *Széchenyi Pál* minisztert személyes kérdésben felszólalásra készítették. *Hock János* azt bizonygatta, hogy a kaposvári választás alkalmával vezetett névsorba csak tévedésből csúszott be a hiba. Hangsúlyozta, hogy nem hamisítványról, hanem jóakarátú tévedésről van szó. *Horánszky Nándor* ellenben rámutatott arra, hogy a szavazati névsort minden valószínűség szerint meghamisították. Véleménye szerint a bíróság feladata annak kiderítése, hogy a hamisítás a választás alatt vagy azután történt, és ugyancsak a bíróság feladata az ítélethozatal. *Tisza Lajos gr.* a kérvényi bizottság javaslatát támogatta, véleményét röviden megindokolta. A következő felszólaló, *Szalay Károly* reflektált *Hock János* és *Tisza Lajos gr.* megjegyzéseire. Hangoztatta, hogy az elkövetett törvénysértést nem lehet megtorlás nélkül hagyni. *Apponyi Albert* közvetítő indítványt javasolt, mely szerint a szennai választók kérvényét véleményadás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottságnak adják át. *Tisza Kálmán* miniszterelnök arról szólt, hogy a bíráló bizottság már befejezte az egész ügy vizsgálatát, ezért minden további lépés egyrészt a Ház bizottságát, másrészt az ügy helytelen felelevenítését szolgálja. Felszólalása végén a kérvényi bizottság határozati javaslatának elfogadását ajánlotta. *Eötvös Károly* támadta Széchenyi Pál minisztert, mert tudomása volt arról, hogy mandátuma hamisítvány, továbbá éles szavakkal bírálta *Tisza Kálmán* tizenkét évi kormányzatát. *Polónyi Géza* Széchenyi Pál felszólalásával foglalkozott, ő is elítélte a miniszter magatartását. Felszólalása további részében a perjogra vonatkozóan néhány kérdést intézett az igazságügy-miniszterhez. Az idő előrehaladottsága miatt a képviselőház a kérvény tárgyalásának folytatását az ápr. 14-i ülésre halasztotta. (KNapló, i. h. 211—231. l.)

*

A kaposvári választási botrány miatt kirobbant képviselőházi vitákat, az ellenzék — kivált *Eötvös Károly* — éles támadásait MK már korábban is több írásában megörökítette. Legutóbb az 1888. jan. 31-i *A mai ülés c.* karcolatában, ahol a kaposvári kérvény miatt felszólaló *Eötvös Károlyt* állította karcolatának középpontjába, és gúnyos hangon szólt az ügy ismételt képviselőházi vitájáról. (A karcolatot ld. a jelen köt. 111—113. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket ugyanitt a 320—325. l.) A jelen írásában is MK tréfásan csipkelődik *Eötvös Károly* rovására, majd a kérvényező litkei parasztok adomájával érzékelteti, hogy a vita új formában való felmelegítése »gyerekes csíny,

bolondság». Kifejti véleményét a mandátumokról is: ritka benne a tökéletesen hibátlan. Majd mindeniket lehetne kifogásolni» (140:1–3); az ellenzéknek a kaposvári ügygel kapcsolatos képviselőházi szereplését »izléstelenség«-nek nevezi (140:12). A továbbiakban részletesen beszámol a vita lefolyásáról.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 139 cfm A szennai választók (K: <A t. Házból> A szennai választók)
- „ 1 Eötvös reggel (K: Eötvös <ma> reggel)
- „ 4 Eötvös témája volt napirenden. Az eset (K: Eötvös <...> témája volt napirenden <megint a kaposvári ügy mely> a mai eset)
- „ 5–6 parasztok dolgához, akik bizonyos (K: parasztok <esetéhez> dolgához akik <mar hat> bizonyos)
- „ 8–9 adták, hogy többet ne jöjjenek. (K: adtak <a litkeieknek> <...> hogy <a fele> többet <ne alkalmatlankodjanak> ne jöjjenek.)
- „ 10 A litkeiek tanácskozában, abban (K: A <litkeiek visszajöttek> nagy falusiak tanácskozában)
- „ 11 kérvényt. Ha be nem (K: kérvényt <6 felsegehez>. Ha be nem)
- „ 12–13 királyhoz, mint litkeieket, kiadják magukat zegernyeieknek. (Zegernye a szomszéd község.) (K: királyhoz <...> mint <litkeieket> nagyfalusiakat kiadják magukat <hogy ok> zegernyeieknek.)
- „ 17 voltaképpen Litkéről valók (K: voltaképen <zegernyegről> Nagyfaluról valók)
- „ 19–20 sor között a K-ban törölt bekezdés található: <Az ellenzék is így cselekedett. Jöttek a szen> <Eppen így volt ma azzal a különbséggel hogy az ellenzék nem sejtette még ma se> <Ugyanis a szennai választók járultak a petícióval a Ház elé, akiknek azonban>
- „ 21 székre, hogy abban (K: székre <s monda> <előadta> hogy abban)
- „ 23 választók? – tűnődtek (K: választók? kérdék) tunodtek)
- „ 25–26 kifejtette, hogy mit akarnak, akkor ömlött be (K: kifejtette <szep beszedeiben (meg kell adni mindegy szerepen)> hogy mit akarnak akkor <jöttek ra> ömlött be)
- „ 27 – Hiszen ez a régi kaposvári ügy! Nem (K: – Hiszen ez voltaképen) a régi kaposvári ügy! <Nem a> Nem)
- „ 29 A litkeiek legalább elrestelték magukat (K: A nagyfalusiak <ban volt annyi tapintat hogy> legalább elrestelték magukat)
- „ 31 s litkeiek azonfelül (K: a nagyfalusiak azonfelül)
- „ 32–33 amely már eldőlt, a mi ellenzékünk maliciából kérvényeztet. (K: a mely <ben> mar <<...> megtörtént a don>> eldőlt,

- < . . . > ami [sic] ellenzekunk malitiaból < cselekszi > kérvényeztet.)
 139 : 34 bolondság (melytől valóságos (K: bolondság < majd a Haz
 egesz napi idejét) (Melytol valóságos)
 „ 35–36 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: < A szelső
 balnak ma habarekpart is segített. Hiszen a végén >
 „ 37 Végre is a mandátum (K: Vegre is a < majd > mandatum)
 140 : 1 eszik, hanem mert ritka (K: eszik < . . . > hanem mert ritka)
 „ 2 Majd mindeniket (K: Majd < mindenikben > mindeniket)
 „ 4 való volt. Hadd éljenek ők is szegények. (K: való volt. < . . . >
 Hadd éljenek < . . . > ők is szegények < . . . >)
 „ 4–5 sor között a K-ban törölt bekezdés található: << Még az is
 renden volt, hogy a másik két mandatum miatt ahol < . . . >
 két ellenzékít igazoltak a bíraló bizottságok a hazszabályok
 < . . . > ellenére, mely hallgatasba burkolozott az ellenzék. >>
 „ 8 Hiszen a közerkölcsiség (K: Hiszen < az igazság? > < az erkölcs >
 a közerkölcsiség)
 „ 9 behunyódhatnak néha-néha. (K: behunyod < nak > hatnak néha
 néha.)
 „ 10–11 De hogy unos-untalan bohókás kötekedést játszanak,
 jukszokat (K: De hogy < örökké operettei > unos untalan bohó-
 kás kötekedést játszanak < a parlamentben > juxokat)
 „ 11–12 az már ízléstelenség. (K: az mar < . . . > ízléstelenség.)
 „ 12–13 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt szavak talál-
 hatók!
 „ 13 jövének a küzdelemre, (K: jövének < a szelsobaliak > a küzde-
 lemre)
 „ 16 irattárba kívánta elhelyeztetni (K: irattárba < kerte > kívanta
 elhelyeztetni)
 „ 17–18 Bernáth Dezső ellenben (K: Bernath Dezső < . . . > ellen-
 ben)
 „ 19 Balázs, s élesen ront rá Széchenyi (K: Balazs s < nagy > élesen
 < . . . > ront rá Szechenyi)
 „ 20–21 hallgatta, mint egy áldozatra (K: hallgatta < folyton >
 mint egy áldozatra)
 „ 21 bárány. Sőt néha mosolygott (K: bárány. *Egy csöppet se volt
 ideges.* Sőt néha mosolygott)
 „ 22–23 neki, hogy hosszas betegsége alatt sem felejtették el.
 (K: neki hogy < mindjárt felepülése > hosszas betegsége alatt
 < egy csöppet > sem felejtették el. < Hogy Orban Balazs volta-
 kepen mit akart az az eloadasból nem tűnt ki. Csak gyani-
 tani lehet hogy >)
 „ 24 derekasan; utána (K: derekasan < hogy > utána)
 „ 26 Nándor szavalt el egy prózában írt (K: Nándor < ?nyilatko-
 zott? > szavalt el egy < ?burkolt? > prozaba írt)
 „ 28 közbe a jobboldal (K: közbe < Krausz Lajos > a jobb oldal.)
 „ 30–31 ingerült zúgás szakította meg (K: ingerült zúgás < szakít-
 gatta > szakította meg)

Lap Sor

- 140 : 34 bevégződni látszott (K: bevégződni <keszult> látszott)
,, 34—35 ezen tápláló témája, (K: ezen <themája, midőn> taplaló
témája)
,, 35—36 kinövés képződött a Szalay (K: kinövés <keletkezett>
kepzodott a Szalay)
,, 38 csakugyan bűntény forog fenn, jól van, ne legyen igaza (K:
csakugyan <fenforog a> bűntény <legyen> forog fen, jól van,
ne legyen < . . . > igaza)
,, 39 hatósághoz, de ne (K: hatosaghoz <hanem> de ne)
141 : 2 Bizottságnak. Így legalább (K: bizottságnak. <Akkor meg>
Igy legalabb)
,, 3—4 szemei, s intett a jegyzőnek, hogy (K: szemei <s ő is bele-
intett a jegyzőnek hogy a derek szennai választok ilyen
hosszu eletuek lesznek.> s intett a jegyzőnek, hogy)
,, 7 Eszter reá kent. (K: Eszter rea <kent> kent.)
,, 8—9 *A miniszterelnök rövid polemikus felzólalása után* felállt
hát Eötvös Károly, s erőtéljes (K: Felállt hat Eotvos Karoly
<s egy resumet csinálva eddigi beszédeiből> s eroteljes)
,, 11—12 sorközött a K-ban kihúzott szavak találhatók: <Haugyan
tudnak rola>
,, 16 meghatotta az ellenzék (K: meghatotta <az ellenzeket> az
ellenzek)
,, 20—21 gyullasztva a szennai szóvivő (K: gyullasztva <Eotvos> a
szennai < . . . > szóvivő)
,, 21—22 a nép, beáll az ősjog (K: a nép <<nem csoda ha < . . . >>
beall az ősjog)
,, 23 A csöngettyű élesen *sírt fel* kezében. (K: A csöngettyű *ketség-
beesetten élesen rezgett meg* kezében.)
,, 24 — Tiltakozom, hogy e teremtől ilyen elv hangoztassék.
(K: — Tiltakozom hogy <a parlamentből ez a fogalom hangoz-
tassék> e teremből ilyen elv hangoztassék.)
,, 32 ekkor meglehetősen előhaladott, közelgett a (K: ekkor <elő>
meglehetősen előhaladott, < . . . > közelgett a)
,, 34—35 meg a *honfűi kegyelet*. Eötvöstől (K: meg az *etiquette*,
Eötvöstől)
,, 35 szót, s folytatta azon modorban (K: szot, s <folyta ott>
folytatta <hol ez> azon modorban)
,, 36 képességgel és olyan hatással (K: képességgel < . . . > és olyan
hatással)
142 : 2—3 nagy hirtelen bezárta (K: nagy hirtelen < . . . > bezárta)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 139 : 1—3 — *Perl őcsém — mondá Eötvös reggel a segédjének —, ma
megint minisztereket ölok. Végezzon el minden ügyvédi funkciót,
aztán jöjjön fel a karzatra.* — Eötvös Károly és segédje közti

- feltételezett beszélgetés humoros fordulata MK korábbi írásában is előfordul. (Ld. a jan. 31-i *A mai ülés* c. karcolatot a jelen kötet 112. l.)
- 139 : 5—19 A litkei parasztok kérvényezésének története. — MK ezt az anekdotát — kis változtatással — *Az audiencia* c. írásából emelte át. (Ld. Krk 62. köt. 131—132. l.)
- „ 14 *instancia* — kérvény, folyamodvány
- „ 34 *dégoát* — undor, csömör, utálat
- 140 : 3 *S hogy az ellenzék egy kis zajt csinált érte eleinte*, — Az ellenzék támadásairól ld. a már említett jan. 31-i *A mai ülés* c. karcolathoz fűzött jegyzeteket.
- „ 5—6 *Hogy a másik két mandátum miatt, ahol a házszabályok ellenére igazolt a bíráló bizottság két ellenzékét*, — Az utalás a székesfehérvári és a gyomai képviselőválasztásokra vonatkozik. Gr. Károlyi Gábor székesfehérvári mandátuma (1887. jún. 17-én választották meg) ellen kérvényt adtak be, mandátumát a III. számú bíráló bizottság tárgyalta, majd elfogadta. (L. KNapló, 1887—1892. II. köt. 195. l.) Hoitsy Pál gyomai mandátuma elleni panaszt a VI. számú bíráló bizottság tárgyalta.
- „ 11 *juksz* — tréfa, móka
- „ 11 *inszceniroz* — megrendez, jelenetet idéz elő
- „ 15—16 *Gajári irattárba kívánta elhelyeztetni a szennaiak kérvényét örök emlékül*. — Gajári a kérvényi bizottság álláspontját a következőkkel indokolta: »A kaposvári választásra vonatkozólag az arra egyedül illetékes bizottsági eljárás lefolyván, azon meggyőződésben volt a kérvényi bizottság többsége, hogy ezen felfogás ellenében a tisztelt Ház egyik részéről sem törtenhetik jogos felszólalás, mert lehetetlen feltételezni azt, hogy egy, a Ház illetékes faktora által végérvényesen elintéztett ügynek, avagy azon ügygel szoros összeköttetésben lévő konkrét esetnek felülbírálatába a t. Ház, ha csak önalkotta szabályait flagrâns módon sérteni nem akarja, beavatkozni kívánna. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, i. h. 157. l.)
- „ 17—18 *Bernáth Dezső ellenben az illetékes hatósághoz akarja áttétetni*. — Bernáth Dezső a házszabályok 76. §-ára hivatkozva nyújtotta be különvéleményét, mely kimondja: »ha a bizottság tárgyalásai folyamán bünténynek jelenségei merültek fel, az összes ügyiratok a Ház elnöke által átteendők az illetékes hatósághoz további eljárás végett«. (KNapló, i. h. 158. l.)
- „ 19—20 *Felugrik erre Orbán Balázs, s élesen ront rá Széchenyi miniszterre*, — A szónok éles hangú támadásának érzékeltetésére érdemes beszédéből felidézni egy részletet: »A miniszter úrnak, aki a zászlótól való dezercióval jutott a miniszteri székre, és a kiállításnál és a kereskedelmi minisztérium palotája építésénél alaposan kompromittálta magát (*Ügy van!*

Úgy van! bal felől. Nyugtalanság és ellentmondás a jobboldalon.), miért kell mindezt még oly mandátummal is tetézni, amelyhez a legközönségesebb bűntények egész halmaza tapad, s azt undokká teszi a ráragadt piszok? (*Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.*) Miért akarja egy ilyen mandátummal nimbuszát gyöngíteni azon szép és nagy múltú névnek, amelyet a nagy Széchenyi István tiszteltté tett nemcsak e hazában, hanem Európa-szerte? Már maga az, hogy a miniszter úr ezen őt oly közlőről érdeklő kérdésnél jelen van, nem tekinthető parlamentáris szokásnak, mert féltő, hogy önmagának szavaz bizalmat, mit a választóktól nem nyert. Nagyon helyén lenne, s a tisztességérzet parancsolná, hogy a miniszter úr a választók többsége akaratának meghamisításával, lélekvádálással s okmányhamisítással létrejött e mandátumot tegye le, s vonuljon vissza valamely kolostorba, hisz úgylis kezdetben e pályára készült. Jó lesz ott végezni, ahol kezdette. (*Élénk derűtség a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, i. h. 159. l.)

- 140 : 24 *Vissza is vágott derekasan,* — Széchenyi miniszter nem a kaposvári választással kapcsolatban szólalt fel, hanem kizárólag a személyét ért vádakot utasította vissza. (Ld. KNapló, i. h. 160. l.)
- „ 24—25 *utána az ékes szavú Hock János tört lándzsát Somogy megye címeréért;* — MK a szónok alábbi kijelentését pécézte ki: »T. Ház! Ez a kérvény, s a vele összefüggő kaposvári ügy a közelmúltban lezajlott politikai mozgalmak hullámverése. Ne habozom kimondani, hogy egyrésről az irányzatos támadások felújítása, másrésről a talán túlhajtott óvatosság alkalmazása oly homályba burkolja az ügy dologi részét, mely árnyát Somogy megye politikai tekintélyére veti. Pedig ez a megye, tekintettel tisztos múltjára, teljes önrzettel tiltakozhatik az ellen, hogy nevét a nemzet színe előtt meggyalázzák. (*Élénk helyeslés a bal és szélsőbal felől.*)» (KNapló, i. h. 161. l.)
- „ 25—27 *Horánszky Nándor szavalt el egy prózában írt tanközltemény a közmorálról* — Horánszky beszédében többször hivatkozott az erkölcsi jogrendre, a tisztesség kérdésére, a tisztességérzetre, a törvény és az igazsághoz való szigorú ragaszkodás elvére stb. (Ld. KNapló, i. h. 162—166. l.)
- „ 27 *s azt ajánlotta Széchenyinek, hogy mondjon le!* — Mikszáth Horánszky alábbi szavaira alapozta állítását: »Nem egy mandátum érvényéről vagy érvénytelenségéről van itt szó, t. Ház. (*Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*) Hiszen az a mandátum verifikáltatott, azt a mandátumot megbolygatni nem lehet, és ha bárki megkísértené, hogy azt megbolygassa, a hárszabályok ereje alatt nekünk is kötelességünké válnék ez ellen fölszólalni. (*Tetszés bal felől.*) Annak a mandátumnak ura maga a megválasztott t. képviselő úr. Ő verifikáltatott,

- és ha ő ennek a mandátumnak a súlyát elbírja (*Élénk tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.*), énnekem ahhoz annál kevésbé lehet szavam, mert elismerem, hogy e tekintetben az én fel fogásom talán túlzott; mert hiszen rövid politikai pályámon éppen velem történt meg az, hogy nem olyan dolgokat, aminek itt történtek, hanem lényeges politikai nézeteltérést is elegendőnek tartottam arra, hogy a mandátumot választóimnak visszaadjam. (*Igaz! Úgy van! bal felől.*)† (KNapló, i. h. 163. l.)
- 140 : 28 — *Óhó! — kiáltá közbe a jobboldal.* — Ez a fordulat — tekintve, hogy Horánszky nem ajánlotta nyíltan Széchenyinek, hogy mondjon le, csupán célozgatott rá — az író játékos ötlete. Ilyen jellegű közbekiáltást a KNapló nem örökített meg.
- „ 28 — 29 (*De legjobban volt kivethető e kiáltásban a Krausz hangja.*) — Krausz Lajos megbízólevelét az elnök a jelen ülés elején mutatta be a képviselőháznak, ez adhatta az ötletet írónknak a tréfás megjegyzésre. Mikszáth korábbi írásaiban is több alkalommal gúnyos hangon csipkedte meg a képviselőválasztására nagy összegeket áldozó honatyát. Legutóbb a márc. 2-i *A mai ülés* c. karcolatában tett humoros megjegyzéseket az ismét mandátumhoz jutni vágyó Krausz Lajosra. (Ld. a jelen köt. 135—136 l.)
- „ 33 — 34 *szépen lecsurgatta a házszabályok csatornáiba.* — Tisza Lajos Bernáth Dezsőhöz hasonlóan szintén a házszabályok 76. §-ára hivatkozott, azonban másként értelmezte azt: Tisza »az illetékes hatóság† kifejezésen a bíráló bizottságot és nem a bíróságot értette.
- „ 37 — 38 *Elkőzben új gondolata támad Apponyi Albertnek, hogy miután itt csakugyan büntény forog fenn,* — MK megjegyzése nem pontos. Apponyi óvatosabban fogalmazott, csak a büntény gyanúját állította: »Én nem mondom, hogy ez a büntény elkövetett. Talán egy oly büntény követtetett el, mely már elévült, talán egyáltalán nem követtetett el, talán csak tévedés forog fenn? A vizsgálat ezt ki fogja deríteni, az ítélet meg fogja állapítani; de hogy súlyos jelenségek merültek fel, melyek annak gyanúját keltik fel, hogy itt egy büntény, mégpedig egy hivatalból üldözendő büntett követtetett el, azt gondolom, az eladottak nyomán senki sem tagadhatja. (*Úgy van! bal felől.*)† (KNapló, i. h. 168—169. l.)
- 141 : 5 — 7 *hogyan azt az ódiumot szépen lekapargassák róla, amit a szegény néhai Solymosi Eszter reá kent.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Eötvös Károly az 1883-as tiszaezslári per után — melynek nagyszerű védőügyvédje volt — számos támadásnak, atrocitásnak volt kitéve, a per közéleti szereplését is aláásta; az 1884-es képviselőválasztáson nem választották meg.
- „ 9 — 10 *a szerencsétlen szennaiakon ejtett sérelmet.* — Eötvös Károly felszólalásában a huszonnégy szennai választóval

- kapcsolatban két ízben is elhangzott a »szerencsétlen« jelző:
 »Ezen szerencsétlen 24 szennai ember«. »A 24 szerencsétlen szennai ember«. (KNapló, i. h. 173., 176. l.)
- 141 : 12—13 — *Ha ugyan tudnak róla — szólt közbe gúnyosan Vizsolyi.*
 — A közbeszólást a KNapló nem jegyezte fel.
- „ 14—15 *De a jószívű Eötvös azért mégis olyan szépen le tudta festeni ökegyelmeik nehéz bánatát.* — Eötvös a következőket mondta:
 »Mit kérnek azok a szegény szennaiak? Nem azt-e, hogy a törvényt tartsák meg? Ők szavaztak, tehát az első hatóság, a szavazatszedő bizottság előtt megtették kötelességüket. Az első hatóság megcsalta őket, tehát mentek a központi választmányhoz. Ez felírt a belügyminiszterhez, hogy fegyelmi eljárásnak van helye. A belügyminisztérium megcsalta őket, s nem fordult elő soha. (Igaz! Úgy van! szélsőbal felől.)« (KNapló, i. h. 175—176. l.)
- „ 21—22 *ha sehol semmiképpen sem nyer elégtételt a nép, beüll az ősjog, az önbíráskodás ősjoga . . .* — Mikszáth pontosan adta vissza Eötvös fejtegetésének lényegét: »És akármit mondjanak az alkotmányosság elveinek hipokrita követői, akkor, mikor a nép azt látja, hogy az alkotmányban megírt s a gyakorlatban fennálló, mindenki által, tehát a korona által is tiszteletben tartandó alkotmányos jogok megsértetnek egyesek vagy hatóságok által, és amikor az alkotmány kijelöli az orvoslást és annak módjait, és ezen orvoslásnak minden útja és módja becsületesen, a törvényhez híven megköszöntetvén, a legszentebb jogaikban megsértettek mégsem nyerne elégtételt: akkor a nemzet önbíráskodási joga, az az ősjog, melyet szabályozni engedünk az alkotmányos élet zavaratlansága kedvéért, de mikor azon sérelem soha nem orvosoltatik, ismét visszaáll, és a nemzet önbíráskodási joga kétségtelen. (Mozgás a jobboldalon.)« (KNapló, i. h. 174. l.)
- „ 24 — *Tiltakozom, hogy e tereméből ilyen elv hangoztassék.* — Mikszáth egy mondatba sűrítette az elnöki figyelmeztetést, mely kétszer is elhangzott. Az első rendreutasítás után Eötvös kérte az elnök engedélyét, hogy a tiltakozáshoz megjegyzést fűzhessen, mert véleménye szerint az elnök félreértette szavait. Miután Péchy Tamás elnök ebbe beleegyezett, Eötvös tovább fejtegette az ősi önbíráskodás jogát, ekkor az elnök újra rendreutasította. (Ld. KNapló, i. h. 174. l.)
- „ 25 — *Petróleum! — kiáltá egy hang a kormánypártról.* — A KNaplóban nincs nyoma a közbekiáltásnak.
- „ 25—26 — *Nem petróleum az. Tiszta bort öntünk a pohárba — felelt egy szélsőbali hang.* — A KNapló ezt a megjegyzést sem öröklötte meg.
- „ 28—29 — *Mi az az önbíráskodási ősjog? — zúgtak a középről.* — *Az anarchia?* — Az előző közbekiáltásokhoz hasonlóan ennek a fordulatnak sincs nyoma a KNaplóban.

Lap Sor

- 141 : 30—31 — Az, ami negyvennyolcban volt — magyarázta Almássy Sándor, akinek szeme tüszőszikrákat hány ilyenkor. — Almássy megjegyzését a KNApló nem jegyezte fel. Úgy tűnik, hogy ez a fordulat az író kedves csipkelődése a negyvennyolc eszméi mellett hűségesen kitartó Almássy Sándorral.
- „ 25—31 A MK által megörökített közbekiáltások. — Amint az előzőekben jeleztük, ezeket a közbekiáltásokat a KNApló nem jegyezte fel, ellenben az egyéb bejegyzések zajos jelene-tekre engednek következtetni. Így többek között az elnök rendreutasító szavait *Élénk helyeslés jobb felől. Zaj bal felől, Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon, Élénk helyeslés a jobboldalon, Nagy mozgás a szélsőbaloldalon, Nagy zaj a szélsőbaloldalon* bejegyzések kísérik, míg Eötvös önbíráskodási jogról szóló fejtegetéseinél az alábbi bejegyzések olvashatók: *Mozgás a jobboldalon, Felkiáltások jobb felől: Nem lehet! A szélsőbal felől! Halljuk! Halljuk!, Ellentmondások a jobboldalon.* (Ld. KNApló, i. h. 174. l.)
- „ 36 *veszedelmes rábeszélő képességgel* — Írónk találóan jellemezte Polónyi beszédét, ennek érzékeltetésére érdemes a beszédből felidézni egy részletet: »Mármost reám nézve, ha én volnék gróf Széchenyi miniszter (*Hosszas élénk derűtség.*), méltóztassanak elhinni, hogy abszolút semmit se lennék rá büszkébb, mint amilyen büszke vagyok arra, hogy most képviselő vagyok. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Tehát, t. Ház, ha én volnék az a gróf Széchenyi miniszter, aki büszkén hivatkozom az én elődömrre: reám nézve, méltóztassék elhinni, tökéletesen mindegy volna az, hogy akár a taszári, akár a szennai szavazatok hamisítottak-e meg az én mandátumomban. (*Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.*) És ha nekem valaki azt mondaná, hogy azon mandátum, mellyel az úr itt megjelenik, hamis: egy pillanatig sem kételkedném azon, hogy annak megvizsgálását a magam részéről követeljem. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)» (KNApló, i. h. 179. l.)

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/2 213—216 folio
M *Pesti Hírlap*, 1888. április 15., 10. évf. 105. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK négy, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában darabokra vágták, és az egyes részeket I, II, III, III ½, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII római számokkal jelölték.

MK javításainak száma átlagos. A korrektúrát valószínűleg maga végezte el, erre utal két módosítása a nyomdai levonaton a 142:29 és a 144:30—31 sorban.

A parlament üléseiről

Márc. 21-én és ápr. 3-án a képviselőház rövid, formális ülést tartott. A márc. 21-i ülésen az elnök néhány főrendiházi átíratot mutatott be. (KNapló, 1887—1892. IV. köt. 181. l.)

Az ápr. 3-i ülésen *Széchenyi Pál* gr. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter az Osztrák—Magyar Lloyd Társulattal kötött szerződésre vonatkozó törvényjavaslatot, továbbá a halászatról szóló törvényjavaslatot terjesztette be, majd *Emich Gusztáv* előadó a közgazdasági bizottság jelentését nyújtotta be. (KNapló, i. h. 182. l.)

A képviselőház ápr. 7-i ülésén az elnöki bejelentések után *Irányi Dániel* szólalt fel az árvízkarok ügyében. Indítványozta, hogy a képviselők egy napi napidíjukat ajánlják fel az árvízkárosultak javára. Ezt követően *Tisza Kálmán* miniszterelnök nyilatkozott az árvízpusztításokkal kapcsolatban. Hangsúlyozta, hogy a kormány minden erőfeszítést megtett a védekezési munkák elősegítésére, és ahol a katasztrófát nem tudták megakadályozni, ott az inséges állapotok enyhítésére. A továbbiakban *Irányi Dániel* indítványát olvasták fel, melyet az árvíz okainak felderítése és azok kiküszöbölése céljából szakbizottság összehívása tárgyában nyújtott be. *Baross Gábor* közmunka- és közlekedési miniszter reflektált *Irányi* indítványára. Kijelentette, hogy a kormány az indítvány nélkül is mindent elkövet az árvíz okainak kivizsgálására, és megteszi a szükséges intézkedéseket. A képviselőház az indítvány napirendre tűzését az árvízveszély megszűnése utáni időre halasztotta el. Az ülés végén a fából való üres és használt petróleumhordók vámkezeléséről szóló törvényjavaslat végmegszavazására került sor. (KNapló, i. h. 183—187. l.)

Ápr. 10-én a képviselőház rövid ülést tartott. Napirend előtt VII. Reuss Henrik herceg német nagykövet átíratát olvasták fel, melyet az osztrák és a magyar parlamentnek Vilmos német császár halála alkalmából tett ünnepélyes részvétnyilatkozataira válaszul küldött. Az ülés napirendjén a Dániával, Spanyolországgal és Zanzibárral kötött szerződések tárgyalása szerepelt. *Emich Gusztáv* előadói ajánlásai után a három törvényjavaslatot mind általánosságban, mind részleteiben a képviselőház vita nélkül elfogadta. (KNapló, i. h. 188—191. l.)

A képviselőház ápr. 13-i ülésén az előző ülésen tárgyalt szerződéseket harmadszori felolvasásban végleg megszavazta, ezt követően az Osztrák—Magyar Lloyd Gőzhajózási Társulattal kötött hajózási és postaszerződést tárgyalta. *Láng Lajos* előadó elsősorban politikai szempontból ajánlotta elfogadásra a törvényjavaslatot. A javaslat mellett érvelt *Széchenyi Pál* gr. miniszter — aki a kereskedelmi érdekek alapján ajánlotta a szerződés elfogadását —, *Steinacker Ödön* és *Csernátony Lajos*. A törvényjavaslat ellen elsőnek *Helgy Ignác* szólt. Beszédében azt fejtette, hogy a gőzhajózási vállalatnak nyújtott segélyt

sem gazdasági, sem politikai érdekek nem indokolják. *Gaül Jenő* (pécskai) a Lloydnak nyújtott támogatás helyett a fiúmei magyar tengerhajózás fejlesztését javasolta. *Lukács Gyula* is a törvényjavaslat ellen foglalt állást. *Apponyi Albert* gr. a pénzügyi helyzet szempontjából tartotta lehetetlennek a javaslat megszavazását. Rámutatott arra, hogy aránytalanul csekély ellenértékért a Lloyd Társulat évenként majdnem félmillió forintot köt le, mely összeget inkább a magyar tengerhajózás támogatására kívánta fordítani. Ezután *Tisza Kálmán* miniszterelnök reflektált a vitában elhangzottakra, majd *Láng Lajos* előadó rövid záróbeszédet mondott. Az ülés végén a képviselőház mind általánosságban, mind részleteiben elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, i. h. 191 — 211. l.)

Az ápr. 14-i ülésen — amelyről a jelen karcolat szól — a képviselőház az Osztrák — Magyar Lloyd Gőzhajózási Társulattal kötött szerződést harmadszori felolvasásban végleg megszavazta. Ezt követően folytatták a húsvéti szünet előtt félbehagyott szennai választók kérvényének tárgyalását. *Szalay Imre* röviden összefoglalta a szennai választók jogsérelmeit. Megemlítette, hogyha a kérvényezők nem nyernek meghallgatást a képviselőháznál, akkor a királyhoz fognak kérvényezni. *Uray Imre* felszólalásában azokkal a szónokokkal foglalkozott, akik az elmúlt alkalommal a kaposvári választás védelmére keltek. A kérvényi bizottság határozati javaslatát nem fogadta el. *Farkas Imre* azt fejtette, hogy a kaposvári választás törvénytelen. A kérvényi bizottság határozati javaslatát ő is elutasította. Ezután *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter válaszolt Polónyi Gézárnak, aki a szennai választók kérvényével kapcsolatban a húsvéti szünet előtti utolsó ülésen többrendbeli kérdést intézett hozzá. Kijelentette, hogy a szennai választók elmulasztották a 8 napon belüli feljelentést, és ezáltal nem indítható bűnvádi eljárás. *Gajári Ödön* záróbeszédében Bernáth Dezső különvéleményével foglalkozott. Hangoztatta, hogy a szennai választók kérvénye nem céloz egyebet, mint a bíráló bizottság ítéletének felülbírálását. Végezetül ismételtén kérte a kérvényi bizottság határozati javaslatának elfogadását. Az ülés további részében élénk vita alakult ki arról, hogy Apponyi Albert mondhat-e záróbeszédet. *Péchy Tamás* elnök azt fejtette, hogy Apponyi határozati javaslata nem képez ellenindítványt, így őt szólásjog nem illeti meg. *Apponyi Albert* azon a véleményen volt, hogy a kérvényi bizottság javaslatának ellenkezőjét indítványozta, és ezáltal a házszabályok értelmében joga van záróbeszédet mondani. Ehhez a kérdéshez szólt: *Tisza Kálmán*, *Almássy Sándor*, *Apponyi Albert*, *Szederkényi Nándor*, *Péchy Tamás* elnök, *Horváth Gyula*, *Madarász József* és *Csernátony Lajos*. A képviselőház úgy döntött, hogy a házszabályok keretén kívül megengedi Apponyinak a felszólalást. Ezt az engedményt Apponyi visszautasította, mert véleménye szerint a záróbeszéd a házszabályok alapján illette volna meg. Ezután a szavazás következett. A képviselőház sem Apponyi javaslatát, sem pedig Bernáth Dezső különvéleményét nem fogadta el, helyette a kérvényi bizottság határozati javaslata mellett döntött, mely szerint a kérvényt a Ház irattárába helyezik. Az ülés hátralevő részében *Fenyvessy Ferenc* VII. Reuss Henrik herceg német nagykövet

köszönő levele ügyében interpellált a miniszterelnökhöz. Az interpelláció azt tudakolta, vajon a levél szövege tartalmazott-e közjogi sérelmet. Az interpellációra *Tisza Kálmán* azonnal válaszolt. Közölte, hogy a levél nem tartalmazott semmiféle közjogi sérelmet, ennek bizonyítására a német nagykövet levelét hivatalos másolatban olvasta fel. (KNapló, i. h. 211 – 231. l.)

*

MK a húsvéti szünet után írott első karcolatában ismét a kaposvári mandátum körüli vitáról tájékoztatja olvasóit. Ez a téma már több ízben szerepelt a parlament napirendjén. A márc. 17-i képviselőházi ülésen a kérdés új formában jelentkezett azáltal, hogy a kaposvári választás ellen a szennai választók kérvényt nyújtottak be. (Ld. erről *A szennai választók* c. előző karcolatot a 139–142. l.) A jelen ülés egymást követő ellenzéki szónokai a már korábban elmondott vádakat variálták, míg a kormánypárti szónokok a szennaiak kérvényét a Ház irattárába kívánták helyezettetni. Mikszáth beszámolója elején a kaposvári vita két exponált alakja, Eötvös Károly és Széchenyi Pál miniszter távolmaradásáról elmélkedik, majd gúnyosan szembeállítja a jelzészerűen felvillantott világpolitikai eseményeket, változásokat a még mindig változatlanul napirenden levő témával. A továbbiakban nyomon követi az üléssteremben elhangzottakat, egy-két élcelődő reflexiót fűzve a felszólalásokhoz. Nem hagyja kiaknázatlanul az ülés nyújtotta humoros helyzeteket: Apponyinak a zárszóhoz való joga körül kialakult huzavonát, valamint Fenyvessy interpellációjának megalapozatlanságát.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 142 : 2 segédje. — Rossz (K: segédje. — <Ma> Rosz)
 „ 2 az éjjel. Balsejtelmeim (K: az éjjel. <Ma nem lesz miniszter-
 űlés a Házban.> Balsejtelmeim)
 „ 4 az intésre, Eötvös Károly (K: az intésre, <de meg is járta>
 Eotvos<hall> Károly)
 „ 6 minisztereket. (K: minisztereket. <Nem, de hagyom a kor-
 mányt>)
 „ 10 jámbor szennai meglehetősen árván maradt. (K: jámbor szennai
 <másodkézbe került ma (aki csak lelkileg van ott a Hazban)
 ma masod kezbe>> meglehetősen árván maradt << . . . > gyamsaga
 ala kerülvén.>>)
 „ 10–11 sor között a K-ban kihúzott bekezdés olvasható: <<Nem
 is, nem érdekelt (ma a kérdés) a mai tárgy senkit, csak epen
 Gajáry Ödönt, aki már régen kezdte < . . . > elöadni ezt a kér-
 dést < meg azota mar nemes ember is lett>>
 „ 11–12 már e jó emberek senkit, legfeljebb Gajári (K: mar <ez> e
 < . . . > jo < . . . > emberek senkit <csak> legfeljebb Gajáry)

Lap Sor

- 142 : 13 *ő* maga nemesember (K: ő maga <...> nemes ember)
 „ 14 lett, a német (K: lett <azota> a német)
 „ 14–15 Bismarck kancellársága megingott (K: Bismarck <szeke ingadozóvá lett> kancellarsaga megingott)
 „ 18 Minthogy már régen nem (K: Minthogy <zombati nap volt> már régen nem)
 „ 19 s a tanácssterem (K: s a <Haz> tanacssterem)
 „ 22 szerep Szalay (K: szerep <...> Szalay)
 „ 25–26 sor között a K-ban kihúzott két sor olvasható: <<Ő adott hangot <a megbotranykozásnak> a panasznak a végső>>
 „ 27 szem csüggött éledelegve. (K: szem <pihent> csüggött éledelegve.)
 „ 29 Izgett mozgolódott (K: Izgett mozgott)
 „ 31 az ő diadalához két (K: az ő <elmessegehez> diadalához két)
 143 : 3–4 valószínű ugyan (K: valószínű <ugyan> ugyan)
 „ 7–8 Széchenyi Pál hasonlít, t. Ház (K: Szenchenyi Pal <grof> hasonlit <tisztelt> t. Ház)
 „ 9 E krumpli-ötlet (K: E <krumplit> krumpli-otlet)
 „ 12–13 volt ez, hogy már csak a népvándorlásról (K: volt <hogy meg a ?bikat? is megoldné – meg is ölte vegkep a szennai ügyet. Vegelgyengulesben mult ki> hogy már csak a nepvandorlasrol)
 „ 15 A holt tetemet még Fabiny szentelte be, (K: A holt tetemet még <felöltöztette Gajáry> Fabiny <szentelte be> szentelte be)
 „ 19 Péchy Tamás (K: <De P> Péchy Tamás)
 „ 22 egy elődázó természetű (K: egy <elhalasztó> elődázó természetű)
 „ 23–24 s így a házszabályok (K: s így <az inditvanyozo> a Haz szabalyok)
 „ 26 elnöki kijelentésre felriadt: (K: elnoki <...> kijelentesre felriadt:)
 „ 29 – Én nem fogadok (K: – <Nekem> En nem fogadok)
 „ 32 elnök házszabály (K: elnok <magyaraz> hazszabaly)
 „ 34 beszélek. Vagy nincs (K: beszelek <...> Vagy nincs)
 „ 36 többség rábeszélő szíves hangon kérlete (K: tobbseg <pedig> rabeszelo szives hangon <kialtozt> kerlette)
 „ 37 – Ugyan beszéljen! (K: – <Beszeljen> Ugyan beszeljen!)
 „ 38 mulatságos volt, hogy a kormánypárt (K: mulatsagos volt <mikor a kor> hogy a kormány part)
 144 : 2–3 mondanivalója,) sőt inkább még ráadásul elszenvedett egy kis lecket Horváth (K: mondani valója) <hanem egy kis lecket> sot inkább meg raadasul elszenvedett egy kis lecket <maga kapott> Horvath)
 „ 3 ki gyors elmével veszi észre (K: ki gyors elmével <<veszi észre a felvetett kérdéseekben a ?ferdeséget? <...> tapintja meg hogy>> veszi észre)
 „ 5–6 derogálhat a koncesszió. (K: derogálhat <semmi hogy> a <szivesseg a> concessio)

Lap Sor

- 144 : 7 igénybe (még tán grófok is). Kár most ezeket (K: igénybe
<azelőtt es veszik meg igénybe ezután a nélkül ez valami
megalazoló lenne) (még tán grófok is). Kár most ezeket)
- „ 13 Lászlónak (ki a bock szivarok (K: Lászlónak <...> (ki a
bockszivarok)
- „ 20 a stréberség, de mégis (K: a streberseg <is>, de mégis)
- „ 24 Azután országos (K: Azután <mar az> országos)
- „ 25 isten a sorsát, hogy (K: isten a <dolgot> sorsát hogy)
- „ 26 Ezúttal kikezdte (K: <Ma is> Ezúttal kikezdte)
- „ 30–31 nyelvecskéjével a közjogi gravament, hogy VII. Henrik
úr a Ház részvétét (K: nyelvecskéjével a <panaszt> közjogi
gravament hogy a Ház részvétét)
- „ 31 iratában nem jelölte (K: iratában <nem jelölte megszokotta>
nem jelölte)
- „ 32 állam törvényhozását, (K: állam <onallóság> törvényhozását)
- „ 34 felállt: (K: felállt: <hogyan felolv>)
- 145 : 6–7 világosabban megjelölni a monarchiabeli két állam parla-
mentjeinek (K: világosabban meg <különböztetni> jelölni a
monarchiabeli két állam (államnak parlamentjét) parlament-
jeinek)
- „ 7–8 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt szavak talál-
hatók!
- „ 12 kacagott volna, ha még nem lett (K: kacagott volna <de ha
nem lettek volna> <de mar csak ott voltak a leveltarban> ha
meg nem lett <ek>)
- „ 13 habarékok süttették (K: habarékok <szegyenletesen> <restel-
kedve> süttették)
- „ 13–15 Ábrányi Kornélt pedig (K: Ábrányi Kornélt <kohogás
fogta> pedig)
- „ 14–15 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Feny-
vessy meg azután ?kijutott? a méla bánat>
- „ 19 A letépert közjogi bajnok visszaszolgált dacosan: (K: <De aki-
nek> A letépert közjogi bajnok <<folemelte meg bariton <...>
feleselve>> visszaszolgált dacosan:)
- „ 19–20 sor között a K-ban olvashatatlanul kihúzott sorok talál-
hatók!
- „ 20 — Nem antichambrirozok a minisztereknél. (K: — <Csak>
Nem antichambrirozok <<...> a minisztereknél>> miniszterek-
nél)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 142 : 4 *Caesar nem hallgatott az intésre*, — MK itt arra a közismert
történetre utal, hogy Caesart 44. márc. 15-én felesége, Calpuri-
na és egy jós is figyelmeztette a rossz előjelekre, de ő ennek
ellenére elment a szenátusba, és ez okozta vesztét.

- 142 : 6 *nem ölok ma minisztereket.* — MK ezt a fordulatot ellenkező előjellel egy korábbi parlamenti karcolatában is előadta: »ma megint minisztereket ölok«. (Ld. a jan. 31-i *A mai ülés* c. karcolatot a jelen köt. 112. l.)
- „ 13—14 *ömagja [Gajári] nemesember lett,* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Gajári édesapja 1887-ben érdemei elismeréséért nemesi levelet kapott. (Ld. Borovszky Samu: »Pest—Pilis—Solt—Kiskun vármegye« 1. köt. Bp., 1900. 455. l. Magyarországi vármegyéi és városai.)
- „ 14 *a német császár meghalt,* — I. Vilmos 1888. márc. 8-én halt meg. (Ld. erről a márc. 11-i *A t. Házból* c. karcolatot a jelen köt. 137—138. l.)
- „ 14—15 *Bismarck kancellársága megingott,* — I. Vilmos császár halála Bismarck kancellári tisztségét is megingatta. Az ún. Bismarck-válság közvetlen kiváltó oka az volt, hogy III. Frigyes császár leánya, Viktória hercegnő a volt bolgár fejedelemmel, Battenberg Sándorral házasságot kívánt kötni. A napilapok tanúsága szerint Bismarck márc. 31-én megjelent III. Frigyes császárnál jelentéstételre, amikor is megtudta a tervbe vett házasságot. (Ld. »A Bismarck-válság« címen megjelent berlini táviratot. PN, 1888. ápr. 7. 39. évf. 97. sz.) Bismarck az eljegyzéssel kapcsolatban politikai aggodalmait fejezte ki, amelyet esetleges lemondási szándékával együtt átadott a császárnak. (PN, 1888. ápr. 8. 39. évf. 98. sz.) A házasság Battenberg bolgár trónigényének támogatását jelentette volna, és az nem illett bele Bismarck külpolitikai irányvonalába, azaz: a hármas szövetség fenntartása mellett Oroszországgal is megtartani a kapcsolatokat, megnyerni támogatását franciaellenes terveihez. Itt jegyezzük meg, hogy Bismarck már 1886-ban fellépett Battenberg trónigénye ellen; az orosz külügyminiszterrel együtt a Portánál közbelépett, hogy a szultán ne ismerje el a lemondásra kényszerített, de trónját újból elfoglaló fejedelem uralkodásának törvényességét.
- „ 15 *a bolgár kérdés új alakzatot vett föl,* — A bolgár nemzetgyűlés 1887-ben Koburg Ferdinándot választotta fejedelméül. A megválasztás után az európai diplomácia egyik fontos kérdése lett, hogy Koburg herceg jogosan vagy jogtalanul ül-e a bolgár trónon. Ferdinánd megválasztása ellen a török szultán jegyzékben fejezte ki tiltakozását. A jegyzék Ferdinánd fejedelem uralkodását törvénytelennek nyilvánította. A Times konstantinápolyi levelezője szerint a bolgár kormány válaszolni kívánt a jegyzékre, melyben azt hangsúlyozta volna, hogy Oroszország befolyása tartotta vissza a nagyhatalmakat attól, hogy Ferdinánd megválasztását elismerjék. Mielőtt a választ elküldték volna, a Monarchia, Anglia és Olaszország képviselői közbeléptek. Rámutattak arra, hogy ez a válasz nyílt kihívás Oroszország ellen. A bolgár kormány

- erre elhatározta, hogy semmiféle választ nem küld. (Ld. PN, 1888. márc. 29. 39. évf. 89. sz.)
- 142 : 27—28 *Elzaltl azonban egy nagy gorombaságot zszugorpatott Uray Károly; — A KNApló tanúsága szerint az ülésen Uray Imre szólalt fel; írónk tévedésből Uray Imre nevét Uray Károlyra változtatta. (Ld. KNApló, i. h. 213. l.)*
- 143 : 3—5 *mert valószínű ugyan, hogy a szennai választók után még előjönnek a taszári választók is — MK csipkelődő megjegyzése arra vonatkozik, hogy a kaposvári választás alkalmával nemcsak 23 szennai választó szavazatát írták tévesen Széchenyi javára, hanem az egyik mandátumpéldányban 19 taszári választó szavazatát ugyancsak tévesen Széchenyinek tulajdonították.*
- „ 5 *Jókai-féle Lándory — MK Jókai Mór: »A lélekidomár« c. regényében főhősére utal, aki mint bűnügyi szakember különleges gondolatolvasó erővel rendelkezett.*
- „ 7—8 *»— Széchenyi Pál hasonlít, t. Ház, a burgonyához, amelynek java a földben van.« — Ez a fordulat nem MK szatirikus ötlete, írónk pontosan közvetítette a szónok gyenge hasonlatát: »A t. miniszter úr egész ünnepélyességgel kijelentette, hogy ő arra nem ad semmit, amit a közvélemény mond, mert az ő tiszta, nagy múltú nevét ő van hivatva fenntartani, és meg is fogja azt védelmezni minden piszoktól, szennytól. Igaz, erre azt mondhatnám én is, hogy minden beszédnél szebben szól a tett, és t. Ház, valahányszor a Duna partján járok, s meglátom ott a nagy Széchenyi szobrát, mindig eszembe jut, hogy nagy érdemeknek kellett azoknak lenni, amelyekért a nemzet hálából szobrot állított neki. Hanem annak a szobornak nagysága nem neki baj, sem nekünk nem baj, hanem baja éppen a miniszter úrnak, mert minél nagyobb az a szobor, ő mellette annál kisebbnek látszik. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) És hogyha ily dolgokban a közvéleményre nem ad semmit, félt, hogy nemsokára eljön az az idő, hogy a közvélemény őt is a krumplihoz fogja hasonlítani, amelynek a java a földben van.« (KNApló, i. h. 216. l.)*
- „ 9 *É krumpli-ötlet (melyet senki sem nevetett meg) — MK állításával szemben a KNApló bejegyzése arról tanúskodik, hogy Uray hasonlata a bal- és szélsőbaloldalon derűtséget váltott ki. (Ld. KNApló, i. h. 216. l.)*
- „ 11 *belészöve Budai Ézsaiást és a mohácsi veszedelmet. — Farkas Imre a Somogy megyei főispán levelével kapcsolatban hozsazan elmélkedett az anarchiáról. A MK által kiragadott mozzanatot a szónok beszédében a következőképp hangzott el: »Vajon anarchiára vihetők-e vissza a mohácsi vész okai s a másfél százados török uralom, én ezt, mikor tanultam, nem tanulhattam meg; Budai Ézsaiás erről nem szólt, de utána néztem, hogy tanulja ezt a mai ifjúság, és azt találtam, hogy abban a tankönyvben ez áll, szóról szóra idézem: (Halljuk!)*

- „vonatkozva az anarchiára, s nagy többség, tisztelet a kivételeknek — akkor úgy hívták, hogy Báthory-párt — hatalomért való vágyában gúnyt űzött a törvényből”. Ha tehát, t. Ház, a mohácsi vész szimptomái mutatkoznak, a többség nem mi vagyunk, nem mi vagyunk azok, kik gúnyt űznek a törvényből. *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*» (KNapló, i. h. 217. l.)
- 143 : 19 — 24 Az elnök bejelenti, hogy Apponyi nem tarthat záróbeszédet. — MK híven tolmácsolta az elnöki bejelentést. (Ld. KNapló, i. h. 222. l.)
- „ 27 — *Mű, hogy én nem szólhatok?* — Ez a megfogalmazás MK szatirikus ötlete. Apponyi az elnöki bejelentésre a következő megjegyzést tette: »Megvallom, én az indítványt abban a hitben adtam be aláíró társaimmal együtt, hogy az ellenindítvány. A kérvényi bizottság azt indítványozza, hogy a kérvény mint meghaladott tárgy visszavehető céljából az irattárba tétessék; én pedig azt indítványoztam, hogy a kérvény további eljárás tárgyává tétessék, tudnillik, hogy előzetes tárgyalás végett még a jogügyi bizottsághoz utasíttassék. *(Úgy van! Tetszés bal felől.)* De ha a t. elnök úrnak az a nézete és a Ház többsége azt osztja, hogy ezen indítvány ellenindítvány természetével nem bír, és hogy nekem beszélni jogom nincsen, akkor természetesen el kell állnom a szótól.» (KNapló, i. h. 223. l.)
- „ 29 — 30 — *Én nem fogadok el a Háztól kegyelmet; nekem jogom van szólni.* — Itt újra a szatíráról Mikszáth szólal meg. A KNapló tanúsága szerint az elnök azon kijelentése után, hogy a Ház megadhatja a szólásjogot, Apponyi nem szólalt fel. (Ld. KNapló, i. h. 223. l.)
- „ 31 — *Joga van!* — *kiálták az ellenzéken.* — A közbeszólást a KNapló nem örökítette meg.
- „ 32 — 33 *Tisza felállt és az elnök házszabály-magyarázatát támogatta; de kérte a Házat, hogy engedje szólni Apponyit.* — MK pontosan közvetítette a miniszterelnök felszólalásának lényegét. (Ld. KNapló, i. h. 223. l.)
- „ 34 — *Nem beszélek. Vagy nincs jogom, vagy van.* — Apponyi a következőket mondotta: »De ez esetben, melyben meggyőződésem az, hogy a házszabályok alapján engem a felszólalás joga megillet, megvallom, nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezt a szerintem engem megillető felszólalási jogot a képviselőház többségének engedélyezése gyanánt fogadjam el. *(Helyeslés és tetszés bal felől.)*» (KNapló, i. h. 224. l.)
- „ 35 *Az ellenzék zajongani kezdett ingerülten az elnök ellen,* — A KNaplóban *Zajos felkiáltások bal felől* bejegyzés olvasható. (Ld. I. h. 224. l.)
- „ 36 — 37 *míg a többség rábeszélő szíves hangon kérlette Apponyit: — Ugyan beszéljen! Halljuk!* — A kormánypárt biztatását a

Lap Sor

- KNapló is feljegyezte »(Halljuk, Halljuk, jobb felől.)« — (KNapló, i. h. 224. l.)
- 144 : 6 *koncesszió* — engedmény, vmely álláspont részbeni feladása
- „ 5—8 Horváth Gyula megjegyzése. — MK csipkelődő megfogalmazásban tolmácsolta a szónok szavait, melyeket a KNapló a következőképp örökített meg: »A múltban is voltak többrendbeli fölszólalások itt a Házban, mégpedig a Háznak engedélye folytán, amely engedélyt kikérni a képviselőnek joga van, a Háznak megadni vagy megtagadni szintén joga van. Így van az jelenben és így lesz a jövőben is.« (KNapló, i. h. 224. l.)
- „ 13 *bock szivar* — igen drága szivarfajta
- „ 38 — *Micsoda? Németül trnak a magyar miniszterelnöknek?* — A KNaplóban a *Micsoda?* kifejezésnek nincs nyoma — ez MK karcolatírói leleménye —, ellenben a második mondat szóról szóra elhangzott. (KNapló, i. h. 229. l.)
- 145 : 1—2 — *Már a német nagykövet csakugyan nem írhat senkinek magyarul.* — Ez a kijelentés szó szerint elhangzott Tisza beszédében. (Ld. KNapló, i. h. 229. l.)
- „ 3 *Lón nagy hahota, alig bír lecsendesedni;* — A KNapló is MK megállapításait támasztja alá: »(Élénk, hosszas derűltég.)« (KNapló, i. h. 229. l.)
- „ 8—12 Általános derűltég a képviselőházban. — A jelenetet a KNapló néhány derűltégre utaló bejegyzéssel örökítette meg. (KNapló, i. h. 229—230. l.)
- „ 17—18 — *Jó volna, ha az interpelláló urak előbb meggyőződnének valamely dologról, mielőtt a Házba hoznák.* — Írónk pontosan közvetítette a miniszterelnök kijelentésének lényegét: »Há nem igen ajánlatos volna, ha a képviselő urak, mielőtt interpellációt híresztelnek, mielőtt lapjainkban ily ügyben pozitív véleményt mondanak, mégis iparkodnának megtudni, mint áll a dolog.« (KNapló, i. h. 229. l.)
- „ 20 — *Nem antichambrirozok a minisztereknél.* — MK Fenyvessy alábbi kijelentését pécezta ki: »Hát, t. miniszterelnök úr, egy képviselő sohasem fog antichambrirozni a miniszter úrnál, hogy megtudja azt, mennyiben igaz az, amit a hírlapok közölnek.« (KNapló, i. h. 230. l.)
- „ 21—22 — *Csak mikor egy kis dohányengedély kell! — kiáltá egy rossznyelvű szélsőbati.* — Ezt a közbeszólást a KNapló természetesen szívesen nem jegyezte fel.

A FÖRENDIHÁZ MAI ÜLÉSE

M *Pesti Hírlap. 1888. április 21., 10. évf. 111. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A stílusos jegyek, a karcolat felépítése és a mondanivaló kibontakoztatása kétségtelenné teszi, hogy az eseménytelenség krónikáса Mikszáth Kálmán volt.

Az ülésről

A mindössze másfél óráig tartó főrendiházi ülés tulajdonképpen minden vonatkozásában formális, a beterjesztett törvényeket jóváhagyó ülés volt. A PH beszámolója szerint a petróleumhordók vámkezelésével kapcsolatban *Gyulai Pál* magyarosabb hangzású kifejezést javasolt, de e módosítást a főrendiház azért nem fogadta el, mert a szakminiszter, *Széchenyi Pál* megjegyezte, hogy a törvényjavaslatnak ápr. 23-ig szentesítve kell lennie. Ezt követően vita és észrevétel nélkül elfogadták a Zanzibarral és Spanyolországgal kötött kereskedelmi és hajózási törvényt, továbbá a Dániával a védjegyek kölcsönös oltalma ügyében kötött megállapodást. A Lloyd Társasággal kötött hajózási és postaszerződésről kisebb vita alakult ki. *Hunfalvy Pál* kifejtette, hogy a sajátos magyar érdekek védelmét nem látja biztosítva és aggodalmát fejezte ki, hogy a hazai érdekeltségű Adria hajózási vállalatot ez a szerződés előnytelenül fogja érinteni. *Zichy Henrik* gróf megalapozatlannak ítélte az aggályokat, és szerinte helyes vasútpolitikával fokozni lehetne az Adria-tenger kikötőinek forgalmát. *Széchenyi Pál* szakminiszter megnyugtatta Hunfalvyt, hogy az Adria hajózási társaság érdekei nem fognak csorbulni, a Lloyd olyan útvonalakra, amelyen az Adria közlekedtetési hajóit, nem kap szubvenciót. (PH, 1888. ápr. 21. 10. évf. 111. sz. 2. l.)

*

A kissé ironikus hangú karcolat azt a múltból visszatérő helyzetet érzékelteti, amikor a főrendiházban minden vita és észrevétel nélkül morzsolódtak le a jóváhagyásra váró törvényjavaslatok. A kifejtettek szerint MK ennek okát abban látja, hogy Somssich Pál és Ghyczy Kálmán halálával megint passzivitásba süllyedt a főrendiház. A tény valószínűleg inkább az volt, hogy a tárgyalásra kerülő javaslatok annyira közigazgatási jellegűek voltak, hogy túl sok vitatnivalót nem találtak benne még a konzervatív erők sem.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

145 : 4 *epochális* — korszakos

146 : 7—18 Történet a kinevezett egyiptomi parlamenti ellenzékéről.
— Ezt az adomát MK három évvel korábban egyik parlamenti karcolatában már megírta.

Lap Sor

146 : 14 *vicekirály* — itt: alkirály jelentéssel
„ 24—25 *kapja magát az ellenzék és kihal a főrendiházból.* — MK utalása Somssich és Ghyczy halálára vonatkozik, mindketőjükéről írt megemlékezést. (Ld. a jelen köt. 30—33. l.)

ELLENZÉKI APÁTIA

M *Pesti Hírlap.* 1888. április 22., 10. évf. 112. sz. (4., 5. l.) **Rova-**
ton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Utólagos reflexiók a szennai választók elutasított kérelméről

Az ápr. 15-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatában MK Széchenyi Pál miniszter hosszas vizsgálat után elfogadott mandátuma elleni újabb kérvény tárgyalásáról adott számot. E támadás taktikai megfontolásaival már a korábbi, *A szennai választók* c. karcolatában is foglalkozott. (Mindkét karcolat e kötetben olvasható, a háttérről a hozzájuk fűzött jegyzetek adnak tájékoztatást a 142—145., ill. a 139—142. l.)

A jelen karcolatban frónk a támadást irányító Eötvös Károlyról és az őt felkereső vidéki választópolgár közötti beszélgetésről ad számot a PH olvasóinak. A kávéházi atmoszféra megelevenítésével azt is érzékeltetni akarta, hogy asztaltársasága körében Eötvös sokkal kedélyesebben, könnyedebben fogja fel a kérdést, mint a parlament ülés-termében, a politikai harcok színterén.

MK úgy adja elő a történetet, mintha ő is fül- és szemtanúja lett volna ennek a vidéki atyafival folytatott beszélgetésnek. Lehetséges, hogy így volt, ismerve Eötvös és Mikszáth személyes kapcsolatát. De az sem kizárt, hogy a történetet Eötvös elbeszélése nyomán vetette papírra.

(Itt kívánjuk megjegyezni, hogy ezt a történetet azért illesztetük ide a parlamenti karcolatok sorába, mert bár témája közvetlenül nem a parlament üléséről szóló beszámoló, mégis szorosan összefügg a képviselőházban tárgyaltakkal, annak reflexióit tartalmazza. A közben tartott üléseken elhangzottakról az olvasó a következő, *A mai ülés* c. karcolat jegyzeteiben talál rövid összefoglalót.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

147 : 6 *a huszonnégy szennainál* — MK utalása a huszonnégy szennai választó kérvényére vonatkozik. Ld. erről *A szennai választók* c. karcolatát és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen kötetben.

Lap Sor

147: 9 skart — a félretett vagy tartalékba tett kártyák csomagja
„ 18—19 *A nyáron is agyontarokkoztam ennél az asztalnál egy csomó kerületet!* — Az utalás az 1887. évi nyári választásokra vonatkozik. Azt érzékelteti, hogyha Eötvös aktívabban bekapcsolódott volna a függetlenségi párti előkészítő gyűlésekbe, pártja több mandátummal rendelkezne a parlamentben.

A MAI ÜLÉS

M *Pesti Hírlap*, 1888. április 24., 10. évf. 114. sz. (2. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

A képviselőház ápr. 16-án rövid ülést tartott. Az ülés elején Csatár Zsigmond, Vadnay Andor és Vojnicz István mentelmi ügyét tárgyalták, ezt követően megvitatták és elfogadták a Magyarország és a Horvát-Szlavónia között az 1884. évre vonatkozó zárszámadási jelentést. (KNapló, 1887—1892. IV. köt. 232—237. l.)

A képviselőház ápr. 18-i ülésén az árverési csarnokról szóló törvényjavaslatot tárgyalták. *Emich Gusztáv* előadói ajánlása után *Horváth Adám* a törvényjavaslat tágabb értelemben való alkalmazását kívánta, azazhogy a bírói és egyéb hatósági árveréseket is a nyilvános csarnokban lehessen megtartani. *Kőrösi Sándor* szintén a törvényjavaslat kiterjesztését sürgette. A felszólalásokra *Fabiny Teofil* igazságügy-miniszter és *Széchenyi Pál* gr. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter válaszolt. Mindkettőn hangsúlyozták, hogy a csarnok felállítása után — a kellő tapasztalatok alapján — intézkedni kívánnak, hogy a hatósági árverések egy része a létesítendő csarnokban történjék. A javaslatot ezután általánosságban, majd részleteiben *Kőrösi Sándornak* egy módosítványával elfogadták. (KNapló, i. h. 238—242. l.)

Az ápr. 23-i ülésen — erről szól a jelen karcolat — az elnöki bejelentések és az árverési csarnokról szóló törvényjavaslat végső megszavazása után a halászatról szóló törvényjavaslatot tárgyalták. Az általános vitát *Emich Gusztáv*, a közgazdasági bizottság előadója vezette be. Az előadói ajánlás után elsőnek *Eötvös Károly* szólalt fel. Kifogásolta, hogy a halászat tulajdonjogi kérdésének szabályozásánál nem kérték ki a képviselőház igazságügyi bizottságának véleményét, majd sorra vette a javaslat azon intézkedéseit, melyeket végrehajthatatlannak vagy ésszerűtlennek tartott. Indítványozta, hogy a törvényjavaslat a jogi kérdések tisztázása céljából kerüljön át az igazságügyi bizottsághoz. *Fenyvessy Ferenc* is azon a véleményen volt,

hogy a törvényjavaslat egyes szakaszait egyáltalán nem lehet végrehajtani. Aggodalmait elsősorban a balatoni halászzattal kapcsolatban fejtette ki. *Pulzsky Károly* a közgazdasági bizottság álláspontját védte. *Petrich Ferenc* a törvényjavaslatot egyrészt a halászat jogi kérdésének eldöntése, másrészt a zárt vizek és mesterséges haltenyészetek védelme szempontjából nem tartotta elfogadhatónak. A törvényjavaslattal szemben határozati javaslatot nyújtott be. *Széchenyi* miniszter felszólalásában Eötvös indítványával foglalkozott. Feleslegesnek tartotta, hogy a törvényjavaslatot visszautasítsák az igazságügyi bizottsághoz. *Irányi Dániel* Eötvös indítványa mellett érvelt. A szavazás során a Ház többsége a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta; Eötvös Károly indítványa és *Petrich Ferenc* határozati javaslata elesett. A részletes tárgyalás során a képviselőház a 19. § megvitatásáig jutott el. Több képviselő stíliás, ill. kisebb jelentőségű módosítványt javasolt. A részletek tárgyalásánál felszólalt *Petrich Ferenc*, *Vidliczkay József*, *Teleszky István*, *Fenyvessy Ferenc*, *Hoüsy Pál*, *Justh Gyula*, *Meszlényi Lajos*, *Boros Béni* és gr. *Széchenyi Pál* miniszter. (KNapló, i. h. 242—265. l.)

*

MK jelen karcolatában a halászzati törvényjavaslat aznap megkezdődött képviselőházi vitájáról ad beszámolót. A bevezetőben érzékelteti, hogy nem keltett nagyobb érdeklődést a napirenden levő törvényjavaslat. Csipkelődő megjegyzését egy bolgár képviselő szájába adja: »— De boldog ország, ahol már annyira elintézték mindent, hogy a halakra jutott a sor«. A karcolat további részében az eseménytelen ülés két humoros mozzanatát emeli ki: Eötvös és Fenyvessy beszédének derültséget kiváltó fordulatait.

Tárgyi magyarázatok

Lap sor

- 149 : 1 *A Ház meg van ijedve. Nincsen dolga.* — Amint a regesztában jeleztük, ápr. 14-től (erről az ülésről szól MK előző karcolata) ápr. 23-ig (a jelen ülésig) mindössze két parlamenti ülés volt.
- „ 25 *Hm, jó volna most Herman Ottó, ha itt volna.* — MK arra utal, hogy Herman Ottót a neves természettudóst bizonyára érdekelte volna a napirenden levő kérdés, hiszen egyik kutatási témája a halászat volt. (Ld. Herman Ottó: »A magyar halászat könyve.« 1—2. köt. Bp. 1887.)
- „ 34—36 *Péchy Tamás, arra gondolván, hogy rákja van a német császárnak is, akivel pedig barátságos viszonyban állunk.* — Mikszáth utal arra, hogy III. Frigyes, Németország császára rákos megbetegedésben szenved. Írónk ezt az alkalmat sem mulasztotta el, hogy élcelődjön Péchy Tamás elnökkel, akinek korábban is szokása volt figyelmeztetni azokat a képviselőket, akik sértő kifejezésekkel illettek valamely nagy-

- hatalmat, hogy tartózkodjanak a sértő megjegyzésektől, mert az illető országgal barátságos viszonyban állunk. Mikszáth korábbi írásaiban több ízben tréfásan csipkedte a külföldi trónokat és dinasztikiákat megvédelmező Péchy Tamást. (Ld. legutóbb a jan. 28-i, *A t. Házból* c. karcolatát a jelen köt. 109. l.)
- 150 : 1 *Eötvös ellenzéki szempontból beszélt a halakról.* — Eötvös felhívta a figyelmet arra, hogy a törvényjavaslat nyilvánvaló célja a kormányhatalom kiszélesítése és kiterjesztése a magánjogi viszonyok intézésére is. Ezzel kapcsolatban a következőket mondta: »... maholnap Magyarországon nem lesz jog, szabadság a magánjogi téren, amely ne a kormány engedélyezésétől vagy jóakaratótól tétetnék függővé. Az ilyen irányban való haladás ellen nekünk, legalább e párt részéről tiltakoznunk kell. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, i. h. 246. l.)
- „ 4—5 *Nézzék meg, tisztelt Ház, hogy mivé lesz a cigány ezen javaslat folytán.* — Ez a kijelentés MK tréfás megjegyzése; a KNapló tanúsága szerint a szónok beszédében nem hangzott el.
- „ 9—15 *Eötvös története a rákfogásról.* — MK Eötvösnek a rákfogás nehézségeit ecsetelő történetét kissé átfogalmazva adta elő. A KNapló alapján a szónok a következőket mondotta: »Nem akarom humorisztikus tárgyalás tárgyává tenni a kérdést, de arra figyelmeztetem a t. előadó urat, ki fiatal korától fogva többnyire fővárosi lakos volt, mérje csak meg annak a módját, miként jut falusi ember egy kis rákhoz most, mert hisz mindennap nem esik ez meg. Azt mondja a gazda a cigánynak vagy a cselédnek: eredj, hozz egy tarisznya rákot, majd kapsz 10 krajcárt. A cigány erre mit csinál? Elmegy az alispánhoz és vesz egy halászati engedélyt 2 Ft-ért (*Élénk derültség a szélsőbaloldalon.*), láttamoztatja ezt a szolgabíróval, azután a község elöljárójával, ez utasítja a csendőrököt, a fináncokat — mert mindez szükséges — őrizték a cigányt, hogy csakugyan rákot fog-e és nála van-e a centiméter, megmérni, hogy mekkora rákot fog? Mikor mindez megtörtént, akkor meghozza egy hét múlva a cigány a rákot és akkor kap érte 10 krajcárt. (*Derültség a szélsőbaloldalon.*) Ez kérem egyszerű boldonság. (*Ügy van! a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, i. h. 247. l.)
- „ 7 *more* — cigány és román eredetű jövevényszó, a. m. cigány férfi
- „ 20—21 *Nagy zúgás támadt: »Micsoda, minket éheztetni akar a kormány?«* — MK tovább szötte humoros fordulatait, ezt bizonyítja a KNapló, amelyben a jelzett zúgásnak és közbekiáltásnak nincs nyoma. (Ld. KNapló, i. h. 247. l.)
- „ 22—25 *Szendrey Gerzson magyarázata.* — Szendrey kommentárját a KNapló nem jegyezte fel.

- 150 : 27–32 Fenyvessynek a 26. §-ra vonatkozó bírálata. — A MK által kiragadott mozzanatot a KNapló a következőképpen örököltette meg: »Ott van például a 26. §, mely köznevetésg tárgya és mindenestre igen jellemző a szakbizottságra, a kormányra és az előadó úrra, hogy ezt a furcsaságot nem vették észre. Leszek bátor felolvasni. (*Halljuk! Halljuk! Olvassa:*) „26. §. A halászatra jogosítottak a halakra nagyobb mértékben kártékony állatok közül: a vidrát, a vidranyestet, a csonttörőssast, a halászó sast, a jégmadárt, valamint a gémekeket, rucákat és lúdféléket, azon esetben, ha vadászati jogosítvánnyal nem bírnak” — ti. a lúdfélék, vidrák stb. — (*Derűtség bal felől.*) „lőfegyver használata nélkül elpusztíthatják”. Tehát a lúdfélék, vidrák stb., „ha vadászati jogosítvánnyal nem bírnak” (*Derűtség bal felől.*), pusztíthatók el.« (KNapló, i. h. 249. l.)
- „ 35 *attikai só* — csípős szellemesség
- „ 37 *Utána Pulszky Károly védte a javaslat rákászati részét ügyesen* — Pulszky a rákászattal kapcsolatban az alábbiakat mondta: »De sokkal komolyabb e rákkérdés, mint gondoljuk. Igaz, hogy nagyon humorisztikus, midőn mondja [Eötvös], hogy a szegény cigány elmegy 2 Ft-os jegyet venni és 10 krajcárt kap a rákért, mit kifog. De épp az, hogy Magyarországon így szereztetett élvezeti cikkül a rák, ahogy Eötvös Károly szerint történik, hozta létre azt a helyzetet, hogy ma, ha valaki rákot akar venni Budapesten vagy az ország nagyobb városaiban, akkor magyar rákot többé nem eszünk, hanem stájerországit és krajnait, honnan állandó nagy import történik hazánkba. Magyarországnak, melynek oly vízei és hegyes vidékei vannak, ahol a ráktenyésztés indokolt, a gondosan tenyésztett rákászat egy nagy jövedelmi ágga fejlődhetik és a szomszéd államok piacait is elláthatja.« (KNapló, i. h. 251. l.)
- „ 38 *Széchenyi is a rákokért szállott síkra.* — Írónk a humor kedvéért hangsúlyozta a miniszteri beszéd rákokkal foglalkozó részletét. Széchenyi felszólalásában Eötvös határozati javaslata ellen foglalt állást, a rákkérdést éppen csak érintette: »Ami a törvényjavaslat érdemére tett észrevételeket illeti, felhozott egyrésről az, hogy miért foglaltatik a törvényjavaslatban a rák is? Foglaltatik azon egyszerű okból, mert valahány halászati törvény Európában van, mindegyikben a rák is bennefoglaltatik. Mert a rák is bizonyos szempontból közgazdasági értéket képvisel, és kímélése, kivált nálunk nagyon is indokolt; mert mint méltóztatnak tudni, az utolsó években betegség folytán a rák majdnem egészen kiveszett hazánkban.« (KNapló, i. h. 256–257. l.)
- 151 : 6–7 — *Nono. Mi az már? Hát többet ér akkor az én szavam, ha a Hoitsy szájából hallják?* — MK csipkelődése találó, hiszen Hoitsy a rákászattal kapcsolatos módosítványában

Lap Sor

hasonló gondolatokat fejtegetett, mint Eötvös: »Hiszen méltóztatik tudni, hogy a rákászatot kik szokták úzni, és hogy ez nem rendesen, üzletszerűen szokott történni, hanem aki rákot akar enni, az kikiüldi a gyereket, hogy fogjon rákot. Hogy ennek a gyerekeknek, aki kimegy és néhány rákot akar fogni, halászejegyet is kelljen váltani, és a még községházához kelljen elmenni és 2 Ft-ot lefizetni: ez, azt hiszem, oly kicsinység, hogy ezáltal sem a törvény intézkedéseinek pre-judicálva nem lesz, sem semmiféle jogtalanság senkin történni nem fog, ha ezt az egy szót kihagyjuk. Azért alázatos módosítványom az lenne, méltóztatassék az első sorban ezen két szót: „vagy rákászni” kihagyni. (*Helyeslés.*)» (KNapló, i. h. 261. l.)

A MAI ÜLÉS

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 4—5 folio

M *Pesti Hírlap*. 1888. május 6., 10. évf. 126. sz. (2. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes szeleteket I—VII római számokkal jelölték. A K jobb felső sarkában MK kézírásával a nyomdai utasítás is megtalálható: »garmond«.

A parlamenti beszámolót MK az átlagosnál kevesebb javítással, ill. törléssel alkotta meg. Csupán az 152 : 2—3 sor között találhatunk néhány sorból álló kihúzott részt, amely egy korábbi kompozíciós felépítésre mutat. Két apróbb változtatás a 151 : 5 és a 152 : 14 sorban esetleg arra utalhat, hogy a nyomdai levonat javítását is maga végezte.

A parlament üléséről

A képviselőház ápr. 24-i ülésén folytatódott a halászatról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Több képviselő nyújtott be módosítványt, de a képviselőház csak *Eötvös Károly*, *Hoitsy Pál*, *Perlaky Elek*, *Irányi Dániel* és *Varasdy Károly* javaslatait fogadta el. (Ld. KNapló, 1887—1892. IV. köt. 266—277. l.)

A képviselőház ápr. 26-i ülésén a halászatról szóló törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban végleg megszavazta. Ezt követően a Ház a tartalékosok és póttartalékosok béke idején tényleges szolgáltatásra való behívhatása tárgyában benyújtott törvényjavaslatot

tárgyalta, amely igen élénk és heves vitát váltott ki. *Münnich Aurél*, a véderbizottság előadója röviden indokolta a törvényjavaslat benyújtásának okát. A mérsékelt ellenzék a napirendben levő javaslatot csak mint időleges törvényt fogadta el. A mérsékelt ellenzék részéről felszólalt: *Nagy István*, aki a javaslat katonai és alkotmányjogi vonatkozásait vizsgálta, és *Bolgár Ferenc*, aki a törvényjavaslatához csatolt indokolást nem tartotta elegendőnek. A függetlenségi párt a törvényjavaslatot elutasította. *Czurer Ákos* kijelentette, hogy a közös hadsereg intézményének kibővítéséhez a függetlenségi párt nem hajlandó eszközöket szolgáltatni. *Eötvös Károly* közjogi, politikai és pénzügyi szempontból értékelte a javaslatot. Véleménye szerint a közös hadsereg nem győzhet, mert az nem a nemzet saját intézménye. *Fejérváry Géza* br., honvédelmi miniszter a törvényjavaslatot a hadsereg alacsony létszámával, hadszervezeti és technikai okokkal indokolta. A vita végén *Tisza Kálmán* miniszterelnök szólalt fel. Hangoztatta, hogy a kormánynak kötelessége az ország biztonságáról minden nagyobb zaj, lárma és mozgósítás nélkül előzetesen gondoskodni. (KNapló, i. h. 278—302. l.)

Az ápr. 27-i ülésen folytatódott a tartalékosok béke idején való behívhatásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása. A javaslat mellett *Pongrácz Károly* gr., ellene *Tóth Ernő* szólt. *Apponyi Albert* gr. a törvényjavaslatot pénzügyi és alkotmányjogi szempontból vizsgálta. Röviden kifejtette a mérsékelt ellenzék álláspontját, mely szerint nem utasítják mereven vissza a törvényjavaslatot, hanem az általuk javaslatba hozott módosításokkal, mint ideiglenes rendszabályt hajlandók elfogadni. *Pulszky Ágoston* hosszabb beszédében a javaslat mellett érvelt. *Thaly Kálmán* megismételte a függetlenségi párt álláspontját, majd a honvédelmi miniszter előző napi beszédének egyes részleteire reflektált. *Győrffy Gyula* igazságtalannak tartotta az egyéves önkéntesi intézményt. A vita végén *Fejérváry Géza* br. honvédelmi miniszter, majd *Münnich Aurél* előadó mondott záróbeszédet. Ezután név szerinti szavazás következett, melynél a mérsékelt ellenzék is a javaslat elfogadására szavazott. A képviselőház a törvényjavaslatot 115 szavazattöbbséggel elfogadta. (KNapló, i. h. 305—327. l.)

Az ápr. 28-i ülésen folytatódott a tartalékosok és póttartalékosok békeidőben való behívhatásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. A tárgyban módosítást nyújtott be: *Nagy István*, *Helffy Ignác*, *Horánszky Nándor*, *Bolgár Ferenc* és *Apponyi Albert*. A törvényjavaslatot az ellenzéki módosítások nélkül fogadták el. A vitában felszólalt még: *Fejérváry Géza* br. miniszter, *Pulszky Ágoston*, *Ugron Gábor*, *Fenyvesy Ferenc*, *Münnich Aurél* előadó és *Tisza Kálmán* miniszterelnök. (KNapló, i. h. 328—359. l.)

Az ápr. 30-i ülés napirendjén a fent említett törvényjavaslat végső megszavazása szerepelt. A név szerinti szavazásnál mind a mérsékelt ellenzék, mind a függetlenségi párt a törvényjavaslat ellen foglalt állást. A szavazás eredményeképpen a képviselőház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban 95 szótöbbséggel elfogadta. (KNapló, i. h. 360—363. l.)

Máj. 3-án a képviselőház csak formális ülést tartott, melyen az elnök indítványára — Tisza Kálmán távolléte miatt — a napirend tárgyalását a legközelebbi ülésre tűzték ki. (KNapló, i. h. 364 — 365. l.)

A képviselőház máj. 5-i ülésén — erről szól MK karcolata — napirenden a kassa—oderbergi, a magyar—északkeleti és az első magyar—gácsországi vasúttársaságok részére további külön állami biztosításról szóló törvényjavaslat tárgyalása szerepelt. *Darányi Ignác* előadó ismertette a javaslat célját és a végrehajtásához szükséges pénzügyi eszközöket. *Horánszky Nándor* nem tartotta kielégítőnek a törvényjavaslat indokolását. Kijelentette, hogy hadászati, beruházási és építkezési célokra hajlandó a szükséges összeget megszavazni, ellenben olyan összeget nem szavaz meg, melynek felhasználásáról nem kap kellő tájékoztatást. A törvényjavaslatot elutasította, helyette határozati javaslatban indítványozta, hogy a szükséges hadászati építkezések és felszerelések iránt a kormány haladéktalanul külön előterjesztést tegyen. *Baross Gábor* közmunka- és közlekedésügyi miniszter kifejtette, hogy a kormány alaposan megfontolta a főleg hadászati és közgazdasági szempontból ajánlatos beruházást. Tiltakozott az ellen, hogy a kormány csak címet keres az adósságcsinálásra. *Helyy Ignác* a törvényjavaslat hadászati céllal való indokolását nem fogadta el, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy Magyarország pénzügyi helyzete csakis a multhatatlanul szükséges és sürgős költségek megszavazását teszi lehetővé. Maga és a függetlenségi párt nevében elutasította a törvényjavaslatot. Végezetül határozati javaslatot nyújtott be, mely annyiban különbözött a mérsékelt ellenzék határozati javaslatától, hogy a függetlenségi párt nem kívánta a kormányt más törvényjavaslat benyújtására utasítani. *Tisza Kálmán* felszólalásában *Helyy* szavaira reflektált. Tiltakozott azon állítása ellen, hogy a kormány kihasználja a háborús idők nyújtotta alkalmat arra, hogy a biztonsági intézkedéseken kívül más célokra is pénzt szerezzen. Véleménye szerint a javaslatban foglalt intézkedések feltétlenül szükségesek. *Orbán Balázs* beszédében azt fejtegette, hogy a kormány a deficit és az államadósság fokozását a törvényjavaslat hadászati indokaival igyekszik igazolni. Csatlakozott a *Helyy* által benyújtott határozati javaslatához. *Apponyi Albert* gr. megismételte a mérsékelt ellenzéknek a törvényjavaslattal szemben elfoglalt álláspontját. Annak a véleményének adott kifejezést, hogy a vasutak kölcsönügyének rendezése, különösen pedig az állam által nyújtott előlegek ügye nincs kellően tisztázva a képviselőház előtt. A törvényjavaslatot elutasította, helyette *Horánszky* határozati javaslatát fogadta el. *Baross Gábor* miniszter személyes kérdésben kért szót, majd *Apponyi* felszólalására válaszolt. *Perczel Miklós* a törvényjavaslatban foglalt kérdések különválasztását és külön tárgyalását indítványozta. *Horánszky* határozati javaslatát pártolta. Ezután *Tisza Kálmán* rövid felszólalása következett. Megjegyezte, hogy eltitkolt intézkedésekkel nem lehet vádolni a kormányt, mert a kiadások minden évben benne vannak a költségvetésben és év végén részletesen kimutatva szerepelnek a zárszámadásokban. (KNapló, i. h. 366—390. l.)

•

MK a máj. 5-i ülést megelőző hét képviselőházi eseményeiről nem írt tudósítást lapja számára, pedig az ülések egymelyike élénk, sőt helyenként izgatott vitákat, éles szópárbajokat váltott ki. Érdeemes megjegyezni, hogy az ápr. 27-i és az ápr. 30-i üléseken MK is jelen volt. (Ld. erről a KNaplót, amely arról tanúskodik, hogy a tartalékosok és póttartalékosok béke idején való kivételes behívhatóságáról szóló törvényjavaslat név szerinti szavazásain frónk a javaslat mellett szavazott. KNapló, i. h. 326. és 362. l.) Úgy tűnik, MK figyelmét az említett törvényjavaslat nem kötötte le, hiszen jelen karcolata elején sem tartotta lényegesnek összefoglalni az előző hét parlamenti eseményeit. Említésre méltónak csupán a miniszterelnök akadémiai tagságát és néhány képviselővel kapcsolatos újság megörökítését tartotta. Karcolatában az aznapi ülés főbb mozzanatait követi nyomon, majd kedves csipkelődéssel rajzolja meg az újdonszerű akadémiai tag, Tisza Kálmán képviselőházi szereplését.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 151 Cím A mai ülés (K: <A t. Házból> A mai ülés [idegen kézírással!])
 „ 1 Erre most némi jelek (K: Erre <igen sok> most nemi jelek)
 „ 3–4 mert elvándorolt. De (K: mert <visszavonult> elvándorolt. De)
 „ 5 láthatuk, mert ma (K: latható <volt> <vala> volt, mert ma)
 „ 8–9 sor között a K-ban kihúzott szó található: <Az eloadói>
 „ 11–12 szerkesztőnek csapott fel (K: szerkesztőnek <vergődött> csapott fel)
 „ 19–20 mögött elkeseredett arcokat vág Tomcsányi László. (K: mögött <olyan> elkeseredett <szomorú> arcokat vág Tomcsányi László <mintha az o zsebeből huzogatná ki Baross a tizenhat milliót>.)
 „ 21–22 bánat és sóvárgás, (K: banat es <szenvedés> sovargas)
 „ 22 amit a habarékpart (K: amit <az emberiség> a habarekpart)
 „ 23 összegyűlve. S még csak (K: összegyűlve <Hat meg a sava nyu mosolygása mely> S meg csak)
 „ 27 mögött ott lappang (K: mögött ott <van> lappang)
 152 : 2–3 sor között a K-ban két kihúzott bekezdés olvasható: <És ezt ügyesen eszelte ki Horanszky> <szó s élesen kel ki a Horanszky utalása ellen.> <Az ellenzék> <Mert a habarékpart szeretne megszerezni a kert összeget a hadaszati szüksegletet (hogy lassak Becsben milyen loyális) de a dorgedelmes beszédek is elakarja [sic] mondani (hogy lassak Jaesberenyben es egyebütt milyen haragos)>
 „ 3 ideges volt. Simán, de férfiasan (K: ideges volt. <Élesen> Siman de ferfiasan)

Lap Sor

- 152 : 4 kifejezést. Pedig kár (K: kifejezest <de kisse tulsagos erzenykedessel. Pedig itt mar határozottan> Pedig kar)
 „ 7 Horánszky után beszéltek (K: Horanszky <nyoman beszéltek még> utan beszéltek)
 „ 14 kivettük: a habarékpárt (K: kivettük *hogy* a habarékpárt)
 „ 21 lapályon, kedvetlenül (K: lapalyon <unva vagy dologtalanul> kedvetlenül)
 „ 28 Fürkészön vizsgálgatta Thalyt (K: Fürkészön <pillantot> vizsgálgatta Thalyt)
 „ 29 közbeszólást, sokáig merengett Beöthy (K: közbeszólást <de a hires> sokaig merengett <Fenyvessyn> Beöthy)
 „ 33–34 senki sem akarta aposztrofálni. (K: senki sem <merte> akarta aposztrofálni.)
 „ 35 ki is merne kikötni egy (K: ki is merne <egy> kikötni egy)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 151 : 2 *a múlt héten negyvennyolc többségünk volt* — Mikszáth a csattanó kedvéért megmásította az ápr. 27-i szavazás eredményét. A tartalékosok és póttartalékosok kivételes behívhatásáról szóló törvényjavaslatot 450 képviselő közül 167 elfogadta, 48 nem fogadta el, távol volt 234. Így a törvényjavaslatot általánosságban 115 szavazattöbbséggel fogadták el. (Ld. KNapló, i. h. 327. l.)
 „ 3–4 *már Görgeynek is van. Illetőleg, hogy már nincs, mert elvándorolt.* — Az utalás arra vonatkozik, hogy Görgey Béla országgyűlési képviselő kilépett a kormánypártból. (Ld. erről egy rövid hírt a PN, 1888. máj. 4. 39. évf. 124. sz. 2. l.)
 „ 7–8 *A Baross tizenhatmilliós vasúti prioritási javaslatát tárgyalták.* — A javaslat tizenhétmillió-kétszázézer forintról szólt.
 „ 7 *prioritás* — elsőbbség
 „ 9 *Tisza Kálmán tudós lett,* — Tisza Kálmánt 1888. máj. 5-én az MTA tiszteleti tagjává választották.
 „ 10 *Kazy János méltóságos úr lett,* — Kazy 1888-ban cs. kir. kamarási méltóságot nyert.
 „ 10–11 *Grünwald Béla szintén bejutott skálvínisták-nak.* — MK utalása valószínűleg Grünwald akadémiai tagságára vonatkozik, 1888. máj. 5-én választották meg levelező tagnak.
 „ 11–12 *Fenyvessy Ferenc szerkesztőnek csapott fel, és kéziratos kéreget a Ház poétáitól a »Jó szív«-be.* — Az 1888-as tavaszi árvíz károsultjainak megsegítésére társadalmi adakozás bontakozott ki. A fővárosban az Országos Kiállítás iparcsarnokában »Jó szív« néven 1888. máj. 10–13-ig bazar nyílt meg, melynek bevételét az árvízkárosultak támogatására szánták. (Ld. erről a *Ki adott legtöbbet a »Jó szív«-nek?* c. karcolatot

és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen köt. 68—71. l.) A bazár nyitvatartásának időtartama alatt ugyancsak »Jó szív« címmel alkalmi lapot jelentetett meg, melynek szerkesztője Fenyvessy Ferenc volt. Az alkalmi lapból a bazár idején három szám jelent meg. A lapról a PN a következőket írta: »A jótékony célú bazár alkalmából Fenyvessy Ferenc o. gy. képviselő szerkesztésében megjelenő „Jó szív” című alkalmi újság részére már sűrűn érkeznek a kéziratok. Eddigélé Jókai, Vadnai Károly, Andrassy gr., Irányi, Fejérváry és Baross miniszterek, Haynald főbornok érsek, Apponyi Albert gr., ifj. Ábrányi Kornél, Széll Ákos, Szathmáry György, Tibád Antal képviselők, Bartók Lajos, Náday Ferenc, Ácsády Ignác, Veigelsberg Leo, Reviczky Gyula stb. járultak közleményeikkel a szerkesztőséghez. Rajzokat küldtek: Vastagh György és Vastagh Géza. A lap iránt igen nagy érdeklődés mutatkozik; a vidékről tömegesen érkeznek a megrendelések.« (I. h., 1888. máj. 4. 39. évf. 124. sz. 2. l.) A VÜ is részletesen tájékoztatta olvasóit a lapról, melynek első számából részleteket is megjelentetett. (Ld. VÜ 1888. máj. 13. 35. évf. 20. sz. 330—331. l.)

- 151 : 6—27 Horánszky Nándor »misztifikáció«-nak mondja a javaslatot, — Ezt a fordulatot a KNApló a következőképpen örököltette meg: »BAROSS GÁBOR, közmunka- és közlekedésügyi miniszter: . . . És én bátran állíthatom, hogy midőn a t. képviselő úr azt mondja, hogy a hadászati kiadásokat megszüavazza, de nem ilyenformán, akkor tulajdonképpen nem akar megszüavazni semmit. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) HORÁNSZKY NÁNDOR: Csak misztifikálni nem engedem magamat!» (KNApló, i. h. 375. l.)
- „ 27—152 : 2 Horánszkynek a törvényjavaslattal kapcsolatos bírálata. — MK pontosan adta vissza Horánszky beszédének lényegét: » . . . a kormány ezúttal is kikeres minden lehető címet arra nézve, hogy kölcsönöket köthessen és az állampénztár számára pénzeket szerezhessen, ha ily alkalmas címeket talál, ezt felhasználhatja ott és akkor is, ahol — megengedem — formailag a jogosultság megvan, de lényegileg a dologon semmit sem változtat. Hisz a négymilliót az állam kiadta a pénztári készletekből, mert ezen javaslat is pseudo-kassza-készlet beszerzésére irányul, legalább a négymillió erejéig.« (KNApló, i. h. 371. l.)
- 152 : 3—4 [Baross] Simán, de férfiasan utasította vissza a misztifikáció kifejezést. — A KNApló tanúsága szerint Baross a következőket mondta: »T. Ház! Azt hiszem, hogy mind a ketten becsületes emberek vagyunk, akiknek nem mesterségük a misztifikáció. Tehát ne méltóztassék ilyeneket mondani. Én soha azon térre nem fogok lépni, hogy valakit misztifikáljak, és ha valami, épp e törvényjavaslat bizonyítja, hogy teljes őszinteséggel és nyíltsággal lépek a t. képviselőház elé.

(*Élénk helyeslés jobb felől.*) Nekem a t. képviselő úr ez állítását vissza kell utasítanom! (*Élénk helyeslés jobb felől. Zaj bal felől.*) Könnyű odadobálni az efféle kifejezéseket: helytelenség, misztifikáció, hanem ha aztán odaáll az ember és azt mondja, én nem fogom az országot megcsalni vagy megcsaladni, ez ellen tiltakoznak. (*Élénk tetszés jobb felől.*) HORÁNSZKY NÁNDOR: Majd felelek erre. BAROSS GÁBOR, közmunka- és közlekedésügyi miniszter: Majd állok elébe. (KNapló, i. h. 375. l.)

- 152 : 8—9 Orbán Balázs éppen most tért haza turini zarándokútjából, — Orbán Balázs a függetlenségi párt máj. 2-i értekezletén számolt be turini útjáról. Erről a PN a következőket írta: »Orbán Balázs a párt tagjainak Kossuth Lajos üdvözlését adja át azzal, hogy nagy hazánkfia teljes szellemi és testi egészségnek örvend. Az értekezlet lelkes éljenzéssel vett tudomást az örvendetes hírről.« (Ld. i. h., 1888. máj. 3. 39. évf. 123. sz. 2. l.)
- „ 10—11 Kossuth Tisza államférfiúi tulajdonságairól nagy elismeréssel szólt. — A korabeli sajtóban ilyen jellegű hírrrel nem találkoztunk. Minden jel arra mutat, hogy a fenti fordulat a mikszáthi szatíra szerves része. (Ld. az »Üzenet« vita c. cikket Krk 75. köt. 147—149. l. és jegyzeteinket 307—314. l.)
- „ 13—18 Apponyi és a mérsékelt ellenzék álláspontja. — MK ezzel a fordulattal a mérsékelt ellenzéknek a javaslattal szemben elfoglalt álláspontját gúnyolta ki. Apponyi az ellenzék véleményét az alábbiakban foglalta össze: »Hát, t. Ház, ezzel szemben mi a mi magunk tartása, mi az egész ellenzék magatartása? Mert hiszen a mi álláspontunk csak egy lényegtelen formai pontban tér el az ellenzék másik részének álláspontjától. Az ellenzék álláspontja az, hogy azt mondja: a hadászatilag szükséges beruházásokat, az azokra szükséges pénzüsségeket megszavazzuk; azonban a kérdéseknek másik komplexuma, a garantírozott vasútak kölcsönügyeinek rendezése, különösen pedig az állam által nyújtott előlegek ügye nem elég tisztázott alakban jön a képviselőház elé, hogy a képviselőház azok rendezéséhez hozzájárulhasson és ezáltal mindazon ténykedésekre, melyek rendezés alá esnek, az utólagos szankciót ráadja.« (KNapló, i. h. 385. l.)
- „ 19—31 Tisza Kálmán türelmetlenül várja, hogy valaki megtámadja. — A MK által leírt jelenethez az ötletet valószínűleg Tisza Kálmán alábbi közbeszólása adta: »APPONYI ALBERT gr.: különben egy célszerűségi érve van a miniszterelnök úrnak a javaslat jelen alakja mellett, mellyel foglalkoznom kell. TISZA KÁLMÁN miniszterelnök: Azt gondoltam, velem nem is foglalkozik. APPONYI ALBERT gr.: Bocsánat, nem értettem, mire méltóztatott mondani? TISZA KÁLMÁN miniszterelnök: Már nagy sajnálattal azt gondol-

Lap Sor

- tam, hogy velem nem is méltóztatik foglalkozni. (*Élénk derültség.*) APPONYI ALBERT gr.: Lesz még többször szerencsém, ami ma nem volt, megtörténhetik később. (*Élénk derültség.*) (KNapló, i. h. 387. l.)
- 152 : 30 *clamantes* — kiabálók, panaszkodók
- „ 33 *agit adotti* — felbátorított, felbiztatott

TAVASZI TÖPRENGÉSEK

M *Pesti Hírlap. 1888. május 17., 10. évf. 136. sz. (5., 6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Parlamenti problémák — a folyosó szemszögéből

Mikszáth ebben a karcolatában olyan ténát érintett, amely foglalkoztatta ugyan a képviselőket, de még csak híresztelés formájában jutott el hozzájuk, a megoldás még a találgatás szférájában mozgott. A költségvetési tárgyalások miatt a delegáció összehívása vált szük-ségessé, de az a hárszabályok értelmében egy ülészak alkalmával csak egy alkalommal hívható össze. A formai okokból származó nehézséget a későbbiekben valóban a karcolatban jelzett formális megoldással hidalták át. A képviselőház 1888. jún. 4-i ülésén berekesztették az ülészakot (erről MK a jún. 5-i *Az utolsó ülés* c. karcolatában írt, ld. e kötet 174—176. l.), és jún. 8-án már alakuló ülését tartotta az új Ház, megválasztva a delegációba kiküldendő tagokat. Erről az alakulásról MK a jún. 9-i *A mai ülés* c. karcolatában számolt be olvasóinak (ld. e kötet. 176—177. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket a 447—448. l.). A jelen karcolatban a választott megoldás még csak a találgatás tárgya volt, és ennek következetes végiggondolásából következett az is, hogy az ellenzék, ha akarja, »sakkban« tarthatja a kormányzást azzal, hogy a nyár folyamán bármikor kérheti hús tagja a Ház összehívását, és akkor bekövetkezik a függetlenségi párt, a Madarászék nyara, hiszen a kormánypárti képviselők többsége nyaralás vagy egyéb okok miatt ilyenkor távol van a fővárostól.

A második történet is folyosói beszédtema volt: az egyik kormánypárti képviselőt behívták katonai szolgálatra. A tartalékos tisztnek ez idő alatt a katonai szabályzat szerint távol kellett maradnia. Az úgy joggal sértette a törvényhozás tagjait. Az ezzel kapcsolatos gondolatokat fogalmazta meg MK a *Katona az alkotmányban* c. részben, és a végén csattanóként — a vitatott körülményt abszurdumig vite — egy furcsa helyzet lehetőségét vetítette olvasói elé.

E karcolat szövege, bár tételesen nem a parlament üléséről ad számot, témája mégis szorosan kapcsolódik a képviselőház életéhez, ezért közöljük itt, a parlamenti karcolatok sorában.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 153 : 1—8 Kétszeri szünet a tokaji hegyekben. — MK ezt az anekdotikus történetet már egyik korábbi karcolatában is felidézte.
- 155 : 7—8 (*de meg Olay Szilárd sincs már meg*) — az 1887-es választásokkor Olay Szilárd nem jutott mandátumhoz, 1885 decemberében Olay Szilárd több egymást követő ülésen meginterpellálta a kormány több tagját (ld. Krk 71. köt. 131., 135., 140. l.). Ezt a sorozatos manővert MK későbbi években is meg-megemlíttette és emlékezetes eseményként aposztrofálta.
- „ 12—13 *Dienstreglement* — katonai szolgálati szabályzat
- „ 25 *rezervista* — tartalékos; itt: tartalékos katonatiszt
- „ 33 *generalkommando* — főparancsnokság
- „ 36 *indorsata* — hátulja valaminek, itt: a beadvány hátoldalára írott felettes hatóság véleménye.
- „ 37 *Schmarn* — jelentéktelen, semmisség. A képviselőház egyik korábbi ülésén használta ezt a német pejoratív kifejezést Fejérváry Géza honvédelmi miniszter. Az általa képviselt katonai szemléletre utalt ezzel a fordulattal MK.

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 11—13 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. május 25., 10. évf. 144. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú, 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az egyes részeket A, B, C, C 1/2, D, E, E 1/2, F, G betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában MK saját kezűleg adta meg a nyomdai utasítást: *sg. ritk. s.*

A szerzői javítások száma átlagos. A korrektúrát Mikszáth maga végezte, ezt bizonyítják a nyomtatásban megjelent szöveg eltérései a következő helyeken: 157 : 10, 157 : 11—15, 158 : 3, 158 : 10, 158 : 14, 158 : 21—22.

A parlament üléseiről

A képviselőház máj. 8-i, 9-i, 12-i, 18-i sorra kerülő üléseiről MK nem írt karcolatot.

A máj. 8-i ülésen folytatódott a kassa—oderbergi, a magyar—északkeleti és az első magyar—gácsországi vasutak további biztosítá-

sáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. *Simonfay János* mérsékelt ellenzéki szónok rövid felszólalása után *Darányi Ignác* előadó, majd *Horánszky Nándor* tartott záróbeszédet. Horánszky rámutatott arra, hogy a kormány eljárása nem felel meg a parlamenti ellenőrzés követelményének. Szavaira *Baross Gábor* közmunka- és közlekedésügyi miniszter reflektált. Ezt követően *Helyy Ignác* mondott záróbeszédet, melyben a kormány pénzügyi politikáját bírálta. Felszólalására *Tisza Kálmán* miniszterelnök válaszolt. A szavazás során a Ház többsége elfogadta a törvényjavaslatot. Az ülés hátralevő részében kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 3—23. l.)

A képviselőház máj. 9-én rövid ülést tartott, melyen az előző nap tárgyalt törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban végleg megszavazta. (KNapló, i. h. 24—25. l.)

A máj. 12-i képviselőházi ülésen kérvényeket tárgyaltak. Az ülés végén *Ivánka László* a perjámos—varjasi helyiérdekű vasút tárgyában nyújtott be interpellációt a közlekedésügyi miniszterhez. (KNapló, i. h. 26—31. l.)

A máj. 18-i ülés formális volt, melyen a pénzügyi bizottság nyújtotta be jelentését a szeszdó tárgyában. (KNapló, i. h. 31. l.)

A Ház máj. 24-i ülésén — erről szól a jelen karcolat — megvitatták és elfogadták az áruccsarnokról szóló törvényjavaslat főrendiházi módosításait. Ezt követően Irányi Dánielnek az árvízrel kapcsolatban benyújtott indítványát tárgyalták. A vitában elsőnek a javaslat benyújtója, *Irányi Dániel* szólalt fel. Vácolta azt a pusztítást, amit tavasszal a Tisza, Szamos, Zagyva és Körös áradása idézett elő. Indítványában szakértők, kormányközegek, valamint az érdekelt vidékek és társulatok képviselői részvételével szaktanácskozás összehívását javasolta. *Melczér Géza* bírálta a vízszabályozási rendszer hibáit és felvetette az Alföld csatornahálózattal való ellátásának kérdését. *Baross Gábor* közmunka- és közlekedésügyi miniszter Irányi javaslatát nem fogadta el. Hangsúlyozta, hogy a Tisza-szabályozás nem elhibázott, csupán befejezetlen, és az árvíz ennek a befejezetlen szabályozásnak a következménye. A továbbiakban ismertette a kormány programját, melyet a Tisza-szabályozás és az árvízvédelem terén követni szándékozik. Véleménye szerint a gyors cselekvés sokkal szükségesebb, mint az anket. *Szederkényi Nándor* Irányi javaslatát védelmezte. Az ülés végén *Szapáry Gyula* gr. szólalt fel. Beszédében részletesen foglalkozott a Tisza-szabályozásnál elkövetett hibákkal, melyek közül első sorban az átmeteszések sorrendjét és a töltések rendszertelenségét említette. A kormány programját gyakorlatinak és helyesnek tartotta, majd ezzel kapcsolatban néhány részletkérdésre hívta fel a figyelmet. (KNapló, i. h. 32—35. l.)

*

MK karcolatának kezdő, *Az utolsó magyarok* c. részében egy Gulácsy-anekdotát örökít meg. Mikszáth korábbi írásában is többször elfordult az az eszmefuttatás, hogy a képviselők politikai pártállását meg lehet különböztetni öltözködésükről. Így az 1883. febr. 22-i, *A t. Házból* c. karcolatában (Krk 65. köt. 162 : 14—163 : 11), az

1884. febr. 1-i *A t. Házból* c. írásában (Krk 68. köt. 114 : 10–115 : 20), *A mi képviselőházunk* c. összefoglaló írásában (Krk 69. köt. 97 : 16–98 : 3) és *A tisztelt Ház* c. önálló kötetben (Krk 71. köt. 174: 14–39). A karcolat másodikik, *A vita* c. részében Irányi indítványának tárgyalásáról ad rövid beszámolót. Megelégedéssel szól Baross Gábor miniszter beszédéről, majd érzékelteti azt a kíváncsi várakozást, mely Szapáry Gyula volt pénzügyminiszter beszédét megelőzte. Elismeréssel említi, hogy Szapáry a beszéd után is megmaradt érdekesnek.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 156 alcím: I. Az utolsó magyarok (K: <(Kép a Házból)> <Az három magyarok> I. Az utolsó magyarok)
- „ 4 itt örökké. (K: itt öröкке <a folyosókon s nem rontja bent a levegőt a tanácsteremben.>)
- „ 5 szavazásoknál lesz-e (K: szavazásoknál <mekkora> lesz e)
- „ 6 mekkoraság legfőjebb (K: mekkorasag <is> legfeljebb)
- „ 8 egyszer kerek (K: egyszer <szaz> kerek)
- „ 10 bírtuk fölvenni. (De (K: bírták felvenni <mert> (De)
- „ 10–11 jó, ha a szabadelvű párt (K: jó ha <a Vizsolyi> a szabadelvu part)
- „ 12 életcélját, csak kell, hogy betöltetlenül (K: életcéljat, <mit melyen> csak kell hogy <legyen> betöltetlenul)
- „ 14–15 olyan megdöbentőn (K: olyan <nagyon> megdöbentőn)
- „ 18 egyiket Boér, (K: egyiket <az oreg> Boer)
- „ 18–19 másik Luppa Péteren feszül rangosan (K: másik <a> Luppa Péteren <csinos lábain> feszül <gangos> rangosan)
- „ 22 magyarok. E különállás (K: magyarok <s ezekből most Gulácsy> E különállás)
- „ 26 lépett be a Ház helyiségeibe. (K: lépett be a <Házba> Ház helyiségeibe.)
- „ 26–27 sor között a K-ban kihúzott szavak található: <Kerdes hogy nem volna e >
- „ 30–31 sor között a K-ban törölt szó olvasható: <A magyar>
- „ 31 pantallók megvetőleg (K: pantallók <tulajdonosai> megvetőleg)
- „ 31 parvenüre, az új (K: parvenure <aki mos> az uj)
- „ 34 – Hát teveled (K: – Hát <teged mi> teveled)
- 157 : 2–3 sor között a K-ban törölt szó olvasható: <?Ugyan?>
- „ 4 folyton zavart (K: folyton <meg> zavart)
- „ 6–7 mindig a »Függetlenség«-et, majd a »Budapest«-et (K: mindig a <jo Budapest> „Fuggetlenseget” <vagy> majd a „Budapest” et)
- „ 7–8 a pincér a »Nemzet« helyett, szilvóriumot (K: pincer <ha kave> a „Nemzet” helyett <ha kavet kértem> szilvóriumot)
- „ 8 ha valakivel (K: ha <?vasutra?> valakivel)
- „ 8–9 az jól megnézett (K: az <...> jól megnézett)
- „ 9 szidni a kormányt, (K: szidni a <mamelukokat> a kormányt)

Lap Sor

- 157 : 10 előszobákban a várakozók közt mindig (K: előszobákban mindig)
- „ 11—15 a sor. *Magában a pártban is sanda szemekkel néztek rám az ismeretlen pártfeleim, mintha valami vidétévedt ember volnék, sőt még az ismerősök is gyanakodva mondogatták: „Ezt az embert előbb-utóbb renegáttá teszi a nadrágja*. Gondoltam (K: a sor. <Hat> Gondoltam)
- „ 16—17 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Nem maradt fen hat egyéb mint vagy a nadrag>
- „ 18 válni meg, vagy (K: válni <meg> <...> meg vagy)
- „ 20 alcím II. A vita (K: II A <...> vita)
- „ 21 Napirenden (K: <Nem> Napirenden)
- „ 23 van, aki még (K: van <mar> aki meg)
- „ 24 kormánybiztos, vagy legalább nem irt a „Jó szív-be, (K: kormánybiztos <a szakemberek egész tömege lepte el a padokat> vagy legalább nem irt a <Jo szív> „Jo szív” be)
- „ 25 jelen, s miután (K: jelen s <<mely <...>> miután)
- „ 30 elő a terveivel. (K: elő <az ő mesés> a terveivel.)
- „ 36 zsebében néhány (K: zsebében <...> néhány)
- 158 : 2 egyszerűség meggyőző (K: egyszerűség <?alaposságával?) meggyőző)
- „ 3 ajkain, (K: ajkairól)
- „ 3 okait s követendő (K: okait s <jovo> követendő)
- „ 5 is meggyőzte, (K: is <meggyőződött> meggyőzte)
- „ 5—6 vágó feladat (K: vágó <nezete> feladat)
- „ 7 félbe előadását, (K: félbe <előadását> előadásat)
- „ 8 öt percre függesztette (K: öt <percnyi szünetet> percre függesztette)
- „ 10 — *Ezen öt perc* (K: — *Ez alatt az öt perc*)
- „ 11—12 följegyezve következő (K: följegyezve <a> következő)
- „ 12—13 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Persze Szederkenyi>
- „ 14 *Ő is, a jó lélek*, mint Irányi (K: *Ő a jó lélek is*, mint Irányi)
- „ 16 az árvizeknek. (K: az árvizeknek <nek>.)
- „ 17—18 szonok: gróf Szapáry (K: szonok <Ígen egy> gróf Szapáry)
- „ 19 *Hogyan, Szapáry Gyula?* (K: *Hogyan Szapary <<a kiváló <ismert> status ferfiu>> Gyula?*)
- „ 21—22 ember újra átalakulhat benne szűzzé. *Két különböző atmoszférába jut.* Szűz (K: ember <meg egyszer> újra átalakulhat benne szűzzé <A miniszteri padokon> *ha a féltke egyik oldaláról a másikra jut.* Szűz)
- „ 22 a miniszteri széken (K: a miniszteri <padokon> széken)
- „ 24—25 sor között a K-ban olvashatatlanul kihúzott két szó található!
- „ 26 *hogy ragasztó erő akar-e* (K: *hogy <?föltartó? akar e lenni „beolvadt” e mint Széll Kálmán vagy pedig> ragasztó erő akar e*)

Lap Sor

- 158 : 28 kormányférfi meg tudott (K: kormányferfi <nem hagyott> megtudott [sic])
„ 29–30 benézni a kártyáiba. (K: benezni <egészen> a kártyáiba)
„ 30–31 sor között a K-ban több kihúzott mondat található:
<Az ellenzekiek azt mondtak> <<A kormánypartiak azt mondtak <szakszerű> nagy figyelemmel hallgatott <eload> előadásáról – Ugyanazt mondta amit Baross>> <<Az ellenzékéről <egészen> másformának tetszett <...> a beszede – Barossal polemizalt>>
„ 31 A folyosói »konok cigarettézők« (K: A folyosói „nagy) konok cigarettézők”)
„ 32–33 sor között a K-ban kihúzott sorok olvashatók: <Az ulest> <Az ülés után hazamenet a szetoszlo képviselőktől sokan kerdezgettek:>
„ 33 – Mit beszél Szapáry? (K: – <No> Mit <mondott> beszél Szapáry?)
„ 35–36 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Hogy melyik az igaz állítás>
„ 37 beszéde. (K: beszéde.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 156 : 1 *wippek* – whip magyarított formája, a. m. parlamenti felelős
„ 8–9 *El is mentünk eddig a kilencvenötig*, – A képviselőház ápr. 30-i ülésén a tartalékosok és póttartalékosok béke idején való behívhatásáról szóló törvényjavaslat név szerinti végmegszavazásán érte el a kormánypart a kilencvenöt szótöbbséget. (KNapló, 1887–1892. IV. köt. 363. l.)
„ 9 *sőt egyszer a kilencvenhétig is*, – MK utalása, amely valószínűleg a Romániával 1887 decemberében kötött határszerződési egyezmény becikkelyezéséről szóló törvényjavaslat név szerinti szavazására vonatkozik, nem pontos. A képviselőház a törvényjavaslatot kilencvenkilenc szótöbbséggel fogadta el. Ld. a márc. 1-i képviselőházi ülést. (KNapló, i. h. 36. l.)
„ 18 *a Ház nesztora* – a Ház legidősebb tagja
157 : 6 *»Függetlenség«* – Mikszáth az antiszemita párt napilapjával, amelyet a szervezkedő frakció szócsöveként Verhovay Gyula 1879-ben alapított, arra célzott, hogy a hagyományos öltözködés mögött retrográd szemléletet is feltételeztek. Mint ahogy a korábbi évekből származó karcolataiban MK többször tollhegyre tűzte az antiszemita párt otromba megnyilvánulásait.
„ 7 *»Budapest«* – A függetlenségi és 48-as párt politikai felhivatalos napilapja volt. 1877-ben Wodianer Fülöp alapította.

Lap Sor

- 157 : 8 »Nemzet« — A szabadelvű párt politikai napilapja volt, mely 1882-ben a Hon és az Ellenőr c. lapok egyesüléséből keletkezett.
- „ 23—24 *vizi kormánybiztos* — a minisztertanács által az árvíz sújtotta területekre kiküldött személy, aki feladatkörében széles hatáskörrel rendelkezik. Az 1885. XXIII. tc. árvízveszély idejére a közmunka- és közlekedésügyi minisztert hatalmazza fel miniszteri biztos kiküldésére.
- „ 24 »*Jó szíve*« — Ld. erről a máj. 6-án megjelent *A mai ülés* c. karcolathoz fűzött jegyzeteket a jelen kötet 400—401. lapján.
- „ 26—27 (*Radocza a Csatár igazolását jelentette be*) — Csatár Zsigmond 1875-ben Csongrádban függetlenségi párti programmal lépett fel; két cikluson át képviselte ezt a kerületet. 1884-ben újból megválasztották, azonban választását megsemmisítették. A jelen ciklusban, 1888. jan. 14-én a békésgyulai választókerületben megválasztották antiszemita programmal, megválasztása ellen dr. Wollmann Gyula nyújtott be kérvényt. Az ügy a VII. számú bíráló bizottsághoz került, mely mandátumát igazolta. A bizottság döntését az ülés elején Radocza János ismertette. (Ld. KNApló, i. h. 33. l.)
- „ 30 *Utána Melcer Gyula hozakodott elő a terveivel.* — MK tévesen Melcer Gyula — Borsod vármegye alispánja — nevével említi, aki a jelen ciklusban nem volt országgyűlési képviselő. Az ülésen fia, Melcer Géza mérsékelt ellenzéki országgyűlési képviselő szólalt fel.
- 158 : 1—9 Baross beszédének hatása az ellenzékre. — Mikszáth véleményét támasztja alá a KNApló is, mely a jobboldal tetszésnyilvánításai mellett általános helyesléseket és tetszésnyilvánításokat is feljegyzett. (Ld. KNApló, i. h. 40—48. l.)
- „ 10—11 — *Ezen öt perc alatt beszéljen Szederkényi — kiálti egy maliciózus kormánypárti* — A megjegyzés a folyosón hangzhatott el, a KNApló nem jegyezte fel.
- „ 14 *more patrio* — hazai szokás szerint
- „ 24 [Szapáry] *első beszédjét tartotta, amióta nem miniszter.* — Szapáry Gyula gr. 1878. dec. 5—1887. febr. 11-ig volt pénzügyminiszter.
- „ 28—37 Szapáry beszédéről. — MK érzékeltette a volt pénzügyminiszter beszédének lényegét, amely bírálta, s egyúttal támogatta a kormány programját. Szapáry bíráló megjegyzéseit a következőkkel indokolta: »Én, t. Ház, teljes mértékben osztom a t. közlekedésügyi miniszter azon nézetét, hogy itt nem új rendszer életbeléptetéséről, nem új műszaki tervről lehet szó, mert az felfogásom szerint újabb kísérletekre vezetne, ami közérdekből nem volna üdvös, s az érdekeltekre nézve sem volna hasznos . . . Eppen azért anélkül, hogy rekriminációba bocsátkozni akarnék, mert ez nem lehet a jelen tárgyalás célja, hanem az a fő feladat, hogy keressük a bajok

Lap Sor

okát és keressük az utat, melyen ezen bajok orvosoltassanak és ismétlődésük megakadályoztassék: (*Helyeslés jobboldalon.*) mégis fel kell egyes eseteket említenem a múltra nézve, amelyek a mai helyzetet illusztrálják és melyeket szem előtt kell tartanunk azért, nehogy az elkövetett hibák ismétlődjenek. (KNapló, i. h. 50. l.)

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/3 11—13 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. május 26., 10. évf. 145. sz. (2., 3. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézíratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes szeleteket A, B, C, D, E, F, F 1/2, G, H, I, K, L, M, N, O, P, R, S, T betűkkel jelölték.

A K szövegén az átlagosnál nagyobb számú javítást, változtatást észlelhetünk. A nyomdai levonól javítását Mikszáth saját maga végezte, ekkor még tovább csiszolta szövegét, egy-két helyen jelentősebb változtatást is találhatunk. A korrektúra alkalmával a következő helyeken javított MK: 159 : 2, 159 : 32—33, 160 : 11—12, 161 : 23—24, 161 : 29, 161 : 38, 162 : 19—24.

A parlament üléséről

A máj. 24-i ülésen a képviselőház folytatta Irányi Dániel árvíz tárgyában benyújtott indítványának tárgyalását. Az ülés első szónoka *Károlyi Sándor* gr., Baross Gábor közmunka- és közlekedésügyi miniszter előző nap kifejtett programját bírálta. Részletesen foglalkozott a program pénzügyi részével, javasolta, hogy a kormány által nyújtandó járulékkölcsönt ne az egyes Tisza-szabályozó társaságok, hanem állami ellenőrzés és felügyelet mellett a Tisza-völgyi központi bizottság kezelje. *Papp Elek* bírálta az átmetzések, töltésezések és mederbővítések addigi munkálatait. Irányi indítványát támogatta. *Horváth Gyula* a Tisza-szabályozás munkálatait jónak tartotta, véleménye szerint a szabályozás egyetlen hibája az, hogy befejezetlen. Reflektált Károlyi Sándor felszólalására, elfogadta a hitelalapokra tett észrevételeit. Ezt követően *Tisza Kálmán* emelkedett szólásra. Néhány megjegyzést fűzött a Tisza-szabályozás elért eredményeihez, majd Károlyi Sándor fejtegetéseire reflektált. Megemlítette, hogy a

kormány behatóan foglalkozik azzal a feladattal, hogy milyen módon oldhatná meg a Tisza-völgy szabályozási költségeinek támogatását. *Madarász Imre* a belvizek csatornahálózat útján történő elvezetéséről szolt. Kijelentette, hogy enélkül a Tisza és mellékfolyóinak szabályozása csak félmunka. Nem értett egyet a közmunka- és közlekedésügyi miniszter azon nyilatkozatával, miszerint az egyes Tisza-szabályozó társulatokat a jövőben is fenn kellene tartani. *Domahidy István* reflektált Szapáry Gyula gr. előző napi megjegyzéseire, melyeket a Szamos folyóra vonatkozólag tett. *Törs Kálmán* részletesen kimutatta a Baross miniszter és Szapáry Gyula álláspontja közötti ellentéteket. Hangsúlyozta, hogy még az egyes pártok tagjai között sincs véleményegység, ennél fogva feltétlenül szükségesnek tartja a szaktanácskozás összehívását. *Rohonczy Gedeon* a Tisza-szabályozás hibáiról szolt, elsősorban arról, hogy a szabályozás során a Tisza esési viszonyait nem vették figyelembe. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 56—80. 1.)

*

MK a képviselőház aznapi üléséről három részből álló karcolatban számolt be a PH olvasóinak. A karcolat első, *A bécsi kuvik* c. részében egy *Stefanovics nevű úriember* nevéhez fűződő adomát mesél el. Irányi javaslatáról alkotott véleményét Novák József képviselő szájába adott szavakkal mondja el: »Több pénz és kevesebb beszéd« kellene. A karcolat második, *A szónokok* c. részében röviden felvillantja az ülés főbb mozzanatait, azonban az elhangzott felszólalásokat nem kezdi el taglalni. A szónokokat az író stílszerűen a Tisza folyó szeszélyesen változó arculataihoz hasonlítja. A karcolat harmadik, *Wilné és a halcsikok* c. részében folyosói történetet örökít meg, majd visszavezeti olvasóit a tanácssterembe, és röviden szól az ülés utolsó szónoka, Rohonczy Gedeon beszédéről. Egy újabb adoma közbeiktatásával rekeszti be karcolatát.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 159 : 1 kell Barossnak (K: kell <ene> Barossnak)
 „ 2 Gyula, ha *komoly* szakértőket (K: Gyula, <hogy> ha *külföldi* szakértőket)
 „ 7 sok javasember között (K: sok <kurucok közül> javas ember között)
 „ 9 kuvik egy Stefanovics nevű (K: kuvik *pedig* egy Stefanovics *illovai lovag* nevű)
 „ 10 baj van a (K: baj <?kerekedik?) van a)
 „ 19 — Nem ért ahhoz (K: — Nem <tud> ert ahhoz)
 „ 21 kuvik megjósolta, (K: kuvik <megmondta> megjósolta)
 „ 21—22 magasságban, tarajos habokkal, haragosan locsogva. (K: magasságban <?ingva? csapkodván és fenyegetőn — mintha haraggal locsogná> tarajos habokkal, haragosan locsogva.)

Lap Sor

- 159 : 24 ma sem beszélt (K: ma se beszélt)
- „ 30–32 lenne a kívánságuk valóságban. Igazi próbaankét volt. Többnyire apró-cseprő helyi dolgokat csurgattak (K: lenne <<az a bizonyos enquette. Előre vetette arnyekat sot (...)>> is is jutott belőle izelítő) a kívánságuk a valóságban (enquette) Valóságos Igazi proba enquette volt. Többnyire apró cseprő helyi <<dolgok> <dolgokkal> (...)> dolgokat csurgattak)
- „ 32–33 lelkére. *Ember legyen, aki e fölkevert kúoszban eligazodik.* Tömrédék (K: lelkére. Tömrédék)
- 160 : 5–6 mind a folyamainak (K: mind <a folyamok> a folyamainak)
- „ 10–11 Madarász Imre, hallottuk Pap (K: Madarász Imre <olyan volt mint a „bömbőlő Tisza> hallottuk Pap)
- „ 11–12 (a bömbőlő Tiszát) *közbevágott az igazi* (K: a <zavaros> bomboló Tiszat) *felszólalt az igazi*)
- „ 12–14 Tisza is (a miniszterelnök) magyar józansággal, egyszerűen, tudományosan affektált allűrök nélkül. De éppen azért csinált nagy hatást. (K: Tisza is (<a termekenyítő) a miniszterelnök <Tisza>) <s olyan> magyar józansággal egyszerűen <<világosan beszelt ezekről (a komplikált) az összekomplikált dolgokról hogy meg a szegedi embernek is jóízűen (...)>> volna sem lett volna ellene kifogása.) tudományosan affektált allüre-ok nélkül. De epen azért csinált nagy hatást.)
- „ 15 Mert a szegedi közgyűlésen történt (K: Mert <Szegeden> a szegedi közgyűlésen történt)
- „ 16 hogy a szónokot (K: hogy <az o> a szónokot)
- „ 19–20 meghallgatni, hiszen nem vagyok (K: meghallgatni <mert en> hiszen nem vagyok)
- „ 21 Ez az indok hatott. (K: <A> Ez az indok <gyozott> hatott.)
- „ 23–24 általánosságban, emelkedett álláspontból (K: általánosságban <fejtegetve, emelt> emelkedett álláspontból)
- „ 25–26 lassú Tisza) folydogált csendesen (K: lassu Tisza) <folydogalt> folydogált csendesen)
- „ 27–28 aki átcsapott a Szamosra, (K: aki <a Szamosról> átcsapott a Szamosra)
- „ 28–29 kitűnő beszédjének azon (K: kitűnő <beszedje ellen> beszédjének azon)
- „ 31 Úgy, ahogy a vízi szakemberek közé Domahidy. (K: Úgy a hogy a <szonokok> vízi szakemberek közze Domahidy <ez a tiszai vita kozze a Szamos. Véletlenül>)
- 161 : 2 gróf nagy rohamra (K: grof <egy> nagy rohamra)
- „ 6–7 alföldiek sopánkodó arccal (K: alföldiek <komoly arcot vagnak> sopánkodo <arcal> arccal)
- „ 7–8 egy eredeti (K: egy <...> eredeti)
- „ 10 szállodában Wiltnével volt (K: szallodaban <szomszedsagaban lakott W> Wiltneval volt)

Lap Sor

- 161 : 14 — Ez a szomszédasszony itt kornyikál! (K: — <Miféle> Ez a szomszéd asszony <az aki> itt kornyikál)
- „ 19 kész más lakosztályba költözni. (K: kész mas <szallásra> lakosztályba költözni.)
- „ 22 Wiltné? Szeppent meg (K: <Micsoda?> Wiltne? szepent meg)
- „ 23—24 hogy én tulajdonképp az Operában (K: hogy en <volta-kepen> az operaban)
- „ 25—26 megsértettem a nagy (K: megsertettem <ezt> a nagy)
- „ 26—27 akinek köszönettel tartozom, mert amit gyötrelemnek (K: akinek <voltakepen> köszönettel tartozom mert <hiszen tudtomon kívül élveztem> amit gyotrelemnek)
- „ 29 évig, kérj bocsánatot, engeszteld ki (K: évig, hálából legalább engeszteld ki)
- „ 31—32 illendően bekopogtatott Wiltnéhez, és egypár (K: illendően <?meglátogatta?> bekopogtatott Wiltnéhez és <hiszen minden asszony asszony> egy pár)
- „ 33—34 szomszédok, s jó barátok. (K: szomszedok s <azonfelül> jo barátok)
- „ 38 midőn haza kellett utaznia, s ott az az (K: midőn <egy> haza kellett utaznia Szathmárba s ott az az)
- „ 39 egy kis ajándékkal lepi (K: egy kis <ajandekot> ajandekkel lepi)
- 162 : 11 felbontotta a takaros kis (K: felbontotta a <szep> takaros kis)
- „ 12—13 piócaszerű apró szőrnyeteg kezdett ugrálni, hanykolódni: „Viperák! (K: pioca <kezdett> szeru apro szörnnyeteg kezdett <...> ugralni <<...> elhalványodott összeesett es elajult:>> hanykolodni: „Viperák!)
- „ 14 előadás lett volna az Operában (K: eloadas <volt az> lett volna az Operában)
- „ 16 Podmaniczky, az intendáns, (K: Podmaniczky <...> az intendans)
- „ 19—24 művészetet. *Istenem, Istenem ... ilyen gondolat! Rettenetes az! Hogy mer ez az ember halcsikot küldeni valakihez, aki kaméliákhoz van szokva? ... Borzasztó ez kérem ... Nem, ezt nem lehet annyiba hagyni. Ezt nem szabad többé megválasztani ...* (K: művészetet. *De megallj, te se leszel többé képviseld*)
- „ 25 De Podmaniczky nem (K: De <Szerencsere nem> Podmaniczky nem)
- „ 26 parlamentbe. Szerencse (K: parlamentbe. <De> Szerencse)
- „ 27 tévedései felül? ... (K: tevedesei felül?)
- „ 27—28 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatók: <De hogy vis> <Hogy azonban visszaterjünk ezen intermezzo>
- „ 31 része, amelyben szánja (K: része <olyan mobilis> a melyben szánja)
- „ 32 előtti híres támadását, (K: előtti <?parbaját?> híres tadasat)

Lap Sor

- 162 : 33—34 sor között a K-ban egy kihúzott szó található: <Fajlalta>
 „ 37—38 a Ház fokozódó figyelemmel és szokatlan érdeklődéssel hallgatta. (K: a Haz <...> fokozodo figyelemmel <majd nem> es <nagy> szokatlan erdeklodessel <...> hallgatta)
 163 : 4 olvasnia egyes helyeket. (K: olvasnia <beszedjét> egyes helyeket)
 „ 11 Zajos helyeslés (K: <...> Zajos helyesles)
 „ 12 s minthogy nem (K: s <...> minthogy nem)
 „ 16 vitára már akkor ráfordította (K: vita <be volt zarva> ra mar akkor rafordította)
 „ 17 Eötvös holnap sem mondhatja (K: Eotvos <mar nem> holnap sem mondhatja)
 „ 18 minélfogva több mint (K: minelfogva <megint> több mint)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 159 : 1—7 Horváth Gyula véleménye a szakértők összehívásáról. — MK Horváth Gyula felszólalásának alábbi részére hivatkozott: »Ha a miniszter úr addig vár, míg egy külföldi szakértő, ki talán független, elmondja véleményét, míg az a külföldi szakértő alaposan áttanulmányozza a folyókat az életben és megteszi számítását, akkor elvárhat 2—3 évig. Így tehát a kérdés elodáztatnék.« (KNapló, i. h. 67. l.)
 „ 24—25 *Hanem Paleocapat, Vásárhelyit sok szónok emlegette*, — MK megállapítása helytálló; a máj. 24-i és a máj. 25-i ülésen majd mindegyik szónok beleszótte előadásába a Tisza-szabályozás történetét, és ezzel kapcsolatban érintette Vásárhelyi Pál és Pietro Paleocapa víz mérnökök szerepét is.
 160 : 1—3 Novák József folyosói megjegyzése. — MK az árvízi téma kapcsán feljegyezi Novák József — Szeged főügyése, az 1879-es árvíz idején a vízvédelmi bizottság tagja volt — folyosói kijelentését, akinek a szegedi árvíz idején végzett áldozatos vízvédelmi tevékenységét a *Szeged pusztulása* c. füzetében örökítette meg. (Ld. Krk 56. köt. 150. l.)
 „ 7 *najád* — sellő, vízi tündér
 „ 8—9 *Hallottuk susogni Károlyi Sándort, a melankolikus Tiszát*, — Károlyi Sándor borúlátó szavai szolgáltak alapul a mikszáthi hasonlathoz: »Én e részben azt a megjegyzést vagyok bátor tenni, hogy nem látom a mai kormányzat alatt odafejlesztve ezen ügyet, ahol lenni kellene; nem látom azt, hogy minden terv, minden egyes eszme kellőleg átadatnék a nyilvánosságnak, kellőleg bemutatnának akár a mérnöki körökben, akár a nyilvánosság előtt, hanem azok bizonyos bürokratikus módon kezeltetnek, azoknak megbírálására kellő idő nem adatik, nincs afelett a kellő tájékoztatás.« (KNapló, i. h. 57. l.)

- 160 : 10 *megölt betűje* — veszte. (Bibliai idézet. MK-nál gyakran előfordul. Ld. többek között Krk 64. köt. 59 : 1 sor.)
- „ 11 *hallottuk Pap Eleket (a bömből Tiszát)* — az író hasonlata valószerűleg a szónok előadásmódjából adódik.
- „ 19—20 *A régi közgyűlési adoma.* — Ezt a történetet MK szegedi tartózkodása alkalmával hallhatta.
- „ 23 *Beszélt még Horváth Gyula (a kanyargó Tisza)* — Ez a fordulat valószínűleg MK karcolatírói fogása, Horváth fejtegetései a mikszáthi hasonlatot nem indokolják. Elképzelhető az is, hogy a szónoknak a körgátrendszerrel kapcsolatban tett kijelentése mozgatta meg az író fantáziáját: »Az a város, az a község, amely a Tisza védtöltésével meg nem tudja magát védeni, tíz eset közül kilencszer fog elúszni körtöltéssel...« (KNapló, i. h. 67. l.)
- „ 25 *Törs Kálmán (a lassú Tisza)* — Írónk megjegyzését valószínűleg a szónok alábbi kijelentése váltotta ki: »Ha meg tudnók azt a problémát oldani — természetesen ez a műszaki férfiaknak volna feladata —, hogy a Tisza felső részéből a víz az alsó részbe lassúbb tempóban folyjon le, meg volna oldva az árvíz kérdése...« (KNapló, i. h. 73. l.)
- „ 26 *Rohonczy Gedeon (a leapadt Tisza)*. — MK Rohonczynak a Tisza vízszintcsökkentéséről kifejtett véleményét használta fel írói hasonlatához: »Én a magam részéről hozzájárulok a miniszter programjához, de kérném a fősúlyt mindazon intézkedésekre fektetni, s kérném mindazon körülmények figyelemre vételét, amelyek vízszintcsökkentését idézték elő, mert ne felejtjük, hogy a töltések földből építvék, s azok ellenállási képessége egy bizonyos határon túl megszűnik, s nem fokozható. (Helyeslés jobb felől.)« (KNapló, i. h. 80. l.)
- „ 28—29 [Domahidy] *Szapáry Gyula gróf tegnapi kitűnő beszédjének azon pontjaival polemizált, amelyek abban nem voltak.* — Mikszáth megjegyzése nem helytálló, mert Szapáry beszédében elhangzottak azok a kijelentések, amelyekre Domahidy reagált. Lehetséges, hogy írónk nem emlékezett az előző ülésen elhangzott Szapáry-beszéd minden egyes részletére, de az is elképzelhető, hogy Domahidy kárára élceldött. Szapáry az előző ülésen azt javasolta, hogy a Szamos szabályozására szánt százezer forintnyi összeget ne fordítsák az említett folyó szabályozására, mert az a Tisza helyzetét tovább rontaná. (Ld. KNapló, i. h. 52. l.) A jelen ülésen Domahidy Szapárynak a fent említett kijelentését támadta. (Ld. KNapló, i. h. 72. l.)
- „ 30 *Wiltné* — A Mikszáth által említett európai híró szoprán énekesnő: Wiltné, Liebenthaler Mária 1885—1889-ig volt a Magyar Királyi Operaház tagja.
- „ 30 *halcsik* — mocsarakban, lápokban élő apró, közönséges hal
- 161 : 2—5 *Andrássy Manóra* vonatkozó megjegyzés. — Andrássy földbirtokai a Tisza felső szakaszán Gömör és Zemplén me-

- gyében terültek el, birtokainak földrajzi fekvése arra készítette Mikszáthot, hogy a közismerten takarékos életmódot folytató, vagyonát évről évre gyarapító Andrássy Manót válassza csipkélődése tárgyául.
- 161 : 10 *Pannónia szálloda* — A Pán József tervezte négyemeletes szálló a mai Rákóczi út 5. szám alatti épület helyén állt.
- „ 28 *habitué* — törzsvendég, színházi látogató
- 162 : 28—27 *mert különben ki világosította volna fel ma Szapáryt a tévedései felől?* . . . — Ld. fentebb a 160 : 28—29 sorhoz fűzött jegyzetet.
- „ 31—32 [Rohonczy] *Beszédjének Canossa része, amelyben szánja ha az év előtti híres támadását* — Az utalás Rohonczy beszédének alábbi részére vonatkozik: »Ha a t. Ház tagjai visszagondolnak, emlékezni fognak rá, hogy ama felszólalásom, amelyet az alsó-tiszai érdekelttség érdekében tettem, és mely a Tisza-szabályozás helytelen rendszerére vonatkozott, elsősorban az állam által végrehajtott munkálatoknál előfordult hiányosságok, mondjuk: hibák megszüntetését és megtorlását célozta. Tudom, hogy ama felszólalásommal egyesek irányában nagyon kíméletlen voltam, de bármily nagy lelki küzdelmembe került is, kötelességemnek tartottam azt megtenni a cél és a közérdek szempontjából. Ama felszólalásom eredménye tulajdonképpen az lett, hogy senkinek hajszála se görbült meg, szóval emberi lénynek nem ártottam, és felszólalásommal a nagy közönség előtt látszólag fiaskót vallottam.« (KNapló, i. h. 75. l.) Itt jegyezzük meg, hogy Rohonczy Gedeon 1882-ben heves támadásokat intézett az Alsó-Tisza-völgy érdekében a közlekedésügyi minisztérium ellen. Képviselőházi kirohanásai miatt Hieronymi Károly volt államtitkárral párbajozott. (Ld. Halász Sándor: »Országgyűlési Almanach«. Bp., 1886. 145. l.) — Az ügy fordulatairól MK 1882-es parlamenti karcolataiban beszámolt. (Ld. *A tisztelt Házból*, Krk 64. köt. 205—206. l.); *A tisztelt Házból*, Krk 65. köt. 21—22. l., és jegyzeteinket a 236—238. l.)
- 163 : 1—2 — *De iszen tud ez egyebet is, nemcsak a jégcsaládót vezetni.* — Az utalás arra vonatkozik, hogy Rohonczy Gedeon mint a korcsolyázás nagy kedvelője a városligeti jégpályán a jan. végén megrendezett jelmezes mulatságok, az ún. »jégünnepély«-ek gyakori főrendezője volt.
- „ 5—10 Csernovics Péterről szóló adoma. — Csernovics Péter Temes vármegye főispánja a kiegyezés után több cikluson keresztül országgyűlési képviselő. MK Csernovics választási beszédéhez hasonló furcsa kortesbeszédet korábbi írásaiiban is megörökített, azzal a különbséggel, hogy azokban a beszédet a titkár nem felolvasta, hanem elmondta. (Ld. Ernich választási beszédét *A tisztelt Ház* c. kötetben a Krk 71. köt. 147. l., ugyanezt a beszédet ld. még az 1884. nov. 26-i *A t. Házból* c. karcolatban; ezen kívül Borcsányi Gedeon kortesbeszédét a Krk 35. köt. 238. l.)

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 18—20 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. május 27., 10. évf. 146. sz (3., 4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A képviselőházi ülésről szóló beszámoló szövegét MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az egyes részeket A, B, C, D, E, E 1/2, F, G, H, I, K, L, M betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »borgis ritkítva«.

MK javításainak száma átlagos, többségük stiláris jellegű. A korrektúrát maga végezhette, ezt bizonyítják az ekkor végzett további javításai, így a karcolat végleges címadása, továbbá a 164 : 20—21, 164 : 34, 164 : 36—37, 165 : 4—6 (itt az átformálás tartalmi), 165 : 9—10, 165 : 18—19, 166 : 6.

A parlament üléséről

A képviselőház máj. 26-i ülésén folytatódott Irányi Dániel árvíz tárgyában benyújtott indítványának tárgyalása. Elsőnek *Irányi Dániel* tartotta meg záróbeszédét. Kijelentette, hogy nem ért egyet azokkal a képviselőkkel, akik a kérdés műszaki fejtegetéseibe bocsátkoztak, mert az, véleménye szerint, a szakbizottság feladata lenne. Hangsúlyozta, hogyha a kormány elfogadná javaslatát, azzal még nem kötelezné magát semmire. *Károlyi Sándor* személyes kérdésben szólalt fel, röviden indokolta, hogy miért nem járult hozzá Irányi indítványához. *Baross Gábor*, közmunka- és közlekedésügyi miniszter záróbeszédében a vitában részt vett szónokok felszólalásaira reflektált. Annak a véleményének adott kifejezést, hogy a szóba hozott tervek, melyeket az addigi Tisza-szabályozási rendszer helyett ajánlottak, újabb és nagyobb költségek mellett kedvezőtlenebb vízlefolyást eredményeznének. A miniszter beszéde *Károlyi Sándort*, gr. *Szapáry Gyulát* és *Rohonczy Gedeont* személyes kérdésben felszólalásra készítette. Ezután szavazásra került a sor, melynek során a Ház többsége elvetette Irányi indítványát. A továbbiakban *Helsly Ignác* nyújtott be interpellációt az 1889. évi párizsi világkiállítás tárgyában. Interpellációjában arról szólt, hogy a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter előző évi nyilatkozata — mely szerint Magyarország a kiállításon államilag nem vesz részt, de az egyes iparosok, amennyiben óhajtják, részt vehetnek azon — ellentétben áll jelenlegi állásfoglalásával. Hivatkozott a fővárosi sajtóban megjelent hírekre

és saját értesüléseire, mely szerint a miniszter a kiállításon való részvételt illojális cselekedetnek tartja, és ezért mindent elkövet a magyar pavilon létrejöttének megakadályozására. Az interpellációra elsőnek *Tisza Kálmán* válaszolt. Kijelentette, hogy az iparosoknak lehetőségük van részt venni a kiállításon, azonban a külpolitikai helyzet bizonytalansága miatt ezt nem tartja tanácsosnak. Ezt követően *Széchenyi Pál* gr., földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter válaszolt az interpellációra. *Helfy* a kapott válaszokat nem fogadta el, hangoztatta, hogy a kormány eljárása káros az ország iparára nézve. A Ház többsége tudomásul vette a miniszterelnök és a miniszter választát. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 81—97. l.)

•

Mikszáth karcolata elején röviden összefoglalja az Irányi javaslatára felelt vita befejező mozzanatait, majd az ellenzékét csipdeső tréfás eszmefuttatással (163 : 11—164 : 3) vezeti be a következő témát: *Helfy* interpellációját. Hűen tolmácsolja a miniszterelnöki és miniszteri választ, majd a miniszterelnök kiegészítő jellegű ismételt felszólalását. A közbeszólások megörökítésével érzékelteti a Ház hangulatát. Az üdítő humor forrásául szolgál *Helfy* egyik kijelentésének kipécézése és humoros továbbzövése (165 : 11—22). Karcolatát az ellenzék kárára elkövetett újabb csipkelődéssel zárja.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 163 cím: *A t. Házból* (K: *A mai ülés*)
 „ 1 A vitát még (K: A (...) vitát még)
 „ 1 az elnök, de biz azt félig (K: az elnök, <ma csak> <ajtot félig meg> (...) de biz azt félig)
 „ 2—3 beszélhetett és Baross (K: beszélhetett <már> es Baross)
 „ 6 Rohonczy Gedeon vették (K: Rohonczy <megjegy> <megjegyzései aki> Gedeon vettek)
 „ 11 nem inszeníroznak vala. (K: nem <inszeníroztak> (...)
 inszeníroznak vala.)
 „ 11—12 sor között a K-ban kihúzott szó olvasható: <Nehány>
 „ 15—16 sor között a K-ban kihúzott sor található: <— Jo dolga van Ti>
 164 : 3—4 sor között a K-ban a következő sorok olvashatók, amelyeket valószínűleg a korrektúra során törölt MK: — <Csak> Talán a tászáriakat. — Ejh azokat most bajos ravenni nyaron munka idoben
 „ 4 míg végre kisütötték (K: míg <kisut> végre (...) kisutottek)
 „ 7 magyar osztály létrejöttének (K: magyar osztály <részr> létrejöttének)
 „ 11 A szélsőbali mezőkön (K: <Az ellenzéken> A szélsőbali mezőkön)

- 164 : 13 Dénes. Ő szervirozta (K: Dénes. . . . Ő <szolg> szervirozta)
- „ 14 kézzel-lábbal. Keskeny, (K: kezzel lábbal <s fenyegető> Keskeny)
- „ 17 odavágta Széchenyi felé: (K: oda vagta <a miniszteri padok> Szechenyi <...> fele:)
- „ 18–19 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Szechenyi helyett Tisza K>
- „ 20–21 tartá a *legérdekesebb és legveszélyesebb rögtönzéseknek*, melyben (K: tartá a *legsímabb legelevenebb beszéjeinek* melyben)
- „ 22 közbeszólásokat csendes flegmával, (K: kozbeszolasokat <szelid fle> csendes phlegmával)
- „ 25 alakulását. (K: alakulasat <melyek>)
- „ 33 vagyonával, mint a magyar (K: vagyonaval <vagy> mint a magyar)
- „ 34 lehetetlenség! – *protestált* Pázmándy (K: lehetetlenseg! *tiltakozott* Pázmándy)
- „ 36–37 amennyiért Franciaország (K: a mennyiert *ma azt hiszem* Franciaország)
- „ 38 – Jótállok – kiáltá Thiers (K: – <Igenis> Jot allok – kiáltá <Pázmándy önerzetesen> Thiers)
- „ 39 Adam és Floquet (K: Adam <George ?Ebert?) es Floquet)
- 165 : 4–6 *Beszédét olyanformán zárta be Tisza, mint ahogy a széke-lyek szoktak argumentálni: »ha megyünk, mind megyünk, de egyenként nem érdemes elmenni.«* (K: Beszédét ezzel zárta be Tisza, *hogy az is egyik oka a miért senkinek sem tanacsolhatja a részvetelt mert ha nem jelenünk meg valahol teljes erőnkkel lehetőleg impozánsan, egyesek megjelenése nagyon szegényesnek tűn-tené fel a magyar ipart.*)
- „ 8 különös dicsőség (K: kulonos <öröme> dicsoseg)
- „ 9–10 Magyarországot. *Akkor inkább semmi.* (K: Magyar-oroszagot.)
- „ 13 van mondva, a villongások (K: van mondva a <veres habo-ruk> villongasok)
- „ 14 hamu alól... ebből még (K: hamu alol... <meg> ebből még)
- „ 17 De már annyira mégse tigris, meglágyult (K: De <...> any-nyira meg se tigris, <ellagy> meglagyúlt)
- „ 17–18 szíve, felállt, s noha (K: szive, <s> felallt <es ex> s noha)
- „ 18–19 miniszterelnöknek igaza van (mert hiszen *»nega!«* a jelszó) (K: miniszterelnoknek <válaszának alapos voltát> *igaza van* (mert hiszen <az a pártjelszó> „nega!” a párt-jelszó)
- „ 23–24 csöngettyűn, szája (K: csöngetyün <?mintha?> szája)
- „ 27 fölemelkedett (K: felemelkedett)
- „ 28 azzal, ami soha nem (K: azzal ami <t folyton> soha nem)
- „ 29–30 Nem éppen a háborút helyezte ő kilátásba Franciaor-szággal esztendőre. (Az elnök (K: Nem <ugy értette> epen

Lap Sor

- 165 : a haborut helyezte 6 kilatásba Franciaországgal esztendőre
<mert a mai hangulat mellett haboru nélkül is> <No hala
isten> (Az elnök)
- „ 31 esett le.) Amilyen ott (K: esett le) <A mai> Amilyen ott)
- „ 34 — Úgy van! — kiáltá Sprinczer (K: — <...> Úgy van! kiáltá
<Urbanovszky> Sprinczer)
- „ 35 Legsikerültebb volt a (K: Legsikerültebb <es sziporkazo volt
mikor> volt a)
- „ 36 hogy Helfy utalt (K: hogy <Bism> Helfi utalt)
- „ 37 mint aki nem ellenzi (K: mint aki <<...> kell>> nem el-
lenzi)
- „ 38 pedig közbeszólt, hogy Bismarck (K: pedig közbe <kialtotta>
szolt hogy <...> Bismarck)
- 166 : 1 — Mert nagyobb államférfi, mint önök (K: —<Bismarck>
Mert nagyobb államferfi mint <a mienk> önök)
- „ 5 kérdé Tisza, játszi elevenségével (istennek (K: kérdé <hatal-
mas> Tisza játszi elevenségével <Tisza e nagy> (istenek)
- „ 6 adományával) —, mi már most (K: adományával) *hat* mi
mar most)
- „ 6—7 Mert vagy parancsol (K: mert vagy <itt is Bismarck>
parancsol)
- „ 13—14 konferenciáján, mert a két szemrehányás (K: confe-
rentiáján mert <csak az egyik> a ket <?nagybecsu?) szem-
rehanyas)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 163 : 3—4 *s kivált Baross beszélt zajos tetszés mellett.* — Ezt a fordul-
latot a KNapló alábbi bejegyzései igazolják: *Élénk helyeslés*
a jobboldalon; Élénk éljenzés; Élénk éljenzés és helyeslés a
jobboldalon. (Ld. i. h. 84—90. l.)
- „ 10 *re bene gesta* — miután jól elintézte az ügyet
- „ 11 *inszeniroz* — megrendez
- 164 : 12 *»gascogne-i* — a. m. fenegyerek, vakmerő fickó
- „ 18 — *Ebből tessék kímászni!* — Meszlényi közbeszólását a KNap-
ló nem jegyezte fel.
- „ 20—21 *Egyikét tartá a legérdekesebb és legveszélyesebb rögtönzé-
seknek* — Mikszáth értékelése találó; a miniszterelnök nyil-
latkozatát ld. alább (164 : 30—33 sor). Itt jegyezzük meg,
hogy az ülés után a függetlenségi párt nyilatkozatot szán-
dékozott közzé tenni, melyben elégtételt ad Franciaország-
nak és eltéli a miniszterelnök kijelentéseit. (Ld. erről a jún.
4-i *Pázmány és pártja* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzet-
teket a jelen köt. 172—174. l.) A PN pedig arról számolt be,
hogy a Neue Freie Presse párizsi levelezője szerint a francia
kormánykörök is elégedetlenek voltak Tisza beszédével. (Ld.
PN, 1888. máj. 29. 39. évf. 148. sz. 1. l.)

Lap Sor

- 164 : 26 — *Mindig háborúval ijesztenek!* — kiáltá közbe valaki. — A közbeszólást a KNapló is megöröklöttette: »(Közbeszólás a szélsőbaloldatról; Mindig a háborúval ijesztgetnek!)« (KNapló, i. h. 94. l.)
- „ 27 a »magyar Katkov«. — Mikszáth Lukáts Gyula függetlenségi párti politikust és újságírókat az ismert kortárs orosz politikushoz és lapszerkesztő-publicistához, Katkov Nyikiforovics Mihailhoz hasonlított, aki az 1840-es évekig liberális nézeteket vallott, majd ezt követően reakciós, nacionalista és sovinszta álláspontra került. Ezért a forradalmi demokraták élesen bírálták tevékenységét.
- „ 28—29 — *Kedélyháború már úgy is van a képviselő uraknál — felelte a kormányelnök.* — A miniszteri replika szó szerint így hangzott: »Úgy látom, a képviselő uraknál már kedélyháború van. (Derűltég jobb felől.)« (KNapló, i. h. 94. l.)
- „ 30—33 Tisza nyilatkozata. — A Franciaországot sértő, tapintatlan miniszteri nyilatkozat szó szerint a következő volt: »Én azt hiszem, t. Ház, hogy elég sokszor volt hangsúlyozva, sokkal inkább mások által, mint énáltalam, a külpolitikai helyzet bizonytalansága, semhogy a kormány mielőtt tanácsolná azt, hogy kiállítsanak-e vagy nem, meg ne kellene fontolnia azt is: mi lehetne belőle akkor, ha minden akaratunk dacára is a viszonyok még bonyolultabbakká válnának, vagy még ha az általános béke és az államok békéje Franciaországgal — amit tiszta szívemből óhajtok — fenn nem tartatnék. Mert hiszen méltóztatnak tudni, ott is van néha izgatott kedélyhangulat, s ha a kormány és az egész nemzet akarata dacára is ily izgatott kedélyhangulat mellett, akár az iparosok vagyonaiban történnék kár (Ellentmondás a szélsőbaloldalon. Közbeszólás a szélsőbalon: Bismarck parancsol Magyarországon!) — hogy itt miképp lehet ezt applikálni, azt nem tudom —, mondom, akár azok vagyonaiban, akár az általuk ott használt nemzeti színeken valami sérelem történnék.« (KNapló, i. h. 94. l.)
- „ 34—39 Pázmándy és Tisza szópárbaja. — Mikszáth híven tolmácsolta Pázmándy és Tisza szóváltását: »PÁZMÁNDY DÉNES: Az lehetetlenség! TISZA KÁLMÁN miniszterelnök: Azt lehetetlenségnek mondja a képviselő úr; többért tud jótállani, mint amennyiért ma, azt hiszem, Franciaország kormánya jótállhat. PÁZMÁNDY DÉNES: Ezért jót állok. (Derűltég a jobboldalon.)« (KNapló, i. h. 94. l.)
- „ 39 *kuszi pajtása* — kebelbarát, jó pajtás jelentésben MK más írásaiban is felbukkan ez a kifejezés. (Ld. Rubinyi M.: »MK stílusa és nyelve«. Bp., 1910. 180. l.)
- 165 : 2—3 — *Csak nevensenek* — vágott közbe egy ellenzéki bariton. — *Bismarck parancsol Magyarországon!* — A KNapló szerint a közbeszólás korábban hangzott el. Ld. fentebb a 164 : 30—33. sornál közölt idézetet.

- 165 : 4—6 *Beszédét olyanformán zárta be Tisza, mint ahogy a széke-
lyek szoktak argumentálni: »ha megyünk, mind megyünk, de
egyenként nem érdemes elmenni«. — MK ezzel a fordulattal a
miniszterelnök érvelését — mely nem beszéde végén, hanem
a közepe felé hangzott el — gúnyolta: »... a magyar ipar
érdekében levőnek nem is tartom, hogy néhány jeles iparos
ott megjelenvén, úgy tűnjék fel a dolog, hogy itt van Ma-
gyarország egész ipara. (Ellentmondások a szélsőbaloldalon.
Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)» (KNapló, i. h. 94. l.)*
- „ 7—10 Széchenyi Pál érvelése. — MK pontosan közvetítette a
miniszter szavait. (Ld. KNapló, i. h. 95. l.)
- „ 17 *De már annyira mégse tigris* — Az 1875. évi fúzió előtti
Tisza Kálmán-féle ellenzék tagjait hívták tigriseknek, mivel
a Tigris-szálló volt a tanyájuk.
- „ 10 *»negaz a jelszó — a. m. »tagadd« a jelszó*
- „ 21—22 — *»Ha tudtam volna, hogy felszólalásomnak mi lesz a kö-
vetkezménye, semmit sem szóltam volna.«* — MK Helfy alábbi
kijelentését pécézte ki: *»En annyira sajnálom a miniszter
úrnak ezen utóbbi nyilatkozatát, hogy megvallom, ha sejt-
tettem volna, hogy ilyen lesz, tartózkodtam volna a kér-
déstől. (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)«* (KNapló,
i. h. 96. l.)
- „ 29—30 *Nem éppen a háborút helyezte ő kilatásba Franciaország-
gal eszendőre.* — Tisza kiegészítő, mintegy helyreigazító sza-
vait a KNapló is feljegyezte. (Ld. KNapló, i. h. 96. l.)
- „ 34 — *Úgy van! — kiáltá Sprinczer János.* — A KNapló csak
a közbeszólást örököltette meg, Sprinczer nevét nem jegyezte
fel. (KNapló, i. h. 97. l.)
- 166 : 1—3 — *Mert nagyobb államférfi, mint önök — kiáltotta Polónyi.*
— *Nagyobb bizony még önöknél is.* — A közbeszólást — mely
MK szerint Polónyitól eredt — és a miniszterelnök választát
a KNapló a következőképpen örököltette meg: *»TISZA
KÁLMÁN: ... mert hiszen az mégis el van ismerve, hogy
Bismarck herceg a ma élő államférfiaknak határozottan a
legnagyobbja. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nagyobb min-
denesetre, mint a mieink!) Nagyobb bizony mindnyájunk-
nál. Higgyék el a képviselő urak, nagyobb azoknál, akik itt
ülnek, de azoknál is, akik ott ülnek. (Derültség. Tetszés jobb
felől.)«* (KNapló, i. h. 97. l.)
- „ 5—11 Bismarck parancsol vagy nem parancsol Magyarorszá-
gon. — MK pontosan megörököltette az ellenzéknek adott
miniszterelnöki választ: *»De uraim, legyenek ebben is egy
kissé összehangzóbbak eljárásukban. Ma az egyik képviselő
úr azt mondja, azt tesszik, amit Bismarck parancsol; a másik
képviselő úr, az interpelláló, azt mondja, hogy azt tesszük,
pedig Bismarck azt nem teszi. Melyiknek van hát igaza?
(Derültség.) Parancsolja-e vagy nem? Ha parancsolja, akkor
azt tesszük, hogy példáját követjük, ha pedig nem követjük,*

Lap Sor

hanem eljárunk saját meggyőződésünk szerint, akkor nem áll az a vád, amit belekiáltottak. (*Helyeslés jobb felől.*)
(KNapló, i. h. 97. l.)

A »DUMMHEIT«

K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 21—33 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. május 29., 10. évf. 148. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A tárcát MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az egyes részeket A, B, C, D, E, F, G, H, H 1/2, I, K betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »garmond«.

Mikszáth javításainak száma átlagos. Érdemes külön felhívni a figyelmet a cikk befejező részében fellelhető nagy számú javításaira. Ezek jelzik, hogy a kényes témát és a megoldásra tett javaslatát nehezen, nagy körültekintéssel fogalmazta meg Mikszáth. A korrek-túrát maga végezte, ekkor még néhány változtatást tett szövegén a következő sorokban: 167 : 17—19, 167 : 32.

A parlament üléséről

A képviselőház máj. 28-i ülésén megkezdte a szeszdóra vonatkozó törvényjavaslat általános vitáját. *Hegedűs Sándor*, a pénzügyi bizottság előadója a javaslat részletes ismertetését mellőzte, csupán néhány vitás kérdés kiemelésére szorítkozott. Az előadói javaslat után *Helfy Ignác* szólalt fel. Kifejtette azokat az indokokat, amelyek alapján a függetlenségi párt elutasítja a törvényjavaslatot. A szónok elsősorban azt kifogásolta, hogy a kedvezményes adótétellel kontingentált és belfogyasztásra szánt szesz mennyiségéből Magyarország kisebb arányban részesül, mint Ausztria. *Neuman Armin* kormány-párti képviselő a törvényjavaslat elfogadása mellett érvelt. Hosszan fejtegette, hogy a szeszdójavaslat mennyiben segíti elő a fokozot-tabb államháztartási szükségletek kielégítését, ugyanakkor a szesz-*ipar fejlődését is előmozdító tényező. A mérsékelt ellenzék szónoka, Dessewffy Aurél* nehezményezte, hogy a kontingentált szesz mennyiség elosztására vonatkozóan a kormány nem közölt pontos adatokat. Kijelentette, hogy szavazatát a kormány erre vonatkozó nyilatkoza-

tától teszi függővé. Az ülés végén *Tisza Kálmán* miniszterelnök szólalt fel. Kifejtette, hogy a törvényjavaslat benyújtásának kettős célja volt: az államkincstár jövedelmének gyarapítása és a szeszipar fellendítése. Beszéde további részében válaszolt a törvényjavaslat ellen felhozott észrevételekre, majd szóba hozta a regálé megváltásáról benyújtandó törvényjavaslatot, és röviden ismertette e javaslat főbb vonásait. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 98—122. l.)

*

MK jelen karcolatában mellőzi az ülésteremben elhangzottak ismertetését, helyette a közvéleményt jobban érdeklő témával, a trencsényi zászlósértés ügyével foglalkozik. Beszámol arról, hogy az eset foglalkoztatta a képviselőket is, és az ügyben Visi Imre és Madarász József szándékozik interpellálni. Itt jegyezzük meg, hogy az említett interpellációkra a következő ülésen, máj. 29-én került sor. (Ld. a máj. 30-i, *A t. Házból* c. karcolatot a jelen köt. 169—172. l.) MK csípős megjegyzésekkel fűszerezve részletesen leírja az esetről szerzett információit, melynek kapcsán emlékeztet a Jansky-ügyre. Kifejti véleményét arról, hogy bár szükséges lenne a címerek és zászlók kérdését szabályzattal tisztázni, de a lényeg az, hogy tiszteletben kell tartani valamennyit.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 166 cím: A »Dummheit« (K: A „Dumheit” [idegen kéz javításával a német szóban az »m« kettős »mm«-re alakult a K-on])
 „ 7 a zászlósértéssel. (K: a zászlo <kérdése> sertéssel)
 „ 9—10 kifejezést, hogy nem (K: kifejezest <mely> <mellyel> hogy nem)
 „ 10 megsértésnek a magyar (K: megsértésnek <Paris> a magyar)
 „ 11 azt mondaná a gondviselés (K: azt mondana <menydorgo ménkö hangon a derek Catty> a gondviseles)
 „ 15—16 s itt megszemlélvén az ezredet, egyszersmind laktanyavizitációt is tartott. (K: s itt <szokasos> megszemlélven az ezredet egyszersmind laktanya vizitaciot <eszközölte> is tartott.)
 „ 17 A laktanyán eddig szokásban (K: A laktanyan <mint> eddig <is> szokásban)
 „ 18 látogatásakor, kitűzték (K: latogatasakor) <eg> kitűzték)
 „ 20 úgy volt; de báró Catty (K: ugy volt? de <Catty> baro Catty)
 167 : 4—5 Jansky-ügy második évfordulójára (K: mely a Janszky ügy <ket éves> masodik evfordulojara)
 „ 5 nem valami jól (K: nem <valamely> valami jól)
 „ 9 minden ember tudja (K: minden <szentnek> ember tudja)
 „ 10 igaza lehet, ámbár (magunk (K: igaza <van> lehet ambar <mar> (magunk)

Lap Sor

- 167 : 13—14 menthető — ő a béke unalmai közt lépegetett (K: menthető — ő <<mert tespedt békében s a <be> az unalmas>> a beke unalmai közt <repült> lépegetett)
- „ 17—19 hol a hadsereg részére teljes odaadással raknak nagy terheket a nemzet vállaira, s Visi Imre, a *Józsefváros független szellemű képviselője* még az ülés (K: hol a hadsereg <számára> részere teljes odaadással <hoznak> raknak nagy <aldozatokat> terheket a nemzet <reszeről> vállaira s Visi Imre <rogtó meg az ülés>)
- „ 20 interpellációs könyvbe. (K: interpellacios <könyvben> könyvbe:)
- „ 22—23 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatók: <De az is lehet>
- „ 23—24 túlbuzgóságból eredő tapintatlanság történt, s nem (K: túlbuzgóságból <tama> eredő tapintatlanság történt <s maga b> s nem)
- „ 27 teljes exkuzáció. (K: teljes <en> excusatio.)
- „ 28 felzászlózott kaszárnyát, (K: felzászlózott <...> kaszárnyát)
- „ 29 jegyezte volna meg: (K: jegyezte volna meg: <„Minek azok a s>)
- „ 30 — Minek a zászlók (K: — Minek <azok> a zászlók)
- „ 32 S erre valamelyik helybeli (K: S erre <túlbuzgóságból> <könnyu leven Katat tancba vinni> valamelyik helybeli)
- „ 33 levétette a lobogót, (K: levétette a <magy> lobogót)
- „ 34 »Dumtheit«-nak (K: „Dumheit”-nak)
- „ 37 elégtételnek is látszanék (K: elégtételnek is látsz<ik>anek)
- 168 : 1 szívünkben, ha megint (K: a szívünkben <ha a n> ha megint)
- „ 5 egy kicsit (szintén magunk (K: egy kicsit <gyanussa teszi> (szinten magunk)
- „ 7—8 hogy a sajnálatraméltó eset nem domborodik (K: hogy a <reszletek nem ta> sajnálatra melto eset nem domborod-<nak>ik)
- „ 9 világosan az eddigi (K: világosan <<azokból amiket eddigi <tudun> tudnak>> az eddigi)
- „ 11 válaszokat, be fogják (K: válaszokat, <előbb> be fogjak)
- „ 13 dőljön is el ez ügy, ideje volna e címer (K: dőljön is el <a dolog, egyet mar bizonyosan meglehet [sic!] jegyezni, azt hogy> ez ügy ideje volna e címer)
- „ 16—17 egyszer véget vetni. (K: egyszer véget <...> vetni.)
- „ 21 Itt van például (K: <?Hat?> Itt van például)
- „ 22 »császári ház« színei (K: „csaszari haz” <cimere> színei)
- „ 23 Hogy kinek a zászlaja (K: Hogy <mit> kinek a zászlaja)
- „ 25 sassal. (Ennek volna (K: sassal. <Igen> (Ennek volna)
- „ 27 a főhadúr hajóin a magyar és osztrák (K: a főhadur <hadi hajóin a trieszti> hajóin a <<magyarnak <...>> magyar es osztrak)
- „ 30 eligazodjék. Hát még (K: eligazodjek. <No> Hat meg)
- „ 33—34 Pedig véglegesen segítsen egy egyszerű szabályzat vagy

királyi parancs, amelyben kimondatnék (K: Pedig <csak egyszerű szabályzat kellene vagy egy> veglegesen segitene egy egyszerű <torvenycikk melyet a ket állam törvényhozasa állapitana meg, vagy csak egy egyszerűbb> szabályzat <is veglegesen segitene> vagy királyi parancs, a melyben kimondá <ná> tnék)

168 : 35 de hogy tiszteletben kell (K: de hogy <Ezt a tabornokok ezredesek> tiszteletben kell)

Tárgyi magyarázatok

- 166 cím: *Dummsheit* — ostobaság
- „ 8—9 Tisza szombati beszéde. — Ezzel kapcsolatban ld. a máj. 27-i *A t. Húzból* c. karcolatot és a 164 : 30—33 sorhoz fűzött jegyzeteket a jelen kötet 421. l.
- „ 1—21 A Catty-ügy. — Catty br. tábornagy, az 5. hadtest parancsnoka laktanyaszemlére ment Trencsénbe a 71. gyalogezredhez. A hadtestparancsnok megérkeztekor — amint MK is tudósít róla — a magyar nemzeti zászlót levették a laktanyáról, de az osztrák sárga-fekete zászlót nem. Az esetről maga a hadtestparancsnok az alábbi felvilágosítást adta: »Catty tábornagy, még mielőtt hivatalos felszólítás érkezett volna hozzá, magánlevelet írt br. Fejérváry Géza honvédelmi miniszterhez, melyben a történt esetre vonatkozólag azt a felvilágosítást adja, hogy midőn ő múlt pénteken Trencsénben laktanya-vizitációra érkezett, azt az óhaját fejezte ki, hogy minden ünnepélyesség mellőztessék. Ezen óhaj következtében történt volna, hogy „túlbugzalomból” a kasszárnyáról a nemzeti színű zászló is levétellett, valamint hogy az ünnepélyes fogadtatás egyéb formáságai is tényleg mellőztettek.« (PN, 1888. máj. 29. 39. évf. 148. sz.)
- „ 18 (mint csak nemrég is, *Frigyes főherceg látogatásakor*), — Frigyes főherceg 1886-tól a Pozsonyban állomásozó 14. gyalogadosztály parancsnoka volt. MK utalása valószínűleg a főherceg egyik trencsényi laktanya-látogatására vonatkozhat.
- 167 : 4—5 a *Jansky-ügy második évfordulójára út be*, — Jansky vezérnagy 1886. máj. 21-én Budavár visszafoglalásának évfordulóján megkoszorúzta az 1849-i harcokban elesett Heinrich Hentzi, osztrák tábornok sírját. A koszorúzás miatt a parlamentben interpellációkra került sor, majd 1886. jún. 10-én a főváros utcáin tüntetést rendeztek a 48-as forradalom jelszavaival. A tüntetést a rendőrség és a kivezényelt katonaság verte le. E kérdéssel MK számtalan, 1886 nyarán és őszén írt cikkében foglalkozott. (Ld. a Krk 72. és 73. kötetének vonatkozó cikkeit, és a Krk 72. kötetében »A Hentzi-sír megkoszorúzása és következményeit c. összefog-

- alót a 409—419. l., továbbá *A mai ülés* c. karcolatot a Krk 74. köt. 83—86. l.)
- 167 : 8 *Lehet, hogy Catty hadtestparancsnok úr csak előlépésre törekszik* — MK gúnyosan céloz arra, hogy Jansky vezérőrnagyot a magyar nemzeti érzést súlyosan sértő magatartása ellenére az uralkodó hadosztályparancsnokká nevezte ki.
- „ 28—31 Catty nyilatkozata. — A tábornaszernagy nyilatkozatát ld. fent (166 : 1—21 sorhoz fűzött jegyzetek).
- 168 : 14—15 (*most is van egy másik Horvátországban*), — A Mikszáth által említett horvát címer- és zászlókonfliktusról a PHban az alábbi hír jelent meg: »Az E-s közli a következőket: Zág-rábban újabb botrány történt, mely komoly sértést foglal magában Magyarország ellen. Az eset a következő: a Rudolf trónörökös zagrabi látogatása alkalmából az ünnepélyes fogadtatást rendező bizottság szerdai ülésén szóba került az is, hogy a diadalkaput minő zászlók díszítsék. Ez alkalommal Pogledics, a bizottság elnöke kijelentette, hogy csak a fekete-sárga zászló mint az uralkodóház színei, továbbá Stefánia főhercegnőre való tekintettel a belga s ezenkívül még a horvát zászló tűzendők ki, a magyar nemzeti zászlónak azonban nincs helye a diadalkapun. Sieber főpolgármester kérte a bizottságot, hogy ezúttal ne üzzön politikát, a trónörökös magyar főherceg is, s ezért ki kell tűzni a magyar lobogót. Pogledics erre ingerülten azt válaszolta, hogy azok űznek politikát, akik a magyar zászló kitűzése mellett kardoskodnak, holott ennek itt nincs helye, s megeshetnék, hogy a zászló ellen tüntetni találnának, amit a trónörökös látogatása alkalmával el kell kerülni. Rudolf trónörökös cseh, lengyel és morva főherceg is, s ha ezek és a többi koronartományok zászlóit szintén kitűzik, akkor nincs kifogása a magyar zászló kitűzése ellen sem. Kallabar alpolgármester csatlakozott Pogledics nézetéhez, s azt mondta; hogy van ugyan közös magyar—horvát címer, de közös magyar—horvát zászló nincs. A vita vége az lett, hogy jegyzőkönyvileg kimondták, hogy az összes koronartományok zászlói, tehát Magyarország színei is díszítsék a diadalkaput.« (PH, 1888. máj. 29. 10. évf. 148. sz. 4. l. »Napi hírek« rovat.)
- „ 21—36 A címerek és zászlók terén uralkodó káosz. — MK bírálata jogos. A kérdés bonyolultságát jól illusztrálja a VÜ korabeli cikke: »Sehol sem uralkodnak azonban olyan zavaros fogalmak az állami színek felett, mint nálunk, Ausztria—Magyarországon. . . . A fekete-sárga lobogó iránt főképp azon okból vannak a Lajtán innen aggályok, mert nem ismerjük el, hogy azok a dinasztia színei lennének, s ezért nem az uralkodóház legsajátabb jelvényeit, hanem Ausztria állami jogi túlsúlyát látjuk benne illetéktelenül kifejezve. Tény, hogy az uralkodóház színei nem a fekete-sárga, hanem a vörös-fehér-vörös, s ilyen színű a Monarchia hadi lobogója is,

a fehérben a házi címerrel. Ellenben a kereskedelmi zászlónál már a magyar színek is helyet találnak, a vörös-fehérezöld, a fehérben Magyarország címerével. De a fekete-sárga tulajdonképpen még Ausztriának sem eredeti színe, hanem egy históriai tévedés . . . » (VÜ, 1888. szept. 16. 35. évf. 38. sz. 625. l.) Itt jegyezzük meg, hogy a címer kérdésével a karcolat megjelenése utáni napon, a PH egyik írása is foglalkozott: »A kétfejű sas és a dinasztia címere« címmel. (Ld. PH, 1888. máj. 30. 10. évf. 149. sz. 4. l.)

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2199/3 24—26 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. május 30., 10. évf. 149. sz. (2., 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézitról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles, szerkesztőségi kutyanyelvire írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában részekre vágták, és az egyes szeleteket A, B, C, D, E, F, G, H, K, L betűkkel jelölték. A K első lapjának tetején idegen kéz, ugyanaz, amelyik a »T. Házból« címet pótolta, a nyomdai utasítást is megadta: »gd«, azaz garmond szedést kívánt a nyomdától.

MK javításainak száma átlagos, döntő többségük a jobb, a találobb fordulat keresését tükrözi. A nyomdai levonat javítását maga végezte, és ekkor még tovább csiszolta szövegét. Ennek nyomait a következő sorok javításai őrzik: 169 : 11, 170 : 4, 170 : 6, 170 : 33—34.

A parlamenti ülésről

A képviselőház máj. 29-i ülésén folytatta a szeszdó tárgyában előző nap megkezdett vitát. *Kubinyi Árpád* felszólalásában annak a reményének adott kifejezést, hogy a kormány a kontingentált szeszmennyiséget helyes arányban fogja felosztani a mezőgazdasági és az ipari szeszgyárak között. Beszéde további részében a regálémegváltás mielőbbi végrehajtását sürgette. *Szentkirályi Albert* a törvényjavaslat pénzügyi és nemzetgazdasági vonatkozásait vizsgálta. Véleménye szerint a törvényjavaslat a szeszdóból befolyó jövedelemtöbbletet nem az államkincstárnak, hanem Ausztriának biztosítja. *Roszner Ervin* br. a törvényjavaslat mellett foglalt állást. Polemizált a vita során felszólalt ellenzéki képviselőkkel, cáfolta ellenvetéseiket. *Gaál Jenő* (pécskai) hosszú beszédében sorra vette a törvényjavaslat jelentősebb intéz-

kedéseit. Kifogásolta, hogy a kormány a szeszádó-törvényjavaslattal együtt nem terjesztette elő a kontingentálási törvényt is. Ezután a bonifikációk kérdésével foglalkozott. Hangsúlyozta, hogy a kérdés helytelen megoldása lerombolhatja a javaslat érdemeit. Állást foglalt a bonifikációk további emelése ellen, és a kedvezmények eredeti mértékre való leszállíttásától tette függővé szavazatát. Az ülés további részében *Visi Imre*, majd *Madarász József* interpellált a trencsényi zászlósértés ügyében. Az interpellációkra *Tisza Kálmán* miniszterelnök válaszolt. Hivatkozott egyrészt Catty hadtestparancsnok levelére; másrészt a trencsényi főispán táviratára, amelynek alapján kiemelte, hogy a hadtestparancsnok a magyar nemzeti zászló levételét nem rendelte el, a zászló levétele félreértés volt. A miniszterelnök nyilatkozatát a képviselőház tudomásul vette. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 123—146. l.)

*

A szeszádóról szóló törvényjavaslat tárgyalása nem kötötte le MK figyelmét, a tárgyalást nem tartotta jelentős vitának, csupán utalt az elhangzott felszólalásokra. Mikszáthot érezhetően a trencsényi zászlósértés ügyében benyújtott interpellációk kérdése foglalkoztatta. (A zászlósértésről MK részletesen szólt előző napi, *A »Dummheit«* c. karcolatában. Ld. a 166—168. l.) Gaál Jenő hosszú beszéde alatt írónk folyosói történeteket örökít meg: mulatságos képet fest a főispáni levelet váró trencsényi képviselők izgatott magatartásáról, a levél megérkezésének híreről, mely futótűzként terjedt el a folyosón, majd Tisza és Fejérváry adomájának közbeiktatása után visszavezeti olvasóit a tanácsterembe. Az interpellációkra adott miniszterelnöki válasz kapcsán elismeréssel szól Kubicza sürgönyéről: »amire Kubicza egyszer ráteszi a kezét, az okvetetlen diadal« (171 : 28—29). MK a trencsényi főispán tekintélyéről már korábban is megemlékezett. (Ld. az 1887. jan. 20-i *A t. Házból* és az 1887. máj. 7-i *A t. Házból* c. karcolatokat a Krk 74. köt. 134—135. l.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 169 cím A K-on nem található cím, a feldarabolt kézíratszeleten beszámozójának kezetrásával olvashatjuk a »T. Házból« címet.
- „ 3 hanem nagy emberismerő (K: hanem <...> nagy ember ismerő)
- „ 4 folyosón beszélgetés (K: folyosón <dis> beszélgetes)
- „ 10 Mert ime itt (K: Mert <e> ime itt)
- „ 11 akarja *Tisza* megmenteni az (K: akarja megmentei az)
- „ 13—15 szövege nem található meg a K-ban!
- „ 17 héten mint szakemberek, letűntek (K: heten <letűntek> mint szakemberek, letűntek)
- „ 19 incifinci Sigmond (K: inci finoi <Zsigmond> Sigmond)

Lap Sor

- 169 : 20 a fejét, vagy pedig (K: a fejet <...> vagy pedig)
,, 21–22 tudományával, sőt még Krausz (K: tudományával,
<Enyedi> sőt meg Krausz)
,, 22–23 két nap óta. Tibád Antal, (K: két nap óta. <A szekely
üstök hivei busan megszegett fejfel ülnek merengnek a szo-
noklatokon csak a hazai szesz> <<de a haz szeszfozdek (...)
szemeiben még csillog a remény.>> Tibad Antal)
,, 24 ül a jegyzői (K: ul a <pul> jegyzoi)
,, 25–26 fején, melyben annyi az élc, (K: fején <?mely? szel>
melyben annyi az <szellem> élc)
,, 26 hogy elég volt (K: hogy <mikor> elég volt)
,, 27 a minap, s legott egy földművelési élc (K: aminap [sic!]
<...> <hirtelen> s legott egy földmuvelesi élc)
,, 28 félnünk, mert Jókai (K: felnunk <mar> mert Jokai)
,, 35 ingerülten kiabál közbe (K: ingerülten <beszel> kiabal
közbe)
170 : 4 Szegedy Béla, *tűnődve rajta*: (K: Szegedy Béla <...>)
,, 6 – *Hol szedhet össze efféléket egy valóságos kamarás?* (K: – *Ez
mar sok egy kiralyi kamarasitol* <hogy a cogacon kívül meg
egyéb szeszhez is ertsen>)
,, 7 Pécskai Gaál (K: <...> Pecsikai Gall)
,, 10 Tu je us (K: Tuje <...> us)
,, 13 terjed el Urbanovszky (K: terjed el <Ub> Urbanovszky)
,, 14 Lehelébe: (K: Lehelébe: <hogy itt van>)
,, 16 Szitányi Bernát (K: <Urban> Szitanyi Bernat)
,, 18 bonbont, s az már egészen (K: bon bont <<ha <...> nem johet
az ülésre hogy>> s az mar egészen)
,, 20 jelen Szitányi, hogy az (K: jelen <akkor Urbanove> Szitanyi
hogy az)
,, 22 kedves Ucsujára (K: kedves <oreg> Ucsujara)
,, 25–26 ismerősöknek cukorka (K: ismerősöknek <cukkeldli he-
lyett> cukorka)
,, 26–27 boldog szemhunyorítással: (K: boldog <hunyor> szem-
hunyoritással)
,, 28 – Nincs már semmi baj. (K: – <Itt van, megvan> Nincs
mar semmi baj)
,, 29 – De mi érkezett (K: – De <...> mi érkezett)
,, 32 Visi Imre (K: Visi <in> Imre)
,, 32–33 sor között a K-ban kihúzott szó található: <Feherva>
,, 33–34 tanácskoztak az ülés elején a miniszteri (K: tanacskoztak
a miniszteri)
171 : 1 – Hisz akkor is (K: – <...> Hisz akkor is)
,, 3 Visi ezalatt bent ült (K: Visi ezalatt <merges tekinteteket
vetett> <...> bent ült)
,, 3–4 tanácsteremben, s tanulmányozta Gaál (K: tanacste-
remben s <magat> tanulmanyozta <...> Gall)
,, 5 székek felé. (K: székek felé <ahol>)
,, 6 Végre (akár hiszik, (K: Végre <vége lett>) (akár hiszik)

Lap Sor

- 171 : 6—7 a »nagy pécskai« szónoklatának, a folyosó (K: a „nagy pécskai” szónoklatának <talán az elnök ma> <rázta egyszer a csengettyűt a folyosó>)
- „ 9 ujját a villamos gombra (K: ujját a <vilam> villamos <drot> gombra)
- „ 10 hangot látszott *most* sivítani (K: hangot <sivitotta> látszott sivítani)
- „ 12 rohant a mediumra (K: rohant <ki> a mediumra)
- „ 13 Helfy fitymálólag mosolygott, (K: Helfy <...> fitymalolag mosolygott)
- „ 15 a hétre a francia (K: a hetre <?franc?> a francia)
- „ 18—19 Úgyesen, bizonyos lendülettel beszélt. Előadásában (K: Úgyesen <kellemes formában> bizonyos lendülettel beszélt <<...> rövidség kellemes <...> s kellem>> Előadásában)
- „ 19 frissesség, amely jólesett. (K: frissesség <mely> <mely> a mely jól esett.)
- „ 21 Egy ilyen kitoró »úgy van«-nál hirtelen (K: Egy <...> ilyen kitoró <helyeslésnél> „úgy van”-nál hirtelen)
- „ 23 — Hohó, hátha csakugyan (K: — <Hatha> Hohó, hatha csakugyan)
- „ 25 S legott ijedten ereszté lejjebb (K. S legott <lejjebb> ijedten ereszte lejjebb)
- „ 27 amint azt az olvasó (K: amint azt <...> az olvasó)
- „ 28 Kubicza sürgőnye, s amire Kubicza (K: Kubicza <tavir> sürgőnye <s ha egyszer Kubicza nem hagyja el a kormányt> <helyt all> s amire Kubicza)
- „ 30 elég volt néhány szót (K: elég volt <a Madarasz után>> néhány szót)
- „ 32 olyan ártatlannak nyilvánítja (K: olyan ártatlannak <ártatlannak> nyilvánítja)
- „ 33 viharos helyeslésbe tört ki (K: viharos <hely> helyeslésbe <tört ki> tört ki)
- „33—34 még a morajló ellenzék (K: még a <morgó> morajló ellenzék)
- „34—35 szeliden. (Ilyen nagy tekintélye (K: szeliden <Ki merne meg tovább piszkalodni ha egyszer Kubicza ramondja valamire hogy „így volt és nem maskep”> (Ilyen nagy <...> tekintélye)
- „ 37 Polónyi sóhajtott fel (K: Polónyi <morogta> <dunnyogta> sóhajtott fel)
- „ 38 — Hát már sose legyen (K: — <Milyen unalmas világ> Hat már soh se legyen)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 169 : 19—20 *Fontos, hogy a kis incifinci Sigmund Dezső rázza-e a fejét, vagy pedig bólingat vele a szónoknak.* — Sigmund Dezső a napirenden levő téma egyik szaktekintélyének számíthatott,

- ugyanis a szesztermelők országos szövetségének egyik elnöke volt, ezenkívül a szeszadóról röpirata jelent meg. (Ld. Sigmond Dezső: »A szeszmonopólium alkalmazása hazai viszonyainkhoz és az általa elérhető állampénzügyi eredmények.« Bp., 1887.)
- 169 : 20—22 *Neumann Armin, aki amúgy is túlságos okos ember, felülkerekedett a tudományával.* — Az utalás Neumann Armin, a budapesti egyetem kereskedelmi és váltófog magántanára, előző napi nagyszabású beszédére vonatkozott. (Ld. KNapló, 1887—1892. V. köt. 108—115. l.)
- „ 23—24 *Tibád Antal, akit gyermekkorában egy székely üstben ringattak,* — MK csipkelődésével Tibád székely voltára utal: Udvarhely megyében született, és a Házban 1876 óta Székelyudvarhely kerületet képviselte. A székely üst MK szóvice; a Székelyföld egyik fontos jövedelemforrása a kisist volt. (Ld. a *Székely bánja! Székely támad* c. karcolatot a Krk 68. köt. 152. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket a 310. l.)
- „ 25 *Jókai nyári fején* — Ez a fordulat MK *Jókai Mór élete és kora* c. későbbi munkájában is szerepel, ahol leírja, hogy Jókai 1870 óta télen mindig parókat viselt: »s innen volt Jókainak két feje (a nyári és a téli feje)«. (Ld. *Jókai Mór élete és kora*. Krk 19. köt. 97. l.) A jegyzet utalása szerint a MK által megörökített adoma Tisza Kálmántól származik. (Ld. i. h. 237. l.)
- „ 34—35 *és szidja a milliomosokat.* — A fordulat alapja Szentkirályi Albert alábbi kijelentése volt: »... a mai korszellem úgy hozza magával, hogy a nagytőke előtt meg kell hajolni. A kisemberek csak úgy védhetik meg magukat elszórt állásukban, ha csekély erejüket egyesítik, ami az állami intézmények és törvények segítségével történik, de ha azt látjuk, hogy különben nemcsak itt minálunk, de mindenütt az egész világon mainapság a kormány[ok] is a nagytőke szolgálatában állnak, és a milliók érdekei alárendelvék a milliomosok érdekeinek, akkor a kisembereknek alig marad egyéb hátra, mint a rabszolgaság. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)« (K-Napló, i. h. 130. l.)
- „ 35—36 *Amibe ingerülten kiabál közbe Beöthy Algernon,* — A közbeszólásnak a KNaplóban nincs nyoma.
- 170 : 1—2 [Roszner] *aki már elvesztette egykor a szüzességét mint főrend* — Roszner Ervin br. 1877—1885-ig főrendiházi tag volt, 1887-től országgyűlési képviselővé választották.
- „ 4 *pietás* — mély tisztelet
- „ 6 — *Hol szedhet össze efféléket egy valóságos kamarás?* — Roszner Ervin br. 1883-ban lett cs. kir. kamarás.
- 170 : 37 — *Baráti kéztől kell-e elesnem?* — *töprenkedett Tisza.* — Visi Imre, szabadelvű párti képviselő, a Nemzet felelős szerkesztője, Tisza politikájának támogatója volt. Tisza Kálmán miniszterelnökségének tízéves jubileuma alkalmából na-

Lap Sor

- gyobb politikai tanulmányt, ezenkívül élet- és jellemrajzot írt Tiszáról. (Ld. »Tíz esztendő 1875–1885.« Bp., 1885.; »Tisza Kálmán. Politikai jellemrajz«. Pozsony, 1885.)
- 171 : 16–16 — *Elég volt már nekem erre a hétre a francia háborút megcsinálni.* — Az utalás Helffynek az 1889. évi párizsi világkiállítás tárgyában a képviselőház máj. 26-i ülésén benyújtott interpellációjára vonatkozik. (A kérdésről ld. a máj. 27-i A t. Házból, valamint Pázmándy és a pártja c. karcolatokat és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen kötet 163–166., ill. a 172–174. l.)
- „ 20 *a Ház gyakran szakítá félbe zajos helyeslésekkel.* — Visi interpellációja alatt a KNapló hét ízben jegyzett fel tetszésnyilvánítást. (KNapló, i. h. 143–144. l.)
- „ 31–33 *felolvani a Kubicza sürgönyét (amely Cattyt olyan ártatlannak nyilvánítja, mint a ma született gyereket)* — A miniszterelnök által felolvasott főispáni sürgöny szövege a következő volt: »Bővebben vizsgálván a zászlólevétel esetét, meggyőződtem, hogy Catty tábornagy nem rendelte el a levételt, csak kijelentette, hogy a laktanya feldíszítése megjelenésekor őt meg nem illeti, mire azok, kik a nemzeti zászlót is kitűzték tiszteletére, ezt később levették, a nemzeti zászló ellen tehát nem történt tiszteletlenség, és az ezred most is őrzi a laktanyában, kitűzi minden ünnepély alkalmával, a vizsgálatkor is ott leng, midőn kitűzése az illetőt megilleti.« (KNapló, i. h. 145. l.)

PÁZMÁNDY ÉS A PÁRTJA

M *Pesti Hírlap. 1888. június. 4., 10. évf. 154. sz. (1., 2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés: X.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

Az X. szignóval és Mikszáth új betűjeleivel kapcsolatos összefoglalónk a *Harmadszor* c. karcolat jegyzeteinek élén található a jelen kötet 221–222. lapján.

A parlament üléseiről

A képviselőház máj. 30-i ülésén folytatta a szeszadóról szóló törvényjavaslat általános vitáját. *Orbán Balázs* a javaslat ellen foglalt állást, mert azt bizonytalannak, elhamarkodottnak és Magyarországra nézve károsnak tartotta. *Sigmond Dezső* arról szólt, hogy a javaslat

az állam pénzügyeit, a szeszipar helyzetét és a közegészségügyet is javítja. *Liptay Károly* a törvényjavaslat megváltoztatásának szükségességét hangsúlyozta. *Wekerle Sándor* államtitkár a javaslat ellen felhozott érvekkel foglalkozott. Véleménye szerint a javaslat a pénzügyi szempontokon kívül közgazdasági téren is reformot jelent. *Apponyi Albert* gr. hosszan indokolta a mérsékelt ellenzék álláspontját. Kijelentette, hogy a pártja által javasolt változtatásokkal hajlandó elfogadni a törvényjavaslatot. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 147—172. l.)

A jún. 1-i ülésen a képviselőház mentelmi ügyeket tárgyalt, majd folytatta a szeszádóra vonatkozó törvényjavaslat általános vitáját. A vitában felszólalt szónokok a már elhangzott érveket variálták. A függetlenségi párt részéről *Kossa Dezso*, a mérsékelt ellenzék részéről *Steinacker Ödön*, *Lázár Jenő* és *Horánszky Nándor* szólalt fel. Horánszky nagyszabású beszédében a törvényjavaslat nyújtotta előnyöket és hátrányokat mérlegelte. A törvényjavaslatot általánosságban elfogadta, ugyanakkor kijelentette, ha a bonifikációkra vonatkozó rendelkezést nem fogják ellensúlyozni a magasabb adótétel emelésével, akkor a törvényjavaslat ellen fog szavazni. Ezt követően *Hegedüs Sándor* előadó tartotta meg záróbeszédét. Válaszolt a vitában elhangzott észrevételekre. Elismerte az aggodalmak jogosultságát, azonban az adott közgazdasági és pénzügyi helyzetre hivatkozva elfogadhatónak tartotta a pénzügyi bizottság javaslatát. Az ülés végén *Tisza Kálmán* reflektált az elhangzott felszólalásokra. (KNapló, i. h. 172—197. l.)

A képviselőház jún. 2-i ülésén — erről szól MK jelen karcolata — megkezdődött a szeszádó-törvényjavaslat részletes vitája. Az 1. § tárgyalásánál *Szentkirályi Albert* módosítást ajánlott, melyre *Wekerle Sándor* államtitkár röviden reflektált és a módosítás mellőzését kérte. A 2. §-nál *Liptay Károly* terjesztett elő módosítást, *Tisza Kálmán* és *Hegedüs Sándor* az eredeti tétel mellett érveltek. A 3. § és a 4. § — melyeket vita nélkül elfogadtak — megtárgyalása után *Láng Lajos* egy új paragrafus felvételét, mégpedig bizonyos esetekben adómentes szeszfőzés engedélyezését indítványozta. A módosítás ellen *Helfy Ignác*, *Horánszky Nándor*, mellette *Tisza Kálmán* és *Hegedüs Sándor* szólt. Felszólalt még *Almássy Sándor*, aki *Láng* indítványa helyett egy eltérő szövegezésű módosítványt terjesztett elő. A képviselőház Almássy módosítványát fogadta el. A 6. § tárgyalásánál *Láng Lajos* két stílisris javaslatot tett, melyet a képviselőház *Hegedüs Sándor* hozzájárulása után elfogadott. A 7. § tárgyalásánál *Láng Lajos* a bonifikációk fellemlésére terjesztett be módosítványt, míg pécskai *Gaál Jenő* a bonifikációk leszállítását indítványozta. *Horváth Gyula*, *Szentkirályi Albert*, *Wekerle Sándor* és *Hegedüs Sándor* felszólalásai után *Láng Lajos* javaslatát fogadták el. Az ülés további részében *Pázmándy Dénes*, *Apponyi Albert* gr. és *Ugron Gábor* interpellált a miniszterelnökhöz. Mindhárom interpelláció a miniszterelnöknek a párizsi világkiállításra vonatkozó máj. 26-i nyilatkozatával foglalkozott. *Pázmándy Dénes* megemlíttette, hogy a miniszterelnök nyilatkozata Franciaországban felháborodást váltott ki. Annak a reményének adott kifejezést, hogy az interpellációjára adandó miniszterelnöki válasz a sajnálatos konf-

liktust kielégítően meg fogja oldani. *Apponyi Albert* a miniszterelnök nyilatkozatát politikai hibának tartotta. Interpellációjában a miniszterelnöki nyilatkozatra vonatkozó, a Monarchia külügyminiszterének adott felvilágosítások ismertetését kérte. *Ugron Gábor* interpellációjában arra kért választ a miniszterelnöktől, hogy óhajtott-e a francia kormány magyarázatot; és ha igen, milyen formában; a magyarázatot a Monarchia külügyminisztere *Tisza Kálmán* tudtával vagy utólagos hozzájárulásával adta-e meg, továbbá a nyilvánosság előtt kész-e a magyarázat szövegének ismertetésére. *Tisza Kálmán* a hozzá intézett interpellációkra nem válaszolt, csupán kiemelte, hogy nem állt szándékában Franciaországot megsérteni. (KNapló, i. h. 197—223. l.)

Az ülésen elhangzott interpellációk előzményei

A képviselőház máj. 26-i ülésén *Helfy Ignác* az 1889. évi párizsi vilákiállítás tárgyában nyújtott be interpellációt. Az interpellációra adott miniszterelnöki válasz Franciaországra nézve tapintatlan, sértő kijelentéseket tartalmazott. (Ld. erről a máj. 27-i *A t. Házból* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket a jelen köt. 163—166. l.) A függetlenségi párt máj. 29-én értekezletet tartott. Az értekezlet kimondta, hogy a *Helfy* interpellációjára adott miniszterelnöki válaszal nem ért egyet, és a párt saját álláspontját nyilatkozatban teszi közzé. A függetlenségi párt a nyilatkozatot egyhangúan elfogadta, és annak közlésével *Irányi Dániel* elnököt bízta meg. A nyilatkozat szövege az alábbi volt:

»Az országgyűlési függetlenségi és 48-as párt megütközéssel értesült azon eljárásról, melyet a párizsi vilákiállításban részt venni kívánó polgárokkal szemben a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter magának megengedett, s megbotránkozásal hallotta azon válaszokat, amelyeket a tárgyban pártunk megbízásából *Helfy Ignác* képviselőtársunk által hozzájuk intézett interpellációra úgy a most nevezett miniszter, mint a kormányelnök adtak. Mely eljárás, illetőleg a válaszok azonkívül, hogy szabad és alkotmányos nemzet minisztereihez nem illő, reakcionárius gondolkodásra vallanak, s a miniszterelnök tavalyi nyilatkozatával éppúgy, mint a magyar ipar érdekeivel ellenkeznek, a velünk barátságos viszonyban levő francia nemzet önzérteit is sérteni képesek. Ugyanezért, noha nevezett tagtársunk a miniszterelnök válaszára legott teljes megalégedésünkre megtette észrevételeit, s ámbár pártunk maga is az alkotmányos monarchia, a független magyar királyság alapján áll, s a német birodalommal fennálló szövetséget sértetlenül fenntartani kívánja, mindamellett tekintve az ügy nagy fontosságát és a miniszterek szavainak máris jelentkező káros hatását: az országgyűlési függetlenségi és 48-as párt szükségesnek tartja ezennel még külön, és pedig egyhangúlag kijelenteni, hogy a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter s a miniszterelnök említett eljárását illetőleg választ a leghatározottabban elítéli, a párizsi 1889-ben tartandó vilákiállításnak, amely egy, az emberiség

történetében korszakot alkotó áldásos s a későbbi véruralommal össze nem téveszthető esemény emlékére rendeztetik, a legjobb sikert kívánja, s óhajtja, hogy a francia köztársaság a bel- és külbéke, s a haladás útján minél inkább megszilárduljon, legkevésbé sem kételkedve, hogy ez érzelmeiben az egész magyar nemzet osztozik. Az országgyűlési függetlenségi és 48-as pártnak 1888. évi május 29-én tartott értekezletének határozatából, Irányi Dániel elnök. (Egyetértés, 1888. máj. 30. 149. sz. 1. l.)

Itt jegyezzük meg, hogy Tisza Kálmán említett nyilatkozatával mind a magyar, mind a francia napilapok foglalkoztak. Az esetet a bécsi francia nagykövet Kálnokyval, a Monarchia külügyminiszterével, magánbeszélgetésen tárgyalta meg. A napilapok hírei szerint Kálnoky a francia nagykövet előtt az incidens feletti mély sajnálkozását fejezte ki. Az eset további fejleményeként a francia parlamentben Gerville Reach interpellációt nyújtott be Goblet külügyminiszterhez. Goblet válaszában kijelentette, hogy Tiszának semmiféle sértő szándéka nem volt, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy Tiszának be kell majd bizonyítani érzelmei őszinteségét. (Ld. PN. 1888. jún. 1. 39. évf. 151. sz. 1. l.)

*

MK jelen karcolatában nem számol be a képviselőház aznapi üléséről, csupán Pázmándy interpellációjának előzményeit ecseteli. Valószínű, hogy a függetlenségi párt klubjából olyan hírek szivárogtak ki, miszerint a párt a napilapokban közzétett manifesztum után már nem szándékozik interpellációt intézni a miniszterelnökhöz. Pázmándy bejelentett interpellációja indította MK-t jelen karcolata megírására, melyben tolla hegyére tűzi Pázmándy bizonytalan, ingadozó politikáját, egyúttal bírálja a szélsőbal politikáját is, azt az igyekezetet, mellyel Tisza félreérthető, tapintatlan nyilatkozatából — tekintélyének aláásása érdekében — minél nagyobb ügyet kívánnak csinálni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 172 : 3—4 *Pázmándy Dénes, ez a minden ízében párizsi világi?* — Pázmándy tanulmányait Párizsban végezte. Újságíró, több ízben lapszerkesztő volt. Politikai, társadalmi és úti cikkeket francia, ill. magyar lapok számára írta. (Ld. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 10. köt. Bp., 1905. 614. hasáb)
- „ 19 *alig csattant el Tisza válasza*, — Ld. a már említett máj. 27-i A t. Házból c. karcolatot a jelen köt. 164 : 30—33. l.
- „ 20—21 *másfél napra rá már megszületett a szélsőbal ismert manifesztuma a franciákhoz* — Ld. a fent közölt függetlenségi párti nyilatkozatot.

Lap Sor

- 172 : 27 *Le Temps* — Francia napilap, mérsékelt köztársasági programmal. 1829-ben Jacques Cost alapította, 1842-ben megszűnt, majd 1861-ben Auguste Nefftzer újból megindította.
- „ 27 *La République Française* — francia politikai napilap; 1871-ben Gambetta alapította.
- 173 : 4—9 Pázmándy megakadályozza a szélsőbal manifesztumának közlését. — MK csipkelődő megjegyzését a szónok alábbi kijelentése válthatta ki: »Én, bár ellenzéki vagyok, csak egy magyar politikát ismerek a külföldön, és ezért sohasem fogok semmi oly lépést tenni, mely ezen nemzetet a külföldön a meg hasonlítás színében mutatná be.« (KNapló, i. h. 216. l.)
- „ 17—18 *jelen volt, mikor Decrais konferált Kálnokyval* — MK Pázmándy jólétesültségét gúnyolta: »Éppen olyan ez az állítás is, melyet újabban a lapokban olvastam, hogy a gróf Kálnoky közös külügyminiszter által adott válasz nem azonos azzal, melyet a francia miniszterelnök a párizsi kamarában felolvasott. Erre nézve ismét azt állíthatom, hogy értesülésem szerint, a francia nagykövet Bécsben a külügyminiszternek saját asztalán írta le ennek szavait, úgy, amint azt neki ez diktálta, ideértve a magyar miniszterelnök úrnak Kálnoky grófhoz intézett levelét is. Ezek oly tények, melyeket nem hiszem, hogy meg fognak cáfolhatni.« (KNapló, i. h. 218. l.)
- „ 18—19 *látta, mikor Goblet elolvasta Tisza beszédének a Ház naplója után készített fordítását,* — MK a szónok alábbi szavait pécézte ki: »Erre nézve vagyok bátor határozottan állítani, hogy az a szöveg, mely a francia kormány előtt feküdt, nem más, mint szó szerinti fordítása a Képviselőházi Naplónak, tehát nem is újságból, hanem a Képviselőházi Naplóból értesült a francia kormány arról, mit a miniszterelnök mondott, sőt a francia kormánynak nemcsak a fordítás küldött meg, hanem maga a képviselőház naplójának egy példánya is, melyet maga saját közege által, mert a francia külügyminisztériumban van egy magyar fordító is, ki által e fordítás ellenőriztetett. Hogy tehát nem az igazi szöveg lett volna ismeretes a francia külügyminiszter előtt, s hogy azt más emberek befolyásolták, és úgy félrevezették volna a francia kormányt, melyet mindazoknak közlünk, kik a francia közvéleményt meg akarják nyerni Magyarországnak számára, határozottan vissza kell utasítani.« (KNapló, i. h. 218. l.)
- „ 19—20 *megkötötte újra a magyar—francia testvériséget,* — A fordulat alapjául Pázmándynak a francia—magyar barátságról mondott szavai szolgáltak. (Ld. KNapló, i. h. 219. l.)
- „ 21 *a készülő Eiffel-torony* — Az Eiffel-tornyot az 1889-i párizsi világiállításra építették.
- „ 22—23 *Vive la grande nation des Tsiganes!* — Éljen a nagy cigánynemzet!

Lap Sor

173 : 32 *Hál Heint!* — Ejha! Mi az?

„ 34 *Cavour-rendszer* — MK Camillo di Benzo Cavour gr. politikájára utal. Cavour 1852—61-ig kisebb megszakítással a Szárd Királyság miniszterelnöke volt. 1859-ben közösen lépett fel III. Napóleonnal az osztrákok ellen. Habsburg-ellenes terveiben a magyaroknak is szerepet szánt, össze akarta hangolni az olasz és magyar katonai, politikai lépéseket — így az 1859-es osztrák—olasz—francia háború idején a magyar emigránsok közül sokan Magyarország felszabadítására gondoltak —, azonban a villa-francai fegyverszünet mind Cavour, mind a magyar emigráció terveit keresztelte.

174 : 10—11 *a Goblet beszéde* — Ld. erről a fenti összefoglalót.

„ 17 *korifeus* — vezéregyéniség, szövívő

AZ UTOLSÓ ÜLÉS

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/3 30—31 folio

M *Pesti Hírlap*. 1888. június 5., 10. évf. 155. sz. (3., 4. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézitről

A karcolatot MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében darabokra vágták, az egyes szeleteket A, B, C, C 1/2, C, D, E betűkkel jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdai utasítást: »borgis durch.«

A törlések, változtatások száma átlagos. A korrektúrát Mikszáth maga végezte el, a nyomdai levonat szövegén még a következő sorokban változtatott: 175 : 10—12, 175 : 32—33.

A parlament üléséről

A képviselőház jún. 4-i ülésén folytatódott a szeszadóra vonatkozó törvényjavaslat részletes vitája. Az egyes pontokkal kapcsolatban több képviselő nyújtott be módosítványt, melyek közül *Viss Imre*, *Varasdy Károly*, *Beöthy Algernon*, *Török Zoltán*, *Hagara Viktor*, *Horváth Adám* és *Sigmond Dezso* javaslatait elfogadták, míg *Spóner Andor*, *Liptay Károly*, *Szentkirályi Albert* és *Apponyi Albert* gr. módosításait elvetették. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 223—245. l.)

*

MK jelen karcolata az 1887. évre összehívott ötéves országgyűlés első ülészakának utolsó érdemleges üléséről számol be; bemutatja a kánikulában ülésező képviselőházat, majd humoros folyosói történetet örökít meg. Mikszáth karcolata fordulataival érzékelteti, hogy a napirenden levő szeszdó-törvényjavaslat egyes szakaszainál benyújtott módosítványoknak nincs különösebb jelentőségük.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 174 : 1 ülészaknak (a mandátum (K: ülészaknak <az öteves> (a mandátum)
- „ 6 a bámulástól elszokott (K: a <?bomlastol?) bámulástól elszokott)
- „ 13 módosítók kávábarna (K: módosítók <(a szerencsetlen kaszt) kavebarnára> kavebarna)
- „ 14 saját paragrafusait (K: saját §) paragrafusait)
- „ 14 A kopasz homlokokon (K: A <homlo> kopasz homlokokon)
- 175 : 2 alá csendes szenderbe. A derék (K: alá <a> csendes szenderbe. <Az oreg> A derek)
- „ 5 mind a gyilkos (K: mind a <kiállatlan> gyilkos)
- „ 5–6 sor között a K-ban kihúzott szavak található: <Hanem az>
- „ 7 érzik a meleget, (K: erzik a <hideget> meleget)
- „ 9 levegő enyhén (K: levegő <lengi be> enyhén)
- „ 9–10 sor között a K-ban kihúzott szavak található: <<Ezer joizü <...> ötletei sziporkaznak szerte>>
- „ 10–11 *Míg bent a szélbálok részletekben szidják a javaslatot, Helfy a szeszdó folytonos emelkedését jósolja, az ő* (K: Helfy a szeszdó emelkedését beszeli az ő)
- „ 14–15 volt hat krajcár. (K: volt <nyolc> hat krajcár.)
- „ 16 Nyáron lejött (K: <A nyarra> Nyaron lejött)
- „ 17 pálinka tizenkét (K: palinka <ara> tizenket)
- „ 17 krajcárba került. (K: krajcarba <volt> került.)
- „ 19 már megszokta (K: mar <annyira> megszokta)
- „ 20–21 hogy most két messzely pálinkát kap érte. (K: hogy <valóságos nyeresegnek tekintette most mar> most két messzely palinkát <jutott rá> kap érte.)
- „ 26 vihette azóta... (K: vihette <mar> azóta...)
- „ 26–27 sor között a K-ban kihúzott szakasz található: <Ugy látszik Tisza is osmeri a galíciai ember történetét>
- „ 27 De sokra vitte ma a Ház is. (K: De sokra <vittek> vitte ma <a tanácskozásban> a haz is.)
- „ 32–33 sor között a K-ban egy bekezdés található: *Hanem szerencsés csak a Visi Varasdy Beothy Algernon, Torok Zoltan es a Hagera modositvanyain volt.*
- „ 34 kísérte. Ki is (K: kíserte. <Duhbe is> Ki is)
- „ 34 –35 sor között a K-ban kihúzott szavak található: <Mit? Az ellenzéki>

Lap Sor

- 175 : 35 ember eszébe (K: ember<nek> eszebe)
„ 38 míg végre valamelyik bennfentes (K: míg végre <lecsillapítottak azzal a magyarázattal> valamelyik bennfentes)
176 : 3—4 Wekerle kéri fel (K: Wekerle <csalogatja ki ezeket> kéri fel)
„ 4—5 sor között a K-ban egy törölt szó található: <Wekerle>
„ 7 közt futótüzként (K: kozt <futotüzkent> futo tüzként)
„ 7—8 terjedt el a hír (K: terjedt el a <hire> hír)
„ 10 — Nem tudod kérlek alássan, hol osztogatják azokat (K: — <Hol> Nem tudod kerlek alassan hol osztogatják <kerlek alássan> azokat)
„ 13 eleget; s így (K: eleget; s <igy csak igen kevesen> igy)
„ 14 jutott keveseknek (K: jutott <egy-egy> keveseknek)
„ 14 egy-egy: a szerencsesebbeknek (K: egy-egy <s nemelyiknek> a szerencsesebbeknek)
„ 15 sor után a K-ban egy megkezdett, de kihúzott mondat található: <De stílárísoknak valami>

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 174 : 4—5 az Apponyiék különös taktikája, mely a harmadszori felolvasásokra dolgozik. — MK arra utal, hogy a tartalékosok és póttartalékosok béke idején való behívhatásáról szóló törvényjavaslatot a harmadszori felolvasás alkalmával utasította el a mérsékelt ellenzék. (Ld. az ápr. 30-i ülést, KNapló, i. h. 361—362. l.)
„ 5—7 Ezzel emlékeztetik a bámulástól elszokott emberiséget egyetlen győzelmükre, a szolnokra. — MK a mérsékelt ellenzék 1884. februári cselére utalt, amikor harmadik olvasásban keresztülvitték saját célkitűzésüket. (Ld. Krk 68. köt. 138—147. és jegyzeteinket a 301—304. l.)
175 : 4 elmarjult — elszibbadt
„ 27—28 Majdnem száz paragrafust örölt le. — A napirenden levő törvényjavaslat 106 paragrafusból állt.

A MAI ÜLÉS

- K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 32—35 folio
M Pesti Hírlap. 1888. június 9., 10. évf. 159. sz. (3., 4. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

Mikszáth a karcolatot négy, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztéségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában felszeletelték, és az egyes részeket A, B, C, C 1/2, D, D 1/2, E, E 1/2, F, G, H, H 1/2 betűkkel jelölték. A K első jobb felső sarkában maga MK adta meg a szedési utasítást: »borgis durch«.

A javítások száma az átlagosnál nagyobb, különösen a karcolat második részében, amelyben Meszlényi »vörös könyvével« foglalkozik, Mikszáth a róla írt pamfletről szólva, keresve kutatta azokat a fordulatokat, amelyekkel a támadást elháríthatta, illetőleg annak okát a lap közönségének feltárhatta. A korrektúrát maga végezte, ekkor még tovább csiszolta tárcáját. A levonaton végzett javítások a következő sorokban találhatók: 177 : 23, 177 : 37—38, 178 : 3—4, 179 : 10—13, 179 : 16—18.

A parlament üléseiről

A képviselőház jún. 5-i, 6-i, 7-i, sorra kerülő üléséről MK nem írt karcolatot.

Jún. 5-én rövid ülést tartottak, amelyben harmadszori felolvasásban végleg megszavazták a szeszadóra vonatkozó törvényjavaslatot, majd felolvasták az országgyűlés első ülészakát bezáró királyi leiratot. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 245—247. l.)

A jún. 6-i ülésen megkezdődött az 1887. évre összehívott ötéves országgyűlés második ülészaka. Ez alkalomból felolvasásra került az ülészakot megnyitó királyi leirat, majd megválasztották az alelnököket, a jegyzőket, a háznapot és osztályokba sorolták a képviselőket. Alelnökök lettek: Csáky László gr. és Bánffy Béla gr. Jegyzőknek Beöthy Algernont, Dárdai Sándort, Josipovich Gézát, Madarász Józsefet, Nagy Istvánt, Szathmáry Györgyöt és Tibád Antalt; háznapnak újból visontai Kovách Lászlót választották meg. Az ülés végén *Polónyi Géza* interpellációt intézett a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterhez az 1889-es párizsi világiállításra vonatkozólag állítólag kibocsátott titkos rendeletek tárgyában. (KNapló, i. h. 248—254. l.)

A jún. 7-i ülésen a bizottságok tagjait választották meg, majd vita nélkül elfogadták az égetett szesz folyadékok vámtételeinek ideiglenes emelésére benyújtott törvényjavaslatot. (KNapló, i. h. 255—257. l.)

A jún. 8-i ülésen — erről ad számot a jelen karcolat — az általános bejelentések után ismertették az osztályok elnökeinek és jegyzőinek névsorát. Ezt követően harmadszori felolvasásban elfogadták az előző nap tárgyalt égetett szesz folyadékok vámjáról szóló törvényjavaslatot. A továbbiakban megválasztották a bécsi delegációs tárgyalások tagjait. (KNapló, i. h. 258—260. l.)

*

MK az aznapi formális ülésel a karcolatnak *Az abécé* alcímmel ellátott részében foglalkozik. Tudósít az ülés előtti osztályalakulásokról, majd a delegáció választását mutatja be. A karcolat második, *A vörös könyv* c. részében ironikusan reagál Meszlényi Lajos gúnyos hangtu, személyét támadó »A nem igen tisztelt Házból« c. verseskönyvére, melyet a szerző a Ház folyosóján két nappal korábban, a jún. 6-i ülésen kezdett el árusítani. MK szellemesen visszavág: elmondja a verseskönyv megírásának történetét (178 : 34—179 : 5), majd gúnyos, csipkelődő hangon állapítja meg, hogy a szélsőbaloldali képviselőknék ez volt »az első komoly akciójuk az idén« (179 : 17—18).

Itt jegyezzük meg, hogy Meszlényi korábban írt egy versezetet »Hogy jön össze a Ház?« címmel, melyet »A t. Ház írójához« intézett. Ld. *Az én legújabb riválisom* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteket. (Krk 72. köt. 189. és 378. l.)

»A nem igen tisztelt Házból« korabeli visszhangja

A Mikszáth személyét, képviselővé választását, karcolatai hangvételét igen élesen támadó, ritkaság számba menő gúnyiratnak Mikszáth személyére vonatkozó része megjelent Sz. Garai Judit »Függetlenségi paszkvillus a képviselő Mikszáthról és parlamenti karcolatairól« c. közleményben (ItK, 1979. a 618—637. l.), ahol a keletkezés-történet vonatkozó adatai is megtalálhatók. — Meszlényi gúnyiratának csekély sajtóvisszhangja volt. Ismertebb író nem reagált a füzetre. AVÜ, az Ország-Világ, a Fővárosi Lapok még csak említést sem tettek róla. A napilapok közül a Nemzet, a PH — MK említett karcolatán kívül — nem tájékoztatott a Mikszáthot támadó gúnyirat megjelenéséről. A verseskönyvről csupán az ellenzéki lapok számoltak be. Az alábbiakban bemutatjuk a korabeli sajtóvisszhangot a megjelenés időrendjében:

A PN 1888. jún. 6-i, 156. számában a 2. lapon anonim szerző ismertette Meszlényi könyvét: »„A nem igen tisztelt Házból”. Szabadon Mikszáth Kálmán után. Írta: Nemfő. Motto: Amilyen az „Adjon isten” olyan a „Fogadj Isten”. Ez a hosszú cím ékeskedik egy színes borítékú verses füzetben, mely ma úgyszólván „napirenden” volt a képviselőházban. Képviselők árusították és vették hatvan krajcárért, s mire benn az ülés a választásokig haladt, már minden képviselő padjában ült, de egyik sem hallgatott az ülésre, hanem olvasott elmerülve, mélységesen. Abban a színes füzetkében pedig nem volt egyéb, mint Mikszáth Kálmán választási históriája, kacagtató versekben megírva, s azzal a nyíltan kifejezett céltattal, hogy: „te is bántasz bennünket, magad se maradj hát bántatlan!” Így tehát egy vidám és elmés ellenzéki ember visszafordította azt a hegyes fegyvert, melyet Mikszáth használt, s a visszafordított fegyver nincs erőtllenül forgatva: talál, sebez és megkacagtat. Szerzője (azt mondják: Meszlényi Lajos függetlenségi képviselő) a füzetkét az erdélyi kultúregylet javára árusította, s ha a Házon kívül is oly kelendő lesz, akkor a

kultúregylet köszönetet mondhat a pajkos Mikszáth-verbőnek. Mert a Házban ma mindenki azt olvasta, még a jegyzők is, régiak úgy, mint az újak. Péchy Tamás csak nézte, hogy nincs, aki rá hallgasson, vagy a napirendre figyelne, s hozzá kíváncsi is lett, mert nem tudta, hogy mi az a kis füzet, melyet mindenki előtt látott. Végre is gr. Apponyi Albertben ébredt fel a részvét, s odavitte Péchynek a füzetet, hogy olvastassa fel Madarász Józseffel, akinek új jegyzői minőségében kedves felolvasási tárgya volna a magyaros, ropogó, ellenzéki röpirat. Meg kell említeni, hogy maga Mikszáth is jóízűen nevetett a röpvers-füzetten, és egész ostentációval úgy hordta zsebében, hogy mindenki láthatta, mit visz. S természetes is, hogy aki annyi jeles és szellemes tréfát produkált, mint Mikszáth Kálmán, az az ilyen „revansok”-ban is „érti a tréfát”, és maga is a nevetők közé áll.◀

Az Egyetértés 1888. jún. 7-i, 157. számának 3. lapján a következők olvashatók: »A nem igen tisztelt Házból. Mai országközi tudósításunk hiányos. Mással is foglalkozott a képviselőház, nemcsak azzal, amit tudósításunk említ. Mikszáth Kálmán, „A tisztelt Házból” című karcolatok szellemes írója volt ma a napirenden. Már rég hangzik a Ház folyosóin az a panasz, hogy amióta Mikszáth kormánypárti képviselő, karcolatai többé nem a régiak, mert most már nagyon részrehajlók. E panasznak egy ellenzéki képviselő (nyílt titok, hogy Meszlényi Lajos az) ékes rigmusokban adott kifejezést: „Addig még csak viccet mondtál | Mi veled neveltünk, | De goromba kezdted lenni, | Erre fölhörkentünk. | És azt is mondtuk, nem ijedünk meg. | Nem is fogunk sírni, | Neki állunk és Te rólad fogunk mi is írni.” Így magyarázza maga a poéta annak a versesfüzetnek az eredetét, amelyet az Emke javára 60 kr-ért árulnak ma a Ház folyosóján. Címe: A nem igen tisztelt Házból. Szabadon Mikszáth Kálmán után írta Nemfő. Motto: Amilyen az „Adjon Isten!” Olyan a „Fogadj Isten!”. A kedélyes gorombaságokkal, itt-ott Mikszáthéval felérő humorral telt füzet nagyon kapós volt. Ülésteremben és folyosókon azt olvasta mindenki, legmohóbban s legjobb kedvvel maga Mikszáth Kálmán. Ha Kálnoky külügyminiszternek eszébe jutna régi szokás szerint „vöröskönyvet” osztani ki a delegátusok közt, azt bizonyára nem olvasnák oly érdeklődéssel, mint olvasták ma ezt a piros füzetet, amelynek tartalmából a kultúregylet érdekeinek sérelme nélkül talán elárulhatunk annyit, hogy Mikszáth képviselővé választásával foglalkozik, s ebben a keretben egypár tucat képviselőnek mond szemébe többé-kevésbé találó, nem éppen udvarias bököt. Elbeszéli Mikszáth születését, neveltetését, szól a „Tisztelt Ház” írásáról, elmondja, hogy „Azelőtt még gyakran Nem nézte a pártot, legalább egyformán Mindkettőnek ártott. Csanádyt, Körösyt Csak egyformán szidta, De mind a kettőnek Borát is megitta.” Elmondja továbbá mint küldi le Tisza Mikszáthot mandátumért Ilyefalvára, s vele küldi Beksicset és Visit. Több jó tanács után így folytatja Tisza: . . . És így tovább folynak a rigmusok Mikszáth programjáról, megválasztásáról, az egyes minisztereknél tett látogatásáról, s a klubban neki bemutatott egyes képviselőkről. Rácz Athanáz, Szerb György, Csernátony, Ivánka, Föld-

váry Miklós, Wahrmann, Krausz Lajos, Gajáry, Hock, Molnár Viktor, Almásy Géza, Urbanovszky, gróf Hunyady László, Tisza Lajos, Hannibál, Tisza István, Móricz Pál, Schvarcz Gyula, Pulszky, Krajcsik, Tibád, Latinovich Ernő, Neumann, Chorin, Münnich, Kopácsy és mások egymás után kerülnek a politikus poéta csípős tollának hegyére. »

A szegedi lapok közül a Szegedi Napló 1888. jún. 8-i, 131. száma, 5. lapján »Verses könyv Mikszáthról« címmel jelent meg ismertetés: »Szerdai ülésén különös dolgokkal foglalkozott a képviselőház. Mikszáth Kálmán „A tisztelt Házból” című karcolatok szellemes írója volt napirenden.« Az anonim szerzőjű cikk további része azonos az Egyetértés fent idézett jún. 7-i írásával.

Az erdélyi lapok közül a Székely Nemzet jún. 9-i, 89. száma, 3. lapján a »Napi hírek« rovatban számolt be a Mikszáthot támadó verseskönyvről. A cikk azonos a PN-ben megjelent fent idézett írással. A szerző ezúttal is névtelen maradt.

Az Ellenzék 1888. jún. 12-i 134. számában a tárcarovatban minden kommentár nélkül ML szignóval »Életleírás« címen részleteket közölt a könyvből.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 176 : cím: A mai ülés (K: <A t. Házból> A mai ülés)
 „ alcím I. Az abécé (K: <<...> dolgok)> <Delegatio? alakulása>
 I <Alakulás> <...> Az abécé)
 „ 1 osztályok, ami már (K: osztályok <es a bizottságok> ami
 mar)
 „ 7 veszi hasznát. (K: veszi <a legnagyobb> hasznat)
 „ 8–9 választói Láncezy Gyulát, (K: választói <?Mara Loronet?
 ?> Lanczi <...> Gyulát)
 „ 10 — Mégsem tréfa, hogy az első (K: <Meg is lehet> <Megis okos
 ember lehet> Mégsem tréfa hogy <mindjárt> az első)
 „ 11 ember a mi Láncezynk. (K: ember ami [sic!]> <?Marank?>
 Láncezynk)
 „ 12 Az osztályalakulás után (K: <Nemely teremben harminc
 negyven jöttek össze> Az osztály alakulás után)
 „ 13 delegátusok választása volt. (K: delegátusok választásá<ra
 került sor> volt)
 „ 14–15 tartják, beszédek (K: tartják <hogy> beszédek)
 177 : 1 A jegyző harsányan (K: A <?kikialto?> jegyző harsányan)
 „ 1 mire az illető (K: mire <akkor> az illető)
 „ 2 és odanyújtja (K: es <atnyújtja> oda nyújtja)
 „ 5 E skatulyából (K: <E skatul> E skatulyából)
 „ 8 jegyző, fájdalmas (K: jegyző, <egy egy> fájdalmas)
 „ 8–9 mutatkozik arcán: (K: mutatkozik <az> arcán)

Lap Sor

- 177 : 10 ül valaki, künn a mediumon (K: ül valaki <<az egész ?ules? künn a <...> mozog a kepv>> kunn a mediumon)
- „ 11 összekeverten. (K: összekeverten <a partok>)
- „ 12 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <S ha egy-egy betű>)
- „ 13 Vegyük, hogy az (K: <Most peldaul> Vegyük hogy az)
- „ 13 a sor, az L, K (K: a sor <az asztal körül> az L. K.)
- „ 14 azóta valahol a Váci utcán sétál, az N, P, O befelé (K: azóta <<régen a Váci utcán sétál vagy haza kesz <...>> valahol a vaci utcan setal <vagy a folyoson hömpölyög míg ellenben az N> az N. P. D. <ott benn> befele)
- „ 16 folyosón (K: a folyosón <És Meszlenyi könyvet olvasgatva>)
- „ 20 semmi rossz szándék. (K: semmi <gonosz> rossz szándék)
- „ 20–21 sor között a K-ban többszörösen törölt rész olvasható: <<Igazá volt Hannibálnak <mikor így kiáltott fel egy konferencia után> akitől azt kerdeztek egy klubkonferencia után:>> <<– Nos Hannival hogy vagy megelégedve a <konferenciakal> viszonyokkal.>> <<– Mar azzal is megelégedném – monda melabusan – ha legalabb a club szolgat <meg szabadna> magunk választhatnánk>>
- „ 21 Csak a delegáció póttagjainak (K: <Az az hogy meg sem volt Hannibálnak igazá mert> Csak a delegatio <tagjainal> pottagjainak)
- „ 21–23 nyílik bizonyos önálló cselekvési kör. Ha a szavazó képviselő kitorul egy-két (K: nyílik <jut egy bizonyos ?hastaskor? a szabad> <bizonyos egyeni szaba> <egy> bizonyos onallo cselekvési kör <nyílik. A jelöltek törölhet minden> Ha a szavazo képviselő <torulhet egyet kettot> <kitalal torulni egyet kettot> kitorul egy-két)
- „ 23 nevet, *nagyt* változtathat a jelöltek sorsán, (K: nevet, változtathat a jelöltek <sorsának> sorsán)
- „ 23–24 csak az számíthat a behívásra. (K: csak az <elsőnek> számíthat a behivatasra)
- „ 25 második, harmadik. (K: második <vagy> harmadik)
- „ 25 negyedik póttag (K: negyedik <már> póttag)
- „ 32 Iszákovics Milán. (K: Iszákovics Milán. „Polyt leverője”. Ezen a címen lett nagygyá)
- „ 33 A múlt országgyűlésen (K: mult <cikluson> orszaggyulesen)
- „ 35–36 sor között a K-ban kihúzott bekezdés található: <<Ez iden> Erre az országgyűlésre azonban <már . . . nélkül választották. Nem volt> egyhangulag választottak meg. <Nem vert meg senkit, mert p> Nem volt kivel verekednie.>> És mert nem vert meg senkit lefoszlott róla a nymbus) <Polyt leverője utolsónak maradt>
- „ 37–38 *Íme, mennyire megkopott azóta a Milán nimb . . . akarom mondani a Polt népszerűtlensége.* (K: *Mi ennek valjon*

- az oka? Az e hogy Polyt lett azóta népszerű vagy (hogy Iszákovic lett népszerűlen?)*
- 178 : 1 benn a delegáció szülemlik, (K: ben a <valasztta folyt> delegatio szulemlik)
- „ 1–2 künn a folyosón (K: künn <es a buff> a folyoson)
- „ 2 Lajos »vörös (K: Lajos <paro> „voros)
- „ 3 mely a »Nem igen (K: mely <e karc> a „Nem igen)
- „ 3–4 Károlyi Pista zsebéből is ez mosolygott (K: Károlyi Pista <...> <<...> volt <...>) ez mosolygott)
- „ 5 van megénekelve, (K: van <parodizalva> megenekelve)
- „ 7–8 jelentkezett, nem hallgatja el tehát a rossz fordulatot (K: jelentkezett <épen eze> ne hallgatja el <<a vers <...> ama>> <azt> tehát a rossz fordulatot)
- „ 8 hogy az idők méhe végre meghozta (K: hogy <egy nagy elme> <az ellenzeki bosszuallas> az idők méhe végre <megszulte> meghozta)
- „ 9 aki bosszút álljon a sok gonosz megjegyzéseiért. (K: aki <a> bosszút alljon <ő rajta is> sok gonosz megjegyzeseiért <Vegre annak az oranak el kellett érkeznie> <Útött a végzetes perc> <?egyik? ...>)
- „ 11–12 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Es csodálatos miként pattant ki homlokából a szikra>
- „ 17 sajnálatot; már a biblia (K: sajnálatot <mar hiszen> mar a Biblia)
- „ 18 kimúlása. Hiszen már (K: kimúlása. <Csak is azzal ?tartozom? meg> Hiszen már)
- „ 19 garázdálkodásaimat. (K: garázdalkodásomat)
- „ 19–20 sor között a K-ban kihúzott sorok olvashatók: <Hanem az irodalomtörténetnek a mely kutatni fogj> <<Aztan <megis van ...> egy vigasztalásom is. Hogy most mar csakugyan halhatatlanná tettem a Meszlényi <verselésében> lantja által s az irodalomtörténet orokké emlegetni fog>>
- „ 20 De e nagy katasztrófában (K: <?Aztan? van egy> De e nagy catasztrofaban)
- „ 21 Meszlényi versei (K: Meszlényi <verseitől> versei)
- „ 23 fogok, a jövő századok Gyulai Páljai tudni (K: fogok, <s az iroda> a jovo szazadok Gyulai Paljai <egysz> tudni)
- „ 26 mint alkalmasint az (K: mint <ott> alkalmasint az)
- „ 31 sohasem süthetne ki (K: soha sem <szí> suthetne ki)
- „ 32 az isteni szikra (K: az <szí> isteni szikra)
- „ 34–35 Meszlényinek Schwarcz Gyulával (K: <a> Meszlényinek <Schwarcz> Svarcz Gyulaval)
- „ 36 hogy e polemiát (K: hogy <Meszl> e polemiat)
- 179 : 1 megjegyzés, s másnap (K: megjegyzes <s így szolt hozzam> s maanap)
- „ 6 Meszlényi, arca kigyúlt (K: Meszlényi <majd így szolt: Ti elöttetek csak az a tudos> <...> <megrezzent> <...> <langba borult> arca kigyult)

Lap Sor

- 179 : 7 benne az ötlet: (K: benne az ötlet: <<hogymiert jusson s <...> beall tudosnak.>> <Hiszen nem>)
- „ 10—13 megírta a könyvet (*s most már mindenkit tévedésbe ejt-
het, hogy clown vagy tudós?*), de ha az ő sebe, melyet rajta ej-
tettem, immár behegedt, nekem kijutott a keserű fátum, hogy
az irodalmat kétféleképp szolgáljam: (K: megírta a könyvet
<<S a könyve < sikerült > sikerült neki.>> <<Igaz, hogy jobb
szerettem volna ha más témát választ magának <...>
<egyeből ír> de vegre is: hiszen mindnyájan themak va-
gyunk (ha <mar> mar el nem ?mulhat? rolam az a pohar)>>
<...> <mit tegyek ha nekem jutott ki az> s kijutott nekem az
a fatum hogy az irodalmat szolgáljam)
- „ 15 örül e könyvnek (K: örül e <füzetnek mi> könyvnek)
- „ 16—18 nevezem „füzetnek, mivelhogy benne van a füz szó).
*De hogyné örülne . . . hiszen ez az első komoly akciójuk az
idén. (K: nevezem „füzetnek” <mert> mivelhogy benne van
a füz <szotag> szó) <mert ez az> <hiszen> hogy ne, hisz ez az első
komoly akciójuk az idén. <...> Ejj, ej, kar volt a francia
manifesztumot is nem inkább versbe szedetni.)*

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 176 : 10 11 — *Mégsem tréfa, hogy az első osztályba sorozták; prima
klasszis ember a mi Lánczyuk.* — Lánczy Gyula 1884 után
visszavonult a politikai életből. MK korábbi írásaiban több-
ször foglalkozott Lánczyval, megörököltette furcsa könyv-
olvasási szokását, bírálta, hogy többnek akar látszani, mint
amilyen valójában. (Ld. az 1883. ápr. 4-i *A t. Házból* c.
karcolatot a Krk 66. köt. 12. l., *A derék Bassó* c. nekrológot
a Krk 69. köt. 63. l. és *A mi képviselőházunk* c. karcolatot a
Krk 69. köt. 92. l.) A fenti csipkelődéssel Mikszáth tovább
színezte a Lánczyról rajzolt képet.
- 177 : 9 *abszens* — hiányzó
- „ 10 *medium* — közép, itt: a képviselőház tárgyalótermének közepe
- „ 26 *Szent István tornyát* — Az utalás a bécsi Stephanskirchere
vonatkozik.
- „ 27—28 *s így jutott ki első pöttagnak Kiss Pál* — Kiss Pál 136
szavazatot kapott. (Ld. KNapló, i. h. 260. l.)
- „ 29 *a másodiknak báró Nopcsa*, — Nopcsa Elek br. 131 szavaza-
tot kapott. (Ld. KNapló, i. h. 260. l.)
- „ 32 *Utolsó lett a jó Iszákovics Milán.* — Iszákovics 104 szavazattal
lett az utolsó. (Ld. KNapló, i. h. 260. l.)
- „ 33—34 *s ezen a címen mutogatták: »Polit leverője.* Az 1881—
84-es országgyűlési ciklusban a Torontál megyei uzdini kerü-
letet Polit-Desancsics Mihály szerb publicista, horvát poli-
tikus képviselte, a kerület mandátumát az 1884-es válasza-
táson Iszákovics Milán nyerte el.

Lap Sor

- 177 : 37 *Íme, mennyire megkopott azóta a Milán nimb . . .* — MK I. Milán szerb királlyal való névrokonságra utal. Korábbi írásában megörökített egy mulatságos történetet, mely e névrokonságból származó félreértésen alapult. (Ld. *A király neve* c. karcolatot a Krk 70. köt. 139—141. l.)
- 178 : alcím *A vörös könyv* — Meszlényi Lajos Nemfő néven frott »A nemigen tisztelt Házból« c. gúnyirata vörös színű fedőlappal jelent meg a »Székesfehérvár és vidéke« könyvnyomdában. A kötet 47 számozott lapot tartalmazott.
- „ 14 *mintha Kozareket akasztanák.* — Kozarek, a hóhér, Mikszáth más írásaiban is előfordul.
- „ 34—37 Meszlényi és Schvarcz Gyula polémiája — A történetet MK a január 21-i *Az ötödik nap* c. karcolatában örökítette meg. (Ld. a jelen kötet 102—105. l.)
- „ 37 *clown* — cirkuszi bohóc

A »RÖPDE« ÚJ LAKÓJA

- K OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 36—39 folio
I. *Pesti Hírlap. 1888. június 12., 10. évf. 162. sz.* (1., 2., 3. l.)
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
- M II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai.* Összegyűjtötték és kiadták a Légrady Testvérek. *Bp., 1892.* 301—305. l.

A kéziratról

A karcolatot MK öt, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes szeleteket A, B, C, C 1/2, D, E, F, G, H, I, K, K 1/2, L, M, N, O, P, R, S betűkkel jelölték.

MK javításainak száma az átlagosnál kevesebb, valószínűleg már úgy kezdhetett az íráshoz, hogy történetét és annak felépítését teljesen kialakította és végiggondolta. A korrektúrát maga végezte, ez alkalommal is tovább csiszolta szövegét, külön felhívjuk a figyelmet arra, hogy a befejező csattanóját a nyomdai levonat javításakor teremtette meg, alaposan megrövidítve a K záró sorait. A jelzett javítások a következő sorokban találhatók 179 : 15—16, 179 : 17—18, 180 : 5 180 : 25, 181 : 9, 181 : 37, 183 : 15, 183 : 24, 183 : 35—37.

Az aglegény Csernátony és kedvtelése

Egy kedves parlamenti eseményt kerekített Mikszáth karcolattá: azt a körülményt, hogy Csernátony Lajos egy fülemülével szeretne volna madárgyűjteményét gyarapítani. A történet bevezetőjében kis ironikus képet fest a két azonos nevű képviselőről, a felvinci kerületet

képviselő kormánypárti Gaál Jenőről és a pécskai kerületet birtokló mérsékelt ellenzéki Gaál Jenőről. (Bár a mameluk képviselő egy »Á«-val írta a nevét, MK a tréfa kedvéért ezt megváltoztatta, mely különben is a kor gyakorlata volt; ugyanakkor ő maga sem vette komolyan a nevek pontos írását.) A történet lényege: milyen előkészületek szükségeltettek ahhoz, hogy az erdei madarat foglyul lehessen ejteni, és a foglyot a fővárosba lehessen szállítani. E jelentéktelen eseményeket MK erősen felnagyítja, és ezzel mintegy azt is jelzi, hogy tulajdonképpen az eseménytelenné váló ülésszak végén ilyen kis történetek is milyen szenzációt tudtak kelteni.

A kézirat szövegjavításai

A PH-ban megjelent szöveget MK minden változtatás nélkül illesztette az 1892-es kötetbe. Csupán a címét alakította a kötethez: *A fülemile-kormánybiztosra* változtatva. A Krk eddigi gyakorlatának megfelelően az eredeti PH-beli címet közöljük, a kötetbelit itt tüntetjük fel.

Lap Sor

- 179 : 9—10 Gaál választói ügyis (K: Gaal <kerületében> választói ügyis)
 „ 11 mindig drágábban (K: mindig <...> drágábban)
 „ 15—16 elégedetlen önmagával. (K: elégedetlen (<) *ne tessék megijedni csak* — önmagával)
 „ 17—18 ember *akad*, aki meg van elégedve a közviszonyokkal, (K: ember *van* aki <...> megvan <elegedve> *elegedett* a közviszonyokkal)
 180 : 1 önmagával, míg ellenben (K: önmagával <amint> <ahogy> míg ellenben)
 „ 3—4 Könnyű ezeknek akciót kezdeni, de nehéz (K: <Ezeknek> Könnyű ezeknek akciót <?szervezni?> kezdeni, de nehéz)
 „ 5 Jenő elhatározta: (K: Jenő *mégis* elhatározta:)
 „ 10 olvasó — kibúvik (K: olvasó — <végre is> kibúvik)
 „ 14 Nem, csak egy fülemilére (K: Nem, <ha szeg> <hanem> csak egy fülemilére)
 „ 14—15 hiányzik a röpdejéből. (K: hiányzik a <ropito> röpdejeből.)
 „ 16—17 Meszlényi Lajos, mert talán (K: Meszlényi Lajos, <amar> <mert> mert talán)
 „ 23—24 (Ahogy én ezt már valahol egyebütt megírtam) (K: (Ahogy <ezt> én ezt már valahol <masutt> egyebütt megírtam)
 „ 25 Csernatony elmondta (K: <D> *Egy szo mint száz* Csernatony <egy fülemülére vagyakozott. Elmon> elmondta)
 „ 28 csinálta rá: (K: csinálta ra: <...>)
 „ 36 kiáltották ki, nagygyá lett (K: kiáltottak ki) <<...> lett meg a ?koponyaja? <...> akad olyan>> nagygya lett)

Lap Sor

- 181 : 2 — Én azt a madarat (K: <Ezt> En azt a madarat)
,, 6 — Nemes magisztrátus! (K: — <Ki vagy> Nemes magisztrátus!)
- ,, 9 rajta, nagy érdem (K: rajta *urak*, nagy érdem)
,, 10 egyet sebtében Csernátony Lajosnak. (K: egyet <gyor> sebtében <a> Csernátony Lajos <számára>nak.)
,, 11 A tordai kapitány arca kigyúl a feladat (K: <Polgármester> Tordai kapitány arca kigyul <a diadal> a feladat)
- ,, 13 — Négy hajdú (K: — <Tíz> Negy hajdu)
,, 13 üljön, dúljak fel (K: üljön <s ha baj> duljak fel)
,, 14 erdőt, s haza ne (K: erdőt, <...> s haza ne)
,, 15 Erre a legények (K: <Hamar> Erre a legények)
,, 15—16 járják az erdőt, minden fát megnéznak, minden stűrű bokrot (K: jarjak <hegyek> az erdőt, minden <bokrot felkutatnak> fat megneznek minden suru <agat> bokrot)
- ,, 17 csicsérgésre reményre (K: csicsérgésre <uj> reményre)
,, 19 Végre harmadnapra fülemilét fognak, (K: Vegre <negyed> harmad napra <megfogják a> fülemilét fognak)
- ,, 22—23 sor között a K-ban kihúzott szó olvasható: <A fülemilet>
,, 24 Az egyik tanácsnok (K: Az <polgármester> egyik tanácsnok)
- ,, 25 wertheimszekrénybe (K: Wertheim <kasszaba> szekrenybe)
,, 27 tanácsos tréfás (K: tanácsos <gun> trefas)
,, 29—30 Hanem tegyük be (K: Hanem <egy> tegyük be)
,, 32 kis madár szomorú (K: kis madar <bus> szomorú)
,, 33 komponálta. Mikor (K: komponalta <visza [sic!]> Mikor)
,, 37 Az ő borus homloka (K: <Csern> *Csernátony* <gondterhelt> borus homloka)
- 182 : 3—4 sor között a K-ban kihúzott sor található: <—Appony> <Talan Goblet csinál>
,, 6 Egy fülemilét (K: Egy <kis> fülemilét)
,, 7 de énekes madarakat (K: de az énekes madarakat)
,, 9 ennek Jekelfalussy (K: ennek <Csern> Jekelfalussy)
,, 15 vasúton, valahogy (K: vasuton <annak> valahogy)
,, 21 Mire becsomagolt Darányi (K: Mire <?magat?> Daranyi) becsomagolt Darányi)
- ,, 23 Torda városában villámként (K: Torda varosaban <hire terjedt hogy a> villámként)
,, 28 tisztelt hazánkfia! (K: tisztelt <?hazafi?> hazankfia!)
- ,, 29 ahol az események (K: ahol <a nagy> az esemenyek)
,, 30 ugrálni a Csernátony röpdéjében (K: ugralni a <röpdében> Csernátony röpdéjében)
- ,, 31 mikor a „Rovast” írja. Légy közbenjárónk (K: mikor a „Rovast” írja. <Gaal Jenőt> <<...> Elfogsz vegyülni a többi madarak közt, soha se feledd a te erdelyi voltodat)> Legy közbenjárónk)
- ,, 32 képviselőnk; egyszóval (K: képviselőnk <s enekelj neki olyan dolgokat> egyszóval)

Lap Sor

- 182 : 34–35 a fülemile kényesen (K: a fülemile <a tollait> kényesen)
 „ 35 csőrével hármat (K: csőrével <nagyot> hármat)
 183 : 1 – Igen, de a madárnak (K: – <De> Igen de a madárnak)
 „ 2 – Miféle immunitás? (K: – <Mi> Mifele immunitas?)
 „ 8–9 pecsétetes atesztátummal (K: pecsétetes <at> attestatummal)
 „ 10 neki, a budapesti (K: neki, <...> a budapesti)
 „ 13 Másnap vidáman (K: Másnap <Csernatony> vidáman)
 „ 13–14 Csernátony, eldicsekedve (K: Csernátony <<s <...> beszélgette az ismerosoknek szokott szelid hangjan>> eldicsekedve)
 „ 15 – *Megszaporodtunk!* Megérkezett (K: – *Megszaporodott a család!* Megérkezett)
 „ 18–19 kedves családtag (K: kedves <<...> volna jött>> családtag)
 „ 21–22 De hogy milyen módon fogták, s milyen cári pompával hozták, arról fogalma sincs (K: Dehogy milyen módon <lett megfogva a szurke ficko> fogtak s milyen <kiralyi> cari pompával hoztak <<arrol fogalma epen nem> <sem tudott> <o tudott a> <legkevesebbet> legkevesebbet nem is gyanitva milyen hatalom>> arrol fogalma sincs)
 „ 24 Praktikus ember (K: <És> Praktikus ember)
 „ 24–25 hogy ez lesz a legkedvezőbb (K: hogy ez a legkedvezőbb)
 „ 25–26 egy fiatalember számára. (K: egy <fiatal> fiatal ember számára <akit dijnoknak szeretnék valahova behozni:>)
 „ 27 – Én tegyem be a minisztériumba? – szólt őszinte csodálkozással. – Nincs nekem semmi befolyásom. (K: – En <tegyek be valahova> tegyem be a minisztériumba? szolt <...> őszinte csodalkozással. Nincs nekem <az oly> semmi befolyasom. <Azt mondjak rolam hogy nekem mindent meg>)
 „ 29 – Dehogy nincs. Hisz (K: – Dehogy nincs <dehogy> Hisz)
 „ 30 – Ejh, a világ semmit (K: – Ejh a világ <ot> semmi)
 „ 33 felment „legalább már ezt (K: felment <hogy> „legalább már azt)
 „ 35–37 *Olyan meggyőző hangon tudja mondani, hogy az ember utoljára is elhiszi: „Úgy van: nincs neki szegénynek semmi befolyása. (K: <Olyan rendithetlen az ő hite hogy neki semmi befolyása nincs> <Ezert nem lehet Csernatonyval> <Csernatonyval nem lehet egyebről beszélni>*
S ilyenkor rögtön a madaraira fordítja a beszédet:
 – *Felek <hogy ez a ma> – jegyzi meg kedélyesen – , hogy az a fülemile nem fog enekelni. Eddig legalabb olyan hallgatag mint felvinci Gaal Jenő*
 – *Hm <Hat> Ki tudja, nem e lett volna jobb a vilagosi Gaallal fogatni?*

Tárgyi magyarázatok

- 179 : 11—12 *mindig drágábban választják meg* — MK e fordulattal egy korabeli kortes argumentációt örökölt meg, ezzel is gyarapítva példatárát a választói »elemény«-ről.
- 180 : 15—17 (*Még akkor nem szólalt meg a szélsőbal énekese, Meszlényi Lajos, mert talán rögtön kiabrándult volna a fülemilékből.*) — Mikszáth utalása Meszlényinek »A nemigen tisztelt Házból« c. verszetére vonatkozik, amelyben éles hangon támadta ironkat karcolataiért és kormánypárti képviselővé való megválasztásáért (ld. a jún. 9-i *A mai ülés* c. cikket, és a hozzáfűzött jegyzeteinket a jelen köt. 178—179., ill. 442—444.).
- „ 22—24 *de ő [Csernátony] amputálta meg egy beteg csitznek az eltört lábát is. (Ahogy én ezt már valahol egyebütt megírtam.)* — MK az 1886. jan. 17-i *A t. Házból* c. karcolatának III. *Az amputált madár* c. történetében írta meg ezt az »esetet«. (Krk 72. köt. 97—98. l.)
- „ 29—30 *Tisza egy vörös sást kapott,* — MK utalása Tisza Kálmán év elejei német kitüntetésére vonatkozik. (Ld. erről *A »vörös sas« és kollégái* c. karcolatát és hozzáfűzött jegyzeteinket e köt. 7—10., ill. 198—200. l.)
- 182 : 4 *Goblet, Decrais, Kálnoky?* — MK a francia külügyminiszter, Franciaország bécsi nagykövete és a Monarchia külügyminisztere nevének említésével arra a külpolitikai bonyodalomra utal, melyet Tisza Kálmánnak az 1889-es párizsi világkiállítással kapcsolatban tett kijelentése váltott ki. Ld. erről a máj. 27-i *A t. Házból* és a *Pázmándy és a pártja* c. karcolatokat a jelen kötet 163—166., 172—174. l.
- „ 31 *mikor a »Rovás«-t írja* — MK utalása Csernátónynak a Nemzetben megjelenő éles hangú glosszarovatára vonatkozik.
- 183 : 8 *attesztátum* — igazolvány, tanúsítvány

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/3 40—44 folio
M *Pesti Hírlap. 1888. június 16., 10. évf. 166. sz. (1., 2., 3. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A parlamenti karcolatot MK hat, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában részekre szabdalták, és az egyes szeleteket A, B, C, D, E, E 1/2, F, G, H, I, K, L, L 1/2 betűkkel jelölték.

MK javításainak száma átlagos. A korrektúrát maga végezte, a nyomdai levonaton végzett további javításait a következő sorokban találhatjuk meg: 184 : 17, 186 : 17—18, 186 : 19, 187 : 13—14, 187 : 22, 189 : 9.

A parlament üléseiről

MK a képviselőház jún. 11-i, 12-i és 13-i sorra kerülő üléséről nem írt karcolatot.

A jún. 11-i ülésen a képviselőház meghallgatta a gazdasági bizottság 1888. évi júniusi költségvetéséről szóló jelentését, melyhez *Fenyvessy Ferenc* fűzött bíráló megjegyzéseket. Az ülés napirendjén a budapesti gőzmozdonyvontatású körvasútról szóló törvényjavaslat tárgyalása szerepelt. A vitában *Orbán Balázs*, *Helly Ignác* és *Baross Gábor* szólalt fel. A javaslatot a képviselőház változatlanul elfogadta. Ezt követően néhány helyiérdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatot tárgyaltak és fogadtak el. (KNapló, 1887—1892. V. köt. 261—267. l.)

A képviselőház jún. 12-i ülésén a Vaskapu szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása volt napirenden. A mérsékelt ellenzék elutasította a törvényjavaslatot: *Károlyi Sándor* gr., *Bolgár Ferenc* és *Apponyi Albert* gr. a pénzügyi helyzetre hivatkozva indokolta álláspontját. A függetlenségi párt szónokai: *Helly Ignác*, *Thaly Kálmán* és *Orbán Balázs* elfogadták a javaslatot, csupán néhány észrevételt fűztek hozzá. A törvényjavaslat mellett *Neményi Ambrus*, *Hieronymi Károly*, *Zichy Jenő* gr. és *Baross Gábor* közmunka- és közlekedésügyi miniszter érvelt. A Ház többsége a javaslatot általánosságban, majd részleteiben is elfogadta. Az ülés végén *Baross* miniszter válaszolt *Ivánka László* interpellációjára, melyet a perjámos—varjasi helyiérdekű vasút tárgyában nyújtott be. (KNapló, i. h. 268—293. l.)

A képviselőház jún. 13-i ülésén a Vaskapu szabályozásáról szóló törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban végleg megszavazták. Ezt követően a távirtda, a távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről szóló törvényjavaslatot tárgyalták, melyet *Matuska Péter* előadói szava után vita nélkül általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtak. A részletes tárgyalás során egy-két kisebb jelentőségű módosítványt jóváhagytak, melyet *Ullmann Sándor*, *Baross Gábor* miniszter, *Matuska Péter* előadó és *Molnár Antal* terjesztettek be. *Beöthy Algernon* stílárís módosítványát mellőzték. A továbbiakban megtárgyalták és elfogadták a közlekedésügyi bizottság néhány kisebb helyiérdekű vasút engedélyezése tárgyában benyújtott jelentését. (KNapló, i. h. 293—299. l.)

A jún. 15-i ülésen — melyről MK jelen karcolata beszámol — harmadszori felolvasásban elfogadták a távirtda, távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről szóló törvényjavaslatot. Ezután a szesz-főzdek által termelt alkoholt felosztásáról szóló törvényjavaslatot tárgyalták. *Hegedüs Sándor* előadói ajánlása után a vitában elsőnek *Liptay Károly* szólalt fel. Határozati javaslatot nyújtott be, melyben

a mezőgazdasági szeszgyárok részére előnyösebb adózási alapot javasolt. *Helfy Ignác* arról szólt, hogy a szeszkontingens felosztása nem képezhet politikai pártkérdést, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta. *Lázár Jenő* gr. azoknak az ipari szeszgyáraknak a helyzetét vizsgálta, amelyek csak névlegesen ipariak, de valójában mint gazdasági szeszgyárok működnek. *Tisza Kálmán* miniszterelnök sem Liptay, sem Lázár érveit nem fogadta el. Hangsúlyozta, hogy az egyes részletek megváltoztatása helytelenül befolyásolná a törvényt. *Hegedüs Sándor* rövid zárszava után a képviselőház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta. A részletes tárgyalás során néhány módosító észrevétel hangzott el. Az ülés további részét interpellációkra adott válaszok töltötték ki. Elsőnek *Tisza Kálmán* miniszterelnök válaszolt az 1889. évi párizsi világkiállítással kapcsolatban a jún. 2-i ülésen Pázmándy Dénes, Ugron Gábor és Apponyi Albert által benyújtott interpellációkra. Megemlítette, hogy nyilatkozata előbb a képviselőházban, majd a bel- és külföldi hírlapokban félreértésekre és félremagyarázásokra adott alkalmat. Ismertette Kálnoky választát, melyet a francia nagykövet megkeresésére adott, és Kálnokynak távirati úton küldött személyes magyarázatát, melyben csodálkozását és sajnálatát fejezte ki nyilatkozata félreértése miatt. Az interpellációk benyújtói fenntartották észrevételeiket. Ezután *Széchenyi Pál* gr. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter válaszolt Polónyi interpellációjára. Kijelentette, hogy az általa kibocsátott rendeletek nem nélkülözték a törvényes alapot. Hangsúlyozta a rendeletek bizalmas jellegét és igyekezett megcáfolni azok titkos voltát. *Polónyi Géza* a választ nem vette tudomásul. Elítélte a titkos rendeletek útján történő kormányzást, majd éles hangon bírálta Széchenyi Pál gr. miniszter tevékenységét. A Ház többsége a miniszter választát tudomásul vette. (KNapló, i. h. 300–322. l.)

*

MK a tavaszi ülésszokról írt utolsó karcolatában a nagy érdeklődést kiváltó, telt Házat és zsúfolt karzatokat eredményező jún. 15-i ülésről számol be olvasóinak. A karcolat *Bizonyos előzmények* c. részében felhívja a figyelmet a szabadelvű párt előző napi ülésére, egy Eitner kárára elkövetett anekdotával érzékelteti, hogy az említett képviselő magára maradt, véleményét senki sem fogadta el pártjában. Részint ezzel, részint Tisza és Széchenyi várható válaszával adja magyarázatát az ülésterem nagy látogatottságának. *A Pulszky Ferenc meséje* c. részben folyosói történeteket örökít meg, majd a karcolat harmadik, *A válaszok* c. részében visszavezeti olvasóit a tanácssterembe. Elismeréssel szól Tisza válaszáról, ismerteti az elhangzott felszólalásokat, kiemelve a humoros érveket, illetőleg helyzeteket: Pázmándy érvelését, valamint Polónyi személyeskedő, nagy hangon előadott beszédét, mely a váratlan esemény folytán — Frigyes császár halálhíre — nem tudta lekötni a Ház figyelmét.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 184 cím A t. Házból (A K-on idegen kéz írásával: T. Házból)
- „ 1–2 ülés előrevetette körrajzait a reggeli lapokban, melyek (K: ülés <mar> előre vetette körrajzait a reggeli lapokban <a hol> melyek)
- „ 2 esti értekezletét (K: esti <uleset> értekezletét)
- „ 6–7 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Junius tizen-negyediken ennyi>
- „ 7 – Ez aztán a párt – mondá (K: <Ugye mennyien vannak> – Ez aztán a part – mondja)
- „ 12–13 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <S azok kiket> <Ej ej kegyelmes uram! – B> <Akinék előbb>
- „ 13 akinek előbb dicsekedett, volt (K: akinek elobb <...> <mel> dicsekedett <hogy milyen szep szammal vannak> volt)
- „ 14 hozza kötekedni: (K: hozza <megsúgni> kotekedni:)
- „ 14–15 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Bizony szep szammal vagyunk>
- „ 15–16 uram, annyi embert gyűjtöttél most (K: uram, <de> annyi embert <gyujt> gyujtottal <hogy> most)
- „ 16–17 sor között a K-ban több törölt sor olvasható: <– Hat tud-hatom en kiben mi lakik – pattan fel az elnök bosszusan.> <Pedig igazan nincs oka a busongásra. Mert nem partunk csak egygyel nagyobb mint kellene, még az ellenzeken.> <<Mert az ellenzeken <meg> több a fölösleges ember egynél.>>
- „ 17 Eitner azonban nagy külső (K: Eitner nagy kulso)
- „ 24–25 egykori aranyzakallú (K: egykori <...> aranyzakallu)
- „ 25–26 delegátus és közös (K: delegatus <es külügyi> es kozos)
- „ 26 helyet. Nehány (K: helyet. <Egy> Nehany)
- „ 27 egy csoportban (K: egy <tomegben> csoportban)
- „ 32 törvényjavaslattal. Egy-két (K: törvényjavaslattal. <Neh> Egy két)
- 185 : 2 válaszára várt. Csak két ellenzéki államférfi (K: valaszara vart <turelmetlenül. Mindössze a szelbaliak vitatkoztak magok közt a> Csak két <habarekparti embert> ellenzeki államferfi)
- „ 6 a testet... (K: a testet <?monda? a habarékparti>)
- „ 7 mondá a másik – inkább fenntartja. Hiszen, ha (K: monda a <szelsobali> másik – hiszen inkább <fent> fenntartja <Hat> miért teszik tiszta) Hiszen ha)
- „ 11 döcögött be a folyosóra. (K: <jott be> docogott be a folyo-sóra.)
- „ 12 – Ki beszél? (K: <„Ki beszél?” kerde> – Ki beszél –)
- „ 16–17 Elbeszélék addig (K: Elbeszelek <nektek> addig)
- „ 18 alcím: Ferenc meséje (K: Ferenc <tortenete> meseje)
- „ 24–25 gazdálkodjék, nem egészen sikk (K: gazdalkodjék <<...> fordulni>> nem egészen chic)
- „ 29 tegnapelőtt történt! (K: tegnapelott <...> törtent)

- Lap Sor
- 185 : 30 jövő és a (K: jovo <men> es a)
- „ 36 Budapestről. Mi (K: Budapestről. <Nos> Mi)
- 186 : 5 – Lehetetlen! (K: – <Es mit> Lehetetlen!)
- „ 6 – Önök még (K: – <Micsoda> Onok meg)
- „ 13 frankot, levélbe (K: frankot <s ez> levelbe)
- „ 17 amit a lovagias francia (K: amit a <nagy> lovagias francia)
- „ 17–18 nemzet gyűjtött Szegednek, adjuk vissza. Van (K: nemzet <ez is> gyűjtött Szegedre adjuk vissza. <Itt küldök> Van)
- „ 19 még a *poétának* is idecsatolok (K: meg a *versírónak* is <ide itt> ide csatolok)
- „ 23 mondá a budapesti (K: monda a <magyar> budapesti)
- „ 24 szép vonás Andrássy (K: szép <dolog> vonas Andrassy)
- „ 26 egy sarc-alapra, hogy egy (K: egy <valtságdíj> sarc alapra <szánják> hogy egy)
- „ 27 fizetniök, legyen (K: fizetniök <...> legyen)
- „ 37 – Jó, csöndes lélek. (K: – Jó csöndes <ember> lélek.)
- 187 : 3–4 magyar, hanem az osztrák (K: magyar <szul> hanem az osztrak)
- „ 6–7 s egymást megdöfködve (K: s <egyf> egymast megdöfködve)
- „ 8 lehet ilyeneket (K: lehet <mar> ilyeneket)
- „ 13–14 Az elnöki csöngettyű *hivogatólag* hangzott belülről. *Meglehet, utolszor* e nyáron. (K: Az elnöki csöngettyű *utolsót riadozott* e nyáron.)
- „ 18 amit már mondott, (K: amit <mar> mondott)
- „ 19 és érintette diszkrét szavakban a Kálnoky (K: es <megvilágította> érintette diskret <szavakban> szavakban Kálnoky)
- „ 21–22 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <<A vegeken tett onerzetes <nyugo> megjegyzése>>
- „ 22–23 megjegyzésre, beszédje végén *hosszas*, zajos helyeslés tört ki. (K: megjegyzésre <zajos h> beszédje vegeken, zajos helyesles<ek>ben törték ki <a párt>.)
- „ 23–24 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <<Erre felallott Pázmándy <s azon ?hitben? hogy> es megnyugtatta az országot>>
- „ 24 A Ház most olyan nyugodt lett (K: <Erre a beszédre a part> A Haz most olyan nyugodt lett)
- „ 25 Tamás is ösztönszerűleg (K: Tamás <is eldelegve> is osztonszeruleg)
- „ 25–26 katedrából, mintha előtte (K: kathedrabol <mint> mintha <az ott> elotte)
- „ 26–27 lenne a Gallia (K: lenne <Franciaország> a Gallia)
- „ 27 szorongatná: »Kedves (K: szorongatna: <Legyünk> „Kedves)
- „ 28 legyünk megint (K: legyünk <per> megint)
- „ 28–29 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <De Pázmándy>
- „ 29–30 látván szerte a békés hangulatot, (K: latván <az ellenz> szerte a bekes <áramlatokat> hangulatot)

Lap Sor

- 187 : 31 magában: Ez a Tisza most megnyugtatta (K: magaban <Ez a szegeny ember — gondolta magában Ez most > <A Tisza most > Ez a Tisza most megnyugtatta)
- „ 32 Ej, miért ne (K: Ejh <egys> miért ne)
- „ 33 nagylelkű. Tiszát szegényt, (K: nagylelkű <megnyug> Tiszat szegényt)
- „ 34 ami volt, nem akar (K: ami volt, <...> nem akar)
- „ 35 tovább menni (K: tovább <?semmit?> menni)
- 188 : 3 esett le e szavaknál (K: esett <esett> le e szavaknál)
- „ 4 mintha mondaná: (K: mintha <mondana> mondana)
- „ 5 — Derék Dini, tehát megmented a monarchia (K: — <Dini> Derek Dini <milyen szép tőled most te mentetted meg> tehát megmented a monarchia)
- „ 6—7 hatást tett. A karzat rohanat kifelé (hihetőleg a bőrzére magyar aranyjradékot venni), Kubinyi (K: hatást tett. <Apponyi> <Galoppinok rohantak a bőrzére> A karzat <fel> rohant <...> kifelé (Hihetőleg a bőrzére <rentet> magyar aranyjradékot venni) <Apponyi> Kubinyi)
- „ 8 tábla zabokat (K: tabla <zabokat> zabokat)
- „ 20 Széchenyi. Az óriási (K: Széchenyi <...> Az óriási)
- „ 26 idegességét (amelyet az ellenzék bizonyos (K: idegességét <a melyre> <a(melyet)> melyet az ellenzék <mint egy> <mint-egy> bizonyos)
- „ 27 sanszot kíván (K: chanceot <akar> kíván)
- „ 27—28 oly nyugodtan és ügyesen felelt, (K: oly <higgadtan> nyugodtan es <targyilagosan> ügyesen felelt)
- „ 30—31 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Bömbölgő hangját megeresztette, hogy szinte a falak reszkettek>
- „ 33—34 bocsátkoztak, lehetetlen volt (K: bocsátkoztak, <ugy hogy> lehetetlen volt)
- „ 35 Rettentő öblös hangját (K: <Bömbölgő> Rettentő öblös hangját)
- „ 36 de a zaj is nőttön-nőtt. (K: de a <zajos> zaj is <folyton nagyobbodott> nőttön nőtt.)
- „ 39 E pillanatban egy hang közbekialtá (K: E pillanatban <valaki> egy <...> <hang koz> hang közbe kialtá)
- 189 : 3 Valóban kevéssel előbb érkezett Frigyes (K: Valoban <e percben> kevéssel előbb érkezett <a sze> Frigyes)
- „ 4 képviselők közt nagy szenációt okozott. Tömegekben (K: képviselők közt <szomorú> nagy szenációt okozott <a szomorú eset.> <...> Tömegekben)
- „ 6—7 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <De Polonyi a nagy>
- „ 7—8 egy darabig a véletlen ellen, mely hirtelen másfelé fordítá (K: egy darabig <az <általános?> mely a> a <vegzet> véletlen ellen mely <hirtelen egy nagy vilagesemenyre> hirtelen masfele fordítá)
- „ 9 nem volt alkalmas ellensúlyozni (K: nem <allta> birta ellensúlyozni)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 184 : 10 — 12 Eitner viselkedése. — A szabadelvű párt jún. 14-i értekezletén Tisza Kálmán és Széchenyi Pál gr. ismertették a Pázmány interpellációjára adandó válaszokat, majd Eitner Sándor szólalt fel. Felszólalásáról a Nemzet az alábbiakat írta: »Eitner Sándor képviselő kért szót, s arra hivatkozva, hogy a miniszterelnököknek a párizsi kiállítás ügyében tett nyilatkozata rossz hatást keltett az országban, melytől [a] szóló félti a kormánypárt túlsúlyát, azt a felszólítást intézi a miniszterelnökhöz, hogy nem tartana-e szükségesnek elkövetni e rossz hatás eloszlatására mindent, ha mindjárt az valamely miniszter feláldozásával járna is.« (Nemzet, 1888. jún. 15. 7. évf. 165. sz. 1—2. l.)
- „ 28 — 30 *Talán ez volt az az asztalos, aki a magyar zászlót annyira hosszú ideig tartotta Párizsban. Szegény ember, tudom, belehólyagosodott a keze!* — MK visszaül Pázmány jún. 2-i interpellációjának egyik részletére: »A szegedi ünnepély alkalmával, amidőn Párizs annyira kitett magáért, hogy az 1879. jún. 7-i ünnepély egy estei tiszta jövedelme 250 000 tehát 1/4 millió frankot jövedelmezett árvízkárosultainknak, amire nem hiszem, hogy az összes civilizált világ történetében ilyen adakozásra példa volna. (Igaz! Úgy van! Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.) Ezen alkalomkor, mondom, a francia rendezőbizottság önként a párizsi nagy Opera elé egy magyar színű árbocot állíttatott és arra a magyar nemzetiszínű zászlót akarta felhúztatni, ezt megtudván azonban az osztrák nagykövet, akkor gróf Beust, egy nótát intézett a francia kormányhoz, melyben követelte, hogy a magyar zászló árbocostul vételessék le. Zichy Mihály mint a párizsi magyar egyesület elnöke, táviratilag fordult akkor a közös külügyminiszterhez, aki akkor gr. Andrássy Gyula, tehát magyar ember volt, de aki még csak nem is válaszolt Zichy Mihálynak. (Mozgás a szélsőbaloldalon.) A francia rendezőbizottságnak elnöke ekkor azt mondotta: nem tűzhetjük ki a magyar zászlót, mert nem engedik meg az önök miniszterei, de tudják, mit? Kérjék fel egyik honfitársukat, és tartsa az kezében a magyar zászlót és lobogtassa, s akadt is a párizsi magyar egyesület tagjai közt egy derék asztalos legény, ki az egyesület roppant nehéz nemzeti zászlóját esti 9-től reggeli 5 óráig kezében tartotta, és így a magyar zászló mégis figurált a szegedi ünnepélyen Párizsban.« (KNapló, i. h. 218. l.)
- 185 : 19 — *No, ti most azt hiszitek, hogy az uzsorásaimról fogok beszélni.* — MK utalása Pulszky Ferenc és Károly uzsoraperére vonatkozik. Az esetről a PH törvénykezési rovatában az alábbi rövid közlemény található: »Pulszky Ferenc és Károly — mint az már korábbi közlésekből ismeretes — följelentést tettek egy csomó uzsorás ellen, kik közt több ékszer-

- és gabonakereskedő is van, akik színlelt kereskedelmi ügyletek cége alatt uszoráskodtak a Pulszkyakkal. A törvénytészek befejezven a vizsgálatot, az iratokat áttette az ügyészséghez, mely e napokban készült el a vádindítvánnyal; ez nem kevesebb, mint 26 pénzüzér, kereskedő, ügynök, közvetítő stb. ellen irányul . . . » (PH, 1888. jún. 4. 10. évf. 154. sz. 6. l.)
- 186 : 9 Le Figaro — Francia politikai napilap, 1854-ben Henri de Villermessant alapította.
- „ 9—10 — *Hát egy vers volt a »Figaro«-ban, hogy a magyarok adják vissza a franciák pénzét, amit Szegedre gyűjtöttek.* — A Le Figaróban megjelent versről, mely az 1879-es szegedi árvíz károsultjainak javára gyűjtött pénzt követelte vissza, a Szegedi Napló és a Szegedi Híradó is tájékoztatta olvasóit. A Szegedi Híradóban az alábbi cikk jelent meg: » . . . a párizsi Figaro, a francia hóbortnak ez a tipikus lerakó helye, csakugyan kéri vissza a pénzt, mégpedig versben, ami annál komolyabbá teszi a dolgot. Íme, ilyen formát beszél magyar prózai fordításban:
Adjátok vissza a pénzt, a szegedit ! . . .
Távozzatok hálátlan testvérek !
Forogjon csak ismét a világ keserű levében,
Eljöttök megint konyorálni a vén bolond Franciaországához.
Adjátok vissza a szegedi pénzt ! »
(Szegedi Híradó, 1888. jún. 10. 30. évf. 133. sz. 3. l.)
- „ 27 *ha megint öt milliárdot kell fizetniök,* — Az 1870—1871. évi porosz—francia háborút befejező frankfurti béke értelmében Franciaországnak öt milliárd frank hadisarcot kellett Németország számára kifizetnie. Az összeget 1873 végére egyenlítették ki.
- „ 33—34 *Tegnap részt vettem mint delegátus a hadügyi albizottságban.* — A hadügyi albizottság fent említett ülésén a magyar nyelv oktatásának kérdése is szóba került: »a magyar nyelv oktatásának kérdésénél Beöthy Ákos kijelentette, hogy az ellenzék, mely minden évben megtette indítványát a magyar oktatás tárgyában, ma is megmarad ezen álláspontja mellett, de külön indítványt nem tesz, mert nem akarja ezen indítványt minden évben a dicsőséges leszavaztatás látványának kitenni. Erre Bauer báró hadügyi miniszter kijelentette, hogy az ő álláspontja e kérdésben az, hogy a tisztikar akként fejlesztessék, hogy a magyarok tanuljanak meg né-
- 187 : 3—5 — *Azt, hogy ezentúl nemcsak a magyar, hanem az osztrák születésű katonatiszteknek is meg kell tanulniok a magyar nyelvet.* — A hadügyi albizottság fent említett ülésén a magyar nyelv oktatásának kérdése is szóba került: »a magyar nyelv oktatásának kérdésénél Beöthy Ákos kijelentette, hogy az ellenzék, mely minden évben megtette indítványát a magyar oktatás tárgyában, ma is megmarad ezen álláspontja mellett, de külön indítványt nem tesz, mert nem akarja ezen indítványt minden évben a dicsőséges leszavaztatás látványának kitenni. Erre Bauer báró hadügyi miniszter kijelentette, hogy az ő álláspontja e kérdésben az, hogy a tisztikar akként fejlesztessék, hogy a magyarok tanuljanak meg né-

- metül, s a többiek tanuljanak meg magyarul.« (Pesti Napló, 1888. jún. 13. 163. sz. I. l.)
- 187 : 22 — 23 *Az önértetes, méltósággteljes megjegyzésre, beszédje végén, hosszas zajos helyeslés tört ki.* — Tisza Kálmán a következőket mondta: ... »arról meg vagyok győződve, hogy miniszterelnök, kit sokan nem szeretnek, tehet a hazának és a koronának hasznos szolgálatot; de miniszterelnök, aki önmaga és a világ előtt elvesztette tekintélyét, az hasznos szolgálatot nem tehet. (*Élénk, hosszas helyeslés és tetszés jobb felől.*) T. Ház! Meglehet, hogy úgy, mint máskor, ezen nyilatkozatom folytán is megtámadásoknak leszek kitéve, de azt merem állítani, hogy valamint a megtámadások a múltban, bárhonnán jöttek azok, nem voltak rám azon hatással, hogy eltérítsenek arról az útról, melyet meggyőződésem szerint jónak tartok: úgy semmi, bárhonnán jövő megtámadás ezen alkalomból is ezen hatással rám nem lesz. Kérem, méltóztassék válasznak tudomásul venni. (*Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.*)« (KNapló, i. h. 315. l.)
- 34 — 35 *Felállt, s kijelentette, hogy volt, ami volt, nem akar tovább menni* — MK utalása Pázmándy beszédének alábbi részére vonatkozik: »Ami magát az igen t. miniszterelnök úr választását illeti, az bizonyos, hogy nagyon sovány, s engem teljesen ki nem elégített, mindazonáltal, a helyzetet felismerve, tudva azon nehézségeket, melyek ezen kérdés körül csoportosulnak, az igen t. miniszterelnök úr választát elfogadom. Elfogadom pedig, mert óhajtom és lelkem mélyéből kívánom, hogy ezen sajnálatos incidens, bárki okozta is azt, végképp elenyésszék, eltemetessék, hogy annak minden keserű utóíze a két nemzetnél megszűnjék.« (KNapló, i. h. 315. l.)
- 35 — 37 *sőt, ünnepélyesen kijelenti, hogy ezentúl a saját hatáskörében mindent elkövet a hullá mok elsimítására.* — A »saját hatáskör« kifejezés Pázmándy beszédében nem hangzott el, MK a szónok alábbi kijelentését pécézte ki: »... én különösen kötelességemnek tartom, amennyire tőlem csak telik, nem szándékosan félrevezetni a francia közvéleményt, mint az egyes bérenc-tollak ide megírják és innen külföldre kitéviratozzák, hanem ellenkezőleg azon csekély hitelmet, melylyel Franciaországban bírok, arra használni fel, hogy ezen ügynek egyáltalában semmi rossz következménye nemzetünkre fenn ne maradjon.« (KNapló, i. h. 315. l.)
- 188 : 13 — 14 *A többség ingerülten zúgott közbe.* — MK megállapítását a KNapló bejegyzései igazolják. (Ld. I. h. 317. l.)
- „ 15 — *Megrendél hangok!* — *szólt oda nyersen a zajongóknak Ugron.* — Ugron megjegyzésének a KNaplóban nincs nyoma.
- „ 24 — 25 *A miniszter (aki nem tudott eléggé uralkodni érzelmein, ama ismeretes esetenél a kiállításon)* — MK az Országos Kiállítás 1885. novemberi ünnepélyes bezárásának ceremóni-

- ájára utalt, amikor Széchenyi Pál gróf kezét csókolt a záróbeszédet mondó Rudolf trónörökösnek ld. *Az eltűnt paradicsom* c. karcolatban. (Krk 71. köt. 68–70., jegyzeteinket 268–271. l.)
- 188 : 27–28 [Széchenyi] *oly nyugodtan és ügyesen felelt, hogy még ellenfeleit is lefegyverezte.* — Irónk túloz a beszéd hatásának megítélésében. A KNAplóban az alábbi bejegyzések olvashatók: *Helyeslés a jobboldalon., Ellentmondások a szélsőbaloldalon., Igaz! Úgy van! a jobboldalon., Mozgás a szélsőbaloldalon., Élénk helyeslés jobb felől., Zaj és nyugtalanság a szélsőbal felől* (Ld. KNApló, i. h. 319. l.)
- „ 31 [Polónyi] *Elkezdett személyeskedni, frázisokat puffogatni.* — A szónok stílusának érzékeltetésére érdemes beszédéből felidézni egy részletet: »Sajátságos szerencséje van, t. képviselőház, a t. miniszter úrnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Sajátságos szerencséje, mondom, mert az ő egzisztenciáját csak úgy lehet magyarázni, ha a fizikához apellálunk *(Halljuk!)*, olyan a t. miniszter úr, mint a parafadugasz *(Derültség bal felől.)* valahányszor a víz alá nyomják, akárhányszor és akármilyen mélyen, mindig a felszínre kerül — természetesen saját súlyánál fogva. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*« (KNApló, i. h. 321. l.)
- „ 32–33 *a bent maradtak pedig ellenszerves közbekiáltásokkal ingerelték,* — A KNApló tanúsága szerint MK pontosan közvetítette a képviselőház hangulatát. (Ld. i. h. 319–322. l.)
- 189 : 1 — *Meghalt a német császár!* — A KNApló alapján a képviselőházi jelenet a következőképpen zajlott le: »*(Általános zaj. Felkiáltások jobb felől: Zárjuk be a tanácskozást! Eláll! Eláll! Meghalt a német császár! Halljuk! Halljuk a szélsőbaloldalon.)* Ha a konferencián már meglett volna a határozat, hogy beszédemet nem akarják meghallgatni, méltóztassanak ezíránt engem tájékoztatni. *(Nagy zaj. Felkiáltások jobb felől: Eláll! Eláll! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Bocsánatot kérek, nem tudtam, hogy a német császár halála teszi önöket igazgottakká, mily szerencsés a miniszter úr, mellőzöm a felolvasást.« (KNApló, i. h. 319. l.)
- „ 2 *Polónyi vállat vont, és tovább bömbölt.* — MK megjegyzése találó, a szónok valóban nem zavartatta magát, a nagy zaj és kiabálás ellenére tovább folytatta beszédét. (Ld. KNApló, i. h. 319–321. l.)
- „ 3–4 *Frigyes császár halálhíre.* — A császár június 15-én de. 11 órakor halt meg.

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik az MK-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A felsorolt adatok csak az MK-karcolatok megjelenésekor meglévő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatban, a dőlt számok a jegyzetekben való előfordulásra utalnak.

- Abrányi Kornél*, ifj. — (1849—1913) író, lapszerkesztő. 1882—83-ban az Ország-Világ szerkesztője. A Pesti Napló főmunkatársa, 1887-től szerkesztője; az 1887—92-es ciklusban ismét a Borsod megyei Dédesd országgyűlési képviselője. — 145, 282, 285, 401
- Aczárdy Ignác* — (1845—1906) történész, az MTA tagja. — 401
- Adam, Mme; Lamber, Juliette* — (1863—1936) francia írónő, aki hazánk iránt nagy rokonszenvvel viseltetett. Ő indította meg 1878-ban az elpusztult Szeged érdekében a jótékonyági mozgalmat Franciaországban. 1883-ban fogadta Párizsban a magyar írókat, 1884-ben hazánkba látogatott. — 164
- Almássy Géza* — (1849—?) megyei tisztségviselő, az 1887—92-es ciklusban először jutott mandátumhoz. Heves megye kápolnai kerületének szabadelvű párti képviselője. — 133, 349, 357, 359, 444
- Almássy Sándor* — 1861-től a Heves megyei fügedi kerület képviselője, a függetlenségi párt egyik szervezője. — 133, 141, 349, 359, 380, 382, 434
- Andrássy Gyula*, gróf — (1823—1890) miniszterelnök, 1871—1879 között a Monarchia külügyminisztere, lemondása után visszavonult az aktív politikai tevékenységtől, a főrendiház tagja. — 9, 22, 37, 51, 121, 122, 137, 200, 225, 244, 245, 340, 401, 458
- Andrássy Manó*, gróf — (1821—1891) az MTA tagja, 1881-től Gömör és Kishont megye roznyói kerületének szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 69, 110, 132, 161, 186, 314, 315, 319, 330, 357, 359, 415, 416

- Apáthy István* — (1829–1889) jogász, egyetemi tanár, az MTA lev. tagja 1873-tól, majd r. tagja 1884-től. — 107, 312
- Apponyi Albert*, gróf — (1846–1933) 1872-től különböző ellenzéki pártok képviselője, az 1880-as évek elején a mérsékelt ellenzék egyik vezére, az 1887–92-es ciklusban Jászberény választotta képviselőjévé. — 33, 37, 96, 97, 100, 104, 105, 106, 122, 123, 132, 133, 135, 140, 143, 152, 169, 174, 188, 229, 297, 300, 301, 305, 306, 310, 311, 337, 357, 358, 362, 363, 366, 372, 378, 382, 383, 388, 397, 398, 401, 402, 403, 434, 435, 438, 440, 443, 453, 454
- Arany János* — (1817–1882). — 356
- Arany László* — (1844–1898) Arany János fia; költő, műfordító, kritikus. 1887-től szabadelvű párti programmal Nagyszalonta országgyűlési képviselője. — 120, 330, 331, 336
- Asbóth János* — (1845–1911) író, újságíró, az 1887–92-es ciklusban a Krassó-Szörény megyei Szászka kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 105, 107, 111, 296, 306, 309, 312
- Bach, Alexander* — (1813–1893) osztrák politikus, 1848-ban igazságügy-miniszter, 1849-ben belügyminiszter, 1852-től a kormány tényleges vezetője. — 25
- Bajza József* — (1804–1858). — 247
- Baksay Sándor* — (1832–1915) író, költő, műfordító; az MTA tagja. — 30
- Balassa Antal*, báró — (1822–1877) a Nógrád megyei Kékkő várának ura. — 14, 214
- Balogh Pál* — (1854–1933) újságíró, 1879-ben a Pesti Hírlapnál dolgozott, 1881-től a Budapesti Hírlap munkatársa. — 204
- Bánffy Béla*, gróf — (1831–1888) Szilágy megye főispánja, majd 1876-tól képviselő, az 1887–92-es ciklusban a Kolozs megyei Bánffi-Hunyad kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 89, 90, 110, 111, 121, 137, 279, 323, 441
- Baranyi Ödön* — (1850–?) ügyvéd, 1881-től a Bihar megyei margittai kerület szabadelvű párti képviselője. — 90
- Barcsay Ákos* — 48-as honvédkapitány, cs. és kir. kamarás, országgyűlési képviselő. — 9
- Barka Gergely* — MK alkotta személynév. — 55
- Bárkány Ferenc* — budapesti kereskedőség. — 227
- Baross Gábor* — (1848–1892) megyei tisztségviselő, 1875-től tagja a képviselőháznak, 1883-tól közlekedésügyi államtitkár, 1886-tól közlekedésügyi miniszter, az 1887–92-es ciklusban ismét Győr városában választották meg képviselőnek. — 74, 90, 111, 151, 152, 157, 158, 159, 163, 279, 288, 314, 320, 321, 381, 398, 400, 401, 402, 405, 406, 409, 410, 411, 417, 420, 453
- Bartal Aurél* — (1855–?) Pozsony vármegye főispánja, 1888. márc.-ban Pozsony megye dunaszerdahelyi kerületének megüresedett mandátumára jelöltette magát; időközben elállt szándékától és visszalépett. — 365
- Bartalus István* — (1821–1899) zenetörténész, népdalgyűjtő, az MTA I. tagja. 1867-től a

- Kisfaludy Társaság tagja. — 30
- Bartók Lajos** — (1851–1902) költő, drámaíró. 1869-ben az Üstökös munkatársa, majd 1878-ban megindította és haláláig szerkesztette a Bolond Istók c. élelapot. 1886. jan. 1-től Mikszáth Kálmánnal közösen szerkesztette az Urambátyám c. élelapot. — 401
- Bassó Armin** — (? —1884) a képviselőház könyvtárosa. — 447
- Báthori István** — (? —1530) 1507-től zalai főispán, a főnemesei párt egyik vezére. 1519-ben nádor lett. A mohácsi csata után Ferdinándhoz csatlakozott. — 388
- Battenberg Sándor** — (1857–1893) Bulgária első fejedelme 1879–1886 között, I. Sándor néven. — 386
- Bauer, Ferdinand** báró — (1825–1893) 1888 márciusától a Monarchia hadügyminisztere. — 186, 459
- Bauszern Guido** — (1839–1917) 1872 óta tagja az országgyűlésnek mint Nagy-Küküllő megyei szabadelvű párti képviselő. Az 1880-as évek végén Fogaras megye főispánja lett. — 330
- Bede Kovács Kálmán** — (1818–1889) 1875-től a Tisza-kabinet horvát-szlavon-dalmát minisztere. — 99, 279
- Bedő Albert** — (1839–1918) erdész, az MTA I. tagja. 1881-ben miniszteri tanácsos, 1885-ben államtitkár lett. — 30
- Bekics Gusztáv** — (1847–1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollégája a Pesti Hírlapnál. 1884-től Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője. — 78, 79, 92, 105, 271, 310, 443
- Benczúr Gyula** — (1844–1920) festő, a XIX. századi történeti festészet egyik jelentős alakja, 1910-től az MTA t. tagja. — 29, 30, 224
- Benedek Elek** — (1859–1929) újságíró, író, az Ország-Világ felelős szerkesztője, az 1887–92-es ciklusban a Háromszék megyei nagyajtai kerület függetlenségi párti képviselője lett. — 127, 348, 352
- Benedek Lajos** — (1858–1890) színész, 1876-tól a Nemzeti Színház tagja. — 204
- Beniczy Árpád** — (1849–?) megyei tisztségviselő, 1887-től Balassagyarmat függetlenségi párti képviselője. — 23
- Beniczy Ferenc** — (1833–1905) ellenzéki politikus, majd 1884-től belügyi államtitkár, az 1887–92-es ciklusban a Torontál megyei Bánátokmlós képviselője. — 230
- Beniczy Ferencné** ld. Beniczky-né Bajza Lenke
- Beniczykné Bajza Lenke** — (1840–1905) író, a Petőfi Társaság tagja. — 22, 230
- Béthy Ákos** — (1838–1904) publicista, a parlamentnek 1872-től tagja (az 1881–84-es ciklusban nem volt képviselő), az 1887–92-es ciklusban a Veszprém megyei somlyóvásárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 36, 97, 100, 101, 135, 152, 282, 306, 309, 362, 363, 366, 459
- Béthy Algernon** — (1839–1900) megyei tisztségviselő, 1875-től képviselő, az 1884-es ciklustól a Bihar megyei ugrai kerület szabadelvű párti képviselője. — 101, 108, 121, 129, 134, 169, 179, 296, 299, 340, 349, 353, 432, 438, 441, 453
- Bernadotte, Jean-Baptiste Jules** —

- (1763–1844) francia marsall, majd XIV. Károly néven 1818–1844-ig Svédország és Norvégia királya. — 255
- Bernadotte, Oszkár* — (1859–?) II. Oszkár svéd király fia, gothlandi herceg; Münck Ebbával kötött házassága után a Bernadotte nevet viselte. — 58, 59, 60, 61, 253, 254
- Bernáth Dezso* — (1841–?) ügyvéd, 1884 óta Ung megye nagykaposi kerületét képviseli mérsékelt ellenzéki programmal. — 134, 140, 143, 357, 372, 376, 378, 382
- Berzeviczy Albert* — (1853–1936) kultúrpolitikus, 1881-től tagja a parlamentnek, 1886-tól a közoktatásügyi minisztérium államtitkára, az 1887–92-es ciklusban a Szepes megyei lőcsei kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 30, 348, 349
- Beust, Friedrich Ferdinand* — (1809–1886) szász miniszter, majd 1866. októbertől 1867. februárig a Monarchia külügy-minisztere, 1871-től párizsi, később londoni nagykövete. — 458
- Bismarck, Otto von*, herceg — (1815–1898) német államférfi és diplomata. — 8, 12, 42, 43, 53, 89, 121, 126, 142, 165, 166, 340, 346, 371, 386, 421, 422
- Büttő István* — (1822–1903) 1874–75-ben az utolsó Deák-párti kormány miniszterelnöke, majd az ellenzékhez vonzó képviselő, az 1887-es választásokkor nem jutott mandátumhoz. — 49, 225
- Bluntschli, Johann Kaspar* — (1808–1881) svájci származású állam- és nemzetközi jogász, egyetemi tanár. — 108, 154, 316
- Bocskai István* — (1557–1606) erdélyi fejedelem. — 16, 19
- Boda Vilmos* — (1838–?) megyei tisztségviselő, törvényszéki bíró, az 1887–92-es ciklusban ismét Szekszárd város függetlenségi párti képviselője. — 370
- Boér Antal* — (1802–1892) Kossuth követője volt. Az 1870-es években Tisza Kálmán csoportjához csatlakozott; 1872-ben lett képviselő, 1875-től a fogarasi kerület képviselője, a Ház korelnöke. — 156
- Bokros Elek* — (1844–?) ügyvéd, az 1887–92-es ciklusban Nagyiklód szabadelvű párti képviselője. — 92, 282, 283, 285
- Bolgár Ferenc* — (1851–1923) katonatiszt, szakíró, a *Katonai Lapok* szerkesztője, az 1887–92-es ciklusban a Sopron megyei kismartonai kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 109, 155, 317, 342, 357, 397, 453
- Bombelles Károly*, gróf — (1832–1890) osztrák–magyar altengernagy, 1877-ben Rudolf trónörökös főherceg udvarmestérének nevezték ki. Ebből az állásból nyerte el az altengernagy rangot és a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot. — 29
- Bonaparte, Napoléon Victor* — (1862–1926) Napóleon fiútestvérének, Jeromosnak le származottja. 1886-ban mint trónkövetelőt kiutasították Franciaországból. — 172
- Borbála királyné* — (1392–1451) Cillei Borbála; Zsigmond király felesége. — 200

- Boros Bálint** — (1819—?) Szatmárnémeti polgármestere, az 1887—92-es ciklusban is Szatmárnémeti szabadelvű párti képviselője. — 80
- Boros Béni** — (1838—1896) vasútépítő mérnök. Erdemei elismerésül kir. tanácsosi címet kapott, az 1887—92-es ciklusban ismét a borosjenői kerület szabadelvű párti képviselője. — 288, 393
- Bosco, Bartolomeo** — (1793—1863) olasz bővész, mutatványosaival lejárt Európát és a Közel-Keletet, Magyarországon is járt. — 8, 199
- Bosányi László** — (1823—1899) vármegyei aljegyző; a szabadságharc bukása után fogságot szenvedett; 1881-től a gödöllői kerület szabadelvű párti képviselője. — 144
- Boulanger, Georges Ernest** — (1837—1891) francia tábornok és politikus. 1871-ben részt vett a Párizsi Kommun levételében. 1886—87-ben hadügyminiszter. 1889-ben a kormány leleplezte köztársaság-ellenes katonai diktatúra létrehozását célzó összeesküvését. — 75, 164, 172
- Böhö Ferenc** — szentesi lakos. — 48
- Böröcsök János** — vásárhelyi lakos. — 47
- Bramann, Fritz** — (1854—1913) német gégeespecialista; Frigyes német trónörökösöt operálta. — 233
- Brunszvik József, gróf** — (1750—1827) 1788-ban udvari kancellár; a hétszemélyes tábla első tanácsosa. 1796-tól Csongrád vármegye főispánja, 1807-től Nógrád vármegye főispánja. — 14
- Budai Ezsaiás** — (1766—1841) történetíró, klasszika-filológus, az MTA tagja. — 143, 387
- Burián István, báró** — (1851—1922) a tárgyalt időszakban osztrák—magyar diplomata: alkonzul Bukarestben, majd főkonzul Belgrádban. 1903-tól több ízben a Monarchia minisztere. — 22
- Busbach Péter** — (1827—1905) ügyvéd, az 1887—92-es ciklusban is Budapest terézvárosi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 342, 355, 356, 371
- Bylandt-Rheydt, Arthur, gróf** — (1821—1891) 1876—1888-ig a Monarchia közös hadügyminisztere. — 459
- Caffarelli** ld. Caffarelli
- Caffarelli, François** — (1766—1849) francia tábornok, hadügyminiszter. — 73
- Carnot, Marie François Sadi** — (1837—1894) francia politikus, 1887 decemberétől köztársasági elnök. Anarchista merénylet áldozata lett. — 172
- Catty, Adolf, báró** — (1823—1897) tábornagya, a Monarchia 5. hadtestének parancsnoka. — 166, 167, 171, 426, 427, 429, 433
- Cavour, Camillo di Benzo, gróf** — (1810—1861) 1852—1861-ig a Szárd Királyság miniszterelnöke. — 173, 438
- Cederström, Gustaf Olaf** — (1845—1933) svéd történeti festő, 1878-tól a stockholmi akadémia tagja, majd igazgatója. — 58, 255
- Chorin Ferenc** — (1842—1925) ügyvéd, politikus, közigazász. 1884 óta Szatmár megye Aranyos-Medgyes kerületének szabadelvű párti képviselője. — 107, 312, 444

- Czirer Akos* — (1851 — ?) ügyvéd, az 1887—92-es ciklusban Baranya megye egyik kerületének függetlenségi párti képviselője. — 130, 342, 397
- Csáky Albin*, gróf — (1841—1912) Trefort halála után (1888-ban) vallás- és közoktatásügyi miniszter. Főrendiházi tag. 1884-ben nevezetes volt a polgári házasság vitájában tartott főrendiházi beszéde, mert a polgári házasság hívének vallotta magát. — 230
- Csáky László*, gróf — (1820—1891) politikus, főispán. 1876-tól tagja a parlamentnek, a Trencsén megyei varini kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. 1887-ben a Ház alelnöke lett. — 109, 111, 119, 124, 317, 323, 441
- Csáky Tivadar*, gróf — (1834—1894) az önkényuralom idején megalakult hazai titkos ellenállási szervezet egyik résztvevője. — 211
- Csanády Sándor* — (1841—1892) földbirtokos, 1861-től tagja volt a képviselőháznak, függetlenségi programmal lépett fel. Az 1887-es választásokon nem jutott mandátumhoz. — 15, 16, 17, 19, 21, 95, 194, 211, 212, 214, 215, 443
- Csatár Zsigmond* — (1836—1893) községi jegyző, ügyvéd. 1875-től Csongrád függetlenségi párti képviselője. 1884-ben nem jutott kerülethez. 1887-ben antiszemita programmal választották meg Gyulán. — 98, 130, 131, 157, 175, 294, 295, 355, 356, 371, 392, 409
- Csemegi Károly* — (1826—1899) büntetőjogász. Igazságügyi államtitkár, majd pedig kúriai tanácselnök volt. — 238
- Csepreghy Lajos* — (1820—1890) a Nemzeti Színház titkára volt, számos művet fordított. — 231
- Csernátony Lajos*, Cseh — (1823—1901) publicista, Tisza Kálmán egyik bizalmasa, 1875-től haláláig szabadelvű párti képviselő, 1878-tól Fiumét képviselte. — 121, 180, 181, 182, 183, 331, 382, 443, 448, 452
- Csernovics Péter* — (1810—1892) temesi gróf és főispán. — 14, 15, 163, 416
- Csiky Gergely* — (1842—1891). — 207
- Dániel Ernő* — (1843—1923) ügyvéd, az 1887—92-es ciklusban a Torontál megyei Pancsova kerület szabadelvű párti képviselője. — 342, 357
- Dániel Márton* — Erzsébetváros országgyűlési képviselője. — 123, 337, 338
- Darányi Ignác* — (1849—1927) nagybirtokos, ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság elnöke. — 112, 151, 182, 183, 288, 314, 355, 398, 405
- Dárdai Sándor* — (1842—1933) jogtudományi közíró, 1878-tól képviselő, 1881-től az Alsó-Fehér megyei nagyenyedi kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 124, 330, 367, 441
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 16, 28, 32, 33, 91, 214, 224, 225
- Decrais, Pierre-Louis-Albert* — (1838—1915) francia politikus. — 173, 182, 187, 437, 452
- Dessewffy Aurél*, gróf — (1846—1928) közzgazda, az MTA ig. tagja, 1874—1883 között a képviselőház, 1884—87 között a főrendiház, az 1887—92-es ciklusban újból a képviselőház tagja, a Pozsony

- megyei Szentjános kerületben választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 120, 330, 423
- Diogenész* — (i. e. 404—323) görög filozófus. — 48
- Doda Traján* — (1820—?) katonatiszt, majd nyugdíjazása után 1873-tól képviselő, az 1887—92-es ciklusban nem jutott érvényes mandátumhoz. — 92, 282, 285
- Domahidy István* — (1835—?) megyei tisztségviselő, 1872-től országgyűlési képviselő, 1881-től képviseli a Szatmár megyei csengeri kerületet szabadelvű párti programmal. — 160, 161, 162, 411, 415
- Dumas, Alexander* — (1824—1895). — 230
- Edelsheim-Gyulay Lipót*, báró — (1826—1893) cs. és kir. lovasági tábornok, 1874—1886-ig Magyarország főhadparancsnoka. — 19, 218
- Eduard, III.* — (1312—1377) angol király. — 200
- Egressy Akos* — (1830—1914) színész, 1878-tól a Nemzeti Színház tagja. — 204
- Egressy Béni* — (1814—1851) színész, színműíró, zeneszerző. — 231
- Eitner Sándor* — (1835—?) 1886-tól Zala megye gróthi kerületének országgyűlési képviselője. — 184, 188, 454, 458
- Ejens* — MK szerint zeneszerző. Nevét ma már a kézikönyvek sem tartják számon. — 60
- Éles Henrik* — (1840—?) ügyvéd, 1878-ban a parlament tagja lett, 1884—87-es ciklusban nem jutott mandátumhoz, az 1887—92-es ciklusra a Jász-Nagykun-Szolnok megyei jákóhalmi kerületben szabadelvű párti programmal újra megválasztották. — 21, 102, 103, 104, 218, 300, 301, 304, 305
- Emich Gusztáv*, emőkei — (1843—1911) könyvkiadó, zoológus, kertész, 1884-től tagja a parlamentnek, mindkét alkalommal a Hunyad megyei szászvárosi kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 149, 381, 392
- Enyedi Lukács* — (1845—1906) közgazdász, publicista, a Szegedi Napló főszerkesztője, az 1884—87-es ciklusban a tápei kerület függetlenségi párti képviselője volt, az 1887-es választások alkalmával nem jutott mandátumhoz. — 160
- Eötvös Károly* — (1842—1916) író, hírlapíró, ügyvéd. Megyei tisztségeit követően 1872-ben a parlament tagja lett, a fúzió után visszavonult, 1878-tól függetlenségi párti képviselő. Az 1882—83-as tisztaeszlári perben a vádlottak védőügyvédje lett. 1884-ben nem választották meg. Az 1887—92-es ciklusban Nagykőrös választotta meg függetlenségi programmal. — 106, 107, 112, 113, 122, 130, 131, 139, 140, 142, 149, 150, 163, 164, 305, 307, 312, 321, 322, 324, 325, 340, 341, 372, 375, 378, 379, 380, 383, 391, 392, 393, 394, 396, 397
- Erzsébet, Wittelsbach* — (1837—1898) bajor hercegnő, osztrák császárné, magyar királyné. — 224
- Fabiny Teofil* — (1822—1908) jogász, előbb a hétszemélyes tábla, majd a legfelső ítélőszék bírója. 1886. máj. 15.—1889. ápr. 9. között igazságügy-miniszter. Az 1887—92-es ciklusban Sopron választotta meg

- képviselőjévé. — 48, 50, 74, 75, 76, 99, 112, 113, 134, 136, 143, 265, 266, 279, 282, 321, 322, 325, 342, 356, 357, 362, 371, 382, 392
- Falk Miksa** — (1828–1908) publicista, politikus, 1867-től a Pester Lloyd szerkesztője, 1869-től képviselő, 1884-től Arad város választotta meg szabadelvű párti programmal. — 91, 279
- Farkas Imre** — országgyűlési képviselő, 1887-ben a halasi kerület, melyet addig Mocsáry Lajos képviselt, választotta meg függetlenségi párti programmal. — 143, 382, 387
- Fáy András** — (1786–1864) a reformkor jelentős alakja; regényt, elbeszélést, színművet és tanító meséket írt. — 37
- Fejérváry Géza**, báró — (1833–1914) tábornok, 1884 októberétől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. Az 1887–92-es ciklusban a főváros I. kerületében választották meg. — 170, 279, 342, 357, 397, 401, 404, 426, 429
- Fenyvessy Ferenc** — (1855–1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 69, 104, 107, 109, 110, 123, 132, 135, 144, 150, 151, 155, 261, 296, 305, 309, 314, 315, 317, 318, 319, 355, 356, 363, 371, 382, 383, 389, 392, 393, 395, 397, 400, 401, 453
- Ferenc, I. osztrák császár**, magyar király — (1768–1835) uralkodott: 1792-től. — 82, 224
- Ferenc József, I. osztrák császár**, magyar király — (1830–1916). — 214, 221
- Feszty Árpád** — (1856–1914) festőművész. — 30
- Floquet, Charles** — (1828–1896) francia politikus, 1871-től képviselő, 1885–88-ig a képviselőház elnöke, 1888–89-ig miniszterelnök. — 164, 172, 186
- Fluger Károly** — (1833–?) városi tisztviselő, törvényszéki bíró, 1869–75 között a parlament tagja, majd 1884-től újból Besztercét képviselte szabadelvű párti programmal. — 90
- Forgách Pál** — Nógrád megyei arisztokrata. — 13, 14
- Földváry** — kecskeméti szolgabíró. — 82, 84, 85, 86, 273
- Földváry Gábor** — (1787–1854) Pest megyében 1810-től helyettes szolgabíró, majd helyettes alispán, táblabíró, 1832–38-ig másodalispán, 1846-ban főispánhelyettes. — 82, 84, 85, 86, 278
- Földváry Miklós** — (1858–?) megyei tisztségviselő, 1881-től a Pest megyei ráckevei kerület szabadelvű párti képviselője. — 443
- Fraknói Vilmos** — (1843–1924) történetíró, kanonok, c. püspök, az MTA I. tagja, 1879-től az MTA főtitkára, majd 1889–92-ig másodelnöke. — 29, 51, 52, 246
- Fráter Pál** — (1808–1877) 1839-ben nógrádi követ, 1848-ban honvédtiszt volt. 1861-ben a megye egyik országgyűlési képviselőjévé választották. — 14
- Frigyes, I. porosz király** — (1657–1713) uralkodott: 1688-tól. — 200
- Frigyes, III. német császár** — (1831–1888) I. Vilmos porosz király és német császár fia. 1887-ben gégebaj támadta meg. Uralkodott: 1888. márc. 12.–1888. jún. 15-ig. — 42, 43, 189, 232, 233, 370, 386, 393, 454, 461

- Frigyes Maria Albrecht*, osztrák főherceg — (1856—1936) 1883-tól vezérőrnagy és a 14. hadosztály parancsnoka, 1886-tól altábornagy. — 166, 426
- Fröhlich Gusztáv* — (1837— ?) Arad megyei földbirtokos. 1872 óta tagja a képviselőháznak, Arad megye új aradi kerületét képviselte eleinte szabadelvű párti, majd 1878-tól párton kívüli, az 1887—92-es ciklusban ismét szabadelvű párti programmal. — 124, 125, 346
- Füttaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró, a kormány félhivatalos könyvátírójának tulajdonosa és szerkesztője. — 21, 220
- Fülöp, III.* burgundi herceg — (1396—1467). — 200
- Gaál Jenő* (felvinci) — (1847— ?) megyei tisztségviselő, 1876-ban ügyvédi irodát nyitott Budapesten. 1878-tól a Torda-Aranyos megyei Felvinc szabadelvű párti képviselője. — 179, 180, 181, 182, 282, 449
- Gaál Jenő* (pécskai) — (1846—1934) megyei tisztségviselő, 1878-tól tagja a parlamentnek, 1884-től az Arad megyei pécskai kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 72, 119, 131, 132, 170, 171, 179, 330, 334, 335, 337, 357, 358, 382, 428, 429, 434, 449
- Gajári Ödön* — (1852—1919) hírlapíró, hosszabb időn át országgyűlési képviselő. Az 1887—92-es ciklusban Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyei Dunapataj kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. Mikszáth baráti köréhez tartozott. — 112, 122, 133, 139, 140, 142, 143, 321, 371, 376, 382, 386, 444
- Gambetta, Léon Michel* — (1838—1882) francia politikus, III. Napóleon császárságának ellenfele, a köztársaság híve. — 437
- Ghyczy Kálmán* — (1808—1888) 1865-től Tisza Kálmánnal együtt az ún. balközép vezetője, 1874-ben pénzügyminiszter, a fúzió egyik előkészítője, 1879-ig a képviselőház elnöke, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 30, 31, 32, 33, 146, 147, 193, 225, 226, 241, 390, 391
- Giesel von Giesslingen, Wladimir* báró — (1860—1936) osztrák diplomata. — 30
- Gladstone, William Ewart* — (1809—1898) angol államférfi. — 117
- Goblet, René* — (1828—1905) francia államférfi. 1886-tól miniszterelnök, 1888-ban Franciaország külügyminisztere. — 173, 174, 182, 187, 436, 437, 438, 452
- Gosztonyi Sándor* — (1826— ?) ügyvéd, 1884-től tagja a parlamentnek, azóta Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselője. — 123, 124, 314, 348
- Gothlandi herceg* — ld. Bernadotte, Oszkár
- Görgey Béla* — (1851— ?) ügyvéd, 1887-ben lett először képviselő, Sáros megye girálty kerületét képviselte előbb szabadelvű párti, majd 1888. májustól párton kívüli programmal. — 151, 400
- Grabovszky Szilárd* — (1829—1888) budapesti polgár. — 71, 72, 262
- Grévy, Jules* — (1807—1891) francia politikus, 1879. jan. 30-án választották köztársasági elnökké. — 164

- Gromon Dezső* — (1838—1912) az 1887—92-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei tovarisovai kerület szabadelvű párti képviselője. — 142, 282, 285
- Grünwald Béla* — (1839—1891) publicista, történész, az MTA I. tagja. 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zólyom megyei szliácsi kerületet képviselte. — 78, 79, 117, 135, 151, 269, 271, 313, 334, 363, 400
- Gulácsy Dezső* — (1839— ?) megyei tisztségviselő, 1884-től országgyűlési képviselő, az 1887—92-es ciklusban a Bereg megyei felvidéki kerület szabadelvű párti képviselője. — 156, 157, 405
- Gulner Gyula* — (1843—1909) megszakításokkal 1872-től tagja a parlamentnek, először balközépi, majd függetlenségi párti programmal. Az 1887—92-es ciklusban ismét a Pest megyei monori kerületben választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 349
- Gusztáv Adolf* — (1858—1950) svéd trónörökös; 1907-től V. Gusztáv néven svéd király. — 58, 255
- Gyenes László* — (1857—1924) drámai színész, 1882-től a Nemzeti Színház tagja. — 204
- Gyórfy Gyula* — (1858— ?) országgyűlési képviselő, 1884-től tagja a parlamentnek. Az 1887—92-es ciklusban ismét a Csík megyei Karczfalva függetlenségi párti képviselője. — 282, 296, 362, 397
- György Endre* — (1848—1927) közgazdász, az MTA I. tagja. 1887-től kisebb mezezakításokkal országgyűlési képviselő, 1884—87-ben az Ugocsa megyei halmi kerületben választották meg, az 1887-es választásokkor nem szerzett mandátumot, de Literáty Ödön halála után helyébe Munkácson képviselővé választották. — 132, 357
- György Vilmos* — brandenburgi és bayreuthi trónörökös. — 8
- Gyulai Pál* — (1826—1909) 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 80, 146, 178, 390
- Hagara Viktor* — (1848— ?) megyei tisztségviselő, az 1887—92-es ciklusban a nagyszőlősi kerület szabadelvű párti képviselője, a későbbiekben Bereg vármegye főispánja. — 438
- Halévy, Ludovic* — (1834—1908) francia dráma- és regényíró. — 369
- Handler Mór* dr. — orvos és sebésztudor, szülész és szemész volt, aki reklámhirdetéseiben főleg a nemi bajok gyógykezelését ajánlgatta. Orvosi rendelője Pesten a Kígyó u. 2. sz. alatt működött. — 10
- Hannibal József* — (1847— ?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, az 1887—92-es ciklusban a Sopron megyei nagybajomi kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 112, 129, 321, 324, 330, 444
- Hanzély László* — (1829— ?) 1876-tól Nógrád megye közigazgatási bizottságának tagja. 1887-től országgyűlési képviselő, Nógrád megye sziráki kerülete szabadelvű párti programmal választotta meg. — 90, 93, 94, 96, 283
- Haynald Lajos* — (1816—1891) bíbornok, kalocsai érsek, főrendiházi tag, az MTA tiszteleti tagja. — 29, 137, 223, 369, 401

- Hegedüs Sándor* — (1847–1906) politikus, publicista, 1875-től tagja a parlamentnek, 1884-től Kolozsvár szabadelvű párti képviselője, 1878-tól a pénzügyi bizottság főelődója. — 29, 89, 96, 288, 291, 313, 342, 348, 361, 366, 423, 434, 453, 454
- Helfy Ignác* — (1830–1897) Kossuth személyes híve, a függetlenségi párt egyik vezető egyénisége. 1878-tól tagja a Háznak, az 1887–92-es ciklusban a Csongrád megyei szegvári kerület mandátumát tartotta meg. — 23, 93, 95, 130, 132, 152, 164, 165, 166, 171, 172, 175, 283, 289, 291, 292, 297, 300, 306, 307, 313, 342, 355, 366, 367, 381, 397, 398, 405, 417, 418, 422, 423, 433, 434, 435, 453, 454
- Henzi, Heinrich* — (1785–1849) osztrák tábornok, Buda ostromakor kapott sebébe belehalt. — 218, 426
- Herman Ottó* — (1835–1914) természettudós és politikus. 1879-től Szeged város II. kerületét képviselte, az 1887-es választáson nem nyerte el a szavazatok többségét, így kimaradt a parlamentből. — 39, 122, 149, 231, 341, 393
- Hettyey* — MK alkotta személynév. — 43, 44, 45, 46, 193, 237
- Hevessy Benedek* — (1826–?) 1878-tól országgyűlési képviselő, 1881-ben kimaradt a képviselőházból, az 1887–92-es ciklusban ismét a Gömör–Kishont megyei putnoki kerület függetlenségi párti képviselője. — 313
- Hieronymi Károly* — (1836–1911) mérnök, politikus, közlekedésügyi államtitkár, az 1887–92-es ciklusban továbbra is a Torontál megyei zsombolyai kerület szabadelvű párti képviselője. — 416, 453
- Hock János* — (1859–1936) katolikus pap, politikus és író. Az 1887–92-es ciklusban a Somogy megyei Szil kerületben szabadelvű párti programmal megválasztották. — 127, 140, 348, 352, 372, 377, 444
- Hodossy Imre* — (1840–1909) jogász, politikus, 1869-től tagja a képviselőháznak, az 1887–92-es ciklusban ismét a Sáros megyei kisszebeni kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 355, 356, 371
- Hoüsy Pál* — (1850–1927) csillagász, publicista, 1881-től a Békés megyei gyomai kerület függetlenségi párti képviselője. — 29, 151, 376, 393, 395, 396
- Hollaky Imre* — (1845–?) ügyvéd, az 1887–92-es ciklusban Hunyad megye körösbányai kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 355
- Holló Lajos* — (1859–1918) újságíró, az 1887–92-es ciklusban Félegyháza város függetlenségi párti képviselője. — 16, 109, 127, 214, 313, 317, 348, 352
- Hollósy Mátyás* ld. Mátyás király
- Holubár* — nagy erejű cseh lovak. (XV. sz.). — 28, 224
- Horánszky Nándor* — (1838–1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben balközépi programmal képviselővé választották, 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párt-hoz, 1881-től három ciklusban Esztergom mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 95, 101, 104, 132, 140, 151, 152, 288, 289, 293, 297, 306, 313, 318, 342, 366, 367, 371, 372, 377, 378, 397, 398, 401, 402, 405, 434

- Horvát Boldizsár** — (1822–1898) jogtudós, 1867–71 között igazságügy-miniszter, az 1887–92-es ciklusban Temesvár országgyűlési képviselője. — 105, 242, 310
- Horváth Ádám** — (1861– ?) a kecskeméti függetlenségi és 48-as párt elnöke, 1887-ben Kecskemét város II. kerülete képviselőjévé választotta. — 349, 357, 360, 361, 392, 438
- Horváth Gyula** — (1845–1897) publicista, 1875-től tagja a parlamentnek, 1879–80-ban tagja a szegedi kir. biztosságnak, a kárfelvételi és kisajátítási bizottság elnökeként működött, az 1887–92-es ciklusban is a Kis-Küküllő megyei balavásári kerület szabadelvű párti képviselője volt. — 91, 92, 106, 107, 110, 121, 144, 159, 160, 281, 306, 307, 312, 313, 314, 319, 355, 382, 389, 410, 414, 415, 434
- Hunfalvy Pál** — (1810–1891) nyelvész, etnográfus, az MTA tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 30, 146, 390
- Hunyadi János** — (1407–1409 között — 1456). — 35
- Hunyady László, gróf** — (1826–1898) cs. kir. kamarás, 1872-től tagja a képviselőháznak, az 1887–92-es ciklusban nem jutott mandátumhoz, a főrendiházi helyét foglalta el. — 444
- Huszár Adolf** — (1843–1885) szobrász, mellszobrokat is készített akadémikus stílusban. — 68, 261
- Ibsen, Henrik** — (1828–1906). — 59, 255
- Illyés Bálint** — (1835–1910) költő és egyházi író. 1869-től a kisújszállási ref. egyház papja és egyházkerületi jegyzője, majd egyházkerületi tanácsbíró. 1887-ben a kisújszállási kerület függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 296
- Imre király** — (?1174?–1204) III. Béla elsőszülött fia. — 28, 224
- Irányi Dániel** — (1822–1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke (1884), 1872-től Békés városát képviselte. — 97, 130, 157, 158, 159, 163, 172, 216, 230, 248, 313, 317, 337, 348, 355, 356, 381, 393, 396, 401, 405, 406, 410, 411, 417, 435, 436
- Isaák (Izsák) Dezső** — (1836– ?) jogász, megyei tisztségviselő, 1881-től a fehérgyarmati kerület függetlenségi párti képviselője. — 136, 363, 365
- István főherceg** — (1817–1867) nádor, az MTA tagja. — 244
- Iszákovics Milán** — (1844– ?) földbirtokos, 1884 óta a Torontál megyei uzdini kerület szabadelvű párti képviselője. — 177, 447
- Ismail pasa** — (1830–1895) 1863–67-ig egyiptomi helytartó, majd 1867–79-ig uralkodó; az 1885-ös Országos Kiállítás alkalmával Magyarországra is ellátogatott. — 146
- Iványi Béla** — (1838– ?) Heves megye pétervásári kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 134, 357
- Ivánka Imre** — (1818–1896) 1848-as honvédezered, politikus. Az 1887–92-es ciklusban Szabadka város I. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 90, 357
- Ivánka László** — (1854– ?) 1887-től országgyűlési képviselő.

- selő, Torontál megye lovrini kerületében választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 405, 453
- Ivánka Zeigmond* — (1817—1902) a szabadságharc leverése után Kossuthal emigrált. 1865—1878 között országgyűlési képviselő, az 1884-es választásokkor Ipolyság jelöltje volt, de nem kapott szavazat többséget. — 98, 294, 443
- Ivankovics János* — (1846—?) szeged-rókusai plébános, az 1887—92-es ciklusban Szeged II. kerületében Herman Ottó ellenében szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 102
- Izmail basa* ld. Iszmail pasa
Izák Dezső ld. Isaák Dezső
- Jansky, Ludwig* — (? —1900) törzskari tiszt, több katonai mű szerzője, ezredesi rangban részt vett Bosznia okkupációjában, előbb a toskanai nagyherceg-féle 66. gyalogezred parancsnoka, 1882-től a 61. budapesti gyalogezred parancsnoka; 1886. máj. 21-én tisztársaival megkoszorúzza Hentzi tábornok sírját, és ezzel több hónapig tartó belpolitikai feszültséget idézett elő. — 167, 207, 218, 274, 275, 424, 426, 427
- Jászai Mari* — (1850—1926) színésznő. — 11
- Jekelfalussy Lajos* — (1828—1899) országgyűlési képviselő, 1870-től a belügyminisztérium miniszteri tanácsosa. — 182
- Jelatic, Josip* — (1801—1859) 1848—1859-ig horvát bán, osztrák császári tábornagy. 1848. szept. 11-én csapataival megindult a magyar forradalom leverésére, szept. 29-én
- Pákozdi és Sukoró mellett vereséget szenvedett. — 293, 294
- Jellinek Artúr* — (1852—1929) ügyvéd, jogi szakíró, az 1887—92-es ciklusban a Beszterce-Naszód megyei naszódi kerület szabadelvű párti képviselője. — 100, 109, 110, 293, 295, 317, 318, 371
- Jenő svéd herceg* — (1865—?) II. Oszkár svéd király fia, nerikei herceg. — 58
- Jeszénazky Sándor* — (1826—?) országgyűlési képviselő. 1882-től Tolna megye pinczehelyi kerületét képviseli, eleinte párton kívüli, az 1887—92-es ciklusban függetlenségi programmal. — 104, 118, 300, 348
- Jókai Mór* — (1825—1904) 1861-től tagja a parlamentnek, 1884-től Kassán választották meg szabadelvű párti programmal. — 7, 29, 30, 68, 137, 143, 169, 196, 197, 222, 223, 259, 369, 387, 401, 432
- Jónás Ödön* — (1851—1933) mérnök, műegyetemi tanár, 1881—84-ben a Máramaros megyei vissói kerület szabadelvű párti képviselője, 1884-ben nem jutott mandátumhoz, 1887-ben régi kerülete választotta meg. — 80
- Josipovich Géza* — (1857—1934) földbirtokos, minisztériumi tisztviselő, az 1887—92-es ciklusban nemzeti párti programmal a vinicai kerületben választották meg. — 102, 441
- József főherceg nádor* — (1776—1847) II. Lipót király fia, Magyarországnak 1796-tól ötven éven át nádora. — 13
- József Károly Lajos* magy. kir. herceg, osztrák főherceg — (1833—1905) a magyar kir. honvédség főparancsnoka. — 230

- Julius Caesar* — (i. e. 100–44).
— 142
- Justh Gyula* — (1850–1917)
ügyvéd, megyei tisztségviselő. 1884-től Makó függetlenségi párti képviselője. — 23, 348, 362, 393
- Kaiser János* — (1838–?)
ügyvéd, polgármester, az 1887–92-es ciklusban Brassó város II. kerülete szász néppárti képviselője. — 348
- Kállay Benjamin* — (1839–1903) politikus, 1882–1903-ig a Monarchia közös pénzügyminisztere, az MTA tagja. — 51, 52, 244, 245
- Kálnoky Gusztáv Zsigmond*, gróf — (1832–1898) diplomata, miniszter. 1881–1895-ig a Monarchia közös külügyminisztere. — 41, 173, 182, 187, 340, 436, 437, 443, 452, 454
- Károly*, XIII. svéd király — (1748–1818). — 255
- Károly* svéd herceg — (1861–?) II. Oszkár svéd király fia; westgotlandi herceg. — 58, 254
- Károlyi Gábor*, gróf — (1841–1895) liberális politikus, 1884-ig javarészt külföldön élt, az 1887–92-es ciklusban Székesfehérvár függetlenségi párti képviselőjeként megválasztották. — 138, 300, 367, 376
- Károlyi György*, gróf — (1802–1877) az MTA egyik alapítója. 1841-től Békés megye főispánja, 1848-tól Szatmár megye főispánja. — 319
- Károlyi István*, gróf — (1845–1907) nagybirtokos, a Nemzeti Kaszinó igazgatója, az 1887–92-es ciklusban a Szatmár megyei Nagykaroly pártion kívüli képviselőjévé választották. — 126, 178, 346
- Károlyi Istvánné*, gróf — Károlyi István Szatmár megyei nagybirtokos, országgyűlési képviselő felesége. — 22
- Károlyi Sándor*, gróf — (1831–1906) az 1884–87-es ciklusban Sopron megye Eszterháza kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 120, 160, 163, 330, 336, 410, 414, 417, 453
- Kározy* — az 1879-es szegedi árvíz idején honvédszázados. — 54, 252
- Kassai Vidor* — (1840–1928) színész, komikus. 1880-tól a Népszínház tagja. — 11, 207
- Katalin*, I. orosz cárnő — (1679–1727). — 200
- Katalin*, II. orosz cárnő — (1729–1796). — 200
- Katkov, Nyikiforovics Mihail* — (1818–1887) orosz politikus, publicista. — 164, 421
- Kazy János* — (1853–?) 1878-tól Bars megye újbányai kerületének szabadelvű párti képviselője, az állandó igazoló és a közigazgatási bizottság tagja. — 151, 170, 400
- Keglevich Béla* — (1833–1896) 1886-tól Heves megye főispánja. — 133, 134, 359
- Keglevich István*, gróf — (1840–1905) földbirtokos, 1884–87-es ciklusban a Bars megyei aranyosmaróti kerületet képviselte, előbb mint pártion kívüli, majd mint szabadelvű párti képviselő, 1886–1887 decembere között a Nemzeti Színház és az Opera intendánsa volt. — 109, 318, 364
- Keleti Gusztáv* — (1834–1902) festő és műkritikus, az MTA I. tagja. — 30
- Kemény Endre*, báró — (1845–1898) erdélyi országgyűlési képviselő, költő. 1875 óta az Alsó-

- Fehér megyei marosújvári kerületet képviselte. — 159
- Kemény Gábor**, báró — (1830—1888) az MTA tiszteleti tagja, 1878—1882-ig földművelésügyi, 1882—1886 között közmunka- és közlekedési miniszter volt. — 99
- Kende Kanut** — (1821—1903) szabadelvű párti képviselő, régi Szatmár megyei család sarja. Az 1879-es szegedi árvíz idején percsórai kormánybiztos. — 258
- Kende Mihály** — (1849— ?) mérnök, 1887-től tagja a parlamentnek, az ungvári kerületben szabadelvű párti programmal választották meg. — 282
- Keszthölczy Gáborné** — Keszthölczy Miklós édesanyja. — 25
- Keszthölczy Miklós** — 1848-as honvéd. — 23, 24, 25, 26, 27
- Király Pál** — (1821—1892) publicista, az 1887—92-es ciklusban Zala megye Csáktornya kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 29, 361
- Kisfaludy Károly** — (1788—1830). — 37
- Kiss Albert** — (1839— ?) ref. lelkész, 1878-tól a Bihar megyei székelyhídi kerület függetlenségi párti képviselője. — 112, 320, 324, 343
- Kiss Károly** — (1793—1866) hadtudományi író, az MTA tagja. 1842-től a Kisfaludy Társaság tagja. — 247
- Kiss Pál** — (1856— ?) nemeskéri Kiss Miklósnak, a magyar emigráció egyik tagjának fia. Franciaországban született, 24 éves korában jött haza magyarországi birtokaira. 1882-től képviselő. Az 1887—92-es ciklusban Zólyom szabadelvű párti képviselője. — 177, 447
- Kiss Pálné, Szapáry Vera** grófnő — Kiss Pál országyűlési képviselő felesége. — 22
- Kiszely Lehel** — (1855— ?) járásbíró, az 1887—92-es ciklusban a Trencsén megyei csacai kerület szabadelvű párti képviselője. — 170
- Koburg Ferdinánd** — (1861—1948) Bulgária 1887-ben megválasztott fejedelme. — 90, 221, 281, 386
- Koburg Fülöp**, herceg — (1844—1921) Ferdinánd bolgár fejedelem testvérbátyja. — 22
- Koller** ld. Roller
- Komáromy György** — (1817—1872) földbirtokos; az önkényuralom idején megalakult hazai ellenállási szervezet egyik résztvevője. — 14, 15, 211
- Komjáthy Béla** — (1847—1916) ügyvéd, 1875-től a képviselőház tagja. Az 1887—92-es ciklusban két kerület is megválasztotta, a ceglédi tartotta meg, amelyben Verhovay Gyulát győzte le függetlenségi programjával. — 101, 299
- Komlóssy Ferenc** — (1853—1915) prépost, történész, az 1887—92-es ciklusban a Pozsony megyei szempei kerületben választották meg antiszemita programmal. — 100, 102, 297, 348
- Konti József** — (1852—1905) karmester és zeneszerző. 1884-től a Népszínház, 1903-tól a Király Színház karmestere. — 207
- Kopácsy Árpád** — (1854— ?) megyei tisztségviselő, 1887-ben Veszprém megye Nagyvázsony kerületében szabadelvű párti programmal választották meg. — 444
- Kopori Gyurka** — a szegedi furfangos szabó; MK alkotta személynév. — 56, 57

- Koppány** — a magyar állam-
alapítás ellen lázadó nemzet-
ségfő, lázadását 998-ban I.
István leverte. — 112
- Kossa Dezsd** — (1852— ?) ügy-
véd, az 1887-es nyári képvil-
selőválasztáson a siklósi ke-
rület függetlenségi párti pro-
grammal képviselőnek válasz-
totta. — 434
- Kossuth Lajos** — (1802—1894).
— 53, 97, 130, 152, 247, 293,
294, 402
- Kovách László**, visontai — (1827-
1889) mezőgazdasági szakíró,
1867-től tagja a parlamentnek,
az 1887—92-es ciklusban szü-
lővárosa, Gyöngyös választotta
meg szabadelvű párti pro-
grammal, haláláig a Ház ház-
nagya. — 129, 441
- Kozarek** — hóhér. — 178, 448
- Körmendy Sándor** — lelkész,
Széchenyi Pál kaposvári ellen-
jelöltje. — 322
- Kőrösi Sándor** — (1825—1895)
a pápai, majd a debreceni fő-
iskola jogtanára, 1881-től Deb-
recen III. kerületének sza-
badelvű párti képviselője, a
jogügyi bizottság tagja. — 89,
111, 124, 129, 392, 443
- Krajtsik Ferenc** — (1838— ?)
ügyvéd, 1875-től az 1881—
84-es ciklus kivételével a
Nyitra megyei privígyei ke-
rület szabadelvű párti képvil-
selője. — 90, 109, 119, 317, 444
- Krausz Lajos** — (1844—1905)
gyáros, földbirtokos. 1888-ban
Pozsony megye dunaszerda-
helyi kerületében pótválasz-
tás útján jutott mandátum-
hoz. — 135, 136, 140, 169,
363, 364, 365, 378, 444
- Kricsfalussy Vilmos** — (1845—
?) ügyvéd, megyei tisztség-
viselő, az 1887—92-es ciklus-
ban ismét a Máramaros megyei
huszti kerület szabadelvű párti
képviselője. — 371
- Kubicza Pál** — (1816—1893)
Trencsén megye főispánja volt
1867—1890 között. — 170,
171, 429, 433
- Kubinyi Árpád** — (1836— ?)
megyei tisztségviselő, 1872-
től a képviselőház tagja, előbb
a Deák-, majd a Sennyei-párt
tagja, később szabadelvű párti.
Az 1887—92-es ciklusban ismét
az Árva megyei alsókubini
kerület képviselője. — 428
- Kubinyi György** — (1837— ?)
katonatiszt, majd földbirtokos.
1887-ben a Trencsén megyei
illavai kerület szabadelvű párti
programmal képviselővé vá-
lasztotta. — 170, 188
- Kudlik János** — (1842— ?)
katolikus pap, író; az 1887—
92-es ciklusban Pozsony megye
Somorja kerületének antisze-
mita képviselője. — 361
- Kukorica Zuzsaka** — MK alkotta
személynév. — 12
- Kupa** ld. Koppány
- Lajos, XIV.** francia király —
(1638—1715) a napkirály;
uralkodott: 1643-tól. — 31, 226
- Lánczy Gyula** — (1850—1911)
történész, egy. tanár. Az 1881-
84-es ciklusban mérsékelt el-
lenzéki képviselő volt, az 1884-
es választásokon megbukott,
visszavonult a politikai élettől
és tudományos téren működött.
— 176, 447
- Láng Lajos** — (1849—1918) sta-
tisztikus, politikus, az MTA I.
tagja, 1881-től a pápai kerület
szabadelvű párti képviselője.
— 104, 109, 300, 301, 305, 311,
317, 321, 330, 337, 357, 366,
381, 382, 434
- Latinovics Ernő** — (1854— ?)
földbirtokos, az 1887—92-es

- ciklusban a Bács-Bodrog megyei Rügyica kerület szabadelvű párti képviselője. — 444
- Latkóczy Ferdinánd* — Szathmáry Dánielné Farkas Lujza színésznő második férje. — 37, 39, 230
- Latkóczy Imre* — (1848–1908) politikus, államférfi, 1884-től a nyitrai választókerület szabadelvű párti képviselője. — 37, 39, 362
- Latkócziné* ld. Szathmáry Dánielné Farkas Lujza
- Laucsik Máté* — 1868-tól a délnyugati rablóvilág felszámolásában részt vevő fő vizsgálóbíró. — 7, 197
- Lázár Jenő, gróf* — (1845–1900) 1887-ben választották meg először képviselőnek, a Maros-Torda megyei Gernyeszeg szabadelvű párti képviselője lett. — 434, 454
- Lecouvreur, Adrienne* — (1690–1730) színésznő. — 38, 231
- Legouvé, Ernest* — (1807–1903) színművész. — 231
- Lengeffy Marianne* — MK alkotó beszélő név. — 12
- Linder György* — (1850–?) 1870-től 1876-ig képviselőházi gyorsíró; 1887-től Mohács mérésélt ellenzéki programmal megválasztott képviselője; a Magyar Állam munkatársa. — 126, 330, 342, 343, 346
- Liptay Károly* — (1825–?) megyei tisztségviselő, 1887-től Szabolcs megye nyírbátori kerületének függetlenségi párti képviselője. — 23, 296, 314, 342, 343, 434, 438, 453, 454
- Lüs Gyula* — (1846–?) jogász, 1881-től a Fejér megyei vaáli kerület függetlenségi párti képviselője. — 23
- Lukács Béla* — (1847–1901) politikus, szabadelvű párti képviselő; Baross Gábor halála után közlekedésügyi miniszter. — 111, 324
- Lukács György* — (1816–1892) jogász, 1861 óta országgyűlési képviselő, a kiegyezés után egy ideig Nagyvárad polgármestere, majd belügyminiszteri tanácsos. Az 1879-es szegedi árvíz idején Szeged kormánybiztosa. — 258
- Lukáts Gyula* — (1851–1906) újságíró, politikus, 1884-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban a Fehér megyei rácalmási kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 86, 164, 348, 382, 421
- Luppa Péter* — (1838–1902) az 1887–92-es ciklusban Szentendre párton kívüli képviselője. — 22, 90, 156
- Macaulay, Thomas Babington* — (1800–1859) angol történész. — 31, 226
- Machiavelli, Niccolò* — (1469–1527). — 135, 363
- Mackenzie, Morell* — (1837–1892) angol gégespecialista; Frigyes német trónörökös gégebaját kezelte. — 41, 42, 43, 233
- Madarász Imre* (1846–1918) református lelkész, 1887-ben Karcag függetlenségi párti programmal képviselőjévé választotta. — 160, 411
- Madarász József* — (1814–1915) ügyvéd, 1868-tól a negyvennyolcas párt egyik vezető egyénisége volt. A Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 23, 118, 130, 135, 138, 144, 145, 149, 152, 153, 154, 167, 171, 221, 282, 348, 355, 363, 367, 371, 382, 403, 424, 429, 441, 443

- Mailáth György*, gróf — (1818—1883) magyar udvari kancellár, országbíró, a főrendiház elnöke. — 13, 49, 210
- Majthényi László*, báró — (1820—1908) a szabadságharc idején a császári seregekkel működött együtt, Hont megye cs. kir. megyefőnöke volt, 1867—1890 között a megye főispánja. — 123
- Margó Célia* — (1865—?) operetténekesnő, 1885—87-ig a Népszínház tagja, majd Debrecenbe szerződött. — 12, 208
- Mária Terézia* — (1717—1780). — 200, 224
- Mária Valéria* — (1868—1924) magyar kir. hercegnő és osztrák főhercegnő. Ferenc József ifjabbik leánya. — 22, 219
- Márkus Emília* — (1860—1949) a századforduló ünnepelt színésznője. — 10
- Marosi Ida* — Csanády Sándor országgyűlési képviselő felesége. — 17
- Maróthi György* — (1715—1744) debreceni professzor, matematikus, pedagógus, a magyar zeneelmélet úttörője. — 81, 273
- Matlekovits Sándor* — (1842—1925) közgazdasági író, az MTA tagja, az 1885-ös Országos Kiállítás elnöke; 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1887—92-es ciklusban ismét Budapest VII. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 330, 337
- Matuska Péter* — (1841—?) ügyvéd, 1872-től tagja a képviselőháznak, az 1887—92-es ciklusban továbbra is a Liptó megyei lipótszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 453
- Mátyás király* — (1443—1490). — 28, 41, 73, 74, 75, 76, 99, 224, 267, 295
- Melczér Géza* — (1860—?) mérnök, 1887-től Borsod megye Csáth kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 157, 357, 405, 409
- Melczér Gyula* — Borsod megyei alispán. — 409
- Melzl Oszkár* — (1843—1905) megyei tisztségviselő, 1875—87-ig a nagyszebeni jogakadémia tanár, 1887-től Nagyszeben országgyűlési képviselője. — 99, 101, 106, 292, 293, 296, 306
- Meszlényi Lajos* — (1852—1910) 1881—92 között a Fejér megyei bodajki kerület függetlenségi párti képviselője. — 23, 102, 130, 132, 164, 178, 179, 180, 296, 300, 303, 304, 309, 314, 355, 362, 364, 393, 420, 442, 443, 448, 452
- Michel Lujza* ld. Michel, Louise
- Michel, Louise* — (1835—1905) francia forradalmár, tanítónő; részt vett a Párizsi Kommün harcaiban. — 172
- Mihály* (Obrenovics) — (1825—1868) szerb fejedelem. — 200
- Mikecz János* — (1850—?) megyei tisztségviselő, 1887-től Szabolcs megye nyírbogdányi kerületének függetlenségi párti képviselője. — 126, 342, 343
- Miklós Gyula* — (1855—?) földbirtokos, az 1887—92-es ciklusban a Borsod megyei edelényi kerület szabadelvű párti képviselője. — 96, 108, 289, 295, 316
- Mikó Árpád* — (1861—?) megyei tisztségviselő, az 1887—92-es ciklusban a Csík megyei gyergyószentmiklósi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 282
- Milan* (Obrenovics) — (1854—

- 1901) szerb király. — 9, 69, 177, 448
- Mocsáry Lajos* — (1826–1916) politikus, 1861-től tagja a parlamentnek, alapító elnöke a függetlenségi pártnak, a nemzetiségi kérdésben tanúsított megértő magatartása miatt 1887-ben kizárták a függetlenségi pártból. Az 1887-es választásokkor nem jutott mandátumhoz, 1888-ban a karánsebesi román választók pót-választás alkalmával a nemzetiségi párt mandátumát neki biztosították. — 98, 294
- Mohai Sándor* — (1851– ?) ügyvéd, a gyulafehérvári ügyvédi kamara titkára. 1886-ban Lukács Béla lemondása után a gyulafehérvári kerület szabadelvű párti programmal képviselővé választotta. — 75, 267
- Molnár Antal* — (1847–1902) levéltáros, az örménység kutatója. 1871–78 között, majd 1884-től Szamosújvár szabadelvű párti képviselője. — 453
- Molnár Ferenc* — az 1870-es évek elején Zala megye országgyűlési képviselője. — 91
- Molnár István* — (1825– ?) Zemplén megye főispánja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 30
- Molnár János* — háztartási szerek és eszközök kereskedője. — 33, 34, 35, 36, 226, 227
- Molnár Viktor* — (1853– ?) ügyvéd, az 1887–92-es ciklusban ismét a Zemplén megyei sátoraljaújhelyi kerület szabadelvű párti képviselője. — 370, 444
- Morelli Gusztáv* — (1848–1909) fametsző, az Iparművészeti Iskola tanára, 1905-től igazgatója. — 30
- Móricz Pál* — (1826–1903) Tisza Kálmán személyes híve, 1870-től a debreceni egyházmegye segédgondnoka, 1868-tól tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban Újvidék szabadelvű párti képviselője, több éven át a szabadelvű kör igazgatója. — 9, 282, 288, 444
- Mudrony Soma* — (1841–1897) közgazdasági szakíró, lapszerkesztő, 1875-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban a Pozsony megyei galántai kerületet képviselte függetlenségi párti programmal. — 131, 132, 330, 357, 358, 366
- Munck Ebba* — (1858– ?) Oszkár svéd herceg felesége. — 58, 59, 60, 61, 253, 254
- Münnich Aurél* — (1856– ?) ügyvéd, 1884-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban is megtartotta a Szepes megyei iglói kerület szabadelvű párti mandátumát. — 397, 444
- Náday Ferenc* — (1840–1909) színész, rendező, 1863-tól a Nemzeti Színház tagja. — 401
- Nagy Imre* — (1849–1893) színész, 1870-től a Nemzeti Színház drámai színésze, 1889-től rendező, a Színiakadémia tanára. — 203, 204
- Nagy István* — (1848– ?) birtokos, 1878-tól előbb párton kívüli, majd mérsékelt ellenzéki képviselő, az 1887–92-es ciklusban ismét a Sopron megyei lövői kerületben választották meg. — 397, 441
- Nagy Miklós* — (1840–1907) újságíró, szerkesztő. — 29
- Napoleon, I.* (Napoleon Bonaparte) — (1769–1821). — 180, 278
- Napoleon, III.* (Charles-Louis Napoleon Bonaparte) — (1808–

- 1873) I. Napóleon unokaöccse. 1852-től 1870-ig francia császár. — 172, 438
- Napóleon Viktor* ld. Bonaparte, Napoléon Victor
- Neiszidler Károly* — (1832—?) kereskedő, 1884 óta Pozsony város II. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 124
- Nelson, Horatio* — (1758—1805) angol tengernagy. — 9
- Neményi Ambrus* — (1852—1904) újságíró, a Pester Lloyd szerkesztőségének belső munkatársa. 1884-től a Szilágy megyei szilágycehi kerület szabadelvű párti képviselője. — 453
- Németh Albert* — (1820—1887) ügyvéd, politikus. Előbb Heves megye, majd Hódmezővásárhely szélsőbaloldali képviselője. — 15, 214
- Neuman Ármin* — (1845—1909) jogász, egy. tanár, az 1887—92-es ciklusban Háromszék megye berecki kerületének szabadelvű párti képviselője. — 90, 169, 423, 432, 444
- Nopcsa Elek*, báró — (1848—1918) földbirtokos. 1887-ben Hunyad megye hátszegi kerülete szabadelvű párti programmal képviselőjévé választotta. — 177, 447
- Novák József* — (1848—?) 1878—82 között Szeged városi tiszti főügyésze, az 1887—92-es ciklusban Tápé szabadelvű párti képviselője. — 160, 411, 414
- Nyáry Jenő*, báró — (1836—1914) régész, az MTA tagja, 1861-től a főrendiház tagja, 1874-től jegyzője volt. — 122, 123, 341
- Olay Lajos* — (1844—?) ügyvéd, 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1887—92-es ciklusban Bácsalmás függetlenségi párti képviselője. — 342
- Olay Szilárd* — (1844—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei bácsalmási kerület függetlenségi párti képviselője volt, az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 155, 404
- Ónody Géza* — (1848—?) 1881 óta a Hajdú megyei Nánás antiszemita képviselője, a tiszaezslári esetet ő vitte a képviselőház elé. — 131
- Orbán Balázs*, báró — (1830—1890) etnográfiai író, 1871-től tagja a képviselőháznak, az 1887—92-es ciklusban is a Bihar megyei berettyóújfalui kerület függetlenségi párti képviselője volt. — 23, 95, 98, 100, 110, 112, 130, 135, 140, 152, 292, 293, 294, 314, 320, 321, 342, 348, 357, 362, 363, 371, 372, 376, 398, 402, 433, 453
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országbíró; 1879—1890 között a király személye melletti miniszter. — 134, 136, 282, 314, 322, 330, 362, 364, 365, 371
- Ország Sándor* — (1836—1902) városrendezési szakember, 1881-től Budapest III. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 348
- Oszkár, II.* svéd király — (1829—1907) Uralkodásának kezdete: 1872. — 59, 61, 254, 255
- Oszkár herceg* ld. Bernadotte, Oszkár
- Paleocapa, Pietro* — (1789—1860) mérnök, 1846-ban József nádor meghívására jött hazánkba a Tisza-szabályozás terveinek felülvizsgálására. — 61, 159, 256, 257, 414

- Pálmai Ilka** — (1859–1945) színésznő, a századvég leg-
 ünnepelebb operett-prima-
 donnája. 1881-ben a Népszin-
 házhoz szerződött. — 207
- Pantocsek Rezső** — (1830– ?)
 vegyész, az 1881–84-es cik-
 lusban a Pozsony megyei nagy-
 szombati kerület mérsékelt el-
 lenzéki programmal megvá-
 lasztott képviselője volt. —
 326
- Pap Samu** — (1849– ?) orvos,
 az 1887–92-es ciklusban a
 Torda-Aranyos megyei Torda
 kerület szabadelvű párti kép-
 viselője. — 313
- Papp Elek** — (1837– ?) mér-
 nök, az 1887–92-es ciklusban
 Hajdú megye nádudvari ke-
 rületének függetlenségi párti
 képviselője. — 160, 342, 410,
 415
- Papszász Károly** — (1842– ?)
 földbirtokos, jogász, 1884 óta
 az Abaúj-Torna megyei szini
 kerület függetlenségi párti kép-
 viselője. — 216
- Paulay Ede** — (1836–1894)
 színházi rendező, igazgató. —
 230
- Pauler Gyula** — (1841–1903)
 történétíró, országos főlevél-
 tárnok, az MTA tagja. Ő dol-
 gozta ki az Országos Levéltár
 szervezetét. — 30
- Pauler Tivadar** — (1816–1886)
 jogtudós, az MTA tagja, 1878-
 tól haláláig igazságügy-minisz-
 ter, a főváros budavári ke-
 rületének országgyűlési képvisel-
 ője. — 266
- Pázmány Dénes** — (1848–1936)
 publicista, 1878–84 között
 képviselő, az 1887–92-es cik-
 lusban a Zemplén megyei
 olaszliszkai kerületben vá-
 lasztották meg függetlenségi
 párti programmal. — 107, 108,
 164, 172, 173, 174, 187, 188,
 282, 306, 307, 313, 314, 316,
 421, 434, 436, 437, 452, 454,
 458, 460
- Péchy Tamás** — (1829–1897)
 politikus, 1868-tól tagja a par-
 lamentnek és folyamatosan az
 Abaúj megyei szikszói kerüle-
 tet képviselte, 1880–92 kö-
 zött a Ház elnöke. — 30, 36,
 91, 92, 94, 99, 109, 111, 137,
 138, 143, 149, 155, 163, 187,
 230, 279, 287, 317, 356, 367,
 369, 379, 382, 393, 394, 443
- Pekáry József** — (1834– ?)
 rendőr-tisztviselő, 1881-től a
 közigazgatási ügyosztály ve-
 zetője, 1886-tól főkapitány-
 helyettes. — 183
- Perczel Aurél** — (1850–1877)
 Perczel Béla fia, párbaiban
 halt meg. — 240
- Perczel Béla** — (1819–1888)
 jogász, szabadelvű párti poli-
 tikus, 1875–78-ig igazságügy-
 miniszter, 1884-től haláláig a
 Kúria elnöke. — 49, 194, 238,
 240, 241
- Perczel Miklós** — (1812–1904)
 1868–87-ig Baranya megye
 főispánja, 1886-tól a főrendi-
 ház kinevezett tagja; az 1887–
 92-es ciklusban Pécs városa
 párton kívüli programmal meg-
 választott képviselője volt. —
 93, 94, 95, 97, 98, 111, 134, 283,
 286, 287, 294, 307, 357, 360,
 398
- Perczel Mór** (1811–1899) 48-as
 honvédtábornok és politikus.
 A szabadságharc leverése után
 Angliába emigrált, 1867-ben
 tért haza. — 97, 98, 238, 293
 294
- Perl Soma** — Eötvös Károly
 ügyvédi irodájának segédje.
 — 112, 139, 142, 375
- Perlaky Elek** — (1840– ?) gaz-
 datiszt, ügyvéd, az 1887–92-

- es ciklusban a Szatmár megyei krassói kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 120, 330, 331, 371, 396
- Perotti Gyula* — (1841—1900) énekművész, tenorista. — 11, 207
- Petőfi Sándor* — (1823—1849). — 53, 247
- Petrich Ferenc* — (1826—?) földbirtokos, 1884-től a Tolna megyei kölesdi kerület függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 329, 337, 343, 393
- Pintyóky Júlia* — MK alkotta név. — 12
- Pitt, William* — (1708—1778) angol államférfi, a Chatham grófja. — 104, 135, 305, 363
- Pitt, William* — (1759—1806) angol politikus, két ízben miniszterelnök. — 104, 305, 363
- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824—1907) író, 1861—1906 között a képviselőház tagja, 1881-től a Bács-Bodrog megyei ókanizsai kerület szabadelvű párti képviselője. 1875—1885 között az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa volt. — 82, 108, 162, 278, 316, 318
- Polit-Desančić, Mihajlo* — (1833—1920) szerb publicista, horvát képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Torontál megyei uzdini kerületet képviselte. — 177, 447
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881—84-ben Szolnok függetlenségi párti képviselője, 1886-ban pótválasztáson, Németújvárott választották meg, az 1887—92-es ciklusban a Hajdú megyei szoboszlói kerületben szerzett mandátumot. — 72, 73, 75, 85, 92, 130, 131, 139, 141, 142, 164, 166, 171, 188, 189, 264, 274, 282, 283, 285, 286, 320, 330, 342, 355, 356, 357, 372, 380, 382, 422, 441, 454, 461
- Pongrácz Károly*, gróf — (1832—1897) 1848-as tábornoki tiszt. Az 1887—92-es ciklusban a Nyitra megyei Verbo kerület párton kívüli képviselője. — 109, 317, 357, 397
- Posner Károly Lajos* — (1822—1887) nagyiparos, a grafikai és papírfeldolgozó ipar úttörője. — 8, 9, 200
- Prielle Kornélia* — (1826—1906) színésznő. 1857-től haláláig a Nemzeti Színház tagja. — 11
- Prónay Dezső*, báró — (1848—?) az evangélikus egyház főfelügyelője, 1882-től tagja a parlamentnek, egy cikluson a főrendiházban foglalt helyet, az 1887—92-es ciklusban Békéscsaba választotta meg függetlenségi programmal. — 23, 120, 314, 330
- Pulszky Ágoston* — (1846—1901) jogfilozófus, egyetemi tanár, az MTA I. tagja, Pulszky Ferenc fia. Az 1887—92-es ciklusban Bács-Bodrog megye Verbász kerületének szabadelvű párti képviselője. — 52, 313, 397
- Pulszky Ferenc* — (1814—1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemelkedő alakja. 1866-ban tért haza az emigrációból, több ízben volt képviselő, az 1887—92-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 51, 52, 185, 187, 244, 264, 454, 458
- Pulszky Károly* — (1853—1899) művészettörténész, író, az MTA I. tagja. Az Iparművészeti Múzeum őre, majd az Országos Képtár igazgatója. 1884-

- től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban a Somogy megyei tabi kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 72, 73, 150, 263, 264, 393, 395, 444, 458
- Püthagorasz* — (i. e. kb. 580–500) szamoszi eredetű görög matematikus és filozófus. — 110, 319, 320
- Rácz Athanáz* — (1821–?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1880–84 között Temes megye alispánja, 1884-től a Temes megyei kisbecskereki kerület szabadelvű párti képviselője. — 92, 124, 129, 144, 286, 443
- Ráday Gedeon* — (1829–1901) 1868-tól királyi biztosként hozzáfogott az alföldi betyárvilág felszámolásához. Kegyetlen vallató módszereiről vált hírhedtté. Megbízását 1871 végén visszavonták. 1872-től országgyűlési képviselő, honvédelmi miniszteri tanácsos 1893-ig. — 7, 197,
- Radocza János* — (1835–?) ügyvéd, az 1887–92-es ciklusban Zalaegerszeg szabadelvű párti képviselője. — 157, 409
- Rákóczi Ferenc, II.* — (1676–1735) — 130
- Regele* — a képviselőház irodájának igazgatója. — 177
- Rémi Róbert* — a Fővárosi Közmunkák tanácsának tagja. — 82, 278
- Reuss Henrik*, herceg — diplomata, Németország bécsi nagykövete. — 144, 151, 331, 382
- Révai Mór János* — (1860–1926) könyvkiadó, politikai író. — 30
- Reviczky Gyula* — (1855–1889) költő, író, esszéíró, a századvég egyik legjelentősebb magyar lírikusa. — 401
- Rezey Sylvius* — (1855–?) görög katolikus pap, 1885-ben címzetes esperes, 1886-ban házassági szentszéki ülnök. 1887-től tagja a képviselőháznak, Bihar megye csékei kerülete választotta meg szabadelvű párti programmal. — 119, 334
- Riz Vilma* — a századvégi reklámhirdetések egyik szereplője. — 10
- Rohonczy Gedeon* — (1852–?) az 1879-es szegedi árvíz idején helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, 1878-tól folyamatosan a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 160, 162, 163, 411, 415, 416, 417
- Roller* — osztrák kapitány, MK által komponált név. — 84, 85, 86
- Rónay János* — (1837–?) földbirtokos, jogász, 1881-től képviselő, az 1887–92-es ciklusban a Torontál megyei Török-Kanizsa kerület szabadelvű párti képviselője. — 337
- Rosen gróf* — Gusztáv Adolf svéd trónörökös herceg segéd-tisztje. — 59
- Rosen gróf*, id. — svéd arisztokrata. — 59
- Roskovics Ignác* — (1854–1915) festőművész. — 30
- Roszner Ervin*, báró — (1852–1928) jogi író, egy. magántanár, az 1887–92-es ciklusban a Nógrád megyei szécsényi községben választották meg kormánypárti képviselőnek. — 170, 428, 432
- Roth Pál* — (1827–1893) Dés város képviselőtestületének tagja, majd a város polgármestere, az 1884–87-es ciklusban városa szabadelvű párti képviselője. — 136, 365

- Rudolf* trónörökös — (1858—1889). — 223, 427, 461
- Sadi Carnot* ld. Carnot, Marie François Sadi
- Sághy Gyula* — (1844—1916) jogász, egy. tanár, az 1884—87-es ciklusban mérsékelt ellenzéki, majd szabadelvű, végül függetlenségi párti képviselő. — 101, 299
- Salamon Ferenc* — (1825—1892) publicista, történész, egy. tanár, az MTA tagja. — 29
- Salisbury, Gascoyne-Cecil, Robert Arthur* — (1830—1903) konzervatív angol államférfi. — 42
- Sardou, Victorien* — (1831—1908) francia színműíró. — 230
- Sárkány Pál* — háztartási eszköz és szerek kereskedője. — 33, 34, 35, 36, 226, 227
- Schwarz Gyula* — (1839—1900) államtudományi író, az ókori görögsgégtörténésze, az MTA tagja, közoktatásügyi politikus. 1887-től Moson megye surányi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 50, 51, 52, 79, 100, 102, 105, 106, 107, 108, 123, 129, 154, 178, 243, 271, 297, 300, 303, 304, 306, 309, 310, 311, 312, 316, 348, 353, 354, 444, 448
- Scribe, Augustin-Eugène* — (1791—1861) színműíró. — 231
- Senyei Pál*, báró — (1824—1888) országbíró, konzervatív politikus, az MTA ig. tagja, 1872—81 között országgyűlési képviselő, 1884-ben országbíró, 1885-ben a főrendiház elnöke. — 13, 91, 193, 203, 209, 211, 241, 309
- Sigmund Dezso* — (1844—?) mezőgazdasági iparvállalat és szeszgyár tulajdonosa. 1884 óta Kolozsvár második kerületének szabadelvű párti képviselője. — 169, 431, 433, 438
- Simonfay János* — (1833—?) ügyvéd, országgyűlési képviselő, 1867-ben ügyvédi irodát nyitott Pécsen. A Baranya megyei és pécsi ellenzék szervezője, majd elnöke (1872). Az 1887—92-es ciklusban Pécsvárad kerület képviselője. — 405
- Smialovszky Valér* — (1854—?) ügyvéd, az 1887—92-es ciklusban Zsolna szabadelvű párti képviselője. — 170
- Smolka Ferenc* — (1810—1898) lengyel politikus az Osztrák—Magyar Monarchiában. 1881-ben a birodalmi gyűlés elnökévé választotta. — 369
- Solymosi Eszter* — (1868—1882) tiszaezlári cseléd lány, eltűnése váltotta ki a vérvád gyanúját a tiszaezlári bűnperben. — 141, 378
- Somssich Pál* — (1811—1888) 1869-től a parlament tagja, 1869—72 között a képviselőház elnöke, a fúzió előkészítésében részt vett, de ezt követően elhagyta a szabadelvű pártot, és a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. Az 1887—92-es ciklusban nem került be a parlamentbe. — 146, 147, 241, 390, 391
- Spóner Andor* — (1843—1917) megyei árvászéki elnök, országgyűlési képviselő, 1887-től a szepesszombati kerület képviselője. — 355, 438
- Sprinczer János* — (1849—?) jogász, az 1887—92-es ciklusban Pozsony megye Nagyszombat kerületének szabadelvű párti képviselője. — 116, 149, 165, 326, 422
- Stefánia Klotild Luiza Hermina Mária Sarolta* trónörökösné —

- (1864–1945) II. Lipót belga király leánya. Rudolf trónörökös felesége volt. — 427
- Stefanovics lovag* — bécsi polgár, MK szerint folyamatszabályozási szakember. — 159, 411
- Steinacker Ödön* — (1839–1929) mérnök, 1875 óta tagja a képviselőháznak, az 1887–92-es ciklusban Szeben megye nagydísznódi kerületének szász nemzetiségi párti képviselője. — 122, 330, 337, 341, 381, 434
- Szabó József* — (1822–1894) bányamérnök, geológus, egytanár, az MTA tagja. — 30
- Szabó Lajos* — az 1887-es nyári képviselőválasztáson Pozsony megye dunaszerdahelyi kerületében megválasztották, mandátumát azonban a 8. számú bíráló bizottság érvénytelenítette. — 92, 101, 282, 283, 285, 286, 299, 364
- Szabó Miklós* — (1821–1907) ügyvéd, 1867-től igazságügyi államtitkár, majd 1870-től a királyi tábla elnöke. Perczel Béla halála után 1888-ban a Kúria elnöke lett. — 50
- Szalay Imre* — (1846–1902) politikus, 1875–84 között a Somogy megyei lengyeltóti kerületet képviselte függetlenségi programmal, 1884-ben ugyanott antiszemita programmal választották meg, az 1887–92-es ciklusban is a lengyeltóti kerületet képviselte, de újból függetlenségi programmal. — 30, 130, 142, 321, 322, 324, 329, 382
- Szalay Károly* — (1833–?) ügyvéd. A tiszaezslári perben 6 volt özv. Solymosiné képviselőjében a vádló. 1884-ben a Somogy megyei csurgói kerület antiszemita párti képviselője lett, az 1887–92-es ciklusban ugyanott antiszemita programmal újra megválasztották. — 112, 130, 140, 142, 321, 325, 330, 337, 355, 357, 372
- Szapáry Gyula, gróf* — (1832–1905) 1878–1887 között pénzügyminiszter, az 1887–92-es ciklusban a Jász-Nagykun-Szolnok megyei törökszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 13, 109, 110, 158, 160, 163, 296, 317, 318, 405, 406, 409, 411, 415, 416, 417
- Szathmáry Dánielné Farkas Lujza* — (1818–1893) színésznő, a Nemzeti Színház egyik legkiválóbb komikája. — 36, 37, 38, 39, 229, 230
- Szathmáry György* — (1845–1898) közgazdasági szakíró, 1881-től képviselő, az 1887–92-es ciklusban továbbra is a Hunyad megyei dévai kerület szabadelvű párti képviselője. — 401, 441
- Széchenyi István, gróf* — (1791–1860). — 61, 256, 257, 336, 346, 377, 387
- Széchenyi Pál, gróf* — (1838–1901) 1882-től földművelési-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. 1884 óta a kaposvári kerületet képviseli az országgyűlésben. — 72, 73, 116, 140, 141, 142, 143, 150, 163, 164, 165, 169, 184, 185, 188, 194, 246, 264, 322, 325, 371, 372, 376, 377, 378, 380, 381, 333, 387, 390, 391, 392, 393, 395, 418, 422, 454, 458, 461
- Szederkényi Nándor* — (1838–1916) újságíró, történész, 1873-tól tagja a parlamentnek, 1878-tól Eger függetlenségi párti képviselője. — 112, 133, 135,

- 158, 282, 313, 320, 349, 355, 359, 363, 382, 405, 409
- Szegedy Béla* — (1850 — ?) földbirtokos, 1881-ben kamarási méltóságot nyert. 1887-től képviselő, Németújvár szabadelvű párti programmal választotta meg. — 170
- Szell Ákos* — (1845—1903) ügyvéd, 1887-től Nagylak függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője. — 288, 401
- Szell Kálmán* — (1845—1915) politikus, 1875—78 között pénzügyminiszter, 1879-től párton kívüli képviselő, az 1887—92-es ciklusban továbbra is a Vas megyei kőszegi kerület képviselője. — 183
- Szendrey Gerzson* — (1849 — ?) ügyvéd, az 1887—92-es ciklusban antiszemita programmal választották képviselővé a Baranya megyei dárdai kerületben. — 93, 96, 150, 362, 394
- Szentiványi Kálmán* — (1839—?) alispán, az 1887—92-es ciklusban a Maros-Torda megyei nyáradszeredai kerület mérsekelt ellenzéki képviselője. — 330
- Szentkirályi Albert* — (1838—1891) író, műfordító, 1884 óta tagja a képviselőháznak; az 1887—92-es ciklusban Mezőtúr függetlenségi párti képviselője. — 23, 130, 169, 175, 176, 185, 428, 432, 434, 438
- Szerb György* — (1850—?) ügyvéd, 1876-tól a Krassó-Szörény megyei nagyzerlenci kerület szabadelvű párti képviselője. — 443
- Szigeti Imre* — (1831—1902) színész, 1868—1901-ig a Nemzeti Színház tagja. — 11
- Szigligeti Ede* — (1814—1878). — 37, 230
- Szilágyi Dezsdő* — (1840—1901) 1871-től Deák-párti képviselő, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett, és 1878-ban az egyesült ellenzék egyik képviselője. Az 1881—84-es és az 1884—87-es ciklusban a főváros józsefvárosi kerületét képviselte. Az 1887-es választásokkor a siklósi kerületben kisebbségben maradt, 1887 őszén Pozsony I. kerületében megválasztották. — 33, 50, 96, 98, 124, 229, 294
- Szilágyi Sándor* — (1827—1899) történész, az MTA tagja, 1878-tól az Egyetemi Könyvtár igazgatója. — 30
- Szütányi Bernát* — (1816—1889) Trencsén megye Vág-Beszterce kerületének szabadelvű párti képviselője. — 111, 144, 170
- Szlávy József* — (1818—1900) politikus, miniszterelnök, majd a főrendiház elnöke. — 13
- Szobonya Mihály* — (1855—1898) festő. — 77, 268
- Szomjas József* — (1831—?) földbirtokos, 1869—78 között, majd 1884-től újból a Szabolcs megyei tiszalöki kerület szabadelvű párti képviselője. — 299
- Szunyogh Szabolcs* — (1849—?) nagybirtokos, ügyvéd, a parlamentnek 1884-től tagja, és a Bihar megyei hosszúpályi kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 114, 151
- Szücs Mátyas* — alföldi paraszt, MK alkotta név — 148
- Tallán Béla* — (1851—1921) megyei tisztségviselő, 1886-tól Somogy megye alispánja. — 50, 246, 324

- Teleszky István* (Jajtelesz) — (1836—1899) ügyvéd, jogi író, 1874-től tagja a képviselőháznak, az 1887—92-es ciklusban az Ugocsa megyei halmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 282, 355, 356, 371, 393
- Thaly Kálmán* — (1839—1909) történész, az MTA tagja. 1878-tól tagja a parlamentnek, 1881-től Debrecen I. kerületét képviseli függetlenségi programmal. — 127, 128, 129, 130, 152, 314, 320, 342, 348, 352, 354, 355, 357, 397, 453
- Thiers, Louis Adolph* — (1797—1877) francia államférfi, történétíró. Ő irányította a Párizsi Kommun leverését. 1871-től 1873-ig a harmadik köztársaság elnöke. A francia forradalomról és a napóleoni korszakról írt történelmi munkákat. — 164
- Tibád Antal* — (1843—1902) jogász, 1875-től tagja a képviselőháznak, azóta az Udvarhely megyei székelődvarhelyi kerületet képviseli szabadelvű párti programmal. — 124, 135, 169, 401, 432, 441, 444
- Tisza István* — (1861—1918) Tisza Kálmán legidősebb fia, közgazdasági tanulmányokat végzett, 1884-től a vízaknai kerület szabadelvű párti képviselője. — 86, 109, 118, 119, 120, 330, 331, 335, 336, 444
- Tisza Kálmán* — (1830—1902) miniszterelnök, belügyminiszter, az 1887—92-es ciklusban Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 7, 8, 16, 18, 19, 22, 32, 33, 50, 51, 52, 53, 72, 73, 74, 85, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 110, 111, 119, 120, 122, 128, 134, 135, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 151, 152, 160, 164, 165, 166, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 198, 199, 200, 203, 214, 225, 241, 243, 244, 245, 274, 279, 286, 289, 291, 292, 294, 296, 297, 299, 300, 313, 320, 322, 324, 330, 335, 338, 342, 347, 348, 349, 353, 355, 358, 360, 361, 362, 363, 366, 367, 371, 372, 381, 382, 383, 388, 397, 398, 399, 400, 402, 405, 410, 418, 420, 421, 422, 424, 426, 429, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 443, 452, 454, 458, 460
- Tisza Kálmánné, Degenfeld Schomburg Ilona* grófnő — (1839—1913). — 259
- Tisza Lajos, gróf* — (1832—1898) az 1879-es szegedi árvíz után a város újjáépítésének kir. biztosa. 1883-ban grófi rangot kapott érdemei elismeréséül. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged város I. kerületének kormánypárti képviselője. — 13, 98, 120, 122, 140, 372, 378, 444
- Tisza Paula* — Tisza Kálmán leánya, Radvánszky Béla báró felesége. — 199
- Tomcsányi László* — (1844—1903) ügyvéd, 1875-től tagja a képviselőháznak, az 1887—92-es ciklusban Ung megye szobranci kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 151
- Tóth Ernő* — (1853— ?) ügyvéd, 1884-től a Jász-Nagykunszolnok megyei kunszentmártoni kerületben függetlenségi programmal választották képviselővé. — 23, 321, 357, 397
- Tóth Vilmos* — (1832—1898) politikus, belügyminiszter. 1869-től államtitkár, 1871—73-ig belügyminiszter, 1879—

- 95-ig a közös legfőbb számvevőszék elnöke. 1896-tól haláláig a főrendiház elnöke. — 184
- Török János** — (1843–1892) Temesvár polgármestere, 1885. febr. elején nevezték ki Budapest rendőrségének főkapitányává. — 183
- Török Zoltán** — (1852– ?) ügyvéd, 1884-től a Nógrád megyei losonci kerület szabadelvű párti képviselője. — 438
- Tórs Kálmán** — (1843–1892) író, újságíró, 1878-tól a parlament tagja, ettől az időtől Szentés város függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője, MK személyes ismerőse. — 29, 160, 171, 282, 285, 314, 320, 361, 411, 415
- Trefort Agoston** — (1817–1888) közgazdász, centrista politikus, az MTA tagja, 1885-től elnöke, Pozsony szabadelvű párti képviselője, 1872-től haláláig kultuszminister. — 74, 90, 127, 128, 129, 264, 279, 348, 349, 353, 355
- Tulok Benő** — (1851– ?) ügyvéd, függetlenségi párti országgyűlési képviselő, 1884 óta Vas megye sárvári kerületét képviselte. — 126
- Udvary Ferenc** (1840– ?) a Vas-Zala megyei Takarékpénztár vezérigazgatója, az 1887–92-es ciklusban Körmeny függetlenségi párti képviselője. — 342
- Ugron Akos** — (1849– ?) 1878-tól a parlament tagja, az 1887–92-es ciklusban a Vas megyei kiscelli kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 23, 134, 282, 342, 357
- Ugron Gábor** — (1847–1911) 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan részt vett a párt parlamenti osztorozásaiban, az 1887–92-es ciklusban Kecskemét város I. kerületét képviselte. — 92, 130, 131, 132, 134, 188, 282, 283, 285, 314, 357, 358, 360, 397, 434, 435, 454, 460
- Ujházy Ede** — (1844–1915) színész, a realista színjátszás egyik úttörője. 1870-ben a Nemzeti Színház tagja lett. — 11
- Ullmann Sándor** — (1850– ?) ügyvéd, 1884-től a Fogaras megyei alsóárpási kerület szabadelvű párti képviselője. — 453
- Unger Alajos** — (1837– ?) ügyvéd, 1880-tól tagja a képviselőháznak, az 1887–92-es ciklusban a Zala megyei keszthelyi kerület választotta meg függetlenségi párti programmal. — 371
- Uray Imre** — (1850– ?) földbirtokos, 1887-ben Bereg megye tiszaháti kerülete függetlenségi párti programmal képviselőjévé választotta. — 134, 142, 357, 359, 382, 387
- Uray Károly** — MK tollbotlása ld. Uray Imre
- Urbanovszky Ernő** — (1826– ?) 1865-től országgyűlési képviselő, előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti programmal, az 1887–92-es ciklusban Trencsén megye Bittse kerületét képviselte. — 90, 111, 129, 170, 444
- Vadnai Károly** — (1832–1902) író, a Fővárosi Lapok szerkesztője, az MTA lev. tagja, 1884-től Miskolc II. kerületé-

- nek szabadelvű párti képviselője. — 109, 110, 313, 314, 317, 318, 401
- Vadnay Andor** — (1859–1901) jogász, 1882-től képviselő, az 1884–87-es ciklusban a Zala megyei tapolcai kerületben választották meg antiszemita programmal, az 1887–92-es ciklusban is ott választották meg. — 19, 23, 103, 218, 305, 340, 341, 355, 392
- Vágó Pál** — (1853–1928) festő, életképeket, jeleneteket, majd nagyméretű történelmi festményeket alkotott, számos illusztrációt is készített. — 30
- Vahot Imre** — (1820–1879) szerkesztő, író. Emlékiratait és Petőfi életrajzát fia adta ki halála után 1884-ben. MK a Szegedi Naplóban nekrológot írt halála alkalmával. — 29
- Vajda János** — (1827–1897). — 12, 78, 79, 80, 202, 207, 269
- Varasdy Károly** — (1846–?) ügyvéd, 1885-től Szombathely polgármestere, az 1887–92-es ciklusban Szombathely szabadelvű párti képviselője. — 355, 396, 438
- Vargha Imre** — (1834–1904) megyei tisztségviselő, 1872-től az országgyűlés tagja, 1878-tól a Temes megyei rittbergi kerület szabadelvű párti képviselője. — 101, 299
- Várhidy** — MK alkotta személynév. — 44, 45, 46
- Vásárhelyi Pál** — (1795–1846) a reformkor legjelentősebb vízimérnöke; fő műve a Tisza-szabályozás terve. 1835-től az MTA lev. tagja, majd 1838-tól tagja. — 159, 256, 257, 414
- Vastagh Géza** — (1866–1919) festő. — 401
- Vastagh György** — (1834–1922) festő. — 401
- Vay Miklós**, báró — (1802–1894) nagybirtokos, konzervatív politikus, 1888-tól a főrendiház elnöke. — 141, 317, 367, 369
- Veigelsberg Leo** — (1846–1907) újságíró, 1872-től a Pester Lloyd h. főszerkesztője, 1906-tól főszerkesztője. — 401
- Veszter Imre** — (1839–?) ügyvéd, az 1887–92-es ciklusban Moson megye magyaróvári kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 355
- Vidliczkay József** — (1819–1890) ügyvéd, az 1887–92-es ciklusban ismét Nyfregyháza függetlenségi párti képviselője. — 321, 393
- Viktor Ernánuel** — (1759–1824) I. Viktor néven szardíniai király. Uralkodott: 1802–21. ig. — 200
- Viktória** — (1819–1901) Nagy-Britannia és Írország királynője. — 233
- Viktória** — (1840–1901) angol hercegnő, III. Frigyes német császár felesége. — 42, 43, 233, 386
- Vilmos, I.** német császár — (1797–1888) porosz király és német császár. Uralkodásának kezdete: 1871. — 42, 43, 232, 367, 369, 370, 371, 381, 386
- Vilmos, II.** német császár — (1859–1941) porosz király és német császár. Uralkodásának kezdete: 1888. jún. 15. — 82, 198, 233
- Visi Imre** — (1852–1889) újságíró, a Hon munkatársa, majd a Nemzet szerkesztője, 1884-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban Budapest Józsefváros szabadelvű párti képviselője. — 167, 170, 171, 424, 429, 432, 433, 438, 443

- Vizváry Gyula* — (1841–1908) színész. — 11
- Vizsolyi Gusztáv* — (1822– ?) ügyvéd, 1872-től képviselő, az országos szabadelvű párt elnöke, az 1887–92-es ciklusban a Krassó-Szörény megyei oravicai kerületben választották meg. — 91, 92, 113, 141, 156, 184, 280, 281, 379
- Vojnics István*, dr. báró — (1856–?) megyei tisztségviselő, az 1887–92-es ciklusban Bács-Bodrog megye hódásági kerületének szabadelvű párti képviselője. 1895-től Bács-Bodrog, Baja és Zombor főispánja. — 392
- Wagner László* — (1841–1888) gazdasági író, egyetemi tanár. 1877-ben Perozel Béla igazságügyminiszter fiával párba-jozott, aki e párban életét vesztette. — 49, 240
- Wahrmann Mór* — (1832–1892) kereskedő. 1869-től haláláig a főváros lipótvárosi kerületét képviselte előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti programmal. — 444
- Weilen, Joseph* — (1830–1889) osztrák költő, drámaíró, 1876-tól kormánytanácsos. — 29, 30
- Wekerle Sándor* — (1848–1921) pénzügyi szakember, pénzügyminisztériumi államtitkár, az 1887–92-es ciklusban a Szatmár megyei nagybányai kerület szabadelvű párti képviselője. — 29, 107, 109, 122, 127, 128, 129, 157, 176, 306, 317, 343, 348, 349, 352, 353, 366, 434
- Wesselényi Miklós*, báró — (1796–1850). — 319
- Wiltné vagy Wilt Mária* (leánynevéen: Liebenthaler Mária) — (1834–1891) bécsi születésű operaénekesnő. 1866-ban Berlinben, Londonban és Velenében voltak nagy sikerei; visszatérve Bécsbe 1867–78-ig a bécsi udvari opera szerződtette; 1885–89-ig a budapesti Operaház tagja volt. — 160, 161, 162, 411, 415
- Zalay István* — (1837– ?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1869-től több alkalommal Mád képviselője volt, az 1887–92-es ciklusban is a Zemplén megyei mádi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 121
- Zay Adolf* — (1850–1907) ügyvéd, 1875-től képviselő, az 1887–92-es ciklusban is Brassó I. kerületének szász néppárti képviselője. — 355, 370
- Zichy Henrik*, gróf — (1812–1892) főrendiházi tag. — 146, 390
- Zichy Jenő*, gróf — (1837–1906) ügyvéd, politikus. 1865-től haláláig képviselő előbb Deák-párti, aztán párton kívüli, majd szabadelvű programmal. Az 1887–92-es ciklusban az Árva megyei bobrói kerületben választották meg. — 68, 260, 261, 453
- Zichy Mihály* — (1827–1906) festő, grafikus. — 458
- Zichy Nándor*, gróf — (1829–1911) közigazdász és politikus, 1867-től Deák-párti, majd a Sennyei-féle konzervatív párt egyik vezére, később főrendiházi tag. — 146
- Zrinyi Miklós* — (1508–1566) a szigetvári hős. — 35
- Zsambokréty József* — (1825– ?) Nyitra megye főispánja, 1870-től a Nyitra megyei Zsambok-

rét szabadelvű párti képviselője. — 171
Zsigmond király — (1368—1437)
magyar király: 1387—1437,
és német császár: 1410—37.
ig. — 200
Zsófia — II. Oszkár svéd király
felesége. — 61

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. *Csanády Sándor*. Borsszem Jankó, 1888. január 15. 1044. sz. 6. l.
- II. *Otto von Bismarck*. Borsszem Jankó, 1888. február 12. 1048. sz. 1. l.
- III. *Rudolf trónörökös magyar írók és tudósok között*. Vasárnapi Újság, 1888. február 26. 9. sz. 137. l.
- IV. *Ghyczy Kálmán*. Vasárnapi Újság, 1888. március 4. 10. sz. 153. l.
- V. *Az 1888-as tavaszi árvíz*. Borsszem Jankó, 1888. március 25. 1054. sz. 1. l.
- VI. *Kukoricaszzelelés*. Vasárnapi Újság, 1888. június 24. 26. sz. 433. l.
- VII. *A nem igen tisztelt Házból*. Székesfehérvár, 1888.
- VIII. *Humorisztikus halottak*. OSZK Kézirattára. Fol. Hung 2169/2 141 folio

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetre utal)

CIKKEK, TÁRCÁK

Betörés Jókainál	7	196
A »vörös sas« és kollégái	7	197
A pazarló sajtó	10	201
Az eltűnő nagyurak	13	208
Meghalt Csanády bácsi	15	211
Humorisztikus halottak	18	215
Bál az udvarnál	21	218
Harmadszor	23	221
A királyfi asztalánál	27	223
A nagy habozó	30	225
Molnár és Sárkány kereskedése	33	226
Latkócziné	36	229
A kőbányai titok	39	231
A rák	41	232
A derék Hettyey	43	233
Mese az árvízről	47	237
A Kúria és gyásza	48	238
Az alkonyat	50	240
Ellenzék az Akadémiánál	50	242
Az ár	53	247
Egy királyfi regénye	58	253
Neptun úr és a vizek	61	255
Alakok a lépcsőházból	63	258
Ki adott legtöbbet a »Jó szív«-nek?	68	258
A kisdíákok patrónusa	71	261
A tabi beszámoló	72	263
Teofil, az igazságos	73	265
Kukoricaszzelelés	76	267
A mi demokratáink	78	268
Az egyetlen bögre	80	271
A kecskeméti »kínos ügy«	82	273

PARLAMENTI KARCOLATOK

A »pertu« szónoklatok	89 279
Nagypolitika a t. Házban	92 282
A t. Házból (jan. 17.)	95 288
A t. Házból (jan. 18.)	97 292
A t. Házból (jan. 20.)	100 296
Az ötödik nap	102 300
A mai ülés (jan. 22.)	105 306
A t. Házból (jan. 28.)	108 313
A mai ülés (jan. 31.)	111 320
Az »idegen«	113 326
A szűz szónokok	117 329
A háború a folyosón	121 336
A t. Házból (febr. 9.)	123 341
A t. Házból (febr. 12.)	127 347
A hegyparti sün	130 354
A t. Házból (febr. 19.)	131 356
A mai ülés (márc. 2.)	135 361
A t. Házból (márc. 11.)	137 365
A szennai választók	139 370
A t. Házból (ápr. 15.)	142 380
A főrendiház mai ülése	145 389
Ellenzéki apátia	147 391
A mai ülés (ápr. 24.)	149 392
A mai ülés (máj. 6.)	151 396
Tavaszi töprengések	153 403
A t. Házból (máj. 25.)	156 404
A t. Házból (máj. 26.)	159 410
A t. Házból (máj. 27.)	163 417
A »Dummheit«	166 423
A t. Házból (máj. 30.)	169 428
Pázmándy és a pártja	172 433
Az utolsó ülés	174 438
A mai ülés (jún. 9.)	176 440
A »röpde« új lakója	179 448
A t. Házból (jún. 16.)	184 452

JEGYZETEK

Rövidítések	192
Bevezetés a jegyzetekhez	193
Életrajzi jegyzetek és névmutató	463
A képmelléletekről	494

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

A szerkesztésért felelős: Mérey Zsoltné — Műszaki szerkesztő: Kerek Imréné

Terjedelem: 31 (A/5) fv + 8 oldal képmelléklet — AK 1758 k 8284

80.8544 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető Bernát György

